

Vol. XXIII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTÁCARIYA DHAMMAPÁLA THERA'S

PARAMATTHA-DÍPANÍ

OR

THE COMMENTARY TO THE

ITI-VUTTAKA

OF THE

KHUDDAKANIKAYA, SUTTAPITAKA.

පරමකදීපනී

නාම

ඉතීවුත්තකට්ඨකථා

මුද්‍රණය:

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්

නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,

කොළඹ. 10.

බු.ව 2557

ක්‍රි.ව 2014

මිල රු. 240/-

පරමසදීපනී
නාම
ඉතිවුතතකට්ඨකථා

Vol. XXIII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTÁCARIYA DHAMMAPÁLA THERA'S

PARAMATTHA-DÍPAÑÍ

OR

THE COMMENTARY TO THE

ITI-VUTTAKA

OF THE

KHUDDAKANIKAYA, SUTTAPITAKA.

REVISED AND EDITED BY

MORONTUDUWE DHAMMANANDA THERO

*of the Staff of the Vidyodaya Oriental College,
Māligākanda, Colombo.*

FINALLY REVISED BY

MAHAGODA SIRI ÑANISSARA THERO,

Tripitaka Wāgiswarācariya and Pradhāna Nāyaka,

Western and Sabaragamuwa Provinces,

Late Principal, Vidyodaya Oriental College,

Māligākanda, Colombo

AND

KĀHĀWE SIRI SUMANGALĀ RATANASARĀ THERO,

Pradhāna Nāyaka of Western Province.

Principal, Vidyodaya Oriental College, Māligākanda, Colombo.

තුන්වන මුද්‍රණය - 2014 (500)

Published by

Somawathie Hewavitarane Trust,

130,

Rev. Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,

Colombo 10,

Sri Lanka.,

Tel: 011 2 695012 ..

E-mail: somawatitrust@sltnet.lk

web: www.somawatitrust.com

01 March 2014.

හදන්තාවරියධම්මපාලමහාපෙරවරපසණීතා

පරමසදීපනී

නාම

ඉතිවුත්තකට්ඨකථා

විජේදායපරිවේණීකෙන

ආචාර්යෙන

මොරොන්තුඩුවේ ධම්මානන්දපෝරෙන

විරුගහලිපිදෙසනිරුකරණෙන

සංඝෝධිතා වාභිසංඛිතා.

විජේදායපරිවේණීකපතිනා

දිව්‍යසෙනා නිව්වකථාවාභිසාරවරියෙන පණ්ඩිතසිරිමණිනා

සිව්සිංහනිකානිකානිකා සතිසාරන

වෙවාලුනා

විජේදාය පරිවේණීකපතිනා පණ්ඩිතසිරිමණිනා

සිව්සිංහනිකානිකානිකානිකා පමානානාසකපෝරපාදෙන

ඛණ්ඩානුද්විපත්තසමොලොකනෙන පටිගහිතා.

මුද්‍රණය:

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්

නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,

කොළඹ. 10.

මු.ව 2557

ක්‍රි.ව 2014

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

*Noel Wijenaïke
Nanda Amerasinghe
Tissa Ratnatunge*

23. 08. 1991

Somawati Hewavitarane Trust Office,
130, Maligakanda Road, Colombo-10,
SRI LANKA.

PREFATORY NOTE.

With the issue of the *Iti-Vuttaka Commentary* I have much pleasure in placing before the public the XXIII Volume of the *Simon Hewavitarne Bequest*. The editing of this work has been done by *Morontuduve Dhammananda Thero* one of the brilliant staff of the *Vidoyodaya Oriental College* which is responsible for the major part of this series. The proofs have been revised by its Principals the late Ven'ble *Sri Nānissara Nāyaka Thero* and the Ven'ble *Kahawe Sri Sumangala Ratnasāra Nāyaka Thero*.

Although the *Iti-Vuttaka* commentary was taken in hand early in 1917, it had to be laid aside for a considerable time owing to the difficulty of getting suitable manuscripts till it was handed over to the learned editor. Many of the manuscripts in Ceylon were faulty, but with the help of the recent Siamese Edition of the Commentaries issued in memory of the Queen Mother of Siam by Prince Krom Phra Chandabhuri Naranatha by command of His Gracious Majesty the King of Siam Rama the Sixth, a great many of the defects have been corrected.

The original commentary was written by *Dhammapāla Thero* from the then existing Sinhalese *Aṭṭhakathās*.

According to the Sinhalese *aṭṭhakathā* tradition the *Iti-Vuttaka* consists of the Sayings of the Buddha which were repeated by the *Bhikkuni Kujjuttarā* to the ladies of the Royal household of *Udeni* the King of *Kosambi* and subsequently recited at the third convocation under the Emperor *Asoka*.

The learned editor in his introduction has referred to the books he has consulted. It is a great pleasure to me to be able to announce the issue of this rare work on the fifteenth anniversary of the death of my dear brother *Simon Hewavitarne*.

The date of his anniversary which falls on the 17th January should be kept in memory by the large public who have benefitted by the issue of this series.

The commentaries of the *Khuddaka Nikāya* are nearing completion and it is my intention to take in hand the publication of the texts.

I have the honour to thank the learned Editor for his distinguished endeavour and the loving kindness with which he has completed his task.

C. A. Hewavitarne.

"Srinagar"

Colpetty,
17 January, 2471.
1928.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875.

DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මැතිනිය

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864.

DIED 29TH APRIL, 1933

සඤ්ඤානටි.

PREFACE.

1. සමුද්ධාවලසංඝාතා කිලෙසමලහාරිණි,
සත්තතං සන්දානං සුද්ධා සද්ධමමාමනතිත්තතා.
2. භවතං යතිනාමං තං ධම්මපාල ඉතිස්සුතං,
ආ සාසනන්තං සාධුතං ජට්ඨාරභගමති කීළිසා.
3. යං බුද්ධො බොධනෙය්‍යානං බොධෙතුං ධම්මවුත්තමං,
බොධියා පරිනිබ්බාණං යාව දෙසෙසි වක්කමා.
4. තං සුත්තාදිතවභිනානං වසෙන වසිනො පුරෙ,
සභිනාසිංසු මහාපෙරු මහාභික්ඛසංඝාදයො.
5. පෙරු මහාමනිසුද්දී නඤ්ච තනතිස්සිතං වරං,
වසිතං වාවතාමඤ්ඤං ජට්ඨුදීපා ඉධානස්සං.
6. තත් ඡට්ඨභගහුතං යං ඉතිවුත්තභික්ඛසඤ්ඤිතං,
ඵකකාදිතිපාතානං වසා වඤ්චසාපි ව.
7. විභත්තං නිපුණ්ණෙති සුතෙති පතිමණ්ඩිතං,
බුද්ධාකඛ්‍යතිකායනෙතා-ගධං සංසාරතාරණං.
8. වච්චගාමණීරජස්ස කාලෙ සද්ධස්ස සාසනෙ,
අහොසි පොත්තාරුලුතං තඤ්චඤ්ඤං සන්ථුසාසනං.
9. මහානාම තරිඤ්ඤස්ස කාලෙ යෙනත්වණ්ණතා,
කතා දීඝාගමාදිතං බුද්ධභොගෙති ධිමතා.
10. ඉතිවුත්තභික්ඛනාමස්ස තස්ස තංසමකාලිනා,
තථාපි කත්වා තස්සත්-කථායො ගමනා පරං.
11. යෙන බුද්ධගමිසත්-කථාසො රචිතා බහු,
විසුද්ධිමග්ගවිකාදි-විකායො ව මහාරහා.
12. යස්සත්වණ්ණතා සාධු-ජනං ධම්මත්තාමිතං,
තොසෙති සාරද්‍ය කුඤ්ඤ-වනම්ඤ්ඤපහා විශ.

13. විහාරමයිවුපෙන නිසංසමං බදරවහසෙ,
බමමපාලාතිධානෙන විඤ්ඤානා පෙරසාමිනා.
14. සකියෙ සමයෙ සන්තතරොපි සමයන්තරෙ,
කොවිදෙන මුනිඤ්ඤා සාසනුජොතනන්තිනා.

 15. හදන්තාවරියෙනත්තං-කථා හෙසා සුනිමමලා,
රවිතා ජානතා තෙන තාදීමතමනාකුලං.
 16. යා තත්තංගතසුත්තානං පරමානං යථාවතො,
පකාසනා පරමත්ථ-දීපනීති සු විසුත්තා.
 17. තෙකගත්තසතොපෙනා විඤ්ඤානං සු විහා විතා,
නිපුණත්තසමාකිණ්ණා සුකොමලපදවලී.
 18. කාලාතිකකමසඤ්ජාන-දෙසානං සා වසාකුලා,
දුට්ඨා බමමත්තකාමීනං විත්තසංවෙගහෙතුකා.
 19. ආනෙසෙවකෙසු වතනුමපි පාලිභාසෙනරෙති වා,
ආපන්නා'සකකුණෙය්‍යන්ත-මසුඤ්ඤානමිතා'හවි.
 20. බමමිකො බමමපාලානෙතා යො සිරිමා'නගාරිකො,
කරෙති නිරතො කිම්බං සද්ද සාසනවුද්ධියා.
 21. තසසානුජොසි සඤ්ඤානං ජාතසද්ධො මහඤ්ඤා,
තාමෙන සසිමත්තේ වා-විනාරණ ඉතිසුත්තො.
 22. තෙතිවත්තා මුනිඤ්ඤා සාසනසං විරට්ඨිතිං,
සබ්බෙ සඤ්ඤානං තෙ පිටකත්තයවත්තිනො.
 23. මුද්දපෙත්වා පකාසෙත්තුමපො සබ්බත්තවණ්ණනා,
මහාධනපරිච්චාගො කතො සුඤ්ඤාය සඤ්ඤාය.
 24. තෙතෙව තං සමාරඤ්ඤා ගත්තමුද්දපනං වරං,
තථාපි ත විරෙතෙව සො'ගා දෙවතසන්තිකං.
 25. අථ තසස කතිවෙතා යො සාධුතං සාධුසමමතො,
ජෙකො'බහලියාසුබ්බෙදෙ සමපන්නානුතසමපදෙ.
 26. සද්ද සඤ්ඤානං-විතො සුඤ්ඤායො සුඤ්ඤා,
විසුඤ්ඤායො වාද්ද-අල්පිත්තේ වා-විනාරණො.
 27. මහාසයෙන තෙනාසි සමාරඤ්ඤා සභා සුභා,
පෙරුතං විරවුද්ධිතං ගත්තසංසොධනං පති.
 28. සඤ්ඤානංගධවුද්ධිති විසාරදමනීති ව,
සමාකුලා තිප්පික-මුද්දානාකාසාසි සා සභා.

29. නතොගධො සමානොහං සමඤ්ඤිට්ඨොමි සාදරං,
අඤ්ඤාකඤ්ඤිට්ඨා නසං තෙනෙවෙනාය සුඤ්ඤා.
30. සමපාදෙත්වා'ථ දින්නාති තෙනෙව හි තතො නතො,
මරමමසිහලීයාති පොත්ථකාති සමෙක්කතා.

 31. සමාපිහෙසු සොධෙත්වා වාදසථලකෙසථ,
ලඤ්ඤං පොත්ථකමඤ්ඤාපි සාමීයකකරමුද්දතං.
 32. ජට්ඨො ගමො මහාගජා සාමීසො නිජමාතුයා,
පුඤ්ඤත්ථං තඤ්ඤා මඤ්ඤත්ථං-කථා මුද්දපසි කිර.
 33. සමොලොකයතා'ඤ්ඤාඤ්ඤං සංසදෙත්වාන නාත්තථ,
සමාපිතායං සොධෙත්වා ඉතිවුත්තානවණ්ණනා.
 34. විජ්ජාදසසමඤ්ඤං යො පටිච්චෙණං සමාරති.
නත්තෙවංසිසතං පතෙතා තං සද්ද වාභිවසිසි.
 35. යො ලභ්භාසාසනාකාසං තමොතඤ්ඤං පභාසසී,
යදීයොසි යසොභාසො භූමි සබ්බත්ථ පත්ථෙවො.
 36. යො ධම්මනිරතොවාසී වාචිසො පිටකත්තයෙ,
ධම්මතෙවාවුසාසිත්වා ජනං පාපෙසි සප්පථං.
 37. සිරිසුමභලාකභාසං මහාසාමිඤ්ඤානුතො,
සීලාදිගුණතෙජසං තස්සත්ථභගමනා පරං.
 38. තස්ස මහායතිඤ්ඤං සිසංභුතො පියභිකරෙ,
මහාසාමිඤ්ඤවත්තෙ යො'දිතො ලභ්භමභරෙ වරෙ.
 39. විජ්ජාහා යස්ස තාසෙසි සංසුඤ්ඤා සබ්බසො දිසා,
යස්ස වාචාමතෙතාසු ජනා මොදිතමොදිතා.
 40. සිද්ධිඤ්ඤාණිස්සංගතොසා සො වාචිසො පිටකත්තයෙ,
ජනානං තයනානඤ්ඤ-රූපො වාදිභකෙසරි.
 41. යස්සොද්දානාකලභ්භා ව යසොමාලා සුකොමලා,
දිසාවධුතං සබ්බාසං භිවෙය්‍යත්තමිතා ධූමං.
 42. විජ්ජාදසමහාවිජ්ජා-මජ්ඣිමෙ'ධිසතං ගතො,
පබ්බජ්ජාවෙරභුතො මෙ සංසුඤ්ඤාකරුණාකරෙ.
 43. ඉමස්මිං සොධනෙ මය්‍ය-මුපදෙසමද්දසි සො,
සමොලොකයමොසාන-සුද්ධිඤ්ඤාසිභිවකාරිදං.
 44. තථාපස'තිට්ඨිතො'මිස්සා පුබ්බභාගෙපි මෙ ගරු,
සමපතෙතා සො මහාසාමී සුරුවෙරසභායතං.

45. තනො විජේඥාදයාකඛ්‍යාත-පරිවේණසරෙවරෙ,
සු පුලලිතසරෙජංව යො ධිමා'ධිසතං ගතො.
46. සද් නානාදිසායාත-සිසාප්පදසංගතිං,
කරෙති පීතවිතතං යො දත්තා විජ්ජාමුද්‍රං මුද්‍රං.
47. යසා කිතතිලතාද්‍යති දිසාසවනුදිසාසු ව,
පතානිභවමානාප පුප්පනති වාභිවසිති.
48. සිට්ඨම ඛගලරනනසාග්ගකොප්පාලවුද්ධිමා,
ධම්මාවෙරවරෙ මයාං පණ්ඩිතානං සිරෙමණි.
49. යසොපදෙසො වොසාන-සුද්ධිපණ්ණාචලොකනං,
අහොසි'මියාං නිට්ඨානගමනායෙකගෙතුණං.
50. සරද්‍යං සතං තසා නිරුතඛකසා ජිවනං,
ධම්මසන්ධොදයායෙති තපා සො ජිවනං සුඛි.
51. නිට්ඨිතා සුද්ධියා වෙසා ඉතිවුතතකවණ්ණනා,
හොතු ධම්මන්තාමිතං සාධුතං පමුද්‍රවතා.
52. සොධනෙතිමිතා යං තං පුඤ්ඤං අධිගතං මයා,
පපෙපානතු පවරං සතතිං තෙන සබ්බෙපි පාණිනො.
53. මුද්‍රපණෙතිමියාං යා සඤ්ජාතා පුඤ්ඤසම්පදා,
තාය සො සුඛිතො හොතු සසිමන් භේමාවිනාදණො.
54. සකකාත්‍ර භවිතුං සුද්ධි-පණ්ණානාගතකෙහිපි,
බලිතෙහි විසොධෙනතු තානි සන්තො විවසඛණො.
55. සම්බුද්ධො භූමිලොකත්-නෙතෙත සංවච්ඡරෙ වරෙ,
සුකෙකතරෙ'සා පුසාසා තතියායං සුනිට්ඨිතා.

මොගේන්තුඩුවේ ධම්මානන්ද.

සුඛපතනං.

ERRATA

පිටුව.	පනතිය.	අසුඛ.	සුඛ.
2	25	අකඛ්‍යාත	ආකඛ්‍යාත
3	7	ගුණො	ගණො
"	12	පාභුහවි බ්‍යතනනති	ඡාභු විබ්‍යතනනති
4	19	හගවාති වා	හගවාති
"	22	හගවා	හතවා
5	30	හගවාති	හතවාති
6	3	බුඬ්‍යත	බුඬ්‍යථ
"	12	හගවාති	හතවාති
"	14	සමහරි හගවා	සමහාරෙ හතවා
8	33	පොට්ඨබෙබ්බ	පොට්ඨබෙබ්බ
9	16	හගවා	හතවා
"	32	බහුසමපතනභාවො	බහුමතභාවො
"	33	අභිගමනීයතතා	අභිගමනීයතා
11	10	ආලොල	අලොල
"	29	පභානභාවනාසමපතති	පභානසමපතති
"	32	පභානං	සහනං
12	8	න පන	න ව න
"	11	සොකවිරිතිතතතා	සොකවිරිතිතා
"	12	විනිමුක්තතතාති	විනිමුක්තතාති
"	23	න. එවමෙව	න එවමිධ
"	30	යථානුපපතතික	යානුපපතතික
13	2	ධමමවකකං	අනුතතරං ධමමවකකං
14	19	සමුපබ්බුලොකා	සමුපබ්බුලොකාය
15	4	බ්‍යඤ්ඤානමභිලාපො	බ්‍යඤ්ඤානමභිලාපො
"	5	විපරිශ්‍යයෙ	විපරිශ්‍යෙ
"	28	සොවචස්සනාදි	සො ව සස්සනාදි
16	6	පුප්ප්ප්ප්ප්ප්ප්ප්	පුප්ප්ප්ප්ප්ප්ප්ප්
"	14	පච්ඡාදි	පච්ඡාති
"	17	මග්ගෙන	මග්ගෙති
17	31	කිලිනනාස්සාති	කිලිනනාකිලිනනාස්සාති

පිටුව.	පාඨය.	අසුඬු.	සුඬු.
18	25	සුතනති	සුතනති
"	27	කරණ	කරණ
19	19	තත්ථ	තථා
20	24	නාපපකාර	නානපපකාර
"	24	අවිපරිනසඬුමම	අවිපරිනසිද්ධි ධමම
"	27	සමාධාන	න සමාධාන
21	5	ඵච භද්දකො	ඵචං භද්දකො
22	12	අසඬුමා	තථා අසඬුමා
23	19	නගරවීරිසභාගෙන	නාගර වීරිසභාගෙන
25	34	විරට්ඨිතිකා	විරට්ඨිතිකා
26	28	පරිසකාලාපදෙසෙහි	පරිසාපදෙසෙහි
27	7	සංකිලෙසභාගියාදී	සංකිලෙසභාගියාදීති
29	12	සෙදයෙස	සෙදයෙසා
31	27	තත්ථ	ඵත්ථ
"	30	අතීරිතං	අතීරිතං අවිදිතං
32	10	කිඤ්චි	කිඤ්චි
34	27	අපජ්ජති	ආපජ්ජති
"	29	කෙන	ත
35	2	ඵතෙන පුන චුච්චතිති	කෙන පන චුච්චති
		භගවතා ව	භගවතාව
"	13	තිරයතිරච්ඡානගොති	තිරයංතිරච්ඡානගොතිං
		පෙතතිවිසයඤ්ච	පෙතතිවිසයඤ්ච
"	20	අවසිට්ඨ	අවසිට්ඨකිලෙසෙ
39	15	දෙසඤ්ච චුත්තනගං	දෙසං දෙසෙ ව චුත්ත
		ආදීනවපභානෙ	නගං ආදීනවං පභානෙ
40	5	නිවචිතනං	නිවචිතනං
41	13	දට්ඨබ්බො	දට්ඨබ්බං
42	1	ඉමෙ	ඉමා [ඵචං
"	12	ඵචං	කතමා තීරණපරිඤ්ඤා
43	13	සුත්තකයාගො	ගො සුත්තකයාගො
"	14	සබ්බභාවෙන	සබ්බභාගෙන
"	21	තං මිත්තනා	තං නිමිත්තනා
"	23	මිට්ඨාගාහමයස්සාපි	මිට්ඨාගාහමයස්සාපි
45	10	නිවරණධමමසභාවං	නිවරණෙන ධමමසභාවං
46	6	සුච්ඤ්ඤායං	සුච්ඤ්ඤායංවපි
"	15	වත්තමානං	වත්තමානා
47	13	මකකට්ලෙපොපම	මකකට්ලෙපොපම
49	24	අයං	මනසිකාරෙ අයං
52	23	යා සා	යා යං

පිටුව.	පාඨය.	අසුරු.	සුර.
52	24	විනිවරණසප්තයා	විවරණසප්තයා
"	34	නිමිත්තා	නිමිත්තං
53	12	සතිට්ඨානියෙන	සත්තට්ඨානියෙන
55	18	අනුප්පදියමානෙ	අනුප්පදියමානෙ
"	25	තං නිමිත්තෙත	තං නිමිත්තෙත වා
56	11	පටිසංචික්ඛිතබ්බ	පටිසංචික්ඛිතබ්බං
59	16	කුසලධම්මො	කුසලධම්මෙ
"	29	සම්පරුසෙ	සම්පරුසං
60	16	යදිදං	පුඤ්ඤානිති යදිදං
62	21	ආලොභ	අලොභ
64	4	සංසරිතබ්බතො	සම්පරෙතබ්බතො
"	23	අනිට්ඨිත	අනවට්ඨිත
65	16	සබ්බඤ්ඤ	සප්පඤ්ඤ
"	26	සමති	සමිති
68	21	බක්ඝි ආදීනවඤ්ච	වට්ටි ආදීනවං
"	30	සයම්භුඤ්ඤණෙන	සයම්භුඤ්ඤණෙන
"	33	ආදීප්ති	ආදී
69	5	සත්තකකතතං	ස සත්තකකතතං
"	7	සත්තවාරං පරමං	සත්තවාරපරමං
"	21	අබ්භාවික්ඛි	අබ්භාවික්ඛිචා
"	23	අභිචිතිරයං	අභිචිතිරයෙ
72	5	තෙසං	තෙසං තෙසං
72	23	විරුචති ව	විරුචති විරුචති ව
"	33	ලද්ධිතාමා නාමා	ලද්ධිතාමා
73	19	උත්තමවිරියවසෙන	උත්තමවිරියවසෙන
"	37	සොතාපනනුපගතො	සොතාපනනසතතො
"	37	පච්චිකල්පිතපගතොපි	පච්චිකල්පිතසතතොපි
74	11	පමාණකතකම්මං නං	පමාණකතාකම්මං න තං
"	34	කිලෙසුපධික්ඛයසබ්බානං	කිලෙසුපධිතං බය
"	35	පස්සනානි	පස්සනාපස්සානි[සබ්බානං
78	15	ගරෙණං	ගරෙණං
79	5	ආගාරගත්ථක	ආගාරගත්ථක
"	8	සෙය්‍යසුඛං	සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං
"	34	අදස්සං	අදස්සං
80	12	සො	සො
81	7	පරියාපනනාය ඉක්කං	පරියාපනනං කායඉක්කං
"	10	වෙහදෙව	වෙහදෙවං
"	19	අභිසම්පරුසෙඤ්ච	අභිසම්පරුසෙ ව
81	20	තපනීයා	තපනං

පිටුව.	පිටුව.	අක්ෂරය.	අක්ෂරය.
82	9	වා	නිරසාදවෙන වා
„	9	අපායසංඛාතං	අයසංඛාතං
83	10	අකුසලං ලාමකතනං	අකුසලං ලාමකං තං
„	19	දට්ඨබ්බනති	දට්ඨබ්බං, තා නනති
„	20	සිසුං	සිසුං
„	21	නිප්පඤ්ඤවා	නිප්පඤ්ඤ
„	25	ගුණවතඤ්ඤාති.	ගුණවතඤ්ඤාති
84	7	ඔත්තප්පති	ත ඔත්තප්පති
„	26	විරිය	විරියං
„	36	කුසිනො	සිතොසම්බන්ධොසුතොති
85	2	ආපතති	අපතති [කුසිනො
„	9	විරහාසිතානං	විරහාසිතානං
„	10	නෙපකකසංඝාතො	නෙපකකසංඝාතො
86	4	බ්‍රහ්මවරියසංඥා	බ්‍රහ්මවරියසංඥා
86	10	ආනුමත	අනුමත
„	13	තමෙවතං	තමෙවතං
„	25	විරුගාය	විරුගාය-පෙ-
87	17	භාවෙ රතො	භාවෙන චුතො
88	7	ඉමිනා	තත්ථ ඉමිනා
„	23	අද්දෙසප්පධානා වා	අද්දෙසප්පධානනාය ව
90	33	අවිජ්ජසවො	අවිජ්ජසවො
91	15, 16, 17	ගාමිනියා	ගාමිනියා
95	22	ගතොති	ගතාති
„	26	අවිච්ඡරියනතං කාරිකා	අවිච්ඡරියනතං කාරිකා
103	23	නිව්වාපණීකං	නිව්වාපකං
106	16	අවිසංවාදනො	අවිසංවාදනතො
107	32	විනිතායෙව	විනිතා
112	25	සාධාරණතා	සාවරණතා
113	14	පරං	වරං
117	18	සහණං	සහොසං
120	27	වසිමං, වසිනනති	වසිමං, වසිනනති
123	16	අසම්මොදොකෙපරමභිවාති	අසම්මොදොකෙති ඉධ
		ඉධ ලොකෙති වා මනුස්ස	ලොකෙ, මනුස්සගති
		ගතියං පරමභිති තතො	යං වා, පරමභි වාති
		අඤ්ඤාසු ගතියු [නාති	තතො අඤ්ඤාසු ගතියු.
124	21	ඤ්ඤාතො ව. පටිභාණො	ඤ්ඤාතො ව පටිභාණො
„	22	පරිභාණෙන,	පරිභාණෙනාති. [නාති.
125	5	ගව්ජනිති	ගව්ජනි පවත්නාතිති
128	10	පරිවෙජ්ජවහණාපි	පවෙජ්ජවහණාපි

පිටුව.	පනතිය.	අසුද්ධි.	සුද්ධි.
128	16	හිරිඤ්ච	හිරි ව
130	22	ඉතරං	ඉතර
”	28	උප්පතං	උප්පතනං
150	6	සීතං	සීතං
155	32	තණ්හා වා හි	තණ්හා වාති
160	5	සමමාසමමාධි	සමමාසමාධි
164	31	ගොත්රභූ	ගොත්රභූ
165	18	කාලො	කාලා
”	26	අද්ධි	අද්ධා
173	13	නිබ්බාණං	නිබ්බාණං
174	35	අබ්බුද්ධිවිහතතා	අබ්බුද්ධිවිහතතතා
186	36	සමපටිග්ගාහකො	සමණපටිග්ගාහකො
197	25	ඉද්ධිපදා	ඉද්ධිපාදා
199	5	කලෙ	කාලෙ
219	6	අසජ්ජ	අසජ්ජ
223	6	ලොකං	ලොකං
224	9	සංඛිතා වා අසංඛිතා වා	සංඛිතා
229	12	උප්පතතං	උප්පතතං
232	37	අරියදුස්සා	අරියදුස්සා
239	10	සංඛිතීලොසො	සංඛිතීලොසො
243	18	පසන්නවිතතා	පසන්නවිතතා
246	36	මත්තස්ස	මත්තස්සා
258	1	ඤ්ඤාදස්සනනති	ඤ්ඤාදස්සනනති
271	13	අනබ්බසනං	අනබ්බසනං
274	24	ඡර්මෙති	ඡර්මෙති

(නිද්දනවණ්ණනායමිස්සා “කපං භාගවාතී=භගවා”ති ආගතවණ්ණනායං ඉතිවුත්තකට්ඨකථාපොථකෙසවනාගතා තතිපයපාඨා විසුද්ධි මග්ගවිකාරදිසු දිස්සනෙත. තපෙව ඡට්ඨසුත්තවණ්ණනායං- “එත්ථ ව උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමීති වතුකකං වෙදිතබ්බ”නති ආගතට්ඨානං “එත්ථ ව උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමී, උද්ධංසොතො න අකතිට්ඨගාමී, න උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමී, න උද්ධංසොතො න අකතිට්ඨගාමීති වතුකකං වෙදිතබ්බ”නති ස්වාමකබරමුද්දිතපොථකෙ දිස්සති. තං සුත්තතරනති මඤ්ඤාදස්සනාදිවසෙතාහු මුද්දස්සනාදිවසෙතාහු ඛලිතාති බහුසොමෙහි උපෙක්ඛිතාති. සුද්ධිපත්තස්සෙතස්ස සමපාදනෙ විජ්ජාදයපරිවෙණෙ ධම්මසත්ථමුග්ගණනනා වේරහැර ධම්මදස්සි, නාදන්දෙතිස්ස රත්නපාල ඉවෙවතෙ වෙ භික්ඛු උපස්ථමි භූතා. ඉමිස්සා සුද්ධියා පොථකොලොකනාදිවසෙත කතූපකාරානං සබ්බෙසං භික්ඛූනං නාමාති න සක්කාහු දස්සෙතුං-තෙසං බහුතතා. තථාපි සබ්බෙ තෙ සමාදරමත්තස්සරුම.)

M. D.

සූචිපතනං.

CONTENTS.

පිටිමෙකා.

නිදනවණණනා	26
පසමසුතනවණණනා	35
දුතියසුතන	37
තතියසුතන	38
චතුත්තසුතන	39
පඤ්චමසුතන	39
ඡට්ඨසුතන	41
සත්තමසුතන	43
අට්ඨමසුතන	44
නවම-දසමසුතන	44

පසමමග්ගවණණනා නිට්ඨිනා.

පසම-දුතිය-තතියසුතනවණණනා	44
චතුත්තසුතන	46
පඤ්චමසුතන	48
ඡට්ඨසුතන	51
සත්තමසුතන	53
අට්ඨමසුතන	56
නවමසුතන	57
දසමසුතන	58

දුතියමග්ගවණණනා නිට්ඨිනා.

පසමසුතනවණණනා	59
දුතියසුතන	63
තතියසුතන	66
චතුත්තසුතන	96
පඤ්චමසුතන	70
ඡට්ඨසුතන	71
සත්තමසුතන	77

මහකනිපානවණණනා නිට්ඨිනා.

පසමසුතනවණණනා	81
දුතියසුතන	81
තතියසුතන	28

පිටිවිකිත.

වතුන්සුතන	”	82
පඤ්චමසුතන	”	83
ඡ්වසුතන	”	83
සතතමසුතන	”	85
අට්ඨමසුතන	”	89
නවමසුතන	”	90
දසමසුතන	”	93

දුකිනිපාඨන

පඨමවග්ගවග්ගණනා නිවසිනා.

පඨමසුතනවග්ගණනා		121
දුකියසුතන	”	123
තතියසුතන	”	124
වතුන්සුතන	”	125
පඤ්චමසුතන	”	128
ඡ්වසුතන	”	131
සතතමසුතන	”	133
අට්ඨමසුතන	”	135
නවමසුතන	”	137
දසමසුතන	”	139
එකාදසමසුතන	”	141
වෘදසමසුතන	”	143

දුකිනිපාඨවග්ගණනා නිවසිනා.

පඨමසුතනවග්ගණනා		144
දුකියසුතන	”	146
තතියසුතන	”	152
වතුන්සුතන	”	154
පඤ්චමසුතන	”	155
ඡ්වසුතන	”	156
සතතමසුතන	”	157
අට්ඨමසුතන	”	157
නවමසුතන	”	158
දසමසුතන	”	160

තිකිනිපාඨන

පඨමවග්ගවග්ගණනා නිවසිනා.

පඨමසුතනවග්ගණනා		162
දුකියසුතන	”	163
තතියසුතන	”	165
වතුන්සුතන	”	167

පිටිපිටිකා.

පඤ්චමස්ස තතවණ්ණනා	168
ඡට්ඨස්ස තත	168
සතතමස්ස තත	168
අට්ඨමස්ස තත	169
නවමස්ස තත	170
දසමස්ස තත	171

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිනා.

පඨමස්ස තතවණ්ණනා	172
දුතියස්ස තත	172
තතියස්ස තත	173
චතුස්ථස්ස තත	174
පඤ්චමස්ස තත	185
ඡට්ඨස්ස තත	187
සතතමස්ස තත	189
අට්ඨමස්ස තත	190
නවමස්ස තත	192
දසමස්ස තත	194

තෘතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිනා.

පඨමස්ස තතවණ්ණනා	195
දුතියස්ස තත	196
තතියස්ස තත	199
චතුස්ථස්ස තත	203
පඤ්චමස්ස තත	208
ඡට්ඨස්ස තත	210
සතතමස්ස තත	212
අට්ඨමස්ස තත	214
නවමස්ස තත	217
දසමස්ස තත	220

චතුස්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිනා.

පඨමස්ස තතවණ්ණනා	226
දුතියස්ස තත	229
තතියස්ස තත	231
චතුස්ථස්ස තත	233
පඤ්චමස්ස තත	234
ඡට්ඨස්ස තත	235
සතතමස්ස තත	237

පිටිමිනි.

අට්ඨමසු තතවණ්ණනා	241
නවමසු තත	243
දසමසු තත	248

නිකනිපානවණ්ණනා නිට්ඨිනා.

පඨමසු තතවණ්ණනා	252
දුතියසු තත	254
තතියසු තත	256
චතුස්සු තත	257
පඤ්චමසු තත	260
ඡට්ඨසු තත	261
සත්තමසු තත	264
අට්ඨමසු තත	266
නවමසු තත	267
දසමසු තත	273
එකාදසමසු තත	275
වාදසමසු තත	283
තෙරසමසු තත	289

චතුක්කනිපානවණ්ණනා නිට්ඨිනා.

සංකේතවිසූඤාන.

Abbreviations.

- සි. 1 විජේඥාදයපොත්කාලයෙපොත්කං.
 ,, 2 කසිකාවල සුනාසුරුමිභාරයතතපොත්කං.
 ,, 3 හක්මන මුරුතාමුරේ සුහඳුරුමිභාරයතතපොත්කං.
 ,, 4 පින්වත්තේ 'සුධම්මකරපටිවේණියතතපොත්කං.
 ,, 5 කසාගල්විභාරයතතපොත්කං.
 ,, 6 බෙම්මුල්ලේ සිටිවිසිතපොත්කාලයෙ පොත්කං.
 ම. 7 දඩල්ලේ වාලුකාරුමිභාරයතත මරවමකරලිඛිත පොත්කං.
- සා. සාමකකරමුද්දිතපොත්කං.
 පාළි. සිහලකකරමුද්දිතභුතිවුතතකපාළි.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අa ආá ඉi ඊē උu ඌū එé ඔó

CONSONANTS.

කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞṇa
චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤṇa
ටṭa	ඳṭha	ඳḍa	ඤḍha	ණṇa
තta	ථtha	දda	ධdha	නna
පpa	ඵpha	බba	භbha	මma

යya රra ලla වva සsa හha . ශśa ආaṇ

ක ka	කා ká	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kú	කෙ kē	කෝ kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khú	ඛෙ khé	ඛෝ khó
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	කකඤ ṇṇa	ති tva, තු tra	මම් mpha
කඛ kkha	කඤ ṇṇa	දද dda	මඬ, මඬ mba
කය kya	කච, ච ṇca	ඳඬ, ඬ ddha	මභ mbha
ච් kri	ඡ, ඤඡ ṇcha	ද් dra	මම mma
කච kva	ඡ, ඤඡ ṇja	ච dva	මභ mha
මය khya	කඤඬ ṇjha	ධ dhva	යය, යය yya
මච khva	ට් ṭṭa	නන nta	යය yha
ගග gga	ඳ, ඳ ṭṭha	නථ ntha	ලල lla
ගඝ ggga	ඬ ḍḍa	නද nda	ලය lya
ග් gra, ඬඤṇka	ඬ ḍḍha	නඬ ndha	ලඬ lha
ඬඬ ṇṇkha	ණ ṇṇa	නන nna, නඬ nthā	මඬ wha
ඬග ṇga	ඤ ṇṭa	පප ppa	සස ssa
ඬඝ ṇgha	ඤ ṇṭha	පථ ppha	සම sma
මම cca	ඤ, ඬ ṇḍa	බබ bba	සව swa
මඡ ccha	ඤ ṇha	බභ bhba	හම hma
ජ් jja	තත tta	බ් bra	හව hva
ජඬ jjha	තථ ttha	මඬ mpa	ලඬ lha

ඉති වු තත කට්ඨ කථා.

නමො නාමා ගගධනො අරහනො
සමමා සමුදායා.

මහාකාරුණිකං නාථං සෙසසංගරපාරගං,
 වන්දෙ නිපුණගමහිර¹-විවිත්තයදෙසනං.
 විජ්ජාචරණසමපනනා සෙන නිසන්ති ලොකනො,
 වන්දෙ තවුත්තමං ධම්මං සමමාසමුදායපුජ්ජනං.
 සීලාදියුණසමපනනො ධීනො මග්ගඵලෙසු යො,
 වන්දෙ අරියසංඝං තං පුඤ්ඤකෙතනතං අනුත්තරං.
 වන්දනාජනිතං පුඤ්ඤං ඉති යං රතනතයො,
 ගතනතරයො සබ්බන්තූ භූතොගං තස්ස තෙජසා.
 ඵකකාදිපසහෙදෙන දෙසිතාති මහෙසිනා,
 ලොභාදීනං පහාණාති දීපනාති විජෙසනො.
 සුත්තාති ඵකතො කතො ඉතිවුත්තපදකකිරං,
 ධම්මසංඝාතනා ථෙරං සංඝායංසු මහෙසයො
 ඉතිවුත්තකම්මෙවච නාමෙන වසිනො පුරෙ,
 යං බුද්ධකනිකායසම්මං ගමහිරන්තපදකකමං.
 තස්ස ගමහිරඤ්ඤෙහි ඔගාගෙතබ්බහාවනො,
 නිඤ්ඤාපි දුක්ඛාරා කාතුං අන්තංවණණනා මයා.
 සහසංවණණනං යසමා ධරතෙ සන්තිසාසනං,
 පුබ්බාවරියසිතානං තිට්ඨතෙව විනිව්ජ්ජයො.
 තස්මා තං අවලම්බිතො ඔගාගෙතොන පඤ්ඤාපි,
 නිකායෙ උපනිස්සාය පොරණධාරිකථානසං.
 නිසීදිතං වාචනාමග්ගං සුචිත්තදාමිනාතුලං,
 මහාවිහාරවාසිනං නිපුණන්ත විනිව්ජ්ජයං.
 පුත්තපුත්තාගතං අන්තං වජ්ජසිතොන සංඛුකං,
 යථාබලං කරිස්සාමි ඉතිවුත්තකවණණනං.
 ඉති අකංඛමානස්ස සද්ධම්මස්ස විරට්ඨිතිං,
 විහරන්තස්ස තස්සන්තං නිසාමයථ සාධවොති.

තත් ඉතිවුත්තකං නාම: එකකතිපාතො දුකතිපාතො තිකතිපාතො චතුකකතිපාතොති චතුතිපාතසංඛගං¹. තං විනයපිටකං සුත්තනනපිටකං අභිධම්මපිටකනති නිසු පිටකෙසු සුත්තනනපිටක පරියාපනනං. දීඝනිකායො මජ්ඣිමනිකායො සංයුත්තනිකායො අඛණ්ඩකරනිකායො බුදුකතිකායොති පඤ්චසු නිකායෙසු බුදුකතිකායපරියාපනනං. සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථා උදනං ඉතිවුත්තකං ඡතකං අඛණ්ඩබලමං වෙදලුනති නවසු සාසනබ්‍රෙහසු ඉතිවුත්තකසංඛගං.

“වෘසීතිං බුද්ධතො ගණ්හිං වෙසහස්සාති භික්ඛුතො,
චතුරසීතිසහස්සාති යෙ මෙ ධම්මා පචතතිනො”ති

එවං ධම්මගණ්හාගාරකෙන පටිඤ්ඤාතෙසු චතුරසීතියා ධම්මකඛකිසහස්සෙසු කතිපයධම්මකඛකිසංඛගං. සුත්තතො එකකතිපාතෙ තාව සත්තවිසති සුත්තාති, දුකතිපාතෙ බාචිසති, තිකතිපාතෙ පඤ්ඤාස, චතුකකතිපාතෙ තෙරසාති වාදසාධික සුත්තසතසංඛගං. තස්ස නිපාතෙසු එකකතිපාතො² ආදී, වග්ගෙසු පාටිභොගවග්ගො, සුත්තෙසු ලොහසුත්තං, තස්සාපි “වුත්තං හෙතං හගවතා”ති ආදිකං ආයසමතා ආනන්දෙන පස්ම සංඛිතිනිකාලෙ වුත්තං නිදන මාදී. සා පනායං පස්මමහාසංඛිති විනයපිටකෙ තනති ආරුලා එව. යො පනෙත් නිදනකොසලුත්තං වත්තබ්බො කථාමග්ගො සොපි සුමඛලවිලාසිතියා දීඝනිකායධම්මකථාය විත්තාරතො වුත්තොයෙවති තත් වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බො. යං පනෙතං “වුත්තං හෙතං හගවතා”ති ආදිකං නිදනං. “එකධම්මං භික්ඛවෙ පජ්ඣා”ති ආදිකං සුත්තං. තත් වුත්තං හගවතාති ආදීති නාමපදාති, ඉතීති නිපාතපදං, පජ්ඣාති එත් “ප” ඉති උප සංඝපදං, “ජ්ඣා”ති අක්ඛ්‍යාතපදං, ඉමනා නගෙන සබ්බත් පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්තො පන වුත්ත සද්දො තාව සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො ව චපනෙ වාපසමකරණෙ කෙසොගාරණෙ ජීවිතවුත්තියං පමුත්ත ගාවෙ³ පාවචනගාවෙන⁴ පචතතිතෙ අජ්ඣකිනො⁵ කථනෙති එවමාදිසු දිස්සති. තථාගෙස:-

“ගාවො තස්ස පඤ්ඤාති බ්‍රහ්මෙව වුත්තං විරුහති,
සුත්තානං ඵලමස්සාති යො මනතානං න දුගති”ති⁶

ආදිසු වපනෙ ආගතො. “නො ව බ්‍රහ්ම පටිවුත්ත”නති ආදිසු අධ්මදන්තකාදීති වාපසමකරණෙ. “කාපටිකො” මාණවො

1. සී. VI. චතුරසීධං.

4. සී. I. II, III, IV & V. පාවචනවග්ගෙ.

2. සී. I. II, III & IV. එකතිපාතො.

5. සී. III. අජ්ඣකිනො.

3. සී. I. II & IV. පමුත්තගාවෙ.

6. සී. III. කාපටිකො V. කාපට්ඨකො.

දහරේ වුත්තසිරේ”ති^a ආදිසු තෙසොභාරණේ. “පණ්ණලොමො පරදවුත්තො මිගභුත්තෙත චෙතසා විහරති”ති^b ආදිසු ජිවිත වුත්තියං. “සෙය්‍යපාපි නාම පණ්ඩුපලාසො ඛනිනා පවුත්තො අභතොහා හරිතත්තායා”ති^c ආදිසු ඛනිනිනො පමුත්තාහාවේ. ¹ “සෙස මිදං එතරති බ්‍රාහ්මණො පොරණං මනනපදං ගීතං පවුත්තං සමිති ත”නති^d ආදිසු පාවචනභාවෙන² පවත්තිතෙ. ලොකෙ පන : “වුත්තො ගුණො වුත්තො පාරයනො”ති ආදිසු අපේක්කිතෙ. “වුත්තං ඛො පනෙතං හභවතා ධම්මදායද මෙ තික්කිවෙ භවථ මා ආමිසදායද”ති^e ආදිසු කථනෙ. ඉධාපි කථනෙ දට්ඨබ්බො. තඛො වුත්තං කපිතං භාසිතනති අත්ථො.

දුතියො පන වුත්ත සද්දො වචනෙ විණ්ණභාවෙ ව වෙදි තබ්බො. ගී ඉති පාතුභවි බ්‍රහ්මනනති එතසමිං අත්ථො නිපාතො, සො ඉදුති වුවචමාන සුත්තස්ස හභවතො බ්‍රහ්මනාසිත භාවං ජෙතෙති. වාචකසද්දසනතිට්ඨානෙ ති³ පසුත්තා නිපාතා තෙති වත්තබ්බමත්ථො ජෙතෙනති. එනිනාති අයං එත සද්දො :-

- “යො ව බුද්ධිඤ්ඤ ධම්මඤ්ඤ සම්මඤ්ඤ සරණං ගතො,
වත්තාරි අරියසම්මානි සම්මපාඤ්ඤාය පස්සති.
- දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං දුක්ඛස්ස ව අතීක්කමං,
අරියඤ්ඤට්ඨබ්බිකං මග්ගං දුක්ඛපසම්ගාමිතං.
- එතං ඛො සරණං වෙමං එතං සරණ මුත්තමං,
එතං සරණ මාගමම සබ්බදුක්ඛා පමුවෙති”ති.^f

ආදිසු යථාවුත්තෙත ආසන්නා පච්චකෙවි ආගතො. “අපමනත්තං ඛො පනෙතං හික්කිවෙ ඔරමත්තකං සීලමත්තකං යෙත පුට්ඨර්ත්තො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො වදෙය්‍යා”ති^g ආදිසු පන වක්ක මානෙ ආසන්නපච්චකෙවි. ඉධාපි වක්කමානෙයෙව දට්ඨබ්බො. සම්භායනවසෙක⁴ වක්කමානං හි සුත්තං ධම්මගණ්ඨාගාරිකොන බුද්ධියං යපෙත්වා තද එතනති වුත්තං.

හභවතාති එත්ථ “හභවා”ති ගරුවචනං, ගරුං හි ලොකෙ හභවාති වදනති, තථාගතො ව සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සත්තානං ගරු, තස්මා හභවාති වෙදිතබ්බො. පොරණෙහි පි වුත්තං :-

- “හභවාති වචනං සෙට්ඨං හභවාති වචනමුත්තමං,
ගරුගාරවසුත්තො සො හභවා තෙන වුවචති”ති.

1. සී. I. II & IV පමුක්කභාවෙ. 3. සී. VI. සනතිදමනෙ හි.
 2. සී. I. II. III. IV & V; පාවචනවසෙන. 4. සී. සම්භායනවසෙන.
 a. ම. හි. මජ්ඣිමපණ්ණාසක-වබ්බිසුත්ත. d. ම. හි. මජ්ඣිමපණ්ණාසක-සුභසුත්ත.
 b. වුලවග්ගපාළි-සම්මසෙදකමාන. e. මජ්ඣිමනිකාය-ධම්මදායදසුත්ත.
 c. මහාවග්ග පාළි-මහාක්කඛික. f. ධම්මපද-බුද්ධිවග්ග.
 g. දීඝනිකාය-බ්‍රහ්මජාලසුත්ත.

සෙට්ටුවකට හි වචන. සෙට්ටුවකට ගුණසහවරණයෝ¹ සෙට්ටුවකට
 වුනත. අප්ථා: වුවවනිති=වචන, අනේ. තසමා “හඟවාති වචන
 සෙට්ටුවකට”නම් හඟවා ඉති ඉමිනා වචනෙන වචනියෝ යෝ අනේ
 සො සෙට්ටුවකට අනේ. “හඟවාති වචනමුත්තම”නම් එන්ථි එසෙව
 නයෝ. “ගාරවසුනෙනා”ති ගරුභාවසුනෙනා, ගරුගුණයෝගනෝ
 ගරුකරණං වා සාතිසයං අරහනිති=ගාරවසුනෙනා, ගාරවාරහෝති
 අනේ. එවං ගුණවිසිට්ඨ සත්තමුත්තම ගරුගාරවාසිවචනමෙතං
 යදිදං හඟවාති. අපිව:-

“හගි හජ් හගි විහත්තවා ඉති
 අකාසි හග්ගනාති ගරුති භාග්ගවා”
 බහුති සද්දෙහි සුභාවිතත්තනෝ
 හවත්තගො සො හඟවාති වුවවනි”ති

නිදෙදසෙ අගත්තයෙන-

“භාග්ගවා හග්ගවා³ යුතෙනා හගෙහි ව විහත්තවා,
 හත්තවා වත්තගමනෝ හවසු හඟවා තනෝ”ති

ඉමිසා ගාථාය ව වසෙන හඟවාති පදසා අනේ වත්තබ්බො. සො
 පනායං අනේ සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිදෙදසෙ
 වුතෙනාති තත් වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අපරෙ නයෝ:- හඟවාති=හඟවා, හඟවාති වා=හඟවා, හාගෙ
 වනිති හඟවා, හගෙ වනිති=හඟවා, හත්තවාති=හඟවා, හගෙ වමිති=
 හඟවා, හාගෙ වමිති=හඟවා,

හඟවා හඟවා හාගෙ හගෙ ව වති හත්තවා,
 හගෙ වමි තථා හාගෙ වමිති හඟවා ජිනෝ.

තත්ත කථං හඟවාති හඟවා? යෙ තෙ සිලාදයො ධම්මකඛකා
 ගුණකොට්ඨාසා තෙ⁴ අනඤ්ඤාසාධාරණං නිරතිසයං තථාගතසා
 අත්ථ උපලබ්භනති, තථා තිසා සිලං සමාධි පඤ්ඤ විමුක්ති විමුක්ති
 සද්දණ්දසානං ගිරි ඔත්තපං සද්ධා විරියං සති සම්පජ්ඣාදං සිල
 විසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි සමපො විපස්සනා නිණි කුසලමූලාති නිණි
 සුවරිතාති තයො සම්මාවිතකා නිසො අනවජ්ජසඤ්ඤ නිසො
 ධාතුයො වත්තාණෙ සතිපට්ඨානා වත්තාණෙ සම්මපට්ඨානා
 වත්තාණෙ ඉද්ධිපදා වත්තාණෙ අරියමග්ගා වත්තාරි අරියඵලාති
 වත්තසො පටිසම්භිදා වතුයොතිපටිවේදකඤ්ඤාති වත්තාණෙ
 අරියවංසා වත්තාරි වෙසාරජ්ජසඤ්ඤාති පඤ්ච පට්ඨානියඛිතාති
 පඤ්චබ්බිකො සම්මාසමාධි පඤ්චසද්දණිකො සම්මාසමාධි පඤ්ච ඤ්ඤාති

1. සි. III & V. සමායෝගනො.

2. ගරුති හග්ගවා. උදකඅට්ඨකථා.

3. සි. V. VI. & උදකඅට්ඨකථා. හගවා.

4. වා තෙ තෙ. ආරණ්දිපති.

පඤ්ච බලාති පඤ්ච නිසසාරණීයා¹ බාහුයො පඤ්ච විමුත්තා
 යතනඤ්ඤාණාති පඤ්ච විමුත්තපටිපාචනීයා පඤ්ඤා² ඡ අනුස්සතිට්ඨා
 නාති ඡ භාරවා ඡ නිසසාරණීයා¹ බාහුයො ඡ සත්ත විහාර ඡ අනුත්ත
 රියාති ඡ නිබ්බේධභාගියා පඤ්ඤා³ ඡ අභිඤ්ඤා ඡ අසාධාරණඤ්ඤාණාති
 සත්ත අපටිභාතියා ධම්මා සත්ත අරියධනාති සත්ත භෛර්වකිඛා සත්ත
 සප්පරිසබ්බමා සත්ත නිජ්ජරවත්ථුති සත්ත සඤ්ඤා සත්ත දක්ඛිණේයා
 පුග්ගලදෙසනා සත්ත ඛිණ්ණසවබලදෙසනා අට්ඨ පඤ්ඤාපටිලාභගෙනා
 දෙසනා අට්ඨ සම්මතනාති අට්ඨ ලොකධම්මාතිකකමො අට්ඨ ආරම්භ
 වත්ථුති අට්ඨ අක්කණ්දෙසනා අට්ඨ මහාපුරිසවිතකකා අට්ඨ අභිභාගතන
 දෙසනා අට්ඨ විමොක්ඛා නව යොනිසොමනසිකාරමුලකා ධම්මා නව
 පාරිසුද්ධිපට්ඨාතියඛාති නව සත්තවාසදෙසනා නව ආසාතපටිච්ඡිනියා
 නව සඤ්ඤා නව නාතත්තා⁴ දෙසනා නව අනුපුබ්බවිහාර දස නාථ
 කරණා ධම්මා⁴ දස කසිණායතනාති දස කුසලකම්මපථා දස
 සම්මතනාති දස අරියවාසා දස අසෙකධම්මා දස තථාගතබලාති
 එකාදස මෙත්තාතිසංඝා වාදස ධම්මවකනාකාර තෙරස බුත්තභූතා⁵
 පුද්ගස බුද්ධඤ්ඤාණාති පඤ්චදස විමුත්තපටිපාචනීයා ධම්මා භෞමස
 විධා ආනාපානසති සත්තරස⁶ අපරන්තපනීයා ධම්මා අට්ඨාරස
 බුද්ධධම්මා එකුත්ථිසති පච්චේකකණ්ඤාණාති වතුචතනාද්‍රිස ඤ්ඤා
 වත්ථුති පඤ්ඤාස උදයබ්බයඤ්ඤාණාති පරෙපණ්ණස කුසලධම්මා සත්ත
 සත්තති ඤ්ඤාවත්ථුති වතුචිසති නොටිසතසහස්ස සමාපත්ති සඤ්චාරි
 මහාවජ්ජරඤ්ඤාණං අනන්තතය සමන්තපට්ඨාන පටිවය පච්චේකකණ්
 දෙසනාඤ්ඤාණාති. තථා අනන්තාසු ලොකබාහුසු අනන්තාතං.
 සත්තාතං ආසයාදිවිභාවන ඤ්ඤාණාති වාති එවමාදයො අනන්තා
 අපරිමාණහෙදා අනඤ්ඤාසාධාරණා නිරතීසයා⁷ ගුණභාගා ගුණ
 කොට්ඨාසා විජ්ජනති උපලබ්භනති. තස්මා යථාචුත්තවිභාගා ගුණ
 භාගා අස්ස අපථිති=භගවා, භාගවාති වත්තබ්බ ආකාරස්ස රස්සතතං.
 කතා භගවාති වුත්තො. එවං තාව භාගවාති=භගවා.

යස්මා සීලාදයො සබ්බෙ ගුණභාගා අසෙසතො,
 විජ්ජනති සුගතො⁸ තස්මා භගවාති පට්ඨවති.

කථං භගවාති භගවා?, යෙ තෙ සබ්බලොකතිතාය උය්‍යක්ක
 මාපනෙනති මනුස්සතනාදිනෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙනා සම්මා
 සමොධියා කතමහාතිනිහාරෙති මහාබෝධිසත්තෙති පුරෙතබ්බා
 දුතපාරමි- සීල- නෙත්තමම- පඤ්ඤා-විරිය- බන්ධ- සම්ම- අධිට්ඨාන
 මෙත්තා-උපෙක්ඛා පාරමිති දස පාරමිතො දස උපපාරමිතො දස
 පරමත්තපාරමිතොති සමන්ත පාරමිතො, දුතාදීති වත්තාරි සම්බන්ධ

1. සී. V. නිසසාරණීයා.	5. සී. V. බුත්තභාගි.
2. සී. VI. සඤ්ඤා.	6. සී. V. & ආරත්ථිපනී. භෞමස.
3. නව නාතත්තා. ආරත්ථිපනී.	7. අනඤ්ඤාසාධාරණ ඤ්ඤාණ නිරතීසයා.
4. සී. V. නව අනුපුබ්බ විහාර දෙසනා නවනාථකරණා ධම්මා.	8. සී. VI. සුගතො.

වන්දිති, වහන්සා අබ්ධිතානාති, අතතපරිව්වානො නයන-ධන-රජ්-පුත්තදරපරිව්වානොති පඤ්ච මහාපරිව්වානා, පුබ්බයොනො පුබ්බවරියා ධම්මකතානං ඤාතන්තවරියා ලොකන්තවරියා බුද්ධත්ත වරියාති එවමාදයො, සඤ්ඤාපනො වා පුඤ්ඤසම්මාරඤ්ඤසම්මාර බුද්ධකාරකධම්මා, තෙ මහාභිනීශාරතො පට්ඨාය කප්පානං සත සහස්සාධිකාති වහන්සා අසඤ්ඤායනාති යථා භානභාගියා සංකි ලෙසභාගියා සීතිභාගියා වා න භොනති, අථ බො උත්තරුත්තරි විසෙසභාගියාව භොනති, එවං සක්කවචං නිරන්තරං අනවසෙස තො භතා සමභතා අස්ස අපච්ඡිති භතවාති¹=භගවා, නිරුත්තර නයෙන තතාරස්ස ගතාරං කත්වා, අථවා භගවාති තෙයෙව යථා චුත්තෙ බුද්ධකාරකධම්මෙ චුත්තනනෙයෙන හරි සමහරි පරිපුරෙ සීති අන්තො, එවමපි භගවාති=භගවා.

යසමා² සලෙඛාධියා සලෙඛ දුනපාරමි ආදිකෙ,
සමහරි³ භගවා නාපො තසමාපි භගවා මනො.

කථං භාගෙ වනීති භගවා?, යෙ තෙ වතුච්ඡිසනිකොට්ඨසත සහස්සසඛා දෙවසිකං වලඤ්ජනක⁴සමාපත්තිභාගා තෙ අන වසෙසතො ලොකගිතන්තං අතතනො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරන්තං ව නිවචකපං වනි හජ් සෙවි බහුලමකාසීති භාගෙ වනීති=භගවා. අථවා අභිඤ්ඤායෙයසු ධම්මෙසු කුසලාදීසු ඛනිදීසු ව යෙ තෙ⁵ පරිඤ්ඤායසාදිවසෙන සඤ්ඤාපනො වා වතුබ්බිධා අභිසම්මභාගා, වින්තරතො පන “වක්ඛං පරිඤ්ඤායසං-පෙ-ජරුමරණං පරිඤ්ඤායසං”නති ආදිනා අනෙකපරිඤ්ඤායසභාගා, “වක්ඛස්ස සමුදයො පභා තබ්බො-පෙ-ජරුමරණස්ස සමුදයො පභාතබ්බො”ති ආදිනා පභා තබ්බභාගා, “වක්ඛස්ස නිරුධො සච්ඡිකාතබ්බො-පෙ-ජරුමරණස්ස නිරුධො සච්ඡිකාතබ්බො”ති ආදිනා සච්ඡිකාතබ්බභාගා, “වක්ඛනිරුධො පටිපදා භාවෙතබ්බො-පෙ-වත්තායෙ සතිපට්ඨානා භාවෙ තබ්බො”ති ආදිනා ව අනෙකහෙද භාවෙතබ්බභාගා ව ධම්මා, තෙ සලෙඛ වති හජ් යථාරහං ගොවර-භාවනා-සෙවනානං වසෙසතෙය්, එවමපි භාගෙ වනීති භගවා. අථවා යෙ ඉමෙ සීලාදයො ධම්මකවත්තා සාධාරණා⁶ ශුණ්ණොට්ඨාසා ශුණ්ණභාගා, කිනති නුබො⁷ තෙ විනෙයස සත්තානෙසු පටිට්ඨපෙයසනති මහාකරුණාය වනි අතිපන්ඨි, සා වස්ස අතිපන්ඨනා යථාධිපෙපතථිලාවහා අගොයි. එවං භාගෙ වනීති භගවා.

යසමා ඤෙයසසමාපත්ති ශුණ්ණාගෙ තථාගතො,
හජ් පන්ඨි සත්තානං ගිතාය භගවා තනො.

1. සී. VI. භගවාති.

2. සී. VI. සමමා.

3. සී. සමාසර.

4. සී. VI. වලඤ්ජනසක.

5. සී. VI. යසනා.

6. සාවසෙසනි සාධාරණා. සාරත්ථිපති.

7. සී. VI. කිත්ඛුබො.

කථං හගෙ වතීති හගවා?, සමාසනො තාව තනපුඤ්ඤති පයොගසම්පන්නති යථාවිහවං. හජීයන්තීති=හගා, ලොකීය ලොකුත්තරු සම්පන්නියො. තත් ලොකීයෙ තාව තථාගතො සමෙබ්බාධිතො පුබ්බෙ බොධිසත්තභූතො පරමුක්කංසගතෙ වති හජී සෙවි, යත් පඨිඨාය නිරවසෙසනො බුද්ධිකරෙ ධම්මෙ සමන්නානෙතො බුද්ධධම්මෙ පරිපාවෙසී, බුද්ධභූතො පන තෙ නිරවජ්ජසුප්පසංතිනෙ¹ අනඤ්ඤසාධාරණෙ ලොකුත්තරෙපි වති හජී සෙවි, විතාරතො පන පදෙසරජ්ජග්ගාරිය-වක්ඛවන්ති සම්පන්නි-දෙවරජ්ජසම්පන්නිආදිවසෙන ක්කාන-විමොක්ඛ-සමාධි-සමාපන්නි-ඤ්ඤදසසන-මග්ගභාවනා-ඵලසම්පත්තිරියාදි උත්තරිමත්තස්ස ධම්මවසෙන ව අනෙකවිතිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ හගෙ වති හජී සෙවි. එවං හගෙ වතීති=හගවා.

“යා තා සම්පන්නියො ලොකෙ යා ව ලොකුත්තරං” පුට්ඨ, සබ්බො තා² හජී සම්බුද්ධො තස්මාපි හගවා මනො”ති.

කථං හතතවාතී හගවා?, හතතා දලිහහත්තිකා අස්ස බහු අපථිතී හගවා. තථාගතො හි මහාකරුණොසබ්බඤ්ඤාන ඤාණාදි අපරිමිත නිරූපමප්පභාවගුණවිසෙසසමඛිතීභාවතො සබ්බ සත්තුත්තමො සබ්බානථිපරිහාරපුබ්බඛගමාය නිරවසෙසතිතසුඛවිධාන තප්පරුය නිරතිසයාය පයොගසම්පන්නියා සද්දෙවමත්තස්සාය පඨ්ය අවනන්දපකාරිකාය වත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණ අසීතිඅනුබ්බඤ්ජන බ්බාමප්පභාදි අනඤ්ඤසාධාරණ ගුණවිසෙසපඨිමණ්ඩිත රූපකාය තාය යථාභූවගුණාධිගතෙන “ඉතිපි සො හගවා”ති ආදිතයප්ප වතෙත්ත ලොකත්තයබ්බාධිතා සුවිපුලෙන සුවිසුඤ්ඤාන ව ථුති සොසෙන සමන්නාගතත්තා උක්කංසපාරමිප්පත්තාසු අප්පච්ඡතා සන්තුට්ඨිතාදිසු සුප්පඨිට්ඨිතභාවතො දසබලවතුච්ඡාරජ්ජාදි නිරති සයගුණවිසෙසසමඛිතීභාවතො ව- “රූපප්පමාණො රූපප්පසනෙතා, ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසනෙතා, පුබ්බප්පමාණො පුබ්බප්පසනෙතා ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසනෙතා”ති එවං වතුප්පමාණීකෙ ලොක සන්තිවාසෙ සබ්බථාපි පසාදුවගභාවෙන සමන්තපාසාදිකත්තා අපරිමාණානං සත්තානං සද්දෙවමත්තස්සානං ආදර-බහුමාන-භාර වායතනතාය පරමපෙමසමානතිට්ඨානං, යෙ තස්ස ඔවාදෙ පඨිට්ඨිතා අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතා භොනති, කෙතවි අසංභාරියා තෙසං සමානති සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මණ වා, තථා හි තෙ අත්තනො ජීවිතපරිච්චා ගෙපි තත් පසාදා න පරිච්චන්ති තස්ස වා ආණං දලිහහත්ති භාවතො, තෙනෙවාහ : “යො වෙ තතඤ්ඤා කතවෙදි ඨිරෙ, කල්‍යාණමිත්තො දලිහහත්ති ව භොති”ති, සෙය්‍යථාපි තික්ඛවෙ

1. සී. IV. සඤ්ඤිතෙ.

2. ලොකුත්තරෙ. ධාරණදීපනී.

3. සී. V. A. ධාරණදීපනී. සබ්බථා.

මහාසමුද්‍රෙ, සීතධම්මො වෙලං. නාතිවතනති එවමෙව බො
හිකාවෙ යං මයා සාවකානං සිකනාපදං පඤ්ඤාතනං තං මම
සාවකා ජිවිතගෙතුපි නාතිකකමනාති”¹ති ව. එවං භතතවාති=භගවා
තිරුභතිතයෙන එකස්ස තකාරස්ස ලොපං කත්වා ඉතරස්ස
ගකාරං කත්වා.

“භුණාතිසය යුතතස්ස යසමා ලොක හිතෙසිනො,
සභතතා බහවො සන්චු භගවා තෙන වුවවති”²ති.

කථං භගෙ වමීති භගවා?, යසමා තථාගතො බොධිසත්ත
භූතොපි පුරිමාසු ජාතිසු පාරමිඥො පුරෙන්නො භගසඛ්ඛාතං
සිරිං. ඉස්සරියං යසඤ්ච වම් උගහිරි, බෙලපිණ්ඩං විශ අනපෙකෙබ්බා
ඡඛ්ඛසී, තථාහිස්ස සොමනස්සකුමාරකාලෙ ගන්ථපාලකුමාරකාලෙ
අයොසරපණ්ඩිතකාලෙ මුගපකඛපණ්ඩිතකාලෙ චූලසුතසොම
කාලෙති එවමාදිසු තෙකඛලමපාරමිපුරණවසෙන දෙවරජ්ජසදි
සාය රජ්ජසිරියා පරිවචගතතභාවානං පරිමාණං නන්ති. වරිමතත
භාවෙපි ගන්ථගතං වකකවතතිසිරිං දෙවලොකාධිපවිසදිසං වතු
දිපිස්සරියං වකකවතතිසමපතතිසනාතියස්සයං සතතරතනසමුජ්ජලං
යසං ව තිණායපි අමඤ්ඤමානො තීරපෙකෙබ්බා පභාය අති
තිකම්මිත්වා සමොසලොබාධිං අතිසමුද්ධො, තසමා ඉමෙ සිරිආදිකෙ
භගෙ වමීති භගවා. අථවා භාති නාම නකකතනාති තෙහි සමං
ගවුන්තති පවතනනති=භගා, සිනෙරු-සුගනුර-උතතරකුරු-හිම
වතනාදි භාජනලොකවිසෙසසනාතියස්සයසොභා¹ කප්පට්ඨි²භාවතො.
තෙපි භගවා වම් තංතිවාසී සතතාවාස³ සමතිකකමනතො තප්පටි
බද්ධිජරුගප්පභාණෙන පජතීති, එවමපි භගෙ වමීති භගවා.

“වකකවතතිසිරිං යසමා යසං ඉස්සරියං සුඛං,

පභාසි ලොකවිතතඤ්ච සුගතො භගවා තනො”⁴ති.

කථං භගෙ වමීති භගවා?, භාගා නාම කොට්ඨාසා, තෙ
බ්බායතන ධාතාදිවසෙන, තත්ථාපි රූපවේදනාදිවසෙන අතීතාදි
වසෙන ව අනෙකවිධා. තෙ ව භගවා සබ්බං පපඤ්චං සබ්බං
සොගං සබ්බං ගන්ථං සබ්බං සංයොජනං සමුවුඡ්ඡිත්වා අමත
ධාතුං. සමගිගවුන්තො වම් උගහිරි අනපෙකෙබ්බා ඡඛ්ඛසී, න පච්චා
ගම්⁴, තථාගෙස සබ්බන්තමෙව පස්විං ආපං තෙජං වායං වකුඤ්ඤං
සොතං ඝාණං ජිව්හං කායං මනං රූපෙ සද්දෙ ගතො රසෙ
පොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ වකුඤ්ඤාණං-පෙ-මනොවිඤ්ඤාණං වකුඤ්ඤා
සම්පයං-පෙ-මනොසම්පයං වකුඤ්ඤාසම්පයං වේදනං-පෙ-මනො
සම්පයං වේදනං වකුඤ්ඤාසම්පයං සඤ්ඤා-පෙ-මනොසම්පයං
සඤ්ඤා වකුඤ්ඤාසම්පයං වේදනං-පෙ-මනොසම්පයං වේදනං

1. සී. VI. භාජනකවිසෙස සනාතියස්සයසොභා. 3. තංතිවාසී සංතතවා. සාරන්ථ

2. කප්පට්ඨාසී භාවතො. සාරන්ථදිපතී. 4. සී. VI. පච්චාවම්. [දිපතී.

a. චූලවග්ගපාලි-පාතිමොක්ඛාසනකකඛක.

රූපභණ්ණං-පෙ-ධම්මභණ්ණං රූපභීතකකං-පෙ-ධම්මභීතකකං රූප විචාරං-පෙ-ධම්මවිචාරනාති ආදීනා අනුපදං¹ ධම්මවිභාගවසෙකපි සබ්බෙව ධම්මකොට්ඨාසෙ අනවසෙසතො වම් උග්ගිරි අනපෙක්ඛ පරිච්චාගෙන ඡබ්බසි, වුත්තං. හෙතං :- “යනතං ආනන්ද වත්තං වන්තං මුත්තං පභීතං පටිතිස්සට්ඨං තං තථාගතො පුන පච්චා වම්ස්සතිති”² නෙතං ණානං විජ්ජති”ති.^a එවමපි භාගෙ වම්ඨි හගවා. අථවා “භාගෙ වම්”ති සබ්බෙපි කුසලාකුසලෙ සාවජ්ජානවජ්ජෙ තිත්තස්ස ණීතෙ කණ්ණස්ස කකසප්පරිභාගෙ ව ධම්මෙ අරියමග්ගස්ස මුඛෙත වම් උග්ගිරි අනපෙක්ඛො පරිච්චජ් පජ්ති පරෙසස්ස ච තථත්තාය ධම්මං දෙසෙසි. වුත්තමපි වේතං :- “ධම්මාපි චො භික්ඛවෙ පභා තබ්බො පගෙව අධම්මා, කුලුප්පමං චො භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසිස්සාමි තිත්ථරණන්ථාය නො ගහණන්ථායා”ති^b ආදී. එවං භාගෙ වම්ඨි හගවා.

“බන්ධායත්තධාතාදි ධම්මහෙද මගෙසිනා,
කණ්ණා සුක්කා යතො වන්තා තතොපි හගවා මතො”ති.

තෙන වුත්තං :-

“භාගවා හගවා භාගෙ හගෙ ව වති හත්තවා,
හගෙ වම් තථා භාගෙ වම්ඨි හගවා ජිනො”ති.

තෙන හගවතා. අරහතාති කිලෙසෙති ආරකත්තා අනව සෙසාරිතං හත්තතා සංසාරවක්කස්ස වා අරුතං හත්තතා පච්ච යාදීතං අරහත්තා පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙති කාරණෙති අර හත්තා අරහා. අයමෙත්ථ සබ්බෙපො. විජ්ජායෙ පන මිඤ්ඤාධිමග්ගෙ වුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ව හගවතාති ඉමිනාස්ස භාග්‍යවන්තතාදීපතෙන කප්පානං අනෙකෙසු අසබ්බෙය්‍යස්ස උපචිතපුඤ්ඤසම්භාරභාවතො සත්‍යපුඤ්ඤ ලක්ඛණධරස්ස වත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණ අසීති අනුබ්‍යසාදන බ්‍යාමප්පහා කෙතුමාලාදිපතිමණ්ඩිනා අත්ඤ්ඤ සාධාරණා රූපකාය සම්පත්ති දීපිතා හොති.

අරහතාති ඉමිනාස්ස අනවසෙසකිලෙසප්පහාණදීපතෙන ආස වක්ඛයපදට්ඨාන සබ්බසුඤ්ඤාත්ඤ්ඤාධිගමපරිදීපනතො දසබල-වතු වෙසාරජ්ජ-ජ අසාධාරණස්ස-අට්ඨාරසාවෙතිකවුදධම්මාදිඅවිනේය්‍යාපරිමේය්‍ය ධම්මකායසම්පත්ති දීපිතා හොති. තදුග්ගෙතපි ළොකීයපරික්කකානං බහුසම්පත්තභාගො ගහට්ඨපබ්බජිතෙති අභි ගමනීයත්තා තථා අභිගතාත්ඤ්ඤ තෙසං කායිකවෙතසික දුක්ඛාප තයෙන පටිබලභාගො ආමිසදුත ධම්මදුතෙති උපකාරිතා ළොකීය ළොකුත්තරෙති ගුණෙති සංයොජනසම්පත්තා ව පකාසිතා හොති. තථා “හගවතා”ති ඉමිනා වරණධම්මෙසු මුඛබුතදිබ්බවිභාදි

1. සී. III. අරූප. V. අනුපද.

2. සී. ගම්මකතිති.

a. මහාපරිච්චාණ සුත්ත.

b. මජ්ඣිමනිකාය-අලගදදුපමිසුත්ත.

විහාරවිසෙස¹සමායෝග පරිදීපනෙන චරණසමපද දීපිතා හොති. “අරහතා”ති ඉමිනා සබ්බවිජ්ජාසු සිඛාප්පත්තආසවකයඤ්ඤාති ගම්පරිදීපනෙන විජ්ජාසමපද දීපිතා හොති. පුරිමෙන වා අත්ත රුසිකතියාණිකධම්මානං අවිපරිතවිහත්ත²භාවදීපනෙන පච්ඡිම වෙසාරජ්ජවය සමායෝගො, පච්ඡිමෙන සවාසනනිරවසෙස කීලෙ සප්පභාණදීපනෙන පුරිමවෙසාරජ්ජවයසමායෝගො විහාවිනො හොති. තථා පුරිමෙන තථාගතස්ස පරිඤ්ඤාසම්ම-වච්ඡිම-ඤ්ඤා සම්ම පරිදීපනෙන කාමගුණ-ලොකීයාධිපච්ච-යස-ලාභසක්කාරදී පරිච්චාගපරිදීපනෙන ව අත්තවසෙස කීලෙසාභිසම්බර පරිච්චාග පරිදීපනෙන ව සම්මාධිට්ඨාන වාගාධිට්ඨානපාරිසුරි³ පකාසිතා හොති, දුතියෙන සබ්බසම්බාරුපසම්මිගම පරිදීපනෙන සම්මා සම්මාධිපරිදීපනෙන ව උපසමාධිට්ඨාන පඤ්ඤාධිට්ඨාන පාරිසුරි පකාසිතා හොති. තථා හි ගගවතො බොධිසත්තගුත්තස්ස ලොකුත්තර ගුණෙ කතාභිනිභාරස්ස මහාකරුණායෝගෙන යථාපරිඤ්ඤං සබ්බ පාරමිතානුට්ඨානෙන සම්මාධිට්ඨානං පාරමිතාපරිපක්කපරිච්චාගෙන ව වාගාධිට්ඨානං පාරමිතාගුණෙහි විත්තවූපසමෙන උපසමා ධිට්ඨානං පාරමිතාහි එව පරහිත්තුපායකොසල්ලතො පඤ්ඤාධිට්ඨානං පාරිසුරි ගතං. තථා යාවකජ්ජනං අවිසංවාදෙත්වා දස්සාමිති පරිජන නෙන පරිඤ්ඤං අවිසංවාදෙත්වා දුනෙන ව සම්මාධිට්ඨානං දෙය්‍ය ඵලපරිච්චාගතො වාගාධිට්ඨානං දෙය්‍ය-පරිග්‍රහානක⁴-දුන-දෙය්‍ය පරික්කයෙසු ලොභ-දෝස-මොහ-භයවූපසමෙන උපසමාධිට්ඨානං යථාරහං යථාකාලං යථාවිධි ව දුනෙන පඤ්ඤාත්තරතාය පඤ්ඤා ධිට්ඨානං පාරිසුරිගතං. ඉමිනා නයෙන සෙසපාරමීසුපි චතුරධිට්ඨාන පාරිසුරි වෙදිතබ්බො, සබ්බාපි පාරමිතො සම්මප්පභාවිතා වාචාහි බ්‍රහ්මජිත්තා උපසමානුමුඛිතා පඤ්ඤා⁵ පරිසුද්ධාති එවං චතුරධිට්ඨාන සමුදාගතස්ස තථාගතස්ස සම්මාධිට්ඨානං සම්මාධිට්ඨානසමුදාගමෙන සීලවිසුද්ධි වාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන ආපදසු ථාමො වෙදිතබ්බො, පඤ්ඤාධිට්ඨාන සමුදාගමෙන ආජිවවිසුද්ධි උපසමාධිට්ඨානසමුදාග මෙන විත්තවිසුද්ධි පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගමෙන දිට්ඨිවිසුද්ධි තථා සම්මා ධිට්ඨානසමුදාගමෙනස්ස සංවාසෙන සීලං වෙදිතබ්බො, වාගාධිට්ඨාන සමුදාගමෙන සංවොහාරෙන සොවෙය්‍යං වෙදිතබ්බො, උපසමා ධිට්ඨානසමුදාගමෙන සාකච්ඡාය පඤ්ඤා වෙදිතබ්බො. තථා සම්මා ධිට්ඨානසමුදාගමෙන අදුට්ඨො අධිවාසෙති, වාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන අලුභො පරිසෙවති, උපසමාධිට්ඨානසමුදාගමෙන අහිතෙ⁶ පරි චජෙජ්ජති, පඤ්ඤාධිට්ඨාන සමුදාගමෙන අමුලේභා විනොදෙති. තථා සම්මාධිට්ඨාන සමුදාගමෙනස්ස නෙක්කම්මසුඛප්පත්ති⁷ වාගාධිට්ඨාන

1. සි. V. සුඛගුණ

2. සි. I. II. III & IV. අවිහත්ත.

3. සි. III & IV. වාගාධිට්ඨානපාරමි.

7. සි. VI. සුබ්බපහණි.

4. සි. V. පරිග්‍රහණ.

5. සි. VI. පරිඤ්ඤා.

6. සි. V. අහිතො.

සමුද්‍රගමෙන පරිච්ඡෙදකසුඛප්පතති, උපසමාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන උපසමසුඛප්පතති පඤ්ඤාධිධ්‍යාන සමුද්‍රගමෙන සමොධිසුඛප්පතති දීපිතා හොති.

සමොධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන චා විචෙකජ්ජිනිසුඛප්පතති, වාගාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන සමාධිජ්ජිනිසුඛප්පතති, උපසමාධිධ්‍යාන සමුද්‍රගමෙන අපීතිජ්ජකාය¹ සුඛප්පතති, පඤ්ඤාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන සතිපාරිසුද්ධිජ්ජපෙක්ඛා සුඛප්පතති. තථා සමොධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන පරිවාරසමප්පතති ලක්ඛණ පච්චයසුඛසමායෝගො පරිදීපිතො හොති අවිසංවාදනතො. වාගාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන සනතුට්ඨිලක්ඛණසභාවසුඛසමායෝගො ආලොලභාවතො. උපසමාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන කතපුඤ්ඤතාලක්ඛණභෙදා සුඛසමායෝගො කිලෙසෙහිඅනභිභූතභාවතො. පඤ්ඤාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන විමුත්තිසමප්පතති ලක්ඛණ² දුක්ඛපසමන සුඛසමායෝගො පරිදීපිතො හොති ඤාණසමප්පතතියාතිබ්බාණාධිගමිතො.³ තථා සමොධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන අරියස්ස සීලක්ඛනියස්ස අනුබොධපට්ඨෙවසිද්ධි, වාගාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන අරියස්ස සමාධික්ඛනියස්ස, පඤ්ඤාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන අරියස්ස පඤ්ඤාක්ඛනියස්ස, උපසමාධිධ්‍යානසමුද්‍රගමෙන අරියස්ස විමුත්තික්ඛනියස්ස අනුබොධපට්ඨෙවසිද්ධි දීපිතා හොති. සමොධිධ්‍යානපරිපූරණෙන චතුපච්චයසිද්ධි, වාගාධිධ්‍යානපරිපූරණෙන සබ්බනිස්සග්ගසිද්ධි, උපසමාධිධ්‍යානපරිපූරණෙන ඉන්ද්‍රියසංවරසීලසිද්ධි, පඤ්ඤාධිධ්‍යානපරිපූරණෙන බුද්ධිසිද්ධි තෙන ච තිබ්බාණසිද්ධි. තථා සමොධිධ්‍යානපරිපූරණෙන චතුඅරියසමොභිසමයපටිලාභො, වාගාධිධ්‍යානපරිපූරණෙන චතුඅරියවිංසපටිලාභො, උපසමාධිධ්‍යානපරිපූරණෙන චතුඅරියචිතාරපටිලාභො, පඤ්ඤාධිධ්‍යාන පරිපූරණෙන චතුඅරියචොභාරපටිලාභො දීපිතො හොති.

අපරො නයො :-

ගගවතාති එතෙන සත්තානං ලොකීයලොකුත්තරසමප්පතති අභිකම්බාදීපනෙන තථාගතස්ස මහාකරුණා පකාසිතා හොති.

අරග්ගතාති එතෙන පහාණභාවනාසමප්පතතිදීපනෙන පහාණපඤ්ඤා⁴ පකාසිතා හොති. තත්ථ පඤ්ඤායස්ස ධම්මරජ්ජප්පතති, කරුණාය ධම්මසංචිභාගො, පඤ්ඤාය සංසාරදුක්ඛනිබ්බිදා, කරුණාය සංසාරදුක්ඛපහාණං, පඤ්ඤාය පරදුක්ඛපරිඤ්ඤානං, කරුණාය පරදුක්ඛපතිකාරුරමො, පඤ්ඤාය පරිනිබ්බාණාභිමුඛභාවො, කරුණාය තදගිහගමො, පඤ්ඤාය සයං තරණං, කරුණාය පෙරසංතාරණං, පඤ්ඤාය බුද්ධිභාවසිද්ධි, කරුණාය බුද්ධිනිවේසිද්ධි. කරුණාය චා බොධිසත්තභූමියං සංසාරභිමුඛභාවො, පඤ්ඤාය තත්ථ

1. සී. V. පීතිජ්ජකාය.

3. සී. III & V. ගමණතො.

2. සී. I, II & IV. සලක්ඛණ.

4. සී. VI. පහාණපඤ්ඤා.

අනභිරතී, තථා කරුණාය පරෙයං අභිසන්තං, පඤ්ඤාය සං පරෙති අභායන්තං, කරුණාය පරං රක්කිනෙතා අත්තානං රක්කිති, පඤ්ඤාය අත්තානං රක්කිනෙතා පරං රක්කිති, තථා කරුණාය අපරන්තපො, පඤ්ඤාය අත්තන්තපො, තෙන අත්තතිතාය පටි පන්තාදිසු චතුත්ථුග්ගලභාවො¹ සිද්ධො භොති. තථා කරුණාය ලොකනාථතා, පඤ්ඤාය අත්තනාථතා, කරුණායස්ස තිත්තතාභාවො, පඤ්ඤාය උත්තමාභාවො. තථා කරුණාය සබ්බසන්තසු ජනිත අනුග්ගභො පඤ්ඤානුගතත්තා න පන සබ්බත්ථ විරත්ත විතො, පඤ්ඤාය සබ්බධමෙවසු විරත්තවිතො කරුණානුගතත්තා න පන සබ්බසත්තානුග්ගභායාපවිතො.

යථාහි කරුණා තථාගතස්ස සිත්තෙහ සොකවිරතිත්තතා, එවං පඤ්ඤා අභිංකාර මමිංකාර විනිමුත්තත්තාති² අඤ්ඤමඤ්ඤං විසොධිතා³ පරමවිසුද්ධාති දවංඛො. තත්ථ පඤ්ඤාවෙත්තං බලාති කරුණාවෙත්තං වෙසාරජ්ජාති. තෙසු බලසමායොගෙන පරෙති අනතිභුය්සති, වෙසාරජ්ජසමායොගෙන පරෙ අභිභවති. බලෙති සත්ථුසමපදසිද්ධි, වෙසාරජ්ජෙති සාසනසමපදසිද්ධි. තථා බලෙති බුද්ධරත්තසිද්ධි, වෙසාරජ්ජෙති ධම්මරත්තසිද්ධිති අයමෙත්ථ “භග වතා අරහතා”ති පදවයස්ස අත්ථොප්පාය මුඛමත්තදස්සන්තං.

කසමා පනෙත්ථ “වුත්තං භෙතං භගවතා”ති වක්ඛා පුත “වුත්ත”නති වුත්තං? අනුස්සවපටිකෙඛපෙන නියම දස්සන්තත්ථ. යථා හි කෙනවි පරතො සුක්ඛා වුත්තං යදිච්ච ජනනෙත්ත වුත්තං නව තෙනෙව වුත්තං පරෙතපි වුත්තත්තා, න ච තං තෙන වුත්ත මෙව, අපි ච ඛො සුතමපි න. එවමෙව භගවතා හි පරතො අසුක්ඛා සයමභුද්දණෙන අත්තතා අධිගතමෙව වුත්තන්ති ඉමස්ස විසෙසස්ස දස්සන්තත්ථ. විකඛන්තුං “වුත්ත”නති වුත්තං. ඉදං වුත්තං භොති :- වුත්තං භෙතං භගවතා, තඤ්ච ඛො භගවතාව වුත්තං න අඤ්ඤෙන වුත්තමිව සුතන්ති. අධිකවචනං හි අඤ්ඤමත්ථං ඛොඤ්චිති න පුත්තරුත්තදෙසො, එස නයො ඉතො පරෙසුපි. තථා පුබ්බරවනාභාවදස්සන්තත්ථ. විකඛන්තුං “වුත්ත”නති වුත්තං. භගවා හි සමාසවුද්ධිතාය යථානුපපන්තිකපටිභාණෙන සමපත්ත පටිසංය අඤ්ඤාසංයුරුපං ධම්මං දෙසෙති, න තස්ස කාරණා දුතාදීනං විය පුබ්බරවනාතිච්චං අපී, තෙනෙතං දෙස්සෙති: වුත්තං භෙතං භගවතා තඤ්ච ඛො න පුබ්බරවනා න තක්ක පටිසංයතං විමංසානුවර්තනං, අපි ච ඛො වෙනෙය්සඤ්ඤාසංයුරුපං ණානසො පවත්තමෙවෙති. අප්පතිවත්තියවචනභාවදස්සන්තත්ථ. වා විකඛන්තුං “වුත්ත”නති වුත්තං. යං හි භගවතා වුත්තං වුත්ත මෙව තං න කෙනවි පටිකඛිපිතුං සක්කා අකබරසමපත්තියා

1. සි. VI. ඵලභාවො.

2. සි. I. II & IV. විනිසුකාණ්

3. සි. III & V. විසෙදිතා.

අත්ඝට්ඨකත්තියා ව, වුත්තං හෙතං :- “එතං භගවතා බාරුණසීයං ඉසිපතනෙ මිහදයෙ ධම්මවක්කං පවත්තීතං අප්පතිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා”¹නි.² අපරමපි වුත්තං :- “ඉධ භික්ඛවෙ අගචෙත්ඨයා සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා න ඉදං දුක්ඛං අරියසම්මං යං සමණෙන ගොතමෙන පඤ්ඤාතතං අහමීදං දුක්ඛං අරියසම්මං ඵසෙත්වා අඤ්ඤං දුක්ඛං අරියසම්මං පඤ්ඤාපෙය්‍යාමිති නෙතං ථානං විජ්ජති”³නි අදී. තස්මා අප්පතිවත්තියවචනභාවදස්සනත්ථෙපි චික්ඛන්තං “වුත්ත”නති වුත්තං. අථ වා සොතුතං අත්ථිප්ථාදනභාවදස්සනත්ථෙපි චික්ඛන්තං “වුත්ත”නති වුත්තං. යං හි පරෙසං අසයාදීං අජ්ඣනනෙන අසබ්බඤ්ඤාතා අදෙසෙ අකාලෙ වා වුත්තං තං සම්මමපි සමානං සොතුතං අත්ථිප්ථාදනෙ අසමත්ථාය අවුත්තං නාම සියා පභෙවාසම්මං. භගවතා පන සම්මාසම්මුද්ධිභාවතො සම්මදෙව පරෙසං අසයාදීං දෙසකාලඅත්ථිසිද්ධිඤ්ඤා ජ්ඣනනෙන වුත්තං එකනෙතන සොතුතං යථාධිපෙපතත්ථිප්ථාදනතො වුත්තමෙව, නත්ථි තස්ස අවුත්තතා පරියායො. තස්මා සොතුතං අත්ථිප්ථාදනභාවදස්සනත්ථෙපි චික්ඛන්තං “වුත්ත”නති වුත්තං. අපි ව යථා න තං සුතං නාම යං න විඤ්ඤාතත්ථෙපි යඤ්ඤා න තථත්තාය පටි පත්තං, එවං න තං වුත්තං නාම යං න සම්මා පටිග්ගහිතං. භගවතො පන වචනං වතස්සොපි පරිසා සම්මදෙව පටිග්ගහෙත්වා තථත්තාය පටිපජ්ජන්ති. තස්මා සම්මදෙව පටිග්ගහිතභාවදස්සනත්ථෙපි චික්ඛන්තං “වුත්ත”නති වුත්තං. අථ වා අරියෙහි අවිරුද්ධි වචනභාවදස්සනත්ථෙපි චික්ඛන්තං “වුත්ත”නති වුත්තං. යථා හි භගවා කුසලාකුසල සාවජ්ජානවජ්ජභෙදෙ ධම්මෙ පවත්ති තිවත්තියො සම්මුතිපරමත්ථෙ ව අවිසංවාදෙනො වදති, එවං ධම්මසෙනාපතිපපභූතයො අරියාපි භගවති ධර්මානෙ පරිනිබ්බුතෙ ව තස්සෙව දෙසනං අනුගතවා වදන්ති, න තත්ථ නානාවාදතා. තස්මා බ්‍රහ්මමර්හණා තතො පරභානෙ අරහතා අරියසම්මානාපිති එවං අරියෙහි අවිරුද්ධි වචනභාවදස්සනත්ථෙපි එවං වුත්තං. අථවා පුරිමෙහි සම්මාසම්මුද්ධිති වුත්තනයභාවදස්සනත්ථෙපි චික්ඛන්තං “වුත්ත”නති වුත්තං. සතිපි හි ජ්ඣිගොතනායුපමාණාදී විසෙසෙ දසබලාදියුණෙහි විය ධම්මදෙසනාය බුද්ධිතං විසෙසො නත්ථි, අඤ්ඤමඤ්ඤං අත්තනා ව තෙ පුබ්බිකාපරං අවිරුද්ධං යෙව වදන්ති, තස්මා වුත්තං හෙතං. යථා බුද්ධිති අත්තනා ව පුබ්බික ඉදංති අවමානං භගවතා තථෙව වුත්තං අරහතාහි එවං පුරිම බුද්ධිති අත්තනො ව සුත්තන්තරෙසු වුත්තනයභාවදස්සනත්ථෙපි චික්ඛන්තං “වුත්ත”නති වුත්තං. තෙන බුද්ධිතං දෙසනාය සබ්බත්ථ අවි රෙධො දීපිතො භොති. අථවා “වුත්ත”නති යදෙනං දුතියං පදං තං අරහත්ත වුත්ත¹ භාවවචනං දට්ඨබ්බං. ඉදං වුත්තං භොති :- වුත්තං හෙතං භගවතා අරහතාපි වුත්තං “එකධම්මං භික්ඛවෙ”²නි අදීතං ඉදංති

1. සී. VI. මහනං. මහත්.

2. ධම්මවක්කපවත්තන සුත්තං.

වුවමනාං වචනනි. අථවා වුත්තනනි යදෙතං දුතියං පදං තං
 පදනතර වචනනං. අථවො ධ්වනනං.¹ දව්ඛං. තෙනෙනං
 දසෙය්ති: වුත්තං හෙතං හගවතා තඤ්ච චො න වුත්තමත්තං, න
 කචිතමත්තං, අථවො වෙනෙය්නං කුසලමුලං රෙපිතනනි අනේ. අථවා
 යදෙතං “වුත්ත”නනි දුතියං පදං තං පවත්තනනං. අයං
 භික්ඛ අනේ: වුත්තං හෙතං හගවතා අරහතා තඤ්ච චො න
 වුත්තමත්තං, අපි ච තදත් ඡතං වුත්තං² වරිතනනි. තෙන යථා
 වාදී හගවා තථාකාරීති දසෙය්ති. අථවා වුත්තං හගවතා වුත්තං.³
 අරහතා වතනුං සුත්තෙනාති අනේ. අථවා වුත්තනනි සඤ්චිප
 කථා උද්දිසනං සක්ඛායාන පුත්ත වුත්තනනි විත්ථාරකථාතිදසෙය්ති.
 හගවා හි සඤ්චිපතො ච විත්ථාරතො ච ධම්මො දෙසෙය්ති. අථවා
 හගවතො දුරුත්තවචනාභාවදසෙය්ති. “වුත්තං හෙතං හගවතා”ති
 වච්ඡා පුත්ත “වුත්ත”නනි වුත්තං. සබ්බද්ධ සුද්ධානුගතවචිකමත්තාය
 හි හගවතො සවාසනපටිණ්ණසබ්බදෙසසු අකම්මිතබ්බප්පථසු
 කදවිපි දුරුත්තං නාම නත්ති. යථා තෙවි ලොකෙ සතිසමෙව
 සෙන වා දවා වා රවා වා කිඤ්චි වච්ඡා අථ පටිලභසඤ්ඤ පුබ්බ
 වුත්තං අවුත්තං වා කරෙන්නි, පටිසම්බරෙන්නි වා. න එවං හගවා,
 හගවා පන තිවච්ඡාලං සමාහිතො අසමෙවසමෙව අසමෙවස
 ධම්මො ච සබ්බඤ්ඤානසුද්ධසමුපබ්බුලොකා සයං පටිභාණපටිසම්මි
 දාය උපතීතමත්තං අපරිමිතකාලසම්භත පුඤ්ඤසම්භාර සමුද්ධගතෙති
 අනඤ්ඤසාධාරණෙති විසදවිසුද්ධෙති කරණවිසෙසෙති⁴ සොතා
 යතන රසායනභූතං සුඤ්ඤානං අමතවසං වසන්තො විශ
 සොතබ්බසාරං සවණානුත්තරිය වාතුරියං⁵ පකාසෙන්නා කරවිත
 රුත්තඤ්ඤානා සරෙත සභාවතිරුත්තායා වෙනෙය්නසම්භාසයානු
 රූපං වචනං වදති, තත්ථි තත්ථ වාලග්ගමත්තමපි අවකම්මිතං,⁶
 කුතො පන දුරුත්තාවකාසො. තස්මා යං හගවතා වුත්තං තං
 වුත්තමෙව න අවුත්තං දුරුත්තං වා කදවි හොතිති දසෙය්ති.
 “වුත්තං හෙතං හගවතා”ති වච්ඡා පුත්ත “වුත්තමරහතා”ති වුත්තනනි
 න එත්ථ පුත්තරුත්තදෙසොති එවමෙත්ථ පුත්ත වුත්තසද්දසං යාත්ථ
 කතා වෙදිතබ්බා.

ඉති මෙ සුත්තනනි එත්ථ “ඉති”ති අයං ඉති සද්දො හෙතු පරි
 සමාපනාදි පදන්තිපටියාය පකාර තිදසංනාවධාරණාදි අනෙ
 කත්ථපභෙදො. තථාහෙස:- “රූපතීති චො භික්ඛවෙ තස්මා
 රූපනනි වුවමනි”ති^a ආදීසු හෙතු අනේ දිසෙය්ති. “තස්මාතිහ මෙ
 භික්ඛවෙ ධම්මදායාද් හවථ මා ආමිසදායාද් අත්ථි මෙ තුලෙත්ථ
 අනුකම්පා: කිත්ති මෙ සාවකා ධම්මදායාද් හවෙය්ති නො ආමිස

1. සි. වචනනං.

4. සි. I. V & VI. විඤ්ඤවිසෙසෙති.

2. සි. I. II & IV. තදත්. ඡතං. වුත්තං.

5. සි. IV. වාතුද්දිසං.

3. සි. වුත්තං වචනං.

6. සි. III & V. අකම්මිතං.

a සංසුත්තනිකාය-ධර්මනිවර්තන.

දයාද¹ ති a ආදිසු පරිසමාපනෙ. “ඉති වා ඉති එවරුපා
 විසුකදස්සනා¹ පටිවිරතො” ති b ආදිසු ආදිඅපෙථ. “මාගඤ්ඤො
 ති වා” තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සඬ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤානති වොහාණෙ
 නාමං නාමකමමං නාමධෙය්‍යං නිරුතති බ්‍රහ්මද්වන්තාතිලාපො” ති c
 ආදිසු පදන්තිපටියායෙ. “ඉති ඛො භික්ඛවෙ සප්පටිගෙයො බාලො
 අප්පටිගෙයො පණ්ඩිතො සඋපද්දවො බාලො අනුපද්දවො පණ්ඩිතො
 සඋපස්සග්ගො බාලො අනුපස්සග්ගො පණ්ඩිතො” ති d ආදිසු පකාරෙ.
 “සබ්බං අප්පිති ඛො කච්චාන අයමෙතො අනෙතො සබ්බං නප්පිති
 අයං දුතියො අනෙතො” ති e ආදිසු නිදස්සනෙ. “අප්පි ඉදප්පච්චයා
 ජරමරණනති ඉති පුට්ඨෙන සතො ආනඤ්ඤා අප්පිතිස්ස චචතියං, නිං
 පච්චයා ජරමරණං ඉති වෙ වදෙය්‍ය, ජනිපච්චයා ජරමරණනති
 ඉච්චස්ස චචතිය” ති f ආදිසු අවධාරණේ, සන්තර්ඛානෙන අපෙථා.
 ඥායමිධ පකාරනිදස්සනාවධාරණේසු දට්ඨබ්බො. තත්ථ පකා
 රණෙන ඉතිසද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති: නානාතයතිපුණමනෙ
 කඤ්ඤාසංසමුට්ඨානං අත්ඛ්‍යාණේකසමපන්නං විවිධපාටිකාරියං
 ධම්මන්දෙසනාපටිවෙධගම්ථරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානු
 රූපෙන සොතපට්ඨානවජ්ජනං” තස්ස ගගවතො චචනං සබ්බප්ප
 කාරෙන නො සමපෙථා විඤ්ඤානං සබ්බථාමෙන පන සොනුකාමසතං
 ජනෙනාපි ඉති මෙ සුතං මයාපි එකෙන පකාරෙන සුතන්ති.
 එත්ථ ව එකත්ත නානත්ත² අබ්‍යාපාර එවංධම්මතා සඬ්ඛාතා,
 නන්දියාවතන තිපුකබල සිහවිකකිලින දිසාලොචන අඛිඤ්ඤාසඬ්ඛාතා
 වා³ විසයාදි ගෙදෙන නානාවිධා නයා, නානාතයා වා පාලිගතියො,
 තා ව පඤ්ඤානති අනුපඤ්ඤානති ආදිවසෙන සඬ්ඛිලෙසනායියාදි
 ලොකියාදි⁴ තදුගගවොමියාතාදිවසෙන කුසලාදිවසෙන ඛයාදි
 වසෙන සඬ්ඛතාදිවසෙන සමයවිමුත්තාදිවසෙන ධ්වනාදිවසෙන
 කුසලමුලාදිවසෙන තිකපට්ඨානාදිවසෙන ව නානප්පකාරති නානා
 තයා. තෙති තිපුණං සණ්ඨං සුමුමන්ති=නානාතයතිපුණං. ආස
 යොව අඤ්ඤාසයො, සොච්චස්සතාදිගෙදෙන අප්පරජකිතාදි
 ගෙදෙන ව අනෙකවිසො අත්තඤ්ඤාසයාදිතො එව වා අනෙතො
 අඤ්ඤාසයො=අනෙකඤ්ඤාසයො, සො සමුට්ඨානං උප්පත්තිගෙන
 එත්ඨස්සාති=අනෙකඤ්ඤාසයසමුට්ඨානං, කුසලාදි* විවිසල්පත්තියා
 තඬ්ඛිතාවතඛ්‍යාණේකසමපත්තියා සඬ්ඛාසන-පකාසන-විවරණ-විහ
 ජන-උත්තාරනිකරණ-පඤ්ඤානතිවසෙන ජනි අත්ථදෙති⁷ අත්තර-

1. සි. I. II. III. IV. V & VI. නවමග්ගවංදිතවිසුකදස්සනා.	
2. සි. III. මොගණ්ඨො.	a. මජ්ඣිමනිකාය-ධම්මදයාදසුත්තං.
3. සි. I. II & III. අතවජ්ජනං.	b. දීඝනිකාය-බ්‍රහ්මජලසුත්තං.
4. සි. I. III & IV. එකත්තනාතත්ථ.	c. නිෂද්දසපාලි-මාගඤ්ඤාසුත්තං.
5. සි. II & V. එ.	d. තිකඛිතුත්තෙර-බාලවග්ගං.
6. සි. II. ලොපියාදි.	e. සංයුත්තනිකාය-ආනාරවග්ගං.
7. සි. III. ගත්ථපදෙති.	f. දීඝනිකාය-මහානිද්දාසුත්තං.

* සිලාදි-උද්භවට්ඨකථා.

පද-බ්‍යඤ්ඤා-කාර-නිරුත්ති-නිද්දසවසෙන ඡති බ්‍යඤ්ඤාපදෙති ව සමනතාගතතතා අත්බ්‍යඤ්ඤාසම්පන්නං, ඉද්ධි¹ ආදෙසනානුසාසනී හෙදෙන තෙසු ව එකෙකස්ස විසයාදි හෙදෙන විවිධං බහුවිධං වා පාටිභාරියං එතස්සාති=විවිධපාටිභාරියං. තත් පටිපක්කභරණතො රුහාදිකිලෙසාපනශතතො වා පාටිභාරියනති අත්ථෙ සති භගවතො පටිපක්කා රුහාදයො න සතති යෙ හරිතබ්බා. පුට්ඨ්‍යනාතං විගතු පක්කිලෙසෙ අට්ඨගුණසමනතාගතෙ විතෙත හතපටිපක්කෙ ඉද්ධි විධං පවත්නති තස්මා තත් පවත්තිවොහාරෙන ව න සක්කා ඉද්ධිපාටිභාරියනති වත්තුං. යස්මා පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙශ්වගතා ව කිලෙසා පටිපක්කා, තස්මා තෙසං හරණතො පාටිභාරියං. අථ වා භගවතො සාසනස්ස පටිපක්කියා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො පාටිභාරියං, තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන දිට්ඨිපකා යතෙ අසමන්ථාවෙන ව ඉද්ධි ආදෙසනානුසාසනීති හරිතා අප නීතා හොනතීති. පටිති වා පච්ඡාදිඅත්ථො, තස්මා සමාතිතෙ විතෙත විගතපක්කිලෙසෙ කතකිලේවන ව පච්ඡාහරිතබ්බං පවතෙත තබ්බනති=පාටිභාරියං, අත්තතො වා උපක්කිලෙසෙසු වතුන්ඡක්කාන මිහෙතන හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පාටිභාරියං ඉද්ධිආදෙසනානු සාසනීයො ව විගතපක්කිලෙසෙන කතකිලේවන ව සත්තතිතත්ථං පුත පවතෙතතබ්බං හතෙසු ව අත්තතො උපක්කිලෙසෙසු පර ඤානානෙ උපක්කිලෙස² හරණාති හොනතීති පාටිභාරියාති භවනති, පටිභාරියමෙව=පාටිභාරියං, පටිභාරියෙ වා ඉද්ධි ආදෙස නානුසාසනීසමුදයෙ භවං එකෙකං පාටිභාරියනති වුවවති. පටි භාරියං වා වතුන්ඡක්කානං මහො ව පටිපක්කභරණතො, තත් ඡතං නිමිත්තභූතතො තතො වා ආගතනති පාටිභාරියං. යස්මා පන තනති අත්³ දෙසනා තබ්බොහාරුහිසමයසබ්බාතා හෙතු- හෙතුඵල-තද්‍රහයපඤ්ඤාතති-පටිවේධසබ්බාතා වා ධම්මන්දෙසනා පටිවේධගමනීරු අනුපවිතකුසලසමහාරෙහි සසාදීහි විය මහාසමුද්දෙ දුක්ඛාගාහා අලබ්‍හතෙශ්වපට්ඨා ව, තස්මා තෙහි වතුහි ගමනීර හාවෙහි සුත්තනති ධම්මන්දෙසනාපටිවේධගමනීරං. එතො එව⁴ භගවතො ධම්මදෙසනාසොසො එකසමි බණ්ණ පවත්තියමානො නානාභාසානං සත්තානං අත්තතො අත්තතො භාසාවසෙන අපුබ්බං අවර්මං ගහණ්ණපගො හුත්වා අත්ථාගිගමාය හොති. අවිනෙතයොසා හි බුද්ධානං බුද්ධානුභාවොති සබ්බසත්තානං සත්තසක භාසානුරූපතො සොතපථමාගමනීති වේදිතබ්බං. නිදස්සනත්ථෙන වා: නාහං සයමතු න මයා ඉදං සච්ඡිකතනති අත්තානං පරිමො වේතෙතා ඉති මෙ සුත්තං මයාපි එවං සුත්තනති ඉමිනා ඉද්ධි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති. අවධාරණත්ථෙන: "එතද්ධං හික්ඛවෙ මම සාවිකානං හික්ඛුතං බහුසුත්තානං යදිදං ආතප්පො, ගතිමත්තානං--

1. ම. I. II & IV. ඉසිපද.

2. ම. II & III. උපක්කිලෙසෙ.

3. සි. තනති තනති අත්තරතති.

4. ම. I. II & V. එවං ව.

සතිමන්තානං-සිතිමන්තානං-උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දෝ”නිa එවං
 භගවතා-“ආයස්මා ආනන්දෝ අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍රහ්මඤ්ඤ
 කුසලො තීරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො”නිb ධම්මසේනාපතීනා ව
 පසන්භාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්නො සත්තානං
 සොතුකම්පනං ජනෙති, ඉති මෙ සුතං තස්සව ටො අත්තො වා
 බ්‍රහ්මඤ්ඤානො වා අනුනමනාසිතං එවමෙව න අඤ්ඤාදා දට්ඨබ්බං,
 අඤ්ඤාදාති භගවතො සමමුඛා සුතාකාරතො අඤ්ඤාදා න පන
 භගවතා දෙසිතාකාරතො. අවිනේයයානුභාවා හි භගවතො
 දෙසනා, සා න සබ්බාකාරෙන සකකා විඤ්ඤාතුනති වුත්තොවාය
 මන්තො. සුතාකාරවිරජ්ඣනමෙව හි ධාරණබලං තභෙත්ව අත්තන
 රතාපරිහාණේ විනතමපි අත්තනං එකවිසයත්තා, ඉතරූපා ථෙරෙ
 භගවතො දෙසනාය සබ්බථා පරිග්‍රහණේ¹ සමන්තො අසමන්තො
 වාති අපචේයයාති. මෙසඤ්ඤානිසු අත්තෙසු දිස්සති, තථාසිත්තා :
 “භාටාභිගිතං මෙ අහොජනෙය්”නතිc ආදිසු මයාති අත්තො.
 “සාධු මෙ භනෙත භගවා සබ්බිත්තෙත ධම්මං දෙසෙතු”නිd ආදිසු
 මයානති අත්තො. “ධම්මදායාදු මෙ තික්ඛවෙ භවටා”නිe ආදිසු
 මයාති අත්තො. ඉධ පන ‘මයා සුත’නති ව ‘මම සුත’නති ව
 අත්තවයෙ සුජ්ජති. එත්ව ව යො පරෙ න හොති සො අත්තාති
 එවං වත්තබ්බෙ නියතජ්ඣාත්තසම්බන්ධොතෙ සකසන්තාතෙ වත්තනතො
 තිවිධොපි මෙ සඤ්ඤා කිඤ්ඤාපි² එකගම්. යෙව අත්තෙ දිස්සති,
 කරණසම්පදානාදි විධිවිගෙසසම්බන්ධොතො පනස්ස විජ්ජනේ³වායං
 අත්තභෙදෙති ආත- මෙ සඤ්ඤා නිසු අත්තෙසු දිස්සතිති.

සුඤ්ඤානති අයං සුතසඤ්ඤා සඋපසංගො අනුපසංගො ව ගමන
 විග්ගත- කිලිනනුපට්ඨිතානුයොග-සොතවිඤ්ඤාය්-සොතවාදානුසාර
 විඤ්ඤානාදි-අනෙකත්ථපභෙදො. කිඤ්ඤාපි හි කිරියාවිසෙසතො
 උපසංගො ජෙතකභාවතො පන සතිපි තගම්. සුතසඤ්ඤා
 එව තමත්ථං වදනීති අනුපසංගස්ස සුතසඤ්ඤා අනුදායොර
 සඋපසංගොපි උද්ගරියති. තත්ථ : “සෙනාය පසුතො”නි
 ආදිසු ගව්ණෙනාති අත්තො. “සුතධම්මස්ස පස්සතො”නිf ආදිසු
 විග්ගතධම්මස්සාති අත්තො. “අවග්ගතාවග්ගතස්ස”නිg ආදිසු කිලෙ
 සෙන කිලිනතස්සාති අත්තො. “කුමෙහති පුඤ්ඤං පසුතං අනපපක”
 නතිh ආදිසු උපට්ඨිතනති අත්තො. “යෙ ක්කාතපසුතා ධිර”නිi
 ආදිසු ක්කාතානුසුතනාති අත්තො. “දට්ඨං සුතං මුත”නතිj ආදිසු
 සොතවිඤ්ඤාය්නති අත්තො. “සුතධරෙ සුතසනතිවයො”නිk

1. සි. I. II & V. පරිග්‍රහණනෙණ.	e. මජ්ඣිමනිකාය-ධම්මදායාදුසුත්ත.
2. සි. I. II. IV. යදිපි.	f. මහාවග්ග-මුච්චිඤ්ඤාපටා.
3. විඤ්ඤායතෙ-උද්ගතථකපා.	g. පාටිකම්මපාලි-තික්ඛුණ්ණිකමග්ග.
a. එකසම්මුත්තර-එතදග්ගපාලි.	h. මුලදකපාට-තිරෙකුබ්බසුත්ත.
b. සංගුත්තනිකාය-බ්බසංගුත්තක.	i. ධම්මපද-මුච්චික.
c. සංගුත්තනිකාය-මුහුණ්ණිකංගුත්තක.	j. මජ්ඣිමනිකාය-අලගදුසුත්ත.
d. සංගුත්තනිකාය-නකුමහාකමග්ග.	k. මජ්ඣිමනිකාය-මහාගොසිඞ්ගසුත්ත.

ආදිසු සොතවාරනුසාර විඤ්ඤාතධරෙති අපේ. ඉධ පතස්ස සොතවාරනුසාරෙන උපධාරිතනති වා උපධාරණනති වා අපේ. මෙ සද්දස්ස හි මයාති අපේ සති ඉති මෙ සුතං තඤ්ච මයා සොතවාරනුසාරෙන උපධාරිතනති අපේ. මමාති අපේ සති ඉති මෙ සුතං සොතවාරනුසාරෙන උපධාරණනති අපේ. එච්. මෙතෙසු තිසු පදෙසු යථො සුතසද්දසනතිධානෙ පසුතෙතන ඉති සද්දෙන සවණකිරියාඡේතනෙන හවිතබ්බං. තඤ්ච ඉතිති සොත විඤ්ඤාණ¹ කිව්වතිදස්සනං, මෙති චුතත විඤ්ඤාණසමබ්බිපුග්ගල නිදස්සනං. සබ්බාතිපි වාක්‍යාති එවකාරන්ථසතිතාති යෙව අව ධාරණං එලනති.² තෙන සුතනති අස්සවණභාවපටිකෙඛපතො අනුනාවිපරිතගගණ නිදස්සනං. යථාති සුතං සුතමෙවාති³ චතතබ්බතං⁴ අරනති, තං⁵ සමමා සුතං අනුතගගණං අවිපරිත ගගණඤ්ච හොතිති. අථවා සද්දනතරථ ඡේතනාවසෙන⁶ සද්ද අපේ. වදනිති යථො සුතනති එතස්ස අසුතං න හොතිති අය මපේ, තඤ්චා සුතනති අස්සවණභාවපටිකෙඛපතො අනුනාවිපරිත ගගණනිදස්සනං. ඉදං චුතතං හොති: ඉති මෙ සුතං න දිට්ඨං න සයමභුඤ්ඤෙන සච්ඡිකතං න අඤ්ඤථා වා උපලඬං, තඤ්ච සමමදෙවාති අවධාරණපේ: වා ඉති සද්ද, අයමන්ථයොජනාති තදපෙකබ්බස්ස සුතසද්දස්ස නියමපේ: සමහවතිති අස්සවණ පටිකෙඛපො අනුනාවිපරිතගගණදස්සනතා ව වෙදිතබ්බං. එච්. සවණතෙතු-සවණවිසෙසවසෙනාපි පදනතයස්ස අන්තොජනා කතාති දිට්ඨබ්බං. තථා ඉතිති සොතවාරනුසාරෙන පච්චතාය විඤ්ඤාණවිපියා නානන්ථබ්බසඤ්ඤාගගණතො නානප්පකාරෙන ආරමමණෙ පච්චතිභාවප්පකාසනං. ආකාරපේ: ඉතිසද්දෙති කථා. මෙති අතප්පකාසනං සුතනති ධම්මප්පකාසනං යථාචුතතාය විඤ්ඤාණවිපියා පරියතතිධම්මාරමණතතා. අයං හෙත්ථ සබ්බපො: නානප්පකාරෙන ආරමමණෙ පච්චතාය විඤ්ඤාණවිපියා කරණ භුතාය මයා න අඤ්ඤං කතං අයං ධම්මො සුතොති. තථා ඉතීති නිද්දිසිතබ්බප්පකාසනං, නිදස්සනපේ: ඉතිසද්දෙති කථා නිදස්සෙ තබ්බස්ස නිද්දිසිතබ්බතතාභාවතො. තඤ්ච ඉතිසද්දෙන සකලමපි සුතං⁷ පරාමට්ඨනාති වෙදිතබ්බං. මෙති පුග්ගලප්පකාසනං, සුග්ගනති පුග්ගලනිව්චප්පකාසනං, සුතසද්දෙන හි ලබ්බමානා සවණක්‍රියා සවණ⁸ විඤ්ඤාණප්පබ්බපටිබ්බධා. තත්ථ ව පුග්ගලවොහාරසතිතෙ ධම්මප්පබ්බෙ සවණක්‍රියා ලබ්බති. තස්සායං සබ්බෙපපේ: යං සුතං නිද්දිසියාමි තං මයා ඉති සුතනති. තථා ඉතීති යස්ස විතත

1. සි. I. II & IV. සොතවිඤ්ඤාණාදි විඤ්ඤාණ.

2. සි. V අවධාරණබලනති.

3. සි. I & IV. සුතං සුතතාති.

4. සි. I. III & IV. චතතබ්බං තං.

5. තථා. උදකථකථා.

6. සි. I II IV. & VI. සද්දනතරතො

පොතත, සි. III. සද්දවොහාර

7. සි. I. II & IV. සුග්ගං. [චසෙන.

8. සි. II & IV. භාවාරණ.

සත්තානස්ස නානාරමමණපචතරියා නානභ්වසඤ්ඤානගහණං
 හොති, තස්ස නානාකාරනිදද්දසො ආකාරජේථා ඉතිසද්දෙති කතීයා.
 ඉතීති හි ආකාරපඤ්ඤාතරි ධම්මානං තං තං පචතරි ආකාරං
 උපාදය පඤ්ඤපෙතබ්බසභාවතතා. මෙති කතතුතිදද්දසො,
 සුභානති විසයනිදද්දසො, සොතබ්බො හි ධම්මො සවණක්‍රියා
 කතතුපුග්ගලස්ස සවණක්‍රියාවසෙත පචතරිට්ඨානං හොති. එතතාවතා
 නානපඤ්ඤාපචතරිතෙතන විතතසත්තානෙතන තං සම්බුද්ධිනො කතතු
 විසයගහණසන්ධිට්ඨානං දස්සිතං හොති. අපචා ඉතීති පුග්ගල
 කීවට්ඨනිදද්දසො සුත්තානං¹ හි ධම්මානං ගතිතාකාරස්ස නිදසනස්ස
 අවිධාරණස්ස වා පකාසනභාවෙන ඉති සද්දෙන තදාකාරදි²ධාර
 ණස්ස පුග්ගලවොහාරුපාදන ධම්මබ්‍යාපාර³භාවතො පුග්ගලකීවට්ඨ
 නාම නිද්දිට්ඨං හොතිති. සුභානති විඤ්ඤාණනිවට්ඨනිදද්දසො පුග්ගල
 වාදිනොපි හි සවණක්‍රියාවිඤ්ඤාණනිරූපකතා න හොනාතිති. මෙති
 උග්ගකීවට්ඨපුතපුග්ගලනිදද්දසො, මෙති හි සද්දපචතරි එකතෙත
 නෙව සත්තවිසෙසවිසයො විඤ්ඤාණනිවට්ඨඤ්ඤා තජේව සමොදති
 තබ්බතති. අයං පනෙත්ථ සමෙඛපෙ: මයා සවණකීවට්ඨවිඤ්ඤාණ
 සම්බුද්ධිතා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙත ලද්ධ සවණකීවට්ඨ⁴වොහා
 රෙන සුතතති.

තත්ථ⁵ ඉතීති ව මෙති ව සච්ඡිකට්ඨ පරමත්ථවසෙත අවිජ්ජ
 මානපඤ්ඤාතරි, සබ්බස්ස හි සද්ධාධිගමනීයස්ස අත්ථස්ස පඤ්ඤාතරි
 මුළුබෙතෙව පටිපජ්ජනබ්බතතා සබ්බපඤ්ඤාතරිනඤ්ඤා විජ්ජමානාදිසු
 ඡ්ඣෙව පඤ්ඤාතරිසු අවරොධො, තස්මා යො මායාමරිටි ආදයො විය
 අභුතජේථා අනුස්සවාදීහි ගහනතබ්බො විය අනුමානජේථාපි න⁶
 හොති, සො රුපසද්දිකො රුපනානුසවණාදිකො ව පරමත්ථ
 සභාවො සච්ඡිකට්ඨපරමත්ථවසෙත විජ්ජති. සො පන ඉතීති ව
 මෙතිව පවුච්චමානො ආකාරාදි අපරමත්ථසභාවො සච්ඡිකට්ඨ පර
 මත්ථවසෙත අනුපලබ්ධමාන අවිජ්ජමාන පඤ්ඤාතරි නාම, කීමෙත්ථ
 තං පරමත්ථතො අත්ථි යං ඉතීති වා මෙති නිදද්දසං ලභෙථ. සුභානති
 විජ්ජමානපඤ්ඤාතරි, යං හි තං සොනෙත උපලද්ධං තං පරමත්ථතො
 විජ්ජමානතති. තථා ඉතීති සොතපට්ඨාගතෙ ධම්මෙ උපාදය
 තෙසං උපධාරිතාකාරාදිනං පට්ඨාමසනවසෙත මෙති සසනතති
 පරිශාපනෙත බෙදා කරණාදිවිසෙස⁷විසිට්ඨ උපාදය වතතබ්බතො
 ව උපාදය පඤ්ඤාතරි. සුභානති දිට්ඨාදිති උපනිධාය වතතබ්බතො
 උපනිධාය පඤ්ඤාතරි, දිට්ඨාදිසභාව⁸රහිතෙ සද්දසතනෙ පචතත
 මානොපි සුතවොහාරො “පුතියං තතිය”නති ආදි⁹ විය පඨමාදිං

1. සී. VI. සුත්තානං.	5. සී. III & V. තථා.
2. සී. II & IV. තදාකාරාති.	6. සී. II & VI. අනුග්ගමයො පන.
3. සී. III & V. ධම්මබ්‍යාපාර.	7. සී. I. II & III. කාරණාදිවසෙත.
4. සී. I. II & VI. දක්ඛන නිවර්තනං.	8. සී. II & III. පකාර.
9. සී. III & V. ආදිකො.	

නිසංසාදිට්ඨමුත විඤ්ඤානං නිරපෙක්ඛිතං¹ සුතනති විඤ්ඤායත්තාදිට්ඨාදිනි උපනිධාය වත්තඤ්ඤා හොතිති. සුතන්තං² නිද්දිසියනති: සුතනති වචනෙන අසමමාසං දීපෙති සුතාකාරස්ස යථාචනොදීපනභො, න හි සමමුද්දෙහා නානප්පකාරපටිවෙධසමන්තො හොති, ලොහප්පහාණාදිවසෙක නානප්පකාරා දුප්පටිවෙධන්තං සුතත්තනාති අසුතං න හොතිති හි සුතනති පකාසිතොයමන්තො හොතිති. එන්ත ව ඉතීති වචනෙන අසමමාසං දීපෙති, පටිවිද්ධා හි අන්තස්ස පකාර විසෙසා ඉතීති ඉධ ආයස්මතා ආනන්දෙන පච්චාමට්ඨා, තෙනස්ස අසමමාසො දීපිතො හොති. යස්ස හි සුතං පමමුට්ඨං හොති න සො කාලානතරෙ මයා සුතනති පටිජානාති ඉවට්ඨස්ස අසමමාසෙන සමමාසාභාවෙන පඤ්ඤාය එව වා සවණකාලසමුත්තාය තදුත්තර කාලපඤ්ඤාසිද්ධි, තථා අසමමාසෙන සතිසිද්ධි. තන්ත පඤ්ඤාප්ඛබ්බිතමාය සතියා බ්‍රහ්මාර්ථාදිවිමර්ශ සමන්තා, බ්‍රහ්මාර්ථානං පටිවිජ්ඣිතඤ්ඤා ආකාරො නාතිගමිතො යථාසුතං ධාරණමෙව තන්ත කරණීයනති සතියා බ්‍රහ්මාර්ථො අධිකො³ පඤ්ඤා තන්ත ගුණභූතා හොති පඤ්ඤා⁴ සති ප්‍රබ්බහ්මාති කතා, සති ප්‍රබ්බහ්මාය පඤ්ඤාය අන්ත පටිවෙධ සමන්තා, අන්තස්ස හි පටිවිජ්ඣිතඤ්ඤා ආකාරො ගමිතොති පඤ්ඤාය බ්‍රහ්මාර්ථො අධිකො සති තන්ත ගුණභූතා හොති සති පඤ්ඤා ප්‍රබ්බහ්මාති කතා, තදුත්තරසමන්තායොගෙන අන්තබ්‍රහ්මාර්ථ සමපන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමන්තාය ධම්මගණිතාගාරිකත්ත සිද්ධි.

අපරො තයො: ඉතීති වචනෙන යොනිසොමනසිකාරං දීපෙති, තෙන වුච්චමානානං ආකාරනිදස්සනාවධාරණට්ඨානං උපරි චක්ඛමානානං නාප්පකාරපටිවෙධප්පත්තානං අවිපරිත සද්ධම්මවිසයත්තා, න හි අයොනිසො මනසිකරොතො නානප්පකාරපටිවෙධො සමාචරී. සුතනති වචනෙන අවිකෙඛපං දීපෙති, නිදනප්‍රචණ්ඩවසෙක පකාරණප්පත්තස්ස චක්ඛමානස්ස සුතත්තස්ස සවණං 'සමාධාන මනනෙරත සමාචරී, වික්ඛිතත්තත්තස්ස සවණාභාවතො. තථාහි වික්ඛිතත්තවිතො ප්‍රග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා වුච්චමානොපි න මයා සුතං පුත ගණ්ඨාති වදති. යොනිසොමනසිකාරෙන වෙන්ත අත්ත සමාපණ්ඩි ව පුඤ්ඤ කතපුඤ්ඤානඤ්ච සාධෙති. සමා අපණ්ඩිතත්තස්ස පුඤ්ඤ අකතපුඤ්ඤාය වා තදභාවතො. අවිකෙඛපෙන සද්ධම්මසවණං සපුරිසුපස්සයඤ්ච සාධෙති, අසුතවතො සපුරිසුපස්සයර්ථිත්තස්ස පන තදභාවතො. න හි වික්ඛිතත්තවිතො සද්ධම්මො සොදුං සකෙකාති, න ව සපුරිසෙ අනුපස්සයමානස්ස සවණං අත්ති.

1. සි. III & V. පඨමාදිනි යං.	4. ආදි-මනොරථපුරණිවිකා.
2. නිරපෙක්ඛිතං. වා-මනොරථපුරණිවිකා.	5. සි. IV. පඤ්ඤාය.
3. සි. II. II & IV. සුත්තන්තං.	6. සි. V, සමන්තං. හ.

අපරො නයො: යස්ස විත්තසන්නානස්ස නානාකාරපච්චත්තියා නානත්ථබ්බඤ්ඤානගහණං. හොති තස්ස නානාකාරනිදද්දසොති වුත්තං. යස්මා ච සො හගවතො වචනස්ස අත්ථබ්බඤ්ඤානපහෙද පරිචේදවසෙන සකලසාසනසම්පත්තිමගහණො නිරවසෙස පරතිතපාරිසුරිකාරණභූතො ඵච හදදකො ආකාරො න සම්මා අපාඪේතිතභතනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස චා හොති, තස්මා ඉතීති ඉමිනා හදදකෙන ආකාරෙන පච්ඡිමවක්කවයසම්පත්තිං. අත්තනො දීපෙති. සුභානති සමණයොගෙන පුරිමවක්කවයසම්පත්තිං, න හි අපාරිරුපෙ දෙසෙ වසනො සපුරිසුපස්සයර්හිතස්ස චා සමණං. අනි, ඉවටස්ස පච්ඡිමවක්කවයසිද්ධියා ආසගසුද්ධි සිද්ධා හොති, සම්මා පඪේතිතනො පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤ විසුද්ධාසයො හොති තදවිසුද්ධි හෙතුනං කිලෙසානං දුරිභාවතො. තථාහි වුත්තං: - “සම්මා පඪේතිතං විත්තං සෙය්‍යසො නං තතො කරො”ති^a. “කතපුඤ්ඤසි ත්ඨං ආනඤ්ඤ පඨානමනුසුඤ්ඤ ඛිප්පං. හොති අනාසවො”ති^b ව. පුරිමවක්කවය සිද්ධියා පයොගසුද්ධි, පතිරුපදෙසවාසෙන හි සපුරිසුපස්සයෙන ච සාධුතං. දිට්ඨානුගතිආපඤ්ඤෙනාපි විසුඛපයොගො හොති. තාය ච ආසගසුද්ධියා අධිගමබ්‍රහ්මතීසිද්ධි, පුබ්බෙ ඵච තණ්හා දිට්ඨිසංකිලෙසානං විසොධිතතා.¹ පයොගසුද්ධියා ආගමබ්‍රහ්මතීසිද්ධි, සුපරිසුද්ධි කායච්චිපයොගො හි විපට්ඨසාරාභාවතො අවිකම්පනාවිත්තො පරි යත්තියං විසාරදො හොති. ඉති පයොගාසගසුද්ධස්ස ආගමාධිගම සම්පන්නස්ස වචනං අරුණ්ණගමනං² විය සුරියස්ස උදයතො ණොති සොමනසිකාරො විය ච කුසලධම්මස්ස අරහති හගවතො වචනස්ස පුබ්බභූතං හවිතුනති ණානෙ නිදනං යපෙනො ඉති මෙ සුභානති ආදිමාන.

අපරො නයො: ඉතීති ඉමිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන නානපප කාර පරිච්චේදපකෙන³ අත්තනො අත්ථපටිභාණපටිසම්චිද සම්පත්ති සම්භාවං⁴ දීපෙති. සුභානති ඉමිනා ඉතිසද්දසනතිධානතො⁵ චක්ක මානාපෙක්ඛාය චා සොතබ්බහෙදපරිච්චේදපකෙන ධම්මනිරුත්ති පටි සම්චිද සම්පත්තිසම්භාවං දීපෙති. ඉතීති ච ඉදං වුත්තනයෙනෙව යොතිසොමනසිකාරදීපකං වචනං භාසමානො ඵතෙ මයා ධම්මා මහාසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුපටිච්චිද්ධාති දීපෙති. පරියත්තිධම්මා හි- ඉධ සීලං කට්ඨං ඉධ සමාධි ඉධ පඤ්ඤ ඵත්තනා ඵත්ථ අනුසන්ධියොති ආදිතා මහාසා අනුපෙක්ඛිතා අනුස්සවාකාරපරිච්චිතකක සම්මන්තිතාය⁶ ධම්මනික්ඛානවනතිභූතාය ඤාතපරිඤ්ඤාසම්භාවාය චා දිට්ඨියා තත්ථ

a. ධම්මපද-විත්තවග්ග.	3. සි. I. II & IV. පටිභවධපකාරෙන.
b. මහා පරිත්ඛිංණ සුත්ත.	4. සි. IV. සමෙවං.
1 සි. I & II. මිසොසිතනො.	5. පඤ්ඤානතො-උද්ගතවික්කථා.
2. සි. III & V. අරුණ්ණගං.	6. සි. V. සම්පත්තිතාය, සංසිඛාය-

උද්ගතවික්කථා.

තනි වුනතරුපාරුපබමෙම ඉති රුපං එතතකං රුපනති ආදිනා තයෙන සුට්ඨු වචනිපෙඤා පටිවිධා අතතනො පරෙසඤ්ඤා නිතසුඛා වහා හොනතිති. සුනානති ඉදං සවණයොගදීපකං වචනං භාසමා නො බහු මයා ධම්මා සුතා ධනා වචසා පටිච්ඡාති දීපෙති. සොනාව ධානපටිබ්ඛා හි¹ පරියන්තිධම්මා² සවණධාරණපටිවයා, තදුගයෙන ධවමස්ස. ස්වාක්කාතභාවෙන අන්තරාසඤ්ඤාපාරිසුරිං දීපෙනොනා සවණෙ ආදරං ජනෙති, අන්තරාසඤ්ඤාපටිපුණ්ණං හි ධවමං ආදරෙන අසුණෙනො මහතා හිතා පටිබාහිරො හොතිති ආදරං ජනෙතො සක්කවටං ධම්මො සොතබ්බොති.

ඉති මෙ සුනානති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්ද තථාගතපච්චෙදිතං ධම්මවිනයං අතතනො අදහනොනා අසපුරිසභුමිං අතික්කමති, සාවකතනං පටිජානනොනා අසපුරිසභුමිං ඔක්කමති, අසඬුමා විතනං වුට්ඨාපෙති, සඬුමෙම විතනං පතිට්ඨා පෙති, කෙවලං සුතමෙවෙනං මයා තස්සෙව පන භගවතො වචනනති දීපෙනොනා අතතානං පටිමොවෙති, සන්ථාරං අපදිසති, ජනවචනං අපෙපති, ධවමනෙතතිං පතිට්ඨාපෙති. අපිච “ඉති මෙ සුත”නති අතතනා උපපාදිතභාවං අපපටිජානනොනා පුරිමසවණං විචරනොනා සමුඛා පටිග්ගාතිතමිදං මයා තස්ස භගවතො චතුරෙසාරජ්ජවිසාර දස්සා දසබලධරස්ස ආසභට්ඨානට්ඨාසිනො සිහනාදනාදිනො සබ්බ සත්තානතමස්ස ධම්මස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සඬුමමචරවක්කවතතිනො සමොසමුද්ධස්ස, න එන් අන්තො වා ධම්මෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ඤා වා කඛ්ඛා වා විමති වා කතතබ්බොති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උපපාදෙති. තෙනෙනං වුට්ඨති:-

“විනාසයති අස්සද්ධිං සද්ධිං වරෙසිති සාසනෙ,
ඉති මෙ සුතමිච්චටං විදං ගොතම සාවනො”ති.

එන්තාහ: කස්මා පනෙනන්-යථා අඤ්ඤාසු සුතෙතසු ‘එවං මෙ සුතං එකං සමය’නති ආදිනා කාලදෙසෙ අපදිසිනොව නිදනං භාසිතං එවං න භාසිතනති? අපරෙ තාව අහු: න පත පෙරෙන භාසිතතතා. ඉදං හි නිදනං ආයස්මතා ආනන්දෙන න පඨමං භාසිතං, බුරුුත්තරාය පන භගවතා උපාසිකාසු බහුසුත්තභාවෙන එතදඤ්ඤා රුපිතාය සෙක්කපටිසම්මද්දපතතාය අරියසාවිකාය සාමාවති පමුඛානං පඤ්චනානං ඉන්ද්‍රියානං පඨමං භාසිතං. තත්ත්වං ආනුප්‍රබ්ඝිකථා:-

ඉතො කිර කපපසතසහස්සමන්තෙ පදුමුත්තරො නාම සමමා සමුද්ධො ලොකෙ උපපජ්ජිතො පව්‍යතචරධම්මවෙක්කා හංසවතියං විහරති. අපෙකදිවසං හංසවතියං එකා කුලධිතා සද්ධි ධම්මදෙසනං සොත්ථං ගච්ඡන්තිති උපාසිකාහි සද්ධිං ආරාමං ගතා සන්ථාරං එකං

උපාසිකං බහුස්සුතානං එතදග්ගෙ යපෙනානං දිස්වා අධිකාරං කත්වා
 තං ණානන්තරං පනෙයි. සප්ථාපි තං බ්‍යාකාසි-අනාගතෙ ගොත
 මග්ගා නාම සමමාසවුද්ධස්ස සාවිකානං උපාසිකානං බහුස්සුතානං
 අග්ගා හවිස්සතිති. තස්සා යාවජ්චං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ
 නිබ්බන්ධිත්වා පුත්‍ර මත්‍රස්සෙස්සුති එවං දෙවමත්‍රස්සෙස්සු සංසරන්තියා
 කප්පසත්තසග්ගං අතික්කන්තං, අප් ඉමස්මිං හඳුනප්පෙ අව්හානං
 හස්සවන්තො කාලෙ දෙවලොකන්තො වවිත්වා සොසිත සෙට්ඨස්ස ගෙනෙ
 ධාතීයා කුච්ඡිමහි පටිසන්ති. ගණ්හි. උත්තරාතිය්සා නාම අකංසු.
 සා ජාතකාලෙ බුද්ධා අහොසිති බුද්ධත්තරාත්තෙව පඤ්ඤාසිත්ථ. සා
 අපරභාගෙ සොසිතසෙට්ඨිනා රඤ්ඤා උදෙනස්ස සාමාවතියා
 දිත්තකාලෙ තස්සා පරිවාරිකාභාවෙන දිත්තා රඤ්ඤා උදෙනස්ස
 අනෙත්තාපුරෙ වසති. තෙන ව සමයෙන කොසලියං සොසිතසෙට්ඨි-
 කුක්කුචසෙට්ඨි- පාවාරික¹සෙට්ඨිනො හඟවන්තං උද්දියා තයො
 විහාරෙ කාරෙත්වා ජනපදවාරිකං වරන්ත තථාගතෙ කොසලී
 නගරං සමපත්තෙ බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඛස්ස විහාරෙ නිය්සාදෙත්වා
 මහාදානානි පවත්තෙස්සු. මාසමත්තං අතික්කමි. අප් නෙසං එතද
 හොසි: බුද්ධා නාම සබ්බලොකානුකම්පනා, අඤ්ඤාසමපි මකාසං
 දස්සාමාති කොසලනගරවාසින්තො පි ජනස්ස මකාසං අකංසු.
 තන්තො පටියාය නගරවිටිසභාගෙන මහාදානං දෙනති. අපේකදිවසං
 සප්ථා භික්ඛුසඛසපරිවුත්තො මාලාකාරපේට්ඨකස්ස ගෙනෙ නිසීදි.
 තස්මිං බණ් බුද්ධත්තරා සාමාවතියා පුප්ථානි ගතෙත්වා අට්ඨ ක්භා
 පණ් අදාය තං සරං අගමාසි. මාලාකාරපේට්ඨකො තං දිස්වා-
 අමම උත්තරෙ අජ්ජ කුග්ගං පුප්ථානි දාතුං බණ්හා නත්ථි, අහං බුද්ධ
 පමුඛං භික්ඛුසඛසං පරිවිසමි, නිමපි පරිවෙසනාය සහායිකා හොති,
 එවං ඉත්තො² පරෙසං වෙය්සාවචකරණන්තො පමුච්චියාසිති අහං.
 තන්තො බුද්ධත්තරා බුද්ධානං හත්තග්ගෙ වෙය්සාවචං අකාසි. සා
 සප්ථාරා උපතීසිත්තකකථාවසෙන කපිතං සබ්බධමම උග්ගණ්හි,
 අනුමොදනං පත සුත්වා සොත්තාපත්තිප්පල පතීට්ඨාසි. සා අඤ්ඤාසු
 දිව්සෙස්ස වත්තාරො කභාපණ් දත්වා පුප්ථානි ගතෙත්වා ගච්ඡති,
 තස්මිං පත දිව්සෙ දිට්ඨසච්චභාවෙන පරසත්තකෙ විතතං අනුප්පා
 දෙත්වා අට්ඨපි කභාපණ් දත්වා පච්ඡිං පුරෙත්වා පුප්ථානි ගතෙත්වා
 සාමාවතියා සන්තිකං අගමාසි. අප් තං සා පුච්ඡ-අමම උත්තරෙ
 තිං අඤ්ඤාසු දිව්සෙස්ස න බහුති පුප්ථානි ආහරාසි, අජ්ජ බහුකානි,
 කීං නො රාජා උත්තරිතරං පසන්තොති? සා මුසා වත්තුං අහබ්බතාය
 අතීතෙ අත්තනා කතං අනිගුහිත්වා සච්චං³ කප්ථසි. අප් කස්මිං
 අජ්ජ බහුති ආහරිත්වානීති? ච වුත්තා අජ්ජාහං සමමාසවුද්ධස්ස ධමමං
 සුත්වා අමතං සච්ඡාකාසිං තස්මා තුග්ගෙ න වඤ්ඤමිති අහං. තං
 සුත්වා අපර දුට්ඨදසි එත්තකං කාලං තයා ගතීතෙ කභාපණ්

1. සි. III. පාවාරික 2. සි. I. II. IV. & VI. කතෙ.
 3. සි. III. IV & V, ගබ්බං.

දෙසිති අතපේරනා පුබ්බතෙකුනා වොදියමානා අමම තයා පිතං අමතං අමොපි පායෙහිති වතා තෙන හි මං නතාපෙහිති වුතො සොළසහි ගතොදක සවෙහි නතාපෙහිති වෙ මට්ඨසාවකො දපෙසි. සා එකං නිවාසෙහි එකං පාරුපිතා ආසනං පඤ්ඤපෙහිතා ආසනෙ නිසිදිතා විචිත්‍රවීජනිං ආදාය නිවාසනෙසු නිසිතානාති පඤ්ඤ මාතු භාමසතාති අමනෙතො සෙක්ඛපටිසමන්දසු ඔවා සන්දාරා දෙසිත නියාමෙනෙව තාසං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාවසානෙ සබ්බා සොතා පතතිඑලෙ පතිට්ඨහිංසු, තා සබ්බාපි බුජ්ජත්තරං වන්දිතා අමම අජ්ජ පට්ඨාය නිං කිලිට්ඨකම්මං මා කරි, අමාසං මාතුට්ඨානෙ ආවරියට්ඨා නෙ ව පතිට්ඨාහිති ගරුට්ඨානෙ ඔපයිංසු. කසමා පනෙසා දසි හුතා නිබ්බතාති? සා කිරි කසාප සමාසමවුද්ධිකාලෙ බාරාණසියං සෙට්ඨිහිතා හුතා නිබ්බතා එකාය බිණ්ණසවනේරියා උපට්ඨාකකුලං ගතාය එතං මෙ අය්‍ය පසාධනපෙළිකං දෙට්ඨි වෙය්‍යාවට්ඨං කාමෙසි. පෙරිපි අදෙනතියා මයි ආසාතං උපපාදෙතා තිරයෙ නිබ්බතතියාති, දෙනතියා පරෙසං දසි හුතා නිබ්බතතියාති, තිරය සතොපනො දසිභාවො සෙය්‍යොති අනුදදං පටිච්ච තසා වචනං අකාසි. සා තෙන කමෙතන පඤ්ඤ ජාතිසතාති පරෙසං දසියෙව හුතා නිබ්බතති. කසමා පන බුජ්ජා අහොසි? අනුපනෙන කිරි බුද්ධි බාරාණසිරඤ්ඤා ගෙහෙ වසනාති එකං රාජකුලපකං පවෙක බුද්ධිං ථොතං බුජ්ජමාතුකං දිසා අතතනා සභවාසිතං මාතුභාමානං පුරතො පරිභාසං කරොනාති යථා වජ්ජ¹කෙළිවසෙන බුජ්ජාකාරං දසෙසි, තසමා බුජ්ජා හුතා නිබ්බතති. කිං පන කවා මහාපඤ්ඤ ජාතාති? අනුපනෙන කිරි බුද්ධි බාරාණසිරඤ්ඤා ගෙහෙ වසනාති අට්ඨ පවෙකබුද්ධි රාජගෙහතො උණ්හපායාසසා පුරිතෙ පනෙන පරිවතෙතො පරිවතෙතො ගණ්හනෙන දිසා අතතනො සතතකාති අට්ඨ දනතවලයාති ඉධ ඔපෙතො ගණ්හපාති අදසි. තෙ තථා කවා මලොකෙසුං. තුමාකඤ්ඤාවෙතාති පරිච්චතතාති ගෙහො ගව්ජ්ජාති ආහ. තෙ නන්දමුලකපබ්බාරං අගමංසු. අජ්ජාපි තාති වලයාති අරොගානෙව සා තසා නිසානෙදන මහාපඤ්ඤ ජාතා. අථ නං සාමාවචිපමුබාති පඤ්ඤ ඉච්ඡිසතාති අමම නිං දිවසෙ දිවසෙ සත්ථුසනාතිකං ගතො භගවතා දෙසිතං ධම්මං සුතො අමාසං දෙසෙහිති වදිංසු. සා තථා කරොනාති අපරභාගෙ තිපිටකධරා ජාතා. තසමා තං සන්දාරා-
 “එතදග්ගං තික්ඛවෙ මම සාමිකානං උපාසිකානං බහුසුතානං යදිදං බුජ්ජත්තරා”²ති. එතදග්ගෙ ඔපෙසි. ඉති උපාසිකාසු බහුසුත භාවෙන සන්දාරා එතදග්ගෙ ඔපිතා පටිසමන්දපාතො බුජ්ජත්තරා අරියසාමිකා සන්දරි කොසමියං විගරනෙත කාලෙත කාලං සත්ථු සනතිකං ගතො ධම්මං සුතො අනෙතාපුරං³ ගතො සාමාවචි

1. යථාවජ්ජා.-මරමම.

2. සි. II. IV & මරමම. අනෙතාපුරං.

3. එතකමුලකපබ්බාරං-එතදග්ගපාලි.

පමුඛානං පඤ්චනං ඉතීසනානං අරියසාමිකානං සන්ධාරා දෙසිත
 නියාමෙන යථාසුතං ධම්මං කප්පානි අත්තානං පරිමොචෙනා
 සන්ධුසන්තිකෙ සුතභාවං පකාසෙන්නී:-“වුත්තං ගෙනං හගච්චා
 වුත්තමරහතාති මෙ සුත”නති ආදී නිදනං ආරොපෙසි.¹ යඛො පත
 තස්මිං යෙව නගරෙ හගච්චො සමුඛා සුචා තද්දු තද්දෙව තාය
 තාසං භාසිතං, තස්මා ‘එකං සමයං හගචා කොසමිඛයං විහරතී’ති
 කාලදෙසං අපදිසිදුං පයොජනසමභාවො නන්ති සුපාකවහාවනො.
 භික්ඛුණීයො වසාසං සනතිකෙ ඉමානි සුත්තානි ගණ්හිංසු. එවං
 පරම්පරාය භික්ඛුසුපි තාය ආරොපිත නිදනං පාකටං අහොසි.
 අථායස්මා ආනපෙදු තථායනස්ස පරිනිබ්බාණනො අපරභාගෙ
 සත්තං² පණ්ණේශුතායං අජාතසත්තුතා කාරාපිතෙ සඤ්චම මණ්ඩපෙ
 මහාකස්සපපමුඛස්ස වසීගණස්ස මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං සඛතා
 යනෙනා ඉමෙසං සුත්තානං නිදනස්ස වෙලුකකං³ පරිහරනෙනා තාය
 ආරොපිතනියාමෙනෙව නිදනං ආරොපෙසිති. කෙච්චි පනෙත්ථ ඛහු
 පකාසෙ පපඤ්චනති, කිනෙතති? අපි ච නානාතයෙහි සමිහිතිකාරා
 ධම්මවිතයං සඛතායිංසු, අනුබුද්ධා හි ධම්මසඛතාකමභාසෙරා, තෙ
 සමමදෙව ධම්මවිතයස්ස සඛතායනාකාරං ජානන්තා කන්ථචි “එවං
 මෙ සුත”නති ආදීනා, කන්ථචි “තෙන සමයෙනා”ති ආදීනා, කන්ථචි
 ශාථාඛකවසෙන නිදනං යපෙනතා, කන්ථචි සබ්බෙත සබ්බං නිදනං
 අට්ඨපෙනතා වග්ගසඛතාදිවසෙන ධම්මවිතයං සඛතායිංසු. තන්ථ
 ඉධ “වුත්තං ගෙන”නති ආදීනා නිදනං යපෙනා සඛතායිංසු. කිඤ්ච
 සුත්තගෙයාදිවසෙන නවමග්ගිදං බුද්ධවචනං, යථා වෙතං එවං
 සබ්බෙසමපි සමාස සමුද්ධානං වුත්තං ගෙනං, අපකඤ්චි තෙසං
 අහොසි සුත්තං ගෙයන්ති ආදී. තන්ථ ඉතිවුත්තකඛ්ඛස්ස අඤ්ඤං
 කිඤ්චිත පඤ්ඤායති තඛ්ඛාච⁴ නිමිත්තං යපෙනා “වුත්තං ගෙනං-පෙ-
 මෙ සුත”නති ඉදං වචනං. තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා:- ‘වුත්තං ගෙනං
 හගච්චා’ති ආදීනායපාවතනා දසුත්තරසත්තසුත්තන්තා ඉතිවුත්ත
 කන්ති. තස්මා සන්ධු අධිපතායං ජානෙනති ධම්මසඛතාගකෙහි අරිය
 සාවකෙහි⁵ පි ඉමෙසං සුත්තානං ඉතිවුත්තකඛ්ඛතාවස්සපතන්ථං
 ඉමිතාව නගෙන නිදනං යපිතන්ති වෙදිතබ්බං. කිමන්ථං පත ධම්ම
 විතසසඛතෙක කසිරමානෙ නිදනවචනං? තනු හගච්චා භාසිත
 වචනස්මොව සඛතාගො කාතබ්බොති? වුවවතො: දෙසනාය සීති-
 අසමොස-සඤ්ඤායතාවසමපාදනන්ථං, කාල-දෙස-දෙසක-පරිසාප
 දෙසෙහි උපතිඛන්තිථා යපිතා හි දෙසනා විරට්ඨිතිකා ගොති
 අසමොසධම්මා සඤ්ඤායතා ව, දෙස-කාල-කතා-ගෙයා-නිමිත්තෙහි
 උපතිඛඤ්ඤා වීය වොහාරවිනිව්ණයො. තෙනෙව ච ආයස්මතා මහා
 කස්සපෙන මුහම්පාල මූලපටිශාය සුත්තාදීනං දෙසා⁶ දිපුච්ඡාසු

1. ම. I. II & IV. ආරොපෙසි.	4. ම. II & IV. තඛ්ඛාච, ම. තඛ්ඛාකඛ්ඛාච.
2. ම. IV. & ම. ගස්සපණ්ණ.	5. ම. V & VI. සාමිකායපි වා.
3. ම. වෙමොතිකා, ම. වෙමිතං.	6. ම. III. & VI. දෙසනාදී.

කතාසූතාසං විසූජ්ජනං කතොනොතන ධම්මභණ්ඩාගාරිකොන 'එවං මෙ සුත'නති ආදිනා නිදනං භාසිතං, ඉධ පන දෙසකාලගතණ්ණකාරණං වුත්තමෙව.

අපි ව සඤ්ඤාමපතති පකාසනන්ථං නිදන වචනං. තථාගතස්ස හි භගවතො පුබ්බරචනානුමානානුගමිතතකකාභාවතො¹ සම්මාසම්බුද්ධි භාවසිද්ධි. න හි සම්මාසම්බුද්ධස්ස පුබ්බරචනාදීහි අනේඛා අනේ සබ්බන්ථ අපචරිතකඤ්ඤාචාරතාය² එකපථමාණතතා ව ඤේය්‍යධම්මෙසු. තථා ආචරියමුට්ඨි-ධම්මමච්ඡරිය-සසාසන-සාවකානුරාගාභාවතො බිණ්ණසව භාව සිද්ධි. න හි සබ්බසො බිණ්ණසවස්ස තෙ සංභවනතීති සුවිසුද්ධස්ස පරනුග්ගතවුත්ති. එවං දෙසකසංඛාලිලසභුතානං දිට්ඨිසීලසම්පද දූසකානං³ අවිජ්ජාතණ්ණානං අවචනතාභාවසංසුචකොති ඤ්ඤාසම්පද පභාණ්ණසම්පද බ්‍රහ්මඤ්ඤානොති ව සංබුද්ධිවිසුද්ධිභාවෙහි පුරිමවෙසාරජ්ජවය සිද්ධි. තතො ව අනතරාසිකනීය්‍යාණිකධම්මෙසු අසම්මොභභාවසිද්ධිතො පච්ඡිමවෙසාරජ්ජවයසිද්ධිති භගවතො චතුෂ්චෙසාරජ්ජසමනතාගමො අත්තතිතපරතිතපටිපත්ති ව නිදනවචනෙන පකාසිතා භොනති තත්ථ තත්ථ සම්පත්තපරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං ආනුප්පත්තික පටිභාණෙන ධම්මදෙසනාදීපනතො, ඉධ පන අනවසේසකාම දෙසප්පභාණං විධාය දෙසනාදීපනතො වාති යොජේතබ්බං. තෙන වුත්තං: "සඤ්ඤාමපතතිපකාසනන්ථං නිදනවචන"නති. එන්ථ ව "භගවතා අරහතා"ති ඉමෙහි පදෙහි යථා වුත්තඅන්ථවිභාවනතා හෙට්ඨා දසසිතායෙව. තථා සාසනසම්පතතිපකාසනන්ථං නිදන වචනං,⁴ ඤ්ඤාකරුණාපරිග්ගතිත සබ්බකිරියස්ස හි භගවතො නනේ නිරන්තිකා පටිපත්ති අත්තතිතා වා. තස්මා පරෙසං යෙවන්තාය පචත්තසබ්බකිරියස්ස හි සම්මාසම්බුද්ධස්ස සකලමිධි කායච්චිමනො කමමං යථා පචත්තං වුච්චමානං දිට්ඨධම්මික සම්පරාසික පරමන්ථෙහි යථාරහං සත්තානං අනුසාසනන්තෙ සාසනං න පුබ්බරචනා.⁵ තසිදං කාල-දෙස-දෙසක-පරිසාපදෙසෙහි තත්ථ තත්ථ නිදනවචනෙහි යථාරහං පකාසියති ඉධ පන දෙසක-පරිස-කාලාපදෙසෙහිති යොජේතබ්බං. තෙන වුත්තං: "සාසනසම්පතතිපකාසනන්ථං නිදන වචන"නති. අපි ව: සඤ්ඤා පමාණභාවපකාසනෙන සාසනස්ස පමානභාවදස්සනන්ථං නිදනවචනං, තඤ්ඤස්ස පමාණභාවදස්සනං හෙට්ඨා වුත්තතයානුසාරණ "භගවතා අරහතා"ති ඉමෙහි පදෙහි විභාවිතතති වෙදිතබ්බං. ඉදමෙධී නිදනවචනපයොජ්ජනස්ස මුඛමත්තතිදස්සනනති.

නිදනවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. සි. V & උදනභසථා-පුබ්බරචනානුමානගමකා භාවතො.

2. ම. ඤ්ඤාචාර.

4. සි. III. V. & ම. තනු ඤ්ඤ.

3. සි. III & V. සම්පදනුපගානං.

5. සි. III. V. & ම. පුබ්බරචනං,

සි. II & IV. කබ්බරචනා.

1. 1. 1.

ඉදුති “එකධම්මං හික්ඛවෙ පජ්ඣතං” ති ආදිනා තයෙන හඟවතා තික්ඛිතත්ථස්ස සුත්තත්ථස්ස වණ්ණනාය ඔක්කාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා අත්ථවණ්ණනා යසමා සුත්තතික්ඛෙපං විචාරෙතො වුවවමානා පාකවා හොති, තසමා සුත්තතික්ඛෙපං තාව විචාරෙත්තාම. වත්තාරො හි සුත්තතික්ඛෙපා: අත්තජ්ඣාසයො, පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡාචසික්ඛො, අට්ඨප්පත්තිකොති. යථා හි අනෙකසන අනෙක සහස්සභෙදානිපි සුත්තන්තාති සංඛිතිලෙඝ්භාගියාදි පට්ඨානතයෙන සොළසවිධතං නාතිවත්තනති, එවං අත්තජ්ඣාසයාදි සුත්ත තික්ඛෙපවසෙන වතුබ්බිධතං නාතිවත්තනති. තත්ථ යථා අත්තජ්ඣාසයස්ස අට්ඨප්පත්තියො ච පරජ්ඣාසයපුච්ඡාති සද්ධිං සංසග්ගභෙදො සම්භවති. අත්තජ්ඣාසයො ච පරජ්ඣාසයො ච අත්තජ්ඣාසයො ච පුච්ඡාචසික්ඛො ච අට්ඨප්පත්තිකො ච පරජ්ඣා සයො ච අට්ඨප්පත්තිකො ච පුච්ඡාචසික්ඛො චාති අජ්ඣායය පුච්ඡානුසක්ඛිසම්භවතො. එවං යදිපි අට්ඨප්පත්තියො අත්තජ්ඣා සයෙනපි සංසග්ගභෙදො සම්භවති, අත්තජ්ඣාසයාදිති පන පුරතො සිතෙ හි අනුප්පත්තියො සංසග්ගො නත්ථිති තීරවසෙසො පට්ඨාන තයො න සම්භවති, තදනෙතාභධිතතා වා සම්භවත්තානං සෙස තික්ඛෙපානං, මූලතික්ඛෙපවසෙන වත්තාරො සුත්තතික්ඛෙපා වුත්තාති වෙදිතබ්බො. තත්ත්වං වචනත්ථො: තික්ඛිපියති=තික්ඛෙ පො, සුත්තං එව තික්ඛෙපො=සුත්තතික්ඛෙපො. අථවා: තික්ඛිපනං= තික්ඛෙපො, සුත්තස්ස තික්ඛෙපො=සුත්තතික්ඛෙපො, සුත්තදෙසනාති අනෙතො. අත්තනො අජ්ඣාසයො=අත්තජ්ඣාසයො, සො අස්ස අත්ථි කාරණගුතොති=අත්තජ්ඣාසයො, අත්තනො අජ්ඣාසයො එතත්තාති වා=අත්තජ්ඣාසයො, පරජ්ඣාසයෙ පි එසෙව නයො. පුච්ඡාය වසොති= පුච්ඡාචසො, සො එතස්ස අත්ථිති=පුච්ඡාචසික්ඛො. සුත්තදෙසනාය වජ්ඣ ගුතස්ස අත්ථස්ස උප්පත්ති=අනුප්පත්ති, අනුප්පත්තියෙව=අනුප්ප ත්තිකො, සො එතස්ස අත්ථිති වා=අනුප්පත්තිකො. අථවා තික්ඛිපියති සුත්තං එතෙනාති=තික්ඛෙපො, අත්ථජ්ඣාසයාදිඑව. එතස්මිං පන අත්ථිතිකපො අත්තනො අත්ථජ්ඣාසයො=අත්තජ්ඣාසයො, පරෙයං අත්ථජ්ඣාසයො=පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡියති=පුච්ඡා, පුච්ඡිතබ්බො අනෙතො. පුච්ඡාචසෙන¹ පවත්තං ධම්මපටිග්ගාභ්ගානං වචනං පුච්ඡා වසං, තදෙව තික්ඛෙපසඤ්ජපෙක්ඛාය පුලලීභ්ගවසෙන වුත්තං, තථා අනුප්පත්තියෙව=අනුප්පත්තිකොති එවමෙත්ථ අනෙතො වෙදිතබ්බො.

අපි ව පරෙසං ඉන්ද්‍රිය පරිපාකාදිකාරණතීරපෙක්ඛිතතා අත්ත ජ්ඣාසයස්ස විසුං සුත්තතික්ඛෙපභාවො² යුත්තො. තෙනෙවාහ :- කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙවෙති, ධම්මතනති ංප්පත්තං පවත්තිතදෙසනතො. පරජ්ඣාසයපුච්ඡාචසිකානං පන පරෙසං

1. සී. III. V & 6. පුච්ඡාතවසෙන. 2. තික්ඛෙපාභාවො වුත්තො-උදුක්ඛිකථා:

අර්ක්කාසය පුච්ඡානං දෙසනාපවතතිහෙතුභූතානං උපපතියං පවතති
තානං කථමනුස්සපතතියා අනවරොධො පුච්ඡා වසිකුපපතතිකානං වා
පරර්ක්කාසයානුරොධෙන පවතතිතානං කථං පරර්ක්කාසයෙ අනවරෙ
ධොති න වොදෙතබ්බමෙතං, පරෙසං අභිනිහාරපරිපුච්ඡාදිවිනිමු
ත්තසෙව සුත්තදෙසනාකාරණ්ණපාදයා අනුප්පතතිභාවෙන ගති
ත්තතා පරර්ක්කාසය පුච්ඡා වසිකානං විසුං ගගණං. තථා හි බ්‍රහ්මචර
බම්මදුශාද සුත්තාදිනං වණණාවණණාමිසුපාදාදි දෙසනානිමිත්තං
අටුප්පතති චුච්චති. පරෙසං පුච්ඡං විතා අර්ක්කාසයෙමෙව නිමිත්තං
කතො දෙසිතො පරර්ක්කාසයො, පුච්ඡාවසෙන දෙසිතො පුච්ඡාවසි
කොති පාකටොයමන්තොති.

යාති භගවා පරෙති අනර්ක්කිට්ඨො කෙවලං අත්තතො අර්ක්කා
සයෙනෙව කපෙති, සෙය්‍යපීදං:- **ආකමෙබ්බසාසුත්තං. තුච්චක**
සුත්තනති එවමාදිති. තෙසං අත්තර්ක්කාසයො නිකෙඛපො. යාති
පන:- “පරිපකකා බො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාවතීයා බම්බා යනු
තාහං රහුලං උත්තරිං ආසවානං බයෙ විනෙය්‍ය”නති^a එවං පරෙසං
අර්ක්කාසයං බතතිං අභිනිහාරං බුර්ක්කිතකභාවසද්ධි ඔලොකෙනා
පරර්ක්කාසයවසෙන කපිතාති, සෙය්‍යපීදං:- **රාහුලොවාදසුත්තං.**
බම්මවක්කපපවතනනසුත්තනති එවමාදිති, තෙසං පරර්ක්කාසයො
නිකෙඛපො. භගවන්තං පන උපසම්මතීචා තෙ තෙ දෙවා
මිත්‍රස්සා වතස්සා පරිසා වත්තාරෙ වණණං ව තථා තථා පඤ්ඤං
පුච්ඡනති- ‘**බොර්ක්කාසිතා බොර්ක්කාසිතාති භනෙත චුච්චනති නීවරණං**
නීවරණාති චුච්චනති’ති ආදිතා. එවං පුට්ඨන භගවතා යාති
කපිතාති බොර්ක්කාසසංයුත්තාදිති තෙසං පුච්ඡාවසිකො නිකෙඛපො.
යාති පන තාති උපපනං කාරණං පටිච්ච කපිතාති සෙය්‍යපීදං:-
බම්මදුශාදං, සුත්තමංසුපමං, දුරුක්කඛ්ඛුපමනති එවමාදිති, තෙසං
අටුප්පතතිකො නිකෙඛපො. එවමිමෙසු¹ වතුසු සුත්තනිකෙඛපෙසු
ඉට්ඨස්ස සුත්තස්ස පරර්ක්කාසයො නිකෙඛපො, පරර්ක්කාසයවසෙන
හෙතං නිකම්පතං, තෙසං අර්ක්කාසයෙන ලොභෙ ආදීනවදග්ගිනං
පුග්ගලානං. කෙච්චි පන අත්තර්ක්කාසයොති වදනති. තත්- “එක
බමමං භිකඛවෙ”ති ආදිසු එකසද්දො-අන්තෙව අඤ්ඤන්තො:- “ගස්සභො
අත්තා ව ලොකො ව ඉදමෙව සචං මොඝමඤ්ඤනති ඉච්චෙකෙ
අභිවදනති”ති^b ආදිසු. අනි සෙට්ඨො:- “වෙතසො එකොදිභාව”නති^c
ආදිසු. අනි අසභායො:- “එකො චුපකට්ඨො”ති^d ආදිසු. අනි
සම්බායො:- “එකොච බො භිකඛවෙ බණො ව සමයො ව බ්‍රහ්මවරිය
වාසායා”ති ආදිසු. ඉධාපි සම්බායමෙව දට්ඨබ්බො.

a. ම පර්ක්කිමිකාය-චුලරහුලොවාදසුත්තං. c. ම පර්ක්කිමිකාය-ගගණෙරවසුත්තං.

b. ම පර්ක්කිමිකාය-පඤ්ඤාත්තමංසුත්තං.

d. ම පර්ක්කිමිකාය-කුකුඤ්ඤවතිකසුත්තං.

[illegible]

පස්සාදානී වන්ත පහාණං නාම : තදඛතපපහාණං විකඛඛතපපහාණං සමුච්චේදපපහාණං පටිපසස්සද්ධිපපහාණං නිස්සරණපපහාණනනී පඤ්චවිධං. තන්තං යං දීපාලොකෙනෙව තමස්ස පටිපක්ඛභාවතො අලොභාදීහි ලොභාදිකස්ස නාමරූපපටිච්චේදදිනී විපස්සනා ඤාණෙහි තස්ස තස්ස අනන්තස්ස පහාණං. සෙය්‍යපීදං :- පටිච්චාගෙන ලොභාදිමලස්ස සීලෙන¹ පාණාතිපාතාදි දුස්සීලාස්ස සද්ධාදීහි අස්සද්ධියාදිකස්ස නාමරූපවචන්තෙන සක්කායදිට්ඨියා පච්චය පටිගතහෙන අනෙකුච්චිසමහෙකුදිට්ඨිනං තස්සෙව අපරහාගෙන කඛ්ඛා විතරණෙන කථංකපීභාවස්ස කලාපසම්මසනෙන අහං මමානී ගාහස්ස මහාමහාවචන්තෙන අමගෙහ මහසඤ්ඤාය* උදය දස්සනෙන උච්චේදදිට්ඨියා වයදස්සනෙන සස්සතදිට්ඨියා භයදස්සනෙන භග්ගෙසු අභයසඤ්ඤාය ආදීනවදස්සනෙන අස්සාදසඤ්ඤාය නිබ්බදානුපස්සනෙන අභිරතීසඤ්ඤාය මුඤ්චිතුකම්පතාඤ්ඤාණෙන අමුඤ්චිතුකම්පතාය උපෙක්ඛාඤ්ඤාණෙන අනුපෙක්ඛාය අනුලොමෙන ධම්මට්ඨිතියා නිබ්බාණෙන පටිලොමභාවස්ස ගොනුභුතා සඛාර නිමිත්තගාහස්ස පහාණමෙතං තදඛතපපහාණං නාම.

යං පන උපචාරපථණාභෙදෙන සමාධිතා පවතතිභාව
නිවාරණතො සවප්පහාරෙනෙව උදකපිට්ඨේ සෙව්‍යාලස්ස තෙසං
තෙසං නිවරණාදිධම්මානං පභාණං එතං විකම්මිකප්පහාරණං නාම.

ශං. වඩුනතං අරියමය්‍යානං භාවිතතාං තං තං මය්‍යවතො
 “අතතනො සතතානෙ දිට්ඨිතතානං පභාණංයා”ති² අදිනා
 නයෙන වුත්තස්ස සමුදයපඤ්ඤාස්ස කිලෙසගණස්ස³ අවචන
 අප්පවතතිභාවෙන සමුච්ඡිද්දතං ඉදං සමුචෙත්ථපපභාණං නාම.

ශං පන ඵලකඩණෙ පටිපසස්සද්ධිතතං කිලෙසානං එතං පටිපසස්සද්ධිපපතාණං නාම. යමපන සබ්බසංඛතකිස්සවතතා පඨිණසබ්බසබ්බතං තිබ්බාණං එතං තිස්සරණපපතාණං නාම. එවං පඤ්චවිධෙ පතාණෙ අනාගාමිසාවකස්ස පතාණස්ස අධිපො තතතා ඉදං සමුවේදපපතාණනති වෙදිතබ්බං. තස්මා “පජභට්ඨ”ති පරිවච්ඡ, සමච්ඡන්ද්ඨාති අප්පො, අසනති භගවා අනන්තං කිද්දිසති.

1. සී. III. V & 6, දක්ෂනසීමලන.

3. සී. II & IV, නිලලසගහනසහ.

2. ③. අසහනව ප්‍රභාණයායි.

* ഭരണനായകർ

මොති අයං වොසඤ්ඤා : පච්චත්ත-උපයොග-කරණ-සාම්මිච්චික-පද පුරණ-සමපදනෙසු දිස්සති. තථාහි:- “කච්චි පත වො අනුරුද්ධා සමග්ගා සමමොදමානා”නි^a ආදිසු පච්චත්තෙ ආගතො. “ගච්ඡ්ථ හික්කවෙ පනාමෙමි වො”නි^b ආදිසු උපයොගෙ. “න වො මම සන්තිකෙ චන්ඛබ්බ”නනි^c ආදිසු කරණෙ. “සබ්බසං වො සාරිපුත්තා සුභා සිත”නනි^d ආදිසු සාම්මිච්චිකෙ. “යෙ හි වො අරියා පරිපුද්ධිකාය කම්මන්තා”නි^e ආදිසු පදපුරණෙ. “චනපන්තපරියායං වො හික්කවෙ දෙසිස්සාමි”නි^f ආදිසු සමපදනෙ. ඉධාපි සමපදනෙ එව දට්ඨබ්බො

පාටිභොගොති පටිභු, සො හි ධාරණං පටිච්ච ධනිකස්ස ධනිකං පටිච්ච ධාරණස්ස පටිනිබ්බතො¹ ධනිකසන්තකස්ස තතො ගරණදිසිඛාතෙන භුඤ්ජෙනෙත භොගොති=පටිභොගො, පටි භොගො එව=පාටිභොගො. අනාගාමිනායාති අනාගාමිභාවන්තො, පටිසංකිග්ගණවසෙන හි කාමග්ගස්ස අනාගමිනො අනාගාමි යො යස්ස ධම්මස්ස අධිගමනෙන අනාගාමීති වුච්චති. සඵලො² සො තනියමග්ගො අනාගාමිතා නාම. ඉති භගවා වෙනෙය්සදමනකුසලො වෙනෙය්සජ්ඣාසයානුකූලං තනියමග්ගාධිගමං ලුක්ඛා උපායෙන එක ධම්මපුරණතා මතෙතන පිරං කන්ධා දස්සෙසි යථා තං සමමා සමුද්ධො. භික්කහුමිකා පි හි පටිසංයොජනාදයො තනියමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා කාමරහපභාණං නාතිවත්තන්තීති. කස්මා පනෙත්ථ භගවා අත්තානං පාටිභොගතාවෙ ධපෙසි? තෙසං භික්ඛූනං අනාගාමිමග්ගාධිගමොය උස්සාගජනන්තං. පස්සති හි භගවා මයා එකධම්මං භික්කවෙ පජ්ඣප්ථ අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතායාති වුත්තෙත ඉමෙ භික්ඛූ අද්ධා තං එකධම්මං පභාය සක්කා තනියමුමි. සමධිගන්තුං යතො ධම්මස්සාමි පඨමොග අහං පාටිභොගොති උස්සාගජනා තථත්තාය පටිපජ්ජන්තො මඤ්ඤස්සන්තීති. තස්මා උස්සාගජනන්තං අනාගාමිතාය තෙසං භික්ඛූනං අත්තානං පාටිභොගතාවෙ ධපෙසි.

කතම. එකධම්මනති තත් “කතම”නති පුච්ඡාච්චතං. පුච්ඡා ච නාමෙසා පඤ්ඤවිධා : අද්ධංජොතනා පුච්ඡා, ද්විධංසඤ්ඤා පුච්ඡා, විමිතිවේදනාපුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කප්ථකුකමස්තා පුච්ඡාති. තත් පකායා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අද්ධං අනුලිතං අතීරිතං.³ අවිභූතං අවිභාෂිතං තස්ස ඤ්ඤාතාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතන්තො විභාවන්තන්තො පඤ්ඤා පුච්ඡති, අයං අද්ධංජොතනා පුච්ඡා. පකායා ලක්ඛණං ඤ්ඤාතං හොති ද්විධං තුලිතං තීරිතං. විභූතං විභාවිතං සො අඤ්ඤාති පණ්ඩිතෙති සද්ධිං සංසඤ්ඤන්තොය

a. මජ්ඣිමනිකාය-වුලගොසිඛගසුත්ත.	e. මජ්ඣිමනිකාය-තග්ගෙච්චසුත්ත.
b. මජ්ඣිමනිකාය-චාතුමසුත්ත.	f. මජ්ඣිමනිකාය-චනපන්තසුත්ත.
c. මජ්ඣිමනිකාය-චාතුමසුත්ත.	1. සී. III & V. පටිච්චිති.
d. මජ්ඣිමනිකාය-මහාගොසිඛගසුත්ත.	2. සී. II & IV. ඵලකමණ.
	3. සී. II & IV. අවිදිතා.

පඤ්ඤාං පුච්ඡති අයං දිට්ඨසංඝඤ්ඤාං පුච්ඡා, පකතියා සංඝය පකඨනෙතා හොති විමතිපකඨනෙතා චෙලුකඡානො එවං නුඛො ත නුඛො කිනත්තුවො කථනත්තුවොති, සො විමතිචෙත්ඤ්ඤානන්දො පඤ්ඤාං පුච්ඡති අයං විමතිචෙත්ඤ්ඤාං පුච්ඡා. භගවා හි අනුමතිභග ඤ්ඤාං පඤ්ඤාං පුච්ඡති :- “තං කී මඤ්ඤාප් භික්ඛවෙ රූපං නිවං වා අනිවං වා”ති. ආදිනා, අයං අනුමතිපුච්ඡා. භගවා හි භික්ඛුනං කථෙතුකම්මත්තාය පඤ්ඤාං පුච්ඡති :- “චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ ආහාරා භූතානං වා සත්තානං සීතියා සම්භවෙසීතං වා අනුග්ගහාය කතමෙ චත්තාරො”ති. අයං කථෙතුකම්මත්තා පුච්ඡා. තත් පුරිමා තිය්සො පුච්ඡා බුද්ධානං තත්ථි. කසමා? තිස්ස හි අද්ධාසු කඤ්ඤි සංඛිතං අද්ධා විමුක්තං වා අසංඛිතං සම්මාසම්බුද්ධානං අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං නාම තත්ථි, තෙන තෙසං අදිට්ඨජාතනා පුච්ඡා තත්ථි, යං පත තෙහි අත්තනො ඤ්ඤෙත පටිවිද්ධං, තස්ස අඤ්ඤෙත සමඤ්ඤෙත වා බ්‍රාහ්මඤ්ඤෙත වා දෙවෙන වා මාරෙණ වා බ්‍රහ්මුතා වා සද්ධිං සංඝඤ්ඤානිවං තත්ථි, තෙන තෙසං දිට්ඨ සංඝඤ්ඤාං පුච්ඡා තත්ථි. යස්මා පත බුද්ධා භගවනො අකථංකපී තිණ්ණවිපිකිච්ඡා සබ්බධවෙමසු විගතසංඝයා තෙන තෙසං විමතිචෙත්ඤ්ඤාං පුච්ඡාපි තත්ථි. ඉතර පත චෙ පුච්ඡා අත්ථි. තාසු අයං කථෙතුකම්මත්තා පුච්ඡාති චෙදිතබ්බා. ඉද්දති තාය පුච්ඡාය පුට්ඨමත්ථං සරූපතො දස්සෙන්නො :- “ලොභං භික්ඛවෙ එක ධම්ම”තති ආදිමාන.

තත්ථ ප්‍රබහතති තෙන සයං වා ප්‍රබහති ප්‍රබහතමත්තමෙව වා තතති=ලොභො, ස්වායං ආරම්භණභගණලක්ඛණො මකකවා ලෙපො විය, අභිසම්භරසො තත්තකපාලෙ පකඨිතමංසපෙසි විය, අපරිච්චාගපච්චිපට්ඨානො තෙලඤ්ඤානරුගො විය, සංයොජ තිශෙසු ධම්මෙසු අස්සාදදස්සන පදට්ඨානො. තණ්හානදි භාවෙන වසිමානො යත් සමුප්පන්නො සිසසොතා නදි විය මහා සමුද්ධං අපායමෙව තං සත්තං ගහෙත්වා ගච්ඡති දිට්ඨබ්බො. කිඤ්ඤාපි අයං ලොභසද්දො සබ්බලොභසාමඤ්ඤාවචනො ඉධ පත කාමරිගභවනොති චෙදිතබ්බො. සො පි හි අනාගාමිමග්ගවජෙඤ්ඤා. පුත “භික්ඛවෙ”ති ආලපනං ධම්මස්ස පටිග්ගාහකභාවෙන අභිමුඛි භූතානං තත්ථ ආදර්ශනනත්ථං. “පජගථ”ති ඉමිනා පභාණාභිසමයො විසිනො, සො ව පරිඤ්ඤා-සච්ඡිකිරියා-භාවනාභිසමයෙහි සද්ධිං එව පචත්තති න විසුත්ති වතුසම්චාදිට්ඨානාති වත්තාරිපි සම්මාදිට්ඨියා කිව්වාති විසිතා නෙව¹ භෝජනති. යථා ව ලොභං පජගථාති වුත්තෙ පභාණකට්ඨිභාවනො දෙසාදිතං පි පභාණං අත්ථනො වුත්තමෙව හොති. එවං සමුදයසම්බවිසයෙ සම්මාදිට්ඨිකිචෙව

2. මජ්ඣිමනිකාය-අලගද්දපමසුත්තං. b. ස. සුත්තනිකාය-මහාවග්ග-ආහාරසුත්තං.

1. භි. II & IV. මනිකා නෙව.

පඤ්ඤාභිසමයෙ පුතෙත තස්සා සහකාරිකාරණභූතානං සමමා සම්භව්වාදිතං සෙසමග්ගචිතානමපි සමුදයසම්මවිසයනිවමං අත්ථතො වුත්තමෙව හොතිති පරිපුණ්ණො අරියමග්ගබ්‍යාපාරො ඉධ කපිතොති දට්ඨබ්බො. ඉමිනා නයෙන සතිපට්ඨානාදීනමපි බොධිපක්ඛිය ධර්මානං බ්‍යාපාරස්ස ඉධ වුත්තභාවො යථාරහං විත්ථාරෙනබ්බො.

අපි වෙත් “ලොභං පජ්ඣතං” ති එතෙන පඤ්ඤාපරිඤ්ඤා වුත්තා, සා ව තීරණපරිඤ්ඤාධිට්ඨානා, තීරණපරිඤ්ඤා ව ඤ්ඤාපරිඤ්ඤා ධිට්ඨානාති අවිනාභාවෙන¹ තියොපි පරිඤ්ඤා බොධිතා හොනති. එවමෙත් සහ එලෙන වතුසම්මතමධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං කත්වා පකාසිතනති දට්ඨබ්බං. අථවා “ලොභං පජ්ඣතං” ති සහ එලෙන ඤ්ඤාදස්සනවිසුද්ධි දෙසිතා, සා ව පටිපද්දාදස්සනවිසුද්ධි සනතිස්සයා-පෙ-විතනවිසුද්ධි සිලවිසුද්ධි සනතිස්සයාවාති තානන්ත රික²භාවෙන සහඑලෙන සබ්බාපි සත්තවිසුද්ධියො විභාවිතාති වෙදිතබ්බො. එවමෙනාය විසුද්ධිකකමභාවනාය පරිඤ්ඤාතනයසම්පාද නෙන ලොභං පජ්ඣිතුකාමෙන :-

“අනත්ථතතො ලොභො ලොභො විතතප්පකොපතො,
හයමනතරතො ජතං තං ජතො නාවුට්ඨකිති.”^a

“ලුඤ්ඤා අත්ථං න ජනාති ලුඤ්ඤා ධර්මං.”^b න පස්සති,
අකං තමං තද හොති යං ලොභො සහතෙ තරං.”^c

“රතෙනා බො ආවුසො රුහෙන අභිභූතො පරියාදිනනවිතෙනා පාණමපි හනති, අදින්නමපි ආදියති, සනිමපි ඡිඤ්ඤා, නිලොපමපි හරති, එකාගාරිකමපි කරොති, පරිපඤ්ඤා තිට්ඨති, පරදුරමපි ගමිති, මුසාපි හණති, තදපි තෙසං හවතං¹ සමණත්‍රාගමණානං අජනතං අපස්සතං අවෙදයතං තණ්හානුගතානං පරිතසිතං² විපථිඤ්ඤමෙව.”^c

“තණ්හාදුතියො පුරිසො දිසමුද්ධානසංසරං,
ඉත්ථභාවඤ්ඤාථාභාවං සංසරං නාතිවතති.”^d

“නථ රුහසමො අග්ගි නථි දෙසසමො කල්”^e

“කාමරුහෙන ධය්‍යාමි විතතං මෙ පරිධය්‍යති”^f

“සෙ රුහරතනානුපතනති සොතං,
සයංකතං මකකටකොව ජල” නතිඝ ව.

1. සි. II & IV. අභිට්ඨානභාවෙන.

2. සි. II & IV. තානන්තරිය.

3. සි. VI. අත්ථං.

4. සි. V. VI & මරමෙ-භගවතං.

5. සි. I. II & IV. පරිතසිතං.

a. තිසෙසතිවුත්තකෙ-වතුත්ථග්ග.

b. තිසෙසතිවුත්තකෙ-වතුත්ථග්ග.

c. තිසෙසතිවුත්තකෙ-වතුත්ථග්ග.

d. වතුත්ථග්ගත්තෙ-වතුත්ථග්ග.

e. ධර්මපද-සුඛවග්ග.

f. සංයුත්තතිකාය- වර්ගිකෙ-වතුත්ථග්ග.

g. ධර්මපද-තණ්හාවග්ග.

එවමාදිසුත්තපදානුසාරෙන නානාතයෙන හි ලොහස්ස ආදීනවං පච්චවේක්ඛන්තො තස්ස පභාණ්ණං පටිපජ්ජන්ති. අපිච ඡ ධම්මා කාම රුහස්ස පභාණ්ණං සංවත්තන්ති:- අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො, අසුභ භාවනානුයෝගො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තවාරතා, හොජනෙ මත්තඤ්ඤතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. දසවිධං හි අසුභනිමිත්තං උග්ගණන්තස්සාපි කාමරුහො පභීයති, කායගතාසතිභාවනාවසෙන සවිඤ්ඤාණකෙ උද්චුමාතකාදිවසෙන අවිඤ්ඤාණකෙ අසුභෙ අසුභ භාවනානුයෝගමනුසුත්තස්සාපි මනව්ජ්චේරිසු ඉන්ද්‍රියෙසු සංවරණ වසෙන සතිකථාවෙන පිහිතවාරස්සාපි වතුන්තං පඤ්චන්තං වා ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිවින්තො යාපනසීලතාය හොජනෙ මත්තඤ්ඤනොපි. තෙනෙවාහ:-

“වත්තාගේ පඤ්ච ආලොපෙ අභුන්තො උදකං පිචෙ,
අලං ඵාසුචිභාරය පතිත්තත්තස්ස තික්ඛන්තො”ති.

අසුභකම්මට්ඨානභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනත්තස්සාපි ධාන නිස්සජ්ජාදිසු දසඅසුභනිසිත්තසප්පායකථායපි පභීයති. තෙනෙවාහ:-
“අපි තික්ඛවෙ අසුභනිමිත්තං තත්ථ යොතිසො මනසිකාරබහුලී කාගේ අයමාභාගේ අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස අනුප්පාදය උප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස පභාණ්ණං”ති. එවං පුබ්බභාගෙ කාමරුහසම්මාතස්ස ලොහස්ස පභාණ්ණං පටිපන්නො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා තතියමග්ගෙනෙව තං අනවසෙසතො සමුච්ඡන්ති. තෙන වුත්තං:- “ලොහං තික්ඛවෙ එනධම්මං පජ්ගථ අහං වො පාටිභොගො අනාභාමිතාය”ති. එත්ථාහ:-කො පනෙත්ථ ලොභො පභීයති කිං අතීතො අථ වා අනාගතො උදාහු පච්චුප්පන්නොති? කිං චේත්ථ: න තාව අතීතො ලොභො පභීයෙය්‍ය අනාගතො වා තෙසං අභාවතො, න හි තිරුඳ්ධං අනුප්පන්නං වා අතීති වුච්චති, වායාමො ච අඵලො ආපජ්ජති, අථ පච්චුප්පන්නො එවම්පි අඵලො වායාමො තස්ස සරස¹ ගම්භතො, සංකිලිට්ඨා ච මග්ගභාවනා අපජ්ජති, විත්තවිප්පයුත්තො වා ලොභො සියා න වායං නයො ඉච්ඡන්තොති වුච්චතෙ, තෙන වුත්තාතයෙන අතීතානාගතපච්චුප්පන්නො ලොභො පභීයති. සෙය්‍යථාපි ඉධ තරුණරුක්කො අසංජතඵලො තං පුරිසො කුරාරියා මුලෙ ඡින්නෙය්‍ය, තස්ස රුක්කස්ස ඡේදෙ අසති යාති ඵලාති තිබ්බතෙතය්‍යං තාති රුක්කස්ස ඡින්නතො අජතාති එව න ඡයෙ ය්‍යං. එවමෙව අරියමග්ගාධිගමෙ අසති උප්පජ්ජනාරභො ලොභො අරියමග්ගාධිගමෙන පච්චයභාතස්ස කතත්තො න උප්පජ්ජති, අයං හි අධිකථාසු භූමිලද්ධුප්පන්නොති වුච්චති. විපස්සනාය හි ආරම්භෙ භූතා පඤ්චකික්ඛා තස්ස උප්පජ්ජනට්ඨානතාය භූමිකාම, සා භූමි තෙන ලඳ්ධාති කන්තා භූමිලද්ධුප්පන්නො. ආරම්භාධිග්ගතිකුප්ප නන්නො. අවිකම්බනිකුප්පන්නො අසමුගකුප්පන්නොති ච අයමෙව වුච්චති.

නසාති තසම් සුතෙන. එනනති එතං අත්ථතං, ඉදුති
 භාථාබ්බවසෙන වුවමනං. ඉති වුවමනීති එතෙන පුන වුවමනීති
 හගවතා ව අඤ්ඤසුපි හි තාදිසෙසු ආනෙසු සබ්බිකාරෙහි ව
 උපතිබ්බා භාථා භොනති, ඉධ පන හගවතාව භාථාරුචිකානං
 පුග්ගලානං අර්ඛාසවසෙන වුත්තමෙවත්. සංගහෙතී භාථා
 භාසිතා. තත්-සෙති ලොභෙන ලුද්ධා සෙ සත්තා ගව්ඡනති
 දුග්ගතිනති යෙන ආරම්භගහණලක්ඛණෙන තතො එව අතිසම්භ
 රසෙන ලොභෙන ලුද්ධා අර්ඛනතිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු හිද්ධා
 ගපිතා, “සෙ”ති හි නිපාතමත්තං, අකරවින්නතා පන ඊදිසෙසු
 ආනෙසු සෙතාරුගමං ඉව්ඡනති තථා ලුද්ධතතා එව කාය
 සුවරිතාදීසු කිඤ්චි සුවරිතං අකතො කායදුවරිතාදීති ව උපවි
 නිතො රූපාදිසු සත්තවිසත්තතාය සත්තාති ලුද්ධතාමා පාණීනො
 දුක්ඛස්ස නිබ්බතතිට්ඨාතතාය දුග්ගතීති සබ්බං ගතං නිරයතිරච්ඡාන
 යොතිපෙතතිවිසංඤ්ච පටිසන්තිගහණවසෙන ගව්ඡනති උපපජ්ජනති.
 නං ලොභං සම්මද්දඤ්ඤාය පජ්ඣනති විපසයිනොති තං යථා
 වුත්තං ලොභං සභාවතො සමුදයතො අත්ථිතමතො අස්සාදතො
 ආදීතවතො නිසාරණතොති ඉමෙහි ආකාරෙහි සමො අවරිතං
 හෙතුතා ඤායෙන අඤ්ඤාය ඤාතීරණපරිඤ්ඤාසබ්බාතාය පඤ්ඤාය
 ජනිතො රූපාදිකෙ පඤ්චපාදානකබ්බො අතිව්වාදිවිවිධෙහි අකාරෙහි
 පස්සනතො විපසයිතො අවසිට්ඨ¹ විපස්සනාපඤ්ඤපුබ්බිභගමාය
 මග්ගපඤ්ඤාය සමුළෙජ්දප්පහාණවසෙන පජ්ඣනති, න පුන අත්තතො
 සත්තානෙ උපපජ්ජතුං දෙනති. සභාස නි පුනාසනති ඉමං ලොකං
 ඤාදමනනති එවං සහජෙකට්ඨපහාණෙ²කට්ඨෙහි අවසිට්ඨකීලෙ
 සෙහි සද්ධිං තං ලොභං අනාගාමිමග්ගෙන පජ්ජිතො පුන පච්ඡා
 ඉමං කාමධාතුසබ්බං ලොකං පටිසන්තිගහණවසෙන කාදවපි
 න ආගව්ඡනති, ඔරුභාගියානං සංයෝජනානං සුප්පජ්ජිතතා. ඉති
 හගවා අනාගාමිඵලෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. අසම්පි අපෙකාති
 නිදානාවසානතොප්පභූති යාව භාථාපරියොසානා ඉමිනා සුතෙතන
 පකාසිතො අතො. “අපි” සදෙද, ඉදුති වක්ඛමානසුත්තත්ථ
 සම්පිණ්ණො, සෙසං වුත්තනයමෙව. ඉමසම් සුතෙන සමුදයසම්මං
 සරූපෙනෙව ආගතං, පහාණාපදෙසෙන මග්ගසම්මං, ඉතරසම්මව
 යඤ්ච තදුගයහෙතුතාය නිද්ධාරෙතබ්බං. භාථාය පන දුක්ඛසමුදය
 මග්ගසම්මාති යථාවුත්තවසෙනෙව ඤායනති, ඉතරං නිද්ධාරෙතබ්බං
 එසෙව තයො ඉතො පරෙසුපි සුතෙතසු.

පරමසාදිපතිසා මුද්දකතිනාසට්ඨකපාස ඉතිවුත්තකවණ්ණනාස
 සම්මසුත්තවණ්ණනා නිබ්බිතා.

1. සි. III, 2 සිට්ඨ. 2. සි. III & V, පජ්ජෙකට්ඨ, IV, සහ ජෙට්ඨක.

1. 1. 2.

ප්‍රශ්න. හෙතෙං-පෙ-දෙසනති-දුතියස්සත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපද වණ්ණනා:- යථා එත් එව. ඉතො පරෙස්සුපි සබ්බත් අපුබ්බපද වණ්ණනං යෙව කරියාම. යත්වා ඉදං සුත්තං දෙසබ්බසුලානං අඤ්ඤාසං ඔලොකෙත්වා දෙසප්‍රපසමනත්. දෙසිතං, තත්වා “දෙසං භික්ඛවෙ එකධම්මං පජගථා”ති^a ආගතං. තත්-දෙසනති “අනත්තං මෙ අවරිති ආසානො ඡයති”ති^a ආදිනා නයෙන සුත්තෙ වුත්තානං නවනං, “අත්තං මෙ නාවරි”ති ආදිනස්ස භස්සපිපසබ්බතො සිද්ධානං නවනනමෙවති අට්ඨාරසන්නං බාහුකණ්ටකාදිනා අට්ඨානෙන සද්ධිං එකුතච්ඡිකත්වා අසුඤ්ඤාතරුසාතවත්ථුසම්මං. ආසානං. සොති-දුස්සති තෙන සං වා දුස්සති දුස්සනමතතමෙව වා තනති=දෙසොති වුවවති. සො වණ්ණකකලකවණ්ණො පහටාසිවිසො විය, විසප්පන රසො විසතිපාතො විය, අත්තනො නියසං දහනරසො වා දවගති විය, දුස්සනපච්චුපට්ඨානො ලඤ්ඤාකාසො විය සප්පනො, යථාවුත්ත ආසාතවත්ථුපදට්ඨානො විසසංසට්ඨපුත්ථිවුත්තං විය දව්ඨබ්බො. පජගථාති සමුවජ්ඣද්. තත් යෙ ඉමෙ:- “පසුච්ඡමෙ භික්ඛවෙ ආසාත පටිවිනයා යත් භික්ඛුනො උප්පන්නො අසානො සබ්බසො පටිවිනෙ තබ්බො කතමෙ පසුච්ඡ:- යස්මිං භික්ඛවෙ පුග්ගලෙ ආසානො ඡයෙථ මෙත්වා තස්මිං පුග්ගලෙ භාවෙතබ්බො-පෙ-කරුණා-පෙ-මුදිතා-පෙ-උපෙක්ඛා-පෙ-අසති අමනසිකාරෙ තස්මිං පුග්ගලෙ ආපජ්ඣතබ්බො, එවං තස්මිං පුග්ගලෙ ආසානො පටිවිනෙතබ්බො. යස්මිං භික්ඛවෙ පුග්ගලෙ ආසානො ඡයෙථ කම්මස්සකතා එව වා තස්මිං පුග්ගලෙ අට්ඨාරතබ්බො- කම්මස්සකො අයමායස්මා කම්මදායාදෙ භවිස්සති”ති^b එවං. පසුච්ඡ ආසාතපටිවිනයා වුත්තායෙව. “පසුච්ඡමෙ ආවුසො ආසාතපටිවිනයා යත් භික්ඛුනො උප්පන්නො ආසානො සබ්බසො පටිවිනෙතබ්බො. කතමෙ පසුච්ඡ:- ඉධාවුසො එකච්චො පුග්ගලො අපරිසුද්ධි කායසමාචාරෙ හොති අපරිසුද්ධිවච්ඡමාචාරෙ, එවරුපෙපි ආවුසො පුග්ගලෙ ආසානො පටිවිනෙතබ්බො”ති^c එව මාදිනාපි නයෙන පසුච්ඡ ආසාතපටිවිනයා වුත්තා. තෙසු යෙන කෙනච ආසාතපටිවිනයවිධිනා පච්චෙවකිත්වාති. අපි ව- “උභතො දණ්ඩ කොත වෙපි භික්ඛවෙ කකළෙන වොරං ඔවරකා අභ්ගම්භිතාති ඔකනෙතයස්සං. තත්‍රාපි යො මනො පදුසෙය්‍ය න මෙ සො තෙන සාසකකරෙ”ති^d සත්ථිඔවාදෙ.

“තස්සෙව තෙන පාපියො යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣති,
කුද්ධං අප්පටිකුජ්ඣනො සභිගාමං ජෙති දුජ්ජයං

උභින්නමත්තං වරති අත්තනො ව පරස්ස ව,
පරං සංකුපිතං ඤාත්වා යො සතො උපසම්මති.”^e

a. බුද්ධතවත්ථුච්ඡිකති.

b. පසුච්ඡකම්මකර-ආසාතවග්ග.

c. පසුච්ඡකම්මකර-ආසාතවග්ග.

d. ජෙසම්මතිකාය-කකල්පමස්සක.

e. සංයුත්තනිකාය-බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත.

“සතියම භික්ෂුවෙ බමමා සපතනකරණා සපතනකරණා කොටනං ආගමිකයා ඉතිං වා පුරිසං වා, කතමෙ සතතා? ඉධ භික්ෂුවෙ සපතනා සපතනා ඵලං ඉච්ඡති-අනෙකාං දුට්ඨිකාං අසාති, නං කියා හෙතු” න භික්ෂුවෙ සපතනා සපතනා වණන වතාය නදති, කොටනායං භික්ෂුවෙ පුරිසපුග්ගලො කොටනා භික්ෂුවා කොටනරතො කියාදාසි සො හොති සුතතානො සුචි ලිතො කපටිකොසමයො ඔදනවත්තසකො, අපචො දුට්ඨිකාං ව හොති කොටනාභික්ෂුවො. අයං භික්ෂුවෙ පළමුවන සපතන කතනා සපතනකරණො කොටනං ආගමිකයා ඉතිං වා පුරිසං වා. පුතවත්තං භික්ෂුවෙ සපතනා සපතනා ඵලං ඉච්ඡති-අනෙකාං දුට්ඨිකාං සග්ගොසාති-පෙ-න පවුරුණො අසාති-පෙ-න හොගවා අසාති-පෙ-න යසවා අසාති-පෙ-න මිත්තවා අසාති-පෙ-කායසා හෙද පරමමරණා අපායං දුග්ගති. විනිපාතං තීරයං උපපජ්ජාති, නං කියා හෙතු? න භික්ෂුවෙ සපතනා සපතනා සුගති ගමනෙන නදති, කොටනායං භික්ෂුවෙ පුරිසපුග්ගලො කොටනා භික්ෂුවා කොටනරතො කායෙන දුට්ඨිකාං වරති, වාචාය දුට්ඨිකාං වරති, මනසා දුට්ඨිකාං වරති, සො කායෙන දුට්ඨිකාං වරති, වාචාය දුට්ඨිකාං වරති, මනසා දුට්ඨිකාං වරති, කායසා හෙද පරමමරණා-පෙ-තීරයං උපපජ්ජාති කොටනාභික්ෂුවො”ති

“කුඨො අනං න ජනාති කුඨො බමමං න පසාති-පෙ-”b

“කොටනං ජනෙ විපජ්ජෙය්‍ය මානං,
සංයොජනං සබ්බමතික්කමෙය්‍ය”c

“අනත්තතො කොටනො කොටනො විතප්පකොටනො”d

“කොටනො විසමුලසං මධුරග්ගසං බ්‍රාහ්මණ”

“කොටනං ජෙනා සුඛං සෙති කොටනං ජෙනා න සොචති”e

“ඵකාපරධං බම භුජිපඤ්ඤා න පණ්ඩිතා කොටනලො¹ භවන්ති”f

ඵමාදිකා නයෙන දෙසෙ ආදීනවෙ වුත්තපටිපක්කිනො දෙසප්ප භාණ් ආතිසංසෙ ව පටිච්චෙක්ඛිනො පුබ්බභාගෙ දෙසං තදබ්බප්ප භාණ්දිවසෙන පජ්ඣිනො විපසානං උසස්සකාපෙති නතිගමග්ගන සබ්බසො දෙසං සමුච්ඡිද්ධං පජ්ඣාති තෙසං භික්ෂුනං තත්ත නිශොජනං. තෙන වුත්තං “දෙසං භික්ෂුවෙ ඵකබමං පජ්ඣාති”ති. දුට්ඨිකා සෙති ආසාදෙන දුට්ඨිකාවිතතාය පද්ධතා සෙසමෙත්ත යං වත්තබ්බං නං පළමුසුත්තවණ්ණනායං වුත්තනාය මෙව.

දුට්ඨිකානවණ්ණනා.

1. සී. II. වසී

a. සත්තකඛ්ඤානපර-අවසානකවග්ග.

b. සත්තකඛ්ඤානපර-අවසානකවග්ග.

c. බමමපද-කොටනවග්ග.

d. සත්තකඛ්ඤානපර-අවසානකවග්ග.

e. බ්‍රාහ්මණං සුත්තක.

f. ජනකපාලි

1. 1. 3.

තඤ්ඤා-මොහනාති අසුඤ්ඤාණං. නං හි දුක්ඛං අසුඤ්ඤාණං දුක්ඛසම්මුදයෙ අසුඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරෝධෙ අසුඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරෝධ ගාමිනියා පටිපදාය අසුඤ්ඤාණනාති ආදීනා නයෙන විභූතඛණ අනෙකභෙදමපි-මුක්ඛනාති තෙන සයං වා මුක්ඛනි මුක්ඛනමනතමෙව වා තනති=මොහොති වුච්චති. සො විතතස්ස අනුභාවලක්ඛණො, අසුඤ්ඤාලක්ඛණො වා. අසංපටිවෙධරසො, ආරමමණසභාවච්ඡාදන රසො වා. සමොගපටිපත්තිපච්චිපට්ඨානො, අකුසාරපච්චිජ්ජට්ඨානො වා. අයොනිසො මනසිකාරපදට්ඨානො සබ්බාකුසලානං මූලනති දට්ඨබ්බො. ඉධාපි පඨකපාති පදස්ස :-

“මුලොගා අත්ථං න ජානාති මුලොගා ධම්මං න පස්සාති,
අකිං තමං තදා හොති යං මොහො සහතෙ කරං.”^a

“අනන්තරනතො මොහො”-පෙ-b “අවිජ්ජා භික්ඛවෙ පුබ්බඛගමා අකුසලානං ධම්මානං එව සමාපත්තියා”^c මොහසම්බන්ධතො ලොකො භබ්බරුපොව දිස්සාති^d “මොහො නිද්දනං කම්මානං භවුදයාය”^e “මුලොගා ඛො බ්‍රාහ්මණ මොහෙන අභිභුතො පරියාදිනනවිතොනා දිට්ඨධම්මිකමපි භයං වෙරං පසවති සමපරාසිකමපි භයං වෙරං පසවති”^f ති ව ආදීනා නයෙන “යො^g කොච ධම්මො^h කාමච්ඡන්දදි සබ්බිලෙසධම්මෙහි නිබ්බතෙතතබ්බො අත්තොⁱ සබ්බො සො මොහහෙතුකො”^j ති ව මොහෙ ආදීනවං තප්පටිපක්ඛතො මොහප්ප භාණෙ ආනිසංසඤ්ච පච්චවෙක්ඛන්ති කාමච්ඡන්දදි පභාණකකමෙ තෙව පුබ්බභාගෙ තදඛිනාදිවසෙන මොහං පරිහන්තා තඤ්ඤාමයෙත යථා වුත්තලොභදෙසෙකට්ඨං.^k මොහං සමුච්ඡේදවසෙන පඨකපාති අත්තො දට්ඨබ්බො. අනාගාමිමග්ගවජ්ඣො එව හි මොහො ඉධා ඛිපෙපතො. මූලොගා සෙති කුසලාකුසල සාවජ්ජානවජ්ජාදිභෙදෙ අත්තතො හිතාහිතෙ සමමූලොගා සෙසං වුත්තනගමෙව.

තඤ්ඤානවණ්ණනා.

1. 1. 4.

වතුන්තො-කොධනති දොසං. දොසො එව හි කොධපරියයෙන බුජ්ඣනකානං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන එවං වුත්තො, තත්ථා දුතියසුත්තෙ වුත්තනගමෙනෙව වෙත්ථ අත්තො වෙදිතබ්බො. අපි ව

1. සි. III & VI. සමුදයාය කාරණො.	a. නිකෙහිවුත්තකෙ-වතුන්තමග්ග.
2. සි. II & IV. යොධ කොච.	b. නිකෙහිවුත්තකෙ-වතුන්තමග්ග.
3. සි. IV. කාමධම්මො.	c. දුක්ඛවුත්තකෙ-වතුන්තමග්ග.
4. සි. II & IV. අනත්තො.	d. උද්දන-සුලුමග්ග.
5. සි. VI. දොසකදෙකට්ඨං.	e. නිකඛතුත්තකෙර-දෙවදුතමග්ග.

කුප්පකිලාකිලණො කොටො, ආසාතකරණරසො, විත්තස්ස බ්‍යාපනන භාවපුච්චපට්ඨානො, වේතසො පුත්භාවපදට්ඨානොති අයමි විසෙයො වෙදිතබ්බො.

වග්ගසුත්තවර්ණනා.

1. 4. 5.

පඤ්චමෙ-මිත්තනති පරගුණමකිත්තං. යදිපි හි සො¹ ගුරං ගහෙත්වා පරං පහරනො විය අත්තනො කරං² පස්මතරං මකිති යෙව, තථාපි පරෙසං ගුණමකිත්තාසිප්පායෙන පවත්තෙතබ්බත්තා පරගුණමකිත්තංති වුච්චති, තථා හි සො උදකපුඤ්ඤතිව නගා තස්ස සරීරගතං උදකං³ පරෙසං ගුණෙ මකිති පුඤ්ඤති විනා සෙති. පරෙහි වා කතානං මහත්තානමපි කාරුතං බෙපනතො ධංසනතො මකෙතාති වුච්චති. සො පරගුණමකිත්තලාකිලණො, තෙසං විතාසකරසො, තදවච්ඡාදන පච්චිපට්ඨානො, අත්ථතො පන පරෙසං ගුණමකිත්තාකාරෙණ පවත්තො ද්‍රෝණස්සසගගන විත්තුප්පාදෙති දට්ඨබ්බං. පජ්ඣපාති තත්ථ වුත්තපපතෙදං දෙසඤ්ච වුත්තනං⁴ ආදීතවප්පගාණෙ වස්ස ආතිසංසං පච්චවෙක්ඛිත්වා පුබ්බභාගෙ තදබ්බාදිවසෙන පජ්ඣනනා විපස්සනං උස්සුකකාපෙත්වා තතිසමග්ගෙන⁵ අනුච්ඡෙදො, සමුච්ඡිද්ධංති අත්ථො. මිත්තා සෙති මකිත්තා මකිත්තගුණා පරෙසං ගුණානං මකෙතාතෙ. තඤ්ඤා ඵල අත්තනාපි ධංසිතං⁶ ගුණාති අත්ථො. සෙසං වුත්තනංයමෙව.

පඤ්චමසුත්තවර්ණනා.

1. 4. 6.

ජට්ඨං-මානනති ජතිආදිවර්ජිතං වේතසො උත්තමනං⁷ සො හි-සෙයෙයාගමස්මිති ආදිතා නයෙන මඤ්ඤති තෙන සංචා මඤ්ඤති මානනං සංපග්ගහොති චා-මාතොති වුච්චති. ස්වායං-සෙයෙයා ගමස්මිති මාතො, සදිසො ගමස්මිති මාතො, හිතො ගමස්මිති මාතොති ඵලං තිවිධො හොති. පුන-සෙයෙයස්ස සෙයෙයාගමස්මිති මාතො, සෙයෙයස්ස සදිසො, සෙයෙයස්ස හිතො, සදිසස්ස සෙයෙයා, සදිසස්ස සදිසො, සදිසස්ස හිතො, හිතස්ස සෙයෙයා, හිතස්ස සදිසො, හිතස්ස හිතො ගමස්මිති මාතොති ඵලං නවවිධොපි උත්තතිලාකිලණො, අහසිකාරරසො, සංපග්ගගරසො වා, උද්ධුමාතක භාවපච්චිපට්ඨානො, කෙතුකමසනාපච්චිපට්ඨානො වා, දිට්ඨවිප්ප යුත්තලොභපදට්ඨානො, උමමාදෙ විශාති දට්ඨබ්බො. පජ්ඣපාති තස්ස සබ්බස්ස පි-අංතුකකංසන-පරවමනනතිමත්තවා, ගරුට්ඨාතිගෙසු⁸

1. සි. I. V & VI යෙ. 2. ඉරුම-කායං. 3. සි. II & V පරිජිතං උදකං. 4. සි. I. II. III. IV & V. වුත්තපපතෙදං ඉදංසෙ වුත්තනං. 5. සි. I & II. අත්තාපිධංසිතං, V. අත්තනා විහංසිතං. 6. සි. I. II & IV උත්තමානං. 7. සි. I. II. IV & V. පච්චුට්ඨාතිගෙසු. 8. සි. I. II. III. IV & V. වුත්තපපතෙදං ඉදංසෙ වුත්තනං.

අභිවාදන-පවුට්ඨාන-අඤ්ඤාලිකමම-සාමිවිකමොදිනං අකාරණේ කාරණත්තා, ඡන්තිමදපුරිසමද්දිහාවෙන පමාදුපතතිහෙතුභාවොති එවමාදි හෙදං ආදීනවං තප්පටිපක්කතො නිරතිමානත්තාය ආනිසංසඤ්ච පච්චවෙක්ඛිත්වා රුජසහං අනුප්පත්තවණ්ණාලො විශ සමුග්ගමාරිසු නිව්චිත්තං පවුට්ඨාපෙත්වා පුබ්බභාගෙ තදඛයාදිවසෙන තං පජ්ඣන්තා විපස්සන්තං වසේසිත්වා අනාගාමිමග්ගෙන සමුච්ඡිද්දාති අත්ථො. අනාගාමිමග්ගවජ්ජේසා එව හි මානො ඉධාධිප්පෙත්වා. මනසා සෙසිති ඡන්තිමදපුරිසමද්දිවසෙන මානෙන පමාදුපතතිහෙතු භූතෙන මත්තා අත්තානං පග්ගහෙත්වා චරන්තා. සෙසං චුත්තත්තං මෙව. ඉමෙසු පන පටිපාටියා ඡස්ස සුත්තෙය්‍ය භාටාසු වා අනාගාමි ඵලං පාපෙත්වා දෙසන්තා තිට්ඨාසිත්වා.

තත්ථ යෙ ඉමෙ අවිහා අතප්පා සුද්දස්සා සුද්දස්සී අකතිට්ඨාති උප්පත්තිභවවසෙන පඤ්ච අනාගාමිනො. තෙසු අවිහෙසු උප්පන්නා අවිහා නාම, තෙ අන්තර් පරිනිබ්බායී උප්පභව්වපරිනිබ්බායී අසඬාර පරිනිබ්බායී සසඬාරපරිනිබ්බායී උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමීති පඤ්චවිධා. තථා අතප්පා සුද්දස්සා සුද්දස්සීනො. අකතිට්ඨෙසු පන උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමී පරිහායති. තත්ථ යො අවිහාදිසු උප්පජ්ජිත්වා ආයුචෙමඡ්ඤං අනතික්කමිත්වා අරහත්තප්පත්තියා කිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බායති, අයං අන්තර්පරිනිබ්බායී නාම. යො පන අවිහාදිසු ආදිතො පඤ්චකප්පසත්තාදිහෙදං ආයුචෙමඡ්ඤං අතික්කමිත්වා පරිනිබ්බායති, අයං උප්පභව්වපරිනිබ්බායී නාම. යො අසඬාරෙත අධිමත්තප්පයොගං අකත්වා අප්පද්ධකත්ත කිලෙස පරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බායති, අයං අසඬාර පරිනිබ්බායී නාම. යො පන සසඬාරෙත අධිමත්තප්පයොගං කත්වා කිලෙත්ත කසිරෙත පරිනිබ්බායති අයං සසඬාරපරිනිබ්බායී නාම. ඉතරෙ පන අවිහාදිසු උද්ධං වාතිත්තාවෙන උද්ධමස්ස තණ්හා සොතං වට්ඨ සොතං මග්ගසොතමෙවචාති උද්ධංසොතො. අවිහාදිසු උප්පජ්ජිත්වා අරහත්තං පත්තුං අසනෙකානෙතො තත්ථ තත්ථ යාවත්තායුක්කං ණත්වා පටිසන්තිගගණවසෙන අකතිට්ඨං ගච්ඡතිති-අකතිට්ඨගාමී. එත්ථ ව උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමීති වතුක්කං වෙදිතබ්බං. කථං? යො අවිහතො පට්ඨාය වත්තාරෙ දෙවලොකෙ සොඛෙත්වා අකතිට්ඨං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති, අයං උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමී නාම, යො පන හෙට්ඨා තයො දෙවලොකෙ සොඛෙත්වා සුද්දස්සීදෙව ලොකෙ ණත්වා පරිනිබ්බායති, අයං උද්ධංසොතො න අකතිට්ඨගාමී නාම, යො අතො අකණ්ඨිට්ඨභවං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති, අයං න උද්ධංසොතො අකතිට්ඨගාමී නාම, යො පන හෙට්ඨා වතුසු දෙව ලොකෙසු තත්ථ තත්ථෙව පරිනිබ්බායති අයං න උද්ධංසොතො න අකතිට්ඨගාමී නාමාති, තත්ථ අවිහෙසු උප්පජ්ජිත්වා කප්පසත්තො

උදා.¹ පරිනිබ්බාසිතො විනානං කප්පසංඝාතං මන්තො පරිනිබ්බාසිතො පඤ්චකප්පසතෙ අප්පත්තමිතො² පරිනිබ්බාසිතොති තයො අනන්තපරිනිබ්බාසී නාම. වුත්තංගොතං:-“උපනතං වා සමනන්තර අප්පත්තං වා වෙමජ්ඣ”නති.³ වා සද්දෙන හි පත්තමිතොපි සංඛිතොති, එවං තයො අනන්තපරිනිබ්බාසිතො, එකො උපහව්ව පරිනිබ්බාසී, එකො උදාංසොසො. තෙසු අසංඛාරපරිනිබ්බාසිතො පඤ්ච සංඛාර පරිනිබ්බාසිතො පඤ්චාති දස ගොනති. තථා අතප්පා සුදස්සා සුදස්සීති වග්ගාරො දසකා වග්ගාරිසං. අකතිට්ඨො පන උදාංසොසොසං අභාවතො තයො අනන්තපරිනිබ්බාසිතො, එකො උපහව්වපරිනිබ්බාසී, අසංඛාරපරිනිබ්බාසිතො වග්ගාරො, සංඛාර පරිනිබ්බාසිතො ව වග්ගාරොති අට්ඨ. එවමෙනෙ අට්ඨවග්ගාරිසං අනාගාමිතො. තෙ⁴ සබ්බෙපි ඉමෙසු සුත්තෙසු අවිසෙසවනෙන ගතිතාති දට්ඨබ්බො.

ජට්ඨසුත්තවර්ණනා.

1. 1. 7.

සත්තමෙ- සබ්බන්ති අනවසෙසං, අනවසෙසවාමනො හි අයං සබ්බසද්දො, සො යෙන යෙන සම්මතං ගච්ඡති තස්ස තස්ස අනවසෙසතං දීපෙති. යථා-සබ්බං රූපං සබ්බා වෙදනා සබ්බසක්කායං⁵ පරියාපනෙනාසු ධම්මෙසුති. සො පනායං⁶ සබ්බසද්දො සප්පදේස නිප්පදේස විසයතාය දුට්ඨො. තථා හි සො සබ්බසබ්බං පදේස සබ්බං ආයතනසබ්බං සක්කායසබ්බන්ති වතුසු විසයෙසු දිට්ඨප්පායොගො. තත් “සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරණං බුද්ධස්ස ගතවිතො සද්දණ්ඩුවෙ ආපාථමාගච්ඡ”නති⁷ ආදීසු සබ්බසබ්බස්මිං ආගතො. “සබ්බසං. වො සාරිපුත්තා සුභාසිතං පරියායොනා”ති⁸ ආදීසු පදේස සබ්බස්මිං. “සබ්බං. වො. භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි වග්ගං. වෙව රූපඤ්ච-පෙ-මනෙඤ්ච ධම්මෙ වා”ති. එත් ආයතනසබ්බස්මිං. “සබ්බධම්මමුලපරියායං. වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි”ති⁹ ආදීසු සක්කායසබ්බස්මිං. තත් සබ්බසබ්බස්මිං ආගතො නිප්පදේසවිසයො, ඉතරෙසු තිසුපි ආගතො සප්පදේසවිසයො, ඉධ පන සක්කාය සබ්බස්මිං වෙදිතබ්බො. විපස්සනාය ආරම්භණාය තෙභුමිකධම්මා හි ඉධ “සබ්බ”න්ති අනවසෙසතො ගතිතා. අනාගිත්තිනති “ඉමෙ ධම්මා ඤාසලා ඉමෙ ධම්මා අඤාසලා ඉමෙ සාවර්ජා ඉමෙ අනවර්ජාති

1. සී. I & මරම-මර.

2. සී. I & IV. අසම්පංසනා, මරම-අසම්පන්නමිතො.

3. සී. IV. සො පන.

4. සී. V. සංඛාර.

5. සී. VI. යමං පනායං.

a. සුත්තමුලසද්දකතීපසාරණ-

b. නිදේදගපාදි. [එකාගිදේදග.

c. මජ්ඣිමනිකාය-ඉතාගොසිඝාසුත්තං

d. ම. හි. මුලපරියායසුත්තං.

ආදිනා-ඉමෙ පඤ්චකකකා ඉමානි වාදසායනනානි ඉමෙ අධාරස ධාතුයො ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං අයං දුක්ඛසමුදයො අරියසච්චි”නති ච ආදිනා සබ්බෙ අභිඤ්ඤායො ධම්මෙ අවිපරිත්තසභාවතො¹ අනභි ඡන්තනො අභිවිසිට්ඨොන ඤාණෙන අඡන්තනො. අප්පජ්ඣනති න පරිඡන්තනො, යො හි සබ්බං තෙභුමමකධම්මඡතං. පරිඡන්තාති සො තිභි පරිඤ්ඤාති පරිඡන්තාති ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය පභාණ පරිඤ්ඤාය තත්ත්ව කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා? සබ්බං තෙභුමමකං නාමරූපං-ඉදං රූපං ඵතතකං රූපං න ඉතො හිග්ගො, ඉදං නාමං ඵතතකං නාමං න ඉතො හිග්ගොති, භූතපපසාදදිපපහෙදං රූපං ඵසාදිගෙදං නාමඤ්ච ලක්ඛණරසපච්චපට්ඨානපදට්ඨා නතො වචන්තපෙති, කම්මාචිජ්ජාදිකඤ්චස්ස පච්චයං පරිගණනාති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා ඵලං ඤාතං කතො තං සබ්බං තීරෙති අනිවචනො දුක්ඛතො ගෙගතොති විචතනාද්විසාය ආකාරෙති, අයං තීරණපරි ඤ්ඤා කතමා පභාණපරිඤ්ඤා? ඵලං තීරගිත්වා අග්ගමග්ගෙන සබ්බස්මිං ඡන්දගං පඡගති, අයං පභාණපරිඤ්ඤා දිට්ඨිවිසුද්ධි කාමධාමිතරණ විසුද්ධියොපි ඤාතපරිඤ්ඤා, මග්ගාමග්ගපටිපද්දඤ්ඤාදස්සනවිසුද්ධියො කලාපසම්මසනාදි අනුලොමපරියොසානා වා පඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා, අරියමග්ගෙන පඡගතං පභාණපරිඤ්ඤා යො සබ්බං පරිඡන්තාති සො, ඉමානි තිභි පරිඤ්ඤාති පරිඡන්තාති. ඉධ පන විරුගපභාණානං පටිකේඛපනවසෙන විසුං ගතිතතනා ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය ච වසෙන පරිඡන්තනා වෙදිතබ්බා. යො පතෙවං න පරිඡන්තාති තං සක්ඛාය වුත්තං “අපරිඡන්ත”නති. නන්තං විත්තං අවිජ්ජනනි තස්මිං අභිඤ්ඤායවිසෙසෙ පරිඤ්ඤායො² අනුත්තො විත්තසන්නානං න විරුජයං න විරුජ්ජනො, යථා තත්ත්ව රුගො න හොති ඵලං විරුගානුපය්ගනං න උපපාදෙතොති අන්තො. අප්පජ්ඣනනි විපස්සනා පඤ්ඤාසතිතාය මග්ගපඤ්ඤාය තත්ත්ව පභාතබ්බසුත්තකං කිලෙසවට්ඨං අනවසෙසතො නපපඡගනො. යථා වෙතං ඵලං අභිඡන්තනාදයොපි මස්සකමග්ගවසෙන වෙදිතබ්බා. පුබ්බභාගෙ හි තානාවිත්තවසෙන ඤාතතීරණපභාණපරිඤ්ඤාති කමෙන අභිඡන්තනාදිති සථාදෙත්වා මග්ගකාලෙ ඵකකඤ්ඤානෙව කිවච්චසෙන තං සබ්බං තිපථාදෙනං ඵකමෙව ඤාණං පච්චත්තති.

අගඤ්ඤා දුක්ඛකාමසායානි තිබ්බාණාය සකලස්ස වච්චදුක්ඛස්ස ඛෙපසාය න භබ්බො, නාලං, න සමන්තොති අන්තො. සබ්බඤ්ච භොති ඵත්තං “ච” සද්දෙ බ්ගතිරෙකෙ, “බො” සද්දෙ අවධාරණ, තද්වග්ගෙන අභිඡන්තනාදිතො ලද්ධබ්බං විසෙසං දුක්ඛකාමසාය වස්ස ඵකනන කාරණං දීපෙති, අභිඡන්තනාදිස්ස යං වත්තබ්බං තං වුත්තමෙව, තත්ත්ව පන පටිකේඛපවසෙන වුත්තං. ඉධ විධාන වසෙන වෙදි තබ්බං. අයමෙව විසෙසො. අපි ච “අභිඡන්ත”නති උපාදානකකා

පඤ්චකසංඛාරානං සත්තායසංඛාරං සරූපතො පච්චයතො ච සද්දණ්ණං
 අභිමුඛිකරණවසෙන අභිජනනො හුන්වා අභාවාකාරාදිපරික්ඛ
 හෙන තං අභිව්වාදිලක්ඛණෙහි පරිවර්ජ්ජ ජානනවසෙන පරිජන
 නොතා. විශිෂ්ටනති සම්මදෙවස්ස අභිව්වාදි අවබෝධෙන උප්පන්න
 භයාදිනවතිබ්බිදාදි සද්දණ්ණානුභාවෙන අත්තතො විනෙත අකරො
 නොතා,¹ තත් අණුමයනම් රුහං අනුප්පාදෙතො. පඤ්ඤානුති වූට්ඨාන
 ගාමිනී විපස්සනාසතිතාය මග්ගපඤ්ඤාය සමුදයපක්ඛියං කිලෙස
 වට්ටං පජ්ඣනොතා සමුච්ඡිදුනොතා. භගෙබ්බා දුක්ඛකම්මයායාති එවං
 කිලෙසමුලප්පභාණෙනෙව සංඛස්ස කම්මවට්ටස්ස පරික්ඛණෙනා
 අනවසෙස විපාකවට්ටවෙපනාය සකලසංසාරවට්ටදුක්ඛපරික්ඛය
 භූතාය වා අනුපාදිසෙසාය තිබ්බාණධාතුයා භගෙබ්බා එකනොතනොතං
 පාපුණ්ණිකානුති එවමෙත්ථ අත්ථා දට්ඨබ්බො.

සො සංඛං සංඛසො සද්ධොති යුත්තයොගො ආරඨවිපස්සනො
 සංඛං තෙහුමිකධම්මතං සංඛතො සංඛභාවෙන කුසලාදි ඛන්ධාදි
 විභාගතො දුක්ඛාදිපිලිකාදිවිභාගතො ච ජනිතො. අඵවා “සංඛ
 තො”ති සංඛස්මා කතලපුසනාදිලක්ඛණාදිතො අභිව්වාදිතො වාති
 සංඛාකාරතො ජනිතො විපස්සනාපුබ්බභිගමෙන මග්ගසද්දණෙන පටි
 විජ්ඣිතො විපස්සනාසද්දණෙනෙව වා ජනනහෙතු. සංඛසෙත්ථසු
 න රජජනීති සංඛසු අභිව්වාදිවසෙන අනෙකභෙදභිද්දොක්ඛසු
 සත්තායධම්මෙවසු න රජ්ජනී අරියමග්ගාධිගමෙන රුහං න ජනෙති.
 ඉමිනාස්ස තණ්හාගාහස්ස අභාවං දස්සෙතොතා තංමිත්තතො දිට්ඨි
 මානගාහානං එතං මම එසොහමස්මි එසො මෙ අත්තාති ඉමස්ස
 මිට්ඨාගාහමයස්සාපි අභාවං දස්සෙති. සචෙති එත්ථ “ස” ඉති නිපාත
 මත්තං, “චෙ”ති බ්‍යාහරං එකංසෙතාති වා එතස්මි. අත්ථ නිපාතො.
 සංඛං පටිඤ්ඤාති සංඛපරිජනනතො, යථා වුත්තස්ස සංඛස්ස
 පටිඤ්ඤාතිසමයවසෙන පරිජනනතො. සොති යථා වුත්තො යොගා
 වචරො, අරියො එව වා. සංඛදුක්ඛං උපච්චගාති සංඛං වට්ටදුක්ඛං
 අච්චගා අතික්කම් සමතික්කමිති² අත්ථා.

සත්තමස්සනවණ්ණනා.

1. 1. 8.

අට්ඨමෙ-අපුබ්බං නන්දී, කෙවලං මානවසෙන³ දෙසනා පච්චතො.
 ගාථාසු පන-මානුසෙයා අසං පජාති කම්මකිලෙසෙහි පජ්ඣතො
 පජ්ඣති ලභිතාමා ඉමෙ සත්තා මනනලක්ඛණෙන මානෙන උපෙතො
 උපිතො මානගො. මානගාද්වා භවෙ රජාති කිම්මිතිවපට්ඨාතිදි
 අත්තභාවෙපි මානෙන ගන්තිතා මානසංයොජනෙන සංයුත්තා තතො

1. සි. I, II & IV. වික්ඛරිතං, 2. සි. IV. සමතික්කතොති.
 III & V. මනං සාරොසෙනා. 3. සි. III & V. අනවසෙසෙන.

එව' දිසර්වතං පරිනාමිතාගඛිකාරවසෙන එතං මමාති සඛිංරෙසු අපේක්ෂාසාන බහුලතො තත් නිව්ච-ධ්ව-සුච-සුඛ-අත්තාදිමිපලලාස වසෙන ව කාමාදිගවෙ රත්තා. මානං අපරික්කානානාති තසමි තං ගිහි පරික්කාදි න පරිජනනතො, අරහත්තමග්ගසද්දෙණ වා අනතිනන මත්තා. "මානං අපරික්කාදියා"ති කෙවි පයනාති. ආගන්තාගේ සුතඛිචනති සුත ආයති උප්පත්තිගවං සුතපසුතං හවිතතො වා පුතඛිචසඛිතං සංසාරං අපරපරං පරිවත්තනවසෙන ගන්තාගේ උපගන්තාගේ භොනති, හවතො න පරිමුච්චනාති අත්තො. සෙ ව මානං පහයාන විමුත්තා මානසඛිචසෙති යෙ පන අරහත්ත මග්ගෙන සඛිචසො මානං පජ්ඣිතා මානසං අවචන්තසඛිචසගුණෙ අරහත්තඵලෙ නිබ්බාණෙ වා තදෙකට්ඨසඛිචිලෙසවිමුත්තියා විමුත්තා සුට්ඨිමුත්තා. හෙ මානගයාගිලුත්තා සඛිං දුක්ඛමු චවගුනාති හෙ පරිකර්ණගවසංයොජනා අරහත්තො සඛිචසො මානගත්තං මානසංයොජනං සමුච්ඡිද්දප්පගාණෙන අභිගප්ඣා සීතා අනවසෙසං" චට්ටදුක්ඛං අතික්කමිසුති අත්තො. එවමෙතසමිං සත්තම සුත්තෙ ව අරහත්තං කපිතනාති.

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා.

1. 1. 9-10.

තවම දසමෙසු-අපුබ්බං නත්ති, දෙසනාපිලාසෙන තථා බුජ්ඣන කානං වෙනෙය්නානං අජ්ඣාසයවසෙන වා තථා දෙසිතාතිති දට්ඨබ්බං.

නවම දසම සුත්තවණ්ණනා.

පඨමවගගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. 2. 1-2-3.

දුතියවග්ගෙපි-පඨමාදිති තිති සුත්තාති වුත්තනගාතෙව, තථා දෙසනාකාරණමපි වුත්තමෙව.

1. 2. 4

වහුසේ-නාගං ගිහිච්චෙති ආදිසු නිකාගේ පරිසෙධිත්තො, අනන්ති ගගවා අත්තානා, නිද්දිසති. අසුසුනති ඉදති වත්තබ්බ අපිජ්ජාතිවරණතො අසුසු. එකතිවරණමපිති එතං නිවරණන

බමමපි. සමනුපය්‍යාමිති වෙ සමනුපය්‍යනා දිට්ඨිසමනුපය්‍යනා ව
 සද්දණ්සමනුපය්‍යනා ව. තත්- “රූපං අත්තතො සමනුපය්‍යනී”ති^a
 ආදිනා ආගතා අයං දිට්ඨිසමනුපය්‍යනා නාම, “අනිච්චතො සමනු
 පය්‍යනී නො තිච්චතො”ති ආදිනා පන ආගතා අයං සද්දණ්සමනු
 පය්‍යනා නාම, ඉධාපි සද්දණ්සමනුපය්‍යනාව අධිපෙත්වා. “සමනු
 පය්‍යාමි”ති පදස්ස නකාරෙන සම්බන්ධො, ඉදං වුත්තං හොති:- “නාහං
 හික්ඛවෙ සම්බන්ධො සද්දණ්සසංඛාතෙන සමන්තවිනික්ඛනා සම්බන්ධමම
 හන්තො ආමලකං වීය ඔලොකෙනෙතො අඤ්ඤං එකනිවරණමපි සමනු
 පය්‍යාමි”ති. සෙන නිවරණේන නිවුතා පජා දිසරත්තං සංඛාමනති
 සංසරනතීති යෙන නිවරණකසභාවත්තං නිවරණබමමසභාවං
 ජනිතුං පසිසිතුං පටිවිජ්ඣිතුං අද්ද්වා ඡාදෙද්වා පරියොනනිකා
 ධාතෙන අකිකාරෙණ නිවුතා සත්තං අනාදිමිති සංසාරෙ අපරි
 මානෙ කපෙප මහනෙත්සු වෙව බුද්ධකෙත්සු ව හවාදිසු අපරාපරා
 පත්තිවසෙන සම්බන්ධො ධාවනති වෙව සංසරනති ව ආරම්භො
 තත්තරෙ සම්බන්ධවසෙන වා සංඛාවනං, හවන්තරසංකමනවසෙන
 සංසරණං, කිලෙසානං බලවහාවෙන සංඛාවනං, දුබ්බලහාවෙන
 සංසරණං, බණ්කමරණවසෙන වා එකජාතියං සංඛාවනං, වොහාර
 මරණවසෙන අනෙත්සු ජාතිසු සංසරණං, විත්තවසෙන වා සංඛාවනං,
 “විත්තමස්ස විධාවතී”ති^b වුත්තං, කමමසෙන සංසරණං, එවං සංඛා
 වනසංසරණානං විසෙසසා වෙදිතබ්බො. සඨසිද්ධතති යථා ඉදං,
 යකාණෙ පදසක්කිකණෙ, සක්ඛිවසෙන රස්සත්තං. අවිජ්ජානිවරණෙන
 එත් පුරෙත්තුං අසුත්තවෙත්තං කායදුච්චිතාදි අවිජ්ජියං නාම,
 අලභිබ්බතති අන්තො. තං අවිජ්ජියං විඤ්ඤිති=අවිජ්ජා, විපරිත්තො
 කායසුචිතාදි විජ්ජියං නාම, තං විජ්ජියං න විඤ්ඤිති=අවිජ්ජා,
 බන්ධානං රුසංඛං. ආයතනානං ආයතනවංචං ධාතුනං සුඤ්ඤට්ඨං
 ඉන්ද්‍රියානං ආධිපතෙය්‍යවංචං සම්මානං තථවංචං දුක්ඛාදීනං පිළිනාදි
 වසෙන වුත්තං වතුබ්බිධං අත්තං අවිදිතං. කරොතීතිපි අවිජ්ජා,
 අත්තවිරහිතෙ සංසාරෙ සත්තෙ ජවාපෙතිති වා අවිජ්ජා, පරමත්ත
 තො වා අවිජ්ජමානෙත්සු ඉතිපුරිසාදිසු ජවති පවත්තති, විජ්ජමා
 නෙත්සු බන්ධාදිසු න ජවති න පවත්තතීති=අවිජ්ජා. අපි ච වක්ඛු
 විඤ්ඤාණාදීනං වන්තරමභානං පටිච්චසම්මුත්තාද පටිච්චසම්මුත්තනා
 නඤ්ච ධම්මානං ඡාදනතොපි අවිජ්ජා, අවිජ්ජාව නිවරණං=අවිජ්ජා
 නිවරණං. අවිජ්ජා නිවරණෙන හි හික්ඛමෙ නිවුතා පජා දිසරත්තං
 සංඛාමනති සංසරනතීති ඉදං පුරිමස්සෙව දළභිකරණත්තං වුත්තං.
 පුරිමං වා “යඨසිද්ධං හික්ඛවෙ අවිජ්ජානිවරණ”නති එවං ඔපමෙදස්සන
 වසෙන වුත්තං, ඉදං නිවරණානුභාව දස්සනවසෙන. කායො පනෙත්ත
 අවිජ්ජාව එවං වුත්තං න අඤ්ඤා ධම්මාති? ආදීනවපටිච්ඡාදනෙන
 කාමච්ඡන්දිනං විසෙසසම්මයභාවතො. තථා හි තාය පටිච්ඡාදිතාදිනව

a. වතුසත්තභික්ඛනෙද-මහාවග්ග.

b. අද්විතාසංයුත්තක-ජරාමර්ග.

විසයෙ කාමච්ඡද්දයො පවත්නාති. නාස්සෙද්දො ආදිකා
භාරා වුත්තස්ස අත්තස්ස අවුත්තස්ස ව අත්තස්ස සංගණනවසෙන
භාසිතා. තත් භිවුත්තාති නිවාරිතා, පශ්චිගුණසිතා. පටිච්ඡාදිතාති
අත්තො. අභොරතනනති දිවා වෙව රතතිස්සව, සබ්බකාලනති වුත්තං
භොති. යථා මොභෙන ආවුත්තාති යෙන පකාරෙන අවිජ්ජා
නිවරණසංඛාතෙන මොභෙන ආවුත්තා පටිච්ඡාදිතා සුච්ඡෙද්දොත්තං
අජානනාතියො පජා සංසාරෙ සංසරනති තථාරූපො අස්සෙද්දො
එකාමමොපි එකනිවරණමපි නත්ති යොජෙතබ්බං. සෙ ව
මොහං. පහත්වාන නමොකබ්බං. පද්දලස්සනති යෙ පන අරිය
සාවකා පුබ්බභාගෙ තදඛ්‍යාදිපභාණවසෙන හෙට්ඨිමමග්ගෙති වා
තං තං මග්ගවජ්ඣං මොහං. පජ්ඨිත්වා අග්ගමග්ගෙන චජ්ජාපම
ස්සුණෙන මොහසංඛාතමෙව තමොරුහි. පද්දලසිංසු. අනවසෙසුතො
සමුච්ඡිද්දංසු. න ගෙ සුත්ත සංසරනනිති තෙ අරහත්තො:-

“බ්බානං පටිපාටි ධාතුඅගත්තාන ව

අබ්බොච්ඡිතනං වත්තමානං සංසාරෙති පවුච්චති”ති

එවං වුද්ධො ඉමසම්. සංසාරෙ න සංසරන්ති න පරිබ්බමන්ති
කිං කාරණං? හෙතු හෙසං න විජ්ජති යත්තං සංසාරස්ස හෙතු මූල
කාරණං අවිජ්ජා, සා තෙසං න විජ්ජති සබ්බසො නත්ති සමුච්ඡිතන
ත්තාති.

වතුස්ස සුත්ත වණ්ණනා.

1. 2. 5.

පස්සවමෙ-යස්ස විජ්ජති තං පුග්ගලං දුක්ඛෙති නමමං වා විපා
කෙති භවයොතිභතිවිස්සුද්ධන්ට්ඨිති සත්තාවාසෙ වා භවත්තරුද්දිති
සංයොජෙතිති=සංයොජනං, තණ්හායතට්ඨිත තණ්හා, තසති සයං.¹
පරිත්තස්සති තසනාති වා එතායාති=තණ්හා. සස්සෙද්දොති වක්කාදිසු
අතිතිවෙසවත්තුසු බද්ධා. සෙසං වුත්තනායමෙව. කාමස්සෙද්ධස්ස අවිජ්ජා
යපි සංයොජනභාවො තණ්හාය ව නිවරණභාවො අත්ථියෙව. තථාපි
අවිජ්ජාය පටිච්ඡාදිතාදිනවෙති භවෙති තණ්හා සත්තෙ සංයොජෙ
තිති ඉමස්ස විසෙසස්ස දස්සනත්තං. පුරිමසුත්තෙ අවිජ්ජා නිවරණ
භාවෙනෙව ඉධ ව තණ්හා සංයොජනභාවෙන වුත්තා. කිස්සව
නිවරණසංයොජනපපධානස්ස දස්සනත්තං. යථා හි නිවරණභාවෙන
අවිජ්ජා සංකිලෙසධමමානං පධානද්වයා පුබ්බභාගා ව එවං සංයො
ජනභාවෙනෙව තෙසං තණ්හාති පද්ධිපාපධානභාව. දස්සෙතුං
සුත්තවගෙ එවමෙනෙ ධමමා වුත්තා. අට්ඨ පිසෙසසන අවිජ්ජා
තිබ්බාණමුඛං.² නිවාරෙතිති නිවරණත්තං වුත්තා තණ්හා- සංසාර

දුක්ඛක සතො සංයෝජෙතීති=සංයෝජනනති. දසානගමනනන රාග කරණතො වා විජ්ජාචරණවිපක්ඛතො වයං විධා වුත්තං. විජ්ජාය හි උජ්ජිප්ව්වතිකභූතා අවිජ්ජා තිබ්බාණ්දසානසා අවිපරිත දසානසා ව විසෙසතො අනතරායකාරී, චරණධම්මානං උජ්ජිප්ව්වතිකභූතා තණ්හා ගමනසා සම්මාපටිපත්තියා අනතරායකාරීති. එවමයං අවිජ්ජාය නිවුතො අනිකතො තණ්හාය සංවුතො බද්ධො අයුත්තවා පුපුරුන්නො අනෙධා වීය බද්ධො මහාකන්තාරං. සංසාර කන්තාරං නාතිවත්තති. අනත්තපත්ති¹නෙත්තුවයදසානත්තවි වයං විධා වුත්තං. අවිජ්ජාගතො හි පුත්තලො බාලභාවෙන අත්ථං පරිභා පෙති, අනත්තඤ්ඤ අත්තතො කරොති, අකුසලො වීය ආතුරෙ අසප්පාය කිරියාය. ජානනොපි බාලො බාලභාවෙන අත්ථං පරිභා පෙති, අනත්තඤ්ඤ කරොති, ජානනො වීය රෙගි අසප්පායසෙවී. මහාධමෙලපොසමසුත්තඤ්ඤත්තසා අත්තසා සාධකං. පටිච්ච සමුප්පා දසා මූලකාරණදසානත්තං පෙත්ථ වයං විධා වුත්තං, විසෙසෙන හි සම්මොහසා බලවහාවතො අවිජ්ජාවෙනතං අතීතො අද්ධා, පත්තාය බලවහාවතො තණ්හාවෙනතං අනාගතො අද්ධා, තථා හි බාලජනො සම්මොහබහුලො අතීතමනුසොවති, තසා “අවිජ්ජා පට්ඨයා සංඛාරා”ති² ආදී සංඛං නෙත්තබ්බං. පත්තාබහුලො අනාගතං පජ්ජමති, තසා “තණ්හාපට්ඨයා උපාදාන”නති³ ආදී සංඛං නෙත්තබ්බං. එතෙනෙව වා තාසං පුබ්බන්තාගරණෙන අපරන්තපටිසංඝානෙන⁴ වසා යථාකකමං මූලකාරණතා දසසිතාති වෙදිතබ්බනති.

භාථාසු-නාණ්හා දුතියෙයාති තණ්හාසහායො, තණ්හා හි නිරුද්ධක කන්තාරෙ මරිචිකාය උදකසඤ්ඤා වීය පිපාසාහිභූතං අප්පටිකාර දුක්ඛාහිභූතං සත්තං. අසාද⁵ සන්ධුසානවසෙන සහායනිව්චං කරොත්ති භවාදීසු අතිබ්බිඤ්ඤා කන්තා පරිබහමාපෙති. තසා “තණ්හා පුරිසසා දුතියා”ති වුත්තා. නනු ව අසඤ්ඤාපි කිලෙසාදයො භවාහි තිබ්බත්තියා පට්ඨයාව? සව්වමෙතං. ත පන තථාපි විසෙසපට්ඨයො යථා තණ්හා, තථා හි සා කුසලෙහි විනා අකුසලෙහි කාමාවචරදි කුසලෙහි ව විනා රූපාවචරාදි කුසලෙහි භවතිබ්බත්තියා විසෙස පට්ඨයො, යතො ‘සමුදයසව්ව’නති වුච්චති. ‘ඉත්තභාවඤ්ඤාපා භාවනති ඉත්තභාවො ව අඤ්ඤාපාභාවො ඵ=ඉත්තභාවඤ්ඤාපාභාවො, සො එතසා අතීති=ඉත්තභාවඤ්ඤාපාභාවො, සංසාරො, තං. තත්ථ ඉත්තභාවො මනුසාත්තං අඤ්ඤාපාභාවො තතො අවිසිට්ඨසත්තාපාසා, ඉත්තභාවො වා තෙසං තෙසං සත්තානං පටිථපානො අත්තභාවො, අඤ්ඤාපාභාවො අනාගතත්තභාවො, එචරුපො වා අසඤ්ඤාපි අත්ත භාවො ඉත්තභාවො, ත එචරුපො අඤ්ඤාපාභාවො, තං ඉත්තභාවඤ්ඤා

1. සි. I & II. අනත්තතන.	3. සි. III. V & VI. ආසාද
2. සි. III. IV & V. පුබ්බතන	a සංයුත්තනිකාය-මුඛවිග්ග.
තාගරණෙන න අපරන්තපටිසංඝානෙන	

ථාගාවං. සංසාරනති බන්ධවානු ආයතනපටිපාටිං. නාතිවත්තනිති න අතික්කමති. එවමාදීනවං. ඤාතො නාණං. දුක්ඛස්ස සමග චනති එවං. සකලවට්ඨකකස්ස සමගවං. සමුදයං තණ්හං ආදීනවං ආදීනවතො ඤාතොති අත්ථො. අථවා “එවමාදීනවං ඤාතො”ති එතං යථා වුත්තං සංසාරනාතිවත්තනං ආදීනවං දෙසං ඤාතො. නාණං. දුක්ඛස්ස සමගචනති තණ්හඤ්ච වුත්තනායෙන වට්ඨකකස්ස පධාන කාරණනති ඤාතො. විනානණ්හා අනාදුනො සනො හික්ඛු පටිබ්බ ඡෙති එවං. තීති පරිඤ්ඤාති පරිජානනොති විපස්සනං වර්ධොතො මග්ගපටිපාටියා තණ්හං විගමෙනොති අග්ගමග්ගෙන සබ්බසො විත තණ්හො විගතතණ්හො තතො එව චතුස්ස උපාදුනෙස්ස කස්සවිපි අගාවෙන ආයති පටිසක්ඛිසම්ඛාතස්ස වා ආදුතස්ස අගාවෙන අනා දුනො සතිවෙපුලුප්පතතියා සබ්බත්ථ සනො කාරිතාය සනො භින්නතිලෙසො භික්ඛු පටිබ්බඡෙ වජෙය්ස¹, බන්ධපරිනිබ්බාණෙන වා සම්ඛාරප්පවතතීතො අපගවෙජ්ජය්සාති අත්ථො.

සඤ්චමස්සනවණ්ණනා.

1. 2. 6.

ඡට්ඨං-සෙක්ඛායාති එත්ථ කොතට්ඨන සෙක්කො-සෙක්කබ්බම පටිලාභතො සෙක්කො, වුත්තංගෙනං :- “කිත්තාවතානු බො ගනෙන සෙක්කො හොතීති? ඉධ භික්ඛු සෙක්කාය සමමාදීට්ඨියා සමනනාගතො හොති-පෙ-සෙක්කබ්බ සමමාසමාධිනා සමනනාගතො හොති එතනා වතා බො භික්ඛු සෙක්කො හොති”ති. අපි ව සික්කතිතිපි=සෙක්කො, වුත්තමපි වෙනං :- “සික්කති සික්කතිති බො භික්ඛු තස්මා සෙක්කොති වුවවති, කිඤ්ච සික්කති? අබ්බිලමපි සික්කති අබ්බිවත්තමපි සික්කති අබ්බසඤ්ඤමපි සික්කති, සික්කති සික්කතිති බො භික්ඛු තස්මා සෙක්කොති වුවවති”ති.^a යොපි කල්‍යාණපුපුර්ජනො අනුලොමපටි පදය පරිපුරකාරී සීලසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙස්ස ගුත්තවායෙ හොජනෙ මත්තඤ්ඤා ජාගරියානුයොගමනුස්සත්තො පුබ්බරත්තාපරරත්තං. බොධ පක්ඛියානං බම්මානං භාවතානුයොගමනුස්සත්තො විහරති අජ්ජ වා සෙව වා අඤ්ඤතරං සාමඤ්ඤඵලං අබ්ගමිස්සාමිති සොපි වුවවති සෙක්කොති, ඉමයම් අත්ථ න පටිවිජ්ඣනොති සෙක්කො අබ්බෙප්ප තො අථබො කල්‍යාණපුපුර්ජනොපි. අප්පත්ත මාන සස්සාති අප්පත්තං මානසං එතෙනාති=අප්පත්තමානසො, මානසනති “අත්ත ඉක්කවරො පාසො යවායං වරති මානසො”ති^b එත්ථ රුගො මාන සනති වුත්තො. “විත්තං මනො මානස”නති^c එත්ථ විත්තං.

1. සි. I, II & IV. වජෙය්ස.

b. සංයුත්තතිකාය-මාරසංයුත්තක.

a. කිසිඳුකතර-සමණවග්ග.

c. බම්මසම්භව-පද්ධාප්තිය.

“අප්පත්තමානසො සෙකෙබ්බා කාලං කසිරි ජනෙසුතා”^a එච් අර හත්තං, ඉධාපි අරහත්තමෙව අධිපෙපතං. තෙන අප්පත්තඅරහත්ත ස්ථානී වුත්තං ගොති. අනුත්තරනති සෙට්ඨං, අසද්දිසනති අනේථා. වතුහි යොගෙහි ඛෙමං අනුපද්දතනති සොග්ගකම්මං, අරහත්තමෙව අධි පෙපතං. පස්සමානස්සානි චෙ පස්සනා-තණ්හාපස්සනා ව ජ්ඣ පස්සනා ව, “පස්සමානස්ස පච්චිතානි පචෙධිතං වාපි පකාපි තෙසු”^b එච් තණ්හා පස්සනා.

“ඒ නතං පාපිමනො සොතං විදාය්‍යං විතලිකතං,
පාමොජ්ඣබහුලා හොථ ඛෙමං පනේථ හික්ඛවො”^c

එච් කත්තුකම්පනාකුසල ච්ඡද්ද පස්සනා. අයමෙව ඉධාධිපෙපතා. තෙන “පස්සමානස්සා”^aනි තං යොගකෙබ්බමං කත්තුකාමස්ස, තනතිත්තස්ස තපෙපානස්ස තප්පබ්බාරස්සානි අනේථා. විහරණොති එකං ඉරියාපථදුක්ඛං අඤ්ඤාන ඉරියාපථෙන විච්ඡිද්දිතා අපරිප ත්තං අත්තභාවං හරතො. අථවා “සබ්බෙ සබ්බාරා අනිච්චාති අධි මුච්චනොතා සද්ධාය විහරති”^bති අදිනා නිදෙදසනගෙන වෙත් අනේථා දට්ඨබ්බො. අජ්ඣාතතිඤ්ඤානි නියතජ්ඣාතසබ්බානෙ අජ්ඣාතෙත භවං=අජ්ඣාතතිකං. අබ්බතති කාරණං. ඉති ඤ්ඤිතොති එවං කතො. ඤ අඤ්ඤං එකබ්බමපි සමනුපස්සාමිති එච් අයං සබ්බෙපනේථා. හික්ඛවෙ අජ්ඣාතතං අත්තනො සන්තානෙ සමුට්ඨතං කාරණනති කතො අඤ්ඤං එකකාරණමපි න සමනුපස්සාමි යං එවං බහුපඤ්ඤාරං සථා යොගිණො මනසිඤ්ඤායොති. උපායමනසිකාරො පථමනසි කාරො අනිච්චාදීසු අනිච්චාදිනගෙනෙව මනසිකාරෙ අනිච්චානු ලොමිකෙන වා විත්තස්ස ආචර්ජනා අනාචර්ජනා ආහොතො, සමන්තාභාරෙ අයං වුච්චති යොගිණො මනසිකාරෙ.

ඉදති යොගිණො මනසිකාරස්ස ආනුභාවං දසෙය්‍යතුං “යොගිණො හික්ඛවෙ හික්ඛු මනසිකාරෙනොතො අකුසලං පච්චති කුසලං භාවෙ ති”^aති වුත්තං. තත්ථ යොගිණො මනසි ඤ්ඤානෙතොති ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං අයං දුක්ඛසමුදයො අරියසච්චං අයං දුක්ඛනිරෝධො අරියසච්චං අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනීපථපද අරියසච්චනති වතුසු අරිය සච්චෙසු යොගිණො මනසිකාරං පවතෙතනොතා. තත්ත්වං අත්ථිතා වතා: යදිපි ඉදං සුත්තං අවිසේසෙන සෙක්ඛපුග්ගලවසෙන ආගතං වතුමග්ගසාධාරණවසෙන පන සබ්බෙපනෙව කම්මට්ඨානං කථ ඩිස්සාම: යො වතුසච්චකම්මට්ඨානිකො යොගාවචරො තණ්හාවර්ජා තෙභුමිකා ධක්ඛා දුක්ඛං, තණ්හා¹ සමුදයො, උභින්නං අප්පවිත්ති නිරෝධො, නිරෝධසම්පාපකො මග්ගොති. එවං පුබ්බෙ එව ආච රිය සන්තිකෙ උග්ගතිතවතුසච්චකම්මට්ඨානො.

a. සංසුත්තතිකාය-මාරසංසුත්තක. c. මජ්ඣිමනිකාය-වුලගොපාලකසුත්තක.
b. සුත්තනිපාත-අට්ඨකට්ඨක. 1. සී. I & IV. දුක්ඛසමුදයො.

සො අපරෙන සමයෙන විපස්සනාමග්ගං සමාරුළෝහා සමානො
 තෙභුමිකො බන්ධෙ ඉදං දුක්ඛනති යොතිසො මනසිකරොති සමමා
 උපායෙන පථෙන සමන්තාගරති වෙව විපස්සති ව. විපස්සනා හි ඉධ
 මිනසිකාරසිසෙන වුත්තා. යා පනායං තස්ස දුක්ඛස්ස සමුට්ඨාපිකා
 පුරිමහවිකා තණ්හා අයං දුක්ඛසමුදයොති යොතිසො මනසි කරොති.
 යසමා පන ඉදං දුක්ඛං අයස්සෙව සමුදයො ඉදං ණානං පඤ්ඤා
 නිරුජ්ඣනති න පවත්තනති තස්මා යදිදං නිබ්බාණං නාම අයං
 දුක්ඛතිරොධොති යොතිසො මනසි කරොති. තිරොධසමපාපනං
 අට්ඨබ්බිකං මග්ගං අයං දුක්ඛතිරොධගාමිනී පටිපදුති යොතිසො
 මනසි කරොති උපායෙන පථෙන සමන්තාගරති වෙව විපස්සති ව.
 තත්‍රායං උපායො. අභිනිවෙසො නාම බන්ධෙ ගොති න විවට්ටෙ.
 තස්මා අයමනෝ: ඉමස්මිං කායෙ පඨවිධාතු ආපොධාතුති ආදිනා
 නයෙන වත්තාරි මහාභූතානි තදනුසාරෙන උපාදරුපාති ව
 පරිග්ගහෙත්වා අයං රුපකකිකොති ව වචන්පෙති, තං වචන්ප
 යතො තස්ස උපපන්නො තදරමමණෙ විතතවෙකසිකධිවෙම ඉමෙ
 වත්තාරො අරුපකකිකාති වචන්පෙති, තතො ඉමෙ පඤ්ඤාකකිකා
 දුක්ඛනති වචන්පෙති, තෙ පන සංඝේපතො නාමස්සෙව රුපස්සෙවති
 වෙහාගා ගොනති, ඉදස්සෙව නාමරූපං සග්ගෙතු සප්පච්චයං උපපජ්ජති,
 තස්ස අයං අවිජ්ජාභවතණ්හාදිකො ගෙතු අයං ආහාරාදිකො
 පච්චයොති ගෙතුප්පච්චයෙ වචන්පෙති. සො තෙසං පච්චයානස්සෙව
 පච්චස්සප්පනනානස්සෙව යාථාවසරසලකිකණං වචන්පෙත්වා ඉමෙ ධම්මා
 අනුඤ්ඤා සමභවනති හුත්වා නිරුජ්ඣනති තස්මා අතිවමාති අතිව
 ලකිකණං ආරොපෙති, උදයබ්බයපටිපිළිත්තතො දුක්ඛාති දුක්ඛ
 ලකිකණං ආරොපෙති, අවසවත්තනතො අනත්තාති අනත්ත
 ලකිකණං ආරොපෙති. එවං තිලකිකණාති ආරොපෙත්වා
 විපස්සනො උදයබ්බයඤ්ඤාප්පතරියා උපපන්නො මහාසාදිකො
 විපස්සනුපකකිලෙසෙ අමග්ගොති උදයබ්බයඤ්ඤාමෙව අරියමග්ගස්ස
 උපායභූතො පුබ්බභාගමිග්ගොති මග්ගාමග්ගං වචන්පෙත්වා පුන
 උදයබ්බයඤ්ඤාං පටිපාටියා භබ්බඤ්ඤාදීනි ව උපාදෙන්නො
 සොතාපතතිමග්ගාදයො පාපුණාති. තස්මිං බණ්ණෙ වත්තාරි සච්චාති
 එකපටිවෙධෙනෙව පටිවිජ්ඣති, එකාභිසමයෙන අභිසමෙති. තත්
 දුක්ඛං පරිඤ්ඤාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣනො සමුදයං පහාණපටි
 වෙධෙන පටිවිජ්ඣනො සබ්බං අකුසලං පජ්ඣති. තිරොධං සච්ඡි
 කිරියාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣනො මග්ගං භාවනාපටිවෙධෙන
 පටිවිජ්ඣනො සබ්බං කුසලං භාවෙති. අරියමග්ගො හි නිප්පරියා
 යතො කුච්ඡිතසලනාදිඅනේන කුසලො තස්මිං ව භාවිතෙ
 සබ්බෙපි කුසලා අනවජ්ජබොධපකිකියධම්මා භාවනාපාරිසුරි
 ගච්ඡන්ති එවං යොතිසො මනසිකරොන්නො අකුසලං පජ්ඣති

කුසලං භාවෙති. තථාහි වුත්තං:- “ඉදං දුක්ඛනාහි යොනිසො මනසි
 කරොති අයං දුක්ඛප්ලව්වයොති යොනිසො මනසිකරොති”තීං ආදි.
 අපරමපි වුත්තං:- “යොනිසො මනසිකාරසම්පන්නස්සෙත්තං හික්ඛවෙ
 හික්ඛුනො පාටිඛබ්බං අරියං අට්ඨබ්බිකං මග්ගං භාවෙස්සති අරියං
 අට්ඨබ්බිකං මග්ගං බ්‍රහ්මචාරියස්සති”ති. “යොනිසො මනසිකාරො”ති
 ගාථාය අයං සංකේතපදො.

සික්කති සික්කාපදාති ත්‍යස්ස අප්ථි සික්කනසීලොති වා-සෙකෙබ්බා,
 සංසාරෙ භයං ඉක්කන්තීති-තික්ඛු. තස්ස සෙකබ්බස්ස හික්ඛුනො උත්ත
 මසුත්තං අරහත්තස්ස පත්තියා අබ්ගමාය යථා යොනිසො මනසි
 කාරො එවං බ්‍රහ්මකාරො බ්‍රහ්මකාරො අසෙකුකු කොචි ධම්මො
 නප්ථි, කසමා? යසමා යොනිසො උපායෙන නයෙන
 මනසිකාරං පුරුක්කන්තා පදනං වතුබ්බිධසම්මප්පධානවසෙන පද
 හනෙනා චස්. දුක්ඛස්ස පාපුණ්‍ය සංකීලෙසවට්ටදුක්ඛස්ස පරික්කයං
 පරියොසානං තිබ්බාණං පාපුණ්‍ය අබ්ගච්ඡය්‍ය, තස්මා යොනිසො
 මනසිකාරො බ්‍රහ්මකාරොති.

ජම්බසුත්තමණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. 2. 7.

සත්තමෙ-බ්බාහිරන්ති අජ්ඣත්තසත්තානතො බහි භවං. කල්‍යාණ
 මිත්තනාති යස්ස සීලාදිගුණසම්පන්නො අසස්ස සාතා හිතස්ස
 විධාතා සබ්බාකාරෙන උපකාරකො මිත්තො හොති, සො පුග්ගලො
 කල්‍යාණමිත්තො, තස්ස භාවො=කල්‍යාණමිත්තතා. තත්‍රායං කල්‍යාණ
 මිත්තො පකතියා සඬාසම්පන්නො හොති, සීලසම්පන්නො-සුඛ
 සම්පන්නො- වාගසම්පන්නො- විරියසම්පන්නො- සතිසම්පන්නො-
 සමාධිසම්පන්නො-පඤ්ඤාසම්පන්නො. තත් සඬාසම්පන්නියා සද්ද
 හති තථාගතස්ස බොධිං¹, තෙන සම්මාසම්මොධිහෙතුභූතං
 සත්තසු හිතෙසිතං න පරිච්ඡේති. සීලසම්පන්නියා බ්‍රහ්මචාරිකං
 පියො හොති² ගරු භාවන්තියො වොදකො පාපගර්හි වත්තා වච
 තක්ඛමො. සුඛසම්පන්නියා බක්ඛායත්තසම්මපට්ඨසමුපපාදදිකානං
 භවන්තීරානං කථානං කත්තා හොති. වාගසම්පන්නියා අපට්ඨෙත්ථා හොති
 සත්තුචෝ. පට්ඨිත්තො අසංසට්ඨො. විරියසම්පන්නියා අත්තතො
 පරෙසඤ්ච හිතපටිපත්තියං ආරඬ්චිජිජියො හොති. සතිසම්පන්නියා
 උපට්ඨිතසති හොති පරමෙන සතිනෙපකෙක්කන සමනතාගතො විර
 කතමපි විරහාසිතමපි සරිතා අත්‍රස්සරිතා. සමාධිසම්පන්නියා
 අවික්ඛිත්තො හොති සමාහිතො එකගගචිත්තො. පඤ්ඤාසම්පන්නියා

1. කමමඵලඤ්ච-උදනට්ඨකපා.

2. භොපො-උදනට්ඨකපා.

3. හිතාසිතා-උදනට්ඨකපා.

අවිපරිතං පජානාති. සො සතියා කුසලාකුසලානං ධම්මානං ගතියො සමනෙතසමානො පඤ්ඤාය සත්තානං තිතසුඛං යථා භූතං ජාතිත්වා සමාධිනා තත්ථ අබ්‍යඤ්චිතො¹ හුත්වා විරියෙන සනෙත අභිතතො නිසෙධෙත්වා එකානතිතො නියොජෙති. තෙනෙ වාහ:-

“පියො ව ගරුභාවතියො වත්තා ව වචනකමො,
ගමි රඤ්චි කථං කත්තා නොවට්ඨානෙ තියොජයෙ”ති. a

“කල්‍යාණමිතො භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුසලං පජහති කුසලං භාවෙති”ති ව. කල්‍යාණමිතො පුග්ගලො කල්‍යාණමිතං නිසාය කමමස්සකතං ඤ්ණං² උප්පාදෙති උප්පන්නං සද්ධං එති³ කණ්ඩ සද්ධාජනො උපසඬකමති උපසඬකමිත්වා ධම්මං සුණාති තං ධම්මං සුත්වා තථාගතෙ සද්ධං. පටිලහති තෙන සද්ධාපටිලාහෙන සරා වාසං පහාය පබ්බජ්ජං. අනුතිට්ඨති වතුපාරිසුද්ධිසීලං සම්පාදෙති යථාබලං. ධුතධමෙම සමාදාය වත්තති දසකථාවන්දිලාභී හොති ආරද්ධවිරියො විහරති උපට්ඨිතසති සම්පජානො පුබ්බරත්තාපර රත්තං බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුතො න විරයොව විපස්සනං උසස්සකතාපෙත්වා අරියමග්ගාධිගමෙන සබ්බං අකුසලං සමුච්ඡිද්ධති සබ්බඤ්චි කුසලං භාවනා පාරිසුරිං ගමෙතො වසෙසිති. වුත්තං ගෙතං:- “කල්‍යාණමිත්තසොතං මෙසිය භික්ඛුනො පාටිකඛිං කල්‍යාණසභායස්ස කල්‍යාණසම්පවඞ්කස්ස සීලවා හවිස්සති පාතිමොක්ඛාසංවරසංවුත්තො විහරිස්සති ආචාරගොචර සම්පනොනො අණුමිත්තසු වජේජසු භයදස්සාචී සමාදාය සිකති සිකති පදෙසු, කල්‍යාණමිත්තසොතං-පෙ-කල්‍යාණසම්පවඞ්කස්ස යා සා කථා⁴ අභිසලෙඛිකා වෙතොවිනිවරණසප්පායා එකානතිබ්බිදාය -පෙ-නිබ්බාණාය සංවත්තති, සෙය්‍යපීදං:-අප්පිච්ඡිකථා සනතුට්ඨිකථා පවිචෙක කථා අසංසග්ගකථා විරියාරම්භකථා සීලකථා සමාධිකථා පඤ්ඤකථා විමුත්තිකථා විමුත්තිඤ්ණදස්සනකථා. එවරුපාය කථාය නිකාමලාභී හවිස්සති අතිච්ඡිලාභී අකසිරුලාභී. කල්‍යාණමිත්තසොතං -පෙ-කල්‍යාණසම්පවඞ්කස්ස ආරද්ධවිරියො විහරිස්සති අකුසලානං ධම්මානං පහාණාය කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය ථාමවා දලහ පරික්කමො අතික්ඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධමමෙසු, කල්‍යාණ මිත්ත සොතං-පෙ-සම්පවඞ්කස්ස-පෙ-පඤ්ඤවා හවිස්සති උදයබ්බයගා මිතියා පඤ්ඤාය සමනනාගතො අරියාය නිසෙධිධිකාය සම්මා දුක්ඛ ක්කයගාමිතියා”ති. b එවං සකලවට්ටුකධර්මවචනතිමත්තා කල්‍යාණ

1. එකගෙ උද්ගතවෘත්තං.

2. සී. II & VI. නත ඤ්ණං.

3. සී. V & IV. බ්බලං.

4. සී. යා කථා.

a. සත්තකඛිකුප්පනෙර-දෙවතාවග්ග.

b. උද්ග-මෙසියවග්ග.

භුත්තතාති¹ වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ:- “මමඤ්ඤි ආනඤ්ඤ කල්‍යාණ භුත්තං ආගමම ජාතිධම්මා සත්තා ජනියා පරිමුච්චන්ති ජරාධම්මා සත්තා ජරාය පරිමුච්චන්ති”²ති. ආදී. තෙන වුත්තං “කල්‍යාණමිත්තො හික්ඛවෙ හික්ඛු අකුසලං පජහති කුසලං භාවෙති”³ති.

ගාථාය-සප්පතිස්සොති පතිස්සවසංඛාතෙන⁴ සහ පතිස්සො නාති=සප්පතිස්සො, කල්‍යාණමිත්තස්ස ඔවාදං සිරසා සමපට්ඨජනො සුබ්බවොති අපො. අථවා හිතස්සවෙ පතිට්ඨාපනෙන පති ඊසෙතිති⁵=පටිස්සො, ඔවාදදායකො ගරු, ආදරයොගෙන⁶ තෙන පටිස්සොන සහ වත්තනිති=සප්පතිස්සො, ගරුසු ගරුචිත්තනිකාරබහුලො. සභාරවොති ජබ්බිධෙතපි ගාරවෙන⁷ සුත්තො. කල්‍යාණමිත්තානා වචනන්ති කල්‍යාණ මිත්තානං ඔවාදං කරොතො යථොවාදං පටිපජ්ජන්තො. සමප ජානොති සතිට්ඨාතියෙන සමපජ්ඤෙඤ්ඤා සමන්තාගතො. පතිස්සො නොති කමමට්ඨානං එතං ගමෙකුං සමන්තාය සතියා පතිස්සොතො සතො කාරී. අනුසුබ්බනාති සීලාදිවිසුද්ධිපටිපාටියා, තත්ථ ව විපස්සනාපටිපාටියා වෙව මග්ගපටිපාටියා ව. සබ්බසංගොපක භවසන්ති කාමරාගසංගොපනාදීනං සබ්බසංගංගොපනානං වෙප නතො සබ්බසංගොපකකුසලසංගොපනානං අරියමග්ගස්ස පරියොසාන භූතං අරහත්තං තස්ස ආරම්භභූතං නිබ්බාණමෙව වා පාපුණේ, අධිගච්ඡෙය්‍යාති අපො. ඉති ඉමෙසු වීසු සුත්තෙසු අරියමග්ගාධි ගමස්ස සන්ධාරා පට්ඨානභිතං නාම ගතිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

සත්තමසුත්තවග්ගොනා නිට්ඨිනා.

1. 2. 8.

අට්ඨමෙ- “ඵකධම්මො”ති කතරොයං සුත්තනිකේඛපො? අට්ඨප්පාතනිකො. තත්‍රායං සබ්බිඛපකථා:-දෙවදතො හි අජාත සහකුං දුග්ගහණං භාග්‍යපෙක්ඛා තස්ස පිතරං රාජානං බිම්බිසාරං තෙන මාරාපෙක්ඛාපි අභිමාරෙ පයොපෙක්ඛාපි සීලාපවිජ්ඣනෙන ලොභිකුප්පාද¹කමම. කක්ඛාපි න තාවතා² පාකවො ජාතො, නාලා ගිරිං විසාපෙක්ඛා පන පාකවො ජාතො. අථ මහාජනො එව රුපමි පාම පාපං ගහෙක්ඛා රාජා විමරනිති කොලාහලං අකාසි. මහාසොසො³ අහොසි. තං සුක්ඛා රාජා අත්තනා දීගමානාති පඤ්ච ඵලිපාකසතාති පච්ඡිඤ්ඤෙසි, උපට්ඨානමිසිස්ස නාගමාසි. නාගරාපි ඵලං උපගතස්ස කට්ඨත්තමිසිස්ස නාදංසු. සො පරිහිතලාහ

1. සි. III & V. නිමිත්තාති.

5. සි. III & V. භාවෙන.

2. සි. සප්පතිස්සව සබ්බාතෙන.

6. සි. I. II & IV. රුහිරාපපාදන.

3. සි. III & V. පතිට්ඨාති ඊසෙතිති.

7. සි. කාව සො.

4. සි. III. ගරාආදයො යෙන තෙන.

8. සි. I. II & IV. වොසො.

a. කොසලසංසුත්තන-දුතියවග්ග.

සක්කාරො කොභස්සෙඤ්ඤාන ජීවිතුකාමො සන්තාරං උපසංඝමිත්වා පඤ්ච වඤ්චි යාවිත්වා අලං දෙවදත්ත යො ඉවන්ති සො ආරඤ්ඤ කො හොතුති ආදිනා ගතවතා පටිකම්මෙනා තෙති පඤ්චති වඤ්චි බාලං ලුඛපපසන්නං ජනං සඤ්ඤපෙන්නො පඤ්චසතෙ වජ්ජිපුත්තකෙ සලාකං ගාභාපෙත්වා සඛ්ඤං හින්දිත්වා තෙ ආදාය ගයාසිසං අගමාසි අථ වෙ අග්ගසාවකා සඤ්ච ආණාය තත්ථ ගතත්වා ධම්මං දෙසෙත්වා තෙ අරියථල පතිට්ඨපෙත්වා ආනයිංසු. යෙ පනස්ස සඛ්ඤභෙදාය පරක්කමිත්තස්ස ලද්ධං රොවෙත්වා තථෙව පග්ගයාසිත්වා සඛ්ඤ හිජ්ජන්නෙ හින්නො ව¹ සමුත්තඤ්ඤ අභෙසුං, තෙසං තං දීඝරත්තං අභිතාය දුක්ඛාය අහොසි. දෙවදත්තොපි න විරයොව රොගාභිභූතො බාලගාලානො මරණකාලෙ සන්තාරං වන්දිස්සාමිති මඤ්චකසිවිකාය නියමානො ජෙතවනපොක්කරණී තිජර සපිතො පසිට්ඨො විවජර දින්නෙ පතිත්වා අවිච්චිති නිබ්බත්ති, යොජනසතිකො තස්ස අතතභාවො අහොසි කප්පට්ඨියො තාලකඛිකපරිමානෙති අයසුලෙති විනිවිදො. දෙවදත්තපක්ඛි කාති ව පඤ්චමත්තාති කුලසතාති තස්ස ලද්ධියං සිතාති සහ බ්බ වෙති නිරයෙ තිබ්බත්තාති. එකදිවසං හික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. ආටුසො දෙවදත්තෙන සඛ්ඤං හින්දන්නෙන ගාරියං කමම. කතන්ති. අථ සන්තා ධම්මසභං උපගන්ත්වා කායනුත්ථ හික්ඛ වෙ එතරති කථාය සන්තිසිත්තාති පුට්ඨිත්වා ඉමාය නාමාති චුත්තෙ සඛ්ඤභෙදෙ ආදීනවං දස්සෙන්නො ඉමං සුත්තං අභාසි. කෙවි පන භණන්ති- “දෙවදත්තස්ස තප්පකම්මානඤ්ච තභා නිරයෙ තිබ්බත්තභාවං දිස්වා සඛ්ඤභෙදෙ ආදීනවං දස්සෙන්නො භගවා අත්තනො අජ්ඣාසයෙතෙව ඉමං සුත්තං දෙසෙසි”ති.

තත්ථ එකධම්මොති එකො අකුසලො මහාසාවජ්ඣධම්මො. ලො කෙති සත්තලොකෙ. උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජතීති එත්ථ ගෙදසංවත්ත නිකෙසු භණ්ඩනාදීසු සඛ්ඤ උප්පන්නෙසු ධම්මො අධම්මොති ආදීසු අධාරසභෙදකරවඤ්චසු යස්ස කස්සවි දීපනවසෙන වොහ රත්තෙසුපි තත්ථ රුචිජනන්තං අනුසාවෙත්තෙසුපි අනුසාවෙත්වා සලාකාය ගාතිතායපි සඛ්ඤභෙදෙ උප්පජ්ජමානො නාම ගොති. සලාකාය පන ගාතිතායෙව වත්තාරො වා අතිජරකා වා යද ආවෙණිඋදෙසං වා සඛ්ඤකමමං වා කරොන්ති තද සඛ්ඤභෙදෙ උප්පජ්ජති නාම, කතෙ පන තසමිං සඛ්ඤභෙදෙ උප්පන්නො නාම. කමම. උදෙසො වොහාරො අනුසාවනා සලාකගාගොති ඉමෙසු හි පඤ්චසු සඛ්ඤස්ස භෙදකාරණෙසු කමමං වා උදෙසො වා පමාණං, වොහාරානුසාවනසලාකගාහා පන පුබ්බගාගොති.

බ්ලුජන අභිනාසාති ආදීසු මහාරත්තස්ස ඤානමග්ගාදිසම්පන්නි නිවාරණෙන අභිතාය සග්ගසම්පත්තිනිවාරණෙන අසුඛාය. අපා

සුප්පත්තිගෙතුභාවෙන අනිශ්චාය අනුසලධම්මවසෙන අභිනාය
 ශ්‍රිතමත්තස්සපි අභාවා සුභතියමපි නිබ්බිදානනකායිකවෙනසික
 දුක්ඛාය උප්පජ්ජති සම්මතො, දෙවමනුස්සාහනති ඉදං බහුතො
 ජනස්සාති වුත්තෙසු උක්කධට්ඨුග්ගලතිදදොසො. අප්පරො නයො:
 බහුජනඅභිනායාති බහුජනස්ස මහතො සත්තකායස්ස¹ අභිතත්ථාය,
 දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅනත්ථායාති අත්ථො. අසුඛායාති දිට්ඨධම්මික
 සම්පරායිකඅසුඛථාය, දුච්චිදුක්ඛත්ථායාති අත්ථො. අනිශ්චා
 යාති පරමත්ථපටිකෙබ්බාය, නිබ්බාණං හි පරමත්ථො, තතො
 උත්තරි අත්ථො තත්ථි අභිනායාති මග්ග පටිකෙබ්බාය,
 නිබ්බාණසම්පාපකමග්ගතො හි උත්තරි හිතං තාම තත්ථි.
 දුක්ඛායාති අරියසුඛවිරාධනෙන වට්ටදුක්ඛත්ථාය, යෙ හි අරිය
 සුඛතො විරුද්ධා² තං අබිගන්තුං අභබ්බා තෙ වට්ටදුක්ඛෙ
 පරිබ්බමනති, අරියසුඛතො ව උත්තරි සුඛං තාම තත්ථි. වුත්තං
 ගෙතං:- “අයං සමාධි පච්චුප්පන්තසුඛො චෙව ආයති ව සුඛවිපා
 කො”ති. ඉද්දති සඤ්ඤාදෙති සරුපතො දසෙසථා තස්ස අභිතා
 දීතං එකන්තගෙතුභාවං පකාසෙත්තුං. “සඤ්ඤා ඛො පන භික්ඛවෙ
 භින්නෙ”ති ආදිමාහ. තත්ථ භිග්ගනාති නිමිත්තත්ථෙ භූමිං, යථා
 “අධිකාතං ධනෙ අනනුප්පදියමානෙ”ති. ගෙදගෙතුති අත්ථො
 අඤ්ඤාමඤ්ඤං ගණකානිති වතුන්තං පරිසාතං තප්පකම්මානාද්ව
 එසො ධම්මො තෙසො ධම්මොති අඤ්ඤාමඤ්ඤං විවදනාති³, ගණක
 තං හි කලහස්ස පුබ්බභාගො. පටිභායාති ඉද්දෙවිද්දෙව වො අනත්ථං
 කර්මස්සාමාති හසුප්පාදන වසෙන තජ්ජනා. පටිගෙබ්බාති ජාති
 ආදිවසෙන⁴ පරිතො⁵ ඛෙපා, දසති පන අකෙකාසවත්ථුති බුංසතු
 වම්මනා. පටිවච්ඡනාති උක්කෙපතියකමකරණදිවසෙන තිස්සාරණා,
 ගණාති තසම්. සඤ්ඤාදෙ තං නිමිත්තෙ ගණකානාදිනෙ. අප්ප
 සන්නාති රත්තතත්තයදුණාතං අනභිඤ්ඤ නිප්පසිද්ධනාති ධම්ම
 මාරිතො සම්මාරිතොති ආදිනා යවායං. භික්ඛුසු පසාදනාකාරො
 තථා නිප්පසිද්ධනා තෙසං වා සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං න මඤ්ඤනති.
 තථා ව ධම්මෙ සත්ථරි ව අප්පසන්නාව ගොනති. එකවචානං අඤ්ඤ
 ධනතනති පුජ්ජනාතං අවිරුල්ලසද්ධාතං පසාදඤ්ඤවත්තං.

තාථායං-ආපාසිකොති ආදිසු අපායෙ නිබ්බන්තනාරත්තතාය
 ආපාසිකො. තත්ථපි අවිච්ඡිද්ධාතෙ මහාතිරයෙ උප්පජ්ජති-ගෙර
 ධිකො. එකං අත්තරකප්පං පරිපුණ්ණමෙව කන්වා තත්ථ තිට්ඨති-
 කප්පට්ඨො. සඤ්ඤාදෙසඤ්ඤාතෙ වග්ගෙ රතොති-වග්ගරතො.
 අධම්මයතාය අධිගමමා. ගෙදකරවත්ථුති සඤ්ඤාදෙසඤ්ඤාතෙ එව
 අධිමෙව සිතොති අධිමමෙට්ඨො. ගොග්ගෙබ්බමා විධංසනීති යොගගෙනි

1. සි. I II & IV. අනත්ථාය
 2. සි. මරත්තා.
 3. සි. III. V & VI. මවරණාන
 4. සි. VI වසෙන තජ්ජනා පරිතො
 5. පරිසාතො-ඉරමම.

මනො හිතනො ධංසනී පරිහායනී, චතුති වා යොගෙහි අනුපදා
තත්තා¹ යොගකෙමිං. නාම අරහතනං නිබ්බාණඤ්ච තනො පතස්ස
ධංසනෙ වයතබ්බමෙව නාපී. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤතො සංගතට්ඨන
සංඛං. තනො එව එකකමොදිවිධාතයොගෙන සමග්ගං. සතිතං.²
හිත්වානි පුරෙබ්බ චුතතලකබ්බෙන සංඛසංගෙදෙන හිත්ති. කාපසං.
ආයුකපසං, සො පනෙත් අනතරකපෙසාව. නිරසමගීති අවිචිතො
නිරසමගී.

අට්ඨමසුත්තවග්ගොනා නිට්ඨිතා.

1. 2. 9.

තවමෙ-එකධමෙමානී එකො කුසලධමෙමා, අනවජ්ජධමෙමා.
අයං ධමෙමා නායං ධමෙමානී ආදිනා සචෙ සංඛසං විවාදෙ
උපපජ්ජය්‍ය, තත්ථ ධම්මකාමෙන විඤ්ඤානා ඉති පටිසංවිකක්ඛිතබ්බං.³
යානං බො පනෙතං විජ්ජනී යදියං.⁴ විවාදෙ වධ්ඪිමානො සංඛසං
රාජියා වා සංඛසංගෙදය වා සංවත්තෙය්‍යානි. සචෙ තං අධිකරණං
අත්තනා පග්ගතෙත්වා සීතො අග්ගිං අකකන්තෙත්වා විශ් සහසා තනො
ඔරමිතබ්බං. අථ පරෙහි වා පග්ගතිතං සයං චෙතං සකෙකානි උප
සමෙත්තුං උස්සාගජනො හුත්වා දුරමපි ගතත්වා තථා පටිපජ්ජිතබ්බං
යථා.⁵ තං චූපසමමති. සචෙ පන සයං න සකෙකානි සො ච විවාදෙ
උපරුපරි වධ්ඪිතෙව න චූපසමමති යෙ තත්ථ පතිරුපා සිකා
කාමා සමුග්ගවාටිතො තෙ උස්සාගෙත්වා යෙන ධම්මෙන යෙන විත
යෙන යෙන සජ්ජසාසනෙන තං අධිකරණං චූපසමමති තථා චූප
සමෙතබ්බං. එවං චූපසමෙනත්තස්ස යො සංඛසංගමගීතරො කුසලො
ධමෙමා අයමෙත්ථ එකධමෙමානී අධිපෙසතො. සො හි උභතො
පතක්ඛියානං චෙලිකජනානං භික්ඛුනං තෙසං අනුචිතතනවසෙන
සීතානං භික්ඛුණීනං උපාසකානං උපාසිකානං තෙසං ආරක්ඛ
දෙවතානං යාවදෙව බ්‍රහ්මානම්පි උපපජ්ජනාරහං අතිතං දුක්ඛාවහං
සංඛිලිලසධම්මං. අපනෙත්වා මහතො පුඤ්ඤාරාසියං කුසලානි
සන්දස්ස හෙතුභාවතො සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතසුඛාවහො හොති.
තෙන චුත්තං. “එකධමෙමා භික්ඛවෙ ලොකෙ උපපජ්ජමානො
උපපජ්ජනී බහුජනතිතායා”ති ආදී තස්සන්තො අනතරසුත්තෙන
චුත්තවිපරියායෙන චෙදිතබ්බං. සංඛසංගමගීති සංඛසංගමග්ග
භාවො ගෙදභාවො එකකමමතා එකුද්දසතා ව.

1. සි. VI අනුබ්බකත්තා.

2. සි. I. II. III. IV. V & VI.

සතිතං කතං.

3. සි. I. II. IV. වත්තමා.

4. සි. III. V. VI & මරමම-යදියං.

5. සි. I. II. IV & මරමම-පරෙහි තං.

6. සි. VI යථාතුකා උපසමෙත්තු.

7. අනතර-මරමම.

ගාථාය-සුඛා සංඝස්ස සාමග්ගිති සුඛස්ස පච්චයභාවතො සාමග්ගි සුඛාති වුත්තා. යථා “සුඛො බුද්ධානං උප්පාදෙ”ති. a සමග්ගානිඤ්ච නුග්ගානොති සමග්ගානං සාමග්ගි අනුමොදනෙන අනුග්ගණනං සාමග්ගිඅනුරූපං යථා තෙ සාමග්ගිං න විජගන්ති තථා ගහණං ඵපතං අනුබලප්පදනනති අනේවා, සමග්ගං. නඤ්චාති භිත්තං සංඝරූපිතං වා සමග්ගං සහිතං කත්වා කප්පනති ආයු’කප්පමෙව සග්ගමිති මොදනීති කාමාවචරදෙවලොකෙ අසෙද්දෙ දෙවෙව දසති ධාතෙති අභිභවිත්වා දිබ්බසුඛං අනුභවනොතා ඉච්ඡිත නිපථතකියාව මොදනි පමොදනි ලලති කිලිති.

නවමසුත්තවණ්ණනා.

1. 2. 10.

දසමස්ස කා උප්පතති? අට්ඨප්පතතියෙව. එකදිවසං කීර්තිකුට්ඨමසභායං සන්තිසින්නා කථං සමුට්ඨාපෙසුං “ආවුසො ඉධෙකචේවා බහුං පුඤ්ඤකම්මං කරොති එකචේවා බහුං වා පාපකම්මං එකචේවා උභයවෝමස්සකං කරොති තත්ථ වෝමස්සකාරිනො කිදිසො අභි සම්පරයො”ති. අථ සත්ථා ධම්මසභං උපගන්ත්වා පඤ්ඤායතවරබුද්ධා සනෙ නිසිනොතා තං කථං සුත්වා භික්ඛවෙ මරණාසන්නාසාලෙ සංඛිලිධිවිත්තස්ස දුග්ගති පාටිකඛිඛාති දසොනොතා ඉමාය අත්ථප්ප තතියා ඉමං සුත්තං දෙසෙයි.

තත්ථ ඉධාති දෙසාපදෙසෙ නිපාතො, යායං කත්ථි පදෙසං උපාදාය වුට්ඨති :- “ඉධෙව නිට්ඨමානස්ස දෙවභූතස්ස මෙ සතො”ති b ආදීසු. කත්ථි සාසනං උපාදාය :- “ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො ඉධ දුතියො සමණො”ති c ආදීසු. කත්ථි පදපුරණමත්තො :- “ඉධානං භික්ඛවෙ භූතොවි අස්සං පචාරිතො”ති d ආදීසු. කත්ථි ලොකං උපාදාය වුට්ඨති :- “ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති”ති e ආදීසු, ඉධාපි ලොකෙ එව දට්ඨබ්බො. එකවමනති එකං, අඤ්ඤතරනති අනේවා. පුග්ගලනති සත්තං, සො හි යථාපච්චයං කුසලාකුසලානං තබ්බිපාකානඤ්ච පුරණතො මරණවසෙන ගලනතො ව f පුග්ග ලොකි වුට්ඨති. පද්ධම්චිත්තනති පදෙසෙන ආසාතෙන පද්ධම්චිත්තං. අථවා “පද්ධම්චිත්ත”නති දෙසෙන රහදිනා පද්ධිත විත්තං. එත්ථ ව “එකවම”නති ඉදං පද්ධම්චිත්තස්ස පුග්ගලස්ස විසෙසනං, යස්ස හි පටිසංකීදායකකම්මං ඕකාසමකාසි සො තථා වුත්තො, යස්ස ව අකුසලප්පවතතියො විත්තා නිවත්තොත්වා කුසලවසෙන ඕතාසරතුං න සක්කා එවං ආසන්නමරණො. එවන්ති ඉදං විත්තවිබාකාරං

1. අතර-මරමම. 2. සී. I. II & IV. පුරණමරණවසෙන ගලනතො.
 a. ධම්මපද-බුද්ධවග්ග. c. මජ්ඣිමනිකාය-වුලසිත්තාදසුත්ත.
 b. දිසතිකාය-සකපඤ්ඤසුත්ත. d. මජ්ඣිමනිකාය-ධම්මදායද සුත්ත.
 e. මජ්ඣිමනිකාය-වුලසත්ථිපදෙපමසුත්ත.

දසෙය්හි. වෙදනසාති අත්තනො විනෙත්ත වෙතොපරියඤ්ඤෙන. වෙදනොති තස්ස පුග්ගලස්ස විත්තං. පටිවචාති පරිච්ඡිද්ධා පක්ඛන්ධා. තනු ව යථාකල්පිත ඤාණස්සායං විසෙසො? සම්මතං, තද්ධු පවත්ත මාන අකුසලවිත්තවසෙන පනෙතං වුත්තං. ඉමිමිති වාසං. සම්මෙති ඉමමිති. කාලෙ ඉමායං වා පච්චයසාමග්ගියං අයං සුගගලො පුපුර්ණ ජවනවිටියා¹ පරහාගෙ කාලං. කාරණා වෙති අන්තො, න හි ජවන කඛණේ කාලකිරියා අත්ති. සඨාගතං නික්ඛිතො ඵලං. නිරයෙති යථා ආහතං කිඤ්චි ආහරිතා ධම්මං ඵලං. අත්තනො කම්මතා නික්ඛිතො නිරයෙ ධම්මො ඵලාති අන්තො. කාසයස්ස හෙදුති උපා දිත්තාඛතිපරිච්චාගා. පරමමරණාති තදනන්තරං අභිතිබ්බත්ත ඛතිගහණේ. අථවා “කාසයස්ස හෙදු”ති ජිවිතිත්ථියස්ස උපවෙත්ථු. “පරමමරණ”ති වුත්තො² උද්ධං. අපායනති අදි සබ්බං නිරයස්ස වෙච්චනමෙව, නිරයො හි අයසඛිතා පුඛා අපෙතොති=අපායො, සග්ගමොක්ඛගෙතුභුතා වා පුඤ්ඤසම්මතා අයං අපෙතොතිපි=අපායො, දුක්ඛස්ස ගති පරිසරණෙන=දුග්ගති, දෙසබ්බසුලතතා වා දුට්ඨන කල්මිතා නිබ්බතතා ගතිතිපි=දුග්ගති, විච්ඡා නිපතනති ඵත්ථ දුක්ඛං කම්මකාරිනො, විතස්සන්තා වා ඵත්ථ නිපතනති සංඝිජ්ජමානඛග පච්චඛාති=විනිපාතො, තත්ති ඵත්ථ අස්සාදසඤ්ඤිතො අයොති නිරයොදුට්ඨන නිරයො. අථවා අපායගහණෙන නිරව්ජානයොති වුච්චති, නිරව්ජානයොති හි අපායො සුගතිතො අපෙතන්තා, න දුග්ගති මහෙසක්කානං නාගරාජදීනං සම්මතො. දුග්ගතිගහණෙන පෙතතිවිසයො, සො හි අපායො වෙච්ච දුග්ගති ව සුගතිතො අපෙතන්තා දුක්ඛස්ස ව ගතිභුතන්තා, න විනිපාතො අසුරකාසො³ අවිනිපාතන්තා. විනිපාතගහණෙන අසුරකාසො, සො හි යථා වුත්තන අන්තෙ අපායො වෙච්ච දුග්ගති ව, සබ්බං⁴ සමුස්සයෙති විනිපතිතන්තා විනිපාතොති ව වුච්චති. නිරයගහණෙන අවිච්ඡාදිඅනෙකප්පකාරෙ නිරයොව වුච්චති. ඉධ පන සබ්බපදෙතිපි නිරයොව වුත්තො. උපසංජන්නාති පරිසරණං ගහණන්ති. ගථාසු පඨමගාථා සබ්බිතිකාලෙ ඛම්මසඛිතාහතන්තොරෙති ධම්මො. ඤායාති පුබ්බකාලකිරියා ඤාපුබ්බකං හි බ්‍යාකරණං, හෙතුඅන්තො වා ඤාතො සද්දො, යථා “සිහං දිස්සාං හයං හොති”ති. ජනන හෙතුති අන්තො. බ්‍රහ්මා භික්ඛුන සන්ති නොති බ්‍රහ්මා භගවා අත්තනො සන්තිනෙ භික්ඛුනං පරතො විති ගාථාති වුච්චමානං අන්තං බ්‍යාකාරං. සෙසං වුත්තනගමෙව.

දසමසුත්තවග්ගණනා.

දුතියවග්ගවග්ගණනා නිට්ඨිතා.

1. සි. III & IV. පුපුර්ණ විධියො,	2. සි. I. II. IV & මරම-වුමවිත්තන්තො.
„ මරම-පුපුර්ණ විධියො, සි. I. II &	3. සි. III & V. අසුරකදිස.
„ IV. පුපුර්ණවිත්තවිධියො.	4. සබ්බසමුත්තං-උද්භවස්සකථා

1. 3. 1.

තනියවග්ගස්ස පඨමෙ-පසංඝානවිභාගානි රතතත්තය සද්ධාය කමමථල සද්ධාය ව පසන්නමානසං. සුභතීනාති සුඤ්ජරං ගතීං. සංඝානාති රූපාදි සම්පන්නාති සුට්ඨි අග්ගනාති සංගං. ලොකිකානි ලොකීයනාති එත්ථ පුඤ්ඤපාපථලාති පුජ්ජනට්ඨනෙව වා=ලොකං, එත්ථ ව සුගතිගහණෙන මත්‍රස්සා¹ගතිපි සංගග්ගති සංගගහණෙන දෙවගති එව, සෙසං හෙට්ඨා වුත්තත්තයමෙව.

පඨමසුත්තවණ්ණනා.

1. 3. 2.

දුතියෙ-මා භික්ඛවෙ පුඤ්ඤානානි එත්ථ “මා”ති පටිසෙධෙ තිපාතො. පුඤ්ඤසද්දො:-“කුසලානං භික්ඛවෙ ධම්මානං සමාදාන හෙතු එවමිදං පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති”ති ආදිසු පුඤ්ඤථලෙ ආගතො. “අවිජ්ජාගතොයං භික්ඛවෙ පුරිසපුග්ගලො පුඤ්ඤඤෙව² සඩ්ධාරං අභිසම්බුද්ධෙති”ති^a ආදිසු කාමරූපාරූපාවචරසුවරිතෙ. “පුඤ්ඤපඨං ගවඨි වීඤ්ඤාණ”නාති ආදිසු සුගතිවිසෙසභූතෙ උප පත්තිහමෙ. “තිණ්ණි මාති භික්ඛවෙ පුඤ්ඤකිරියවත්ථුති දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු සීල මයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු”ති^b ආදිසු කුසලවේධනායං, ඉධ පන තෙභුමික කුසලධමෙවා වේදිතබ්බො. භාසිණ්ඨාති එත්ථ දුට්ඨං හයං ඤාණහයං සාරජ්ජහයනති. තත්ථ:- “යෙපි තෙ භික්ඛවෙ දෙවා දිසාසුතා වණ්ණචුත්තො සුඛ ඛුල්ලා උච්චෙසු විමානෙසු විරට්ඨිතිකා තෙපි තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා යෙභුයෙසන හයං සන්තාසං සංවේගං ආපජ්ජන්ති”ති^c ආදිසු ආගතං ඤාණහයං. “අනුදෙව හයං අනු ඡම්බිතත්තං අනු ලොමහංසො”ති^d ආදිසු ආගතං සාරජ්ජහයං, ඉධාපි සාරජ්ජහයමෙව. අයං හෙත්ථ අත්ථො: භික්ඛවෙ දීඝරත්තං කායච්චිසංයමො වත්තපට්ඨත්තපුරණං එකාසනං එකසෙය්‍යා ඉන්ද්‍රිය දමො බ්‍රහ්මධමෙවති විත්තස්ස නිග්ගහො සත්ඝමපජඤ්ඤං කමමට්ඨා තානුයොගවසෙන විරියාරම්භාති එවමාදිති යාති භික්ඛුතා තීරනතරං පවත්තෙතබ්බොති පුඤ්ඤති තෙහි මා භාසිත්ථ මා හයං සන්තාසං ආපජ්ජත්ථ එකවග්ගා දිට්ඨධම්ම සුඛස්ස උපරේධිතයෙන සම්පර්යෙ නිබ්බාණසුඛදායකෙහි පුඤ්ඤෙහි මා භාසිත්ථාති. නිස්ස කෙක හි ඉදං සාම්චිතං. ඉදාති තතො අභාසිතබ්බිතාවෙ කාරණං දසෙන්නො සුඛසෙන්නානි ආදි මාහ. තත්ථ සුඛසද්දො:-“සුඛො

1. සී. III. V & VI මත්‍රස්සාමත්‍රස්ස. 2. සී. I. II & IV. පුඤ්ඤඤාච.
a. සංග්‍රහනිකාය-රූකාවග්ග. c. චතුක්කඛ්භුත්තර-විකතවග්ග.
b. අභිභුත්තර-භික්ඛිපාත. d. දීඝනිකාය-මහානොවිදුසුත්ත.

බුද්ධානං උපපාදෙ-පෙ”¹ “සුඛා විරුග්ගතා ලොකෙ”² තිහ ආදිසු සුඛමුල
 ආගතො. “යසමා ව බො මහාලි රුපං සුඛං සුඛානුපතිතං
 සුඛාවකක්කන්ත”³ නැති ආදිසු සුඛාරම්භේ. “යාවද්දෙදං භික්ඛවෙ න
 සුකරං අක්කානෙන පාපුනිතුං යාව සුඛා සග්ගා”⁴ නි ආදිසු සුඛපච්චි
 යට්ඨානෙ. “සුඛො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො”⁵ නි d ආදිසු සුඛගෙතුමිති.
 “දුට්ඨධම්මසුඛවිහාරා එනෙ ධම්මා”⁶ නිඃ ආදිසු අබ්‍යාපජේඛි.
 “තිබ්බාණං පරමං සුඛ”⁷ නැති ආදිසු තිබ්බාණේ. “සුඛස්ස ව පනා
 ණා”⁸ නිඃ ආදිසු සුඛවෙදනායං. “අද්දකම්මසුඛං සන්ත”⁹ නැති h ආදිසු
 උපෙක්ඛා වෙදනායං. “වෙසි මයා ආනන්ද වෙදනා වුත්තා පරියා
 යෙන සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා”¹⁰ නි ආදිසු ඉට්ඨි සුඛෙ “සුඛො
 විපාකො පුඤ්ඤාණ”¹¹ නැති ආදිසු ඉට්ඨිවිපාකො. ඉධාපි ඉට්ඨිවිපාකො
 ආගතො. ඉට්ඨිස්සාති ආදිසු එසිතබ්බතො අතිට්ඨපටිකේඛපතො ව
 ඉට්ඨස්ස, කමනීයතො මනසම්ඤ්චි කමන්තො පටිසරණතො
 ඤානායස්ස, පියාසිතබ්බතො සන්තප්පන්තො ව පිඤ්ඤා, මනනීයතො
 මනස්ස පච්ඤාන්තො ව මනාපස්සාති අන්තො වෙදිතබ්බො. සද්දං
 පුඤ්ඤාභීති යද්දං වචනං එතං සුඛස්ස ඉට්ඨස්ස විපාකස්ස අධි
 වචනං නාමං සුඛමේවෙනං යද්දං පුඤ්ඤාභීති එලෙක කාරණස්ස
 අග්ගෙදපචාරං වදති. තෙන කතුපවිතානං පුඤ්ඤානං අවස්සහාපි
 එලං සුඤ්ඤා අප්පමනෙන සක්කච්චං පුඤ්ඤාති නාතබ්බාතිති පුඤ්ඤ
 කිරියාය නියොජේති ආදර්ශෙති¹² නෙසං තත්ථ උපපාදෙති. ඉද්දති
 අත්තනා සුනේයනකාලෙ කතෙන පුඤ්ඤානමේමන දීඝරත්තං
 පච්චනුභුතං භවන්තරපටිච්ඡන්තං උදාරතමං පුඤ්ඤවිපාකං උද්ග
 රිත්වා තමන්ථං පාකට්ටං කරොන්තො “අභිජානාමි බො පනාන”¹³ නැති
 ආදිමාහ. තත්ථ අභිජානාමිති අභිවිසිට්ඨිත ඤාණෙන ජානාමි
 පච්චක්ඛතො බුද්ධාමි. දීඝරත්තනති විරකාලං. පුඤ්ඤානනති දුනාදි
 කුසලධම්මානං. සන්ත මස්සාභීති සත්ත සංවච්ඡරාති. මෙතන විතනනති
 මිජ්ජාතිති=මෙතනා, සිනෙතැතිති අන්තො. මියෙන භවා මිත්තස්ස
 වා එසා පච්චනිතිපි මෙතනා. ලක්ඛණාදිතො පන-ගිතාකා
 රප්පවත්තිලක්ඛණා, භික්ඛුපසංභාරරසා, ආඝාතවිනායපච්චිපට්ඨානා,
 සත්තානං මනාපභාවදස්සනපද්ධිතා. බ්‍යාපාදුපසමො එතිස්සා
 සම්පත්ති, සිනෙතසම්භවො විපත්ති, සා එතස්ස අත්ථිති=මෙතන
 විතනං. භාමෙඤ්ඤාති මෙතනාසහගතං විතනං. වර්ණිත්වා,¹⁴ විතන
 සිසෙක සමාධි වුත්තොති මෙතනාසමාධි. මෙතනාබ්‍රහ්මවිහාරං උපපා
 දෙත්වා වෙච්ච වර්ණිත්වා ව. සන්ත සංවච්චිවච්චිකාපස්සති සත්ත

1. මරම්ම-සඤ්ඤාපයා.	3. සි. I. II. III. IV. V. VI &
2. සි. I. II & IV. ආසඤ්ඤා.	මරම්ම-නදිසසනෙ.
a. ධම්මපද-බුද්ධවග්ග.	e. මජ්ඣිමනිකාය-මහානොසිඛකසුත්ත.
b. මහාවග්ග-චූළිඤ්ඤකථා.	f. ධම්මපද-බුද්ධවග්ග.
c. දීඝනිකාය-මහාලිසුත්ත.	g. මජ්ඣිමනිකාය-චූළකඨ්ඨපදෙම
d. ධම්මපද-පාපවග්ග.	සුත්ත.
	h. ඉතිවුත්තක-තික-පසම්මග්ග.

මහාකප්පො, සංවට්ඨවට්ඨගතණෙනෙව හි සංවට්ඨවිච්චිවට්ඨවිච්චි නොපි ගතිතා. ඉමං ලොකනති කාමලොකං. සංවට්ඨමානං සුදනති සංවට්ඨමානං, “සුද”නති නිපාතමත්තං, විතස්සමානෙති අන්තො. “සංවට්ඨමානෙ සුද”නති ච පඨනති. කප්පෙති ලොකෙ, කප්පසිසෙන හි ලොකො වුත්තො. ලොකෙ ධීයමානෙ කප්පොපි ධීයතෙව. යථා:- “කාලො සසති භූතානි සබ්බානෙව සහත්තනා”¹ති. “ආහස්සරූපගො හොමි”²ති වුත්තත්තා තෙජො සංවට්ඨවෙසෙනෙත්ථ කප්පවුට්ඨානං. වෙදිතබ්බං. ආහස්සරූපගොති තත්ථ පටිසන්තිගතණ වසෙන ආහස්සරවුග්ගලොකං උපගච්ඡාමි³ති=ආහස්සරූපගො හොමි. විවට්ඨමානෙති සණ්ඨගමානෙ ජායමානෙ ති අන්තො. සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මවිමානං උපපජ්ජාමි⁴ති කස්සච සත්තස්ස තත්ථ නිබ්බත්තස්ස අභාවතො සුඤ්ඤං යං පඨමජ්ඣානගුම්භධ්වානං. බ්‍රහ්මවිමානං ආදිතො නිබ්බත්තං තං පටිසන්තිගතණවසෙන උපපජ්ජාමි උපෙමි. බ්‍රහ්මාති කාමාවචරසත්තෙති සෙට්ඨවේන තථා තථා බ්‍රාහ්මික ගුණතාය⁵බ්‍රහ්මවිහාරතො නිබ්බත්තවේන ච බ්‍රහ්මා, බ්‍රහ්මපාරි සජ්ජබ්‍රහ්මපුරොගිතෙති මහත්තො බ්‍රහ්මාති=මහාබ්‍රහ්මා. තතො ඵච තෙ අභිග්ගිත්වා සීතත්තා අභිගු.තෙති නෙතවිපි ගුණෙන න අභි ගුතොති=අභිගිගුණො. අඤ්ඤාදඤ්ඤිති ඵකංසවචනෙ නිපාතො. දසෙයාති දස්සනසිලො, සො අතීතානාගචපච්චුපත්තානං දස්සන සමන්තො, අභිඤ්ඤාදුගුණෙන පස්සිතබ්බං පස්සාමිති අන්තො. සෙස බ්‍රහ්මානං ඉද්ධිපාදභාවනාබලෙන⁶ අත්තතො විත්තඤ්ඤි මම වසෙ වත්තෙමිති=වසවතති හොමිති යොජෙතබ්බං. තද්⁷ කිර බොධි සත්තො අට්ඨසමාපත්තිලාභිපි සමානො තථා සත්තතිතං අත්තතො පාරමිපරිපූරණඤ්ඤි මලොකෙනො තාසු ඵච චිත්ත ඤාන ගුම්ඤ්ඤ නිකන්ති. උපපාදෙත්වා මෙත්තොබ්‍රහ්මවිහාරවසෙන අපරාපරං සංසරි, තෙන වුත්තං “සත්තවස්සානි-පෙ-වසවන්ති”⁸ති.

ඵච. ගභවා රූපාවචරපුඤ්ඤස්ස විපාකමහත්තතං පතා සෙත්වා ඉද්ධති කාමාවචරපුඤ්ඤස්සාපි විපාකං¹ දසස්සත්තො “ජ්ඣතිං සකඛත්තු”²නති ආදිමාග. තත්ථ සත්තස්සා අහොසිනති ජ්ඣතිංසවරෙ අඤ්ඤත්ථ අනුපපජ්ජිත්වා නිරත්තරං සත්තස්සා අහොසිං. අදමාන මිඤ්ඤති තාවතිංසදෙවරාජා. “රාජා අහොසිං චක්කචත්තී”³ති ආදිසු චතුති අච්ඡරියබමෙමති චතුති ච සභිග්ගචතුති ලොකං රඤ්ජුතිති=රාජා, චක්කරත්තනං වත්තෙති චතුති සමපත්තිවෙක්කති වත්තෙති තෙති ච පරං වත්තෙති පරතිතාය ච ඉරියංපථචක්කානං වත්තො ඵභසමිං අපථිති=චක්කචත්තී. රාජති වෙත්⁴ සාමඤ්ඤං, චක්කචත්තීති

1. සි. III & V. කරුණාතාය, I. II & IV.

ගුණෙන බ්‍රහ්මවිහාර.

2. සි. I. II & I ඉලෙත.

3. සි. I. II & IV. හථා කිර.

4. සි. III & V. කං.

5. සි. I. II & IV. මෙතං.

විසෙසනං,¹ ධම්මෙන චරතිති=ධම්මිකො, සද්දෙන සමෙන වතතතිති අත්ථො. ධම්මෙනෙව රජං. ලභිනා රාජා ජාතොති=ධම්මග්ග්, පරතිතධම්මකරණෙන වා ධම්මිකො අග්ගතිතධම්මකරණෙන ධම්ම රාජා. චතුරත්තාය² ඉස්සරොති චාතුරතොතා, චතුසමුද්දත්තාය චතුබ්බිධදීපවිභුසිතාය ච පඨවියා ඉස්සරොති අත්ථො.

අජ්ඣතතිකපච්චන්තියෙ³ බතිද්ධා ව සබ්බරාජනො අදර්ශන අසත්ථෙන විජෙසීති=විජිනාමි. ජනපදෙ ථාවරභාවං. ධ්වවභාවං පඨෙතො න සකකා කෙනවි තතො වාලෙදා, ජනපදෙ වා තමහි ථාවරියං පඨෙතො අනුයුතො⁴ සනම්මතිරතො අවලො අසමප වෙධිති=ජනපදන්වාධිසෙසපතො. වකකරතනං. ගජීරතනං. අස්ස රතනං. මණීරතනං. ඉජීරතනං. ගගපජීරතනං. පරිනායකරතනනති ඉමෙහි සත්තති රතනෙහි සමුපෙතොති=සත්තරතන සමන්තා ගමො. තෙසු හි රාජා වකකවතති වකකරතනෙන අජිතං ජිනාති, ගජීඅස්සරතනෙහි විජිතෙ සුබෙනෙව අනුචිවරති, පරිනායක රතනෙන විජිතමනුරතති, සෙසෙහි උපහොගස්සධම්මනුවති. පඨ මෙන වස්ස උස්සාගසත්තියොගො,⁵ පච්චිමෙන මහත්තසත්තියොගො,⁶ ගජී අස්ස ගගපජීරතනෙහි පභුසත්ති⁷ යොගො සුපරිපුණ්ණො ගොති. ඉජිමණීරතනෙහි තිට්ඨසත්තියොගථලං.⁸ සො ඉජිමණී රතනෙහි පරිහොගස්සධම්මනුවති, සෙසෙහි උපහොගස්සධං.⁹ විසෙ සතො වස්ස පුරිමාති තිණි අදෙසකුසලමුලජනිතකමමානුභාවෙන සමපජ්ජනති මජ්ඣිමානි ආලොකකුසලමුලජනිත කමමානුභාවෙන පච්චිමමෙකො අමොගකුසලමුලජනිතකමමානුභාවෙනාති වෙදිතබ්බං. පදෙසරජ්ජස්සාති බුද්ධකරජ්ජස්ස. එතදගොසිති අත්තනො සමපතති යො¹⁰ පච්චවෙකනිත්තස්ස පච්චිමෙ වකකවතතිකාලෙ එතං කියස්ස නු බො මෙ ඉදං කමමස්ස ඵලනාති ආදිකං අගොසි, සබ්බජිකමෙව තසම්. තසම්මිට්ඨි හවෙ එතදගොසි යෙව. තත්ථායං වකකවතතිකාලවසෙන යොජනා: එවං මහිද්ධිකොති මණීරතතිජීරතනාදිපමුඛාය කොසවාගතසමපතතිසා ජනපදන්වා වරියපතතිසා ව එවං. මහිද්ධිකො. එවං මහානුභාවොති වකක රතනාදිසමන්තාගමෙන කාස්සවිට්ඨි පිළං. අකරොතොතාව සබ්බ රාජ්ජති සිරසා සමපට්චිත සාසනවෙහාසගමනාදි එවං මහානු භාවො. දුතස්සාති අත්තාදිදෙය්‍යධම්මපට්ඨවාගස්ස. දමස්සාති වකකාදිඉන්ද්‍රියදමනස්ස වෙව සමාදනවසෙන රාගාදිකිලෙස දමනස්ස ව. සංශමස්සාති නායවට්ඨිසංගමස්ස. තත්ථෙදං සමා

1. සි. III & V. සාමකුඤ්ඤ වකක වතතිති විසෙසං.

2. සි. III. V & VI චතුරත්තස්ස.

3. සි. III & V. පච්චතතිකො.

4. සි. I & II. අනුසෙසකො.

9. සි. I. II & IV. සමපතතිසා පච්චසෙ.

5. සි. III. V & VI. පතනියොගො

6. සි. III. V & VI. සරපතති.

7. සි. III. V & VI. තිට්ඨසමපතතිසො බලං.

8. I. II & IV. ඉසාරියසුඛං.

දැනවසෙන කිලෙස දමනං තං භාවනාමයං පුඤ්ඤං, තඤ්ච ඛො මේතතා බ්‍රහ්මචිහාරභුතං ඉධාබිපොතං. තස්මිඤ්ච උපචාරපඤ්ඤා හෙදෙන දුට්ඨෙ යං¹ අපාණාප්පතතං තෙනස්ස යථාචුත්තාසු විසු ක්කිනභුමිසු උප්පත්ති අහොසි. ඉතරෙන නිවිධෙනාපි යථා රහං පහතවසකවත්ති² ආදිභාවොති වෙදිඤ්ඤං. ඉති හගවා අත්තාතං කායසංකිං කත්වා පුඤ්ඤනං විපාකමහන්නතං පකා සෙත්වා ඉද්දති තමෙවත්තං. ගාථාබ්‍රහ්මික දසෙස්සෙනා “පුඤ්ඤමෙ වා”ති ආදිමාහ. තත් පුඤ්ඤමෙව සො සිනෙධිස්සාති යො අත්ත කාමො කුලපුත්තො සො පුඤ්ඤඵල³ තිබ්බත්තනතො අත්තතො සත්තාතං පුත්තතො ව පුඤ්ඤනති ලඞ්චනාමං නිවිධං කුසලමෙව සිනෙධස්ස නිසෙවෙස්ස උපවිනෙස්ස පසවෙස්සාති අත්තො. ආස කාමනති විපුලඵලතාය උලාරඵලතාය ආයතනං, පිගමනාප ඵලතාය වා ආග්ගි උත්තමනති ආයතනං, ආයෙත වා යොනිසො මහසිකාරාදිපච්චෙයෙන උලාරතමෙන අග්ගනති ආයතනං, තකාරො පදසනිකරො. අථවා ආයෙත මනුඤ්ඤඵලෙන අග්ගං පඤ්ඤනති ආයතනං. තතො ඵව සුමුද්‍රසං,⁴ සුඛවිපාකනති අත්තො. කතමං පන තා පුඤ්ඤං කථංඤ්ච නං සිනෙධස්සාති ආහ: “දැනඤ්ච සමචරියඤ්ච මෙත්තචිත්තඤ්ච භාවයෙ”ති. තත් සම චරියනති කායචිත්තාදිති චරෙස්ස කායසමාදිචරියං, සුවිසුද්ධ සිලනති අත්තො. කාවසෙති අත්තතො සත්තාතෙන උප්පාදෙස්ස වරෙස්සය. එතෙ ධර්මමති ඵතෙ දුතාදිතෙ සුවරිත්තධරෙ. සුඛසමුද්‍ර සෙති සුඛාතිසංසෙ, ආතිසංසඵලමි තෙසං සුඛමෙවාති දසෙස්සති. අබ්‍යාපජ්ඣං සුඛං ලොකනති කාමචර්ඤ්ඤව්‍යාබාධ⁵ විරිතිතාතො අබ්‍යාපජ්ඣං නිද්දකං පරපිලාභාවෙ පන වාතබ්බං තත්ති. කිංතසමා පත්තිවසෙන⁶ සුඛබ්බුලත්තා සුඛං එකත්ත සුඛඤ්ච බ්‍රහ්මලොකං කිංතපුඤ්ඤනං, ඉතරපුඤ්ඤනං පන තදඤ්ඤං සමපත්තිහව සබ්බාතං සුඛං ලොකං පණ්ඩිතො සප්පඤ්ඤ උපපජ්ජති උපෙති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ගාථාසු ව වට්ඨසමපත්ති ඵව කථිතා.

දුතිසසුග්ගවණ්ණනා

1. 3. 3.

තැනියෝ-භාවිතොති උප්පාදිතො ව වර්ධිතො ව. බ්‍රහ්මලිකතොති පුත්තපුත්තං කතො. අපණාති හිතං, තං හි අරණීයතො උප ගත්තබ්බතො ව අත්තොති වුවෙති. සමධිගස්ස තිට්ඨතිති සමො

1. සි. III & V. දුට්ඨෙක යං.

4. සි. III. V. VI. සුඛසුද්ධං.

2. සි. 1. II & IV. යථා රහං.

5. සි. I. II. III. IV. V. VI & ෭.

වසකවත්ති.

බ්‍යාපාද.

3. සි. I. II. IV & ෯-පුඤ්ඤභාවඵල.

6. සි. I. II & VI. බ්‍රහ්මලකං.

පරික්ෂණෙනා අවිජ්ඣෙනා වත්තති. දිට්ඨධම්මිකනති දිට්ඨධම්මොති වුවවති පච්චික්ඛානා අත්තනාවො, දිට්ඨධම්මෙ භවං=දිට්ඨධම්මිකං, ඉධ ලොකපරියාපනනනති අන්තො. සම්පරාසිකනති ධම්මවිසේන සංසරිතබ්බතො¹ සම්පරායො පරලොකො, සම්පරායෙ භවං=සම්පරාසිකං, පරලොකපරියාපනනනති වුත්තං. හොති. කො පනෙස දිට්ඨධම්මිකො නාම අන්තො කො වා සම්පරාසිකොති? සංඛෙපෙන නාව යං ඉධ ලොකස්ථං යඤ්චිතරති ඉධ ලොකස්ථාවතං අයං දිට්ඨධම්මිකො අන්තො. සෙය්‍යපිදං ගහට්ඨානං නාව ඉධ යං කිඤ්චි විතත්‍යුපකරණං අනාඤ්ඤාමත්තනා ආරොග්‍යසංවිධානං වත්තු විසද කිරියා යොගවිභිතාති සිප්පායතනවිජ්ජිට්ඨානාති සම්භවිතපරිජන නාති එවමාදි, පබ්බජිතානං පන යෙ ඉතෙ ජීවිතපරික්කාරා විවර පිණ්ඩපාතසෙනාසන ගිලානපච්චය ගෙසජ්ජපරික්කාරා තෙසං අතිවජ්ජාහො තත් එ සංඛාය පරිසෙවනා සංඛාය පරිවර්තනා වත්තු විසදකිරියා අප්පිච්ඡතා සනතුට්ඨි² පටිවෙකො අසංසග්ගොති එවමාදි පතිරුපදෙසවාසසප්පුරිසුපතිස්සය³ සද්ධම්මසවණයොතිසො මනසිකාරාදයො පන උභයෙසං සාධාරණා උභයානුරූපා⁴ වාති වෙදිතබ්බා.

අප්පමාදෙති එත් අප්පමාදෙ පමාදපටිපක්කතො වෙදිතබ්බො. කො පනෙස පමාදෙ නාම? පමජ්ජනාකාරො. වුත්තං ගෙනං:- “තත් තතමො පමාදෙ? කායදුච්චරිතෙ වා වච්චිදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චස්ස වා කාමගුණෙස්ස විත්තස්ස වොස්ස ග්ගො වොස්සග්ගානුපද්ධතං. භූසලානං වා ධර්මානං භාවනාය අසක්ඛවච්චිතයනා අසාතවච්චිතයනා අතිවජ්ජිත⁵කිරියනා ඔලීන වුත්තිනා තික්ඛිතත්තදානා තික්ඛිතත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අච්ඡුලිකමං අනට්ඨානං අනතුරොගො පමාදෙ, යො එව රුපො පමාදෙ පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං අයං වුවවති පමාදෙ”ති. තස්මා වුත්තපටිපක්කතො අප්පමාදෙ වෙදිතබ්බො. අත්තො ගි සො සතියා අවිජ්ජවාසො තිච්චං උපට්ඨිතාය සතියා ව එතං” නාමං. අපරෙ පන සතිසම්පජ්ඤාඤායොගෙන පවත්තා වත්තාරො අරුපිනො බක්ඛා අප්පමාදෙති වදනති. භාවිතො බ්‍රහ්මලිභගොති වුත්තං, කථං පනායං අප්පමාදෙ භාවෙතබ්බොති? න අප්පමාද භාවනා නාම විසුං එකා භාවනා අනි යා ගි කාවි පුඤ්ඤකිරියා භූසලකිරියා සබ්බා සා අප්පමාදභාවනා නෙව වෙදිතබ්බො. විසෙ සතො පන විචට්ඨපතිස්සයං සරණගමනං නාසිකවෙතසික සංවරඤ්ච⁶ උපාදය සබ්බා සීලභාවනා සබ්බා සමාධිභාවනා සබ්බා

1. සි. I II & IV. ගම්මරහරිකතො.

2. සි. IV. සාභගුණිකා.

3. සි. II & IV. සප්පුරිසුපයය.

4. සි. II & IV. උභයපථිරූපා.

5. සි. II & IV. අතිවජ්ජිත.

6. සි. II & IV. සතියා එසෙවන.

7. සි. II & IV. සංගමන.

8. වුද්ධකච්ඡාදිවිභිකා.

තෙ කියාසිතො සාතනිකා නිව්වං දලහපරකකමා,
පුසනති ධිර නිබ්බාණං යොගකෙබ්බං අනුතතර”නති¹.

තසමා “අප්ථානිසමයා”ති එත් ලොකුතතරත්වසෙතපි අත්තො වෙදි
තසෙබ්බාව.

තතිය සුත්තං.

1. 3. 4.

වතුන්-එකපුගහලසාති එත් “පුග්ගලො”ති අයං වොහාර
කථා, බුද්ධියා හි භගවතො දුට්ඨා දෙසනා: සමමුතිදෙසනා ව පරමන්
දෙසනා වාති. තත් පුග්ගලො සත්තො ඉත්ති පුරිසො බතතියො
බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරොති එවරුපා සමමුතිදෙසනා. අතිව්වං දුක්ඛං
අතතතා බකා ධාතු ආයතනා සතිපට්ඨානාති එවරුපා පරමන්
දෙසනා. තත් භගවා යෙ සමමුතිවසෙන දෙසනං සුත්වා විසෙසමධි
ගනතුං සමන්තො තෙසං සමමුති දෙසනං දෙසෙති, යෙ පන පරමන්
වසෙන දෙසනං සුත්වා විසෙසමධිගනතුං සමන්තො තෙසං පරමන්
දෙසනං දෙසෙති. තත්තං උපමා-යථා හි දෙසනාසාකුසලො තිණණං
වෙදනං අත්තං වණණකො ආවරියො යෙ දම්මුභාසාය වුත්තෙ අත්තං
ජනනති තෙසං දම්මුභාසාය ආවිකති, යෙ අකිකනාසාදිසු අසුසු
තරුය තෙසං නාය තාය භාසාය. එවං තෙ මාණවකා ජෙතං බ්‍රහ්මා
ආවරියමාගම්ව ටිප්පමෙව සිප්පං උග්ගණනති. තත් ආවරියො විය
බුද්ධො භගවා, තසො වෙද විය කපේතබ්බතාවෙ ධිතාති තිණි පිට
කාති, දෙසනාසාකොසලම්මිව සමමුති පරමන් කොසලො, නානා
දෙසනාසා මාණවකා විය සමමුතිපරමන්වසෙන පටිච්ඡක්කිකසමන්තො
වෙනෙය්, ආවරියො දම්මුභාසාදිආවිකති. විය භගවතො සමමුති
පරමන්වසෙන දෙසනා වෙදිතබ්බා. ආහ වෙත් :-

දුට්ඨෙ සච්චාති අක්කාසි සමුද්ධො වදනං වරෙ,
සමමුතිං පරමන්සුචි තතියං නුපලබ්භති.

සසෙකතව්වතං සච්චං ලොකසමමුතිකාරණං,
පරමන්ව්වතං සච්චං ධම්මානං තප්පකම්භං.

තසමා වොහාරකුසලසා ලොකනාට්ඨසා සච්චිතො,
සමමුතිං වොහරත්තාය වොහාරො අරියොව සො”ති²

අපි ව අට්ඨති කාරණෙහි භගවා පුග්ගලකථං කපේති-
හිරෙත්තප්පදිපනත්තං, කම්මසාකතාදිපනත්තං, පච්චත්ත පුරිසකාර
දිපනත්තං, ආනත්තරිය දිපනත්තං, බ්‍රහ්මිහාර දිපනත්තං,
පුබ්බතිවාස දිපනත්තං, දක්ඛිණවිසුද්ධි දිපනත්තං, ලොකසමමුතියා
අප්පයාණත්තෙව්චාති. බකාධාතු ආයතනාති හිරියතති ඔත්ත
ප්පනතිති හි වුද්ධො මහාජනො න ජනාති සමමාහං ආපජ්ජති

1. අනුසාරණ-මනොරථපුරණ. 2. මුඛවාදෙ ත ජායති-මනොරථපුරණ

වසෙන වදනි, අයං හෙත් අනේවා: හික්ඛවේ එකස්ස සත්තස්ස කම්මි කිලෙසෙහි අපරපරාප්පනතිවසෙන එකං මහාකප්පං සක්ඛාවන්තස්ස සංසරන්තස්ස එවං මහාඅට්ඨිසඤ්චයෝ භවෙය්ස් ආරොහපරිණාමෙහි යත්තකෝයං වෙසුලුපබ්බතො, සවෙ පතස්ස කොචි සංහරිතො ධ්වෙපතා භවෙය්ස්, සමානඤ්ච තං සවෙ අවිනස්සන්තං තිවේශ්ශ්වාති අයඤ්ච තයෝ නිබ්බුතපදීපෙ විශ් භිජ්ජනසභාවෙ කලෙබරනිකෙව රතිතෙ ඔපපාතිකත්තභාවෙ සබ්බෙත සබ්බං අනට්ඨිකො ව බුද්ධකත්ත භාවෙ වජ්ජනා වුත්තො. තෙච්ඡන පරිකප්පනවසෙන ඉමස්ස නයස්ස ආගත්තො තෙසංපි යදි සියා අට්ඨිකඛිලො තෙතාපි සහෙව අයං අට්ඨිපුඤ්ජපරිමාණො වුත්තොති වදන්ති. අපරෙ නයිදමෙව ලබ්භ මානස්සෙව අට්ඨිපුඤ්ජස්ස වසෙන සබ්බඤ්ඤාතඤ්ජණෙන පරිච්ඡිදිතා ඉමස්ස පරිමාණස්ස වුත්තත්තො. තස්මා වුත්තතයෙනෙව අනේවා ගහෙ තෙබ්බාති. ශාථාසු මහෙසිනාති මහතෙත සිලකතියාදයෝ එසි ගවෙ සිති=මහෙසි, සමමාසවුද්ධො. ඉති වුත්තං මහෙසිනාති ව ගභවා “දස බලසමනනාගතො හික්ඛවේ තථාගතො”ති ආදීසු විශ් අත්තානං අඤ්ඤං විශ් කත්වා දස්සෙති. වෙසුලුලාති රාජගහං පරිවාරෙතො සිතෙසු පඤ්චසු පබ්බතෙසු විපුලභාවතො වෙසුලුලාති ලඛ්ඛනාමො. තතො එව මහා. පතිට්ඨිතදිසාභාගවසෙන උත්තරො. ගිජ්ඣකුමස්ස ගිජ්ඣකුමෙති ගිරිබෙජ්ජුරනාමකස්ස රාජගහස්ස සමිපෙ. එත්තාවතා ගභවා එත්තකෙතපි කාලෙන අනුපච්ඡින්නාගවමුලස්ස අපරිඤ්ඤාත වජ්ජකස්ස පුජ්ජ්ජනස්ස අයමිදිසි කට්ඨිවස්සනාති බතෙ¹ ආදීතවඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදුති යෙසං අරියසම්මානං අනුබ්බාධා අප්පට්ඨෙධා අනුපුජ්ජනස්ස එවං කට්ඨිවස්සනා, තාති අරියසම්මානි දිට්ඨවතො අරියපුග්ගලස්ස අයං තප්පිති දස්සෙත්තො “යතො² අරියසම්මානි”ති ආදිමාග. තත්ථ සන්තොති යදු. අභිසම්මානීති අරණීයතො=අරියාති අවිතථභාවෙන සම්මානි වාති=අරියසම්මානි, අරියභාවකරාති වා සම්මානි=අරියසම්මානි, අරියෙති වා බුද්ධාදීති පරිවිජ්ඣිතබ්බාති සම්මානි=අරියසම්මානි. අපවා අරියස්ස සම්මානි=අරියසම්මානි, සදෙව තෙන හි ලොකෙන සරණන්ති අරණීයතො අරියෝ ගභවා, තෙන සයමුඤ්ජණෙන දිට්ඨත්තො. තස්ස සම්මානීති=අරියසම්මානි. සම්මප්ප ඤ්ඤාසි සස්සනීති සම්මා ගහනා ඤ්ජණෙන විපස්සනාපඤ්ඤාසිතාය මහාපඤ්ඤාය පරිඤ්ඤා-පභාණ³-සම්මිතිරියං-භාවනාතිසමයවසෙන පස්සති. “දුක්ඛ”නති ආදීසු අරියසම්මානං සරූපදස්සනං.

තත්ථ අනෙකුපද්දවාගිට්ඨානතාය කුච්ඡිතභාවතො බාලජන පරි කප්පිත බුච්ඡහසුබත්තවීරහෙන කුච්ඡභාවතො ව=දුක්ඛං, දුක්ඛං සමුපපජ්ජති එතෙතාති=දුක්ඛසමුප්පාදො, දුක්ඛසමුදයො. දුක්ඛං අතික්කමති එතෙන ආරමමණපට්ඨිය භූතෙන එත්ථ වාති=දුක්ඛස්ස අතික්කමො, නිබ්බාණං. ආරක්කතො කිලෙසෙහි අරණීයතො ව

අරියෝ, සමමාදිට්ඨිආදීනං අට්ඨන්තං අභිනානං වසෙන අට්ඨබ්බිකො,
 ඉංද්‍රෙනා කිලෙසෙ ගට්ඨති නිබ්බාණ්පටිකෙති මග්ගීයති සං වා
 නිබ්බාණං මග්ගතීති=මග්ගො, තතො එව දුක්ඛස්ස උපසමං නිරොධං
 ගට්ඨතීති=දුක්ඛප්‍රසංගමො, තං. සන්තො සමමප්පද්‍යන්තො සංගතීති සමච
 නො. සන්තකඛතං පරමං¹ සංඛාරිඤ්ඤාන පුග්ගලොති සො එවං
 චතුස්චරියොවි අරියපුග්ගලො සොතාපනො සබ්බමුද්දියො
 සමානො සත්තවාරං පරමං යෙව ගවාදීසු අපරාපරුප්පත්තිවසෙන
 සංඛාරිඤ්ඤා සංසරිඤ්ඤා, එකබ්බිකො-කොලංකොලො-සත්තකඛතං පරමොති
 ඉද්දියං තික්ඛමජ්ඣමමුදුහාවෙන තයොති සොතාපනො, තෙසු
 සබ්බමුද්දියස්ස වසෙතිදං වුත්තං 'සත්තකඛතං' පරමං සංඛාරි
 ඤ්ඤානා'ති. දුක්ඛස්සන්තකඛරො භොතිති වට්ඨදුක්ඛස්ස අන්තකරො
 පරියොසානකරො භොති. කථං? සබ්බසංකප්පජනකඛො, අනු
 පුබ්බෙන අග්ගමග්ගං අධිගන්තො තිරවසෙසානං සංයෝජනානං
 ඛෙපනාති අරග්ගත්ථලෙනව දෙසනාය ඤාටං ගණති.

චතුස්ථසුත්තං.

1. 3. 5.

පඤ්චමෙ-“එකං ධම්මං අතීතස්ස”ති කා උප්පත්ති? ගගවතො හික්ඛු
 සබ්බස්ස ව මහාලාභසක්කාරො උප්පජ්ඣි. තිත්ථියානං පරිහාසි. තෙ
 ගගලාභසක්කාරා නිප්පහා තිත්තෙත්ථ ඉස්සාපනො විඤ්චමාණවිකා
 නාම පරිබ්බාජකං උයොසාපේසුං-එති තිං ගගති සමණං ගොතමං
 අභුතෙන අබ්බාචිකායස්සති. සා ගගවතං චතුපරිසමජේඛා ධමමු
 ද්දෙසෙනං උපගන්තො අභුතෙන අබ්බාචිකා, සන්තකාසං අභුත
 භාවෙ පකාසිතෙ මහාජනෙන ධි කාලකණ්ණිති විහාරතො නික්ඛබ්බා
 පිතා පඨවියා විවරෙ දික්කෙ අවිච්ඡුලානං ඉතිනං හුත්වා ච අවිච්ඡිරයං
 තිබ්බතති, තියොසොමත්තාය තිත්ථියානං ලාභසක්කාරො පරිහාසි.
 හික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං-ආවුසො විඤ්චමාණවිකා
 එවං උලාරගුණං අග්ගදක්ඛණ්ණයං සමමාසමුද්ධං අභුතෙන අනෙකා
 සිත්වා මහාවිනාසං පත්තාති. ගගවා තං කාරණං නිස්සාය හික්ඛවෙ
 ත ඉදුතෙව පුබ්බපි සා මං අභුතෙන අනෙකාසිත්වා මහාවිනාසං
 පත්තායෙවාති මහාපදුම ජාතකං කප්ථො උපරි ධම්මං දෙසෙතො
 ඉමිස්සා අනුප්පත්තියා “එකං ධම්මං අතීතස්ස”ති ඉමං සුත්තං දෙසෙසි.
 තත්ථ එකං ධම්මන්ති එකං වච්ඡවච්ඡබ්බාතං ධම්මං. අතීතස්සාති
 යා සා අට්ඨ අන්තර්ගතොසා රෙව පෙජ්ඣො අට්ඨසු අරියවොහාරෙසු
 පට්ඨිතො² “සට්ඨං ගණෙ න අලික”න්ති අරියෙති ධම්මා මරියද තං
 අතික්ඛමිත්වා සිත්තං පුරිසො එව පුග්ගලොති=පුරිසපුග්ගලො, තස්ස
 අකරණිකන්ති කාතුං අසත්තකෙනායං, සමපජානමුසාවාදී ති පුග්ගලො

1. පරමං. 2- ඉතිවුත්තක පාළි. 2. සි. IV. සත්තකඛතං.
 3. සි. II & IV. පට්ඨාපනවසෙන.

කිඤ්චි පාපකම්මං කත්වා-ඉදං¹ තාම තයා කතනති වුජෙන න මියා කතනති බ්‍රහ්මාදෙනෙව පරිභාසෙති.² එවඤ්ච පටිපජ්ජනො කිඤ්චි පාපකම්මං කරොති යෙව න තත් ලජ්ජති, සම්මතරියාදාය සම් තික්කනතතතා. තෙන වුත්තං කතමං. එතංමමං සද්දං.³ ගික්ඛිතෙව සම්මජ්ඣානමුඛාමාදෙති. ගාථායං-මුඛාමාදියොති බ්‍රහ්ම අභුතං අතච්ඡං පරෙසං විඤ්ඤපනවසෙන වදනසීලයං, යයං දසසු වචනෙසු එකමිධි සම්මං. තස්මි එවරුපෙ වත්තබ්බමෙව තස්මි. ජගත්තොති සත්තයං, සත්තො හි ජයනට්ඨන ජනනුති වුච්චති. විතිණ්ණපරලො කායොති විසංඛිතපරලොකයං, ජදිසො හි මත්‍රස්සසම්පත්ති දෙවලොක සම්පත්ති අවසානෙ තිබ්බාණ් සම්පත්ති ඉමා තියොසාපි සම්පත්තියො න පයොති. තස්මි භාසනති තයං තාදියං ඉදං තාම පාපං න කතනබ්බනති තස්මිති.

පඤ්චමස්සනං.

1. 3. 6.

ජට්ඨං-එවඤ්චති එත් “එව”නති උපමාකාරෙ නිපාතො. “චෙ”ති පරිකප්පනෙ. සත්තාති රූපාදීසු සත්තා විසත්තා. ජනෙනෙසුනති බ්‍රුජෙකියෙසු. දුනිසංවිභාගයොති යාය හි වෙනතාය අනාදි දෙය්‍යබ්බමං. සංහරිතො අනුකම්පා⁴සුඡු අඤ්ඤතරවසෙන පරෙසං දියති තං දුතං, යාය පන අත්තනා පරිභුඤ්ජනබ්බහාවෙන ගතිතවත්ත්වයං එකදෙසො සංවිහරිතො දියති අයං සංවිභාගො. විසා කනති එලං. සථාගං ජනාමිති යථා අහං ජනාමි, ඉදං වුත්තං හොති- “තිරච්ඡානගතයොපි දුතං දත්තො අත්තනාවසනෙ පච්චන්තිසුචිපච්චන වසෙන සත්තභූණා⁵ දක්ඛිණා හොති”ති එවමාදිතා. හික්ඛිතෙ යෙන පනාකාරෙනා⁶හං දුතයං සංවිභාගයං ව විසානං කම්මවිපාකං ඤාණ බලෙන පච්චක්ඛිතො ජනාමි එවං. ඉමෙ සත්තා යදි ජනෙය්‍යනති. න අදත්තා භූතඤ්ජෙසුනති යං භූඤ්ජනබ්බසුත්තකං අත්තනො අත්ති තතො පරෙසං න අදත්තා භූතඤ්ජෙසු. දත්තාව භූතඤ්ජෙසු. න ව ගොසං මච්ඡෙත්තමලං විත්තං පටිසාදයං නිවර්තනොති අත්තනො සම්පත්තිතං පරෙති සාධාරණභාවාසගතලක්ඛණං විත්තයං පහසාර භාවදුෂ්ඨකානං උපකම්මලසභුතානං කණ්ණබ්බමානං අඤ්ඤතරං මච්ඡ රියමලං, අථවා යථා වුත්තමච්ඡෙත්තමෙව අඤ්ඤමි දුතනන්තරායකරං ඉයොලොභදෙසාදිමලඤ්ච නෙසං සත්තානං විත්තං යථා දුතවෙනතා තප්පවත්තති න වා සුපරිසුද්ධා හොති එවං පරියාදාය පරිතො ගගෙත්වා අතිහිමිත්වා න තිට්ඨය්‍ය. තො හි සම්මදෙව දුතඵලං ජනනො අත්තනො විනෙත මච්ඡෙත්තමලයං ඕකාසං දෙදෙය්‍ය ඕසාපි

1. සි. II & IV ඉමං.

[පරිභාසෙති.

4. සි. III & V අනුකම්පාය.

2. සි. II & IV පරිනරියෙති, III & IV.

5. සි. II & VI සත්තභූණා හොතිති.

3. යථාසිදං-ඉතිවුත්තකපාලි.

6. සි. II & VI යෙන පනාකාරෙනාහං.

නෙසං අස්ස චජිමො ආලොපොති තෙසං සත්තානං යො සබ්බපච්ඡි
 මකො ආලොපො සියා. චජිමං කබලනති තස්සෙව වෙවච්චනං. ඉදං
 චුත්තං හොති-ඉමෙ සත්තා පකතියා සත්තනෙති ආලොපෙති සයං
 යාපෙය්‍යං තෙසු එකමෙව ආලොපං අත්තනො අත්තං රූපෙනා
 තදඤ්ඤ සබ්බෙ ආලොපෙ අගතාගතානං අභිකානං දත්තා යො
 ධජිතො ආලොපො අස්ස සො ඉධ චජිමො ආලොපො නාම. **නනොපි**
න අසංවිහරිත්වා භුඤ්ඤස්ස. යෙව නෙසං සවිග්ගාගතා අස්සති
 නෙසං සත්තානං පටිග්ගාගතා යදි සියං තෙනාපි යථාචුත්තවර්මා
 ලොපෙනාපි සංවිහරිත්වා එකදෙසං දත්තා භුඤ්ඤස්ස යථාගං දත
 සංවිග්ගාගතා විපාකං පච්චක්ඛිතො ජනාමි එවං යදි ජානෙය්‍යනති.

“යඤ්ඤා ව ධො”ති ආදිතා කම්මඵලස්ස අපච්චක්ඛිතාවතො
 එව තෙ¹ සත්තා දතසංවිග්ගාගෙසු නප්පච්චත්තනන්ති යථාධිපෙපතමත්තං.
 කාරණෙන සංපට්ටපාදෙති එතෙනෙව² තෙසං තදඤ්ඤපුඤ්ඤෙසු ව
 අප්පට්ටතතියා අපුඤ්ඤෙසු ව පට්ටතතියා කාරණං දය්‍යිතනති
 දට්ඨබ්බං. ගාථාසු-**යථා චුත්තං මහෙසීනාති මහෙසීනා ගභවතා**
“තිරච්ඡාතගතානං දතං දත්තා සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකබ්බිතබ්බා”ති
 ආදිතා, ඉධෙව වා³ “එවඤ්ඤෙව සත්තා ජනෙය්‍ය”න්ති ආදිතා යථා චුත්තං⁴
 ඤ්ඤා වාරෙන තං යථාචුත්තං විතතං⁵ ඤ්ඤනති අපෙඨා. **පිපානං**
සංවිග්ගාගතාති සංවිග්ගාගතාපි විපාකං කො පත වාදෙ දතස්ස.
යථා හොති මහපථලනති යථා සො විපාකො මහත්තං එලං හොති.
 එවං ඉමෙ සත්තා යදි ජනෙය්‍යනති සඤ්ඤො,

විගේහය මචෙජරමලනති මච්ජරිය මලං අපනෙත්වා කම්මඵල
සඤ්ඤා රත්තත්තසඤ්ඤාය ව විසෙසනො පසනෙනා විතෙත්ත
යෙසු කීලෙසෙති ආරකත්තා අවිසෙසු සීලාදිගුණසම්පන්නෙසු දිනනං
අපකම්මි දතං මහපථලං හොති, තෙසු යුත්තකාලෙන දජ්ජු
දදෙය්‍යං. මහපථලතාවකරණෙනො දක්ඛිණං අරහන්ති=දක්ඛිණෙය්‍යා
සම්මාපට්ටනනා, තෙසු දක්ඛිණෙය්‍යෙසු, දක්ඛිණං පරලොකං සද්ද
භිත්වා දතබ්බං දෙය්‍යධම්මං යථා තං දතං හොති මහාදතං එවං
දත්තා, අථවා දතං දත්තා, කථං පත දතං දතබ්බනති අහ “දක්ඛි
ණෙය්‍යෙසු දක්ඛිණ”න්ති. ඉතො මනුස්සත්තා මනුස්සත්තවාතො
චුතා පටිසන්තිවසෙත සග්ගං ගච්ඡන්ති දසනා, නාමකාමිනොති
කාමෙත්තබ්බානං උළාරානං දෙවගොභානං පටිලද්ධිරූපවිභවෙන⁶
කම්මිතා උපගමිතො⁷ සාධුකාරිතාය කාමකාමිනො සබ්බකාම
සම්බ්බිනො මොදන්ති යථාරූපි පරිවාරෙන්නති අපෙඨා.

ජට්ඨස්සත්තං.

1. සී. III. V & VI. එවමෙතෙ.	4. සී. II & IV. විණ්ණ.
2. සී. I. II & IV. එතෙනෙවෙවෙස	5. සී. III. IV & V. විභාගෙන.
3. සී. යථාචුත්ත	6. සී. I. II & IV. උපගමිතෙන.

1. 3. 7.

සත්තමෙ-සාති කානිවිති අනවසෙසපරියාදනං. ඔපධිකාති පුඤ්ඤකිරියවඤ්ඤාති තෙසං නියමනං. තත් උපධි වුවවනති බක්ඛා උපධියං කාරණං සිලං එතෙසං උපධිපපයොජනාති වා=ඔපධිකාති, සමපතතිහවෙ¹ අත්තභාවජනකාති පටිසන්තිපවනතිවිපාකදායකාති. පුඤ්ඤකිරියවඤ්ඤාති පුඤ්ඤකිරියා ව තා තෙසං ඵලාතිසංසානං වඤ්ඤාති වාති=පුඤ්ඤකිරියවඤ්ඤාති, තාති පන සංඛිප්පතො දුනමයං සිලමයං භාවනාමයනාති තිවිධාති හොනාති. තත් යං වත්තබ්බං තං පරතො තිකතිපාතවණ්ණනායං ආවිහවියසාති. මෙත්තාය වෙතො විමුත්තතිසාති මෙත්තාභාවනාවසෙන පටිලදා තිකවතුකක්ඛාන සමාපතායා.² මෙත්තාති හි වුත්තෙ උපචාරාපි³ ලබ්භති අපපණාපි, වෙතොවිමුත්තති පන වුත්තෙ අපපණාකානමෙව ලබ්භති, තං හි නිව රණාදි පච්චතිකධම්මතො විත්තසං සුදුස්සවිමුත්තභාවෙන වෙතො විමුත්තති වුවවති. කලං නාගසනති සොලසිනති මෙත්තාබ්බවිහාරයං සොලසභාගං ඔපධිකාති පුඤ්ඤකිරියවඤ්ඤාති න අශ්ශනති, ඉදං වුත්තං හොති: මෙත්තාය වෙතොවිමුත්තතියා යො විපාකො තං සොලස⁴කොට්ඨාසෙ කත්වා තතො එකං පුන සොලසකොට්ඨාසෙ කත්වා තත් යො එකකොට්ඨාසො න තං අඤ්ඤාති ඔපධිකාති පුඤ්ඤකිරිය වඤ්ඤාති අශ්ශනති. අධිග්ගහෙත්වාති අභිහවිත්වා. භාසෙනාති උපකක්ඛිලෙසවිපුදායා දිපපති. නපෙනාති තතො එව අනවසෙසෙ පටිපක්ඛධම්මෙ සන්තාපෙති. විශේවතිති උභයසමපතතියා විරොචති⁵ මෙත්තා හි වෙතොවිමුත්තති වදාලොකසංඛිතා විහතුපකක්ඛිලෙසා⁶ පුණ්ණා විය දිපපති. ආතපො විය අනුකාරං පච්චතිකධම්මෙ විධි මනාති තපති. ඔසධිකාරකා විය විජේජාතමානා විරොචති ව. සෙසා ආපිති ඔපමදස්සනත්තෙ නිපාතො. නාරහරුපානනති ජේතීනං. වඤ්ඤාති වදායං අයනාති වද්දි, තස්සා වද්දියා සභාය පුණ්ණායාති අත්තො. වස්සානනති වස්සාති බහුවචනවසෙන ලදාමොභාරයං උතුතො. සව්ඤ්ඤා මාසෙති කතතිකමාසෙ. සරදසමසෙති සරද කාලෙ. අස්සපුර් කතතිකමාසා හි ලොකෙ සරදඋතුති වුවවනති. විදොධි උබ්බිදොධි, මෙසවිහමෙන දුරිභුතෙති අත්තො. තෙනෙවාහ විගහවාලාහකෙති. දෙවෙති ආකාසෙ. නිහං අබ්භුසස්සනමානො⁷ති උදයට්ඨානතො ආකාසං උලලබ්බන්තො. ගම්භනනති තමං. අභි විගමවාති අභිගන්ත්වා විධිමත්වා. ඔසධි නාරකාති උස්සනතා පභා එතාය ධියති⁸ ඔසධිනං වා අනුබලපදාසිකතතා ඔසධිති ලදානාමා

1. සි. III. V & IV. සමපතනවෙ

අත්තභාවෙව.

2. සි. III. V & VI. සමාපතතිති.

3. සි. I. II & IV. උපචාරාපි.

4. සි. I. II & IV. සොලස සොලස.

5. සි. I. II & IV. විහර්ජති.

6. සි. III. V & VI. කතුපකක්ඛිලෙසා

7. අබ්භුසස්සනමානො-ඉතිවුත්තකා

8. සි. VI දියති.

(පාලි.

තාමා තාරකා. එතොහා කසමා පත හගවතා සමානෙපි සාසවහාවෙ
මෙතතා ඉතරෙති ඔපධිකපුඤ්ඤෙති විසෙසෙත්වා වුතතාති? වුච්චතො
සෙට්ඨෙට්ඨන තිද්දෙසහාවෙන ව. සතෙතසු සුපපටිපත්ති භාවතො
සෙට්ඨා හි එතො විහාරා. සබ්බසතෙතසු හමමාපටිපත්තිභූතාති යදිදං
මෙතතාක්කානාති. යථා ව බුහමානො තිද්දෙසවිතතා විහරන්ති, එවං
එතෙති සමන්තාගතා යොගිනො බුහමසමා¹ හුත්වා විහරන්ති, තථා
හිමෙ බුහමවිහාරාති වුච්චන්ති. ඉති සෙට්ඨෙට්ඨන තිද්දෙසහාවෙන ව
සතෙතසු සුපපටිපත්තිභාවතො මෙතතාව ඉතරෙති ඔපධිකපුඤ්ඤෙති
විසෙසෙත්වා වුතතා එවමපි කයමා මෙතතාව එවං විසෙසෙත්වා වුතතා?
ඉතරෙසං බුහමවිහාරානං අබ්ධිතාභාවතො, දුතාදීනං සබ්බසං
කල්‍යාණධම්මානං පරිපුරිකතතා ව. අයං හි සතෙතසු හිතාකාරපප
වත්තිලකකිණං මෙතතා, හිතුපසංභාරරසා, ආසාදවිතයපච්චි
පට්ඨානා, සා හි යදි අනොධිසො භාවිතා ඛනුලිකතා, අථ සුඛෙනෙව
කරුණාදිභාවතා සමපජ්ජන්ති මෙතතා ඉතරෙසං බුහමවිහාරානං
අබ්ධිතානං. තථා හි සතෙතසු හිතජ්ඣාසයතාය සති නෙසං දුක්ඛාසහ
තතා සමපත්තිවිසෙසානං විරට්ඨිතිකාමතා පතබ්භාදාභාවෙන
සබ්බත්ථ සමපවතනවිතතතා ව සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති². එවඤ්ච සකල
ලොකගිතසුඛවිධානාධිමුතතා මහාසත්තා බොධිසත්තා ඉමස්ස
දුතබ්බං ඉමස්ස න දුතබ්බනති උත්තමවිරියවසෙන විහාගං අනත්වා
සබ්බසත්තානං තීරවසෙස සුඛතිදුතං දුතං දෙනති, හිතසුඛත්වෙන
නෙසං සීලං සමාදියන්ති, සීලපරිපුරණත්වං නෙතබ්බමං භජන්ති, තෙසං
හිතසුඛෙපු අසමමාහත්තාය පඤ්ඤං පරියොදපෙන්නති, හිතසුඛාභි
වංචිතත්වං³ මෙව දලිතං විරියමාරහන්ති, උත්තමවිරියවසෙන තීර
භාවං පතතා සත්තානං නානප්පකාරං හිතජ්ඣාසයෙනෙව අපරාධං
බමන්ති. ඉදං තෙ දස්සාම කරස්සාමාති ආදිනා කතං පරිඤ්ඤතං න
විසංවාදෙනති, තෙසං හිතසුඛායෙව අවලාධිට්ඨානා භොනති, තෙසු
අවලාය මෙතතාය පුබ්බකාරිනො හිතජ්ඣාසයෙනෙව නෙසං විප්ප
කාපර උදසිනා භොනති, පුබ්බකාරිතායපි න පච්චුපකාරමාසිං
භූන්තිති එවං. තෙ පාරමිසො පුරෙත්වා යාව දසබල-වතුච්චසාරජ්ජ
ජ්ජසාධාරණඤ්ඤා- අව්ඨාරසාවෙනිකවුද්ධිධම්මපභෙදෙ සබ්බපි
කල්‍යාණධම්මෙ පරිපුරෙන්නති. එවං දුතාදීනං සබ්බසං කල්‍යාණ
ධම්මානං පරිපුරිකා මෙතතාති ව ඉමස්ස විසෙසස්ස දස්සන්ත්වා සා
ඉතරෙති විසෙසෙත්වා වුතතා.

අපි ව මෙතතාය ඉතරෙති ඔපධිකපුඤ්ඤෙති මහානුභාවතා
වෙලාමසුතෙතන දීපෙතබ්බා. තත්ථ හි යථා නාම මහතා වෙලාම
දුතතො එකස්ස සොතාපන්නස්ස දුතං මහපථලතරං වුතතං. එවං
සොතාපනසුපගතො⁴ එකස්ස සකදගාමස්ස දුතං-පෙ-පච්චික

1. සී. IV. බුහමාව.

3. සී. I. II & IV. වංචිතත්වං.

2. සී. I. II. III. VI & V. ඉජ්ඣන්ති.

4. සී. III. V & VI. සොතාපනතො.

බුද්ධිපතතොපි ගතවතො දින්නං -පෙ- තතොපි බුද්ධිපමුඛස්ස සම්මසංසං දුතං, තතොපි චාතුර්ලොසස්ස සම්මසංසං විහාරදුතං, තතො සරණගමනං, තතොපි සීලසමාදුතං, තතොපි ගනුහනමත්තමපි කාලං මෙත්තාභාවනා මහපථලතරා වුත්තා. යථාභ: “යඤ්ච ගහපති වෙලාමො බ්‍රාහ්මණෝ දුතං අදුසි මහාදුතං, යො වෙකං දිට්ඨිසම්පන්නං භොජේය්‍ය ඉදං තතො මහපථලතරං, යො ච සතං දිට්ඨිසම්පන්නානං භොජේය්‍ය-පෙ-සුරාමෙරය මජ්ඣපමාදධ්මානා වෙරමණි. යො ච අත්තමසො ගනුහනමත්තං පි මෙත්තවිත්තං. භාවෙය්‍ය ඉදං තතො මහපථලතර”නති. 2 මහග්ගනසුඤ්ඤභාවෙන පනස්සා පරිත්ත සුඤ්ඤතො සාතීසයතාය වත්තබ්බමෙව නත්ති. වුත්තං හෙතං:-¹ “යං පමාණකතකමම: තං තත්‍රාවසීයති” න තං තත්‍රාව තීට්ඨති”ති. කාමා චචරකමමං හි පමාණකතං. නාම. මහග්ගතකමමං පන පමාණං අතීයකමිත්වා ඔදිස්සකදිසාථරණවසෙන වර්ධිත්වා කතතතා අප්ප මාණකතං නාම. කාමාචචරකමමං තස්ස මහග්ගතකමමස්ස අත්තරා³ ලග්ගිත්‍රං චා තං කමමං අතීභවිත්වා අග්ගතො විපාකස්ස මකාසං ගහෙත්වා ආතුං චා න සකෙකාති. අථ බො මහග්ගතකමමෙවෙව තං පරිත්තකමමං මයොඤ්ඤා විය පරිත්තං. උදකං අතීභවිත්වා අග්ගතො මකාසං ගහෙත්වා තීට්ඨති, තස්ස විපාකං පරිබ්‍රාහෙත්වා සයමෙව බ්‍රහ්මසහව්‍යතං උපනෙතීති අයං හි තස්ස අනේති.

ගාථාසු-ඤ්ඤාති යො කොපි ගහට්ඨො චා පබ්බජ්තො චා. මෙග්ගනති මෙත්තාභිකානං. අප්පමාණනති භාවනාවසෙන ආරම්භ වසෙන ච අප්පමාණං, අසුභභාවනාදයො විය හි ආරම්භණ එක දෙසග්ගහණං අකත්වා අනවසෙස ථරණවසෙන අනොධිසො ථරණ වසෙන ච අප්පමාණාරම්භණතාය පගුණභාවනාවසෙන අප්පමාණං. තත්‍රසංයොජනා භොනති මෙත්තාභිකානං පාදකං කත්වා සමමසිත්වා හෙට්ඨිමෙ අරියමග්ගෙ අධිගමජ්ඣන්තස්ස තස්ස සුඛෙතෙව පටිඝ සංයොජනාදයො පතීයමානා තනු භොනති. තෙනාහ සංස්කරො උපධිකම්මනති. උපධිකම්මයොති හි තිබ්බාණං වුච්චති. තං වස්ස සච්ඡි කිරියාත්සමයවසෙන මග්ගඤ්ඤණෙන පස්සති. අථවා “තත්‍රසංයොජනා භොනති”ති මෙත්තාභිකාන පදධ්මානාය විපස්සනාය අනුක්කමෙන උපධිකම්ම සංඛාරං අරහත්තං පත්වා තං පස්සතො පගෙව දසපි සංයොජනා තනු යොනති, පතීයන්ති අනේවා. අථවා “තත්‍රසංයොජනා භොනති”ති පටිඝො වෙව පටිඝසම්පසුත්තසංයොජනා ච තත්‍රකා භොනති. “පස්සතො උපධිකම්ම”නති තෙසං යෙව කීලෙසුපධිකම්ම සංඛාරං මෙතතං. අධිගමවසෙන පස්සතන්ති එවමෙත් අනේවා දුට්ඨබ්බො.

1. සි. I. II & IV. තදස්සතෙ.

2. සි. I. II & IV සිසෙති.

3. සි. III & V. අභත්තන්ග.

4. භාවකම්මාදානෙර-සිත්තාදවග්ග.

එවං නිලේසපපාඨාණං තිබ්බාණාසිගමඤ්ච මෙත්තාභාවනාය සුඛාපවත්තමානිසංඝං දසෙය්‍යන්තා ඉදාති අසෙය්‍යෙට්ඨාතිසංඝෙ දසෙය්‍යාං “එකමපි වෙ”ති ආදිමාගං තත්ථ අද්ධංචිගෙනාති මෙත්තාබ්ලේන පන” සුට්ඨවිකම්මිත්තබ්‍යාපාදතාය බ්‍යාපාදෙන අද්ධිතවිත්තො. මෙත්තාසනීති හිතඵරණවසෙක මෙත්තං කරොති. කුසලොති අතිස යෙන කුසලවා, මහාපුරුෂෙය්‍ය පටිසාදි අනන්තවිගමෙන වා බෙමි. හෙත්තාති තෙන මෙත්තාසිතෙන. සත්ඛෙ ව පාණේති “ව” සද්දෙ බ්‍යතිරෙකෙ. මහසානුකම්පනාති විතෙතන අනුකම්පනෙනා, ඉදං වුත්තං හොති: එකසත්තවිසයාපි තාව³ මෙත්තා මහාකුසලරාසි, සත්ඛෙ පන පාණේ අත්තනො පියපුත්තං පිය හිතඵරණේන මහසානු කම්පනෙනා පමුණං බහුං අත්තපාසං අපරිසන්නං. චතුසට්ඨිමහා කපෙපපි අත්තනො විපාකපපබ්‍යං පවත්තොං සමන්තං උළාරපුරුෂෙය්‍යං අපිසෙයා පරිසුද්ධවිත්තො පුග්ගලො පකාරොති තිප්පාදෙති. සත්ත සණ්ඨානාති සත්තසංඛාතෙන සණ්ඨාන සමන්තාගතං හරිතං, සත්තෙති අවිරලං ආකිණ්ණමනුස්සනාති අත්තො. විජිට්ඨාති අදණ්ඨින අසත්තෙත ධම්මෙනෙව විජිතිත්තා. ඤ්ථිසසෙයාති ඉසිසදිස ධම්මික රුජනො. සජ්මානාති දුකාති දදමානා. අනුපටිසෙයාති විවරිංසු. “අස්සමෙධ”නාති ආදිසු පොරුණකරුජකාලෙ කීර සස්සමෙධං පුරිස මෙධං සමමාපාසං වාජපෙය්‍යනාති වත්තාරි සංඛගච්ඡුති අගෙසුං යෙති රුජනො ලොකං සංඛගණිංසු. තත්ථ තිප්පනසස්සනො දසමභාගගහණං සස්සමෙධං නාම, සස්සසමපාදනෙ මෙධාවිතාති අත්තො. මහායොධාතං ඡමාසිකං භත්තවෙතනානුපදානං පුරිස මෙධං නාම, පරිසසංඛගණනො⁴ මෙධාවිතාති අත්තො.

දමුද්දමනුස්සානං හත්ථෙ ලෙඛං ගහෙත්වා තීණි වස්සාති විතා වඩ්ඪියා සහස්සවිසහස්සමත්තං⁵ ධනානුපදානං” සමමාපාසං නාම, තං හි සමමා මනුස්සො පාසෙති⁶ හදයෙ බන්ධිත්වා පිය ජපෙති, තස්මා සමමාපාසානාති චුළුති තාත මාතුලාති ආදිනා පන සණ්ඨා⁷ වාචාය සංඛගණනං වාජපෙය්‍යං නාම, පෙය්‍යවජ්ජං පියවාචතාති අත්තො. එවං චතුති සංඛගෙති සංඛගිතං රට්ඨං ඉදං වෙව හොති ටිතඤ්ච පහුත අත්තපානං⁸ බෙමං නිරබ්බදං, මනුස්සා මුද්දමොද මානා උරෙ පුත්තෙත නවෙවන්තා අපාරුතසරු විතරනති, ඉදං සර වාරෙසු අග්ගලානං අභාවතො නිරග්ගලනාති චුළුති. අයං පොරුණිකා පවෙණි, අයං පොරුණිකා පනති. අපරභාගෙ පන මක්කාන රුජකාලෙ බ්‍රහ්මණා ඉමාති වත්තාරි සංඛගච්ඡුති ඉමඤ්ච රට්ඨ

1. සි. III & V. සත්ඛෙපි	5. සි. I. II & IV. සහස්සමත්තං.
2. සි. I. II & IV. මෙත්තාවසෙක	6. සි. III V & VI. ධනදානං.
3. සි. VI. එකසත්තවිත්තසංඛාපි.	7. සි. I. II & V පාසෙති.
4. සි. I. II & IV. පුරිස.	8. සි. III & V. සසකම්ම.

9. සි. I. II & IV. පමුද.

සමපතනිං පරිවනෙතනතා උද්ධමුලං¹ කන්ධා අස්සමෙධං පුරිසමෙධනාති
ආදිකෙ පඤ්ච යඤ්ඤ කාම අකංසු. වුත්තං චෙතං භගවතා බ්‍රාහ්මණ
ධම්මිය සුත්තෙත :-

“තෙසං ආසි විපල්ලාසො දිස්වාන අණ්ණසො² අණ්ණං,
තෙ තත්ථ මනෙතෙත ගණේතියා ඔක්කාකං තදුපාගමු” නති.

තත්ථ අස්සමෙත්ථ මෙධනාති බාමෙධනාති=අස්සමෙධො. විහි පරි
යඤ්ඤති යජ්ඣබ්බස්ස එකවිසතිසුපස්ස එකසම්. මජ්ඣිමදිවසෙ යෙව
සතතනවුති පඤ්චපසුසතසාතභිසතස්ස³ ඵපෙත්වා භුමිඤ්ඤ පුරිසෙ
ව අවසෙසසබ්බවිභව දක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. පුරිස
මෙත්ථ මෙධනාති බාමෙධනාති=පුරිසමෙධො, වතුහි පරියඤ්ඤති යජ්
තබ්බස්ස සද්ධිං. භුමියා අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤ
ස්සෙතං අධිවචනං. සමමෙත්ථ පාසනාති බිපනාතී=සමොපාසො,
සුගච්ඡිග්ගලෙ පවෙසනදණ්ඩකසබ්බාතං. සමමං බිපිත්වා තස්ස පතියො
කාසෙ චෙදිං කන්ධා සංභාරිමෙහි යුපාදිති සරස්සතීනදියා නිමුග්ගො
කාසතො⁴ පභුති පටිලොමං ගච්ඡන්තොත යජ්ඣබ්බස්ස සත්‍රු⁵
යාගස්සෙතං අධිවචනං. වාජමෙත්ථ පිවනාතී=වාජපෙයොසා, එකෙන
පරියඤ්ඤන සතතරසහි පසුහි යජ්ඣබ්බස්ස බෙලුවසුපස්ස සතතරස
සතතරසකදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. තත්ථ එත්ථ අග්ග
ලොති=තීරග්ගලො, නවති පරියඤ්ඤති යජ්ඣබ්බස්ස සද්ධිං. භුමියා
පුරිසෙහි ව අස්සමෙධෙ වුත්ත විභවදක්ඛිණස්ස සබ්බමෙධ පරියාය
නාමස්ස අස්සමෙධ විකපසස්සෙතං⁶ අධිවචනං.

වඤ්ඤාසාති වඤ්ඤාසාය. භාරගණා ව සබ්බෙහි යථා සබ්බෙපි
තාරගණා වඤ්ඤාසාය සොලසිමපි කලං නාග්ගනාති, එවං තෙ
අස්සමෙධාදයො යඤ්ඤ මෙතතවිතතස්ස වුත්තලක්ඛණෙන සුභාවි
තස්ස සොලසිමපි කලං නානුභවනාති න පාපුණනාති, නාග්ගනාතීති
අනේවා. ඉද්දති අපරෙපි දිට්ඨධම්මක සමපරුසිකෙ මෙතතාභාවනාය
ආතිසංසෙ දස්සෙත්තුං “යො න භනාති”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ ණොති
මෙතතා බ්‍රහ්මවිහාරභාවනානුසුත්තො පුග්ගලො. න භනාතීති තෙ
තෙව මෙතතාභාවනානුභාවෙන සුදුරං විකම්මතිතබ්බාපාදනාය න
කිඤ්ඤි සතතං. හිංසති ලෙඛ්ඤ්ඤාදණ්ඩාදිති විබාධති. න සානෙතීති පරං
සමාදපෙත්වා ත සතෙත භනාපෙති න විබාධාපෙති. න ජිහ්වාතීති
සාරඞ්ගවිග්ගාතිකකපාදිවසෙන න කිඤ්ඤි ජිනාති, සාරඞ්ගස්සෙව
අභාවතො ජනිකරණ වසෙන වා අට්ටකරණාදිනා න කිඤ්ඤි
ජිනාති. න ජ්වසෙති පරෙපි පයොපේතියා පරෙසං ධනජනිං
න කාරුපෙයස. මෙතතංණොති මෙතතාමය⁷ විතතකොට්ඨාසො.

1. සි. I. II & IV. උමමුලං.	5. සි. I. II & IV. ගාත්‍රා.
2. සි. I. II & IV. අනුනා. අනුං.	6. සි. I. II & IV. අස්සමෙධස්සෙතං.
3. සි. I. II & IV. යස්ස නව වා පඤ්චපසුසතසාතභිසතස්ස.	
4. සි. I. II & V. නිමුග්ගකාලසො.	7. සි. III. V & VI. මෙතතමසං.

මෙත්තාය වා අංසො අවිජ්ඣනට්ඨක 'අවයවභූතොති මෙත්තංසො. සබ්බභූතෙසුහි සබ්බසත්තෙසු තතො එව. ඉවරං නායං න සෙහනවිති අකුසලවෙරං තස්ස කෙනවිපි කාරණෙන නත්ථි, පුග්ගලවෙර සබ්බාතො විරුධො කෙනවි පුරිසෙන සද්ධිං තස්ස මෙත්තා විහාරිස්ස නත්ථිති. එවමෙත්තං. එකකතිපාතෙ පටිපාටියා තෙරසසු සුත්තෙසු සිත්තා සුත්තවග්ගොති පණ්ණරසසු සුත්තෙසු විවට්ඨං කපිතං, නිවරණසුත්තං සංයොජනසුත්තං අපමාදසුත්තං අට්ඨසඤ්චය සුත්තනති එතෙසු වතුසු සුත්තෙසු වට්ඨවිවට්ඨං කපිතං. ඉතරෙසු පන වට්ඨමෙව කපිතනති.

සරමන්දිපණියා බුදුකතිශාසට්ඨකථාය

ඉතිවුත්තකස්ස

එකකතිපාතවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

2. 1. 1.

දුකතිපාතස්ස පඨමෙ-විහිති ගණනපරිවේජ්ඣෙ, ඛණ්ඩමයානි පරිවේජනවමමනිදස්සනං. විහි ඛණ්ඩමයානි විහි අකුසලඛණවමකි. සමන්තාගමනොති සුත්තො. දිට්ඨිව ඛණ්ඩමයානි ඉමස්මිං යෙව අත්ත භාවෙ. දුක්ඛං විහරන්ති වතුසු ඉරියාපථෙසු කිලෙසදුක්ඛෙන ව කාශික වෙනසික දුක්ඛෙන ව දුක්ඛං විහරති. සම්මානානති විතතුප ඝාතෙන වෙව කායුපඝාතෙන ව සම්ඝාතං. සලපාසාසනති කිලෙ සුපායාසෙන වෙව සරීරවෙදෙන ව බලවඥායාසවසෙන සලපායාසං. සප්පිලාහනති කිලෙසසන්නාපෙන ව කිලෙසසර්ප්පාහෙන ව සපරි ලාහං. කාශස්ස හෙදති උපාදිතනබ්බපරිට්ඨාහා. සරමන්දිකොති තදනනතරං ඥාති නිබ්බන්ධනිගගණේ. අපවා "කාශස්ස හෙද"ති ජිවිතින්ද්‍රියපවේජ්ඣ, "පරමමරණ"ති වුතීතො උද්ධං. දුග්ගති පාපි කම්මානි දුග්ගතිසම්මානානං වතුනනං අපායානං අඤ්ඤාතර්ගති ඉවේතබ්බා, අවස්සභාවිතීති අනේවා. අගුත්තවාගේති අපිතිතවාගේ. කන්ථ පන අගුත්තවාගේති ආහ ඉන්ද්‍රියෙසුහි. තෙන මතවේට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං අසංවරණමාහ. පටිග්ගහණපරිභොගවසෙන භොජනෙ මත්තං න ජනාතීති=භොජනෙ අමතඤ්ඤාතො. "ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තවාරතා කථං වා ගුත්තවාරතාති? කිඤ්චා පිති වක්ඛන්ද්‍රියෙ සංවරෙ වා අසංවරෙ වා නත්ථි, න හි වක්ඛප්පසාදං නිස්සාය සති වා මුට්ඨසව්චං වා උපපජ්ජති, අපි ව යද රුපාරමමණං වක්ඛස්ස අපාථං ආගච්ඡති තද්ධ ගවසෙහ වික්ඛන්තො උපපජ්ජිතං නිරුද්ධො කිරිමි."

1. සි. III. V & VI. විජ්ජානපට්ඨක. 2. සි. I. II. & IV. අභ. 3. සි. III & V. කිරියා.

මනො ධාතු ආවර්ජනකිවං. සාධයමානා උපපජ්ඣා නිරුජ්ඣති,
තනො චක්ඛු විඤ්ඤාණං දස්සනකිවං. තනො විපාකමනොධාතු
සමපටිච්ඡනකිවං. තනො විපාකානෙදුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්ති
රණකිවං. තනො කිරියානෙදුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොත්ථපන
කිවං. සාධයමානා උපපජ්ඣා නිරුජ්ඣති, තදනන්තරං ජවනං
ජවති, තත්ථාපි නෙව භවඛගසමයෙ න ආවර්ජනාදීනං අඤ්ඤතර
සමයෙ සංවරෙ අසංවරෙ වා අත්ථි, ජවනකකණේ පන සචෙ
දුස්සීලාං වා මුට්ඨසචං වා අඤ්ඤාණං වා අකකන්ති වා කොසජ්ජං වා
උපපජ්ඣති අසංවරෙ හොති, එවං හොනෙතාපි සො චක්ඛුවාරෙ
අසංවරෙති වුච්චති. කසමා? යය්වා තසමිං සති වාරම්භි අගුත්තං
හොති භවඛගම්භි ආවර්ජනාදී විපිට්ඨිත්තානිපි, යථා කිං? යථා තගරෙ
චතුස්ස වාරෙස්ස අසංවුතෙස්ස කිඤ්ඤාපි අනෙතා සරවාර කොට්ඨක
ගඛාදයො සංවුතා තථාපි අනෙතාතගරෙ සබ්බං ගණ්ඨං අරක්ඛිතං
අගොපිතමෙව හොති. තගරවාරෙහි පටිසිත්තා වොරං යදිච්ඡන්ති
තං¹ හරෙස්ස. එවමෙව ජවනෙ දුස්සීලාදීස්ස උපපනෙතස්ස තසමිං
අසංවරෙ වාරම්භි අගුත්තං හොති භවඛගම්භි ආවර්ජනාදීති විපි
ට්ඨිත්තානිපි. තසමිං පන අසති ජවනෙ සීලාදීස්ස උපපනෙතස්ස
වාරම්භි ගුත්තං හොති භවඛගම්භි ආවර්ජනාදීති විපිට්ඨිත්තානිපි.
යථා කිං? යථා තගරවාරෙස්ස සංවුතෙස්ස කිඤ්ඤාපි අනෙතාතගර
දයො අසංවුතා, තථාපි අනෙතාතගරෙ සබ්බං ගණ්ඨං අරක්ඛිතං
ස්සගොපිතමෙව හොති; තගරවාරෙස්ස පිටිතෙස්ස වොරං පච්චෙසො
තත්ථි. එවමෙව ජවනෙ සීලාදීස්ස උපපනෙතස්ස වාරම්භි ගුත්තං
හොති භවඛගම්භි ආවර්ජනාදීති විපිට්ඨිත්තානිපි. තසමා ජවනකකණේ
උපපජ්ජමානොපි චක්ඛුවාරෙ සංවරෙති වුච්චති. සෙසවාරෙස්සපි
එසෙව තයො. එවං ඉත්ථිගෙස්ස අගුත්තවාරතා ව ගුත්තවාරතා ව
වෙදිතබ්බා. කථං පන හොජනෙ අමත්තඤ්ඤා කථං වා
මුත්තඤ්ඤාති? යො හි පුග්ගලො මහිචේත්තා පටිග්ගහණේ මත්තං
න ඡන්තාති. මහිචේත්ත පුග්ගලො හි යථානාම කච්ඡප්පවාරිතේ පිලුකිත
ගණ්ඨිකං ගන්තං ගහෙත්වා උච්ඡෙදම්භි පක්ඛිපිතබ්බසුත්තකං පක්ඛි
ප්ථො මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව අස්සකං ගණ්ඨප්ථ අස්සකං ගණ්ඨප්ථාති
මුඛෙන උග්ගෙකාසෙති. එවමෙව අපමත්තකම්භි අත්තනො සීලං වා
ගත්ථං වා බුත්තඛගං වා² අත්තමසො අරඤ්ඤවාසමත්තකම්භි මහාජනස්ස
ඡන්තන්තස්සෙව සමානාවෙති, සමානාවෙත්වා ව පන සකටෙහිපි උප
නිතෙ පච්චයෙ අලනති අවත්වා පටිග්ගණ්ඨාති. තයො හි පුරෙදුං ත
සකකා, අග්ගි උපාදානෙන සමුදෙද, උදනෙන මහිචේත්තං පච්චයෙහිති.

අග්ගිකකොසො සමුදෙද, ව මහිචේත්තං වාපි පුග්ගලො,
බහුකෙ පච්චයෙ දිනෙත³ තයො පෙතෙ න පුරයෙහි.

1. සි. III & V. යදිච්ඡනං. 2. සි. I II & IV. බුත්තඤ්ඤා වා, VI. බුත්තඤ්ඤා වා.
3. සි. VI. දෙනෙත, සකටෙත පච්චය. දෙනදු-මනොරථපුරණි.

මනිවුරුපුග්ගලො හි විත්තමානුයාපි මනං ගණිත්තුං න සකෙකාති. එවරුපො හි අනුප්පන්නං ලාභං න උප්පාදෙති උප්පන්නලාභතො ව පරිගායති. එවං තාව පරිග්ගහණේ අමත්තයුද්ධු හොති. යො පන ධම්මෙත සමෙත ලද්ධවිපි ආහාරං ගටිතො මුච්ඡිතො අප්පෙකාපනො අනාදිතවදස්සාපි අනිස්සරණපඤ්ඤා ආහාරභව්න අලංසාවත නත්ත චට්ටක කාකමාසක භුත්තවම්බන බ්‍රාහ්මණානං අද්දසුභරො^a විශ අයොතිසො අනුපායෙන යාවදන්. උදරවදෙහනං පරිභුඤ්ජිතා සෙය්‍යස්සවං මිද්ධස්සවං අනුස්සවො විහරති, අයං පරිගොගෙ අමත්තයුද්ධු නාම. යො පන යදිපි දෙය්‍යධම්මො ඛත්ත හොති දයකො අප්පං දුතුකාමො දයකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති, දෙය්‍යධම්මො අප්පො දයකො ඛත්තං දුතුකාමො දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති, දෙය්‍යධම්මො ඛත්ත දයකොපි ඛත්තං දුතුකාමො අත්තනො ථාමං ඤාතා පමාණස්සත්තමෙව ගණ්හාතිති එවං වුත්තස්ස පරිග්ගහණේ පමාණත්තනස්ස චෙව “පරිසංඛායොතිසො ආහාරං ආහාරොති නෙව දවාය න මදයා”ති ආදිනා ලද්ධඤ්ච පිණ්ඩපානං අගටිතො අමුච්ඡිතො අනප්පෙකාපනො ආදිතවදස්සාපි නිස්සරණ පඤ්ඤා පරිභුඤ්ජිතී ව ආදිනා නයෙන වුත්තස්ස පච්චවෙකිත්වා පරිසරිඛානපඤ්ඤාය ඡතිත්වා ආහාරපරිභුඤ්ජනසංඛාතස්ස පරිගොගෙ පමාණත්තනස්ස ව වසෙන හොරතො මහත්තයුද්ධුතාති අයං හොරතො මත්තයුද්ධු නාම. එවං හොරතො අමත්තයුද්ධුතා ව මත්තයුද්ධුතා ව හොතිති වෙදිතබ්බං.

ගාථාස්ස පන-මඤ්චනති ආදිස්ස වකිතිති=වකු, රුපං අස්සා දෙති සමවිසමං ආවිකිත්තං විශ හොතිති වා අප්පො. සුණාතිති=සොගං. සායතිති=සාණං. ජීවිතතිමිදානං ආහාරරසො=ජීවිතං. තං අවග්ගතිති=ජීවිතා. කුච්ඡිතානං ආයොති=කායො. මත්තෙ විත්තාතිති=මනො, පොරුණා පනාත්තා: වුත්තාතිති=මනො, නාලියා මිතමානො විශ මහාභුලාය ධරමානො විශ^a ව ආරම්භණං. විත්තා තීති අප්පො. එවං තාවෙත්ථ පදප්පො වෙදිතබ්බො. භාවත්තො පන දුට්ඨං වකු-මංසවකු-ඤ්ච පඤ්ඤාවකු-ඤ්ච, තෙස්ස බුද්ධවකු-සමත්තවකු-ඤ්ඤාවකු-දිබ්බවකු-ධම්මවකුති පඤ්චවිධං. පඤ්ඤා වකු:- තත්ථ “අද්දසං ඛො අහං හික්ඛවෙ බුද්ධවකුතා ලොභං වොලොකෙතොනා”ති^b ඉදං බුද්ධවකු නාම. “සමත්තවකු වුච්චති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤා”නති^c ඉදං සමත්තවකු නාම. “වකුං උදපාදි”ති^d ඉදං ඤ්ඤාවකු නාම. “අදස්සං ඛො අහං හික්ඛවෙ දිබ්බත වකුතා විසුඤ්ඤාතා”ති^d ඉදං දිබ්බවකු නාම. “විජජං විත්තමලං ධම්මවකුං උදපාදි”ති^e ඉදං ගෙට්ඨිම මග්ගත්තයසංඛිතං^e ධම්මවකු නාම. මංස

1. සී. III & V. ධාරයමානො විශ. 2. සංඛිතං ඤ්ඤං-අත්තාලිති.
 a. මංසමිතිකාය-අරියපරිකෙසනාස්සත. c. ධම්මවකුතපච්චත්තනාස්සත.
 b. හිදෙදසපාඨි. d. මංසමිතිකාය-අරියපරිකෙසනාස්සත.
 e. ධම්මවකුතපච්චත්තනාස්සත.

පන කිඤ්චාපි සබ්බං විඤ්ඤාණං වුවවති, තපාපි චාරුභාවස්ස ඉධාධිප්පෙතතතා චාරුතං සාවර්ජනං භවති. චෙදිතබ්බං. එතානි සස්ස මාග්නි අගුභතානි ධි ගිඤ්ඤාණානි යස්ස තිකත්තො එතානි මනවර්ධානි චාරානි සතිච්චාස්සයෙන පමාදමාපනතතා සතික වාටෙන අපිතිතාති. භොජනමග්නි-පෙ-අධිගව්ජනිති-සො තිකත්ත වුත්ත නයෙන භොජනෙ අමතතඤ්ඤා ඉඤ්ඤෙසු ව සංවරරුහිතො දිට්ඨධම්ම කඤ්ච රාගාදිවසෙන සමපරාධිකඤ්ච දුග්ගතිපරියාපනතතාය දුක්ඛං රාගාදිතිලෙසෙසු අනුතාප¹ වසෙන ඉච්ඡාපිසාතවසෙන ව වෙනො දුක්ඛනති සබ්බපාපි² දුක්ඛමෙව අධිගව්ජනි පාපුණාති. යසමා වෙනදෙව තසමා දුට්ඨෙතපි දුක්ඛගතිතා ඉධිලොකෙ ව පර ලොකෙ ව ධස්සමානෙන කාසෙන ධස්සමානෙන වෙනසා දිවා වා යදිවා රතනි. නිවච්ඡාලමෙව නාදිසො පුග්ගලො දුක්ඛං විහරති ත තස්ස සුඛවිහාරස්ස සමභවො, වට්ඨදුක්ඛාතතිකත්තමෙ පන වධනබ්බමෙව නච්ඡිති.

පළමුසුත්තං.

2. 1. 2.

දුතියෙ-වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො චෙදිතබ්බො.

2. 1. 3.

තතියෙ-නපනිසානි ඉධි වෙව සමපරායෙ ව තපනති විබාධෙනති විනෙශෙනති=තපනියා. තපනං වා දුක්ඛං දිට්ඨි වෙව ධම්මෙ අභිනම්පරායඤ්ච, තස්ස උපපාදනෙන වෙව අනුපලබ්භමානෙන ව තිතාති=තපනියා. අපචා තපනති තෙනාති=තපනියා, පච්ඡානු තාපො විපප්පිසාරොති අත්ථො, තස්ස ගෙතුභාවතො තිතාති=තපනියා. අනතකල්යාණොති අතතං කල්යාණං හද්දකං පුඤ්ඤං එතෙ නාති=අතතකල්යාණො, සෙසපදවයං තස්සෙව වෙවච්ඡතං. පුඤ්ඤං හි පවතති තිතතාය ආයතිං සුඛතාය ව හද්දනට්ඨන කල්යාණනති ව කුච්ඡතවාලනාදිඅත්ථෙන කුසලනති ව දුක්ඛතිරුතං සංසාරතිරුතඤ්ච රක්ඛණට්ඨන ගිරුතනාණනති ව වුවවති. නන සාපොති කතං උපචිතං පාපං එතෙතාති=කතපාපො. සෙස පදවයං තස්සෙව වෙවච්ඡතං. අකුසලකමං හි ලාමකට්ඨන පාපනති ව අතතො, පවතතිකමණි විපාකකමණි ව සොරසභාවතාය දුද්දනති ව කිලෙසෙහි දුස්සිලභාවෙන කිබ්බිසනති ව වුවවති. ඉති භගවා, වෙ ධම්මා තපනියානි ධම්මාබ්ධානෙන උද්දිසිච්ඡා අතතං කුසලං ධම්මං නතඤ්ච අකුසලං ධම්මං පුග්ගලාබ්ධානෙන නිද්දිසි. ඉද්දති තෙසං තපනියභාවං දස්සෙතො සො අතතං මෙ කල්යාණනති නපපනි කතං. මෙ පාපනති නපපනිති ආග විතත තතොපෙන තපපති අනුතපපති අනුසොචති අත්ථො.

1. සි. III & IV. සංතාප. 2. සි. III & IV. සබ්බදුට්ඨි.
3. කල්යාණනතිපි-ඉතිවුත්තකපාපි.

භාෂාසු-දුඨං වරිතං. ඒලෙසසුතිකතතා වා දුඨු¹ ඔරිතනති= දුඨවිදිනං, කායෙන දුඨවරිතං කායෙන වා පචන්තං දුඨවරිතං=කාය දුඨවරිතං, එවං වරිමනොදුඨවරිතාතිපි දට්ඨබ්බාති. ඉමානි ච කාය දුඨවරිතාදිති කමමපථපසාදානි අධිපොතාති. යං පන කමමපථ මපත්තං අකුසලජාතං තං සන්ධායාහ සංඝඤ්ඤාදො දොසසංඝඤ්ඤාදිනාති. තස්සන්ධො : යමපි ච අද්දො කමමපථභාවං අපත්තං² නිපට්ඨායෙන කායකමමාදිසංඝං න ලහති රාගාදිකිලෙසසංඝට්ඨන්තා දොස සංඝිතං අකුසලං, තමපි කන්ධාති අන්ධා. නිරසනති තිරතිඅන්ධත වා තිරයනති ලොකාමං සංඝමපි දුග්ගතිං. අපායසංඝිතං සුඛ පටිකෙඛපෙන වා සංඝමන්තසුගතිදුග්ගතිසු තිරය³දුක්ඛං සො තාදිසො පුග්ගලො උපගමිතිති එවමෙත්ථ අන්ධා දට්ඨබ්බා. එත්ථ ච කායදුඨවරිතස්ස තපනීයභාවෙ⁴ නන්දො යකෙකා නන්දො මාණවකො නන්දො ගොසාතකො චෙහාතිකාති එතෙසං වන්තති කපේතබ්බාති. තෙ කිර ගාමි. වධිත්වා මංසං චෙ කොට්ඨාසෙ අකංසු. තතො කතිට්ඨො ජෙට්ඨො ආහං-මයං දුරකා බහු ඉමානි මෙ චෙ අන්තාති දෙතිති. අථ නං ජෙට්ඨො-සංඝං මංසං චෙට්ඨා විහත්තං පුන කිං අග්ගහෙසීති පහරිත්වා ජිවිතකතියං පාපෙසි. නිවත්තිත්වා ච නං ඔලොකෙනෙනා මතං දිස්වා භාරියං චත මයා කතං ස්වාහං අකාරණෙනෙනෙව නං මාරෙසිනති විත්තං උපපාදෙසි. අථස්ස බලව විපට්ඨිසාරො උපපජ්ජි. සො සිතට්ඨානෙපි නිසින්නට්ඨානෙපි තදෙව කමමං ආවජේති, විත්තස්සාදං න ලහති, අසිත පිත බාධිතමපිස්ස සරිරෙ ඔජං න එරති අට්ඨිවමම⁵ මත්තමෙව අනෙසි. අථ නං එකො ථෙරො පුට්ඨි-උපාසක නං අතිවිය කිසො අට්ඨිවමමතෙනා ජනො කිදිසො තෙ රෙගො, උදුහු අත්ති කිඤ්චි තපනීයකමමං කතනති? සො ආම භනෙතති සංඝං ආරොචෙසිං අථස්ස සො භාරියනෙත උපාසක කමමං කතං, අනපරාධට්ඨානෙ අපරධානති ආහං සො තෙනෙනෙව කල්මුතා කාලං කන්ධා තිරයෙ නිබ්බතති. වරි දුඨවරිතස්ස පන සුපට්ඨාසකක-කොකාලික-විඤ්චිමාණවිකාදිතං වන්තති කපේතබ්බාති. මනොදුඨවරිතස්ස උක්කලජයහඤ්ඤාදිතං.⁶

ගාමිස සුගතං.

2. 1. 4.

වතුන්-තතියෙ වුත්තවිපරියායෙන අන්ධා චෙදිතබ්බා.

වතුන් සුගතං.

1. ම. දුක්ඛං.

2. ම. අපත්තන්තා.

3. ම. සුගතිතිරය.

4. සි & ම. කාචෙන

5. සි. වමෙට්ඨිති.

6. සි 5 & ම උක්කලාජයහඤ්ඤාදිතං.

2. 1. 5.

පඤ්චමෙ-පාපකෙන ඔලොනාති පාපකං නාම සීලං සීලහෙද කරො අසංවරොති වදනති. තත්ථ යදි අසංවරො අසීලමෙව තං දුෂ්ඨිලාසභාවතො, කථං සීලනති වුවවති? තත්ථායමධිපායො සියා: යථා නාම ලොකෙ අදිට්ඨං දිට්ඨනති වුවවති අසීලවා සීලවාති, එවමිධ අසීලමි අසංවරොපි සීලනති වොහරියති. අථවා “කතමෙ ව ගත පති අකුසලා සීලා අකුසලං කායකමං අකුසලං වචිකමං පාපකො ආජිවො”¹ තිඃ වචනතො අකුසලධර්මෙසු පි අපථව සීල සම්ඤ්ඤා, තත්ථා පරිවයවසෙන සභාවසිද්ධිවිග්ග පකතිභූතො සබ්බො සමාචාරො සීලනති වුවවති. තත්ථයං¹ අකොසලසමුත්තප්පෙන අකුසලං. ලාමකතං සත්ථායං “පාපකෙන සීලෙන”² ති. පාපි කාස දිට්ඨිසාති සබ්බො මිට්ඨාදිට්ඨියො පාපිකාව, විසෙසතො ව පත අගෙකුකදිට්ඨි අතිරිගදිට්ඨි නභිකදිට්ඨිති ඉමා තිවිධා දිට්ඨියො පාපිකතරා. තත්ථ පාපකෙන සීලෙන සමන්තාගතො පුග්ගලො පයොගවිපතො හොති. පාපිකාය දිට්ඨියා සමන්තාගතො ආසය විපතො හොති. එවං පයොගාසය විපතො පුග්ගලො නිරයු පයො හොතියෙව. තෙන වුත්තං:- “ඉමෙහි ඛො භික්ඛවෙ විහි ඛමෙමහි සමන්තාගතො පුග්ගලො යථාහතං නික්ඛිතො එවං නිරයෙ”³ ති, එත්ථ ව² “විහි ඛමෙමහි සමන්තාගතො” ති ඉදං ලක්ඛණ වචනං දුට්ඨිකතති තිද්දසො, යථා තං ලොකෙ “යදිමෙ බ්‍යාධිතා සිත්ථං ඉමෙසං ඉදං හෙසරුං දුතබ්බ”⁴ තති. අඤ්ඤාසු පි ඊදිසෙසු ථානෙසු එසෙව නයො. දුප්පඤ්ඤාති නිප්පඤ්ඤවා.

පඤ්චම සුත්තං.

2. 1. 6.

ඡට්ඨෙ-භද්දකෙන ඔලොනාති කායසුචරිතාදි චතුපාරිසුද්ධි සීලෙන. තං හි අඛණ්ඩාදි සීලභාවෙ³ සයඤ්ච කල්‍යාණං සමථ විපස්සානාදි කල්‍යාණගුණවතඤ්චා⁴ ති හද්දකතති වුවවති. හද්දි කාස දිට්ඨිසාති කම්මයානතඤ්ඤෙන වෙච කම්මපථ සම්මාදිට්ඨියා ව. තත්ථ හද්දකෙන සීලෙන පයොගසම්පතො හොති. හද්දි කාය දිට්ඨියා ආසයසම්පතො හොති. ඉති පයොගාසය සම්පතො පුග්ගලො සගුපගො හොති. තෙන වුත්තං:- ඉමෙහි ඛො භික්ඛවෙ විහි ඛමෙමහි සමන්තාගතො පුග්ගලො යථාහතං නික්ඛිතො එවං සගෙහති. සප්පඤ්ඤාති පඤ්ඤවා. සෙසං සුචිඤ්ඤායමෙව.

ඡට්ඨම සුත්තං.

1. සි. තත්ථයං. 2. සි. III. V. & ම. එපථව. 3. ම. කාවෙන.

4. සි. I. II & IV ගුණා ව තඤ්චාති, ම. ගුණං වදිත්ථා.

අ. මජ්ඣිමනිකාය-මජ්ඣිමපණ්ණාසක-සමුඤ්ඤාන සුත්ත.

2. 1. 7.

සත්තමේ-අනානාපිති කිලෙසානං ආතාපනට්ඨනං=ආතාපො විරියං, සො එතස්ස අප්පිති=ආතාපි, න ආතාපි=අනාතාපි. සමමප්පාධානවිරතියො කුසිතොති වුත්තං හොති. ඔත්තාපො¹ වුවමති පාපුත්තාසො. සො එතස්ස අප්පිති=ඔත්තාපි, න ඔත්තාපි=අනොත්තාපි, ඔත්තාපරතිතො. අථවා ආතාපපට්ටපනෙධං= අනාතාපො,² කොසල්ලං, සො අස්ස අප්පිති=අනොත්තාපි. “යං න ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බන ඔත්තප්පති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපතියා”ති³ එවං වුත්තං තං අනොත්තප්පනං=අනොත්තාපො, සො අස්ස අප්පිති=අනොත්තාපිති එවමෙත්ථ අන්තො වෙදිතබ්බො. අභගෙබ්බාති අනරහො. සමෙබ්බාධාසාති අරියමග්ගන්තො. නිබ්බාණා සාති කිලෙසානං අවචන්තුපසමාය අමතමහාතිබ්බාණාය. අනුත්තරස්ස සොගකෙබ්බමස්සාති අරහත්තඵලස්ස, තං හි උත්තරිතරස්ස අභාවතො අනුත්තරං, චතුති යොගෙහි අනුප්පන්නතතා වෙමං නිබ්බයනති යොගකෙබ්බමන්ති වුවමති. අධිගමාසාති පතියා. ආනාපිති විරියවා, සො හි: “ආරද්ධිවිරියො විහරති අකුසලානං ධම්මානං පහාණාය කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය ථාමවා දලහ පරකකමො අතිකම්පනධුරෙ කුසලෙසු ධම්මෙසු”ති⁴ එවං වුත්තොන විරියාරමෙතන සමන්තාගතො කිලෙසානං අවචන්තමෙව ආතාපන සිලොති=ආතාපි. ඔත්තාපිති “යං ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බන ඔත්තප්පති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපතියා”ති⁵ එවං වුත්තොන ඔත්තප්පන සමන්තාගතතතා ඔත්තප්පනසිලොති= ඔත්තාපි, අයං හි ඔත්තාපිති වුත්තො. තදවිනාභාවතො තිරියා ව සමන්තාගතො එව හොතිති=තිරෙත්තප්පසම්පන්නො³ අනුමතෙත්ථ චරේ හයදස්සාවි සිලෙසු පරිපූරකාරී හොති. ඉවමස්ස සිලසම්පද දස්සිතා. “ආතාපි”ති ඉමිනා නයෙනස්ස කිලෙසපරිතාපිතා දීපනෙන සමථවිපස්සනා භාවනානුයුත්තතා දස්සිතා. යථාචුත්තස්ථා විරිය සද්ධා-සති-සමාධි-පඤ්ඤාපිති විනා න හොතිති විමුක්තිපරිපාචන කාති සද්ධාපඤ්ඤාමාති ඉන්ද්‍රියාති අත්තො වුත්තානෙව හොනති. තෙසු ව සිද්ධෙසු අතිඵලසඤ්ඤා අතිඵල දුක්ඛසඤ්ඤා දුක්ඛ අනත්ත සඤ්ඤා පහාණසඤ්ඤා විරහසඤ්ඤා තිරෙත්තසඤ්ඤාති ඡ නිබ්බධ භාගියා සඤ්ඤා සිද්ධා එවාති එවං ඉමෙහි විති ධම්මෙහි සමන්තාගතස්ස ලොකියානං සිලසමාධිපඤ්ඤානං සිජ්ඣිතතො මග්ගඵලතිබ්බාණාධි ගමස්ස හබ්බතං දස්සෙන්නො:- “ආතාපි ඛො තික්ඛවෙ-පෙ-අධිගමායාති” ආහ.

භාථාසු-කුසිගොති මිථ්‍යා විතක්කබ්බුල්ලතාය කාම-වාසාද-විති-සා විතක්කසම්බාතෙහි කුච්ඡිතෙහි පාපධම්මෙහි කුසිතො, කුච්ඡිතං වා සිද්ධි සමමාපට්ටපනතියො අවසිද්ධතිය=කුසිතො දකාරස්ස තකාරං

1. ම. ඔත්තප්පං. 2. ම. අනොත්තාපො. 3. හි. III & V. සමපන්නතතා.

a. බුද්ධාචර්‍යවිභික්ඛා.

b. සඤ්ඤාබ්‍රහ්මකර-බලවික්ක.

කතා. හිංගිවිසේනාති නිබ්බිරියො, වතුසුපි ඉරියාපථෙසු විරියකරණ රතිනො, අනුස්සාහ සංඝතසභාවස්ස විත්තාලසියස්ස චිත්තස්ස ආපතති විසානභාවස්ස කායාලසියස්ස මුදධස්ස ව අභිණ්ණපථවත්තියා චිත්තමිදං බහුලො පාපජ්ගුවන් ලක්කණොය හිරියා අභාවෙන තපපිට්ඨකොති අතිරිකෙන සමන්තාගතතතා ව=අභිවිසේනො. හිරියතපවිරියානං අභාවෙනෙව සමොපපිට්ඨතතියං නජී තස්ස ආදරොති-අනාදරොති. උභයථාපි තථා ධම්මප්‍රග්‍යාලෙන දුට්ඨකිරියාකරණෙන අනාදරො. පුම්බුත්ති පුම්බුං, සමෙබ්බාධිමුත්තමනති සමෙබ්බාධිසඬාතං උත්තමං අර හතතං අධිගතත්‍වං අභාවෙබ්බාති අනෙථා. සභිමාති විරකතවිරහාසිතානං අනුස්සරණෙ සමන්තස්ස සතිනෙපක්කස්ස භාවෙන වතුසුපිපට්ඨාන යොගෙන සතිමා. හිංගිවිසේනාති සත්තට්ඨානියසමපඤ්ඤසඬාතෙන නෙවෙව කම්මට්ඨානපරිහරණපඤ්ඤසඬාතෙන¹ ව නෙපකෙකන සමන්තාගතතතා=තිපකො. කොසීති ආරම්භෙපතිජ්ඣානෙන ලක්ක ඤ්ඤපතිජ්ඣානෙන වාති විහිපි කොනෙති කොසී. අපමනෙනාති “දිවසං වහ්නමෙන නිසර්ජය ආවරණියෙති ධම්මෙති විත්තං පරි සොධෙති”²තී^a ආදිතා නයෙන කම්මට්ඨානභාවනාය අපමනෙනා. සංයොජනං ජාතිජරාය ඡෙත්වාති ජාතියා වෙව ජරාය ව සතෙන සංයොජෙතීති=සංයොජනනති ලදධතාමං කාමරහාදිකං දස විධම්මි කිලෙසජාතං අනුසයසමුග්ගාතවසෙන මුලතො ජිජ්ඣා. අථවා “සංයොජනං ජාතිජරාය ඡෙත්වා”ති ජාතිජරාය සංයොජනං ජිජ්ඣා, යස්ස හි සංයොජනාති අවජිත්තාති තස්ස ජාතිජරාය අවේජ්ඣෙ අසමුග්ගාතොව. යස්ස පත තාති ජිත්තාති තස්ස ජාති ජර විචිත්තාව කාරණස්ස සමුග්ගාතිතතතා, තඤ්ච සංයොජනං ජිජ්ඣෙනා ඵව ජාතිජරාපි ජිජ්ඣති, තෙන වුත්තං “සංයොජනං ජාතිජරාය ඡෙත්වා”ති. ඉධෙව සමෙබ්බාධි මනුත්තරං පුණෙති ඉමස්මිං යෙව අත්තභාවෙ අග්ගමග්ගං අරහත්තං වා පුණෙ පාපුණෙය්‍ය.

සත්තම සුත්තං.

2. 1. 8.

අට්ඨමෙ-හිංගිදනති ඵත්ත “ත” ඉති පටිසෙධෙ තිපාතො. තස්ස “වුග්ගති”ති ඉමිකා සම්මතො. යකාරො පදසනිකරො. ඉදංසද්දො:- “ඵකම්දකං හිත්තවෙ සමයං උක්කට්ඨායං විහරමි සුභගවෙන සාලරජමුලෙ”³ති^b ආදීසු තිපාතමත්තං. “ඉදං චො තං හිත්තවෙ අපමනතකං ඔරමත්තකං සිලමත්තක”නති^c ආදීසු යථාට්ඨතො ආසත්තපට්ඨකො ආගතො.

1. සි III & V. පරිහරණසඬාතෙන. a නිකඛ්ඛුත්තකර-රථකාරථක. b මජ්ඣිමනිකාය-මුලපණ්ණාසක-බ්‍රහ්මනිමත්තනිසා සුත්ත. c. දිසතිකාය-මුසමජාලසුත්ත.

“ඉදං හි තං ජෙනවනං ඉසිසඛිනිසෙවිතං,
ආවුත්ථං ධම්මරාජෙන පිතිසංජනනං මම”නති^a

ආදීප්ත වක්කමානෙ ආසන්නපථවතෙති. ඉධාපි වක්කමානෙයෙව
ආසන්නපථවතෙති දට්ඨබ්බො. බ්‍රහ්මවරියසද්දො:-

“කිං තෙ වතං කිං පන බ්‍රහ්මවරියං
කිසස සුවින්නසස අයං විපාකො,
ඉද්ධිජුතිබල විරිසුපපතති
අක්කාති මෙ නාග මහාවිමානං.

අහඤ්ච හරියා ව මනුසසලොකෙ
සද්ධා උගො දුනපතී ආනුමත,
ඔපානතුතං මෙ සරං තදුසි
සන්නපපිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ව.

තමෙව තං තං පන බ්‍රහ්මවරියං
තසස සුවින්නසස අයං විපාකො,
ඉද්ධිජුතිබලවිරිසුපපතති
ඉදඤ්ච මෙ ධීර මහාවිමාන”නති

ඉමස්මිං පුණ්ණකත්තකෙ දුනෙ ආගතො.

“කෙනපාති කාමදදො කෙන පාති මධුසසවො,
කෙන තෙ බ්‍රහ්මවරියෙන පුඤ්ඤං පාතිමති ඉජ්ඣති.
තෙන පාති කාමදදො තෙන පාති මධුසසවො,
තෙන මෙ බ්‍රහ්මවරියෙන පුඤ්ඤං පාතිමති ඉජ්ඣති”ති

ඉමස්මිං අභිකුරපෙතවක්ඛස්මිං වෙය්‍යාවළෙව. “ඉදං ඛො තං
භික්ඛවෙ තිත්තිරියං නාම බ්‍රහ්මවරියං අභොසි”ති ඉමස්මිං තිත්තිර
ජ්ඣකෙ පඤ්චසික්ඛාපදසිලො. “තං ඛො පන පඤ්චසිබ්බ බ්‍රහ්මවරියං
තෙව නිබ්බිද්ධං න විරාගාය යාවදෙව බ්‍රහ්මලොකුපපතතියා”ති
ඉමස්මිං මහාභොවින්දු සුතෙන බ්‍රහ්මවිහාරෙ. “පරෙ අබ්‍රහ්මවාරි
හවිසසනති මයමෙත්ථ බ්‍රහ්මවාරිනො හවිසසාමා”ති සලෙලබසුතෙන
මෙට්ඨනවිරතියං.

“මගඤ්ච හරියා නාතික්ඛමාම
අජේත ව හරියා නාතික්ඛමනති,
අඤ්ඤත්තු තාති ව බ්‍රහ්මවරියං වරුම
තසමාති අමතං දහරු න මීයරෙ”ති.

මහාධම්මපාලජ්ඣකෙ සදුරසනොසෙ. “අභිජ්ඣාමි ඛොපනාහං
සාරිපුත්ත වතුරභිසමනනාගතං බ්‍රහ්මවරියං වරිතා තපස්සි සුදං
භොමි”ති ලොමහංසසුතෙන විරියෙ.

“තිනෙන බ්‍රහ්මවරියෙන බ්‍රහ්මයෙ උපපජ්ජති
මජ්ඣමෙක ව දෙවතනං උත්තමෙන විසුජ්ඣති”ති

නිමි¹ ජනනෙන අත්තදමනවසෙන නතෙ අට්ඨබ්බිකඋපොසථෙ.
“ඉදං බොපන පඤ්ඤාසිව බ්‍රහ්මවරියං එකන්තනිබ්බිදය -පෙ- අය
මෙව අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො”ති මහාගොවීන්ද්‍ර සුතෙන යෙව
අරියමග්ගො. “තසිදං බ්‍රහ්මවරියං ඉදධිඤ්ඤව ජිතඤ්ඤ වින්දාරිකං බාහු
ජඤ්ඤං පුට්ඨතුං යාවදෙව මනුසොගි සුපපකාසිත”නති පාසාදික
සුතෙන සිත්තාත්තයසංඛ්‍යාගෙ සකලයමිං සාසනෙ ඉධාපි අරියමග්ගො
සාසනෙ ව වත්තති. වුස්සනීති වස්සෙති, වරියනීති අන්තො.
ජනකුහනිකාන්ති² අගො අගොසා සීලවා වත්තසමපන්නො අපිච්ඡේද
සනතුට්ඨො මහිද්ධිකො මහානුභාවොති ආදිනා ජනස්ස සත්ත
ලොකස්ස විමොපනන්තං. ජනලපනන්තති එවරුපස්ස නාම
අගස්ස දිනනං මහපථලං හවිස්සනීති පසන්නාවිනෙතති කොතන්තො
තිං ආහරියතුති මනුසොගි වදපනන්තං. ලාභ-සක්කාර-සිලොකාති
සංසන්තති යායං “ආකඤ්ඤය වෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු ලාභී අස්සං
විවර-පිණ්ඩපාත-සෙතාසන-තිලානපච්චය-ගෙසජ්ජ පරික්ඛාරානන්ති
සීලෙස්සෙට්ඨස්ස පරිපුරකාරි”ති³ සීලානිසංසභාවෙ රතො වතුපච්චය
ලාභො, යො වතුන්තං පච්චයානං සක්කච්චං⁴ දුක්ඛසංඛො ආදර-
බ්‍රහ්මාන-ගරුකරණ⁵ සංඛො ව සක්කාගේ, යො ව “සීලසමපන්නො
බ්‍රහ්මසුතො සුතධරො⁶ ආරදධිවරියො”ති ආදිනා තයෙන
උග්ගච්ඡන්තක ථුතිඤ්ඤාසංඛ්‍යාසංඛො සීලොකො බ්‍රහ්මවරියං වරන්තා
නං දිට්ඨධම්මිකො ආනිසංසො, තදන්තං ඉති මං ජනො ජනාතුති
එවං බ්‍රහ්මවරියවාසෙ සති අයං සීලවා කල්‍යාණධම්මොති ආදිනා
මං ජනො ජානාතු සංභාවෙතුති අත්තනො සන්තගුණවසෙන
සමොචනන්තමපි තසිදං බ්‍රහ්මවරියං වුස්සනීති සමබ්බො, තෙවි පන
“කුහනන්ත”නති පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස සතො සාමන්තජපන
ඉරියපථනීසිති පච්චය පටිසෙවන සංඛොතෙන තිවිඤ්ඤ කුහන
චන්ද්‍රිකා කුහනභාවෙන ජනස්ස විමොපනන්තං. “ජනලපනන්ත”නති
පාපිච්ඡස්සෙව සතො පච්චයන්තං⁷ පරික්ඛෙදාභාසාදිවසෙන⁸ උපන
භාවෙන උල්ලපනභාවෙන වා ජනස්ස ලපනන්තං. “ලාභසක්කාර
සිලොකාතිසංසන්ත”නති පාපිච්ඡස්සෙව සතො ලාභාදිවසෙන ගරු⁹
තාය ලාභසක්කාරසිලොකසංඛොතස්ස ආනිසංසඋග්ගස්ස¹⁰ නිපථා
දනන්තං. ඉතිමං ජනො ජනාතුති පාපිච්ඡස්සෙව සතො අසන්නගුණ
සමොචනාධිපපායෙන ඉති එවං මං ජනො ජානාතුති න ඉදං

I. සි. III & V; නෙමිතත. 5. සි. VI පච්චයන්තං.
2. ම. සක්කරිත්තං. 6. ම. පරික්ඛෙදාභාසාදි.
3. සි. III & V. තාරුඤ්ඤ. 7. ම. ලාභාදිගරු.
4. සි. III & V, බ්‍රහ්මභව. 8. ම. ආනිසංසස්ස.
9. ම. පරික්ඛෙදාභාසාදි. 10. ම. අසන්නගුණ.

බ්‍රහ්මවරියං. වුස්සනීති එවමෙත්ත අත්ථං වදනති. පුරිමො යෙව පත¹ අත්ථො සාරතරෙ අඨමොති එත්ත “අථා”ති අඤ්ඤදත්තේ තීපාතො, ඛොති අවධාරණේ, තෙන කුහනාදිතො අඤ්ඤදභායෙව පත ඉදං භික්ඛවෙ බ්‍රහ්මවරියං. වුස්සනීති දස්සෙති. තං පයොගං දස්සෙන්නො “සංවරන්ඤ්ඤව පභානන්ඤ්ඤා”ති ආහ. තත්ත පඤ්ඤ විධො සංවරෙ:- පාතිමොක්ඛසංවරෙ සතිසංවරෙ ඤ්ඤාසංවරෙ ඛන්තිසංවරෙ විරියසංවරෙති. “ඉමිනා පාතිමොක්ඛ සංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො”තීති ආදිනා තයෙන ආගතො අයං පාතිමොක්ඛසංවරෙ නාම. යො සීලසංවරෙති පවුච්චති. ‘රක්ඛති වක්ඛන්ද්‍රියං වක්ඛන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපඡ්ඡති”ති² ආගතො අයං සති සංවරෙ.

“යාති සොත්තාති ලොකයම් (අජිත්තාති භගවා)

සති තෙසං නිවාරණං,

සොත්තාතං සංවරං බ්‍රුමි පඤ්ඤයෙන පිට්ඨරෙ”තීති

ආගතො අයං ඤ්ඤාසංවරො. “ඛමො හොති සීතස්ස උණස්සා”ති³ ආදිනා තයෙන ආගතො අයං ඛන්තිසංවරෙ. “උප්පන්නං කාමචිතකකං නාධිවාසෙති”තීති ආදිනා තයෙන ආගතො අයං විරියසංවරො. අත්තො පත පානාතිපානාදිනං පඡ්ඝනවසෙන වත්තපටි වත්තාදිනං කරණවසෙන ව පවත්තා චේතනා චෙව විරතියො ව සමෙධපතො සමෙධා කායච්චිසංයමො, විත්ථාරතො සත්තනනං ආපතතික්ඛන්තිනං අචිතික්ඛමො සීලසංවරො. සති එව=සති සංවරො, සතිප්පධානා⁴ වා කුසලා ඛන්ති. ඤ්ඤමෙව=ඤ්ඤාසංවරො, අධිවාසනවසෙන අදෙසුසප්පධානා වා පවත්තා කුසලා ඛන්ති ඛන්ති සංවරො, පඤ්ඤාති එතෙ. කාමචිතකකාදිනං අධිවාසනවසෙන පවත්තවිරියමෙව=විරියසංවරො. තෙසු පඨමො කායදුච්චරිතාදි⁵ දුසසීලාස්ස සංවරණතො=සංවරො, දුතියො මුට්ඨසච්චස්ස, තතියො අඤ්ඤාස්ස, චතුත්ථො අක්ඛන්තියා, පඤ්ඤමො කොසඡස්ස සංවරණතො පිදහනතො සංවරොති චෙදිතමෙධා. එවමෙතස්ස සංවරස්ස අත්ථාය සංවරන්ථං, සංවරතිප්ථාදනන්තති අත්ථො.

පභානමපි පඤ්ඤවිධං: තදබ්භප්පභානං වික්ඛම්භනප්පභානං සමුලේඤ්දප්පභානං පටිප්පඤ්ඤප්පභානං නිය්‍යරණප්පභානන්ති. තත්ත යං වත්තමං. තං හෙට්ඨා එකකතිපාතෙ පඨමස්සත්තවණ්ණකාය වුත්තමෙව. තස්ස පත පඤ්ඤවිධස්සපි තථා තථා රාගාදිකීලෙසානං පටිතිස්සඡ්ඡනවේන⁶ සමතික්ඛමනවේන වා පභානස්ස අත්ථාය

1. සී. III & V. පුරිමෙ පත.

3. සී. VI දුමරිතාදිසු.

2. සී. III & V. සති. පධානා.

4. සී. VI. වසෙන.

a. කානචිතභිත.

d. සබ්බාසවසුත්ත.

e. සබ්බාසවසුත්ත.

b. මජ්ඣිමනිකාය-මජ්ඣිමපණ්ණාසක-සෙවසුත්ත.

c. සුත්තනිපාත-පාරයනවග්ග-අජිතසුත්ත.

පහානන්දං, පහානසාධනන්දනාදි අන්තරා. තත් සංවරෙන කිලෙසානං විතතසන්නානෙ පචෙසන¹ නිවාරණං, පහානෙන පචෙසන නිවාරණසේව පමුග්ගානො වානි වදනති, උභයෙනාපි පන යථාර්ථං උභයං සමපජ්ජනීති දට්ඨබ්බං. සිලාදිධම්මො එව හි සංවරණතො සංවරො පජ්ඣනතො පහානනති.

ගාථාසු-අනිතිහනති ඊතියො වුවනති උපද්දවා දිට්ඨධම්මිකා ව සමපරාසිකා ව, ඊතියො හනති විනාසෙනි පජ්ඣනති=ඊතීහං, අනු ඊතීහනති=අනිතිහං, සාසනබ්‍රහ්මවරියං. මග්ගබ්‍රහ්මවරියසේව². අථවා ඊතීහි අනන්තෙහි සද්ධිං හනනති ගච්ඡනති පවත්තනන්ති=ඊතීහා, තණ්හාදි උපකක්ඛිලෙසා, තත්ථ එත්ථ ඊතීහානි=අනිතිහං. ඊතීහානි වා යථා වුත්තනනන්තෙ තිජ්ජියසමයා, තප්පටිපක්ඛිනො ඉදං අනිතිහං. “අනිතිහ”නතිපි පාඨො. තස්සන්තො: ඉති හායන්ති³ධම්මෙසු අනෙකං සගාභතාවන්තොති විචිකිච්ඡා ඉතිහං නාම, සමමාසවුද්ධිපචෙදි තත්තා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනානං නිකාමධිභාවසාධනතො තත්ථ එත්ථ ඉතිහනති=අනිතිහං, අපරපචවයන්ති අන්තො. වුත්තං නෙතං: - “පචවත්තං චෙදිතබ්බො විඤ්ඤාති”ති “අතකතාවචරොති”ව. ගාථාසුචන්දං පන අනිතිහනති දීඝං පඨනති. නිබ්බාණසම්ඛාතං මගධං පතීර්ඨං පාරං ගච්ඡන්ති=නිබ්බාණොගධගාමී, විමුත්තර්ථසත්තා⁴ එකන්තොනෙව නිබ්බාණසමපාපකොති අන්තො, තං නිබ්බාණොගධගාමිනං. බ්‍රහ්මවරියං. සොති යො සො සමතිංස පාරමිසො පුරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ හිත්ථිත්වා අනුග්ගාරං සම්මා සම්මොඛං අභිසම්මුද්ධො සො භගවා. අද්දසසී දෙසෙසී. “නිබ්බාණොගධො”තිවා අරියමග්ගො වුවනති, තෙන විනා නිබ්බාණොගාහනස්ස අසම්භවන්තො, තස්ස ව නිබ්බාණං අනාලම්බිත්වා අපචත්තනතො. තස්සෙව තං එකන්තං පාපයෙ ගච්ඡන්ති=නිබ්බාණොගධගාමී. අථවා “නිබ්බාණොගධගාමින”නති නිබ්බාණස්ස අන්තොගාමිනං, මග්ග බ්‍රහ්මවරියං නිබ්බාණං ආරම්භං කත්වා තස්ස අන්තො එව වත්තති පවත්තනති. මහනෙතාසීති මහාආතුමෙහි උදාරජ්ඣාසයෙහි. මහන්තං නිබ්බාණං. මහනෙත වා සීලකඛනාදිකෙ එසන්ති ගවෙසන්ති=මග්ගසින්නො, වුද්ධාදයො අරියො. තෙහි අනුශාන්තො පටිපන්නො. යථා බ්‍රහ්මෙහි දෙසිතනති යථා අභිඤ්ඤායාදි ධම්මෙ අභිඤ්ඤායාදි “ගාවෙනෙව සමමාසවුද්ධික මයා දෙසිතං එවං සෙව එතං. මග්ගබ්‍රහ්මවරියං තදන්තං සාසනෙ බ්‍රහ්මවරියසේව සපි සජ්ජනති, තෙ දිට්ඨධම්මිකසමපරාසිකන්තෙහි යථාර්ථං අනුසාසනස්ස සසුද්ධි මග්ගං සාසනානාදිනො මවාදපනිකාරා සකලස්ස වට්ඨ දුක්ඛස්ස අන්තං පරියන්තං අපචත්තති=කුසිත්තන්ති, දුක්ඛස්ස වා අන්තං නිබ්බාණං සමප්පිකරියන්ති.

අට්ඨම සුත්තං.

1. සී. VI. පචෙසනා. 2. සී. තදිත්තනෙ. 3. සී. ඉතියොගනති. 4. ග්‍රාමිකාදි. මුත්තර්ථසත්තා, සී. III & V. මුත්තර්ථසත්තනො. 5. සී. විඤ්ඤාදි. 12

2. 1. 9.

නවමෙ-අභිඤ්ඤා කුසලාදිභාවෙන ඛනිදිවිභාගෙන ව සබ්බධමෙම අභි විසිට්ඨන ඤාණෙන අවිපරිතතො ජනනත්ථං. පටිඤ්ඤා කුසලාදිභාවෙන තෙභුමකධමෙම ඉදං දුක්ඛනති ආදිනා පරිජනනත්ථං. සමතිකක්කමනත්ඤ්ඤා. තත්ථ අභිඤ්ඤාය අභිජානනා වතු සච්චිවිසයා, පරිඤ්ඤාපන¹ පරිජානනා යදිපි දුක්ඛසච්චිවිසයා, පහානසච්චිකිරියා භාවනාතිසමයෙහි පන විනා නපච්චතනීති පහානාදයොපි ඉධ ගතිතාති වෙදිතබ්බං. සෙසං අනන්තරසුතෙන වුත්තමෙව.

නම්ම සුත්තං.

2. 1. 10.

දසමෙ-“සුඛසොමනස්ස බහුලො”ති එත්ථ සුඛනති කායිකං සුඛං, සොමනස්සනති වෙතසිකං, තස්මා² යස්ස කායිකං වෙතසිකඤ්ඤා සුඛං අභිභ්භං පච්චතනති සො සුඛසොමනස්ස බහුලොති වුත්තො. සොනිති “වතස්සො බො ඉමා සරිපුත්ත යොනියො”ති³ ආදිසු ඛනිකොට්ඨාසො යොනීති ආගතො. “යොනි ගෙසා භුමථ³ ඵලස්ස අධිගමායා”ති ආදිසු කාරණං. “නවාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රෑමී යොනීජං මතතිසමභවං”^b “තමෙනං කමමිජ වාතා උබ්බතෙනත්වා⁴ උද්ධපාදං අධොසිරං සමපරිවතෙනත්වා මාතු යොනිබ්බවෙ සමපට්ඨා දෙනී”ති ව ආදිසු පස්සාවමග්ගො. ඉධ පන කාරණං අධිපෙතං. අස්සාති අනෙත. ආරද්ධාති පට්ඨපිතා පග්ගතිතා පරිපුණ්ණා, සංපාදිතා වා. ආසව්‍යානං ඛණ්ඩානි එත්ථ ආසවනතීති=ආසවා, වක්ඛුතොපි-පෙ-මනතොපි සච්චනති පච්චතනතීති වුත්තං හොති, ධම්මතො යාව ගොත්‍රතු ඔකාසතො යාව භවග්ගා සච්චනතීති වා=ආසවා, එතෙ ධම්මෙම එතං ව ඔකාසං අනෙතා කරිත්වා පච්චතනතීති අනෙතා. අනෙතාකරණත්ථො හි අයං ආකාරෙ, විරපාරිවාසියට්ඨන මදිර දයො ආසවා විශාතිපි=ආසවා. ලොකෙ හි විරපාරිවාසිකා මදිර දයො ආසවාති වුච්චනති, යදි ව විරපාරිවාසියට්ඨන ආසවා එතෙ එව භවිතුං අරහනති. වුත්තං හෙතං :- “පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ඉතො පුබ්බ අවිජ්ජා නාහොසි”ති^c ආදි. ආයතං වා සංසාරදුක්ඛං සච්චනති පසච්චනතීති=ආසවා. පුරිමාති වෙත්ථ නිබ්බවනාති යත්ථ කිලෙසා ආසවාති ආගතා තත්ථ යුජ්ජනති, පච්චිමං කමෙවපි, න කෙවලඤ්ඤා කමමකිලෙසා එව ආසවා අපිච්ච බො නානට්ඨකාර උපද්දවාපි, අභිධම්මෙ හි : “වත්තාරො ආසවා කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජසවො”ති කාමරහාදයො කිලෙසා ආසවාති ආගතා.

1. සි. පරිඤ්ඤා පඤ්ඤාපන.

2. සි. III & V. කායමා.

3. සො. භුමි ව.

4. සි. III. V. ම & සො. නිබ්බතනිත්වා.

a මජ්ඣිමනිකාය-මහාසිහසාදසුත්ත.

b ධම්මපද-බ්‍රාහ්මණවග්ග.

c සංයුත්තනිකාය.

සුතෙනපි :- “නාහං චුන්ද දිට්ඨධම්මිකානං යෙව ආසවානං සංවරාය ධරමං දෙසෙමි”¹ තිඃ එත්ථ විවාදමුල භූතා කිලෙසා ආසවාති ආගතා.

යෙන දෙවුපපත්තංග්ග ගතිබ්බො වා විහග්ගමො,
යක්ඛතතං යෙන ගවෙජ්ජයා² මනුස්සත්තඤ්ඤා අබ්බජේ,
තෙ මයං ආසවා ඛිණං විඤ්ඤා විතලිකතා”³ තිඃ

එත්ථ හෙභුමකඤ්ඤා කමමං අවසෙසා ව අකුසලා ධරමො. “දිට්ඨ ධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය සම්පරාධිකානං ආසවානං පටිඝා නායා”⁴ ති එත්ථ පරුපසාන⁵ විපට්ඨිසාරවධබ්බිකාදයො වෙව අපාය. දුක්ඛභූතා නානප්පකාර උපග්ගවා ව. තෙ පනෙනෙව ආසවා විතයො: “දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය සම්පරාධිකානං ආසවානං පටි ඝාතායා”⁶ තිං වෙධා ආගතා. සලායතනො: “තයො මෙ ආවුසෙසා ආසවා- කාමාසවො හවාසවො අවිජ්ජාසවො”⁷ තිඃ⁸ තිඃ⁹ ආගතා. තථා අඤ්ඤාසු සුත්තනෙත්තසු අභිධම්මෙව ව තෙ යෙව දිට්ඨාසවෙන සද්ධිං වතුධා ආගතා. නිබ්බෙධිකපරියායො: “අත්ථි තීක්ඛවෙ ආසවා කීරයගාමිතියා¹⁰ අත්ථි ආසවා තීරවජ්ජානයොතිගාමිතියා අත්ථි ආසවා පෙත්තවිසයගාමිතියා අත්ථි ආසවා මනුස්සලොකගාමිතියා අත්ථි ආසවා දෙවලොක ගාමිතියා”¹¹ ති පඤ්ඤාධා ආගතා. කමමමෙව වෙත්ථ ආසවාති අධිපෙපතං. ඡක්ඛතිපාතො :- “අත්ථි තීක්ඛවෙආසවා සංවර පභාතබ්බො”¹² ති ආදිනො නයෙත ඡධා ආගතා. සබ්බාසවසංවරපරියායෙ තෙ යෙව දස්සනාපභාතබ්බෙති ධම්මෙති සද්ධිං. සත්තධා ආගතා. ඉධ පත අභිධම්මපරියායෙන වත්තායෙ ආසවා අධිපෙපතාති වෙදිතබ්බො. ඕසාසාති එත්ථ පත යො ආසවානං බයො වයො හෙදෙ පරිහෙදෙ අතිවචනා අත්තරධානනති ආසවානං සරසහෙදෙ බයොති වුත්තො. “ඡතනො අහං භික්ඛවෙ පස්සන්තො ආසවානං බයං වදාමි”¹³ ති එත්ථ ආසවානං ඛිණංකාරෙ නත්ථිභාවො අවචනනඅසමුප්පාදෙ ආසවක්ඛයොති වුත්තො.

“සෙක්ඛස්ස සික්ඛමානස්ස උජ්ජමයොත්තසාරිනො,
බයසමිං පඨමං ඤාණං තතො අඤ්ඤා අනන්තරා”¹⁴ තිඃ

එත්ථ අරියමග්ගො ආසවක්ඛයොති වුත්තො. “ආසවානං බයා සමිණො හොති”¹⁵ ති එත්ථ ඵලං.

“පරවජ්ජානුපසසිස්ස නිව්වං උජ්ඣානසඤ්ඤාදිනො,
ආසවා තස්ස වසුන්ති ආරං සො ආසවකබ්බො”¹⁶ තිඃ

1. සි. ගවෙජ්ජයා.	3. සි III. V & VI. නිවිධා.
2. පරුපවාද-මනොරථපුරුෂෝ.	4. සි & සං. ගමනියා.
a. තවකභිකුත්තර.	d. මජ්ඣිමනිකාය-සමිමාදිසිසුත්ත.
b. චතුක්ඛකභිකුත්තර-චක්ඛකවග්ග.	e. මජ්ඣිමනිකාය-ඥානසමුත්ත.
c. පාරජිකපාලි-පඨමපාරජිකා.	f. කික්ඛභිකුත්තර-සමිණවග්ග
g. ධම්මපද-මලවග්ග.	

එන් නිබ්බාණං. ඉධ පන එලං සත්ථාය ආසවානං බයායාති චුත්තං,
 අරහත්තඵලන්ධායාති අන්තො. සංවෙජනිසෙසු ධානෙසුති සංවෙජ
 තිකෙසු ජාතිආදිසු සංවෙගවන්තසු, ජාති-ජරා-බ්‍යාධි-වරණං අපායගම
 නීයං අතීතෙ වට්ඨමුලකං දුක්ඛං අනාගතෙ වට්ඨමුලකං දුක්ඛං
 පට්ඨප්පන්නෙ ආහාරපරිභෝගිමුලකං දුක්ඛන්ති ඉමොති හි සංවෙග
 වන්තසු සංවෙජනීයධ්මානාති නාම. අපි ච ආදිත්තො ලොක
 සන්තිවාසො උය්‍යුත්තො අවය්‍යුත්තො¹ කුමමග්ගපටිපන්නො උපතීයති
 ලොකො අරුච්චො² අතාණො³ ලොකො අතීතස්සරො⁴ අසස්සත්තො⁵
 අයං ලොකො සබ්බං පභාය ගමනීයං උත්තත්තො⁶ ලොකො අතීත්තො
 තණ්හාදුසොති⁷ එවමාදීති වෙත්ථ සංවෙජනීයධ්මානාති වෙදි
 තබ්බොති. සංවෙජනෙත්තාති ජාතිආදිසංවෙගවන්තසු පටිච්ච උප්පත්ත
 ග්ගසම්බන්ධාත්තො⁸ සංවෙජනෙත්ත, අන්තො පන සත්තොත්තප්පං ඤාණං
 සංවෙගො නාම. සංවිග්ගස්සාති ගග්ගසත්තන්තාදිවග්ගෙත්ත අත්ත
 කෙති⁹ ජාතිආදිදුක්ඛෙති සංවෙගජාතස්ස. “සංවෙජ්ඣා”ති ච පඨන්ති.
 ඤාණිසො පඨානෙත්තාති උපායපඨානෙත්ත, සම්මොචායාමේත්තාති
 අන්තො. සො හි යථා අකුසලො ධම්මො පටිග්ගන්ති කුසලො ධම්මො භාවනා
 පාරිසුරිං ගමන්ති එවං පඨානෙත්තො උත්තමභාවසාධනෙත්තො ච පඨා
 නන්ති චුට්ඨති. තත්ථ සංවෙගෙත්ත භවාදිසු කිඤ්චි තාණං ලෙත්තං
 පටිසරණං අපස්සන්තො තත්ථ අත්තොලීයත්තො අලග්ගමානසො
 තප්පටිපන්නො ච විනිවන්තිතවිසඤ්ඤිත්තො අඤ්ඤාදන්තිබ්බාණං
 තීත්තො හොති නිබ්බාණපෙට්ඨාණං නිබ්බාණපට්ඨාණො සො කල්‍යාණං
 මිත්තසංනිස්සයෙත්ත යොනිසො මනසිකාරබහුලො විසුඤ්ඤාසං
 පයොගො සමපට්ඨපස්සන්තාසු යුත්තප්පත්තො සබ්බග්ගිච්චි සම්බාර
 ගතෙ නිබ්බිද්ධාති විරජ්ජති විපස්සන්තං උය්‍යුක්කාපෙති. තත්ථ භද්දං
 යොනිසොමනසිකාරබහුලො විසුඤ්ඤාසංපයොගො සමප¹⁰ට්ඨපස්සන්තාසු
 යුත්තප්පත්තො තෙත්තස්ස දිට්ඨොච ධර්මෙ සුබ්බසොමනස්සබහුලො
 වෙදිතබ්බො. යං පනායං සමපට්ඨ පතීට්ඨිත්තො විපස්සන්තාය යුත්තප්ප
 ත්තො සබ්බග්ගිච්චි සම්බාරගතෙ නිබ්බිද්ධාති විරජ්ජති විපස්සන්තං
 උය්‍යුක්කාපෙති, තෙත්තස්ස ඤාණි ආරද්ධා ආසවානං බ්බාසාති
 වෙදිතබ්බං. ගාථාසු සංවිජජ්ජෙථ චාති¹¹ සංවිජජ්ජය්‍ය එව, සංවෙගං¹²
 කෙරෙය්‍ය එව. “සංවිජ්ඣා”¹³ති ච පඨන්ති. චුත්තනසෙත්ත සංවිග්ගො

1. සි. III & V. පස්සන්තො VI. පස්සන්තො.

ම & භ්‍යා. පයොගො.

2. සි. අභිච්චො.

3. සි. III & V. අපානො. [අනතිස්සරෙ.

4. සි. අනතිරමො, 6 අනතිස්සරෙ, භ්‍යා.

5. සි. අසස්සරෙ, භ්‍යා. අසස්සත්තො.

6. භ්‍යා. උත්තො,

7. සි. තණ්හාදුසොති.

8. සි V & VI. බයසම්බන්ධාත්තො.

9. ම & භ්‍යා. අත්තොත්තප්පෙති.

10. සි. සමිග, ම. සමිපෙ.

11. සි. සංවිජ්ජෙත්තොති.

12. සි. III. V & 8. එව. වෙගං.

13. භ්‍යා. සංවිජ්ඣා.

නුතානි අනේ. පණ්ණිනොති සපාඤ්ඤා, තිගෙතුකපටිසංඛිති වුත්තං ගොති. පඤ්ඤාය සම්මෙකක්ඛිණාති සංවෙගවජ්ඣති සංවිජ්ජන වසෙන පඤ්ඤාය සමවා අවෙකක්ඛිය, අථවා පඤ්ඤාය සමවා අවෙකක්ඛිණාති. සෙසං සබ්බන්ථ උත්තානන්තමෙව.

ඉති පරමයන්දිපනියා ඉතිවුත්තකට්ඨකපාංය

දුකභිපාතො

පඨමවග්ග වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. 2. 1.

දුතියවග්ගයා පඨමෙ-කපාංගනං නික්ඛමෙති එන්ත චරාගත සඤ්ඤා තාව: සත්තවොභාර සමවාසමුද්ධාදිසු දිස්සාති. තථා හෙස: “හොති තථාගතො පරමමරණං”ති^a ආදිසු සත්තවොභාරෙ. “තථාගතං දෙවමනුස්සපුර්තං බුද්ධං නමස්සාම සුවතී හොතු”ති^b ආදිසු සමවාසමුද්ධො. “තථාගතං දෙවමනුස්සපුර්තං ධම්මං නමස්සාම සුවතී හොතු”ති ආදිසු ධම්මෙ. “තථාගතං දෙවමනුස්සපුර්තං සංඝං නමස්සාම සුවතී හොතු”ති ආදිසු සංඝෙ. ඉධ පන සමවාසමුද්ධො. තභවා “තථාගත”න්ති එන්ත අට්ඨති කාරණෙති භගවා තථාගතොති වුව්වතී, කතමෙති අට්ඨති? තථා ආගතොති=තථාගතො, කථාගතොති=තථාගතො, තථලකඛණං ආගතොති=තථාගතො, ත්ථ ධම්මෙ යථාවතො අතිසමුද්ධොති=තථාගතො, තථදස්සිතාය=තථාගතො, තථවාදිතාය=තථාගතො, තථා කාරිතාය=තථාගතො, අතිභවනට්ඨන=තථාගතොති.

කථං භගවා තථා ආගතොති=තථාගතො? යථා යෙන අභිනී භාරෙත දුතපාරමිං පුරෙණා සීල-නෙකධම්ම-පඤ්ඤා-විජිත-බන්ධ-සම-අභිට්ඨාන-මෙත්තා-උපෙක්ඛාපාරමි පුරෙණා ඉමා දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමන්තපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පුරෙණා අභිගපරිව්වාග-අනතපරිව්වාග-ධනපරිව්වාග-දුරපරිව්වාග-රජ්ජපරිව්වාගනති ඉමාති පඤ්ඤාමහාපරිව්වාගාති පරිව්වජ්ඣා යථා විපස්සිආදයො සමවාසමුද්ධා ආගතා තථා අමනාකං භගවාපි ආගතොති=තථාගතො. යථාහ:-

“යපෙව ලොකමිති විපස්සිආදයො
සබ්බඤ්ඤාභාවං මුත්තයො ඉධාගතා,
තථා අයං සක්කාමුච්ඡිපි ආගතො
තථාගතො වුව්වතී තෙන වක්ඛුමා”ති.

a. දීඝතිකානෙ-බ්‍රහ්මචරසුත්ත. b. සුත්තනිපාත-රතනසුත්ත.

එවං තථා ආගතොති=තථාගතො. කථං තථා ගතොති=තථා ගතො? යථා සමපති ජාතාව විපස්සි ආදයො සමෙති පාදෙති පථවිංසං පතිට්ඨංස උත්තරාතිමුඛං සත්තපදවිනිශ්චරන ගතො, තථා අමුක්ඛං හගවාපි ගතොති=තථාගතො. යථාහ :-

“මුත්තත්තජානොව ගවමපති යථා
සමෙති පාදෙති ඵුසි වසුඤ්ඤා,
සො වික්ඛම් සත්තපදාති ගොතමො
සෙත්ඤ්ඤා ජත්තං අත්තධාරස්සං මිරු.
ගත්තාන සො සත්තපදාති ගොතමො
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො,
අට්ඨභිගුපෙතං ගිරමබ්බදිරසි
සිංහො යථා පබ්බතමුද්ධාතිට්ඨිතො”ති.

එවං තථා ගතොති=තථාගතො. කථං තථාලක්ඛණං ආගතොති= තථාගතො? සබ්බෙසං රූපාරූපධම්මානං සලක්ඛණං සංඝඤ්ඤා ලක්ඛණං තථං අවිතථං ඤ්ඤාගතිංස ආගතො අවිරුක්ඛිතී පඤ්ඤා අත්තපත්තොති¹=තථාගතො. යථාහ :-

“සබ්බෙසං පන ධම්මානං සක්ඛාමඤ්ඤාලක්ඛණං,
තථමෙවාගතො යස්මිං තස්මිං නාමො තථාගතො”ති.

එවං තථාලක්ඛණං ආගතොති=තථාගතො. කථං තථාධම්මෙ යථාවතො අභිසම්මුද්ධොති=තථාගතො? තථාධම්මො නාම චත්තාරි අරියසම්මානි, යථාහ :- “චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ තථාති අවිතථාති අත්ඤ්ඤාති, තත්මානි චත්තාරි? ඉදං දුක්ඛං අරියසම්මානානි භික්ඛවෙ තථමෙතං අවිතථමෙතං අත්ඤ්ඤාතමෙත”² තති වින්දොරු. තාති ච හගවා අභිසම්මුද්ධො, තස්මාපි තථානං අභිසම්මුද්ධානානං=තථාගතො, අභිසම්මුද්ධානො³ හි එත්ථ ගතසද්දො, එවං තථාධම්මෙ යථාවතො අභිසම්මුද්ධානි තථාගතො. කථං තථාදස්සිතාය=තථාගතො? යං සදෙවනෙ ලොකො-පෙ-සදෙවමනුස්සංස අපරිමාණාස්ස ලොක ධාතුස්ස අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛවාසෙ ආපාරං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි, තං හගවා සබ්බාකාරණො ජානාති පස්සාති, එවං ජානතා පස්සතා වානෙත තං⁴ ඉට්ඨාදිවසෙත වා දිට්ඨං-සුත-මුත-විඤ්ඤානෙස්ස ලබ්භමානාදිවසෙත⁵ වා නත්මං තං රූපං රූපා යතනං යං⁶ වතුතනං මහාගුතානං උපාදයවණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පට්ඨං නිලං පිතකන්ති ආදිනා නයෙත අනෙකෙති නාමෙති තෙරසති වාසෙති වෙපඤ්ඤාසංස වා නයෙති විහර්මානං තථමෙව හොති විතථං තත්ථි. එසත්තො සොත්තවාරදිස්ස පි ආපාරම්මෙගච්ඡන්තස්ස

1. සි. II & V. අත්තමුද්ධාති 3. සි. වණ්ණනං, වතෙත තං-මනොරථපුරණි.

2. සෘ. අභිසම්මොධිපතො. 4. සෘ. ම & මනොරථපුරණි-ලබ්භමානතපදවසෙත,

5. යං රූපං-මණොරථපුරණි.

සද්දිසු ප්‍රිත්තකෙඤ්චිතං භගවතා :- යං භික්ඛවෙ සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස
 -පප-සද්දෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පත්තං පරිශෙ
 සිතං අනුච්චරිතං මනසා, තමහං ජනාමි තමහං අබ්බඤ්ඤාසිං¹ තං
 තථාගතස්ස විදිතං තං තථාගතස්ස උපට්ඨාසි”ති^a එවං තථදස්සි
 තාය=තථාගතො. තත්ථ² තථදස්සිඅත්ථ තථාගතොති පදස්ස
 සමානවො වෙදිතබ්බො. කථං තථ³ වාදිතාය=තථාගතො? යං රත්තං
 භගවා අනුත්තරං සමමාසමෙබ්බං. අභිසම්මුද්ධො යඤ්ඤ රත්තං
 අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බාසි එත්ථත්තරෙ පඤ්ච
 වත්තාශ්‍රිතවස්සපරිමාණෙ කාලෙ යඤ්ඤ භගවතා භාසිතං සුත්ත
 ගෙය්‍යාදි, සබ්බත්තං පරිසුද්ධං පරිපුණ්ණං රුහමද⁴ නිමමදනං එක
 සද්දිසං තථං අචිතථං. තෙනාහ :- “යඤ්ඤ චුඤ්ඤ රත්තං තථාගතො
 අනුත්තරං සමමාසමෙබ්බං. අභිසම්මුද්ධාති, යඤ්ඤ රත්තං අනුපාදි
 සෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බාසති, යඤ්ඤ එතස්මිං අත්තරෙ
 භාසති උපති තිද්දිසති සබ්බං තං තථමෙවසොති න අඤ්ඤාථා, තස්මා
 තථාගතොති වුවවති”ති. ගදඅත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දෙ. එවං තථ
 වාදිතාය=තථාගතො. ආගදනං=ආගදෙ, වචනනති අත්ථො. තපො
 අච්චරිතො ආගදෙ අස්සාති=දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාග
 තොති⁵ එවමෙත්ථ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො. කථං තථාකාරිතාය=තථා
 ගතො? භගවතො හි වාචාය⁶ කාශො අනුලොමෙති, කාශස්ස වාචා,
 තස්මා යථාචාදි තථාකාරි යථාකාරි තථාචාදි ච භොති. එවං
 භූතස්ස වස්ස යථාචාචා කාශොපි තථා පවත්තො යථා ච කාශො
 වාචාපි තථා ගතොති=තථාගතො. තෙනවොහ :- “යථා වාදි භික්ඛවෙ
 තථාගතො තථාකාරි, යථාකාරි තථාචාදි ඉති යථාචාදි තථා
 කාරි යථාකාරි තථාචාදි තස්මා තථාගතොති වුවවති”ති^b. එවං තථා
 කාරිතාය=තථාගතො. කථං අභිභවනට්ඨන තථාගතො? යස්මා
 භගවා උපරිභවග්ගං භෙට්ඨං අච්චිපරිස්සත්තං කරිත්වා තිරිසං අපරි
 මාණස්ස ලොකධාතුසු සබ්බසත්තො අභිභවති සීලෙනපි සමාධි
 නාපි පඤ්ඤාපි විමුත්තියාපි විමුත්තියඤ්ඤාදස්සත්තොපි න තස්ස
 තුලා වා පමාණං වා අතුලො අපමෙශ්‍යො අනුත්තරෙ දෙව්‍යං
 අභිදෙවො සක්කානං අතිසක්කො භූගමාණං අතිබුගමා සබ්බ
 සත්තුත්තමො තස්මා තථාගතො. තෙනාහ :- සද්දෙවකෙ භික්ඛවෙ
 ලොකෙ-පප-සද්දෙවමනුස්සාය තථාගතො අතිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤ
 දඤ්ඤ දසො වසවතති. තස්මා තථාගතොති වුවවති”ති^c. තත්තොයං පද
 සිද්ධි-අගදෙ විශ්=අගදෙ, සො⁷ දෙසනාවිලාසො වෙව පුඤ්ඤස්ස සො⁸ ව

1. සී. III. V. ම & සො. අභිඤ්ඤාසිං.

6. සී. III & V. වාචාය.

2. සො. එත්ථ

7. කො පතෙස-මණොරථපුරණී.

3. සී. තථා.

8. සී. III & V. පුඤ්ඤකෙඤ්චිතො.

4. ම & සො. රුහමදදි.

a. වතුක්කභිභූතො-වත්තවග්ගො.

5. ම. තථාගතොති වුවවති.

b. වතුක්කභිභූතො-උරුමෙවලවග්ගො.

තෙන භෙස මහානුභාවො භිසෙකකා¹ විය දිබ්බාගදෙන සප්ප සබ්බපරප්පවාදිනො සද්දෙවනඤ්ච ලොකං අභිභවති. ඉති සබ්බ ලොකාභිභවතෙ තපො අවිපරිනො යථාචුත්තො ආගද්ද එතස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභව නට්ඨිත තථාගතො. අපි ව තථාය ගතො අවගතොති=තථාගතො, තත්ථ සකලලොකං තීරණපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අවගතොති=තථාගතො, ලොකසමුදයං පභාණපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අතීනොති=තථාගතො, ලොකනිරෝධං සච්ඡිකිරියාය තථාය ගතො අතිගතොති² තථාගතො, ලොකනිරෝධගාමිනී පටිපදං භාවනාය තථාය ගතො පටි පනෙතොති=තථාගතො. චුතතං හෙතං භගවතා :—“ලොකො භික්ඛවෙ තථාගතෙත අභිසම්මුද්ධො ලොකත්වා තථාගතො විසංසුත්තො ලොකසමුදයො භික්ඛවෙ තථාගතෙත අභිසම්මුද්ධො ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පභිනො, ලොකනිරෝධො භික්ඛවෙ තථාගතෙත අභිසම්මුද්ධො ලොකනිරෝධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො, ලොක නිරෝධගාමිනීපටිපදා භික්ඛවෙ තථාගතෙත අභිසම්මුද්ධො ලොක නිරෝධගාමිනීපටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා. යං භික්ඛවෙ සද්දෙව කස්ස—පෙ—සබ්බං තං තථාගතෙත අභිසම්මුද්ධං තස්මා තථාගතොති චුච්චති”ති. a

අපරෙතිපි අට්ඨති කාරණෙති භගවා තථාගතො: තථාය ආගතොති=තථාගතො, තථාය ගතොති=තථාගතො, තථාති ආගතොති=තථාගතො, තථා ගතොති=තථාගතො, තථා විද්ධොති=තථාගතො, තථා පවත්නිතොති=තථාගතො, තපෙති අගතොති³=තථාගතො, තථා ගතභාවෙන=තථාගතොති. කථං තථාය ආගතොති=තථාගතො? යා සා භගවතා සුමෙධභූතෙන දීපඛකර⁴ පාදමුලෙ :—

“මනුස්සතතං ලිඛගසමපතති හෙතු සන්ධාරදස්සතං.
පබ්බජ්ජා ගුණසමපතති අධිකාරො ව ඡන්දො,
අට්ඨධම්මසමොධානා අභිනීභාරො සමජ්ඣති”ති b

එවං චුතතං අට්ඨගුණසමන්තාගතං අභිනීභාරං ආපාදෙනෙතන⁵ අහං සද්දෙවකං ලොකං තිණ්ණො තාරෙස්සාමි මුත්තො මො වෙස්සාමි දනෙතා දමෙස්සාමි අස්සන්ධො අස්සාසෙස්සාමි පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙස්සාමි සුද්ධො සොඛෙස්සාමි බුද්ධො බොඛෙස්සාමිති වොභාසර⁶ පටිඤ්ඤා පවත්තිතා. චුතතං හෙතං :—

1. සත්ථ, භිසෙකො.	4. සත්ථ, දීපඛකරදසමලස්ස.
2. පනෙතොති—මහතාරථසුරණි.	5. සත්ථ, සමපාදෙනෙතන.
3. සී, ආගතොති.	6. සත්ථ, වොභාර.
a. චතුසකඛුත්තර—උරුපෙවලවග්ග.	b. බුඛවංසපාලි.

“කිමෙම එතෙත තිණ්ණෙන පුරිසෙන ථාමදස්සිතා,
සබ්බඤ්ඤානං පාපුණ්ණියා සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.”¹

ඉමිනා මෙ අධිකාරෙන කතෙන පුරිසුත්තමේ,
සබ්බඤ්ඤානං පාපුණ්ණියා තාරෙමි ජතතං බහුං.

සංසාරසාතං ජිජිඤා විද්ධංසෙත්වා තයො භවෙ,
ධම්මනාවං සමාරුක්ඛා සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.

කිමෙම අඤ්ඤානවෙසෙන ධම්මං සවජිකතෙනාධි,
සබ්බඤ්ඤානං පාපුණ්ණියා බුද්ධො ගෙස්සං සදෙවකෙ”ති.²

තං පනෙතං මහාපරිඤ්ඤාං සකලස්සපි බුද්ධිකාරකධම්මසමුද්ද
යස්ස පටිච්ඡං- පට්ඨවේක්ඛණං-³ සමාදානානං කාරණභූතං අවිසං
චාදෙනෙතා ලොකනාථො යස්මා මහාකප්පානං සත්තසහස්සාධිකාති
වත්තාරි අසම්බෙද්‍යාති සක්කවචං තීරන්තරං තීරවසෙසතො දාන
පාරමිආදයො සමතිංසපාරමියො පුරෙත්වා අභගපරිව්වාහාදයො
පඤ්චමහාපරිව්වාහෙ පරිවච්ඡිත්වා සම්මාධිට්ඨානාදිති වත්තාරි අධිට්ඨා
නාති පරිමුඤ්ඤා⁴ පුඤ්ඤඤාණසමාහරෙ සමහරිත්වා පුබ්බගෙග-
පුබ්බවරිය-ධම්මකතා-ඤ්ඤාත්ථවරියාදයො⁵ උක්ඛංසාපෙත්වා බුච්චරියං
පරමකොට්ඨං පාපෙත්වා අනුත්තරං සමමාසමොධං අභිසම්මුජ්ඣති.
තස්මා සා⁶ මහාපරිඤ්ඤා තථා අවිතථා අනඤ්ඤාතා, න තස්ස චාලග්ග
මත්තමපි විතථං අජි. තථා හි දීපඛකරො දසබලො කොණ්ඩඤ්ඤා
සුමිඛලො-පෙ-කස්සපො භගවාති ඉමෙ වතුච්ඡිසති සමමාසමබුද්ධා
පටිපාටියා උපපන්නා බුද්ධො භවිස්සන්ති තං බ්‍යාකරිංසු. එවං වතු
ච්ඡිසති බුද්ධානං සන්තිකෙ ලද්ධබ්‍යාකරණො යෙ තෙ කතාහි
නීහාරෙහි බොධිසත්තෙහි ලද්ධබ්‍යා අතිසංසා වුත්තා,⁷ තෙ ලභිත්වා
ආගතොති තාය යථා වුත්තාය මහාපරිඤ්ඤාය තථාය අභිසම්බුද්ධ
භාවං ආගතො අධිගතොති=තථාගතො. එවං තථාය=ආගතොති
තථාගතො.

කථං තථාය ගතොති=තථාගතො? යායං මහාකරුණා
ලොකනාථස්ස, යාය මහාදුක්ඛසම්පාත⁸ පටිපන්නං සත්තතිකායං
දිස්වා තස්ස තත්ඤ්ඤා කොචි පටිසරණං අගමෙවමිතො සංසාර
දුක්ඛතො මුත්තො⁹ මොවෙස්සාමිති සමුස්සාහිතමානසො මහාහිනි
භාරං අකාසි. කත්වා ච යථා පණ්ඩානං සකලලොකතිත්තසම්පාද
තාය උපසුක්ඛමාපන්නො අත්තතො කායජීවිතනිරපෙකොධං පරෙසං
සොතගමනමත්තෙනාධි විතතුත්‍රාසසමුප්පාදිකං අභිදුක්ඛකරං දුක්ඛ
වරියං¹⁰ සමාවරන්තො යථා මහාබොධිසත්තානං¹¹ පටිපත්ති භානභාගියො

1. සී. & ම. සදෙවකෙ.	6. ස්‍යා. න දිස්සති.
2. ස්‍යා. පට්ඨවේක්ඛණං.	7. ස්‍යා. යමිධාධි.
3. ස්‍යා & ම. බුච්ඡිත්වා.	8. ස්‍යා. න දිස්සති.
4. සී. වරියායො.	9. ස්‍යා. අභිදුක්ඛකරො දුක්ඛවරියො.
5. ස්‍යා. තස්මා තස්සෙව සා.	10. සී. බොධිසත්තා. a. බුච්චිමංසපාළි.

සංකිලෙසභාගියා සීතිභාගියා වා න භොති, අථවො උත්තරි¹ විසෙස භාගියාව භොති. තථා පටිපජ්ජමානො අනුපුබ්බෙන නිරවසේසෙ බොධිසම්මාගරෙ සමානෙත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණි. තතො පරඤ්චි තායෙව මහාකරුණාය සඤ්චාදිතමානසො භවිවෙකරතිං පරමඤ්චි² සන්තං විමුත්තිසුඛං³ පහාය බාලජනබහුලෙ ලොකෙ තෙහි සමුප්පාදිතං සම්මානාවමානවිපජ්ජාරං අගඤ්ඤාත්වෙතොයස්ජ නවිතයනෙන නිරවසෙසං බුද්ධිසිච්චං නිට්ඨපෙසි. තත්ත යො භගවතො සත්තෙත්සු මහාකරුණාය සමෙක්ඛමානාකාරො⁴ සො පරතො ආවිභවිස්සති. යථා බුද්ධිභූතස්ස ලොකනාථස්ස සත්තෙත්සු මහාකරුණා, එවං බොධි සත්තභූතස්ස පි මහාභිනිභාරකාලාදිසුති සබ්බන්ති සබ්බදා⁵ ව එක සදිසතාය තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. තස්මා තීසුපි අවන්ත්සු සම්ම සත්තෙත්සු⁶ සමානරසාය⁷ තථාය මහාකරුණාය සකලලොකහිතාය භවො පටිපන්නොති=තථාගතො, එවං තථාය ගතොති=තථාගතො.

තථං තථාති ආගතොති=තථාගතො? තථාති නාම වතනාරි අරිය මග්ගඤ්ඤාති, තාති හි ඉදං දුක්ඛං අයං දුක්ඛසමුදයො අයං දුක්ඛ නිරෝධො අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදාති එවං සබ්බඤ්ඤාය සම්භාගකානං පච්ඡති-නිවත්ති-තදුභයභෙදාභූතානං වතුත්තං අරිය සම්මානං: දුක්ඛස්ස පිලුහවේධා සම්බිතවේධා සන්තාපවේධා විපරි තාමවේධා, සමුදයස්ස ආයුහනවේධා නිදනවේධා සංයොගවේධා පලිබොධවේධා, නිරෝධස්ස නියරණවේධා පච්චෙකවේධා⁸ අසම්බි තවේධා අමිතවේධා, මග්ගස්ස නිය්‍යානවේධා භෙදීවේධා දස්සනවේධා අභිපතියවේධාති ආදීනං තබ්බිභාගානඤ්ච⁹ යථාභූතසභාවාවබොධ විබුද්ධිකස්ස සම්බිලෙසපක්ඛස්ස සමුච්ඡිද්දනෙන පටිලඤාය¹⁰ තත්ථ අසමයාහිසමය¹¹ සම්බාතාය අවිපරිතාකාරපථවත්තියා ධර්මානං සභාවසරසලකම්භස්ස¹² අවිසංවාදනතො තථාති අවිතථාති අනඤ්ඤථාති. තාති භගවා අනඤ්ඤතෙය්‍යා සයමෙව ආගතො අභි ගතො. තස්මා තථාති ආගතොති=තථාගතො.

යථා ව මග්ගඤ්ඤාති එවා භගවතො තීසු කාලෙසු අපට්ඨිතඤ්ඤාති වතු පටිසම්චිද්දඤ්ඤාති වතු වෙසාරජ්ඣඤ්ඤාති පඤ්ච ගතිපරිවේජද ඤ්ඤාති ඡද්දසාධාරණඤ්ඤාති සත්ත බොජ්ඣංගවිභාවනඤ්ඤාති අට්ඨ මග්ගභවිභාවන¹³ ඤ්ඤාති නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිඤ්ඤාති දසබල

1. ස්‍යා. & ම. උත්තරං.	7. සි. සමානාරහස්ස.
2. සි. පච්චෙකරතිපරමඤ්චි.	8. සි. & ම. විවෙකවේධා.
3. සි. III. V & ම. විමොක්ඛසුඛං.	9. සි. සබ්බවිභාගානඤ්ච.
4. සි. III & V. සමොක්ඛමානාකාරො.	10. සි. පටිලංකාය, ම. පට්ඨංකාය.
ම. සමෙක්ඛ මහසාභාගො.	11. ස්‍යා. අසමං මොනාහි, ම. අසමයාහි.
5. සි. සමපන්නසමපද.	12. සි. සභාවස්ස සලකම්භස්ස.
6. සි. III & V. නා දිසස්සෙ.	13. සි. මග්ගභාවනා.

ඤ්ඤානි ච විභාවෙතබ්බාති. නහු යං හි කිඤ්ඤි¹ අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු
 අපරිමාණානා සහනානං² ගිනාදිහෙදභිනානානං ගිනාදිහෙදභිනානාසු අති
 තාසු බන්ධායතනධාතුසු සභාවන්චවාදි අවන්තාවිසෙසාදි බන්ධපට්ඨඛි³
 නාමගොතනාදි ජාතිතබ්බා. අතිත්ථිසපට්ඨඛිදෙධිසු⁴ ච අභිසුමුමතිරෙහිත
 විදුරදෙදසෙසු රුපධිමෙමසු යො තංතං පච්චස්සප්පනානං වණණ
 සණ්ඨාතගතරුපථස්සාදි විසෙසො, තත්ථ සබ්බන්තෙව හන්තලෙ ධර්මිත
 ආමලකො විශ පච්චක්කන්තො අසබ්බමප්පට්ඨතං. හගවන්තො ඤ්ඤං
 පට්ඨතති, තථා අනාගතාසු පච්චස්සප්පනාසු වාති ඉමාති තීප්ප කාලෙසු අප්පට්
 භතඤ්ඤානි නාම. යථා හ :- “අතිතංසෙ බුද්ධස්ස හගවන්තො අප්පට්භත
 ඤ්ඤං අනාගතංසෙ බුද්ධස්ස හගවන්තො අප්පට්භතඤ්ඤං පච්ච
 ප්පනංසෙ බුද්ධස්ස හගවන්තො අප්පට්භතඤ්ඤං” නති. a තාති පතෙ
 තාති තත්ථ තත්ථ ධම්මානං සභාවසරසලක්කිණස්ස අවිසංවාදනන්තො
 තථාති අට්ඨතථාති අතඤ්ඤාථාති. තාති හගවා සගග්ගඤ්ඤාණන්ත
 අධිගඤ්ඤි. එවං තථාති ආගන්තොති=තථාගන්තො.

තථා අත්ථපට්ඨසමිද්ධ ධම්ම පට්ඨසමිද්ධ නිරුත්තරපට්ඨසමිද්ධ පට්ඨාණ
 පට්ඨසමිද්ධති වතස්සො පට්ඨසමිද්ධ. තත්ථ අත්ථප්ප⁵ හෙදස්ස සලල
 ක්කිණි⁶-විභාවන-වචන්තකරණසමන්තං අත්ථ පහෙද⁷ ගතං ඤ්ඤං අත්ථ
 පට්ඨසමිද්ධ, ධම්මප්පහෙදස්ස සලලක්කිණි-විභාවන-වචන්තකරණසමන්තං
 ධම්ම පහෙදගතං⁸ ඤ්ඤං ධම්මපට්ඨසමිද්ධ, නිරුත්තරප්පහෙදස්ස
 සලලක්කිණි-විභාවන-වචන්තකරණසමන්තං නිරුත්තරාභිලාපෙ පහෙද
 ගතං ඤ්ඤං නිරුත්තරපට්ඨසමිද්ධ, පට්ඨාණප්පහෙදස්ස සලලක්කිණි විභා
 වන වචන්තකරණසමන්තං පට්ඨාණ පහෙදගතං ඤ්ඤං පට්ඨාණ
 පට්ඨසමිද්ධ. වුත්තං හෙතං :- “අත්ථ ඤ්ඤං අත්ථ පට්ඨසමිද්ධ, ධම්ම ඤ්ඤං
 ධම්මපට්ඨසමිද්ධ, අත්ථ ධම්මනිරුත්තරාභිලාපෙ ඤ්ඤං නිරුත්තරපට්ඨසමිද්ධ,
 ඤ්ඤාණසු ඤ්ඤං පට්ඨාණපට්ඨසමිද්ධ” ති b. එත්ථ ච හෙතුඅනුසාරෙන
 අරණියන්තො අධිගන්තබ්බන්තො ච සබ්බිපන්තො හෙතුඵලං අත්ථා
 නාම, පහෙදන්තො පන යං කිඤ්ඤි පච්චස්සප්පනානං නිබ්බාණං භාසි
 තන්තො විපාකො කිරියාති ඉමෙ පඤ්ඤාධම්මො අත්ථා, තං අත්ථං පච්ච
 චෙක්කන්තස්ස තස්මිං අත්ථ පහෙදගතං ඤ්ඤං අත්ථ පට්ඨසමිද්ධ,
 ධම්මොති සබ්බිපන්තො පච්චයො, සො හි යස්මා තං තං අත්ථං විදහති⁹
 පච්චෙක්කති චෙව පාපෙති ච, තස්මා ධම්මොති වුච්චති. පහෙදන්තො
 පන යො කොචි ඵලනිබ්බතන්තො හෙතු අරියමිග්ගො භාසිතං
 කුසලං අකුසලනති ඉමෙ පඤ්ඤා ධම්මා ධම්මො. තං ධම්මං
 පච්චචෙක්කන්තස්ස තස්මිං ධම්මෙ පහෙදගතං⁸ ඤ්ඤං ධම්මපට්ඨසමිද්ධ,
 වුත්තමපි චෙතං :- දුක්ඛෙ ඤ්ඤං අත්ථ පට්ඨසමිද්ධ, දුක්ඛසමුදයෙ

1. සි. තත්ථායං හි කිඤ්ඤි.	6. සි. III. V & ස්‍යා. සලකකිණි,
2. ස්‍යා. තා දිස්සන්තෙ.	7. සි. III & V. අත්ථප්පහෙද.
3. සි. පට්ඨඛි.	8. සි. III & V. ධම්මප්පහෙදගතං.
4. ස්‍යා. අතිත්ථිසපට්ඨඛි.	9. දහති-විසුමිමග්ගං.
5. සි. III & V. අත්ථප්පනානං. a. පට්ඨසමිද්ධමග්ග-ඤ්ඤාණන්තථා, b. පට්ඨසමිද්ධවිභවිත.	

ඤ්ඤං ධම්මපටිසම්භවතිද, දුක්ඛනිරෝධො ඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භවතිද, දුක්ඛ
නිරෝධභාමිනියා පටිපදාය ඤ්ඤං ධම්මපටිසම්භවතිද. හෙතුමහි¹ ඤ්ඤං
ධම්මපටිසම්භවතිද, හෙතු ඵල ඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භවතිද, යෙ ධම්මා ජාතා
භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බතනා අභිනිබ්බතනා² පාතුභූතා ඉමෙසු ධම්මෙසු
ඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භවතිද, යථො ධම්මා තෙ ධම්මා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා
නිබ්බතනා අභිනිබ්බතනා පාතුභූතා තෙසු ධම්මෙසු ඤ්ඤං ධම්මපටි
සම්භවතිද, ජරමරණ ඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භවතිද, ජරමරණසමුදයෙ ඤ්ඤං
ධම්මපටිසම්භවතිද ජරමරණනිරෝධො ඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භවතිද, ජරමරණ
නිරෝධභාමිනියා පටිපදාය ඤ්ඤං ධම්මපටිසම්භවතිද. ජාතියා භවෙ
උපාදානෙ තණ්හාය වෙදනාය ඵසස්ස සලායතනෙ නාමරූපෙ
විඤ්ඤාණෙ සංඛාරෙසු ඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භවතිද. සංඛාරසමුදයෙ ඤ්ඤං
ධම්මපටිසම්භවතිද, සංඛාරනිරෝධො ඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භවතිද සංඛාර
නිරෝධභාමිනියා පටිපදාය ඤ්ඤං ධම්මපටිසම්භවතිද. ඉධ භික්ඛු ධම්මං
ජානාති සුත්තං. ඥායාං-පෙ-වෙදලං අයං චුච්චති ධම්මපටිසම්භවතිද,
සො තස්ස තස්සෙව භාසිතස්ස අත්ථං. ජානාති අයං ඉමස්ස භාසි
තස්ස අත්ථො අයං ඉමස්ස භාසිතස්ස අත්ථොති, අයං චුච්චති අත්ථ
පටිසම්භවතිද.

කතමෙ ධම්මා කුසලා? යසම් සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විත්තං
උපානතං හොති සොමනස්සසභගතං ඤ්ඤාසම්පයුත්තං රූපාරම්භණං
වා-පෙ-ධම්මාරම්භණං වා, යං යං වා පතාරබ්බ තස්මිං සමයෙ
ඵසස්සා හොති-පෙ-අවිකේඛපො හොති, ඉමෙ ධම්මා කුසලා, ඉමෙසු
ධම්මෙසු ඤ්ඤං ධම්මපටිසම්භවතිද, තෙසං විපාකෙ ඤ්ඤං අත්ථපටි
සම්භවතිද³ තිදා අදි විත්ථාරො තස්මිං පන අත්ථ ව ධම්මෙ ව සභාවතිරුත්ති
අව්‍යභිචාරවෙදනාසාරො අභිලාපො, තස්මිං සභාවතිරුත්තාභිලාපෙ
මාගධිකාය සබ්බසත්තානං මූලභාසාය අයං සභාවතිරුත්ති අයං න
සභාවතිරුත්තිති පහෙදගතං ඤ්ඤං නිරුත්තිපටිසම්භවතිද. යථා
චුත්තෙත්තෙසු තෙසු ඤ්ඤාණෙසු ගොචරනිව්වාදි වසෙන විත්ථාරතො
පවත්තං සබ්බපි ඤ්ඤාමාරම්භණං කත්වා පච්චවේකකිත්තාස්ස
තස්මිං ඤ්ඤාණ පහෙදගතං ඤ්ඤං⁴ පටිභාණපටිසම්භවතිද. ඉති ඉමානි
වත්තාරි පටිසම්භවතිද ඤ්ඤානානි සයමෙව⁵ භගවතා අබිගතානි අත්ථ
ධම්මාදිකෙ තස්මිං තස්මිං අත්තතො විසයෙ අවිසංවාදනවසෙන
අවිපරිතාකාරපථවත්තියා තථාති අවිතථාති අනඤ්ඤාතාති. ඵච්චපි
භගවා තථාති අාගතොති=තථාගතො.

තථා යං කිඤ්චි ඤෙය්‍යං නාම, සබ්බිත්තං භගවතා
සබ්බාකාරෙන ඤ්ඤං දිට්ඨං අබිගතං අභිසම්මුද්ධං. තථාහිස්ස
අභිසංඤ්ඤායා ධම්මා අභිසංඤ්ඤායානො බුද්ධා, පරිඤ්ඤායා

1. සි. III & V අටව්‍ය හෙතුමහි.

2. සි. නා දිස්සති.

a. පටිසම්භවතිහිම.

3. සි. III V & VI, ඤ්ඤාසම්පයෙද
ගතා, ය්‍යා. තස්මිං ඤ්ඤං.

4. සි. I, III & IV, සමයෙව.

ධම්මා පරිඤ්ඤායන්තො බුද්ධා, පහාතබ්බා ධම්මා පහාතබ්බන්තො බුද්ධා, සච්ඡිකාතබ්බා ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බන්තො බුද්ධා, භාවෙනබ්බා ධම්මා භාවෙනබ්බන්තො බුද්ධා. යතො නං කොචි සමඤ්ඤා වා බ්‍රාහ්මඤ්ඤා වා දෙවො වා මාණ්ඩ වා බ්‍රහ්මා වා ඉමෙ නාම තෙ ධම්මා අනභි සම්බුද්ධාති සහ ධම්මෙන අනුසුඤ්ඤාං සමන්තො නත්ති. යං කිඤ්චි පහාතබ්බං නාම, සබ්බන්තං භගවතො අනවසෙසන්තො බොධිමුලෙ යෙව පභිනං, අනුප්පන්නිධම්මං, න තස්ස පහාතාය උත්තරිං කර ඤ්ඤං අත්ති. තථාතිස්ස ලොභ-දෝශ-මොහ-විපරිතමනසිකාර-අභිරි කානොත්තරප-චිත්තිද්ධි-කොට්ඨපනාහ-මත්ති-පලාස-ඉස්සා-මච්ඡරිය මායා-සාමෙය්‍ය-ථමන-සාරමන-මානාතිමාන-මදප්පමාද- තිව්ඛාකුසල මුල¹-දුට්ඨරිත-විපරිත² විසමසංඤ්ඤාමල-විතක්කමල- පපඤ්චස්සා³ තණ්හා- චතුබ්බිධ විපරිජයෙස-ආසව-භව-මිඤ්ඤා-සොගාගති- තණ්හුපා දුත-පඤ්චාභිතන්ද⁴-නිවරණ-වෙතොබ්ල- වෙතසොච්ඡිකති⁵ ඡ විවිදමුල-සත්තානුසය- අට්ඨමිච්ඡන්ත-නවආසාතවන්ත්ති- තණ්හාමුලක දසඅකුසලකමමපථ-ඵකවිසතිඅනෙසන- වාසට්ඨිදිට්ඨිගත- අට්ඨසත්ත තණ්හාවිවරිතාදිප්පහෙදං දිගඛිකිලෙසසහස්සං සහවාසනාය පභිණං සමුච්ඡින්නං සමුගතං. යතො නං කොචි සමඤ්ඤා වා-පෙ-බ්‍රහ්මා වා ඉමෙ නාම තෙ කිලෙසා අප්පතිණාති සහ ධම්මෙන අනුසුඤ්ඤාං සමන්තො නත්ති. යෙධි⁶ මෙ භගවතා කමම-විපාක-කිලෙසුපවාද- ආණ්ඩිතික්කමප්පහෙද අනන්තරාසිකා ධම්මා වුත්තා, අලමෙමි තෙ ඵකනෙත්ත අනන්තරායාය. යතො නං කොචි සමඤ්ඤා වා-පෙ-බ්‍රහ්මා වා නාලනෙත්ත පරිසෙවතො අනන්තරායාති සහ ධම්මෙන අනුසුඤ්ඤාං සමන්තො නත්ති. යො ව භගවතා නිරවසෙසවට්ඨකතිස්සරණාය සීල සමාධිපඤ්ඤාසහසො⁷ සත්තකොට්ඨාසිකො⁸ සත්තතිංසප්පහෙද අරියමග්ගපුබ්බවගමො අනුත්තරො නිශ්ශාතධම්මො දෙසිතො, සො ඵකනෙත්තෙව නිශ්ශාති පරිපත්තස්ස වට්ඨකතිතො. යතො නං කොචි සමඤ්ඤා වා-පෙ-බ්‍රහ්මා වා නිශ්ශාතධම්මොති තයා⁹ දෙසිතො න නිශ්ශාතිති සහධම්මෙන අනුසුඤ්ඤාං සමන්තො නත්ති. වුත්තං භෙතං :- “සමාසම්බුද්ධස්ස තෙ පරිජානන්තො ඉමෙ ධම්මා අනභි සම්බුද්ධා”ති¹⁰ වින්දායො. ඵවමෙතාති අත්තනො ඤ්ඤාප්පහාණ් දෙසනා විසෙසානං අවිතථහාවාවබොධනතො අවිපරිතාකාරප්පවත්තාති¹⁰ භගවතො චතුර්වෙසාරජ්ඣඤ්ඤාති තථාති අවිතථාති අතඤ්ඤාථාති. ඵවමි භගවා තථාති ආගතොති=තථාගතො.

1. සි. I. II & IV. මුල-න දිස්සතො.

2. ස්‍යා. විපරිත-න දිස්සති.

3. සි. III & V. පඤ්චථස්සා.

4. සි. & ඉ. තන්දසා.

5. ම. චිත්තිකත.

6. සි. III & V. යෙ තෙවි.

7. සි. III. V & VI. සහසො.

8. ස්‍යා. සත්තකොට්ඨාස.

9. ස්‍යා. නිශ්ශාතධම්මො තයා.

10. සි. III. පච්චිකතිවිතාති.

තථා තීරයගති තිරවජ්ඣනගති පෙතගති මනුස්සගති දෙවගතිති පඤ්චගතියො. තාසු සඤ්ජ්වාදයො අට්ඨමහාතිරයා කුතකුලාදයො¹ සොළසඋස්සදතිරයා ලොකනතරිකතිරයොවාති සබ්බෙපිමෙ එකතත දුක්ඛතාය තිරස්සාදවේන=තිරයා ව සකකමමුතා² ගතබ්බතො ගති වාති=තිරයගති. තිබ්බකුකාරසිතනරකාපි එතෙසෙව වනො ගබ්බා. ³ තිම්-තිව-පටඞ්ග-සිරි-සප-පකති සොණ-සිභාලාදයො තිරියං අඤ්ජිතභාවෙන තිරවජ්ඣනා තාම,⁴ තෙ එව ගතීති= තිරවජ්ඣනගති. බුප්පිපාසිත⁵ පරදනතුපජ්චි තිජ්ඣාමතණ්හිකාදයො දුක්ඛබහුලතාය පකට්ඨසුඛතො ඉතා විගතාති=පෙතා, තෙ එව ගතීති=පෙතගති. කාලකඤ්ජකාදි⁶ අසුරාපි එතෙසෙව අනොගබ්බා.³ පරිත්තදීප වාසිති සද්ධිං ජලබුද්ධිපදිවතුමහාදීපවාසිනො මනසො උස්සනතාය=මනුස්සා, තෙ එව ගතීති=මනුස්සගති. වාතුමමහාරාජකතො පට්ඨාය යාව තෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායනනුපගාති ඉමෙ ජලබ්බිසතිදෙවතිකායා දිබ්බතාති අතතනො ඉද්ධානුභාවෙන කිලනති ජොතනති වාති=දෙව්වා, තෙ එව ගතීති=දෙවගති. තා පනොතා ගතියො යසො තංතංකම වට්ඨතිබ්බතො උපපතතිභවවිසෙසො, තසො අත්තො විපාකකක්ඛා කට්ඨතා ව රුපං. තත්ථ අයං නාම ගති ඉමිනා නාම කමමුතා ජායති, තස්ස කමමස්ස පට්ඨයවිසෙසෙති එවං විභාගතිනාතතා විසුං⁴ එතෙ සතතිකායා එවං විභාගතිනාති යථාසකං හෙතුථලවිභාග පරිච්ඡිද්ධතවසෙන ණතසො හෙතුසො⁵ හගවතො ඤ්ඤං පවතති. තෙනාහ හගවා:-“පඤ්ච බො ඉමා සාරිපුත්ත ගතියො, කතමා පඤ්ච : තිරයො තිරවජ්ඣනයොති පෙතතිවිසයො මනුස්සා දෙව්වා. තිරයඤ්චාගා සාරිපුත්ත පජානාමි තිරයගාමිඤ්ච මග්ගං¹⁰ තිරයගාමිතිඤ්ච පටි පදං-යථාපටිපනොතා කායස්ස හෙද පරමමරණං අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං තිරයං උපගො¹¹ ගොති, තඤ්ච පජානාමි”ති2 අදි. තාති පනොතාති හගවතො ඤ්ඤාති තසම්. තසම්. විසයෙ අවිපරිතා කාරපවතතියා අවිසංවාදනතො තථාති අවිතථාති අනඤ්ඤථාති. එවමි හගවා තථාති ආගතොති=තථාගතො.

තථා යං සතතාතං සද්ධාදියොගවිකලතාවබොධෙන අප්ප රජකම්ම-මහාරජකම්මාදිවිසෙසවිභාවනං පඤ්ඤාතාය ආකාරෙති පවතනං හගවතො ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතත්¹² ඤ්ඤං. වුත්තං හෙතං :- “සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජකම්මා, අස්සද්ධො¹³ පුග්ගලො මහා

1. සි. I. II & IV. කාලපසාලාදයො.	8. සි. III. V & VI. විතාසු.
2. සි. III. & V. කතකමමුතා.	9. සි. I. II & IV. පරිච්ඡින්නාතා.
3. සි. I. II & IV. අනොගබ්බා.	ගතිපරිච්ඡින්නාතා. හෙතුසො.
4. සි. තිරවජ්ඣනං තාම තං එව.	10. සි. III & V. ගාමිභාඤ්ච මග්ගං,
5. සි. II. උපට්ඨිතතා, සො. බුප්පි පාසිතතා.	සො. ගාමිතිඤ්ච මග්ගං.
6. සි. II & සො. කඤ්ජකාදි.	11. සො. උපගතො.
7. සි. III & V. කමම.	12. සො. පරියතත්.
	13. සි. III & V. අප්පසද්ධො.

a. ම ජුහිමිතිකාය-මහාසිහනාදසුත්තං.

රජකෙට්ඨො”ති¹ වී ත්ථා රො: “යඤ්ච අයං පුග්ගලො අපරජනෙට්ඨො සය්‍යන²
 දුට්ඨිකො අයං උපෙත්ථ දද්ධිට්ඨිකො අයං අනුලොමිකාය ඛනති යං ජීතො
 අයං යථාභූතඤ්ඤාණං ජීතො අයං කාමාසයො න නෙක්ඛමොදි
 ආසයො අයං නෙක්ඛමොසයො න කාමාදි ආසයොති ආදිනා, ඉමස්ස
 කාමරුගො අතිවීය ථාමගතො න පටිසාදිකො, ඉමස්ස පටිසා
 අතිවීය ථාමගතො න කාමරාගාදිකොති ආදිනා, ඉමස්ස පුඤ්ඤාති
 සඛිංසො අධිකො න අපුඤ්ඤාතිසඛිංසො රො න ආනෙඤ්ජාතිසඛිංසො රො,
 ඉමස්ස අපුඤ්ඤාතිසඛිංසො රො අධිකො න පුඤ්ඤාතිසඛිංසො රො න
 ආනෙඤ්ජාතිසඛිංසො රො, ඉමස්ස ආනෙඤ්ජාතිසඛිංසො රො අධිකො න
 පුඤ්ඤාතිසඛිංසො රො න අපුඤ්ඤාතිසඛිංසො රො, ඉමස්ස කායසුචරිතං
 අධිකං ඉමස්ස ච්චිසුචරිතං ඉමස්ස මනොසුචරිතං, අයං භික්ඛාධි
 මුත්තිකො අයං පණ්ණිකාධිමුත්තිකො, අයං කමමාවරණෙන සමන්තා
 ගතො, අයං කිලෙසාවරණෙන සමන්තාගතො, අයං විපාකා
 වරණෙන සමන්තාගතො, අයං න කමමාවරණෙන සමන්තා
 ගතො, න කිලෙසාවරණෙන, න විපාකාවරණෙන සමන්තා
 ගතො”ති ආදිනා ව සත්තානං ආසයාදිතං යථාභූතවිභාවනාකාරප
 චතතං භගවතො ආසයානුසයඤ්ඤාණං. යං සය්‍යාය වුත්තං :- “ඉධ තථා
 ගතො සත්තානං ආසයං ජානාති අනුසයං ජානාති චරිතං ජානාති
 අධිමුත්තිං ජානාති-පෙ-භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ ජානාති”ති³ ආදි.

යඤ්ච උපරිම-ගෙට්ඨිම-මජ්ඣිම⁴-කායෙති දක්ඛණ්වාමඅක්ඛි
 කණ්ණසොත-නාසිකාසොත-අංසකුට-භන්දපාදෙති⁵ අඛුලඛුල
 ලත්තරෙති ලොමලොමකුපෙති⁶ ව අභිකිකිකුදකඛාර පචතතිතං.
 අතඤ්ඤාසාධාරණං විවිධවිකුඛිණ්දිනිච්චිමොපණිකං⁷ භගවතො
 යමකපාටිභාරියඤ්ඤාණං. යං සය්‍යාය වුත්තං :- “ඉධ තථාගතො යමක
 පාටිභාරියං කරොති අසාධාරණං සාවතෙති-උපරිමකායතො
 අභිකිකිකුදක භගවතති ගෙට්ඨිමකායතො උදකඛාරා පචතති,
 ගෙට්ඨිමකායතො අභිකිකිකුදක භගවතති උපරිමකායතො උදක
 ඛාරා පචතති”ති⁸ ආදි. යඤ්ච රාගාදීහි ජාතිජරාආදීහි ව අනෙකෙහි
 දුක්ඛධමෙමි උපද්ධතං සත්තකායං තතො නිභරිකුකාමතාවසෙසන
 නානාතයෙති පචතත්තං භගවතො මහාකරුණාකකමනස්ස පච්චය
 භූතං මහාකරුණාසමාපතතිඤ්ඤාණං. යථාහ :- “කතමං තථාගතස්ස
 මහාකරුණාසමාපතතිඤ්ඤාණං? බහුතෙති ආකාරෙති පස්සන්තානං
 බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු” මහාකරුණා මික්ඛමති”ති⁹
 ආදිනා “ආදිතො ලොකසන්තිවාසොති පස්සන්තානං බුද්ධානං

1. ස. 3. අ. 1. ස. 1. [පච්ඡිම. 4. සි. II & 3. ලොමකුපෙති.
 2. සි. I. II & IV. පච්ඡිම. 3. ස. 3. පුරුච්ඡිම. 5. ස. 3. මාපණාදිකා.
 3. සි. III & V. තෙප්පසකපාදෙති, 6. සි. III. V & VI. පච්ඡිමකු.
 4. ස. 3. පසකප්පකපාදෙති. 5. පටිසෙතිදුමග්ග-ඤ්ඤාණධර්මා. 6. ඤ්ඤාණමිඛාය.

භගවන්තානං සත්තස්ස මහාකාරුණං මහකමථි”ති¹ ආදිනා ව¹ එකුන
නවුතියා ආකාරෙහි විහජනං කතං. යං පන යාවතා ධම්මොධාතු
යතනකං ඤාතබ්බං සංඛතාසංඛතාදි,² තස්ස සබ්බස්ස පරොපදෙ
සෙන විනා සබ්බාකාරණො පටිවිජානනසමත්ථං ආකඛොමනතපටි
බ්බාධුතති අනඤ්ඤාසාධාරණං. භගවතො ඤාණං සබ්බපා³ අනවසෙස
සඛිතාසඛිත සමුත්තිපදාව⁴ බොධතො සබ්බඤ්ඤාතඤාණං. තත්ථා
වරණභාවතො ව තිස්සඛගප්පවතති. උපාදය අනාවරණඤ්ඤාණනතිපි
වුවවති, අයමෙත්ථ සඤ්ඤෙපො. විත්ථායෙ පන පරතො ආවිහවිසාති:⁵
එවමෙතාති භගවතො ඡ අසාධාරණඤ්ඤාණාති අවිපරිතා⁶ කාරප්ප
වතතියා යථාසකං විසයස්ස අවිසංවාදනතො තථාති අවිතථාති
අනඤ්ඤාථාති. එවමපි භගවා තථාති ආගතොති=තථාගතො.

තථා “සත්තිමෙ භික්ඛවෙ බොජ්ඣඛ්ඛා: සතිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා ධම්ම
විවයසලොබොජ්ඣඛ්ඛා විරියසලොබොජ්ඣඛ්ඛා පීතිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා
පස්ස ද්විසලොබොජ්ඣඛ්ඛා සමාධිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා උපෙක්ඛාසලොබො
ජ්ඣඛ්ඛා”ති එවං සරුපතො, යායං⁷ ලොකුතතර⁸ මග්ගකමණෙ”
උපපජ්ජමානා ලීනුධුවච-පතිට්ඨානායුහන- කාමසුඛතතතිලමථානු
යොග-උචෙජ්ද-සස්සතාහිතිවෙසාදිනං. අනෙකෙසං උපද්දවානං
පටිපක්ඛගුතා සතිආදිහෙදා ධම්මසාමග්ගි, යාය අරියසාවකො
බුජ්ඣති, කිලෙසතිද්දය උට්ඨහති, වතනාරි වා සච්චාති පටිවිජ්ඣති,
තිබ්බාණමෙව වා සච්චිකරෙතීති=සා ධම්මසාමග්ගි බොධිති වුවවති,
තස්සා බොධියා අඛ්ඛාති=බොජ්ඣඛ්ඛා. අරියසාවකො වා යථාට්ඨතතාය
ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතිති කත්වා=බොධිති වුවවති, තස්ස බොධියා
අඛ්ඛාති=බොජ්ඣඛ්ඛාති එවං සාමඤ්ඤාලක්ඛණතො, උපට්ඨාන
ලක්ඛණො සතිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා, පටිවය ලක්ඛණො ධම්මවිවය
සලොබොජ්ඣඛ්ඛා, පග්ගහලක්ඛණො විරියසලොබොජ්ඣඛ්ඛා, ඵරණ
ලක්ඛණො පීතිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා, උපසම්මලක්ඛණො පස්ස ද්විසලොබො
ජ්ඣඛ්ඛා, අවිකෙඛිපලක්ඛණො සමාධිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා, පටිසඛිධාණ
ලක්ඛණො උපෙක්ඛාසලොබොජ්ඣඛ්ඛාති එවං විසෙස ලක්ඛණතො,
“තත්ථ කතමො සතිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා? ඉධ භික්ඛු සතිමා හොති
පරමෙන සතිනෙපසෙක්ඛන සමන්තාගතො විරකතමපි විරහාසිතමපි
සරිතා හොති අනුස්සරිතා”ති⁹ ආදිනා සත්තනනං බොජ්ඣඛ්ඛානං.
අඤ්ඤාමඤ්ඤාපකාරවසෙන එකකමණෙ පවතතිදස්සනතො, “තත්ථ
කතමො සතිසලොබොජ්ඣඛ්ඛා? අපථි අජ්ඣිතනං ධම්මෙසු සති අපථි
බතිද්ධා ධම්මෙසු සති”ති¹⁰ ආදිනා තෙසං විසයවිභාවතා පවතති

1. සි. I. II. IV & ස්‍යා. ආදිකො: -පෙ-එකකමතිති ආදිනා ව- න දිස්සන.	5. සි. III & V. තවිසානිති.
2. සි. III. V & VI. සංඛතාති.	6. ස්‍යා. අවිපරිත.
3. සි. III. සබ්බත්ථ. I. II & ස්‍යා. සබ්බද.	7. සි. යාය. [සුරණ]
4. සි. III. ධම්මාති සබ්බාම, ස්‍යා. සමමති සච්චාව.	8. ලොකියලොකුතතර-මෙතාරථ
	9. සි. III. V & VI. ධම්මකමණ.
	a. පටිසම්මදමග්ග-ඤ්ඤාණකථා.
	b. බොජ්ඣඛ්ඛාමනවිසමග්ග.

දසසනතො, “තථ කතමො සතිසලොඛොඤ්ඤා? ඉධ භික්ඛු සතිසලොඛොඤ්ඤාං භාවෙති විචෙතනිසිත්තං විරාගනිසිත්තං නිරෝධනිසිත්තං චොස්සග්ගපරිණාමි” නතීa ආදිනා භාවනාවිධි දසසනතො, “තථ කතමෙ සත්තං ලොඤ්ඤා? ඉධ භික්ඛු යසම් සමයෙ ලොකුත්තරං කුඤ්ඤාං භාවෙති-පෙ-තසම් සමයෙ සත්තං ලොඤ්ඤාං භොතනී : සතිසලොඛොඤ්ඤා-පෙ-උපෙක්ඛාසලොඛොඤ්ඤා, තථ කතමො සතිසලොඛොඤ්ඤා? යා සති අනුස්සති” තීa ආදිනා ඡන්තනවුතියා නයසහස්සවිභාවනඤ්ඤානි තස්ස තස්ස අත්ථස්ස අවිසංවාදනතො තථාති අවිතථාති අනඤ්ඤථාති. එවමි හගවො තථාති ආගතොති= තථාගතො.

තථා “තථ කතමං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා අරියසම්මං? අය මෙව අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො, සෙය්‍යපීදං? සමොද්ධි-පෙ-සමො සමාධි” තීb එවං සරුපතො, සබ්බකිලෙසෙති ආරකත්තො අරියභාවක රත්තො අරියථලපටිලාභකරත්තො¹ ව=අරියො, අරියානං අට්ඨවිධත්තො නිබ්බාණාධගමාය එකන්තකාරණත්තො ව=අට්ඨබ්බිකො, කිලෙසෙ මාසරත්තො ගව්ඡති, අත්ථිකෙති මග්ගියතී, සයං වා නිබ්බාණං මග්ග යනීති”=මග්ගොති එවං සාමඤ්ඤාලක්ඛණතො. සමොදසසනලක්ඛණං සමොද්ධි, සමො අභිනිරෝපනලක්ඛණං සමොසබ්බසප්පා, සමො පරිග්ගහණලක්ඛණං සමොවාචා, සමො සමුට්ඨාපන² ලක්ඛණං සමො කමමනො, සමො චොදන³ ලක්ඛණං සමො ආර්ථො, සමො පග්ගහ⁴ ලක්ඛණං සමොවායාමො, සමො උපට්ඨානලක්ඛණං සමොසති, සමො අවිනෙකප⁵ ලක්ඛණං සමොසමාධිති එවං විසෙසලක්ඛණතො. සමොද්ධි තාව අසඤ්ඤාපි අත්තතො පච්චතිකකිලෙසෙති සම් මිච්ඡා ද්ධිං පජ්ඣති, නිබ්බාණං⁶ ආරම්භං කරොති, තප්පට්ච්ඡාදක මොහ විධමනෙන අසමොහතො සමපයුත්තධමෙම ව පස්සති. තථා සමො සබ්බප්පාදයොපි මිච්ඡාසබ්බප්පාදීති පජ්ඣනති, නිරෝධඤ්ඤා ආරම්භං කරොති, සහජාතධම්මානං සමො අභිනිරෝපණ-පරිග්ගහණ-සමුට්ඨාපන-චොදන-පග්ගහ-උපට්ඨාන-සමාදහනානි ව කණෙත්තීති එවං කිම්බවිභාගඥා, සමොද්ධි පුබ්බභාගෙ නානා ක්කණං විජුං දුක්ඛාදිආරම්භං හුත්වා මග්ගකාලෙ එකක්ඛණං නිබ්බාණමෙව ආරම්භං කත්වා කිම්බවෙතො දුක්ඛෙ ඤ්ඤානති ආදීති චක්ඛාරි නාමාති ලභති. සමොසබ්බප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානාක්කණං නානාරම්භං, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණං එකාරම්භං.

1. සී. III. V & VI. පටිලාභත්තො,
සයා. පටිලාභත්තො.

2. සී. මග්ගියතීති

3. සී. I. II, III. IV. V & VI. සමුට්ඨාන

a. ලොඤ්ඤානිසිත්තං.

4. චොදන-මනොරථපුරණී.

5. සී & සයා. පග්ගහණං.

6. සමොධාන-සමමිභාවිනොදනී.

7. නිරෝධං-මනොරථපුරණී.

b. සම්බවිභග්ගං.

තෙසු සමමාසඛකපෙසා කිච්චනො නෙකබ්බමසඛකපෙසාති ආදිති¹ තිණි නාමාති ලභති. සමමාචාරාදයො තයො පුබ්බභාගෙ මුසාවාද වෙරමණිති ආදිවිභාගා විරතියොපි වෙතනායොපි නුඤ්ඤා මග්ගකබ්බෙණ පන විරතියොව.² සමමාචාරාමසතියො කිච්චනො සමමාචාරාත සතිපට්ඨානවසෙන චතතාරි නාමාති ලභති. සමමාසමාධි පන මග්ගකබ්බෙණපි පඨමඤ්ඤාතාදිවසෙන නානා ඵලාති ඵලං පුබ්බ භාගාපරභාගෙසු පවතතිවිභාගතො, “ඉධ තිඤ්ඤා සමමාදිට්ඨං භාවෙති විචෙකතිසසිත”නති³ ආදිනා භාවනාවිසෙසනො⁴ යථා චුතතානං සතිපට්ඨාන සමමාචාරාත විභාවන සුදුණොදි අනන්තාපරිමෙය්‍ය හෙදුනං අනසුදුසාධාරණානං පසුදුසුවිසෙසානං වසෙන භගවා තථාති සුදුණොති ආගතො අධිගතොති=තථාගතො, ඵලං⁴ තථාති ආගතොති=තථාගතො.

කථං තථා ගතොති=තථාගතො? යා තා භගවතො අති ජාති-අභිසම්මොධි-ධම්මවිනිශ්චයපසුදුසුපන⁵-අනුපාදිසෙස නිබ්බාණ ධාතුයො, තා තථා. කිං චුතතං කොති? යදන්තං තා ලොක නාමෙන අතිපඤ්ඤා⁶ පවතතිතා ව, තදන්තස්ස එකන්තසිද්ධියා අපි සංවාදනො අපිපරිත තථ⁷ චුතතියා තථා අපිතථා අනසුදුසා. තථාති අයං භගවා බොධිසත්තභූතො සමත්තංසපාරමිපුරණාදිකං⁸ චුතතප්ප කාරං සබ්බවුද්ධතතගෙභුං සමපාදෙඤ්ඤා තුසිතපුරෙ⁹ සීතො වුද්ධ කොලාහලං සුඤ්ඤා දසසහස්ස වක්කවාලිදෙවතාති එතතො සනති පතිතාති උපසඤ්ඤාමිතො:-

“කාලොයං¹⁰ තෙ මහාවිර උපපත් මාතුකුච්ඡියං,
සදෙවකං තාරයනො වුජ්ඣස්ස අමතං පද”නති

ආයාපිතො උපපන්නපුබ්බතිමිතො පසුච්ඡි මහාවිලොකනාති විලොකෙඤ්ඤා ඉදුති අහං මනුස්සයොතියං උපපජ්ඣා අති සමුද්ධස්සාමිති ආසාලපුරණණමායං සකාරාජකුලෙ මහාමායාය දෙවියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගතෙඤ්ඤා දසමාසෙ දෙවමනුස්සෙති මහතා පරිවාරෙන පරිහරියමානො විසාබ්බපුරණණමායං පවුසසමයෙ අතිජාතිං පාපුණි. අතිජාතිකබ්බෙණ පනස්ස පටිසන්ධිගහණකබ්බෙණ විශ් වතතිස පුබ්බතිමිතතාති පාතුරහෙසුං. අයං දසසහස්සි ලොක ධාතු සඛකමපි සමපකමපි සමපවෙධි. දසසු වක්කවාලිසහස්සෙසු අපරිමාණො¹¹ මහාසො ඵරි. අපරිමාණං සිරිං දට්ඨකාමා විශ් අඤ්ඤා වක්කුති පටිලභිංසු, බධිරා සද්දං සුණිංසු, මුගා සමමා ලපිංසු,¹²

1. සො. ආදිනා.

2. සො. බණවිරතියො.

3. සි & ම. විසෙසා.

4. සි. III. V. සො. & ම. ඵලමපි.

5. සො. පසුදුසුපන.

6. සි. I. II & IV. අපිපත්තො.

7. I II. IV & සො. අපිපරිතත්.
III & V. අපිතථ.

8. සො. පරිපුරණාදිකා.

9. සො. තුසිතපුරෙ.

10. සො. කාලො බො.

11. සො. අපරිමාණො.

12. සමාලපිංසු-සො. ම & ජාතකස්සට්ඨානං a මග්ගවිග්ගහ.

බුද්ධා උජ්ඣතතා අග්ගෙසු, පඤ්ඤා පදසා ගමනං පටිලභිංසු, ඛණිකා
ගතා සබ්බසත්තා අනුබන්ධාදිති මුච්චිංසු, සබ්බකරකෙසු අග්ගි
තිබ්බාසි, පෙනතිවිසයෙ බුපපිපාසා වුපසමි, තිරවන්තානං හයං
නාහොසි, සබ්බසත්තානං රොගො වුපසමි, සබ්බසත්තා පියංවදා,¹
අභෙසු, මධුරෙතානාමරත අස්සා හසිංසු, වාරණං ගජ්ජංසු, සබ්බතුරි
යාති සකසකාතින්තාදං මුඤ්චිංසු, අසංවිතාති එව මනුස්සානං හන්තිපතා
දිති ආභරණාති මධුරෙතානාමරත සඤ්ඤං මුඤ්චිංසු, සබ්බදිසා විපප
සත්තා අග්ගෙසු, සත්තානං සුඛං උපපාදයමංනො මුදුසිතලවතො
වාසි, අකාලමෙසො වසසි, පඨවිතොපි උදකං උබ්භිජ්ඣිතා විස්සන්ති,²
පක්ඛිනො ආකාසගමනං විජ්ඣිංසු, නදියො අසන්ධානා අවධංසු,
මහාසමුදෙද මධුරං උදකං අහොසි, උපකක්ඛිලෙසවිතිමුද්දෙන්ත
සුරියෙ දිපපමානෙ එව ආකාසගතා සබ්බා ජොතියො ජොතංසු,³
ඨපෙත්වා අරුපාවචරදෙවෙ අවසෙසා සබ්බෙ දෙවො සබ්බෙ ව
තොරසිකා දිස්සමානරුපා අග්ගෙසු, තරුකුඛිකවාට⁴ සෙලාදයො
අනාවරණභූතා අග්ගෙසු, සත්තානං චුතුපපාතා නාගෙසු, සබ්බං
අතිට්ඨගතං අභිභවිතා දිබ්බගත්වා පවාසි,⁵ සබ්බෙ ඵලුපතා රුක්ඛා
ඵලධරා සමපජ්ජංසු, මහාසමුදෙද සබ්බත්තකමෙව පඤ්චවණ්ණෙනි පද
මෙති සඤ්ඤානතලො අහොසි, ඵලජල්ලජාදිති සබ්බපුපාති පුප්ඵංසු,
රුක්ඛානං බක්ඛෙසු බක්ඛපදමාති සාඛාසු සාඛාපදමාති ලතාසු
ලතාපදමාති පුප්ඵංසු, මහිතලසිලාතලාති තිද්ධිතා උපරුපරි සත්ත
සත්ත හුත්වා⁶ දණ්ඩපදමාති නාම නික්ඛමිංසු. ආකාසෙ ඔලච්චිකපද
මාති නාම⁷ තිබ්බතතිංසු, සමන්තතො පුප්ඵවස්සං වසසි, ආකාසෙ
දිබ්බතුරියාති වජ්ජංසු, සකලදසසහසිලොකධාතු වට්ටෙත්වා විස්සට්ඨ
මාලාගුලං විය උපපිළෙත්වා පවත්ත⁸ මාලාකලාපො විය අලඞ්ඝන
පටියත්ත මාලාසනං විය ව එකමාලාමාලිති විපජුරන්තවාල
විජ්ජති⁹ පුප්ඵබ්බපගනිපවාසිතා¹⁰ පරමසොහග්ගප්පත්තා අග්ගෙසි. තාති
ව පුබ්බතිමත්තාති උපරි අධීගතානං අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං
තිමිත්තභූතාති එව අග්ගෙසු. එවං අනෙකවිජ්ජිත පානුභාවා අග්ග
අභිජාති යදන්තං තෙන අභිපජ්ජිතා, තස්සා අභිසම්බොධියා එකන්ත
සිද්ධියා තථාව අග්ගෙසි අවිතථා අනඤ්ඤථා.

තථා යෙ බුද්ධවෙතෙය්සා බොධිනෙය්සා බන්ධවා¹¹ තෙ සබ්බෙපි අනව
සෙසකො සයමෙව භගවතා විනිතා යෙව න සාවතෙති, සාවක
වෙතෙය්සා ධම්මවෙතෙය්සා ව තෙති සාවතාදිති විනිතා විතංගච්ඡන්ති
ගම්ඤ්ජනති වාති යදන්තං භගවතා අභිසම්බොධි අභිපජ්ජිතා, තදන්තස්ස

1. I, II, IV & ස්‍යා. පියවාදා.

2. ස්‍යා. වසන්ති.

3. සී. III, VI & ස්‍යා. ජොතිංසු.

4. ස්‍යා. & ම. කවාටාදි.

5. සී. ම. & ස්‍යා. පවාසති.

6. සී. III, V & VI. සත්තසත්තා, ස්‍යා. සත්තපත්තා.

7. ස්‍යා. නාම-නා දිස්සති.

8. බබ්-ජාතකථකථා.

9. ස්‍යා. විපජුරන්තවාලවිජ්ජති.

10. සී. III, V, & ම. ජාතකථකථා-පරිවාසිතා.

11. සී. III, V & VI. බුද්ධවෙතෙය්සා බන්ධවා.

එකතනසිද්ධියා අභිසමොධි තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. අපි ව යස්ස යස්ස ඤෙය්‍යධම්මස්ස යො යො සභාපො බුජ්ඣිතබ්බො, සො සො හත්ථ තලෙ ධම්ම ආමලකං. විය ආවජ්ඣනමනනපට්ඨදොක අතනනො ඤාණෙන අවිපරිතං. අනවසෙසනො භගවතා අභිසමුදොති එවමපි අභිසමොධි තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා.

තථා තෙසං¹ තෙසං ධම්මානං තථා තථා දෙසෙතබ්බප්පකාරං තෙසං තෙසඤ්ච සත්තානං ආසයානුසයවරියාධිමුත්තිං සමමදෙව ඔලොකෙත්වා ධම්මතං. අවිජ්ඣනෙනතෙව පඤ්ඤත්තිතයං² චොභාර මතතං. අනතිධාවනෙනතෙව ච ධම්මතං. විභාවෙනතන යථාපරුධං යථාඡ්ඤාසයං යථාධම්මඤ්ච අනුසංසෙනතන භගවතා චෙනෙය්‍යා විනීතා අරියභූමිං. සමපාපිතාති ධම්මවිතයපඤ්ඤපනාපියස්ස තදන්ථ සිද්ධියා යථාභූතවුත්තියා ච තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. තථා යා සා භගවතා අනුප්පන්නා සොපාදි³ ආදිකා පඨවි එස්සවෙදනාදි රූපාරූප සභාවචිතිමමුත්තා ලුජ්ඣනපලුජ්ඣන භාවාභාවතො ලොකසභාවානීතා තමසා⁴ විසංසට්ඨත්තා කෙනවි අනොභාසනීයා ඔභාසාභාවතො එව ගතිආදිභාවරතිතා අප්පතිට්ඨා ආනාරම්මණං අමතමහාතිබ්බාණ් ධාතු ඛනිසඛිධාතානං උපාදිතං කිලෙසමත්තස්සාපි⁵ අභාවතො අනුපාදිසෙසාතිපි වුවවති. යං සක්ඛාය වුත්තං: “අපී භික්ඛවෙ තද යතනං යත්ථ තෙව පඨවි න ආපො න තෙජෝ න වායො න ආකාසානඤ්චායතනං න විඤ්ඤාණඤ්චායතනං න ආකිඤ්චඤ්ඤා යතනං න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නායං ලොකො න පරො ලොකො න ච උභො වැදිමසුරියා යමහං⁶ භික්ඛවෙ තෙව ආගතියං⁷ චදුමි න ගතියං න සීතියං න වුතියං න උප්පතතියං. අප්පතිට්ඨං අප්ප චිත්තං. අනාරම්මණමෙවෙනං එසෙවනො දුක්ඛස්සා”ති. a සං සබ්බෙ සමපි උපාදුතක්ඛන්ධානං අත්ථිගමො, සබ්බෙසං සඛිධාරිතං සමපො, සබ්බුප්ඨිතං පටිතියස්සො, සබ්බදුක්ඛානං වුපසමො, සබ්බාලයානං සමුග්ගානො, සබ්බවට්ඨානං උපවේජ්දො, අව්චනතසඤ්ඤානිලක්ඛණාති යථාවුත්තසභාවස්ස කදවිපි අවිසංවාදනතො තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. එවමෙනා අභිජ්ඣිආදිකා තථාගතො උපගතො අභි ගතො පටිපනො, පනෙනාති=තථාගතො, එවං භගවා තථා ගතොති=තථාගතො.

කථං තථාවිධොති=තථාගතො? යථාවිධා පුරිමකා” සමමා සමුදො අයමපි භගවා තථාවිධො. කියං වුත්තං හොති? යථාවිධා තෙ භගවනො මග්ගසීලෙන ඵලසීලෙන සබ්බ නපි ලොකියලොකුත්තරසීලෙන මග්ගසමාධිතා ඵලසමාධිතා

1. සි. තෙසං. 2. සි. මත්තස්සාපි තථා රතදෙසමොගස්සාපි.
3. සි. I. II. IV & 5. පඤ්ඤත්තිතයං, සනා. පච්චත්තියං. 6. සනා. තමසං.
4. සි. I. II. IV & 6. සමුපාදි VI. පඨවියාදි, සනා. ආරුපපාදි.
5. සනා. තමසං-ත දිස්සති. 7. සි. I. II & IV. ආගතං.
8. සි. III. V & VI. චරිමකා.

සබ්බකපි ලොකියලොකුත්තරසමාධිනා මග්ගපඤ්ඤාය ඵලපඤ්ඤාය සබ්බායපි ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය දෙවසික්කං වලඤ්ඤානබ්බති චතුර්විසතිකොට්ඨසකසංඝස්ස සමාපතති විගාරෙති තදබ්බවිමුත්තියා වික්කම්බනවිමුත්තියා සමුච්ඡේදවිමුත්තියා පටිපසස්ස ද්විවිමුත්තියා ත්විස්ස රණවිමුත්තියාති සභිබ්බපනො, විජාරතො පන අනන්තාපරි මාණ්භෙදෙති අවිනේයයානුභාවෙති සකලසබ්බඤ්ඤාගුණෙති අයමි අමානං භගවා තථාවිධො. සබ්බසං හි සමමාසමුද්ධානං ආයුච්චමත්තං සර්පපමාණවෙමත්තං කුල¹ වෙමත්තං දුක්ඛවරියා² වෙමත්තං රණවෙමත්තනති ඉමෙති පඤ්චති වෙමත්තනති සිය වෙමත්තං, න පන සීලවිසුද්ධිආදිසු විසුද්ධිසු සමථවිපස්සනාපටිපත්තියං අත්තනා පටිවිද්ධාගුණසු ව කිඤ්චිතානාකරණං අච්චි. අථ ඛො මජ්ඣේ භික්ඛසු වණ්ණං වීය අඤ්ඤාමිඤ්ඤා නිබ්බිසෙස්ස හෙ වුද්ධා භගවෙනො. තස්මා යථාවිධා පුරිමකා සමමා සමුද්ධා අයමි භගවා තථාවිධො. එවං තථාවිධොති=තථාගතො. විධිතො වෙත්ත භගසද්දො. තථාති ලොකියා විධිසුත්තගතසද්දො³ පකාරණං⁴ වදන්ති.

තථං තථා පච්චතියකොති=තථාගතො? අනඤ්ඤාසාධාරණෙන ඉද්ධානුභාවෙන සමන්තාගතත්තො අත්තපටිසම්භවිද්දිනං උක්කංසපාර මිප්පත්තියා අනාවරණඤ්ඤාපටිලාභෙන ව භගවතො කායප්ප වත්තියාදිනං කත්තවි පටිසාකා⁵ භාවතො යථාරුචි⁶ තථා ගතං ගති ගමිනං කායවිවිධත්තප්පවත්ති එතස්සාති=තථාගතො. එවං තථා පච්චතියකොති=තථාගතො.

තථං තථෙති අගතොති=තථාගතො? ලොකිසම්මාරසාධිතෙ තප්පටිපක්කපච්චතියසම්ඛාතං නච්චි එතස්ස ගතන්ති=අගතො. සො පනස්ස අගතභාවො මච්ඡේරදුක්ඛපාරමිආදිසු අවිපරිතං ආදිනවාති සංඝ පච්චවෙකනිනාදිනායප්පවතෙති ඤාණෙහිති තථෙති ඤාණෙහි අගතොති=තථාගතො. අථවා කිලෙසාභිසංඛාරප්පවත්ති සම්ඛාතං බ්බුප්පවත්තිසම්ඛාතමෙව වා පඤ්චසුපි ගතිසු ගතං ගමනං එතස්ස නච්චිති=අගතො, සොපාදිසෙසඅනුපාදිසෙසනිබ්බාණප්ප වත්තියා සොයමස්ස අගතභාවො තථෙති අරියමග්ගඤ්ඤානිති එවමපි භගවා තථෙති අගතොති=තථාගතො.

තථං තථා ගතභාවෙන=තථාගතො? තථා ගතභාවෙනාති ව තථා ගතස්ස සබ්බාවෙන, අච්චිතායාති අපේඛා. තො පනෙස තථා ගතො යස්ස අච්චිතාය භගවා තථාගතොති වුච්චිති? සද්ධිමමො. සද්ධිමමො හි: අරියමග්ගො තාව යථා යුගතද්ධි සමථවිපස්සනා බලෙන අනවර්තසකිලෙසපක්කං සමුග්ගනන්තො සමුච්ඡේදප්පභානවසෙන

1. සී. I, II, IV, V, VI & ම. කුලං. 4. සී. III, V & VI. පකාරණො,
 2. සං., දුක්ඛවරියා. 1. II & ම. පකාරණො.
 3. සී. ගතසද්දො. 5. සී. III & V. පටිසාකා. 6. සං., රුචි.

ගනනබ්බං තථා ගතො, ඵලධම්මො: යථා අනන්තො මග්ගානුරූපං පටිපාසාදායකාණ්ඩසෙක ගනනබ්බං තථා ගතො පටිවෙනො, නිබ්බාණ්ඩම්මො පන යථා ගතො පඤ්ඤාය පටිවිද්ධා සකලවට්ඨ දුක්ඛවූපසමාය සමපජ්ජති, බුද්ධාදීහි තථා ගතො සවණිකතොති තථා ගතො. පරිශතති ධම්මොපි යථා පුරිමබුද්ධාති සුත්තගෙය්‍යාදිවෙසන පවතතිආදිපාකාසනවෙසන ව වෙනෙය්‍යානං ආසයාදිඅනුරූපං පවතතිතො විමුක්තියා.¹ තථා අමතාකම්පි හතවතා තථා ගතො ගදිතො පවතතිතොති වා=තථාගතො. යථා හතවතා දෙසිතො, තථා හතවතො සාවකෙහි ගතො අවගතොති=තථාගතො. එවං සබ්බොපි සද්ධම්මො තථාගතො. තෙනාහ සකෙකා දෙවනම්මෙකො :- “තථාගතං දෙව මනුස්ස පුජිතං ධම්මං නමස්සාම සුවච්ඡි හොතු”² ති a ස්වාස්ස අත්ථිහි හගවා=තථාගතො. යථා ව ධම්මො එවං අරිශසඤ්ඤාපි යථා අතන හිතාය පරිතිතාය ව පටිපනෙනති³ සුවිසුද්ධා පුබ්බභාගසමපටිපස්සනා පටිපදං පුරුක්ඛිතා⁴ තෙන තෙන මග්ගෙක ගනනබ්බං තං තං තථා ගතොති=තථාගතො. යථා වා හතවතා සමපටිවට්ඨසමුපාදාදි නයො දෙසිතො තථා ව⁴ බුද්ධානා තථා ගදනතො ව⁵=තථා ගතො. තෙනාහ සකෙකා දෙවරුජ :- “තථාගතං දෙව මනුස්ස පුජිතං සබ්බං නමස්සාම සුවච්ඡි හොතු”² ති a ස්වාස්ස සාවකභූතො අත්ථිහි හගවා=තථාගතො. එවං තථා ගතභාවෙන=තථාගතො. ඉදම්පි තථා ගතස්ස තථාගතභාවදීපතෙ මුඛමතනකමෙව. සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාගතස්ස තථාගතභාවා වණ්ණෙය්‍ය. ඉදං හි තථාගත පදං මහත්ථං⁶ මහාගතිකං මහාවිසං, තස්ස අපමාදපදස්ස විශ් තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං යුතතිතො අත්ථි⁷භාවෙන ආහරනොතො අතිශේක ධම්මකපිකො පනබනොතාති න වතනබ්බොති තතේතං වුච්චති :-

“යථෙව ලොකෙ පුරිමා මහෙසිනො
සබ්බඤ්ඤාභාවං මුත්තයො ඉධාගතා,
තථා අයං සත්තමුනීපි ආගතො
තථාගතො වුච්චති තෙන වකබුමා.

පහාය කාමාදිමලෙ අසසතො⁸
සමාධිඤ්ඤායෙහි යථා ගතා ජිනා,
පුරුත්තා සත්තමුනී ජුතිතිරෙ
තථා ගතො තෙන තථාගතො මනො.

1. සෘ. විමුක්තියා-ත දිස්සති.

2. සි. I. II & IV. න දිස්සතෙ.

3. සි. I. II & IV. සෘ. පුරුක්ඛිතා.

4. සි. තථා ව.

5. සි. ත දිස්සති.

6. සි. I. II. III IV & V. මහත්තං.

7. සි. III. V & VI. අත්ථි, සෘ. අත්ථි.

8. සි. I. II & IV. වග්ගෙය්‍යො.

තථඤ්ච ධාතායතනාදි¹ ලක්කණං
සභාවසාමිකඤ්ඤ විභාගහෙදතො,
සයම්බුඤ්ඤෙන ජිනොයමාගතො²
තථාගතො වුච්චති සකාසපුඛගවො.

තථාති සච්චාති සමනතවක්ඛනා
තථා ඉදප්පච්චයතා ව සබ්බසො,
අනඤ්ඤතෙයෙසන යතො විභාවිතා
තථා ගතො³ තෙන ජිනො තථාගතො.

අතෙකහෙදසුපි ලොකධාතුසු
ජිනස්ස රූපායතනාදිගොචරො,
විචිත්තහෙදෙ තථමෙව දස්සනං
තථාගතො තෙන සමනතලොචනො.

යතො ව ධම්මං තථමෙව භාසති
කරුණති වාචායනුරූප⁴ මතතතො,
ගුණෙති ලොකං අභිභුය්යිටීයති⁵
තථාගතො තෙනපි ලොකනායකො.

තථා පටිඤ්ඤාය තථාය සබ්බසො
අච්චදි ලොකං පහවං අතික්කමි.⁶
ගතො ව පච්චිකම්බුයාය නිබ්බුතීං
සද්ධි⁷රියමග්ගඤ්ච ගතො තථාගතො.

තථා පටිඤ්ඤාය තථාය සබ්බසො
තිතාය ලොකස්ස යතොයමාගතො.⁸
තථාය නාපථා කරුණාය සබ්බදා
ගතො ව තෙනාපි ජිනො තථාගතො.

තථාති ඤ්ඤාති යතොයමාගතො
යථාසභාවං විසයාවතොධිතො,
තථාති⁹ ජාතිපභුතීං තථාගතො
තදන්ධසම්පාදනතො තථාගතො.

යථාවිධාසු¹⁰ පුරිවා මහෙසිතො
තථාවිධොයමපි තථා යථාරුචි,
පච්චතවාචාතනුවිත්තභාවතො
තථාගතො වුච්චති අග්ගසුග්ගලො

1. සි. ධාතායතනාදි.

2. සි. I. II & IV. සමාගතො.

3. සි. I. II & IV. යථා ගතො.

4. ස. වාචායනුලොමි.

5. සි. අභිභුය්යි ඉටීයති.

6. සි. I. II & VI. අතික්කමි.

7. සි. III. V. & VI. යනාදි ම. සද්ධි-නාදි යනති.

8. සි. I. III & IV. යතො සමාගතො.

9. ය. ජා. යථාති.

10. සි. III. V & VI. විධාසු.

සං¹ බොධිසමාර විපකකතො පුරෙ
ගතං න සංසාරගතමපි තස්ස²,
න චන්ති නාථස්ස³ ගවනතදස්සිතො
තථෙති තස්මා අගතො⁴ තථාගතො.

තථාගතො ධම්මවරෙණ⁵ මනෙසිතො
යථා පභාතබ්බමිලං පභීයති,
තථාගතො අරියගණො විනායකො
තථාගතො තෙන සම්බුද්ධිභාවකො⁶ති.

අරගනතං. සම්මාසම්මුද්ධන්ති එන් අරගති පදස්ස අන්තො
හෙට්ඨා වුත්තො යෙව. සමො සාමඤ්ඤ සබ්බධම්මානං බුද්ධිත්තො
සමොසම්මුද්ධං. යං කිඤ්චි ඤෙය්‍යං නාම, තස්ස සබ්බස්සපි සබ්බා
කාරතො අවිපරිතතො සයමෙව අභිසම්මුද්ධිත්තොති වුත්තං හොති.
ඉමිනාස්ස පරෙපදෙසරතිතස්ස සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධන
සමන්ත්තො ආකම්බාපට්ඨිඛවුත්තිතො අනාවරණඤ්ඤාසම්බන්ධස්ස
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාසං අධිගමො දස්සිතො. නනු ච සබ්බඤ්ඤාත
ඤ්ඤාතො අඤ්ඤං අනාවරණං, අඤ්ඤාථා ඡ අසාධාරණඤ්ඤාතොති
බුද්ධිඤ්ඤාතොති චචනං විරුප්ඤ්ඤාතොති? න විරුප්ඤ්ඤාතොති විසයපචත්ති¹
හෙදවසෙන අඤ්ඤාති අසාධාරණභාවදස්සනන්තං එකස්සෙව ඤ්ඤාසං
විධා වුත්තත්තො. එකමෙව හි තං ඤ්ඤං අනවසෙස සම්බන්ධා
සම්බන්ධසම්මුච්ඡිධම්මවිසයතාය සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාතං තන්තං ච ආවරණ
භාවකො තිස්සඛගමාරම්මපාදාය අනාවරණඤ්ඤාතොති වුත්තං. යථාහ
පටිසම්මිදායං :- “සබ්බං සම්බන්ධාසම්බන්ධං අනවසෙසං ඡන්තොති=
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාතං, තන්තාවරණං නන්ති අනාවරණඤ්ඤාතොති ආදී.
තස්මා තන්ති තෙසං අන්තො හෙදෙ. එකන්තන්තන්තෙවං. එවමිච්ඡි
තබ්බං, අඤ්ඤාථා සබ්බඤ්ඤාතානාවරණඤ්ඤාතො සාධාරණතා අසබ්බ
ධම්මාරම්මණතා ච ආපජ්ජය්‍ය,⁷ න හි ගතවතො ඤ්ඤාසං අනු
මත්තමපි ආවරණං අන්ති, අනාවරණඤ්ඤාතො ච අසබ්බධම්මාරම්මණ
භාවෙ යන්තං⁸ නපචත්තති, තන්තාවරණසම්බන්ධතො අනාවරණ
භාවො යෙව න සියං.⁹ අථවා පන හොතු අඤ්ඤාමෙව අනාවරණං
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාතො, ඉධ පන සබ්බන්තං අපට්ඨිතවුත්තිතාය
අනාවරණඤ්ඤාතො සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාතමෙව අධිප්පතං. තස්සෙවාහි
ගමෙන ගතවා සබ්බඤ්ඤා සබ්බවිදු සමොසම්මුද්ධොති වුච්චති, න
සක්ඛි යෙව සබ්බධම්මාවබොධතො තථා ච වුත්තං පටිසම්මිදායං:-

1. ස්‍යා & ම-න බොධි.

2. ස්‍යා. ගතං තථාය. [ද්විතීයො තස්ස.

3. සි. I. II & IV. දිසියා ගතස්ස, ස්‍යා & ම.

4. සි. III & VI. සුගතො.

5. සි. ස්‍යා & ම. ධම්මවරෙණ.

6. සි. III. V & VI. පනති.

7. සි. I. II & IV ආපජ්ජය්‍යං.

8. සි. I. II & IV. සබ්බ.

9. ස්‍යා. භාවඤ්ඤාතතො.

10. සි. I. II & IV. සියං.

“ඉමොක්කන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මුලෙ සහ සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤාන්ති යදිදං බුද්ධො”¹ති. සබ්බධම්මාවබෝධනසමන්ත ඤ්ඤාණසම්මිගමෙන හි භගවතො සන්තානො² අනවසෙසධම්මෙ පටිවිජ්ඣානුං සමන්තා අහොසීති.³ එන්තානං තිං පඨිදං ඤ්ඤාණං පවත්තමානං සතිං යෙව සබ්බසම්මි විසයෙ පවත්නති උදුහු කමෙතාති? තිං වෙත්ථ, යදි නාව සතිං යෙව සබ්බසම්මි විසයෙ පවත්නති, අතීතානාගහපච්චුප්පන්න අර්ඞ්ගනිකිද්ධාදි හෙද භින්නානං සබ්බතධම්මානං අසංකිතං⁴ සම්මුතිධම්මානං ඤ්ඤාව ඵකජ්ඣං උපට්ඨානො දුරතො විත්තපට්ඨං⁵ පෙක්කින්නස්ස පිය විසයවිභාගෙනාව බොධො⁶ න සියා, තථා ව සති සබ්බධම්මා අනන්තාති විපස්සන්නානං අනත්තාකාරෙන පිය සබ්බධම්මා අනරුචිතරුපෙන භගවතො ඤ්ඤාණස්ස විසයා භොගන්ති ආපජ්ජති. යෙව-සබ්බඤ්ඤාය ධම්මානං සිතලකිණි⁷ විසයං විකප්පර්භිතං සබ්බකාලං බුද්ධානං ඤ්ඤාණං පවත්නති, තෙන තෙ සබ්බවිදුති වුච්චන්ති, එවඤ්ඤා කතා: “පරං සමාගිතො නාහො තිට්ඨන්තොපි සමාගිතො”ති ඉදම්පි වචනං සුවුත්තං හොතිති වදන්ති. තෙසම්පි වුත්තදෙසානතිවත්ති. සිතලකිණාරම්මණතාය ව අතීතානාගහ සමමුතිධම්මානං තදභාවතො එකදෙසවිසයමෙව භගවතො ඤ්ඤාණං සියා, තස්මා සතිං යෙව ඤ්ඤාණං පවත්නතිති න යුජ්ජති, අථ කමෙන සබ්බසම්මි විසයෙ ඤ්ඤාණං පවත්නතිති එවම්පි න යුජ්ජති, න හි ජාති-ගුම්-සභාවාදිවසෙන දිසා-දෙස-කාලාදිවසෙන ව අනෙකාගෙදභින්නෙ ඤ්ඤායෙ කමෙන ගත්ත මානෙ තස්ස අනවසෙසපටිවෙධො සම්භවති අපරිඤ්ඤානතාවන්තො ඤ්ඤායස්ස. යෙ පන-අන්තස්ස අවිසංවාදනතො ඤ්ඤායස්ස එකදෙසං පච්චිකං කතා සෙසෙපි එවන්ති අබ්බිච්චිත්වා වචන්තපනෙන සබ්බඤ්ඤා භගවා, තඤ්ඤා ඤ්ඤාණං න අනුමානිකං සංසයාභාවතො, සංසයානුබ්බං හි ලොකො අනුමානඤ්ඤාණන්ති වදන්ති. තෙසංපි න යුත්තං, සබ්බස්ස හි අපච්චිකිතාවෙ අන්තස්ස අවිසංවාදනෙන ඤ්ඤායස්ස එකදෙසං පච්චිකං කතා සෙසෙපි එවන්ති අබ්බිච්චිත්වා වචන්තපනය අසමහ වතො, යං හි තං සෙසං තං අපච්චිකිනති.⁷ අථ තම්පි පච්චිකං, තස්ස සෙසභාවො පන න සියාති සබ්බමෙතං අකාරණං. කස්මා? අවිසයවිචාරභාවතො. වුත්තං හෙතං භගවතා: - “බුද්ධවිසයො භික්ඛවෙ අවිනේයයො න විනේයතබ්බො යො විනේයය උමමා දස්ස විසාතස්ස භාගි අස්සා”ති. ඉදං පනෙත්ථ සන්තිට්ඨානං: යං කිංඤ්ඤා භගවතා ඤ්ඤානුං ඉච්ඡිතං සකලමෙකදෙසො වා, තත්ථ අප්පටිභහවුත්තිතාය පච්චිකිතො ඤ්ඤාණං පවත්නති, තිච්චසමා

1. ස. පා. සත්තානාවචි.

2. ස. පා. භොගිති.

3. සි. III. V & II. සම්මත, අසම්මත.

4. ස. පා. විත්තං. පටි.

5. ස. පා. පටිභාගෙනාවබොධො.

6. සි. III & V. නිලකිණි, ස. පා.

7. නිලකිණි.

7. ස. පා. අපච්චිකං.

ධානඤ්චි විකෙට්ඨාභාවතො, ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස සකලස්ස අවිසය භාවෙ¹ තස්ස ආකම්බාපට්ඨානානි න සියං. එකතොතොතො සා² ඉච්ඡිතබ්බං “සබ්බං ධම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ආචර්නපට්ඨානානි ආකම්බාපට්ඨානානි මහසිකාරපට්ඨානානි විතනුපපාදපට්ඨානානි”ති වචනතො. අතීතානාගතවිසයමපි භගවතො ඤාණං අනුමානාගමන තක්කගහණ විරහිතතො පච්චක්ඛමෙව. තනු ව එතස්මිමපි පකෙට්ඨ යද්ද සකලං ඤාතුං³ ඉච්ඡිතං තද්ද සකිං යෙව සකලවිසයතාය⁴ අතිරුපිතරුපෙන⁵ භගවතො ඤාණං පවනෙතොයාති වුත්තදෙසො නතිවුත්ති යෙවොති?⁶ න, තස්ස⁷ විසොධිතතො, විසොධිතො හි සො බුද්ධවිසයො අවිනොතොයොති. අඤ්ඤාථා වා පවුර්ජනඤාණසම වුත්තිතාය බුද්ධානං භගවන්තානං ඤාණස්ස අවිනොතොයො න සියං. තස්මා සකල ධම්මාරම්භණමපි තං එකධම්මාරම්භණං විස සුචචන්දා පිනෙ යෙව තෙ ධම්මෙ කතො පච්චත්තතිති ඉදමෙත්ථ අවිනොතොයං. යාව තකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යන්ති එවමෙ කල්ඛං විසුං විසුං සකිං කමෙන වා⁸ ඉච්ඡානුරුපං සම්මා සාමඤ්චි සබ්බධම්මානං බුද්ධතො සම්මාසම්මුද්දො භගවා, තං සම්මාසම්මුද්ධං.

මෙ චිත්තානානි චෙ⁹ සම්මා විතක්කා. තත්ථ¹⁰ විතක්කෙන නති එතෙන සයං වා විතක්කති, විතක්කනම්හනමෙවොති=විතක්කො. ස්වායං අරම්භණාතිති රොපණ ලක්ඛණො, ආගතන පරියාගතනරහො, ආරම්භණ විතත්ත ආතයන පච්චපඨානො, විතයගෙදෙන පන තං විධා කතො වුත්තං චෙ විතක්කාති. සම්මුද්ධර්ෂනීති සමං සම්මා ව උද්ධමුද්ධං මරියාදය වරන්ති, මරියාදෙන්ද්‍රා හි අයමාකාරො, තෙන ව යොගෙන¹¹ “තථාගතං අරහන්තං සම්මාසම්මුද්ධං”නති ඉදං සාමිඅපෙත්ථ උපයොග වචනං. ඉදං වුත්තං හොති: තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්මුද්ධස්ස අත්තනො අත්තනො විසයෙ සමං සම්මා ව අඤ්ඤා මඤ්ඤා මරියාදං අත්තික්කමන්තා¹² උද්ධමුද්ධං බහුලං අභිණං වරන්ති පච්චත්තන්ති.

හො පන තෙසං විසයො කා වා මරියාද කථඤ්ච තං අත්තික්ක මතො තෙ උද්ධමුද්ධං බහුලං අභිණං නිවං පච්චත්තන්ති? වුච්චතො: ඛෙමවිතක්කො පටිච්චෙකවිතක්කොති ඉමෙ චෙ විතක්කා යෙව. තෙසු ඛෙමවිතක්කො තාව භගවතො විසෙසෙන කරුණා සමපසුන්තො, මෙතො මුද්දිතා සමපසුන්තොපි ලබ්භතෙව. තස්මා හො මහාකරුණාසමාපත්තියා මෙතොදිසමාපත්තියා ව පුබ්බධගමො

1. ස්‍යා. භාවතො	7. සි. III. V & VI. න තෙව
2. සි. I & IV. තෙව	8. සි. II. V & VI. ව.
3. සි. II & V. ඤාණං, VI. ඤාණං.	9. සි. VI. මධා
4. ස්‍යා. විසයං.	10. සි. & VI. සන්නං.
5. සි. III & V. අනුරුපෙන.	11. ස්‍යා. තෙන පයොගෙන.
6. ස්‍යා. වුත්තදෙසො නති වත්ති.	12. සි. III & V. මත්තං.

සමපයුතො ව වෙදිතබ්බො. පවිචෙක විතකෙකා පන ඵලසමා පතතියා පුබ්බඛගමො සමපයුතො ව, දිබ්බවිහාරාදිවසෙනාපි¹ ලබ්බතෙව. ඉති තෙසමපි විතකෙකා² විසයො. තසො ඵකසමිං සන්නාතෙ බහුලං පවත්තමානානමපි කාලෙන කාලං සවිසයසමිං යෙව වරණතො තප්පි මරියාදා, න සඛකරෙත³ වුත්ති. තත්ථ ඛෙම විතකෙකා භගවතො කරුණොක්කමනාදිනා විභාවෙතබ්බො. පවි චෙකවිතකෙකා සමාපතති.⁴ තත්ථායං විභාවනා :- අයං ලොකො සන්නාපජ්ජතො දුක්ඛපරෙතොති ආදිනා රුගග්ගි ආදීති ලොක සන්නිවාසයා ආදිත්තතාදිආකාරදස්සනෙති මහාකරුණා සමා පතතියා පුබ්බභාගෙ, සමාපතතියමපි පඨමජ්ඣානවසෙක වත්තබ්බො. වුත්තං හෙතං :- “බහුලෙති ආකාරෙති පස්සන්නානං බුද්ධානං භග වන්නානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති, ආදිතො ලොකසන්නි වාසොති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවත්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති, උගස්සතො පයාතො කුමමග්ගපටිපන්නො උපතියති ලොකො, අඩුවො අත්තාණො ලොකො, අතියුරො⁵ අස්සකො ලොකො, සබ්බං පභාය ගමතියං, උග්ගො ලොකො අතිතො, තණ්හාදුසො⁶ ලොක සන්නිවාසො අලෙතො අස්සරණො අස්සරණීභුතො, උඬතො ලොකො අවුපසන්නො, සසලො ලොකසන්නිවාසො විඛො පුථුසලෙති, අවිජ්ජකි කාරුවරණො කිලෙසපඤ්ඤරපරික්ඛින්නො, අවිජ්ජාගතො ලොකසන්නි වාසො අනිභුතො පරියොනදෙධා තන්නාකුලකජාතො ගුලාගුණික ජාතො මුඤ්ඤබ්බඤ්ඤභුතො⁷ අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාති වත්තතීති පස්සන්නානං අවිජ්ජා විසදෙසසලලීතො⁸ කිලෙස කලලී භුතො⁹ රාගද්දසමොගජටාජටිතො තණ්හා සංඝාටපටිමුක්කො තණ්හා ජාලෙන ඔත්ථෙවො තණ්හාසොතෙන වුග්ගති, තණ්හාසංයෝජනෙන සංයුතො තණ්හානුසයෙන අනුසවො තණ්හාසන්නාපෙන සන්නපති, තණ්හාපරිප්පාතෙන පරිබයගති, දිට්ඨිසංඝාටපටිමුක්කො දිට්ඨිජාලෙන ඔත්ථෙවො දිට්ඨිසොතෙන වුග්ගති, දිට්ඨිසංයෝජනෙන සංයුතො දිට්ඨානුසයෙන අනුසවො දිට්ඨිසන්නාපෙන සන්නපති දිට්ඨිපරි ප්පාතෙන පරිබයගති, ජනියා අනුගතො ජරාය අනුසවො බ්‍යාධිනා අභිභුතො මරණෙන අබ්‍යාගතො¹⁰ තණ්හාය ඔට්ඨිතො¹¹ ජරපාකාර පරික්ඛින්නො මච්චපාසෙන පරික්ඛින්නො මහාබ්‍යාධිනෙන බද්ධො රාගබ්‍යාධිනෙන¹² දෙස මොග බ්‍යාධිනෙන මාන-දිට්ඨි-කිලෙස-දුට්ඨ

1. සි. I. II & IV. විහාරවිසෙසනාපි.	7. ස්‍යා. පබ්බජ.
2. සි. තෙසං සංවිතතො.	8. සි. I. II & IV. පළින්නො
3. සි. III & V. පරියාදාසංකාරෙණ.	9. සි. III & V. සලලී.
4. ම. දිබ්බවිහාරෙති වා.	10. ස්‍යා. දුක්ඛපතීතො.
5. සි. I. II. IV & ස්‍යා. අතතියුරො.	11. සි. I. II & IV. පමණිකො
III & V. අතතියුරෙණ.	III & V. ඔට්ටිතො.
6. සි. III & V. තණ්හාදෙසො, ස්‍යා තණ්හා	
[දෙසො අත්තාණො.	12. සි. II. & IV. තණ්හාබ්‍යාධිනෙන වා.

රිතබ්බිකෙන බද්ධො, මහාසම්මාධිපරිප්පනනා මහාපට්ඨිලොධෙන පට්ඨිබුද්ධො මහාපපාතො¹ පතීතො මහාකන්තාරපරිප්පනනා මහා සංසාරපරිප්පනනා මහාවිදුග්ගෙ සම්පරිවත්තති, මහාපට්ඨිපෙ² පට්ඨි ප්පනනා, අබ්බාගතො ලොකසන්නිවාසො, ආදිත්තො ලොකසන්නිවාසො රුහුණිනා දොසග්ගිනා මොහග්ගිනාජාතියා-පෙ-උපායාසෙති, උත්තතිකො* ලොකසන්නිවාසො, හඤ්ඤති නිව්වමත්තාණො පත්ත දණ්ඩො තත්තග්ගෙ වට්ටබ්බින³ බද්ධො ආසාත⁴ පච්චපසිතො, අනාපො ලොකසන්නිවාසො පරමකාරුඤ්ඤං පත්තො දුක්ඛාභිතුණණො විරරත්තපිට්ඨිතො නිව්ව ගපිතො නිව්ව පිපාසිතො අකො අවකුක්කො හතතෙත්තො අපරිනායකො විපට්ඨකකන්නො⁵ අඤ්ඤාපරදො මහොසප්පකකන්නො,⁶ විති දිට්ඨිගතෙති පරිසුට්ඨිතො, තිති දුච්චරිතෙති විපට්ඨිපනනා, චතුති යොගෙති යොජිතො, චතුති ගතෙති ගත්තිතො, චතුති උපාදාතෙති උපාදියති, පඤ්චගතිසමාරලො, පඤ්චති කාම ගුණෙති රජ්ජති, පඤ්චති නිවරණෙති ඔත්ථො, ඡති විවාදමුලෙති විවදති, ඡති තණ්හාකායෙති රජ්ජති, ඡති දිට්ඨිගතෙති පරිසුට්ඨිතො, සත්තති අනුසයෙති අනුසවො,⁷ සත්තති සංයොජනෙති සංයුත්තො, සත්තති මානෙති උනානො, අට්ඨති ලොකධම්මෙති සම්පරිවත්තති අට්ඨති මිච්ඡත්තෙති නියසානො, අට්ඨති පුරිසදොසෙති දුස්සති, තවති ආසාතවජ්ඣති ආසාතිතො, තවති මානෙති⁸ උනානො, තවති තණ්හා මුලකෙති ධම්මෙති රජ්ජති, දසති කිලෙසවජ්ඣති කිලියාති, දසති ආසාතවජ්ඣති ආසාතිතො, දසති අකුසලකම්මපථෙති සමනනාගතො, දසති සංයොජනෙති සංයුත්තො, දසති මිච්ඡත්තෙති නියසානො, දසවජ්ඣ කාය මිච්ඡාදිට්ඨියා⁹ සමනනාගතො, දසවජ්ඣකාය අත්තග්ගාතිකාය දිට්ඨියා සමනනාගතො, අද්ධසත්තණ්හාපපඤ්ඤාති පපඤ්ඤිතො, වාසසියා දිට්ඨිගතෙති පරිසුට්ඨිතො ලොකසන්නිවාසොති පස්සන්තානං බුඩ්ධානං ගගවන්තානං සත්තෙත්තං මහාකරුණං ඔක්කමති.

අහඤ්චම්හි තිණණ්හා ලොකො ව අතිණණ්හා, අහඤ්චම්හි මුත්තො ලොකො ව අමුත්තො, අහඤ්චම්හි දත්තො ලොකො ව අදත්තො, අහඤ්චම්හි සත්තො ලොකො ව අසත්තො, අහඤ්චම්හි අස්සත්තො ලොකො ව අනස්සත්තො, අහඤ්චම්හි පරිනිබ්බුතො ලොකො ව අපරිනිබ්බුතො, පහොමි බවාහං තිණණ්හා තාමෙත්තං, මුත්තො මොවෙත්තං, දත්තො දමෙත්තං, සත්තො සමෙත්තං, අස්සත්තො අස්සාසෙත්තං, පරිනිබ්බුතො පරෙ පරිනිබ්බාපෙත්තොති පස්සන්තානං බුඩ්ධානං ගගවන්තානං සත්තෙත්තං මහාකරුණං ඔක්කමතිති ඉමිනා ව නග්ගෙත්ත ගගවත්තො සත්තෙත්තං මෙත්තං ඔක්කමණං⁹ විහාවෙත්තබ්බං.

1. සො. පපාතෙව.

2. සි. III. V & VI. පට්ඨිපෙ. [බ්බිත.

3. සි. I. II & IV. වජ්ජබ්බිත, III. බ්බි

4. සි. I. II. IV & සො. ආසාතක.

5. සි. I. II. IV & සො. උත්තතිතො.

5. සි. III. V & VI. පත්තකණො.

6. සි. III. V & VI. ආග්ගො.

7. සි. III & V. නව්විධ මානෙත.

8. සි. III. V & VI. වජ්ඣකාය දිට්ඨියා.

9. සො. මක්කමිතං ව.

කරුණා විසයයා හි පුනඛයා පටිපකඛභූතං සුඛං සන්තප්ප
 උපසංහරනතී මෙතනාපි¹ පවත්නාතීති ඉධ අබ්‍යාපාදඅවිතිංසා
 විතකකා බෙමිච්ඡිතකෙකා. පටිච්චෙකවිතකෙකා පන නොකබ්බමි
 තකෙකායෙව. තස්ස දිබ්බවිහාර අරියවිහාරෙසු පුබ්බභාගස්ස පඨ
 මඡ්ඤානස්ස පච්චෙකකිණංය ව වසෙත පවතති චෙදිතබ්බා. තත්ථ
 ඥ හගවතො දෙවසිකං චලඤ්ජනකවසෙත චතුර්විසති කොට්ඨසත
 සහස්ස සඬ්ඛා සමාපතතිවිහාරා, යෙසං පුරෙ චරණභාවෙන පවත්තං
 සමාධි² චරිය ඤ්ඤාචරියානුගතං ඤ්ඤාං චතුර්විසති කොට්ඨසතසහස්ස
 සමාපතති සඤ්ඤාරි³ මහාවජ්ජඤ්ඤානති වුවෙති. තෙසං වසෙත
 හගවතො පටිච්චෙකවිතකකස්ස බහුලං පවතති චෙදිතබ්බා. අයඤ්ච
 අපථා මහාසම්මත සුත්තෙනාපි චෙදිතබ්බා⁴, වූත්තං හි තත්ථ හග
 වතා:- සො ඛො අහං අග්ගිවෙස්සන තස්මිං යෙව පුරිමස්මිං සමාධි
 නීමිත්තෙත අඡ්ඤාතමෙව විතතං සනතිසිද්ධෙම යෙන සුදං⁵ නිව්ච
 කප්පං නිව්චකප්පං විහරාමි⁶ති. ඉදං හි හගවා “සමණො ගොතමො
 අභිරුපො පාසාදිකො සුඵසසිතං”දන්තාවරණං ජිව්තා තනුකා මධුරං
 චම්බරං⁷ තෙන පරිසං රඤ්ඤන්තො⁸මඤ්ඤා විචරති, විතෙත පතස්ස
 එකගතා තත්ථ යො එවං සඤ්ඤාතති බහුලො වදති⁹ති සම්මතෙත
 නිගණ්ඨ පුත්තෙත කපිතෙ අවස්සං සහණ්ඩා චොරං ගණ්හන්තො විශ
 න අග්ගිවෙස්සන තථාගතො පරිසං රඤ්ඤන්තො සඤ්ඤාතති බහුලො
 විචරති, චක්කවාළපරියන්තායපි පරිසාය ධම්මං දෙසෙන්නො අනු
 බලං දෙන්නො¹⁰ අසලලීතො අනුපලින්නො එතන්තො¹¹ එකවිහාරි
 සුඤ්ඤාතාථලසමාපතතිඑලං අනුසුන්නොති දස්සෙතුං ආහරි. හගවා හි
 යස්මිං බණ්ණ පරිසා සාධුකාරං දෙති ධම්මං වා පච්චෙකකති තස්මිං
 බණ්ණ පුබ්බභාගෙන කාලං පරිච්ඡින්නා ඵලසමාපතති සමාපජ්ජති,¹²
 සාධුකාරසද්දතිගෙසාසෙ අපරිච්ඡින්නෙත යෙව ධම්මපච්චෙකක
 ණංය ව පරිඥාසානෙ සමාපතතිතො වුට්ඨාය ඕතට්ඨානතො පට්ඨාය
 ධම්මං දෙසෙති. බුද්ධානං හි හවබ්බ පරිවාසො ලහුකො, අස්සාසවාරෙ
 පස්සාසවාරෙ සමාපතතියො සමාපජ්ජනති. එවං යථා වුත්තසමා
 පතතිතං සපුබ්බභාගානං¹³ වසෙත හගවතො බෙමිච්ඡිතකකස්ස පටි
 චෙකවිතකකස්ස ව බහුලප්පවතති චෙදිතබ්බා.

තත්ථ යස්ස බ්‍යාපාදවිතිංසාවිතකකාදි සංකිලෙසප්පහාණස්ස¹⁴
 අබ්‍යාපාදවිතකකස්ස අවිතිංසාවිතකකස්ස ව ආනුභාවෙන කුතො
 විපි හගාභාවතො තංසමිඬිති බෙමප්පත්තො ව විහරති, තතො ව

1. සි. III. V & VI. මෙතනායපි.	8. සි. III. V & IV. රජ්ජන්නො.
2. සි. III. & V. සමිමා	9. සි. III. V & VI. න දිසෙති.
3. ස්‍යා. පඤ්ඤා ව. සි. III & V. පඤ්ඤාති.	10. ස්‍යා. එකසමිම. සි. I, II & IV.
4. සි. I, II & VI. සුත්තෙන දිපෙතබ්බා.	11. සි. II. V & VI. අස්සාස [එතමෙව
5. ස්‍යා. සුඛං.	එතෙර පස්සාසවාරෙ සමාපජ්ජති.
6. ස්‍යා. සුප්පිතං.	12. සි. III & V සබ්බභාගානං.
7. සි. I, II, IV, & ස්‍යා. ශිරං.	13. සි. I, II & IV. පතාණං, ස්‍යා. පතාණං.

සබ්බස්සපි සබ්බද්ධි වෙම මෙව හොති අභයමෙව. තඤ්ඤා දුට්ඨොපි උභ
 යෙසං ඛෙමංකරොති=¹ ඛෙමවිතකෙනා. යස්ස පන කාමවිතකතාදි
 සංකිලෙසප්පභාණස්ස තෙතබ්බමවිතකකස්ස ආනුභාවෙන කායවි
 චෙතො විතතවිචෙතො උපබ්බිචෙතොති තිවිඨො, තදබ්බවිචෙතො
 විකබ්බනවිචෙතො සමුච්ඡේදවිචෙතො පටිපාස්සයා විචෙතො
 නිස්සරණවිචෙතොති පඤ්චවිඨො ච විචෙතො පාරිසුරි. ගච්ඡති.
 සො යථාරහං අරමමණෙනො සමුපයොගෙනො ච පවිචෙකසහ
 ගතො විතකෙකාති=² පවිචෙකවිතකෙනා. එතෙ ච චෙ විතකකා එවං
 විභතතවිසයාපි සමානා ආදිකමමිකානං අඤ්ඤමඤ්ඤපකාරය
 සංවතතනති.³ යථා හි ඛෙමවිතකස්ස පවිචෙකවිතකෙනා
 අනුප්පනනස්ස උප්පාදය උප්පන්නස්ස තියො භාවාය චෙසුලාය
 හොති, එවං පවිචෙකවිතකස්සපි ඛෙමවිතකෙනා. න හි වූපකඨකාය
 විතතා⁴ නමනතරෙන මෙතතාවිභාරදයො සමභවනති. ව්‍යාපාදදිප්ප
 භාණෙන ච විතා විතතවිචෙකාදිතං අසමභවතො යෙවාති අඤ්ඤ
 මඤ්ඤස්ස බ්‍රහ්මපකාරා එතෙ ධම්මා දට්ඨබ්බා. භගවතො පන සබ්බසො
 පභිනසංකිලෙසස්ස ලොකනිතන්ධං එවං ඛෙමවිතකෙනා ච පවි
 චෙකවිතකෙනා ච අස්සාසවාරමතෙනපි හිතසුඛාවහනා යෙවාති
 'ඛෙමො ච විතකෙනා පවිචෙතො ච විතකෙනා'ති සමබ්බිතබ්බං. එවං
 උද්දට්ඨ චෙ විතකෙක නිද්දිසිත්‍වං අබ්‍යාපජ්ඣාණමොති ආදිමාහ.

තත්ථ අබ්‍යාපජ්ඣනං කස්සපි අදුක්ඛනං⁵=අබ්‍යාපජ්ඣා, සො
 ආරම්⁶ තබ්බතො ආරමො එතස්සාති=අබ්‍යාපජ්ඣාරාමො. අබ්‍යා
 පජ්ඣා රතො සෙවනවසෙන නිරතොති=අබ්‍යාපජ්ඣාරතො, එසෙ
 චාති එසො එව. ඉදිසාසාති කිරියාය, කාය වචිපයොගෙනාති අත්ථො.
 න කිඤ්චි ව්‍යාඛාදෙමිති⁷ හිතාදිසු කිඤ්චිපි සත්තං තණ්හාතසාදි
 යොගතො නාසං වා තදභාවතො පභින සබ්බකිලෙස විපථාදිතතතා
 ථාවරං. වා තඛාදෙමිති ත දුක්ඛාපෙමි. කරුණජ්ඣාසයො භගවා මහා
 කරුණසමාපතතිබහුලො අතතතො පරමරුචිත කරුණජ්ඣාසයානු
 රුපමෙවමාහ. තෙන අවිහිංසාවිතකතං අබ්‍යාපාදවිතකතව දසෙස්සති.
 ඉදං වුත්තං හොති: "අහං ඉමාය ඉරියාය ඉමාය පටිපත්තියා එවං
 පටි⁸පජ්ජෙනො එවං සමාපතතිවිභාසෙති⁹ විහරෙනො එවං.
 පුඤ්ඤභිකෙති කතාති සකකාර ගරුකාර මානන ව්‍යදනපුජනාති
 අබ්‍යාසෙතෙනො සතෙනසු න කිඤ්චි ව්‍යාඛාදෙමි,⁵ අපි ච ඛො දට්ඨ
 ධම්මකසම්පරිසරපරමන්දිප්පහෙදං. හිතසුඛමෙව තෙසං පටි
 බ්‍රුහෙමි"ති.

1. සි. III. V & VI. ඛෙමංකරවිතකෙනා.

2. සි. III. V & VI. සංභවනති.

3. සි. විතතාදිහ.

4. සි. III & V අදුක්ඛමං.

5. සි. I. II. IV & සො. ආරාමි.

6. සි. III. V & VI. බ්‍යාපාදෙමිති.

7. සි. III & V. එවං. සමමා පටි.

8. සි. III. V & VI. විභාසෙ.

සං අකුසලං නං පහිනනති යං දියබ්බකිලෙසසහස්සාහෙදං අඤ්ඤාද්ව නං සමප්පත්තං අනන්තප්පහෙදං.¹ අකුසලං නං සබ්බං බොධිමුලෙයෙව මග්ගං පහිනං සමුග්ගනනති ඉමිනා පච්චෙකෙ සමිද්ධි භූතෙන සද්ධිං නිස්සරණවිවෙකෙන සමුච්ඡේද² පටිපාසාද්ධි විවෙකෙ දසෙය්හි. කෙච්ඡි පනෙත්ථ තදබ්ගවිකට්ඨානවිවෙකෙපි උද්ධරනති. අංගමනීයපටිපදාය හි සද්ධිං භගවතා අත්තනො කිලෙසකයො ඉධ වුත්තො. ඉති භගවා අපරිමිතකප්පරිචිතං අත්තනො පච්චෙකාඤ්ඤාසං සද්ධිං නිස්සරණඤ්ඤාසයෙන ඉද්දති මත්තං පාපෙත්වා සීතො තමඤ්ඤාසං ඵලසමාපනති. සමාපජ්ඣො අත්තනො කිලෙසප්පහාණ පච්චෙකබ්බණ මුඛෙන විභාවෙති. යදත්ථ පනෙත්ථ සත්ථා ඉමෙ චෙ විතකෙක උද්ධරි, ඉද්දති තමත්ථං දසෙය්නො ආයාමාගිහ හික්කමෙති ආදිමාහ. භගවා හි ඉමස්ස විචික්කවයස්ස අත්තනො බහුලසමුද්චාරදස්සන මුඛෙන තත්ථ හික්කු තිවෙසෙත්තුං ඉමං දෙසනං.³ ආරහීති.

තත්ථ “තසමාගිහා”ති යස්මා අබ්‍යාපජ්ඣපච්චෙකාභිරතස්ස මෙ බෙමපච්චෙකවිතකකායෙව බහුලං පච්චත්තනති, තසමා. “තිහා”ති නිපාතමත්තං. අබ්‍යාපජ්ඣාගමා විහරට්ඨාති සබ්බසත්තෙත්තු මෙත්තො විහාරෙන කරුණවිහාරෙන ව අභිරමමානා විහරට්ඨ තෙන බ්‍යාපාදස්ස⁴ තදෙකට්ඨකිලෙසානං ව දුරිකරණමාහ. ගොසං මොති එත්ථ “චො”ති නිපාතමත්තං. පච්චෙකාගමා විහරට්ඨාති කායාදිවිවෙකඤ්ඤාව තදබ්ගාදිවිවෙකඤ්ඤාති සබ්බවිවෙකෙ ආරම්භබ්බට්ඨානං කත්වා විහරට්ඨ. ඉමාස මසනති ආදි යථා තෙසං බෙමවිතකකස්ස පච්චත්තනාකාරදස්සනං.⁵ එවං කිං අකුසලනති ආදි පච්චෙකවි තකකස්ස පච්චත්තමානාකාරදස්සනං.⁶ තත්ථ යථා අනවජ්ඣමෙම පති පුරෙත්තු කාමෙත කිංකුසලගවෙසිනා හුත්වා කුසලධම්මපරියෙසනා කාතබ්බාව. සාවජ්ඣධම්මෙම පජතිත්තුකාමෙතාපි අකුසලපරියෙසනා ත කාතබ්බාති ආහ “කිං අකුසල”නති ආදි. අභිඤ්ඤාපුබ්බකා හි පරිඤ්ඤාපහාණ සච්ඡිකිරියාභාවතා. තත්ථ කිං අකුසලනති අකුසලං නාම කිං? සභාවතො කිමස්ස ලක්ඛණං, කාති වා රස පච්චුපට්ඨාන පදට්ඨානානීති අකුසලස්ස සභාවකිව්වාදිතො පච්චෙකබ්බණවිධිං දසෙය්හි. ආදිකමුක්කවසෙන චෙස⁷ විතකෙකා ආගතො. කිං අප්පභිනං. කිං පජ්ඣාමාති ඉදං පදවයං සෙක්කවසෙන, “තස්මා කිං අප්පභින”නති කාමරගසංයොජනාදීසු අකුසලෙසු කිං අකුසලං අමානං මග්ගෙන අසමුච්ඡන්තං, “කිං පජ්ඣාමා”ති කිං අකුසලං සමුග්ගා තෙම. අථවා “කිං පජ්ඣාමා”ති විතකකපරිපුට්ඨානානුසයෙසු කිං විභාගං අකුසලං ඉද්දති මයං පජ්ඣාමාති අත්ථා. කෙච්ඡි පත

1. සි. අත්තකර ගෙදෙන අත්තන.

2. ස්‍යා. සමුච්ඡේදපහාණ.

3. ස්‍යා. ඉමං ධම්මදෙසනං.

4. සි. V & VI. බ්‍යාපදස්ස වා.

5. සි. I. II & IV. තිදස්සනං.

6. III. V & VI. වසෙන සො.

“කිමපපතින” නති පඨනති. තෙසං දිට්ඨිසංයෝජනාදිවසෙන අනෙක භෙදෙසු අකුසලෙසු කිං කතමං අකුසලං කෙන කතමෙන පකා රෙන කතමෙන වා මග්ගෙන අමොකං අපපතිනනති වුත්තං භොති. සෙසං වුත්තතයමෙව.

භාෂානු:- බුද්ධනති වතුන්නං අරියසම්මානං අවිපරිතං සයම්බු ඤාණෙන බුද්ධතතා පටිවිද්ධතතා=බුද්ධං, සම්මතීතිමුත්තතස ඤායසං අභාවතො. තථාහි වුත්තං:-

“අභිඤ්ඤායං අභිඤ්ඤාං භාවෙතබ්බඤ්ඤා භාවිතං,
පභාතබ්බං පතිතං මෙ තස්මා බුද්ධොසී මුහුණ්”ති.

ථපෙත්වා මහාබෝධිසත්තං අඤ්ඤාති සතිතුං වසිතුං අසකකු නෙය්‍යතතා* අසංයාසං සකලස්ස බෝධිසමාරයං මහාකරුණාධි කාරයං ච සහනතො වහනතො, තථා අඤ්ඤාති සතිතුං අභිභවිතුං දුක්ඛාරතො අසංයාතං පඤ්ඤාතං මාරාතං සහනතො අභිභවිතතො, ආසයානුසයවරියාධිමුත්තති ආදිවිභාගාවබෝධෙන යථාරහං වෙනෙ ය්‍යාතං. දිට්ඨධම්මකසම්පරාධිකපරමන්දි අනුසංසතසංඛාතසං අඤ්ඤාති අසංයාසං බුද්ධකිවචස්ස සහනතො වහනතො තත්ථ වා සාධුකාරිභාවතො අසංයාසං සංඛිං. සමුද්ධරණි නනති එත්ථ “න” නති නිපාතමත්තං, තං තථාගතනති වා අත්ථා.

සක¹පරසත්තානෙසු තමසංඛාතං මොහකිකාරං නුදි ඛිට්ඨි= තමොනුදෙ. පාරං නිබ්බාණං ගතොති=පාරගතො. අථවා මුත්තො මොවෙස්සාමිති ආදිතා නයෙන පවත්තිතස්ස² මහාභිනිශාරයං සක ලස්ස වා සංසාරදුක්ඛස්ස සබ්බඤ්ඤාගුණාතං පාරං පරියතං ගතොති =පාරගතො, තං ගමොනුදෙ. පාරගතො තතො එව පනතිපනතො බුද්ධං, සිලාදිං දසබලඤ්ඤාදිඤ්ඤා සමොසව්වුද්ධාති පත්තබ්බං³ සබ්බං පත්තනති අත්ථා. ඛිමිමනති කිංතාදිසු ආකංඛාපට්ඨබ්බො පරමො ආවජ්ජනාදිවිභාවො අරියධ්මි⁴ සංඛාතො අනඤ්ඤාසාධාරණො විත්තවසිභාවො ච අස්ස අත්ථිති වසිමා, තං. වසිමනති අත්ථා. සබ්බසං⁵ කාමාසවාදිතං අභාවෙන අනිසංඛං. කායවිසමාදිකස්ස විසමස්ස වත්තතතා වා විසමසංඛාතං සබ්බං කිලෙසමලං තරිත්වා වා විසං සකලවට්ඨකං සයං⁶ තරිත්වා තාරණතො=වෙස්සනතරො, තං. වෙස්සනතරං.⁷ භික්ඛුකම්මෙ අරහත්තථලො නිබ්බාණෙ ව චිමුත්තං. උභයමි ගමනතො මොහසංඛාතෙන ඤාණෙන කාය මොනෙය්‍යාදිති වා සාතිසයසමනනාගතතතා මුනි. මුනිතිති-අභාරිය මුනි අනභාරියමුනි සෙබ්බමුනි අසෙබ්බමුනි පච්චෙකමුනි⁸ මුනිමුනිති අනෙකවිධා මුත්තයො. තත්ථ හිති ආගතථලො විඤ්ඤාතසංසතො

1. සි. III. V. & VI. පර.

2. සි. III. & V. පවත්තස්ස.

3. සි. I. II & IV. පවත්තතබ්බං.

4. සි. III. V & VI. අරිය.

5. ස්‍යා. යථා සබ්බසං.

6. ස්‍යා. විට්ඨකම්මයං.

7. ස්‍යා. විසත්තරං.

8. සි. III & V පච්චෙක මුබ්බති.

අගාරියමුනි, තථාරූපො පබ්බජිතො අනගාරියමුනි, සත්තසෙධා සෙධමුනි, බිණ්ණසවො අසෙධමුනි, පච්චිකක්ඛුදො පච්චිකමුනි, සමාසක්ඛුදො මුනිමුනිති අයමෙව ඉධාසිප්පතො. ආයතිපුත්තඛවා භාවතො අනතිමං පච්ඡමං දෙගං කායං ධාරෙතීති=අනතිමදෙග ධාරිතං අනතිමදෙගධාරිං. කිලෙසමාරාදිතං සමමදෙව පරිච්චත්තත්තා මාරජගං.¹ තතො එව ජරාගෙනතු² සමුච්ඡේදතො අනුපාදිසෙස නිබ්බණ්ණප්පත්ති වසෙත පාකට්ඨජරාදිසබ්බජරාසපාරගං. ජරාසිසෙත චේත් ජාතිමරණසොකාදිතං පාරගමිතං වුත්තනති දට්ඨබ්බං. තං එවං භූතං තථාගතං දුපෙ විගාහතා සමුදවරනති වුමිති සබ්බෙතො.

ඉති භගවා පඨමගාථාය විතක්කවයං උද්දිසිත්වා තතො දුතිය ගාථාය පච්චිකවිතක්කං දසෙසාත්වා ඉද්දති බෙමවිතක්කං දසෙසාතුං “සෙලෙ යථා”ති තතිය ගාථමාග. තත් සෙලෙ යථා පබ්බතමුදධති ටසි නොති සෙලෙ සිලාමයෙ එකස්නපබ්බතමුදධති යථා සීතොව. න හි තත් සීතස්ස උද්ධං ගිවුක්ඛිපනපසාරණාදිතිච්චං අනුමුඛිපමනති තප්පට්ඨාගං සෙලපබ්බතමුදධති. අයං පනෙත්ථ සබ්බෙ පණ්ණා:- යථා සෙලපබ්බතමුද්ධති ටසීතොව චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පසෙසායස්, එවමෙව සුමෙධො සුඤ්ජපඤ්ඤා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාන සමන්තචක්ඛු භගවා ධම්මමයං පඤ්ඤාමයං පාසාදමාරුඤ්ඤා සයං අප්පතසොකො සොකාවතීර්ණණං ජාතිජරාහි භූතඤ්ඤා ජනතං සත්තනීකායං අවෙකති උපධාරයති උපපරික්ඛති. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො:- යථාහි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං බෙහතං කත්වා තත් කෙදරපාලිපු කුටියො කත්වා රතති. අද්දති. ජාලෙයස්, චතුරභ්ගසමන්තාගතඤ්ඤා අනිකාරං භවෙයස්, අථස්ස පබ්බ තස්ස මත්තෙක ධම්මා චක්ඛුමිතො පුරිසස්ස භූමිප්පදෙසං ඔලොක යතො තෙව බෙහතං න කෙදරපාලියො න කුටියො න තත් සධිතමනුස්සා පඤ්ඤායෙය්‍යං, කුටිපු පන අග්ගිජාලමත්තමෙව පඤ්ඤායෙය්‍යස්, එවං ධම්මමයං පාසාදමාරුඤ්ඤා සත්තකායං ඔලොක යතො තථාගතස්ස යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා තෙ එකවිගාරෙ දක්ඛිණ්ණපසෙස නිසින්නාපි බුද්ධාද්දණස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති, රතති. බිත්තසරං විය භොනති, යෙ පන කතකල්‍යාණා වෙනෙය්‍යපුග්ගලා තෙ එවස්ස දුරෙපි සීතා ආපාථං ආගච්ඡන්ති, සො අග්ගිවිය හිමවන්ත පබ්බතො විය. වුත්තමපි වෙතං:-

“දුරෙ සත්තො පකාසෙනති හිමවන්තොව පබ්බතො,
අසත්තන්තො න දිස්සන්ති රතතිබ්බතා³ යථා සග්”ති.

එවමෙතස්මිං සුත්තෙ ගාථාසු ව භගවා අත්තානං පරං විය කත්වා දසෙසාසි.

පඨමසුත්තං.

1. ස්‍යා. මාරජගං. 2. සී. ජරාගෙනතු, ස්‍යා. ජරාගෙනතු. 3. ස්‍යා. රතති. බිත්තා.

2. 2. 2.

දුතියො-සප්තසංඝාතානි එත්තං “පරියාය”සද්දො:-“මවුපිණ්ඩික පරියායොනෙව නං ධාරෙති”තිද්දාදිසු දෙසනායං ආගතො. “අත්ථි ඛෙවස මුඛමණ පරියායො යෙන මං පරියායෙන සමොචදමානො වදෙය්‍ය අකිරියවාදො සමණො හොතමොති”ද්දාදිසු කාරණෙ. “කස්ස නු ඛො ආනන්ද අජ්ජ පරියායො භික්ඛුණීයො ඔච්ඡිදා”නති ද්දාදිසු වාරෙ. ඉධ පන වාරෙපි කාරණෙපි වට්ටති. ‘තස්මා භික්ඛුවෙ තථාගතස්ස වෙ ධම්ම දෙසනා යථාරහං කාරණෙන භවන්ති වාරෙණ වාති’දයමෙත්තං¹ අනේ. භගව, හි චෙතෙය්‍ය ජක්ඛාසයානුරූපං කදවි ඉමෙ ධම්මා කුසලා ඉමෙ ධම්මා අකුසලා ඉමෙ ධම්මා සාවජ්‍යා ඉමෙ ධම්මා අනවජ්‍යා ඉමෙ සෙවි තබ්බා ඉමෙ න සෙවි තබ්බාති දාදිනා කුසලාකුසලධම්මෙ විභජ්‍යෙතො කුසලධම්මෙති අකුසලධම්මෙ අසංකරතො පඤ්ඤපෙතො පාපං. පාපකතො පස්සථාති ධම්මං දෙසෙති, කදවි ‘පාණාතිපාතො භික්ඛුවෙ ආසෙවිතො භාවිතො බහුලිකතො තීරයසංවත්තනිකො තීරවජ්‍යන යොතිසංවත්තනිකො පෙතතිවිසය සංවත්තනිකො යො සබ්බලුත්තො පාණාතිපාතො සො අප්පායුකසංවත්තනිකො’ති දාදිනා දාදිනවෙ පකාසෙතො පාපතො නිබ්බිද්දිති තියොජ්‍යෙතො “නිබ්බිද්දථ විරජ්ජථ”ති ධම්මං දෙසෙති. භවන්තිති හොනති පවත්තනති. ඝාසං ඝාසකගො පස්සථාති සබ්බං පාපධම්මං දිට්ඨිවිධම්මෙ ආයතිඤ්ච අභිනුදුක්ඛාවගතො ලාමකතො පස්සථ. තත්ත නිබ්බිද්දථාති තයම්. පාපධම්මෙ අවචනනාතිනාවතො ලාමකදම්මන පාපං, අනොසල සමුග්ගදම්මන අකුසලං, පකතිපභස්සරස්ස පසනනස්සපි විතස්ස පභස්සරාදිභාවිතාසනතො සංකිලෙසිකං, පුනපුනං භවදුක්ඛ නිබ්බත්තනතො පොතොභවිකං, සහෙව දරපෙති පරිශ්‍රාණෙහි වත්ත නතො සදරථං, දුක්ඛස්සෙව විපච්චනතො දුක්ඛවිපාකං, අපරිමාණවපි කාලං අනාගතෙ ජාතිජරාමරණනිබ්බත්තනතො ආයතිං ජාතිජරා මරණීයං, සබ්බතිතසුඛවිචංසන සමත්තති දාදිනා තයෙන නානාවිධෙ දාදිනවෙ තස්ස ව පකාතෙ ආතිසංසෙ සමමපඤ්ඤය පස්සනො නිබ්බිද්දථ නිබ්බෙධං² ආපජ්ජථ, නිබ්බිද්දන්තො ව විපස්සනං වෙසිස්සිං අරියමග්ගාධිගමෙන පාපතො විජජ්ජථ වෙව විමුච්චථ, මග්ගෙන වා සමුචෙජ්ජදවිරහවසෙන විරජ්ජථ, තතො එලෙක පටිපස්සෙතිවිමුත්තති වසෙන විමුච්චථ අථවා ‘පාප’නති ලාමකතො පාපං, කිං වුත්තං හොති? යං අතිවචදුක්ඛාදිභාවෙන කුච්ඡිතං අරියෙහි ජ්‍යුච්ඡිනීයං වට්ටදුක්ඛං පාපෙතිති=පාපං, කිං පන තං තෙහුමිකධම්මජාතං යථා වුත්තෙන අනේත පාපකතො දිස්සා තත්ත අතිවචතො දුක්ඛතො රොගතො ගණකතො සලලතො අසතො ආබාධතොති දාදිනා විපස්සනං වෙසිස්සන්තා³ නිබ්බිද්දථ. අයං දුතියොති යාථාවතො⁴ අභිනාතත්ථිභා වනං පඨමං උපාදාය තතො විචෙචනං අයං දුතියා ධම්මදෙසනා.

1. සි III & V විජජති.

2. සන්තං. වාති.

3. සි I II & IV. අයං පාසන්ති.

4. සි. I. II & IV. නිබ්බිද්දං.

5. සි. I. II & IV. පවත්තෙතො.

6. සි III. V & VI. තථාගතො.

a. මජ්ඣිමනිකාය-මවුපිණ්ඩිකසුත්ත.

b. පාරාජිකපාලි-මෙරඤ්ජනං.

ගාථාසු-බුද්ධස්‍යාති සබ්බසුද්ධාසු. සබ්බසුද්ධාසුනිත්තොති සබ්බපි සත්තං මහාකරුණං අනුනම්‍යන¹සත්තං. භවිශ්‍යං චක්‍රනනි පරියායෙන කථනං දෙසනං. සංස්‍යාති පරිසං ආලප්‍යති. පරිසරෙට්ඨකං වා සංඛ්‍යාය ව්‍රතනං. කෙච්ඡනානු-අත්තානමෙව සංඛ්‍යාය භගවා²සංස්‍යා³ති අපොච්ඡාති. නිශ්චාති තස්මිං පාපකෙ, විරජ්ජාති රුහං පජගාති අත්තො සෙසං ව්‍රතතනමෙව.

ද්‍රවිශ්‍ය සුත්තං.

2. 2. 3.

තතිශ්‍ය-පුබ්බඛගමාති සහජාතවසෙසන උපනිස්සයවසෙසන වාති විති ආකාරෙති පුබ්බඛගමා පුරස්සර පඬානකාරණං, න හි අවිජ්ජාය විතා අකුසලප්පතති. සමාසනනිශාති සමාපජ්ජනාය සභාවපටිලාභාය, පතති යාති⁴ අත්තො. තත්‍ය අකුසලප්පවතනියා ආදීනවපටිච්ඡාදකෙන අශ්‍යා නිසොමනසිකාරස්ස පච්චයභාවෙන අපජනිතභාවෙන⁵ ච අකුසල ධර්මානං උපනිස්සයභාවො දිස්සති.⁶ එවං ව්‍යාධිමරණාදිදුක්ඛස්ස අභිධානභාවතො සබ්බාපි ගතියො ඉධ දුග්ගතියො. අඵවා රුහාදි කිලෙසෙති දුස්සිතා ගතියො කායචච්චිතතානං පච්චතියොති=දුග්ගතියො, කායචච්චිට්‍ඨරිතාති. අසම්මං ලොකෙ පරමිති වාති ඉධ ලොකෙති වා මුත්‍රස්සගතියං පරමිති තතො අසුද්දසු ගතීසු, අවිජ්ජාමුලිකා සබ්බාති තා සබ්බාපි දුච්චරිතස්ස විපතතියො ව්‍රතතන යෙන අවිජ්ජා පුබ්බඛගමතො අවිජ්ජාමුලිකා එව. ඉච්ඡාලොභ සමුස්සංසාති අසම්පත්තවිසයපරිශෙසනලක්ඛණං ඉච්ඡාය සම්පත්ත විසය ලබ්‍හනලක්ඛණෙන ලොකෙන ච සමුස්සිතා උපවිතාති=ඉච්ඡා ලොභ සමුස්සයා. සන්තොති යස්මා අවිජ්ජාභෙදා අවිජ්ජාය තිවුතො හුන්තා. පාපිච්ඡාති අවිජ්ජාය පටිච්ඡාදිතතො පාපිච්ඡතාය ආදී තවෙ අපස්සන්නො අසත්තගුණසම්භාවන වසෙසන කොහසුද්දිති කණ්ණෙනො පාපිච්ඡා. ලොභෙනෙව අනිච්ඡතාපි ගතිතාති දට්ඨබ්බා. අනාදයෙති ලොකාධිපතීනො ඔත්තප්පස්ස අභාවෙන සමුගමවා රිසු ආදර්ශිතො. නිශ්චාති තස්මා අවිජ්ජාපාපිච්ඡතාතිරිකා නොත්තප්පභෙදා. සසම්මතීති කායදුච්චරිතාදිභෙදං පාපං උපවි තාති. අපාසං නිශ්චිතීති තෙන තථා පසුතෙන පාපෙන තීරයාදිභෙදං අපායං ගව්ඡති උපපජ්ජති. නිශ්චාති යස්මා එතෙ එව සබ්බදුච්චරිතමුලගුණා සබ්බදුග්ගතීපරිකතීලෙස⁷ භෙදාගුණා ච අවිජ්ජාදයො. නිශ්චා ඉච්ඡාසු ලොභසු අවිජ්ජාසු ච සද්දෙන අධිකානොත්තප්පඤ්ච විශිෂ්ටං සමුච්ඡේදවසෙන පජගං කථං විරාජෙතිති ආහ, විජ්ජං උපපාදයනති විපස්සනාපටිපාටියා මග්ග

1. සි. III, V & VI. කම්පන.	3. සි. III. අනතිතභාවෙන ව.
2. සි. I, II & IV. පටිකණ්ණයාති	4. එත්තනෙර උත්තො විශ දිස්සති.
5. සි. III, V. පරිසංකිලෙස, සො. පහවසංකිලෙස.	

පටිපාටියා ව උස්සනකිනා අරහතනමග්ගවිජ්ජා අතනනො සන්නානෙ උප්පාදෙනො. සබ්බා දුග්ගතිශෝචි සබ්බාපි දුච්චරිතසබ්බානා දුග්ගතිශෝ, වට්ටුකකස්ස වා අබ්බානභාවනො දුකඛා සබ්බා පඤ්චපිභතීශෝ, ජග්ග පජ්ඣෙය්‍ය සමතික්කමෙය්‍ය, කිලෙසවට්ටප්පභාණෙනෙව හි කමමට්ටං විපාකවට්ටඤ්ච පටිතං ගොතිති

නතිසසුතං.

පඨම භාණ්ඩාරවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

2. 2. 4.

වතුපේ-සුපටිගිනාති සුට්ඨපරිගිනා. සෙ අපිසාස පඤ්ඤාය පටිගිනාති යෙ සංගා පඤ්චනනං ඛන්ධානං උදයබ්බයපටිවිජ්ඣිනෙන වතුපව්වය' පටිවිජ්ඣිනෙන ව කිලෙසෙහි ආරකා ඕතතනාඅරියං පරිසුද්ධාය විපස්සනාපඤ්ඤාය ව මග්ගපඤ්ඤාය ව පරිගිනා, තෙ ලොකීයලොකුත්තරාහි සමපනතිහි අතිවිශ්වපරිගිනා මහා ජාතිකා. තෙ පත තෙති? යෙ කම්මාවරණෙන සමනනාගතා. තෙහි මිච්ඡත්ත නියතභාවනො එකනෙතන පරිගිනා අපරිපුර්ණො මහා ජාතිකා. තෙතනා දුග්ගති පාටිකාඛාති. විපාකාවරණාමඛිනිනොපි පරිගිණා. අඵවා සුක්කපකෙව අපටිගිණා නාම තිව්ධාවරණවිරිගිතා සමමාදිට්ඨිකා කමමස්සකතඤ්ඤෙන ව සමනනාගතා. සෙසං වුත්තනසානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

භාජාසු- පඤ්ඤායාති තියස්සකවචනං, විපස්සනාඤ්ඤානො මග්ගඤ්ඤානො ව. පටිගාණෙනාති සාමවචනං වා එතං, යථාචුත්ත ඤ්ඤාස්ස පරිභාණෙන, උප්පාදෙනබ්බස්ස අනුප්පාදනමෙව වෙත් පරිභාණං. තිව්ඨං නාමරූපසමිනාති නාමරූපෙ උපාදනකකිකි පඤ්චකෙ එතං මමාහි ආදිනා තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අහිනිවිට්ඨං අපේක්කාසිතං. තනො එව ඉදං සවචනාති මඤ්ඤාතීති ඉදමෙව සවචං මොඝමඤ්ඤානාති මඤ්ඤාති. "සදෙවකෙ ලොකෙ"ති විභතති පරිණාමෙතබ්බා. එවං පශ්මභාජාය සමිතිලෙසපකං දස්සෙතා ඉද්දති යස්සා අනුප්පතතියා නාමරූපසමි. මඤ්ඤානාහිනිවෙසෙහි කිලෙස වට්ටං වත්තති, තස්සා උප්පතතියා වට්ටස්ස උපචේජ්දෙති පඤ්ඤාය ආනුභාවං පකාසෙනො "පඤ්ඤාති සෙට්ඨා ලොකසමි"නාති භාජ මාහ. තත් ලොකසමිනාති සබ්බාරලොකසමි, සමමාසමුද්ධො විශ සනෙතසු සබ්බාරෙසු පඤ්ඤාසද්දෙසො ධිවෙමා නපී. පඤ්ඤානතරාහි කුසලා ධම්මා, පඤ්ඤාය ව සිද්ධාය සබ්බෙ අනවජ්ජධම්මා සිද්ධා එව

භොනති තථාහි වුත්තං:-“සමමාදිට්ඨිංසා සමමාසංකප්පො භොති” ති ආදී. යා පනෙත්ති පඤ්ඤා අභිපෙප්පා සා සෙට්ඨාති ථොමිතා, යථා ව සා පවත්තති, තං දස්සෙත්තුං. “යායං නිබ්බට්ඨාමිති” ති ආදී වුත්තං. තස්සන්තො: යා අයං පඤ්ඤා අනිබ්බට්ඨාපුබ්බං අපපදුමිතපුබ්බං ලොභකඛිංසාදිං නිබ්බිජ්ඣනාති පදුමෙතාති භව්තිති= නිබ්බට්ඨාමිති. යාය ව තසමිං තසමිං භව-යොති-ගති-විඤ්ඤාණධර්මිති-සත්තාවාසෙසු සත්තනිකායෙසු ඛණිකං. පථමානිති බ්බත්තිසංඛාරාය ජාතියා තංතිමිත්තස්ස ව නම්මහවස්ස පරික්ඛයං පරිභොසානං නිබ්බාණං අරහත්තඤ්ච සමමා අභිපට්ඨං ජානාති සච්ඡිකරොති, අයං සහ විපස්සනා මග්ගපඤ්ඤා සෙට්ඨා ලොකයමිත්ති.

ඉදං ති යථාවුත්ත පඤ්ඤානුභාවසම්පන්නා ඛණිකවේ අනිත්ථ වන්තො: “තෙසං දෙවා මනුස්සා ච” ති ඔසානගාථමග. තස්සන්තො: තෙසං වතුසු අරියසංවේසු පරිඤ්ඤාදීනං සොළසත්තං කිම්බානං නිට්ඨිතත්තා වතුසංවේසමොධෙත සමුද්ධානං, සතිවේපුලලප්පත්තියා සතිමග්ගං, වුත්තනෙයන සමුග්ගාතිතසමොගත්තා පඤ්ඤවේ පුලලප්පත්තියා භාසපඤ්ඤානං, පුබ්බභාසෙ චා සිලාදිපාරිජුරිතො පට්ඨාය යාව නිබ්බාණසච්ඡිකිරියා ගාස-වෙද-කුට්ඨි-පාමුජ්ජබ්බුල තාය භාසපඤ්ඤානං, සබ්බසො පරික්ඛණ්භවසංයෝජනත්තා අනුතිමසර්වධාමිනං ඛණිකවිතො දෙවා මනුස්සා ච පිඨකපානි පියා භොනති තඛ්ඛාචං අබ්ගන්තුං ඉච්ඡන්ති, අභො පඤ්ඤානුභාවො අභො චිත මයමපි ඵදිසා ඵචං නිත්තිණ්ණභබ්බදුක්ඛා ගවෙය්‍යාමාති.

වතුසති සුත්තං.

2. 2. 5.

පඤ්චමෙ- සුත්තොති න වණ්ණසුත්තතාය සුක්ඛා, සුක්ඛභාවාය පන පරමමෙවාදිතාය සංවත්තනාති නිබ්බතතිසුත්තතාය=සුක්ඛා. සර සෙනාපි සබ්බෙ කුසලා ධම්මා සුක්ඛා යෙව කණ්ඨභාවපටිපක්ඛන්තො, තෙසං හි උප්පත්තියා විත්තං පහස්සරං භොති පරිසුද්ධං. ධම්මාති කුසලා ධම්මා, ලොකනති සත්තලොකං, සාලොනාති ආඛාරණ¹ සංඛාරණෙන මරියදං ධර්මපනා² රක්ඛනාති ගිවි ව ඔත්තප්පඤ්චාති එත්ථ-හිරියති හිරියිතබ්බෙන හිරියනති එතෙතාති වා=හිරි. වුත්තමපි වේතං:- “යං හිරියති හිරියිතබ්බෙන හිරියති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා, අයං වුච්චති හිරි” ති. ඔත්තප්පනති ඔත්තප්පි තබ්බෙන ඔත්තප්පනාති එතෙතාති වා=ඔත්තප්පං. වුත්තමපි වේතං:- “යං ඔත්තප්පති ඔත්තප්පි තබ්බෙන ඔත්තප්පති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා, ඉදං වුච්චති ඔත්තප්ප” තති.

1. සි. I. V & VI. පදම.	3. සි. I. II & IV. ආඛාර.
2. සි. I. II & IV. භාසු.	4. සි. III. V & VI. ධර්මපනා.

තත්ථ අර්කිතතසමුට්ඨානා හිරි, බහිද්ධාසමුට්ඨානං ඔත්තපං,
අත්තාධිපතෙය්‍යා හිරි, ලොකාධිපතෙය්‍යං ඔත්තපං. ලජ්ජාසභාව
සංකප්පිතා හිරි, භයසභාව සංකප්පිතං ඔත්තපං. සප්පඨිස්සවලකඛණං
හිරි, වජ්ජභීරුකභයදස්සාවලකඛණං ඔත්තපං. තත්ථ අර්කිතත
සමුට්ඨානා හිරි චතුභි කාරණෙහි සමුට්ඨාති - ජාතීං පච්චවෙකඛිතා,
වයං පච්චවෙකඛිතා, සුරභාවං පච්චවෙකඛිතා, බාහුසච්චං පච්ච
වෙකඛිතා. කථං? පාපකරණං නාමෙතං න ජාතීසම්පන්නානං කම්මං,
භීතජ්චොතං නෙවට්ඨාදිතං කම්මං, තාදිසස්ස ජාතීසම්පන්නස්ස
ඉදං කම්මං කාතුං න යුත්තන්ති එවං තාව ජාතීං පච්චවෙකඛිතා
පාණාතිපාතාදි පාපකම්මං අකරොනෙතා හිරිං සමුට්ඨාපෙති. තථා
පාපකරණං නාමෙතං දහරෙහි කත්තබ්බකම්මං, තාදිසස්ස වයෙ
ධිතස්ස ඉදං කම්මං කාතුං න යුත්තන්ති එවා වයං පච්චවෙකඛිතා
පාණාතිපාතාදි පාපකම්මං අකරොනෙතා හිරිං සමුට්ඨාපෙති. තථා
පාපකරණං නාමෙතං දුබ්බලජාතිකානං කම්මං, තාදිසස්ස සුරභාව
සම්පන්නස්ස ඉදං කම්මං කාතුං න යුත්තන්ති එවං සුරභාවං පච්ච
වෙකඛිතා පාණාතිපාතාදිපාපකම්මං අකරොනෙතා හිරිං සමුට්ඨා
පෙති. තථා පාපකරණං නාමෙතං අකුබ්බාලානං කම්මං, න පණ්ඩි
තානං, තාදිසස්ස පණ්ඩිතස්ස බහුසුත්තස්ස ඉදං කම්මං කාතුං න
යුත්තන්ති එවං බාහුසච්චං පච්චවෙකඛිතා පාණාතිපාතාදිපාපකම්මං
අකරොනෙතා හිරිං සමුට්ඨාපෙති. එවං අර්කිතතසමුට්ඨානං හිරිං
චතුභි කාරණෙහි සමුට්ඨාපෙති, සමුට්ඨාපෙතො ච පන අත්තනො
විතෙත හිරිං පච්චවෙකඛිතා පාපකම්මං න කරොති. එවං හිරි
අර්කිතතසමුට්ඨානා නාම භොති.

කථං ඔත්තපං බහිද්ධාසමුට්ඨානං නාම? සචෙ ත්වං පාපකම්මං
කරිස්සසි, චතුසු පරිසාසු¹ ගරහප්පනො ගම්මස්සසි.

“ගරහිස්සන්ති තං විඤ්ඤා අසුචිං නාගරිකො යථා,
වජ්ජතො සීලවනෙති කථං භික්ඛු කරිස්සසි”ති²

පච්චවෙකඛිතො හි බහිද්ධා සමුට්ඨිතෙන ඔත්තපෙත පාපං කම්මං
න කරොති. එවං ඔත්තපං බහිද්ධාසමුට්ඨානං නාම භොති.

කථං හිරි අත්තාධිපතෙය්‍යා නාම? ඉධෙකච්චො කුලපුත්තො
අත්තානං අධිපතීං ජෙට්ඨිකං කත්වා තාදිසස්ස සද්ධාපබ්බජිතස්ස
බහුසුත්තස්ස බ්‍රිතවාදිස්ස න යුත්තං පාපකම්මං කාතුන්ති පාපං
කම්මං න කරොති. එවං හිරි අත්තාධිපතෙය්‍යා නාම භොති.
තෙතාග භගවා:- “සො අත්තානං යෙව අධිපතීං කත්වා අකුසලං
පජ්ඣති, කුසලං භාජෙති, සාවර්ජං පජ්ඣති, අනවර්ජං භාජෙති,
සුද්ධමත්තානං පරිහරති”ති.

කථං ඔත්තප්පං ලොකාධිපතෙය්‍යං නාම? ඉමෙකචෙව්වා කුල
පුත්තො ලොකං අධිපතීං ජෙට්ඨිකං කත්වා පාපකමමං න කරොති.
යථාහ: “මහා ඩො පනායං ලොකසනතිවාසො, මහනතසමිං ඩො පන
ලොකසනතිවාසෙ සනති සමණ්‍යොගමිණො ඉද්ධිමනෙතො දිබ්බවක්කුකා
පරචිත්තවිදුන්තො, තෙ දුරතොපි පස්සනති, අසන්නොපි න දිස්සනති,
චේතසොපි විතං පජානනති, තෙපි මං එවං ජනිස්සනති-පස්සථ
හො ඉමං කුලපුත්තං සදංගා අභාරයමා අනභාරියං පබ්බජිතො
සමානො වෙකිණිණ්ණො විහරති පාපකෙති අකුසලෙති ධම්මෙතිති
ලොකං යෙව අධිපතීං කත්වා අකුසලං පජ්හති”ති. එවං ලොකාධි
පතෙය්‍යං ඔත්තප්පං. “ලජ්ජාසභාවසංකප්පිකා”ති එත්ථ ලජ්ජාති
ලජ්ජාකාකාරො, තෙන සභාවෙන සංකප්පිකා හිරි. “හග්”නති
අපායහග්ගං, තෙන සභාවෙන සංකප්පිකං ඔත්තප්පං. තදුභයං පාප
පරිවජ්ජනෙ පාකටං ගොති. තත්ථ යථා විසු අයොගුලෙසු එතො
සීතලො ගවෙය්‍ය ගුථමක්ඛිතො, එකො උජ්ජෙනා අදිවෙනා, තෙසු
යථා සීතලං ගුථමක්ඛිතතො ජිගුච්ඡිතො විඤ්ඤජාතිකො න
ගණ්ණාති, ඉතරං දුභගයෙන. එවං පණ්ණිතො ලජ්ජාය ජිගුච්ඡිතො
පාපං න කරෙති, ඔත්තප්පෙන අපායභීතො පාපං න කරෙති,
එවං ලජ්ජාසභාවසංකප්පිකා හිරි, හග්ගසභාවසංකප්පිකං ඔත්තප්පං. කථං
සප්පතියාලකකණ්ණො හිරි, වජ්ජභිරුකහගදස්සාවිලකකණ්ණං ඔත්තප්පං?
එකචෙව්වා හි ජාතිමහත්තපච්චෙකකණ්ණං සන්ත්මහත්තපච්චෙකකණ්ණං
දයජ්ජමහත්තපච්චෙකකණ්ණං සමුගමවාරිමහත්තපච්චෙකකණ්ණොති
වතුහි කාරණෙති තත්ථ භාරවෙන සප්පතියා¹ ලකකණ්ණං හිරිං
සමුට්ඨාපෙත්වා පාපං න කරෙති. එකචෙව්වා අත්තානුවාදහග් පර
නුවාදහග් දණ්ඩහග් දුග්ගතිහග්නති වතුහි කාරණෙති වජ්ජනො²
භාගනො වජ්ජ³භිරුකහගදස්සාවිලකකණ්ණං ඔත්තප්පං සමුට්ඨාපෙත්වා
පාපකමමං න කරෙති. එත්ථ ව අජ්ඣත්තසමුට්ඨානාදිතිරොත්තප්පානං
තත්ථ තත්ථ හි⁴ පාකටහාවෙන වුත්තානං න කදපි⁵ අඤ්ඤමඤ්ඤ
විප්පයොගො, න හි ලජ්ජා න හග්ගං නිබ්බයං වා අලජ්ජනං අපජිති.
ඉමෙ ව භික්ඛවෙ මෙ සුඤ්ඤා ධම්මා ලොකං න පාලෙස්සනති
භික්ඛවෙ ඉමෙ වෙ අනවජ්ජධම්මො යදි ලොකං න රතෙකියස්ස ලොක
පාලනා යදි න හවෙය්‍යං. නිබ්බ පඤ්ඤායෙව මානාති ඉධ ඉමසමිං
ලොකෙ ජනිකා මාතා අයං මෙ මාතාති ගරුච්ඡන්තිකාරවසෙන න
පඤ්ඤායෙව, අයං මාතාති න ලබ්බෙය්‍ය. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො,
මාතුච්ඡාති මාතුහගිති. මාතුලාභිති මාතුලහරියා. ගරුභිත්තති
මොපිතු-වුලපිතු-ජෙට්ඨභාතුආදීනං ගරුට්ඨානියානං. සමෙහදනති
සබ්බකරං, මරියාදහෙදං වා. යථා අප්පලකාති ආදීති උපමං⁶ දස්සෙති-
එතෙහි සත්තා අයං මෙ මාතාති වා මාතුච්ඡාති වා ගරුච්ඡන්තිකාර
වසෙන නජානනති, යං වන්ත්ථ. තිස්සාය උප්පන්නා තත්ථපි විප්පටි

1. සි. III V. VI & සො. පතිස්සව. 3. සි. I, II & IV. තත්ථ ව.
2. සි. I. II & IV. වට්ඨතො. 4. සි. I II & IV හෙදපි. 5. සො. ඔපමිං.
6. සි. I II & IV හෙදපි. 5. සො. ඔපමිං.

පඤ්ඤා, කසමා උපමං ආතරනො අපේලකාදයො ආතරි. අයං
තෙත්ථ සමෙධිපතො: යථා අපේලකාදයො තිරිඡ්ඡානා ගිරොක්කපප
රගිතා මානාදිසංඝො. අනන්ධා හිනානමරියාදා සබ්බත්ථ¹ සමෙහදෙන
වත්තනාති. එවමයං පන ලොකො² යදි ලොකපාලකධම්මා න
හවෙයස්ස සබ්බත්ථ සමෙහදෙන වත්තෙය්‍ය යසමා පතිමෙ ලොකපාලක
ධම්මා³ ලොකං පාලෙතාති තස්මා නත්ථි සමෙහදෙති.

ගාථාසු- යෙසංසෙව ගිවිධනතප්පනාති “වෙ”ති නිපාතමත්තං,
යෙසං සත්තානං ගිරි ව ඔත්තප්පඤ්ඤා, සබ්බද ව සබ්බකාලමෙව න
විජ්ජති න උපලබ්භති, වොක්කනා සුක්කමුලා ගෙති තෙ
සත්තා කුසලමුලපරිවේෂ්ඨවග්ගොපි කමෙය්‍ය කරණෙනො කුසලකමම⁴
පතිට්ඨානගුත්තං. ගිරොක්කපපානමෙව වා අභාවනො කුසලෙනො
වොක්කමිත්වා අපසාදාතිත්වා සිතත්තා වොක්කනො සුක්කමුලා
පුනපුනං ජායනමිත්තසභාවත්තා ජතිමරණගාමිනො සංසාරං නාති
වත්තනාතිති අත්ථො.

යෙසංසෙව ගිවිධනතප්පනාති යෙසං පන පරිසුද්ධමිත්තං සත්තානං
ගිරිඤ්ඤා ඔත්තප්පඤ්ඤාති ඉමෙ ධම්මා සදා සබ්බකාලං රතනිදිවං
නවමජ්ඣිමපේරකාලෙසු. සමමා උපට්ඨිතාති සමමා උපගමම සිතා
පාපා ජ්ඣවේෂනා භායනා තදභිගාදිවසෙන පාපං පඤ්ඤානා.
පිරුලාමුභමමෙසාති සාසනබ්‍රහ්මවරියෙන මග්ගබ්‍රහ්මවරියෙන ව
පිරුලිං ආපන්නා, අග්ගමග්ගාධිගමෙන සබ්බසො සත්තනිලෙසනාය
සත්තගුණතාය වා සනොතා, පුනබ්බවග්ගා බෙජිතත්තා බිණ්ණ අපු
නබ්බවා හොනාතිති.

සංඝමසුත්තං.

2. 2. 6.

ඡට්ඨං-අත්ථී ගික්ඛවෙති කා උපපත්ති? එකදිවසං කිරි හග
වතො අනෙකපරියායෙන සංසාරෙ අදිනවං පකාසෙත්වා සන්දයං
නාදිවසෙන නිබ්බාණ පටිසංස්ථානාය ධම්මදෙසනාකථාය හික්කුනං
එතදහොසි. අයං සංසාරො හගවතා අවිජ්ජාදීති කාරණෙති සහ
තුකො වුත්තො, නිබ්බාණස්ස පන තදුපසමස්ස න කිඤ්ඤිකාරණං
වුත්තං, තයිදං අනෙතුකං කථං සවේකතපරමත්ථෙත උපලබ්භතිති.
අථ හගවා තෙසං හික්කුනං විමතිවිධමනත්ථෙඤ්ඤාව, ඉධ සමණ
බ්‍රාහ්මණානං-නිබ්බාණං නිබ්බාණනාති වාචාමත්තමෙව, නත්ථි පර
මත්ථෙනො නිබ්බාණං නාම අනුපලබ්භමානසභාවත්තාති ලොකායති
කාදයො විශ විපට්ඨපජනානං බතිථා පුට්ඨිට්ඨගතිකානං මච්ඡා
වාදතින්දනත්ථෙඤ්ඤා¹ ඉමං අමතමහානිබ්බාණස්ස පරමත්ථෙනො අත්ථිභාව

1 සි. III & V. සංඛෙ

3. සි. III & V. ලොකධම්මො.

2 සි. III. V & VI. මහස්සලොකො.

4. සි. III. V & VI. ධම්ම.

5. සි. II & IV. හජ්ජනිතත්ථෙඤ්ඤා.

දීපතත්ථං තස්ස ච තිස්සරණභාවාදි ආනුභාව වන්තනං.¹ පිති
වෙතෙන උද්ගතවසෙන ඉමං සුභතමභාසි. තථාහි ඉදං සුත්තං
උද්ගතෙයි සංඛිතිං.

තත්ථ-අප්පිති විජ්ජති පරමත්ථතො උපලබ්භති. අජානං අභුතං
අකතං අසංඛිතනාහි සංඛිතනිපි පද්ධති අසද්දසද්දවෙවචනාති.
අථවා වෙදනාදයො විශ් ගෙනු පච්චය සමවාය සංඛිතාය කාරණ
සාමග්ගියා න ජාතං න නිබ්බන්ධනාහි=අජාතං, කාරණෙන විතා
සයමෙව න භූතං න පාභුභූතං න උපපන්නනාහි=අභූතං, එවා අජ
තන්තා අභූතන්තා ච යෙන තෙනාපි කාරණෙන න භවන්තා=අකතං,
ජාතභූතසභාවො ච නාමරූපාදිතං.² සංඛිත ධම්මානං ගොති, න
අසංඛිතසභාවස්ස නිබ්බාණස්සාති දස්සනත්ථං. අසංඛිතනාහි වුත්තං.
පටිලොමිතො වා සමෙච්ච සමග්ග්‍ය පච්චයෙති තත්තනාහි=සංඛිතං; තථා
න සංඛිතං. සංඛිතලක්කණරතිතනාහි ච=අසංඛිතනාහි. එවං අතෙ
තෙති කාරණෙති නිබ්බන්ධන භාවෙ පටිසිද්ධො සියා භුතො එතෙ
තෙව³ කාරණෙන තත්තනාහි ආසංඛිතායං න තෙනාපි තත්තනාහි දස්ස
නත්ථං. “අකත”නාහි වුත්තං. එවං අප්පච්චයමපි සමානං සයමෙව
භුතො ඉදං භූතං පාභුභූතනාහි සංසයස්සෙව නිවත්තනත්ථං. “අභූ
ත”නාහි වුත්තං. අයස්සදි එතස්ස අසංඛිතාකතාභූතභාවො සංඛිත
සංඛිතං. අජනිධම්මන්තාහි දස්සෙත්තං. “අජාත”නාහි වුත්තනාහි එවමෙ
තෙසං වතුත්තනමපි පද්ධතං සාත්ථකභාවො වෙදිතෙබ්බා.

ඉති භගවා “අප්පි භික්ඛවෙ අජතං අභූතං අකතං අසංඛිත”නාහි
රමත්ථතො නිබ්බාණස්ස අප්පිභාවං වන්තා තත්ථ ගෙනුං දස්සෙන්නො
තො වෙතං. භික්ඛවෙති ආදිමාග. තස්සායං සමෙච්චපො: භික්ඛවෙ
යදි අජතාදිසභාවා අසංඛිතා ධාතු න අභවිස්ස න සියා, ඉධ ලොකෙ
ජතාදිසභාවස්ස රූපාදිඛකිපස්සෙති සංඛිතායං සංඛිතරගතස්ස නිස්ස
රණං. අතවසෙසවට්ඨපසමො න පස්සෙද්දයෙය්‍ය, න උපලබ්භෙය්‍ය,
තසමභවෙය්‍ය. නිබ්බාණං හි ආරම්භං. තත්ථා පච්චන්තමානා සමමා
දිට්ඨිආදයො අරියමග්ගධම්මා අතවසෙසතො⁴ නිලෙසෙ සමුච්ඡිද්දනාහි,
තෙනෙත්ථ සංඛිතස්ස වට්ඨ දුක්ඛස්ස අප්පච්චනාහි අපමමො⁵ නිස්සරණං
පස්සෙද්දයති. එවං ව්‍යතිරෙකෙන නිබ්බාණස්ස අප්පිභාවං දස්සෙත්තො
ඉද්ධි අනුච්චයෙනාපි දස්සෙත්තං.⁶ යස්මා ච ධ්මොති ආදිවුත්තං. තං
වුත්තත්ථමෙව. එත්ථ ව යස්මා අප්පච්චයා ධම්මා අසංඛිතා ධම්මා. “අප්පි
භික්ඛවෙ තද්දයනනං යත්ථ තෙව පඨවි”⁷ “ඉදමපි ධ්මො ථාතං දුද්දසං යදිදං
සංඛිතං ධාරසමප්ථා සංඛිතපටිපටිනිස්සග්ගො”⁸ “අසංඛිතව චො භික්ඛවෙ
ධම්මං දෙසිස්සාමි අසංඛිතගාමිනිස්සදි පටිපද්ධ”නාහි ආදිති අතෙතෙති
සුත්තපදෙති “අප්පි භික්ඛවෙ අජත”නාහි ඉමිතාපි සුත්තතා නිබ්බාණ

1. සි. ආනුභාවසන්නත්ථං.

2. සි. III. V VI. කාමරූපාතං.

3. සි. I. II & IV. එතෙතෙව.

4. සි. I. II & IV. අතවසෙස.

5. සි. III. V & VI. අපරසමො.

6. සි. III V VI. & යසා. තං දස්සෙත්තං.

ධාතුයා පරමන්තො සබ්බාලො සබ්බලොනං අනුකම්පමානෙන සමොසම්බ්ලධො දෙසිතො, තසමා න පටික්ඛිතබ්බං. තත් අපච්චිකම් කාරිතම්චි විඤ්ඤානං. කසිං වා විමති වා නප්ථි ඵලං, යෙ පන අනුඤ්ඤා පුග්ගලා, තෙසං විමති විනොදනත්ථං. අයමෙත්ථ අධිප්පායුධාරණ මුඛෙන යුගතිවිවරණා: යථා පරිඤ්ඤායසතාය ච උත්තරානං¹ භාමානං රූපානඤ්ඤා පටිපක්කම්භුතං තබ්බිධුරසභාවං. නිස්සරණං පඤ්ඤායති. ඵලං. තංසභාවානං සබ්බසං සබ්බතඨමානං. පටිපක්කම්භුතෙන තබ්බිධුරසභාවෙන නිස්සරණෙන භවිතබ්බං. යඤ්ඤිතං. නිස්සරණං සා අසබ්බතා ධාතු. කිඤ්ඤා භිග්ගො? සසබ්බතඨමාරම්මණං විපස්සනා ඤ්ඤාණං. අපි අනුලොමඤ්ඤාණං කිලෙසෙ සමුච්චේදවසෙත² පථ්තිතුං න සකෙකාති, තථා සමුච්චිසම්මාරම්මණං. පඨමජ්ඣානාදිසු ඤ්ඤාණං විකම්මාණවසෙතෙව කිලෙසෙ පථ්තිති, න සමුච්චේදවසෙත. ඉති සබ්බතඨමාරම්මණස්ස සමුච්චිසම්මාරම්මණස්ස ච ඤ්ඤාණස්ස කිලෙසානං සමුච්චේදපසභාණෙ අසමන්තාවතො තෙසං සමුච්චේදපසභාණ කරස්ස අරියමග්ගඤ්ඤාණස්ස තදුභයවිපරිතසභාවෙන ආරම්මණෙන භවිතබ්බං. සා අසබ්බතා ධාතු. තථා “අත්ථි භික්ඛාවෙ අජතං අභුතං අතතං අසබ්බත”නති ඉදං නිබ්බාණස්ස පරමන්තො අත්ථිභාව ජෙතකච්චනං. අවිපරිතත්ථං, භගවතා භාසිතත්තා. යං භි භගවතා භාසිතං තං අවිපරිතත්ථං³ පරමන්තාති. යථා තං- “සබ්බෙ සබ්බාරා අතිච්චා, සබ්බෙ සබ්බාරා දුක්ඛා, සබ්බෙ ධම්මා අනාත්තා”ති. තථා නිබ්බාණසද්දෙ කත්ථි විසයෙ යථාභුතපරමන්විසයෙ උපචාර වුත්තිසබ්බාවතො, සෙය්‍යථාපි සීහසද්දෙ. අත්ථව පරමන්තො අසබ්බතා ධාතු, ඉතරං තබ්බිපරිත විතිමුක්තසභාවත්තා⁴ සෙය්‍යථාපි “පඨවිධාතු වෙදනා”ති. ඵලමාදීති නයෙති යුගතිතොපි අසබ්බතාය ධාතුයා පරමන්තො අත්ථිභාවො වෙදිතබ්බො.

භාජාසු-ජානනති ජයනට්ඨන ජතං, ජතිලක්ඛණපත්තනති අත්ථො. භුතනති භවනට්ඨන භුතං, අනුත්ථා සමුත්තනති අත්ථො. සමුපසන්නනති සතිතභාවෙන උපතං. සතිතෙති ධම්මෙති ච උපතනනනති අත්ථො. භානනති කාරණභුතෙති පච්චයෙති නිබ්බතතිතං. සබ්බතනති තෙති යෙව සමෙච්ච සමුත්තස තතනත්ථි=සංඛතං, සබ්බ මෙතං පච්චයනිබ්බත්තස්ස අධිච්චනං. නිච්චසාරාදිවිරිතතො අමුඛං. ජරාය මරණෙන ව ඵකනෙනෙනව සබ්බපිතං. සංඛධානති ජරමරණ සබ්බාං. “ජරමරණසබ්බත”නතිපි පඨනති. ජරාය මරණෙන ව උපද්ධතං පිළිතනති අත්ථො. අකම්මරුභාදීතං අනෙකෙසං රුභානං නිබ්බං⁵ කුලාවකනති රුභානිබ්බං,⁶ සරසතො උපකතමතො ව පහබ්බු පහමන⁷ සිලතාය පහබ්බුරු;⁸ වතු බ්බිසො ආහාරෙ ව තණ්හාසබ්බාතා.

1. සසා. සමුච්චේදපසභාණවසෙත.	4. සසා. නිඛං.
2. සි. I II & IV. අවිපරිතත්ථ.	5. සසා. පහබ්බුපරමි.
3. සි. I. II & IV. සභාවතො.	6. සසා. පහබ්බුතං. * ස උත්තරතං.

තෙතනි ව පහවො සමුච්ඡානං එතස්සානි=ආහාරනෙතනිපහවං.
 සබ්බොපි වා පච්චයො¹ ආහාරො ඉධ පන තණ්හාය තෙතනිග්ගහ
 තෙතන ගතිතත්තා තණ්හා වජ්ජා වෙදිතබ්බා. තස්මා ආහාරො ව
 තෙතනි ව පහවො එතස්සානි=ආහාරනෙතනිපහවං. ආහාරො එව
 වා නයනවේදින පච්චත්තනවේදින තෙතනිති එවජ්ජි ආහාරනෙතනිපහ
 වං. නාලං ගදගිනිවදිතුනති තං උපාදානකකුප්පඤ්චකං එවං
 පච්චයාධිතවුත්තකං තතො යෙව අතිච්චං දුක්ඛඤ්චතණ්හා දිට්ඨිති
 අතිනඤ්චං අස්සාදෙදං න සුත්තං. නස්ස නිස්සරණිතනි ජාතං
 භූතනති ආදිනා වුත්තස්ස තස්ස සක්කායස්ස නිස්සරණං නිග්ගමො.
 අනුපසන්නසභාවස්ස රාගාදිකිලෙසස්ස සබ්බසබ්බාරස්ස ව අභාවෙන
 තදුපසමභාවෙන පසත්භාවෙන ව සන්තං. තස්සකඤ්ඤස්ස අගො
 වර්ගාවතො අනික්ඛාචවරං. නිව්ච්චෙන ධුමං. තතො එව අජාතං
 අසමුප්පන්නං. සොකගෙනුතං අභාවතො අසොඛං. විගතරාගාදි
 රජ්ජනා විරජං. සංසාරදුක්ඛට්ටිතෙති² පටිපජ්ජිතබ්බත්තා පදං. ජුති
 ආදිදුක්ඛධම්මානං නිරොධං³ හෙතුතාය නිග්ගමො. දුක්ඛධම්මානං
 සබ්බසබ්බාරානං උපසමගෙනුතාය සබ්බාරුපසමො. තතො එව
 අව්ච්චත්තසුත්තාය සුමොති සබ්බපදෙති අමතමභාතිබ්බාණමෙව
 ථොමෙති. එවං ගතවා පස්මගාපාය ඛ්‍යතිරෙකවසෙත දුතියගාපාය
 අනිග්ගවසෙත ව තිබ්බාණං විභාවෙසි.

ජට්ඨමසුත්තං.

2. 2. 7.

සත්තමෙ-මෙමොති වෙ ඉමා. වානං වුච්චති තණ්හා, තික්ඛත්තං
 වානතො, නජී වා එත්ථ වානං, ඉමසමී වා අබ්ගතො වානස්ස අභා
 වොති=තිබ්බාණං. තදෙව නිස්සත්තනිජ්ජිවවේදින සභාවධාරණවේදින
 ව ඛාතුති තිබ්බාණධාතු. යදිපි තස්සා පරමත්තො හෙදො නජී,
 පරිඨායෙන පන පඤ්ඤායතිති තං පරිඨායහෙදං සත්තාය “මෙමා
 භික්ඛවෙ තිබ්බාණධාතුයො”ති වත්ථා යථාධිපෙපතං පහෙදං දස්සෙතුං
 “සඋපාදිසෙසා”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ තණ්හාදිති ඵලභාවෙන උපා
 දිගතිති=උපාදි, ඛනිපඤ්චකං, උපාදිගෙව සෙසො=උපාදිසෙසො,
 සහ උපාදිසෙසනාති=සඋපාදිසෙසා, තදභාවතො අනුපාදිසෙසා.
 අරහතති ආරකකිලෙසො, දුරකිලෙසොති අත්ථා. වුත්තං හෙතං
 ගතවතා:- “කථඤ්ච භික්ඛවෙ භික්ඛු අරහං හොති? ආරකාස්ස
 භොතති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොගවිකා
 සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජුතිජරාමරණීයා, එවං ටො භික්ඛවෙ
 භික්ඛු අරහං හොති”ති. බිණ්ණසමොති කාමාසවාදයො වත්තා
 රොපි ආසවා⁴ බිණ්ණසමුච්ඡින්නා පටිතා පටිපසසඤා අගබ්බුප්පත්තිකා

1. සි. II & IV. වතුධා පච්චයො.

3. සි. I, II & IV. නිග්ගමවිජාග.

2. ඝො, දුක්ඛාතිතෙති.

4. ඝො, ආසවා අරහතො.

ඤ්ඤානිනා දඬුනි=බිණ්ණංසවො. වුසිතවාති ගරුසංවාසෙපි අරිය මග්ගෙපි දසසු අරියවාසෙසුපි වසි පරිවසි පරිවුත්තො, වුත්තවාසො විනතවරණොති¹ වුසිතවා. කතාකරණිගොති පුපුරුත්තකලාසංකං උපාදය සත්ත සෙවා චතුති මග්ගෙති කරණියං කරොනති නාම. බිණ්ණංසවංස සබ්බකරණියාති කතාති පරියොසිතාති නත්ති උත්තරිං.² කරණියං දුක්ඛකම්මාධිගමායාති=කතකරණියො. වුත්තමපි වෙනං:-³

“තස්ස සමමා විමුත්තස්ස සත්තවිත්තස්ස භික්ඛුනො,
කතස්ස පටිච්ඡො නත්ති කරණියං න විජ්ජති”ති.

බුද්ධිගාමනි තයො භාරා-බන්ධනාරො කිලෙසගාරො අති සංඛාරභාරොති, තස්සමෙ තයොපි භාරා බන්ධනා ඔරොපිතා තික්ඛිංතා පාතිතා වාති=බුද්ධිගාරො. අනුප්පත්තසද්දෙසොති අනුප්පත්තො සද්දත්තං, සකත්තති වුත්තං ගොති. කතාරය්සංයං දකාරො කතො. අනුප්පත්තො සද්දත්තො එතෙනාති=අනුප්පත්තසද්දත්තො, සද්දත්තාති ච අරහත්තං වෙදිතබ්බං. තං හි අනුප්පතිබ්බත්තෙන⁴ අත්තතො අවිජ්ජනත්තෙන අත්තතො පරමථෙවන ච අත්තතො අත්තතො සකත්තො ගොති. පටික්ඛිණිගවසංයොජනොති කාම රුගසංයො ජනං පටිසංයොජනං මාන-දිට්ඨි-විචිතිවත්තං-සිලබ්බතපරාමාස-භවරාග-ඉස්සා-මච්ඡරිය-අවිජ්ජා- සංයොජනනති ඉමාති සත්ත භවෙසු, භවං වා භවෙන සංයොජෙනති උපතිබ්බත්තති⁵=භවසංයො ජනාති නාම, තාති අරහත්තො පටික්ඛිණිති පටිණාති ඤ්ඤානිනා දඬුනිනි=පටික්ඛිණිගවසංයොජනො. සමමදඤ්ඤා විමුත්තොති එත්ත සමමදඤ්ඤාති සමමා අඤ්ඤාය. ඉදං වුත්තං ගොති: බන්ධනං බන්ධනං ආයතනානං ආයතනාධිං ධාතුනං සුඤ්ඤාධිං දුක්ඛස්ස පිලනාධිං සමුදයස්ස පහවාධිං නිරොධස්ස සත්තවාධිං මග්ගස්ස දස්සනවාධිං. “සබ්බෙ සංඛාරා අතිවමා”ති එවමාදිහෙදං වා සමමා යථාභූතං අඤ්ඤාය ජාතිකා නිරසිකා⁶ තුලසිකා විහාසවත්තා විභූතං කත්තා. විමුත්තොති වෙ විමුත්තියො- විත්තස්ස ච විමුත්තති නිබ්බාණඤ්ච. අරහා හි සබ්බකිලෙසෙහි විමුත්තත්තා විත්තවිමුත්තියාපි විමුත්තො නිබ්බාණෙපි විමුත්තො. තෙන වුත්තං “සමමදඤ්ඤා විමුත්තො”ති. ගාස්ස නිට්ඨිතෙනව පඤ්චෙදියාගිති තස්ස අරහත්තො වරිමභව හෙතුභූතං කල්මං යාව න බියති තාව නිට්ඨනතියෙව වත්තාදිති පටිච්චියාති. අභිගහත්තා⁷ති අනුප්පාදනිතොධවසෙන අතිරුඬිත්තා. මනාපාමනාපෙන ඉට්ඨාතිට්ඨං රුපාදිගොචරං පච්චක්ඛුණාගිති විඤ්ඤාති පටිලහති සුඛදුක්ඛං පටිසංයොජෙති⁸ විපාකභූතං සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංයොජෙති තෙහි වාතෙහි පටිලහති.

1. සි. බිණ්ණ වරණොති.

2. සි. I & IV. උත්තරි.

3. සි. I & IV. වුත්තං ගොති.

4. සත්තං අත්තපට්ඨිකවසංයං.

5. සි. I & IV. සංයොජෙනති වසබ්බන්තිති.

6. සි. පයසිකා.

7. සි. අභිසංගත්තා.

එතතාවතා උපාදිසෙසං දසෙසනා ඉදං අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණ
 බාහුං දසෙසනුං “තස්ස යො”ති ආදී වුත්තං. තත් භාග්‍යාති තස්ස
 සවුපාදිසෙසස්ස සතො අරහතො. සො රාගකම්මෙසොති රාගස්ස බයො
 බිණ්ණාකාරෙ අභාවො අවචන්තමනුපපාදො. එස නයො සෙසෙසුපි.
 එතතාවතා රාගාදිකම්මෙසො සවුපාදිසෙසො නිබ්බාණබාහුති දසසිතං
 හොති. ඉමබ්බාති ඉමසමිං යෙව අත්තභාවෙ. සබ්බවෙදධිනාතිති සුඛා
 දයො සබ්බා අව්‍යාකතවෙදනා, කුසලාකුසල වෙදනා පන පුබ්බෙ
 යෙව පතිණාති. අනාගිනිදිනාතිති තණ්හාදීති න අභිනන්දිතාති.
 සිතිහවිස්සනාතිති අවචන්තවුපසමෙන සඛාරදරපට්ඨපට්ඨස්සද්ධියා
 සිතලි හවිස්සනාති, අපට්ඨසන්තිකිරොධෙන නිරුජ්ඣස්සනාතිති අන්තො.
 න කෙවලං වෙදධිතාති යෙව, සබ්බෙපි පන බිණ්ණසවසන්තාතෙන
 පඤ්චකම්මා නිරුජ්ඣස්සනාති. වෙදධිතසිසෙන දෙසනා කතා.

භාපාසු-වකුමුනාති බුද්ධිවකු - බලවකු - දිබ්බවකු - පඤ්ඤ
 වකු - සමන්තවකුති පඤ්චති වකුති වකුමුතා. අනිසයිතොනාති
 තණ්හාදිට්ඨිතිස්සයවසෙන¹ කිඤ්චි බලමං අනිසයිතෙන, රාගබ්බි
 නාදීති වා අබ්බෙත. නාදිනාති ජලභිභූපෙක්ඛාවසෙන සබ්බත්
 ඉට්ඨාතිට්ඨාදීසු එකසභාවතාසම්බාදෙන තාදිලක්ඛණෙන තාදිනා.
 දිට්ඨිබලමුකාති ඉමසමිං අත්තභාවෙ භවා වත්තමානා. භවනෙනති
 සම්බ්‍රහ්මාති භවනෙත්තියා තණ්හාය පටිකම්මා. සම්පරාසිනාති
 සම්පරාසෙ බක්ඛිභෙදතො පරභාගෙ² වා භවා. යමිතිති යමිං අනු
 පාදිසෙසනිබ්බාණේ. භවාතිති ලිඛිතවිපල්ලාසෙන වුත්තං, උප්පත්ති
 භවා සබ්බසො අනවසෙසා නිරුජ්ඣන්ති න පපවත්තන්ති. නොති
 තෙ එවං විමුත්තවිත්තා. බම්මසාගිබ්ගමාති විමුත්තසාරත්තා ඉමස්ස
 බමමිතිතස්ස බමෙමසු සාරභූතස්ස අරහත්තස්ස අධිගමිතො. බසෙති
 රාගාදිබයභූතෙ නිබ්බාණේ රතා අභිරතා. අඵවා නිවච්ඡාවතො
 සෙට්ඨභාවතො ව බමෙමසු³ සාරන්ති=බමමසාරං නිබ්බාණං. වුත්තං
 හෙතං :- “විරාගො සෙට්ඨා බමමානං” “විරාගො තෙසං අභ්‍යමක්ඛා
 යති”ති ව. තස්ස බමමසාරස්ස අධිගම හෙතු වසෙස සබ්බසඛාර
 පටිකම්මෙ අනුපාදිසෙසනිබ්බාණේ රතා. පහංසුති පථතිංසු නොති
 නිපාතමත්තං. සෙසං වුත්තන්තයමෙව.

සත්තමස්සත්තං.

2. 2. 8.

අට්ඨමෙ-පටිසල්ලානිමාති තෙති තෙති සත්තසම්බාරෙති පටි
 නිවත්තිනා සල්ලානං=පටිසල්ලානං, එකවිභාරො එකමත්තා¹ සෙවිතා,
 කායවිවෙකොති අන්තො තං පටිසල්ලානං රමන්ති රොවන්තිති=පටි

1 සී. III & VI. මසයවසෙසා. 3. සී. සතාට්ඨමෙමුසු.
 2. සදා. පරභාගෙව. 4. සදා. එකමත්තා.

සලාතරුමා. “පටිසලාතාරාමා”නිපි පාඨො, යථා වුත්තං පටිසලාතාං ආරම්භබ්බතො ආරාමො ඵතෙසනති=පටිසලාතාරාමා. විහරට්ඨාති ඵලං භුතා හුත්වා විහරට්ඨාති අප්පො. පටිසලාතෙ රතා නිරතා සමමුදිතාති පටිසලාතරුමා. ඵතතාවතා ජාගරියානුයෙගො තස්ස නිමිත්තා භුතා වුප්කට්ඨකායතා ව දස්සිතා. ජාගරියානුයෙගො සීලසංවරො ඉත්ථිසෙසු භුතතවාරතා හොජ්ජන මත්තඤ්ඤානා සතිසමපදඤ්ඤානති ඉමෙහි ධම්මෙහි විතා න වත්තනීති තෙසි ඉධ අත්තො වුත්තා යෙවාති වෙදිතබ්බො. අජ්ඣාතං වෙතොසමට්ඨමුසුත්තාති අත්තතො විත්තසමපේ අනුසුත්තා. අජ්ඣාතං අත්තතොති ව ඵතං ඵකත්ථං බ්‍යාජ්ජනමෙව තාතං. භූමමප්පො වෙතං “සමට්”නති අනුසංග්ගොගෙන උපයොගවචනං. අනීරුකතජ්ඣානාති බහි අනීරුකජ්ඣානා, අවිතාසි තජ්ඣානා වා නීරුකණං විතාසො වාති ඉදං නිරාකතං තාම. “ඵමං නිරං කත්වා නිවාතවුත්ත”ති ආදිසු විශ. විපස්සනාය සමනනාගතාති සත්තවිධාය අනුපස්සනාය යුත්තා. සත්තවිධා අනුපස්සනා තාම: අනිච්චානුපස්සනා දුක්ඛානුපස්සනා අනත්තානුපස්සනා නිබ්බදනුපස්සනා මිරාහානුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා පටිච්ඡික්ඛානුපස්සනා ව. තා විසුද්ධිමග්ගෙ වින්දාරිතාව. බුද්ධෙතොගේ සුඤ්ඤාභාරානනති වඩ්ඪිතාගේ සුඤ්ඤාභාරාතං ඵත්ථ ව සුඤ්ඤාභාරාතනති යංකිඤ්චි විවිත්තං භාවනානුයොගස්ස අනුච්ඡිවිකං ණාතං. සමට්ඨිපස්සනා වසෙන කාමට්ඨාතං ගහෙත්වා රතනිත්ථිවං සුඤ්ඤාභාරං පටිසිත්වා භාවනානුයොගවසෙන නිසීදමානා භික්ඛු බුද්ධෙතොරො සුඤ්ඤාභාරානනති වෙදිතබ්බො. ඵකභුමිකාදිපාසාදෙපි පත වාසං කුරුමානා කුසිතො සුඤ්ඤාභාරාතං බුද්ධෙතොරොත්ථි වෙදිතබ්බො. ඵත්ථ ව යා “පටිසලාතාරාමා භික්ඛවෙ විහරට්ඨ පටිසලාතරුමා”ති වුපකට්ඨකායතා විහිතා. සා පරිසුද්ධිසීලස්ස, න අසීලස්ස අවිසුද්ධි¹ සීලස්ස වා. තස්ස රුපාරමමණාදිතො විත්තවිනිවත්තතස්සෙව අභාවතොති අත්තො² සීලවිසුද්ධි දස්සිතාති වුත්තතාවායමත්තො. “අජ්ඣාතං වෙතොසමට්ඨමුසුත්තා අනීරුකතජ්ඣානා”ති පද වගෙන සමාධිභාවනා “විපස්සනාය සමනනාගතා”ති ඉමිතා පඤ්ඤාභාවනා විහිතාති ලොකියා තියෙසා සික්ඛා දස්සිතා ඉදුරි තාසු පතිභි තස්ස අවස්සං භාථි³ ඵලං දස්සෙත්තුං “පටිසලාතරුමාත”නති ආදි වුත්තං. තත්ථ බුද්ධෙතොනති වඩ්ඪිතාතං. විනිගං ඵලාගනති තතිශ්වත්තුත්ඵලාතං. පාටිකඛ්ඛනති ඉච්ඡිතබ්බං අවස්සමාථි. අඤ්ඤාති අරහත්තං, තං හි ගෙට්ඨිමමග්ගඤ්ඤාණෙහි ඤ්ඤාමරියදං අතතික්ඛමිත්වා⁴ ජ තතතො පරිපුණ්ණං⁵ ජ තතතතා උපරිජ්ජන නිව්වාහාවතො ව අඤ්ඤාති වුචති. සති වා උපාදිසෙසසති සති වා කිලෙසුපාදිසෙසෙ, පභාතුං අසතකුතෙගෙස සති ඤ්ඤාණෙ හි අපරි

1. සී. I & IV. වචනට්ඨ

2. සී. VI අපරිසුඛ.

3. සසා. අප්පො.

4. සී. I & IV. අවස්සනාථි.

5. සී. I & IV අභිසංඝමිත්වා.

6. සී. I & IV. පරිසුඛා.

පතෙක යෙ තෙන පරිපතෙකන පතාතබ්බකිලෙසා, තෙ හප්පගිගනති. තං සක්ඛායාහ “සතිවා උපාදිසෙසෙ”ති. සති ව කිලෙසෙ ඛක්ඛාති සඛ්ඛාරා තිට්ඨනති යෙව. ඉති ඉමසමිං සුතෙන අනාගාමීථලං අර හත්තනති ටෙ ධම්මා දසයිතා. යථා ටෙවන් ඵලං ඉතො පරෙස්ස විසු සුතෙත්සු.

භාජාසු-සෙ සන්තතිවිත්තාති යෙ යොගාවචරා තදබ්බවසෙන විකම්මාණවසෙන ව සමිත කිලෙසතාය සන්තතිත්තා. තෙපතකං වුවචති පඤ්ඤා, තාය සමන්තාගතත්තා **තිපසා**. ඉමිනා තෙසං කම්මට්ඨානපරිහරණඤ්ඤං දසෙයිති. **සතිමනෙතා ව ක්කාසිනොති** ණානතිසර්ජාදිසු කම්මට්ඨානාවිජ්ඣනගෙතුභ්වතාය සතියා සති මනෙතා. ආරම්භෙණුපතිජ්ඣාන ලක්ඛණුපතිජ්ඣානෙති¹ **ක්කාසිනො, සමමාධම්මං විපස්සනාති භාවමෙසු අනාපකම්මොති** පුබ්බෙයෙව² අට්ඨි කඛ්ඛලුපමා කාමා”ති ආදිනා වස්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙසු ව ආදි නවපච්චවේකකිණෙන අනපෙකම්මො අනඤ්ඤා, තෙ පතාය අභිගතං උපචාරසමාධිං අපරණසමාධිං වා පාදනං නත්වා නාමරූපං තස්ස පච්චයෙ ව පරිග්ගහෙත්වා කල්පසසම්මසනාදිකකමෙන සමමා අවි පරිතං පඤ්ඤකකුඛමමං අතිවමාදිතො විපස්සනති. **අසමාදරතාති** වුත්තප්පකාරාය සමප්පිපස්සනාභාවනාය අපමජ්ජනෙ රතා අභි රතා, තන් අපමාදෙනෙව රතතින්ද්‍රිවං විතිනාමෙනතා. **සන්තාති** සමානා. “සත්තා”තිපි පාඨො. පුග්ගලාති අන්තො. **පමාදෙ ගඤ්ඤසි නොති** තිරසුපපතති³ ආදිකං පමාදෙ ගගං පස්සන්තා. අගබ්බා **පසිනානායාති** තෙ ඵලරූපා සමප්පිපස්සනාධිමෙමති මග්ගඵලෙති වා පරිහාණාය අගබ්බා, සමප්පිපස්සනාතො ගි සමපත්තතො න පරි හාගනති, ඉතරාති ව අපත්තතාති පාපුණනති. **භිබ්බාණසෙව සන්තිනෙති** තිබ්බාණසං ව අනුපාදි පරිතිබ්බාණසං ව සන්තිනෙ ඵල න විරසෙව නං අභිගමියං නතිති.

අට්ඨමසුන්තං.

2 2. 9.

තවමෙ-සික්ඛානිසංඝාත් ඵන් සික්ඛිත්තොති=සික්ඛා සා නිව්වා- අභිසිලසික්ඛා, අභිවිත්තසික්ඛා, අධිපඤ්ඤසික්ඛාත් නිව්වාපි මෙසා සික්ඛා ආතිසංඝා ඵතෙසං න ලාගසකකාරසිලොඤානාති=සික්ඛාති සංඝා. **විහරපාති** සික්ඛාතිසංඝා හුත්වා විහරප්, තිසු සික්ඛාසු ආති සංඝදස්සාවිනො හුත්වා නාති සික්ඛාති ලභාබ්බමාතිසංඝමෙව සම්පස්සන්තා විහරපාති අන්තො. **පඤ්ඤානතරාති** තාසු සික්ඛාසු යා අභිපඤ්ඤසික්ඛා සඛ්ඛාතා පඤ්ඤා, සා උත්තරා පඨානා විසිට්ඨා ඵතෙසන්ත=පඤ්ඤාතතරා, යෙ ගි සික්ඛාතිසංඝා විහරනති තෙ

සං. ලක්ඛනුපතිජ්ඣානෙ. 2. සි. I. A. IV. තිරසුපතනතිආදිකං.

පඤ්ඤාතතරං භවනතීති. විමුක්තනිසාණානි අරහතතඵලසංඛාරං විමුක්තනිසාරං එතෙසනනි=විමුක්තනිසාරා, යථා වුත්තවිමුක්තනියෙව සාරතො ගගෙහො සිතාති අනේවා. යෙ හි සිත්තාතිසංසා පඤ්ඤාතතරා ව න තෙ භවවිසෙසං පනේනනි, අපි ව බො විභවං ආකඛිකතො විමුක්තනි තෙව සාරතො පනේනනි. සනාධිපතෙය්‍යාති ජෙට්ඨකරණජෙට්ඨන සති අධිපතෙය්‍යං එතෙසනනි=සනාධිපතෙය්‍යා, අධිපති එව=අධිපතෙය්‍යනනි කතො, වතුසු සතිපට්ඨානෙසු පතිට්ඨිතවිත්තො කායානු පස්සනාදිමුඛෙන සමපවිපස්සනා භාවනානුයුත්තොති අනේවා. අථවා “සිත්තාතිසංසා”ති හිත්තවෙව එවරුපෙ දුලලභනවිණපටිලාභෙ තිවිධ සිත්තාසිත්තවිණමෙව්‍යාතිසංසං කතො විහරථ, එවං විහරනතො ව පඤ්ඤාතතරා පඤ්ඤාය උත්තරං ලොකුත්තරපඤ්ඤාය සමනනාගතො හුතො විහරථ, එවං භූතා ව විමුක්තනිසාරා තිබ්බාණසාරා අනඤ්ඤ සාරා විහරථ, තථාභාවස්ස වායං උපායො යං සනාධිපතෙය්‍යා විහරථ, සතිපට්ඨානභාවනාය යුත්තපට්ඨත්තො භොථ, සබ්බන් වා සතාරකෙකත වෙනසා විහරථාති එවමෙත්ථ අනේවා වෙදිතබ්බො. ඉති භගවා තීසු සිත්තාසු හිත්තු තියොජෙනො යථා තා සිත්ති තබ්බො, යෙන ව පාරිසුරියං ගව්ඡනනි, තං සඤ්චපෙනෙව දෙස්සෙති ඉද්දති යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානානං ඵලවිසෙසදස්සනෙන තස්සා පටිපත්තියා අමොඝභාවං දෙස්සෙනො¹ “සිත්තාතිසංසාන”නති ආදි මාහ. තං වුත්තන්තමෙව

භාථාසු-පටිසුණ්ණසිත්තානි අග්ගඵලපාත්තියා පරිසුද්ධසිත්තං, අසෙකකතනි අනේවා. අපහාණධම්මනති එත්ථ පහාණධම්මො වුවවනති කුප්පා විමුක්තියො. පහාණධම්මො හි හි හාණධම්මො කුප්පධම්මො. න පහාණධම්මොති අපහාණධම්මො අකුප්පධම්මො. “අපහාණ ධම්මො”තිපි පාළි. සො එව අනේවා. බයො එව අනෙතොති=බයනෙතො, ජනියා බයනෙතො=ජනිබයනෙතො, තිබ්බාණං. බයො වා මරණං, ජනි බයනෙතො තිබ්බානමෙව, තස්ස දිට්ඨත්තා=ජාතිබ්බනනදස්සි නසමාති යසො සිත්තා පාරිසුරියා අයං ජරා පාරඛගමන² පරි යොසානො ආතිසංසො, තස්සා. සද්දති සබ්බකාලං. කානිදනාති ලක්ඛණ්‍යපතිජක්ඛානෙ ආරම්භ්‍යපතිජක්ඛානෙති දුට්ඨෙට්ඨි කානෙ රතා, තනො එව සමාතිතා. මාරං සසෙහනං අභිබ්බායාති කිලෙසසෙනාය අනන්ත³ සෙනාය ව සසෙනං අනවසිට්ඨං වතුබ්බිධම්මි මාරං අභි භවිති, දෙවපුත්තමාරස්සාපි හි ගුණමාරණෙ සහායභාවපගමනතො කිලෙසා සෙනාති වුවවනනි, තථා රෙගාදයො අනන්තා මවුමාරස්ස යථාහ :-

“කාමා තෙ පඨමා සෙනා දුතියා අරති වුවවති,
තතියා බුප්පිපාසා තෙ වතුප්පි තණ්හා පවුච්චති.

1. සි. I. IV & සො. පසාසෙකතො. 3. සො. අනන්ත.

2. සි. I. II & සො. පාරඛගමනං.

පඤ්චම් විතම්භං තෙ ඡට්ඨා භිරු¹ පවුච්චති,
සත්තම් විචිකිච්ඡා තෙ මනෙඛා ඵලොභා ව අට්ඨමො.

ලාභො² සිලොකො සත්තායෙ මච්ඡාලදො ව යො යසො,
යො චත්තානං සමුක්කංසෙ පරෙ ව අවජනති.

එසා නමුචි තෙ සෙනා කණ්ඨස්සාභිප්පහාරිනී,
න නං අසුරෙ ජිනාති ජේත්වා ව ලභතෙ සුඛ³න්ති.

ගට්ඨාචාග :-

“අජේජව කිච්චමානපං තො ජඤ්ඤ මරණං සුවෙ,
න හි නො සඬගරං තෙන මහාසෙනෙන මච්චිනා”⁴ති.

ගට්ඨ ජාතිමරණස්ස පාරශාති ජාතියා මරණස්ස ව පාරශාමිනො
තිබ්බාණ්ඨාමිනො ගට්ඨාති.

නවම සුත්තං.

2. 2. 10.

දසමෙ-ජාග්ගේති ජාගරකො විගතනිදෙස ජාගරියං අනුසුතො,
රත්තිදිවං කම්මට්ඨානමනසිකායෙර සුත්තපසුතොති අනේවා. වුත්තං
ගොතං :- “කථංඤ්ඤ භික්ඛවෙ භික්ඛු පුබ්බරත්තාපරරත්තං ඡගරියානු
යොගමනුසුතො ගොති? ඉධ භික්ඛු දිවසං වඩ්ඪමෙන නිසජ්ජාය
ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි විත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා පඨමං යාමං
චඩ්ඪමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි විත්තං පරිසොධෙති
රත්තියා මජ්ඣමං යාමං දක්ඛිණෙන පසෙසාන සීහසෙය්‍යං කප්පෙති
පාදෙ¹ පාදං අච්චාධාය සතො සම්පජානො උට්ඨානසඤ්ඤං මනසි
කරිත්වා, රත්තියා පච්ඡමං යාමං පච්චුට්ඨාය චඩ්ඪමෙන නිසජ්ජාය ආවර
ණීයෙහි ධම්මෙහි විත්තං පරිසොධෙති, එවං භික්ඛු පුබ්බරත්තාපර
රත්තං ජාගරියානුයොගමනුසුතො ගොති”²ති. වසදෙස සම්පිණ්ඩ
නන්වා, තෙන වක්ඛමානෙ සතාදිභාවෙ සම්පිණ්ඩති. අග්ගාති සියා,
භවෙය්‍යාති අනේවා. “ජාගරො ව භික්ඛු විහරෙය්‍යා”³ති ව පඨනති.
සබ්බන්ත සබ්බද ව කම්මට්ඨානාවිජ්ඣනවසෙන සතිඅවිප්පවාසෙන
සතො. සම්පජානොති සත්තට්ඨාතියස්ස වතුබ්බිධස්සපි සම්පජඤ්ඤස්ස
වසෙන සම්පජානො. සමාගිනොති උපවාරසමාධිනා අප්පණ්ණසමාධිනා
ව සමාගිතො එකග්ගවිතො. මුදිතොති පටිපත්තියා ආතිසංස
දස්සනෙන උත්තරුත්තරි විසෙසාධිගමෙන විරියාරමස්ස ව අමොස
භාවදස්සනෙන පමුදිතො පාමොජ්ජබහුලො විප්පසනෙහාති තතො
එව පටිපත්තිභූතාසු සික්ඛාසු පටිපත්තිදෙසකෙ ව සන්තිරි සද්ධා බහුල
තාය⁴ සුට්ඨපසනෙනා, සබ්බන්ත-අග්ගාති සම්බන්ධො, විහරෙය්‍යාති වා.
ගාඨ කාලවිපසෙති ව යුගලෙසු ධම්මෙසුති තත්මිං කාලෙ විපසනො,

1. සෘ. භිරු 2. සෘ. ලොභො. 3. සෘ. පාදෙත 4. සි. III. V&VI. බහුලකායං.

තත්ථ වා කම්මට්ඨානානුයොගෙ කාලවිපක්ඛි කාලානුරූපං විපක්ඛනො, කිං වුත්තං හොති? විපක්ඛනං පට්ඨපෙනා කලාපසම්මසනාදිවසෙන සම්මසන්නො ආවාසාදිකෙ සත්ත අසත්තායෙ වජ්ජනා සත්තායෙ සෙවනො අත්තරා වොසානං අනාපජ්ජනා පතිතනො විත්තස්ස සමාහිතාකාරං සලලකෙවනො සක්කම්මං තීරනතරං අනිවොනුපස්සනාදිං පට්ඨෙත්තනො, යස්මිං කාලෙ විපක්ඛනාවිත්තං ලීනං හොති තස්මිං ධම්මවිචය-මිරිය-පිතිසංඛාතෙසු, යස්මිං පන කාලෙ විත්තං උචිතං හොති තස්මිං පස්සධි-සමාධි-උපෙක්ඛාසංඛාතෙසු කුසලෙසු අනවජ්ජසු බොජ්ඣංගධම්මෙසු ඵලං තත්ථ තස්මිං¹ කාලෙ තස්මිං වා කම්මට්ඨානානුයොගෙ කාලානුරූපං විපක්ඛනො² අස්සාති. සතිසම්මොක්ඛධෙයා පන සබ්බජෙව ඉවජිතබ්බො. වුත්තං හෙතං:- “සතිස්ස ධ්වංගං භික්ඛවෙ සබ්බජිකං වද්ධි”³ති. එත්තවතා පුත්තලා ධ්වංගාය දෙසනාය ජාගරියං දස්සෙත්වා යෙති ධම්මෙති ජාගරියානුයොගො සම්පජ්ජති තෙ පකාසෙසී.⁴ ඵලං භගවා ආරාධි විපක්ඛකස්ස භික්ඛුනො සම්බෙපෙනෙව සද්ධිං උපකාරකධම්මෙති සම්මසනඤ්ඤානං⁵ දස්සෙත්වා ඉද්ධි තථා පටිපජ්ජනකස්ස පටිපත්තියා අවසාදිතාචං⁶ දස්සෙන්නො සාගරස්ස භික්ඛවෙ භික්ඛුණොති ආදි මාන. තත්ථ ජාගරියානුයොගෙ සතිසම්පජ්ජසු සමාදානාති සබ්බජා කාති සම්මොදපසාදවහාති තත්ථ කාලවිපක්ඛනා නාම විපක්ඛනාය ගබ්ගගහණං පරිපාකගතං, උපකම්මෙසවිමුත්තෙති විපිට්ඨපිට්ඨෙන විපක්ඛනාසුඤ්ඤා තිකෙව සුරෙ වහනො යොගිනො උළාරං පාමොජ්ජං පසාදෙ ව හොති. තෙති ව විසෙසාධිගමස්ස සන්තිකෙ යෙව. වුත්තං හෙතං:-

“යනො යතො සම්මසති ඛක්ඛානං උදයබ්බයං,
ලභන්ති⁷ පිටිපාමොජ්ජං අමතං තං විජානතං.

පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු පසන්නො බුද්ධිසාසනෙ,
අධිගමෙජ්ජ පදං සත්තං සංඛාරූපසමං සුඛ”⁸නති.

ගාථාසු-ඡාගරණා, සුඤ්ඤාපට්ඨානති එතං මම වචනං එකනො තෙව පමාදතිද්දය අවිජ්ජාතිද්දය⁹ පබොධනත්ථං ජාගරනා සති සම්පජ්ජසුදිධම්මසමායොගෙන ජාගරියං අනුයුත්තා සුඤ්ඤා, යෙ සුභතා තෙ පබ්බජකම්මාති යෙ යථා වුත්තතිද්දය සුභතා සුපතං උපගතා තෙ තුලෙහ ජාගරියානුයොගවසෙන ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣංග සංඛාතධිකා විපක්ඛනං උස්සන්නාපෙනො අපමොදපටිපත්තියා තතො පබ්බජකම්මං අථවා “ජාගරනා”ති ජාගරනිමිත්තං¹⁰ “සුඤ්ඤාපට්ඨාන”නති

1. ස්‍යා. තස්මිං තස්මිං.

2. සි. I II IV & ස්‍යා. විපක්ඛි විපක්ඛනො.

3. ස්‍යා. පකාසෙති. [සම්මසනවාරං.

4. ස්‍යා. සම්මසන වාරං, සි II & IV.

5. සි III & VI. අනවජ්ජනාව.

6. ස්‍යා. & සි. ලභති.

7. සි. I & IV, න දිස්සති.

8. සි III & V. ජාගරණිමිත්තා.

එන් “එත” නැති වුනො, කිං තං වචනනැති ආත “යෙ සුත්තා නෙ පබ්බුඤ්චා” ති ආදි. තන් යෙ සුත්තාති යෙ කිලෙසනිද්දා සුත්තා, තෙ භූතෙහ අරියමග්ගපටිබ්බොධෙන පබ්බුඤ්චා. සුත්තා ජාගරිතං.¹ සෙසෙයාති ඉදං පට්ඨොධස්ස භාරණවචනං, යසමා යථා වුත්තසුපපතො² වුත්තපපතාරං ජාගරිතං.³ ජාගරණං අත්ථකාමස්ස භූලපුත්තස්ස සෙසෙයා පාසංසකරො හිතසුඛාවගො, තසමා පබ්බුඤ්චා. තන්ති ජාගරණො හෙතෙති ඉදං තන් අනිසංසදස්සනං, යො හි සඤ්ඤාදිති ජාගරණධමෙමති සමනතාගමෙන ජාගරො ජග්ගති, පමාදනිද්දං න උපගමෙති, තස්ස අත්තානුවාදගං පරානුවාදගං දණ්ඩගං දුග්ගතිහං ජාතිආදිතිමතං සබ්බමපි වට්ඨගං නැති. කාලෙතාති ආවාසසප්පායාදිනං ලබ්බාලෙන. සොති නිපාතමතං. සමමා ධමම. පටිච්චමං සමානොති⁴ විපස්සනාය ආරම්භෙභූතං තෙභූමකධමමං සමා ඤායෙන යථා නිබ්බිදනවිරුජ්ජනාදයො සමභවනාති එවං පරිතො විමංසනො, සබ්බාකාරෙන විපස්සනොති⁴ අනෙථා. එතොදි භූතොති එතො සෙට්ඨා හුත්වා උදෙතීති=එතොදි, සමාධි. සො එතොදි භූතො ජාතො උපපන්නො එතස්සාති=එතොදිභූතො. අනති ආතිතාදිසද්දානං විග් එන් භූතසද්දස්ස පරවචනං දට්ඨබ්බං. එතොදිං වා භූතො පත්තොති=එතොදි භූතො, එන් ව එතොදිති මග්ගමාධි අභිප්පෙතො. “සමාගිතො” ති එන් පන පාදකඤ්ඤානසමාධිනා සඬං විපස්සනා සමාධි අථවා “කාලෙන” ති මග්ගපටිච්චධනාලෙන “සමමා ධමමං පටිච්චමං සමානො” ති සමමදෙව වතුසවධමමං පරිඤ්ඤාතිසම යාදිවසෙන විමංසනො, එකාතිසමයෙන අතිසමෙතො. “එතොදි භූතො” ති එතො සෙට්ඨා අසහායො වා හුත්වා උදෙතීති=එතොදි, වතුකිව්වසාධනො සමමප්පධානො, සො එතොදි භූතො ජාතොති සබ්බං පුරිමසදිසමෙව. විග්ගහ නමං සො එවං භූතො අරිය සාවකො අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාතමං අනවසෙසතො විග්ගහය සමුවර්තෙය්. ඉති හඟවා පටිපතතියා අමොසහාවං දෙස්සොවා ඉද්දති තන් දලහං නියොජෙතො “තසමා හවෙ” ති ඔසානනාථමාග. තන් ගිග්ගාති යසමා ජාගරතො සතිඅවිප්පවාසාදිනා සමථවිපස්සනා භාවනා පාරිපුරිං ගමෙති, අනුක්කමෙන අරියමග්ගො පාතුභවති, තතො වස්ස සබ්බං වට්ඨගං නන්ති, තසමා. හවෙති එකංසෙත, දලහං වා. හවෙති හවෙය්, එවං ජග්ගයං භජෙනො ව ආනාපිභාවාදි භූතසුත්තො හිතබ්බු සංයොජනාති හිද්දො අග්ගථලඤ්ඤාසකිංතං අනුගතාරං උත්තරරතිතං සමෙබ්බාධිං පුෂ්ප පාපුෂ්ඨෙය්. සෙසං වුත්තනගමෙව.

දසමසුත්තං

1. සි. I, II, IV & සථා. ජාගරිතං.	3. සි. III & V. විමංසනොති.
2. සථා. සුපතො.	4. සි. III, V & VI සබ්බාකාරණ විපසෙකොති.

2. 2. 11.

එකාදසමෙ-ආපාසිනාති අපායෙ නිබ්බතනියානති=ආපාසිනා. තත්ථාපි- තීරයෙ නිබ්බතනියානති= නොරසිනා. ඉදමප්පහායාති ඉදං ඉදති වක්ඛමානං දුට්ඨං පාපසමාවාරං අපපජතිත්වා, තථා පටිපත්ති තථා පග්ගහණ¹ වසෙන පවත්තං වාවං විත්තං දිට්ඨිං ච අපපටිතියාජ්ජිත්වාති අත්ථො. අබ්බුතමවාදීති බ්බුතමං සෙට්ඨං වරතීති= බ්බුතමාවාරී, බ්බුතමා වා සෙට්ඨො අවාරො එතස්ස අත්ථිති=බ්බුතම වාරී, න බ්බුතමාවාරීති=අබ්බුතමවාරී, බ්බුතමවාරී පටිරූපකො දුස්සිලොති අත්ථො. බ්බුතමවාදීපටිසෙක්කොති බ්බුතමවාරී අගනති එවංපටිසෙක්කො. පටිසුණ්ණනති අබ්බුතමාවාරීභාවෙන අවිකල්ලං. පටිසුද්ධනති උපකක්ඛිලෙසාභාවෙන පරිසුද්ධං. අමුලසකනාති දිට්ඨාදිමුලවිරහිතෙන, “දිට්ඨං සුතං පරිසුද්ධික”නති ඉමෙහි වොදනාමුලෙහි වජ්ජිතෙන, අබ්බුතමවටිසෙක අසෙට්ඨවරියෙන, අනුද්ධංසෙහිති පරිසුද්ධො අගනති ජාතනොච පාරාජකවජ්ජිතා ධංසෙහි පධංසෙහි වොදෙති අකෙකාසති² වා.

ගාථාසු-අභුතමාවාදීති පරස්ස දෙසං අදිත්ථාව අභුතෙන භූවෙජ්ජන මුසාවාදං කත්වා පරං අබ්බාවික්ඛනොනා. කත්වාති යො වා පන පාපකමමං කත්වා නාහං එතං කරොමිති ආහ. උභොපි ගෙ පෙවච සමා භවන්තිති තෙ උභොපි ජනා ඉතො පරලොකං ගන්ත්වා තීරයං උපගමිතො ගතියා සමානා භවන්ති. තත්ථ ගතියෙව තෙසං පරිවජිතනා න පන ආයු, බහුං හි පාපං කත්වා වීරං තීරයෙ පවති, පරිත්තං කත්වා අපපටිත්තකමෙව කාලං, යසො පන තෙසං උභින්නමපි කමමං ලාමකමෙව, තෙන චුත්තං ගිහිනිකමමා චක්ඛ්වා පරත්ථාති. “පරත්ථා”ති පන පදස්ස පරතො“පෙවචා”ති පදෙන සමමනො, පරත්ථ පෙවච ඉතො ගන්ත්වා තෙ නිගිතකමමා සමා³භවන්ති. එවං භගවා අභුතබ්බකතාවසෙන භුතදෙසපටිවජ්ජනවසෙන ච පවත්තස්ස මුසාවාදස්ස විපාකං දස්සෙත්වා ඉදති තස්මිං ණතෙ තිසිත්තානං බහුතනං පාපභිකූලං දුට්ඨවිතකමමස්ස විපාකදස්සතෙන සංවෙජ්ජනත්ථො වෙ ගාථා අභාසි. තත්ථ කාසාවකණ්ඩාති කාසාවරසජිතත්තා කාසාවෙන වත්ථෙන පට්ටිවෙසිතකණ්ණා. පාපධමමාති ලාමකධමමා. අසෙක්කොනාති කායාදීහි සෙක්කොමරහිතා. පාපාති තථාරූපා පාප ප්‍රගලා. පාපෙහි නමෙමහි උපපජ්ජිත්වා “තස්ස කායොපි ආදිතො සමපජ්ජිතො සජොතිභුතො සඛ්ඛාරිපි ආදිත්තා”ති ආදිතා ලක්ඛණසංයුතෙන චුත්තතයෙන මහාදුක්ඛං අනුභවනති යෙව. තතියගාථාය අගං සත්ථිපත්ථො:- යසෙව භුතෙක්කොය දුස්සිලො නිස්සිලප්පගලො කායාදීහි අසෙක්කො රට්ඨවාසිහි සද්ධාය දිත්තං යං රට්ඨපිණ්ඩං සමණොමගීති පටිජාතනොගගෙත්වා භුතෙක්කොය,

1. සි. I. II & IV සා පග්ගහණහ.

2. සි. I & IV අතෙකාසෙහි.

3. සි. I & IV. සමානා.

තතො ආදිතො අනිවණ්ණො අයොගුලොව භුතො භෙය්‍යො
සුඤ්ඤරො. කිංකාරණො? තප්පච්චයා හිංසා එතොව අත්තභාවො
කුංශෙය්‍ය, දුස්සිලො පන හුත්වා සද්ධාදෙය්‍යො භුඤ්ඤිතො අතො
තිපි ජාතිසත්තං නිරයෙ උපපජ්ජෙය්‍යති.

එකාදසමස්තං

2. 2. 12.

එකමෙ-ඕති දිසිගනනිති එත්ථ දිට්ඨියොච=දිට්ඨිගතාති, “භුථ
ගතං මුත්තගතං”නති ආදිසු විය, ගතිතාකාරසුඤ්ඤායාය දිට්ඨිතං ගත
මත්තාතිති=දිට්ඨිට්ඨානාති දිට්ඨිගතාති, තෙති දිට්ඨිගතෙති. පටිසුඤ්ඤි
නාති අතිභූතා පටිවුද්ධා වා. පටිබොධන්තො වා පිති පරිසුට්ඨාන
සද්දො, “වොරා මග්ගෙ පරිසුට්ඨිංසු”ති ආදිසු විය. දෙවොති උප්පත්ති
දෙවා, තෙ හි-දිබ්බන්ති උපාරතමෙති කාමගුණෙති කුංකාදිති ව
කිලනති¹ ඉද්ධානුභාවෙන වා යටිච්ඡිතමත්ථං ගච්ඡන්ති අධිගච්ඡන්තිති
ච=දෙවොති වුවවනති. මතස්ස උස්ස නන්තො=මනුස්සා, උක්කට්ඨතිදෙස
වසෙන වෙතං වුත්තං, යථා “සත්ථා දෙවමනුස්සාන”නති. බලියගාති
එතෙති “සස්සතො අයතො ව ලොකො වා”ති හවෙසු බලියනාතිතිවෙස
භුතෙන සස්සතභාවෙන එතෙවෙ දෙවා මනුස්සා ව අවලියනති,
අලලියනති, සංකොචං ආපජ්ජනති, න තතො නිස්සරන්ති අතිබා
වනාති පරමත්ථතො හිත්තසභාවානමපි සභාවධම්මානං යවායං භෙත්තු
ඵලභාවෙන සම්බෙකො, තං අගභෙත්වා නානත්තනායස්සපි ගහණෙන
තත්ථ තත්ථෙව ධාවනති. තස්මා උච්ඡිජ්ජති අත්තා ව ලොකො ව න
තොති පරමමරණාති උච්ඡේදෙ වා භවතිරොධපටිපත්තියා පටිකෙට්ඨ
ධම්මතං අතිධාවනති අතික්කමනාති. චක්ඛුමනනා ව පස්සනාතිති
වසද්දො බ්‍යතිරෙකො, පුබ්බයොගසම්පන්නියා සුඤ්ඤපටිපාකෙන
පඤ්ඤා² චක්ඛුමනෙනා පන දෙවමනුස්සා තෙනෙව පඤ්ඤචක්ඛුතා
සස්සතං උච්ඡේදඤ්ඤ අත්තවයං අනුපගමම මජ්ඣිමපටිපත්තිදස්සනෙන
පච්චක්ඛං කරොන්ති, තෙ හි නාමරූපමත්තමිදං පටිච්චසමුප්පන්නං,
තස්මා න සස්සතං නාපි උච්ඡිජ්ජතිති අවිපරිතතො පස්සන්ති, එවං
මලියනාදිතෙ පුග්ගලාබ්ධියානෙන උද්දිසිතුං “කථඤ්ඤිතික්කවෙ”ති
ආදි වුත්තං. තත්ථ භවොති කාමභවො රූපභවො අරූපභවො,
අපරෙපි තයො භවා: සඤ්ඤිභවො අසඤ්ඤිභවො තෙවසඤ්ඤි
තාසඤ්ඤිභවො, අපරෙපි තයො භවා: එකවොකාරභවො චතුර්වොකාර
භවො පඤ්ඤවොකාරභවොති. එතෙති භවෙති ආරමන්ති අති
තඤ්ඤන්ති=භවාග්ගා, ගවෙසු රතා අභිරතාති=භවරතා, ගවෙසු සුට්ඨි
මුදිතාති=භවසමුමුදිතා, ගවගිණ්ඨාසාති තෙසං භවං අවන්ත
තිරොධාය අනුප්පාදනත්ථාය. ධම්ම දෙසිසමානාති තථාගතප්පවෙ
දිතෙ නියාණිකධම්මෙ වුවවමානෙ. න පක්ඛඤ්ඤිති සස්සතාති

1. සි. I & IV නිලනති ලලනති. 2. සි. I. II. IV & සො. පඤ්ඤා.

නිවිට්ඨතතා සංඛිතතධම්මතතා න පටිසති න ඔගාහති. න පඬිදනීති පසාදං නාපජ්ජති න තං සඳහති. න සන්තිධ්මනීති තස්සං දෙස නායං. න තිට්ඨති, න පතිට්ඨාති නාධම්මවචනි. එවං සස්සතාහි නිවෙසනෙන හවෙසු ඔලියනානි අමමිසමානානි හවෙ ජරා-රොග-මරණාදීනි වධ ඛකින-ජේදනාදීනි ව දිස්වා සංවිජ්ජනෙන තෙති සමමිසිභාවෙන හවෙති පිළිගමානා දුක්ඛාපියමානා, හග්ගමානානි ලජ්ජමානා. ජිහ්වස්මානානි පටිකකුලතො හරන්තා.¹ විභවනති උචේජ්දං. අභිනිඤ්ඤානිති තණ්හාදිට්ඨාහිතඤ්ඤානි අජේඤ්ඤාසාය නඤ්ඤානි. සෙනොධො කිරි හොති ආදි තෙසං අභිනිඤ්ඤානාකාරදස්සනං. තත් “යතො”ති යද, “හො”ති ආලපනං. අයං අනාති කාරකාදිභාවෙන අත්තතා පරිකප්පිතං සක්ඛාය වදති. උච්ඡජ්ජනීති උපච්ඡජ්ජනි. විනස්සනීති න දිස්සති විනාසං අභාවං ගච්ඡති. න හොති පරමමරණානි මරණෙන උද්ධං න හවති. එතං සන්තතති යදෙතං අත්තතො උචේජ්දදි එතං සබ්බහවචුප්² සමතො සබ්බසත්තාපචුප්පමතො ච සන්තං. සන්තතතා එව පණීතං. තච්ඡාපිපරිත භාවතො ආචාරිකං, තත් ‘සන්තං පණීත’නති ඉදං වයං තණ්හාහි නඤ්ඤාය වදන්ති. “යාථාච”නති දිට්ඨාහිතඤ්ඤාය. එවනති එවං යථාචුත්තඋචේජ්දහිතිවෙසනෙන. භූතනති ඛකිපඤ්ඤකං, තං හි පච්චයසමුත්තතතා පරමන්දිපතො විජ්ජමානතතා ව භූතනති චුච්චති. තෙතාහ:- “භූතමිදං භික්ඛවෙ සමනුපස්සාථ”ති. භූතතො අපිපරිත සභාවතො සලකකිණ්ණො සාමඤ්ඤලකකිණ්ණො ච පස්සති, ඉදං හි ඛකිපඤ්ඤකං නාමරූපමතතං, තත් ඉමෙ පඨවි ආදදෙයො ධම්මාරූපං, ඉමෙ එස්සාදදෙයො ධම්මා නාමං, ඉමාති තෙසං ලකකිණ්ණාදීනි, ඉමෙ තෙසං අපිජ්ජාදදෙයො පච්චයාති එවං සප්පච්චයනාම රූපදස්සනවසෙක වෙව සබ්බෙට්ඨෙ ධම්මා අනුත්වා සමෙහානති නුත්වා පටිවෙනති, තස්මා අනිච්චා, අනිච්චතතා දුක්ඛා, දුක්ඛතතා අත්තතානි එවං අනිච්චානුපස්සනාදිවසෙක ව පස්සතිති අත්තො. එත්තාවතා තරුණවිපස්සනාපරිඤ්ඤාසානා විපස්සනාභූමි දස්සිතා. නිබ්බිදස්සාති භූතසඛිකාතස්ස තෙභූමික ධම්මජානස්ස නිබ්බිඤ්ඤන්දාය, එතෙන බලවිට්ඨපස්සනං දස්සෙති. විරාගාසාති විරාගත්තං විරජ්ජනත්තං, ඉමිතා මග්ගං දස්සෙති. නිශේධාසාති නිරුජ්ඣිතත්තං, ඉමිතාපි මග්ගමෙව දස්සෙති. “නිරොධාය”ති වා පටිපපස්සඤ්ඤිතිරොධෙන සද්ධිං අනුපාදිසෙසති බ්බාණං දස්සෙති. එවං චක්ඛමනෙතා පස්සනනීති එවං පඤ්ඤවක්ඛමනෙතා සපුබ්බිභාගෙන මග්ගපඤ්ඤ වක්ඛනා චක්ඛසච්චධම්මං පස්සනති.

1. සී. I, IV & සසා. දක්ෂණා.

2. සසා. සබ්බරමණෙවප. සී. I, II & IV. සබ්බාකාරං. සචුප්.

ගාමාසු-සේ **භූතං භූතනො දිස්වාති** යෙ අරියසාවකා භූතං බ්‍රහ්මස්ස භූතනො අවිපරිතසභාවනො විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය දිස්වා, එතෙන පරිඤ්ඤාහිසමයං දස්සෙති **භූතයං ච අනික්ඛමාති** භාවනාහිසමයං. අරියමග්ගො හි භූතං අනික්ඛමති, තෙන භූතස්ස අනික්ඛමොති වුත්තො. **සමාභූතොති** අවිපරිත සම්මසභාවෙ¹ තිබ්බාණේ මිමුවුවනති අබිමුවුවනති, එතෙන සම්ම කිරියාහිසමයං දස්සෙති. **භවගණනාපටික්ඛණාති** භවතණ්හාය සබ්බසො බෙදනා සමුවිජ්ඣුතතො, එතෙන සමුදයප්පහාණං දස්සෙති. **සමෙ භූතපටිඤ්ඤා** ඥාති එත් පන “සමෙ”ති නිපාතමත්තං, සො භූතපරිඤ්ඤා භූතස්ස අනික්ඛමනුපායෙන මග්ගෙන භවතණ්හා පරික්ඛයා පරිඤ්ඤාතකබ්බො තතො එව යථාභූතෙ තිබ්බාණේ අබි මුවතො. **භවාහමෙති** බුදුදෙවෙව මහනෙත්ත ව, උදෙව්ද දිදස්සනෙ වා **විගතගණනා** නිත්‍යාතිලෙසො හිතවු **භූතයං** උපාදනකත්ත සබ්බතස්ස අත්තභාවස්ස **විභවා** ආශතීං අනුපාදා සුනම්බවං නාගමිති, අප්පඤ්ඤාතති භාවමෙව ගමිති අනුපාදිසෙසාය තිබ්බාණධාතුයා දෙසනං තිට්ඨාපෙසී. ඉති ඉමස්මිං වග්ගෙ එතො දසමෙ වට්ඨං කපිතං, තතියවතුන්පඤ්ඤමෙසු පරියොසානසුත්තෙ ව වට්ඨවිවට්ඨං කපිතං, සෙසෙසු විවට්ඨමෙවෙති වෙදිතබ්බං.

පරමසුද්ධිපතිසා බුදුකනිකායධම්මකාස
ඉතිවුත්තකයස දුක්ඛනිපාතවණ්ණනා

ති වසී තා.

3. 1. 1.

තිකතිපාතස්ස පළම-නිශ්චිති ගණනපරිච්ඡේදො ඉමානිති අභිමුඛිකරණං. අකුසලමූලානිති පරිච්ඡින්නධම්මතිදස්සනං. තත් අකුසලානි ව තාති මූලානි වාති=අකුසලමූලානි. අඑවා අකුසලානං හෙතු-පච්චය-පභව-ජනන-සමුට්ඨාපන-තිබ්බත්තකපෙය්න මූලානි වාති=අකුසලමූලානි, අකුසලධම්මානං කාරණානිති අත්තො. කාරණං හි යථා-හිතොති එතස්මා එලං පවත්තනීති=හෙතු, පටිච්ච එතස්මා එතීති=පච්චයො, පභවති එතත්තොති=පභවො, අත්තතො එලං ජනෙතීති=ජනනං, සමුට්ඨාපෙතීති=සමුට්ඨාපනං, තිබ්බත්තෙතීති=තිබ්බත්තකනති ව වුවති. එවං පතිට්ඨපේයන මූලනති තස්මා අකුසලමූලානිති අකුසලානං සුප්පතිට්ඨිතභාවසාධනාති, කාරණා නිති වුත්තං ගොති. කෙවි පන සාලිආදීනං සාලිඛිතිදීති විශ්මණිපාසාදීනං මණ්ඩණිකාදියො විශ් ව අකුසලානං අකුසලභාව සාධතො² ලොභාදීනං මූලත්තොති වදනති එවං සත්තො අකුසල විත්තසමුට්ඨානරූපෙසු තෙසං හෙතුපච්චයභාවො න සීයා, න හි

1. සී. III. V & VI පච්චයසභාවෙ. 2. සී. III. V & VI. පලං තිබ්බාණෙය්හි

3. සී. I. II. IV & සො. සාධකො ලොකො

තාති තෙසං අකුසලභාවං සාධෙන්නි; න ච පච්චයා න භොනති. චූතං භෙතං :- “හෙතු හෙතුසම්පයුත්තකානං ධම්මානං තං සමුට්ඨා නානඤ්ච රූපානං හෙතුපච්චයෙන පච්චයො”ති. අහෙතුකායං ව මොහයං අකුසලභාවො න සියං අකුසලභාවසාධකායං මූලත්තරස්ස¹ අභාවතො. අථාපි සියං ලොභාදීනං සභාවසිඤ්ඤා අකුසලාදිභාවො, තංසම්පයුත්තානම්පන ලොභාදිපට්ඨිඤ්ඤාති. එවම්පි යථා ලොභාදීනං එවං අලොභාදීනම්පි සභාවසිඤ්ඤා කුසලභාවොති අලොභාදයො කුසලායෙව සිද්ධං, න ච අබ්බාසාතා භොනති.² තස්මා යථා සම්පයුත්තස්ස එවං මූලෙසුපි කුසලාදිභාවො පරියෙසිතබ්බො. යොතිසො මනසි කාරාදිකො විය ති කුසලභාවස්ස අයොතිසො මනසිකාරාදිකො අකුසලභාවස්ස³ කාරණෙනති ගහෙතබ්බං. එවං අකුසලභාව සාධනවසෙක ලොභාදීනං මූලට්ඨං අගහෙතො සුප්පතිට්ඨිතභාව සාධනවසෙක ගග්ගමානෙ න කොචි දෙසො. ලද්ධිහෙතුපච්චයා ති ධම්මා විරුද්ධමූලා විය පාදපා විරකා භොනති සුප්පතිට්ඨිතා. හෙතු රතිතා පන තිලබ්ඪකාදිසෙවාලා විය න සුප්පතිට්ඨිතාති. හෙතු ආදිඅනෙක අකුසලානං උපකාරකත්තා මූලාතීති=අකුසලමූලාති, යස්මා පන මූලෙන මූතෙතා අකුසලවිතතුප්පාදෙ නත්ති. තස්මා තිති මූලෙති සබ්බො අකුසලරාසි පරියාදිසිතො දසසිතොති දට්ඨබ්බං. තාති අකුසලමූලාති සරූපතො දසෙසුතුං ලොභො අකුසලමූලාති ආදි චූතං. තත්ථ ලොභාදිසු යං වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා චූතතමෙව තත්ථ පන තතිසම්භවජක්ඛා ලොභාදයො ආගතා, ඉධ පන අතව සෙසාති අයමෙව විසෙසො.

භාජායං:- සාපච්චනසනති අකුසලධම්මසමායොගතො ලාමක විතතං. ශිංසනාති අත්තනො පච්චතතිකබ්බෙණ අයතිං විපාකකබ්බෙණ ව විබාධෙනති. අත්තසම්භුතාති අත්තති ජාතා. නවසාරනති ගණිතා,⁴ වෙලුනති අනෙකා. සම්මථලනති අත්තනො එලං, ඉදං චූතං භොති: බද්ධසිංසපාදයො විය අනෙකාසාරො අහුතො බති සාර තාය තවසාරනති ලද්ධිතාමං වෙලුආදිං යථා අත්තසම්භුතමෙව එලං නිංසති විතාසෙති, එවමෙව අනෙකා සීලාදිසාරරතිතං ලාමක විතතං පුග්ගලං අත්තසම්භුතා යෙව ලොභාදයො විතාසෙන්නීති.

පඨමසුත්තං

3. 1. 2.

දුතියෙ-ධාතුයොති අත්තනො එලස්ස සභාවස්ස ව ධාරණෙතො=ධාතුයො, යඤ්චත්ථ එලතිබ්බත්තකං තං අත්තනො එලස්ස සභාවස්ස ව ඉතරං සභාවස්සෙව ධාරණෙට්ඨිතං=ධාතු. රූපධාතුති රූපභවො,

1. ස. III. V & VI න දිසසති.

3. සෘ. විය අකුසලභාවස්ස.

2. ස. III & VI. පරං අබ්බාසාතානමෙව භොනති. 4. සෘ. කණ්ඩකා.

ධාතුයා ආගතට්ඨානං¹ භවෙන පරිච්ඡිද්ධිකඛ්ඛං, භවස්ස ආගතට්ඨානං¹ ධාතුයා පරිච්ඡිද්ධිකඛ්ඛන්ති ඉධ භවෙන පරිච්ඡිද්ධෙ කපිතො. තස්මා “කතමෙ ධම්මො රූපාවචරා? හෙට්ඨො ඛුභමලොකං පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො අකාණ්ඩෙය් දෙවෙ අනෙතා කරිත්වා එන්ථාවචරා එන්ථ පරියාපනතා ඛනුධාතුආයතනා, ඉමෙ ධම්මො රූපාවචරා”ති එවං වුත්තා රූපාවචරධම්මො රූපධාතු. අරූපධාතුති අරූප භවො, ඉධාපි භවෙන පරිච්ඡිද්ධෙ කපිතොති, “කතමෙ ධම්මො අරූපාවචරා? හෙට්ඨො ආකාසානඤ්චායතනුපගෙ දෙවෙ අනෙතා කරිත්වා උපරිතො තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනුපගෙ දෙවෙ අනෙතා කරිත්වා එන්ථාවචරා එන්ථ පරියාපනතා ඛනුධාතුආයතනා, ඉමෙ ධම්මො අරූපාවචරා”ති එවං වුත්තා අරූපාවචරධම්මො අරූපධාතු. නිරෝධධාතුති නිබ්බාණං චේදිතඛ්ඛං. අපරො නයො:- රූපසභිතා රූපපරිබ්භා ධම්මපථවත්ති රූපධාතු, පඤ්චවොකාරහවො එක චොකාරහවො ව. තෙන සකලො කාමභවො රූපභවො ව සඛ්ඛාතිතො. රූපරහිතා ධම්මපථවත්ති අරූපධාතු, වතුචොකාරහවො. තෙන අරූපභවො සඛ්ඛාතිතො. ඉති විහි පදේති තයො භවා-සබ්බා සංසාරපථවත්ති දස්සිතා. තතියපදෙන පන අසම්ඛතා ධාතුයෙව සඛ්ඛාතිතාති මග්ගථලාති ඉධ තිකවිතිවමුත්තකධම්මො නාම ජාතා. තෙවි පන “රූපධාතු”ති රූපසභාවා ධම්මො, “අරූපධාතු”ති අරූප සභාවා ධම්මොති පදවයෙන අනවසෙසතො පඤ්චකධිතො ගතිතා² රූපතණ්භාය විසයභූතා ධම්මො රූපධාතු, අරූපතණ්භාය විසයභූතා අරූපධාතුති ව චදන්ති. තං සබ්බං ඉධ අධිපෙත්තං. තස්මා වුත්තං නයෙනෙව අන්තො චේදිතඛ්ඛං.

භාථාසු-රූපධාතුං පරිඤ්ඤායාති රූපපරිබ්භා ධම්මපථවත්ති. ඤ්ඤ පරිඤ්ඤාදීති නිති පරිඤ්ඤාති පරිජාතිත්වා. අරූපෙසු අසංකිතාති අරූපාවචරධම්මෙසු භවරාගවසෙන භවදිට්ඨිවසෙන ව නප්පතිට්ඨිතා අතීයසිතා³ අනලුපිතා. “අරූපෙසු අසංකිතා”⁴ති ව පඨන්ති. සො යෙවන්තො, එතතාවතා තෙභුමකධම්මොනං පරිඤ්ඤා වුත්තා. නිරෝධධාතුයෙ විමුච්චනතීති යෙ නිබ්බාණෙ ආරම්භෙභූතෙ අග්ගමග්ගථල වසෙන සමුච්ඡේදපරිප්පය්දධිති අනවසෙසකිලෙසතො විමුච්චන්ති. ගෙ ජ්ඣා මච්චුහාසිනොති තෙ ඛිණ්ඨාසවජ්ජා මරණං සමතිතා එවං ධාතුතතයසමතිකකමෙන අමතාධිගමං⁵ දස්සෙත්වා අයඤ්චි පරිපදා මයා ගතමග්ගො ව තුල්හාකං දෙසිතො”ති තන්තො තෙසං උස්සානං ජනෙනො දුතියං ගාථමාග. තන්තො කාසෙත්වාති නාමකායෙන-මග්ගථලෙති. ජුග්ගිත්වාති පත්වා. නිරූපධාතූනි ඛනුධාතු සබ්බපට්ඨරහිතං. උපධිපාමිතිග්ගගතති තෙසං යෙව ව උපධිතං පටිතිස්සජ්ජන

1. සී. III. V & VI. ආගතථාතො.

2. සො. දස්සිතාති.

3. සො. න දිස්සති.

4. සො. අසංකිතා.

5. සී. III. V & VI. ගමනං.

6. සී. III. V & VI. දස්සිතො.

කාරණං, නිබ්බාණස්ස හි මග්ගසූත්තෙ න සච්ඡිකිරියාය සංඛිඛ උපධියො පටිතිස්සට්ඨාං හොනතීති තං තෙනං පටිතිස්සජනකාරණං. සච්ඡිකාමොති කාලෙන කාලං ඵලසමාපතතිසමාපජ්ජනෙන අත්තපච්චිකං කත්වා. අනාගතො සම්මාසමමුදො තමෙව අසොනං චිරසං නිබ්බාණපදං පදසෙති. තස්මා තදධිගමාය උත්සුකතං කාතඛිකතී. දුතියස්සුභතං.

3. 1. 3.

තතියෙ-වෙදනාති ආරමභණ්ඩං වෙදියනති අනුභවනතීති= වෙදනා. තා විභාගතො දසෙසතුං සුඛාවෙදනාති ආදි වුත්තං. තත් “සුඛ”සද්දං වන්චුචාරවසෙක නෙට්ඨා වුත්තො යෙව “දුක්ඛ”සද්දං පන :- “ජාතිපි දුක්ඛා”ති ආදිසු දුක්ඛවන්චුයමිං ආගතො. “යමො ව චො මහාලී රූපං දුක්ඛං දුක්ඛානුපතීතං දුක්ඛාවක්කනත”තති ආදිසු දුක්ඛාරමභණ්. “දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො”ති ආදිසු දුක්ඛපච්චයෙ. “යාවඤ්ඤිදං භික්ඛවෙ න සුකරං අක්ඛානොන පාපුණ්ණිං යාව දුක්ඛා නිරයා”ති ආදිසු දුක්ඛපච්චයට්ඨානෙන, “සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා”ති ආදිසු දුක්ඛවෙදනායං. ඉධාපි දුක්ඛවෙදනායමෙව. චචනත්ථෙතො පන සුඛයතීති=සුඛා, දුක්ඛයතීති=දුක්ඛා, න දුක්ඛා න සුඛාති=අදුක්ඛමිසුඛා. මකාණො පදසනීවසෙක වුත්තො. තාසු ඉට්ඨානුභවනලක්ඛණා සුඛා, අනිට්ඨානුභවනලක්ඛණා දුක්ඛා, උභය විපරිතානුභවනලක්ඛණා අදුක්ඛමිසුඛා. තස්මා සුඛදුක්ඛවෙදනානං උපපතති පාකටා, න අදුක්ඛමිසුඛාය. යද හි සුඛං උපපජ්ජති සකල සරීරං චොභෙනතං මග්ගනතං ඵරමානං සතධොතසප්පිං බාදපෙනතං විය සතපාකතෙලං මනෙකනතං විය සට්ඨසහස්සක පරිලාහං නිබ්බා පගමානං විය ච අහො සුඛං අහො සුඛනති වාචං නිවර්තයමාන මෙව උපපජ්ජති. යද දුක්ඛං උපපජ්ජති, සකලසරීරං චොභෙනතං මග්ගනතං ඵරමානං තත්තකපාලං පච්චෙසෙනතං විය විලීනතඛෙ ලොහං ආසිඤ්චනතං විය ච අහො දුක්ඛං අහො දුක්ඛනති විපප ලාපෙනතමෙව උපපජ්ජති. ඉති සුඛදුක්ඛවෙදනානං උපපතති පාකටා. අදුක්ඛමිසුඛා පන දුඛිජානා, දුද්දීපනා, අකිකාරා, අවිභූතා. සා සුඛදුක්ඛානං අපගමෙ සාතාසාතපටිකෙකපචසෙක මජ්ඣිමනිකාර භූතා නයතො ගණ්ඨනකස්සව පාකටා හොති. යථාකිං? යථා පුබ්බාපරං සපංසුතෙ පදෙසෙ උපවරිත¹මග්ගවසෙක පිට්ඨිපාසානෙ මග්ගෙක ගතමග්ගො. ඵචං ඉට්ඨානිට්ඨාරමභණ්සු සුඛදුක්ඛානුභව නෙතපි² මජ්ඣිමනාරමභණ්සුනුභවනභාවෙන විඤ්ඤයති. මජ්ඣිමනාරමභණ්ඨකණං පිට්ඨිපාසානගමනං විය ඉට්ඨානිට්ඨාරමභණ්ඨකණං භාවතො. යඤ්ච තත්තානුභවනං සා අදුක්ඛමිසුඛාති ඵචමෙත්ථ සුඛ දුක්ඛාදුක්ඛමිසුඛානෙත තිඛා වුත්තාපි කත්ථි සුඛදුක්ඛානෙත

1. භෞ, උපරි හරිත.

2. භෞ, ගවෙනති.

ත්‍රිධා වුත්තා. යථාහ :- “වෙපි මයා ආනන්ද වෙදනා වුත්තා පරියාසෙන සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා”ති. කන්ථි තිස්සොපි විසුං විසුං සුඛදුක්ඛආදුක්ඛමසුඛභාවෙන :- “සුඛා වෙදනා සීනී සුඛා විපරිනාමදුක්ඛා; දුක්ඛා වෙදනා සීනීදුක්ඛා විපරිනාම සුඛා, ආදුභාමසුඛා වෙදනා ස්‍යණසුඛා අස්‍යණසුක්ඛා”ති. කන්ථි සඛ්ඛාපි දුක්ඛභාවෙන. වුත්තං හෙතං :- “යං කිංඤ්චි වෙදයිතං සඛ්ඛන්තං දුක්ඛයමිනති වදමි”ති. තත්ථ සියා-යදි තිස්සො වෙදනා යථා ඉධ වුත්තා අස්‍යණසුඛ ඵඳිසෙසු සුත්තෙසු අභිධමෙව ඵ ඵවං. අවතා අථ කසමා ඵවං වුත්තං “යං කිංඤ්චි වෙදයිතං සඛ්ඛන්තං දුක්ඛයමි”නති වදමිති? “වෙපි මයා ආනන්ද වෙදනා වුත්තා”ති සන්ධිය භාසිතමෙතං. තස්මා සා පරියායදෙසනා. වුත්තං හෙතං භගවතා :- “සඛ්ඛාරාතිඵලතං ආනන්ද මයා සන්ධිය භාසිතං සඛ්ඛාරවිපරිනාමතං. යං කිංඤ්චි වෙදයිතං සඛ්ඛන්තං දුක්ඛයමි”නති, “වෙපි මයා ආනන්ද වෙදනා වුත්තා පරියාසෙන”ති ව. ඵත්ථ සුඛා අදුක්ඛමසුඛාති ඉමාසං වින්තං වෙදනානං නිපරිනායෙන දුක්ඛභාවො නන්ථි. වෙතෙය්‍යඤ්ඤාසෙන පන තත්ථ නිවර්ණදෙසනත්ථං පරියාසෙන දුක්ඛභාවො වුත්තොති සා තාදිසී පරියාය දෙසනා අයං පන වෙදනත්තයදෙසනා සභාවකථාති කතො නිපරිනායදෙසනාති අයමෙත්ථ ආචරියානං සමානත්ථකථා.

විතණ්ඩවාදී පනානා :- දුක්ඛතාවයවචනතො පරියාය දෙසනාව වෙදනත්තයදෙසනාති. සො-මාගෙවංකියා වචනීයො. යස්මා භගවතා සඛ්ඛාසං වෙදනානං දුක්ඛභාවො අධිප්පායවසෙසන වුත්තො “සඛ්ඛාරාතිඵලතං ආනන්ද මයා සන්ධිය භාසිතං සඛ්ඛාරවිපරිනාමතං. යං කිංඤ්චි වෙදයිතං සඛ්ඛන්තං දුක්ඛයමි”නති. යදි පනෙත්ථ වෙදනත්තය දෙසනා පරියායදෙසනා සියා “ඉදං මයා සන්ධිය භාසිතං තිස්සො වෙදනා”ති වත්තබ්බං සියා. න පනෙතං වුත්තං. අපිච අයමෙව වත්තබ්බො-තො පනාවුසො වෙදනත්තයදෙසනාය අධිප්පායොති? සචෙව දෙය්‍ය-මුදුක්ඛා දුක්ඛා වෙදනා සුඛා, අධිමයනා දුක්ඛා, මඤ්ඤිමා අදුක්ඛමසුඛාති වෙතෙය්‍යඤ්ඤාසෙන වුත්තා, තාසු හි න සත්තානං සුඛාදිවර්ගිති. සො වත්තබ්බො-තො පනාවුසො දුක්ඛවෙදනාය සභාවො යෙන සඛ්ඛා වෙදනා දුක්ඛාති වුච්චෙය්‍යං, යදි යාය උප්පන්නාය සත්තා විශොගමෙව ඉච්ඡන්ති, සො දුක්ඛවෙදනාය සභාවො, යාය ව පන උප්පන්නාය සත්තා අවිශොගමෙව ඉච්ඡන්ති, යාය න උභයං ඉච්ඡන්ති, සා කථං දුක්ඛවෙදනා සියා? අථ යා අත්තතො නියයෙය්‍ය උප්පාතකාරී සා දුක්ඛා, යා අනුග්‍රහකාරී සා කථං දුක්ඛා සියා? අථ පන යදරියා දුක්ඛතො පස්සන්ති, සො දුක්ඛවෙදනාය සභාවො, සඛ්ඛාරදුක්ඛතාය ඉවදනං අරියා දුක්ඛතො පස්සන්ති සා ව අනිණ්‍යසභාවාති. කථං තාසං වෙදනානං මුදුමඤ්ඤිමාධිමත්තදුක්ඛභාවො සියා? යදි ව සඛ්ඛාර දුක්ඛතාය ඵව වෙදනානං දුක්ඛභාවො සියා, “තිස්සො ඉමා ඤ්ඤාසෙන දුක්ඛතා: 1 දුක්ඛදුක්ඛතා විපරිනාමදුක්ඛතා සඛ්ඛාර

දුක්ඛතා¹ති අයං දුක්ඛතානං විභාගදෙසනා² නිපපයොජනා සියා,
තථා ව සති සුත්තමෙව පටිබාහිනං. සියා, පුරිමෙසු ව තිසු රූපා
වචරුක්ඛානෙසු මුද්දකා දුක්ඛා වෙදනාති ආපජ්ජති සුඛවෙදනා
වචනතො, වතුන්ද්‍රුක්ඛානෙ අරූපරුක්ඛානෙසු ව මජ්ඣිමො අදුක්ඛම
සුඛවෙදනාවචනතො. එවං සන්නෙ පුරිමො තිස්සො රූපාවචරසමා
පතතියො වතුන්ද්‍රුක්ඛානසමාපතතියා අරූපසමාපතනීති ව සන්න
තරාති ආපජ්ජති. කථං වා සන්නතරපඤ්ඤිතතරාසු සමාපතනීසු
දුක්ඛවෙදනාය අධිකභාවො යුජ්ජති. තස්මා වෙදනත්තය දෙසනාය
පරියායදෙසනාභාවො න යුත්තොති, පුරිමෙසු ව තිසු³ යම්පන වුත්තං
දුක්ඛෙ සුඛනති සඤ්ඤාපිපල්ලාසොති, තං කථනති? විපරිතාමදුක්ඛ
තාය සංඛාරදුක්ඛතාය ව යථාභූතානවබෝධෙන යා එකන්තතො
සුඛසඤ්ඤා⁴යා ව දුක්ඛනිමිතෙන සුඛනිමිතසඤ්ඤා තං සක්ඛාය වුත්තං
“එවමපි සුඛා⁵ හික්ඛවෙ වෙදනා දුක්ඛතො දඨංඛං”ති. ඉදං පන
කථනති? ඉදමපන විපරිතාමදස්සනෙන⁶ සන්නියොජනන්ධං වුත්තං
තස්ස තත්ථ විරාගුප්පතතියා උපායභාවතො සුඛවෙදනාය බහුදුක්ඛානු
ගතභාවතො ව. තථාහි දුක්ඛස්ස හෙතුභාවතො අනෙකෙහි දුක්ඛ
ධමමෙහි අනුබ්බතතා ව පණ්ණිතා සුඛමපි දුක්ඛමිවෙව පටිපන්නා.
එවමපි නන්ධෙව සුඛවෙදනා සුඛහෙතුනං නියමාභාවතො. යෙහි
සුඛවෙදනාය හෙතුසමමතා සාසච්ඡාදනාදයො, තෙ එව අධිමත්තං
අකාලෙ ව පටිසෙවියමානා දුක්ඛවෙදනාය හෙතුභාවමාපජ්ජනති.
න ව යෙනෙව හෙතුනා සුඛං තෙනෙව දුක්ඛනති යුත්තං. වනතුං.
තස්මා න තෙ සුඛහෙතු, දුක්ඛනතරාපගමෙ පන අවිඤ්ඤානං සුඛ
සඤ්ඤා. යථා විරතරං ආනාදිඉරියාපථසම්මති හුත්වා තදඤ්ඤාඉරියා
පථසමායොගෙ⁷ මහන්නං ව භාරං වහනො භාරනික්ඛෙපෙ වෙව
වූපසමෙ ව, තස්මා නන්ධෙව සුඛනති. තයිදං සමමදෙව සුඛහෙතුං
අපරිඤ්ඤාය තස්ස නියමාභාවපරිකාපනං ආරම්භමත්තමෙව හි
තෙවලං. සුඛහෙතුං මනසි කත්වා එවං වුත්තං, අරුක්ඛතතික සරී
රස්ස අවන්තාවිසෙසං සමුද්දිතං පන එකරුක්ඛං. තදුභය සුඛාදිහෙ
තුති වෙදිතබ්බං. යාදිසං ව තදුභයං සුඛවෙදනාය හෙතු තාදිසං
න කදවිපි දුක්ඛවෙදනාය හෙතු නොතිති වචනිතා එව සුඛාදිහෙතු.
යථා නාම තෙජෝධාතු සාලියවඩාකසස්සාදිනං යාදිසමවන්තතරං
පත්වා සාහමධුර්ගාවහෙතු නොති, න තාදිසමෙව පත්වා කදවිපි
අසානඅමධුර්ගාවහෙතු නොති එවං සමපදමිදං දඨංඛං. දුක්ඛාපග
මෙව කදවිපි සුඛවෙදනනතරං උපලබ්භති. තත්ථ සුඛෙ යෙව සුඛ
සඤ්ඤා න දුක්ඛාපගමමත්තෙන. යථා අභිධානගමනපරිස්සමනීලනත්තස්ස
සමාහනෙන ඉරියාපථවත්තතෙන ව. අඤ්ඤාථා කාලනනරෙපි පරිස්ස

1. සි. මහාව.

2. සි. III. V & VI. ක දිස්සති.

3. සා. එකන්තසුඛසඤ්ඤා

4. සි. පිඨසුඛා.

5. සා. දස්සනෙන.

6. සි. III. V & VI. යම්පයොගෙ.

මාපගමේ තාදිසි සුඛසංකල්පය. දුකටාපගමමනෙත පන සුඛතනි පරිකප්පනා වෙදනා විසේසයා¹ අනුපලබ්ධානතනා, එකතෙතනෙව වෙතං එවං සම්පජ්ජනබ්බං. යතො පණ්ණාසකානි යෙව ආරම්භණානි මගතා ආයාසෙන සතතා අහි²පත්ථගනි, න ව නොසං යෙන නෙතවි යථාලබ්ධිමනෙතන පච්චයෙන පටිකාරං කාතුං සකතා තණ්හප්පාදෙනාති. වෙදනාපච්චයා හි තණ්හාඋපාදී. තථාභාවෙ³වි සුඛනිමග්ගිඋසුඛසම්පයාදිවජ්ජනං ඉතරිතරභාවෙන සුඛවිසේසසංකල්පයානා කතමස්ස දුකටාපගමමනෙත සාණ්ඨ්ථානාය වාරෙසු සොතවාසෙ ව⁴ දිබ්බසම්මතසද්ධිසංකල්පයාදිවධාරණං. තසම න දුකටාපගමමනෙත පච්චයෙන සුඛසංකල්පයානා පි කෙවලෙ දුකටාපගමමනෙත අගමතො යුතතිතොපි වචනීතා "කිසො වෙදනා"ති භගවතො වෙදනතතයදෙසනා තිතත්ථ යෙව, න තෙසත්ථාති සංකල්පපනබ්බං. එවසෙව තං උපෙති, ඉතෙව තං කුසලං, නො වෙ කම්මං කතො උයෙසාපේතබ්බො ගච්ඡ යථාසුඛතනි.

එවමෙතා අසද්ධිසංකල්පපනසභාව වචනීතලකබ්බණං එව කිසො වෙදනා භගවතා දෙසිතා. තසෙවබො විපස්සනාකම්මකානං යොගාවචරානං වෙදනාමුඛෙන අරුපකම්මට්ඨානදස්සනත්ථං. දුට්ඨං හි කම්මට්ඨානං: රූපකම්මට්ඨානං අරුපකම්මට්ඨානනි. තත්ථ-භගවා රූපකම්මට්ඨානං කපේනෙතා සංකල්පමනසිකාරවසෙන වා විත්ථාරම්මසිකාරවසෙන වා වතු⁵ධාතුච්චත්ථානාදිවසෙන වා කප්ථති. අරුපකම්මට්ඨානං පන කපේනෙතා ඵස්සවසෙන වා වෙදනා වසෙන වා විතතවසෙන වා කප්ථති. එකච්චස්ස හි ආපාඨගතො ආරම්භණො ආචර්ජනො තත්ථ විතතවෙතසිකානං පඨමාගිතිපාතො ඵස්සො. තං ආරම්භණං පුසනෙතා උපපජ්ජමානො පාකටො භොති. එකච්චස්ස තං ආරම්භණං අනුභවනති උපපජ්ජමානා වෙදනා පාකටා භොති. එකච්චස්ස තං ආරම්භණං විජ්ජනනං උපපජ්ජමානං විසද්ධිණං පාකටං භොති. ඉති තෙසං තෙසං පුග්ගලානං අර්ථසංග්ගෙන යථා පාකටං ඵස්සාදි මුඛෙන නිධා අරුපකම්මට්ඨානං කපේති. තත්ථ යස්ස ඵස්සො පාකටො භොති, සොපි-න කෙවලං ඵස්සොව උපපජ්ජති තෙන සද්ධිං තදෙව ආරම්භණං අනුභවමානා වෙදනාපි උපපජ්ජති සද්ධානමානා සංකල්පි, වෙතයමානා වෙතනාපි, විජානමානං විසද්ධිණංව උපපජ්ජති ඵස්සපසුච්චෙන යෙව පරිගණකාති. යස්ස වෙදනා පාකටා භොති, සොපි න කෙවලං වෙදනාව උපපජ්ජති තාය සද්ධිං පුසනෙතා ඵස්සොපි උපපජ්ජති සද්ධානමානා සංකල්පි වෙතයමානා වෙතනාපි විජානමානං විසද්ධිණංව උපපජ්ජති ඵස්සපසුච්චෙන යෙව පරිගණකාති. යස්ස විසද්ධිණං පාකටං භොති, සොපි-න කෙවලං විසද්ධිණංවෙව උපපජ්ජති, තෙන සද්ධිං තදෙව

1. සි III, V & VI. වෙදනාවසෙසයා.	4. සි & සො. ත දිසනි.
2. සි. අති.	5. සො. තථා.
3. සො. භාවෙන.	

රමමණං පුඤ්ඤානං ඵසොපි උපපජ්ඣති, අනුභවමානා වෙදනාපි, සඤ්ජානමානා සඤ්ඤාපි, වේතකමානා වේතනාපි උපපජ්ඣතිති ඵසාපඤ්චමනෙ ඥෙව පරිගණකාති. සො ඉමෙ ඵසාපඤ්චමනා ධම්මා කිංකිසිතාති උපබාරෙනො වන්ත්තිසිතාති පජානාති. වන්ත්ති නාම කරජනායො යං සංඛාය වුත්තං:- ඉදංඤ්ච පත මෙ විඤ්ඤණං එන්තීති. එන්තී පටිබ්බුද්ධි”නාති. සො අන්තො භූතා වෙව උපාද රූපාති ව, එවමෙත් වන්ත්ති රූපං, ඵසාපඤ්චමනා නාමනති නාමරූප මතකමෙව පසසති. රූපං වෙන් රූපකකිසො නාමං වතතාරො අරූපිනො බන්ධාති පඤ්චකකිසමතතං හොති. නාමරූපවිනිමුත්තො හි පඤ්චකකිසො පඤ්චකකිසවිනිමුත්තං ඒ නාමරූපං නන්ති. සො ඉමෙ පඤ්චකකිසො තිංගෙතුකාති උපපට්ඨකිනො අවිජ්ජාදිගෙතු කාති, තතො පච්චයො වෙව පච්චස්සපතනඤ්ච ඉදං, අඤ්ඤාසතො වා පුත්තලො වා නන්ති, සුද්ධසංඛාරපුඤ්ජමතකමෙවොති සපච්චය නාමරූපවසෙත තිලකණං ආරොපෙත්වා විපසානාපට්ඨාපියා අතිවං දුක්ඛමතතාති සමමසනො විවරති. සො අජ්ජාති පටිවෙධං ආකංඛමානො තථාරූපෙ සමයෙ උතුසප්පායං පුත්තල සප්පායං හොජනසප්පායං ධම්මසවණසප්පායං වා ලභිත්වා එක පලලෙකින නිසිනොව විපසානං මන්තං පාපෙත්වා අරහතො පතිට්ඨාති. එවං ඉමෙසං තිණ්ණං ජනානං යාව අරහතො කමට්ඨානං වෙදිතබ්බං. ඉධ පත භගවා වෙදනාවසෙත වුජ්ඣානකානං අජ්ඣාස යෙන අරූපකමට්ඨානං කපෙනො වෙදනාවසෙත කපෙයි. තන්තී:-

ලකිණඤ්ච අධිට්ඨානං උපපතී අනුසයො තථා,
ථානං පච්චතීකාලො ව ඉන්ද්‍රියඤ්ච විධාදිතාති

ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං. තන්තී-ලකිණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. “අධිට්ඨාන”නාති ඵසො, ඵසාපච්චයා වෙදනාති හි වචනතො ඵසො වෙදනාය අධිට්ඨානං. තථා හි සො වෙදනාධිට්ඨානභාවතො නිවච්චමහාපිඋපමාය උපමිතො. තන්තී සුඛවෙදනීයො ඵසො සුඛාය වෙදනාය අධිට්ඨානං, දුක්ඛවෙදනීයො ඵසො දුක්ඛාය වෙදනාය, අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයො ඵසො අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය අධිට්ඨානං, ආසන්නකාරණනති අන්තො. වෙදනා කසා පදට්ඨානං? “වෙදනා පච්චයා තණ්හා”ති වචනතො තණ්හාය පදට්ඨානං. අභිපන්තීය භාවතො සුඛවෙදනා තාව තණ්හාය පදට්ඨානං හොතු, ඉතර පත කපිනති? වුච්චතො: සුඛසමඛිපි තාව තං සද්ධං තතො වා උත්තරී තරං සුඛමභිපන්තී, කිම්භගපත දුක්ඛාභිභූතො. අදුක්ඛමසුඛා ව සන්නභාවෙන සුඛමිවෙව වුච්චතිති තිසොපි වෙදනා තණ්හාය පදට්ඨානං. “උපපතී”ති උපපතීකාරණං, ඉට්ඨාරමණභූතා හි සන්නසංඛාරං සුඛවෙදනාය උපපතීකාරණං, තෙයෙව අතිට්ඨා රමණභූතා දුක්ඛවෙදනාය, මජ්ඣිකාරමණභූතා අදුක්ඛමසුඛාය. විපාකතො තදකාරණභූතො වෙන් ඉට්ඨාතිට්ඨා වෙදිතබ්බං.

“අනුසයො”ති ඉමාසු තිසු වෙදනාසු සුඛාය වෙදනාය රාගානුසයො අනුසෙති, දුක්ඛාය වෙදනාය පටිසානුසයො, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය අවිජ්ජානුසයො අනුසෙති. වුට්ඨං ගෙතං:- “සුඛාය ඛො ආවුසො විසාඛ වෙදනාය රාගානුසයො අනුසෙති”ති ආදි. දිට්ඨිගතිනානුසයො වෙදනා රුහපකම්භා කාතබ්බා, සුඛාතිතඤ්ඤාන හි දිට්ඨිගතිනා සංස්සතනාති ආදිනා සංස්සායෙ අභිනිවිසන්ති, මාන ජාතිකා ච මානං ජපෙපනති සෙයෙතා ගම්මෙති ආදිනා, විපිනිව්ජානු සයො පන අවිජ්ජාපකම්මො කාතබ්බො. තථා හි වුට්ඨං පටිව්ච සමුපපාදවිහග්ගෙ:- “වෙදනාපච්චයා විපිනිව්ජා”ති. අනුසයානඤ්ච තත් තත් සත්තානෙ අපපතිණ්හාවෙන ථාමගමනං. තස්මා සුඛාය වෙදනාය රාගානුසයො අනුසෙතිති මග්ගෙන අපපතිණ්හායො අනු රුපකාරණලාභෙන උපපජ්ජනාරභො රුගො තත් සංස්සා විශ ගොතිති අපේථා. එසත්තයො සෙසෙසසුපි. “ථානනාති කායො විතතඤ්ච වෙදනාය ථානං. වුට්ඨං ගෙතං:- යං තස්මිං සමයෙ කායිකං සුඛං කායසම්ප්පාදං, සාතං සුඛං වෙදයිතං, යං තස්මිං සමයෙ වෙතසිකං සුඛං වෙතොසම්ප්පාදං. සාතං සුඛං වෙදයිතනාති ව. “පච්චතීකාලො”ති පච්චතීකවණො පච්චතනාකලනඤ්ච, පච්චතීකවණෙන හි සුඛදුක්ඛ වෙදනානං සුඛදුක්ඛභාවො වචන්ති. යථා හ:- “සුඛා ඛො ආවුසො විසාඛ වෙදනා සීතිසුඛා විපරිනාමදුක්ඛා, දුක්ඛා ඛො ආවුසො විසාඛ වෙදනා සීතිදුක්ඛා විපරිනාම සුඛා”ති. සුඛාය වෙදනාය අනුභාවො සුඛං තත්ථ භාවො දුක්ඛං, දුක්ඛාය වෙදනාය අනුභාවො දුක්ඛං, තත්ථ භාවො සුඛනති අපේථා. අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය පච්චතනා කලනං පච්චතීයාං අනාකලනං අනාකලනං ජනනං අජානනඤ්ච සුඛදුක්ඛභාවච්චන්තං. වුත්තමපි වෙතං:- “අදුක්ඛමසුඛා ඛො ආවුසො විසාඛ වෙදනා ඤාණසුඛා අඤ්ඤාණදුක්ඛා”ති. “ඉඤ්ඤ”නති එතා හි සුඛාදයො තිස්සො වෙදනා සුඛිඤ්ඤං. දුක්ඛිඤ්ඤං සො මනසිඤ්ඤං. දෙමනසිඤ්ඤං. උපෙකම්ඤ්ඤනති ආධිපතෙය්වෙන ඉඤ්ඤෙනා පඤ්ඤාධි විහත්තා. කායිකං හි සාතං සුඛිඤ්ඤනති වුත්තං, අසාතං දුක්ඛිඤ්ඤනති. මානසං පන සාතං සොමනසිඤ්ඤනති වුත්තං, අසාතං දෙමනසිඤ්ඤනති. දුට්ඨමපි නෙව සාතං නාසාතං උපෙකම්ඤ්ඤනති. තිං පනෙත්තු කාරණං යථා කායිකවෙතසිකා සුඛ දුක්ඛවෙදනා සුඛිඤ්ඤං සොමනසිඤ්ඤං. දුක්ඛිඤ්ඤං දෙමනසිඤ්ඤ යනති විහජ්ජිතා වුත්තා, න එවං අදුක්ඛමසුඛාති? ගෙදභාවතො. යථෙව හි අනුග්ගහසභාවා පාකසභාවා ච සුඛදුක්ඛවෙදනා අඤ්ඤාදා කායස්ස අනුග්ගහං පාකඤ්ච කරොනති විතතස්ස ව අඤ්ඤාදා. න එවං අදුක්ඛමසුඛා, තස්මා ගෙදභාවතො විහජ්ජිතා න වුත්තා. “විසා දිතා”ති සබ්බාපි හි වෙදනා වෙදයිතවෙන එකවිධාපි තිස්සය ගෙදෙන දුට්ඨා කායිකා වෙතසිකාති. සුඛා දුක්ඛා අදුක්ඛමසුඛාති තිවිධා, චතුරයොතිවසෙත චතුරිධි, ඉඤ්ඤවසෙත ගතිවසෙත ව පඤ්ඤවිධා, වාරවසෙත ආරමමණ්වසෙත ව ඡබ්බිධා, සත්තවිඤ්ඤාණ

බාතුයොගෙන සත්තවිධා, අධිලොකධම්මපඨවයනාය අධිවිධා, සුඛාදීනං පථෙවකං අනිත්තාදිවිභාගෙන නවවිධා, තා එව අර්ක්කත බහිශ්වාගෙදෙන අධාරසවිධා, තථා රූපාදිසු ඡස්ස ආරම්භේසු එකෙකස්මිං සුඛාදිවසෙන තිස්සො තිස්සො කත්ථා රූපාරම්භස්මිං හි සුඛාපි උපපජ්ජති දුක්ඛාපි අදුක්ඛමසුඛාපි එවං ඉතරෙස්සපි. අථවා අධාරසමනොපවිචාරවසෙන අධාරස. චුත්තං හි:- වක්ඛන්තා රූපං දිස්වා සොමනස්සධ්මානීයං රූපං උපවිචරති දෙමනස්සධ්මානීයං-උපෙක්ඛධ්මානීයං රූපං උපවිචරති. සොතෙන සද්දං-පෙ-මිනසා ධම්මං විඤ්ඤාය සොමනස්සධ්මානීයං ධම්මං උපවිචරති, දෙමනස්ස-පෙ-උපෙක්ඛධ්මානීයං ධම්මං උපවිචරති”ති එවං. අධාරසවිධා භවන්ති. තථා ඡ ගෙහසිත්තාති සොමනස්සාති, ඡ ගෙහසිත්තාති දෙමනස්සාති, ඡ ගෙහසිත්තා උපෙක්ඛා, තථා තෙක්ඛමමසිත්තා සොමනස්සාදයොති එවං ඡත්තංසවිධා. අනිතෙ ඡත්තංස අනාගතෙ ඡත්තංස පච්චුප්පන්නෙ ඡත්තංසාති අට්ඨත්තරසත්තමපි භවන්ති. එව මේඤ්ච විධාදිත්තා වෙදිත්තබ්බාති.

පඨිණ්ණකත්තථා නිට්ඨිතා.

භාටාසු-සමාගිනොති උපචාරපඨණාගෙදෙන සමාධිත්තා සමාගිනො, තෙන සමිථභාවනානුයොගං දස්සෙති. සමපජානොති සාත්ඛසමපජඤ්ඤාදිත්තා වතුබ්බිධෙන සමපජඤ්ඤාත සමමා පජාතන්නො,¹ තෙන විපස්සනානුයොගං දස්සෙති. සනොති සතොකාරි, තෙන සමිථවිපස්සනාතයෙන ධම්මා භාවනා පාරිපුරිං ගච්ඡන්ති, තෙන සමන්තාගතත්තං දස්සෙති. වෙදනා ව පජානානීති ඉමං වෙදනා එත්තකා වෙදනාදිසභාවතො විභාගතො² අනිච්චා දුක්ඛා විපරිත්තාමධම්මාති අනිච්චාදිලක්ඛණතො ව පුරිබ්බාගෙ තිති පරිඤ්ඤාති පරිජාතන්නො විපස්සනං වසේඨත්ථා අරියමග්ගෙන පරිඤ්ඤාපටි වෙධෙන පජානාති. වෙදනානිඤ්ච සමනවන්ති සමුදයසම්මං. යත්ථ වෙදනා නිරුජ්ඣන්තිති එත්තාවතා වෙදනා යත්ථ නිරුජ්ඣන්තිතං නිරෝධසම්මං. ඔයොමිත්තති වෙදනාතං ඔයොමිතං අරියමග්ගඤ්ච පජානානීති සම්බුද්ධො. වෙදනාතං. ඔයාති එවං වත්තාරි සම්මාති පටිවිජ්ඣන්නත අරියමග්ගෙන වෙදනාතං අනුපාදතිරොධා. නිවජානො පටිතිබ්බුතොති තිත්තණ්ණො පඨිණ්ණණ්ණො කිලෙසපරිතිබ්බාණෙන බක්ඛපරිතිබ්බාණෙන ව පරිතිබ්බුතොගොති.

නතිසසුත්තං.

1. සි. III. V & VI. සමපජාතන්නො.

2. සි. III. V & භා. විභාවතො.

3. 1. 4.

චතුෂ්ඨ-දුක්ඛතො දට්ඨබ්බාති සුඛවේදනා විපරිනාමදුක්ඛ වසෙක දුක්ඛාති ඤාණවක්ඛානා පසසිතබ්බා. සලලතො දට්ඨබ්බාති දුන්තිගරණවේදනා අනෙතො භූදනවේදනා පිළුනවේදනා දුක්ඛ දුක්ඛභාවෙන¹ දුක්ඛවේදනා සලලනති පසසිතබ්බා. අනිච්චතොති හුතීං අභාවතො උදයබ්බයවන්තතො තාවකාලිකතො නිවටපටි පක්ඛතො ච² අදුක්ඛමසුඛා වේදනා අනිච්චාති පසසිතබ්බා. කාමසෙඤ්චර්ථ සබ්බාපි වේදනා අනිච්චතො පසසිතබ්බා. අනිච්ච දසසනතො පන සාතිසයමනිවේදනා විරුහනිමිත්තදුක්ඛදසසනනති ඉමමිත්ථං දසෙසනෙතො සත්ථං “සුඛා භික්ඛවෙ වේදනා දුක්ඛතො දට්ඨබ්බා දුක්ඛා වේදනා සලලතො දට්ඨබ්බා”ති ආහ. අථවා යත්ථ පුථුර්ථනා සුඛාභිතිවෙසිනො, තත්ථ තිබ්බමිථනනත්ථං තපා වුත්තං. භෙතනස්සා සබ්බාරදුක්ඛතාය දුක්ඛභාවො දසසිතො. “යදනිච්චං තං දුක්ඛ”නති විපරිනාම දුක්ඛතාය “සුඛා භික්ඛවෙ වේදනා දුක්ඛතො දට්ඨබ්බා”ති වත්ථා සුඛාපි තාව එදිසී දුක්ඛා නුඛො කිදිසීති විභෙදනත්තාතං දුක්ඛදුක්ඛතාය “දුක්ඛා වේදනා සලලතො දට්ඨබ්බා”ති ආහ. ඉතරං පන සබ්බාරදුක්ඛතාය එව දුක්ඛාති දසෙසනෙතො “අදුක්ඛමසුඛා වේදනා අනිච්චතො දට්ඨබ්බා”ති අවොච. එත්ථ ච “සුඛා වේදනා දුක්ඛතො දට්ඨබ්බා”ති එතෙත රුහස්ස සමුග්ගාතනුපායො දසසිතො, සුඛවේදනාය හි රුහානුසයො අනු ඝෙහි. “දුක්ඛා වේදනා සලලතො දට්ඨබ්බා”ති එතෙත දෙසසස්ස සමුග්ගාතනුපායො දසසිතො, දුක්ඛවේදනාය හි පටිසානුසයො අනු ඝෙහි. “අදුක්ඛමසුඛා වේදනා අනිච්චතො දට්ඨබ්බා”ති එතෙත මොගස්ස සමුග්ගාතනුපායො දසසිතො, අදුක්ඛමසුඛවේදනාය හි අවිජ්ජානුසයො අනු ඝෙහි. තපා පඨමෙන තණ්හාසංගිහිලෙසස්ස පහානං දසසිතං, තස්ස සුඛස්සාද³ භෙදානන්තො දුතියොන දුච්චරිත සංගිහිලෙසස්ස පහානං, යථාභූතං හි දුක්ඛං අපරිජානන්තො තස්ස පරිගරණත්ථං දුච්චරිතං චරන්ති. තතියොන දිට්ඨිසංගිහිලෙසස්ස පහානං, අනිච්චතො පස්සන්තස්ස දිට්ඨිසංගිහිලෙසාභාවතො, අවිජ්ජා නිමිත්තත්තො දිට්ඨිසංගිහිලෙසස්ස, අවිජ්ජානිමිත්තසෙඤ්ච අදුක්ඛමසුඛා වේදනා. පඨමෙන වා විපරිනාමදුක්ඛපරිඤ්ඤා, දුතියොන දුක්ඛදුක්ඛ පරිඤ්ඤා, තතියොන සබ්බාරදුක්ඛ පරිඤ්ඤා, පඨමෙන වා ඉට්ඨාරමමණ පරිඤ්ඤා, දුතියොන අනිට්ඨාරමමණපරිඤ්ඤා, තතියොන මජ්ඣන්තා රමමණපරිඤ්ඤා විරතෙතස්ස හි තදුරමමණධමෙමසු ආරමමණානිපි විරතානෙව භොගන්ති පඨමෙන වා රාගපපානපටිකිත්තසනෙත දුක්ඛානුපස්සනාය අපපතිතිතවිමොක්ඛො දිට්ඨො භොති, දුතියොන දෙසපපානපටිකිත්තසනෙත අනිච්චානුපස්සනාය අනිමිත්ත

1. සී. I, II, IV & සඤා, දුක්ඛතාභාවතං. 2. සී. පටිකොපකො ව.

3. සී. III, V & IV, තණ්හා.

විමෝචනො, තතියෙන මොහප්පහානපරිකිත්තනෙන අනත්තානු පස්සනාය සුඤ්ඤතවිමෝචනො දිපිතො හොතිති වෙදිතබ්බං. ඤානොති යදා, යසො වා. අභිඤ්ඤාති කිලෙසෙති ආරක්ඛිතො පරි සුඤ්ඤා. සම්මදද්දසොති සබ්බාසං වෙදනානං වතුනනම්පි වා සච්චානං අපිපරිතදස්සාවි. අවෙජ්චජිනාණනති වෙදනාමුලකං තණ්හං අත්ත මග්ගෙන ඡිත්ථි, අනවසෙසතො සමුච්ඡිත්ථි. වාචනාසි සංඝොපනතති දසවිධං සංයෝජනං පරිවහනසි තිවමුලමකාසි. සම්මාති හෙතුනා කාරණෙන. මානාගිසම්මාති මානස්ස දස්සනාතිසමයා, පහානාති සමයා වා. අරහත්තමග්ගො හි කිච්චවසෙන මානං පස්සති, අයමස්ස දස්සනාතිසමයො තෙන දිට්ඨා පන සො තාවදෙව පතියති දිට්ඨවිසෙන දිට්ඨිසත්තානං ජීවිතං විශ්, අයමස්ස පහානාතිසමයො. අනත්තමඤ්ඤාසි දුක්ඛස්සාති එවං අරහත්තමග්ගෙන මානස්ස දිට්ඨානා පතිත්තතා ව සබ්බසෙසව චට්ටදුක්ඛස්ස භොගිසම්මානං අනතං පරිවෙජ්දං පරිවට්ඨමං අකාසි, අනතිමසමුස්සයමත්තාවසෙසං දුක්ඛ මකාසිති වුත්තං හොති

ගාථාසු-ඝොති යො අරියසාවගො. අද්දකති¹ අද්දස, සුඛවෙදනං දුක්ඛතො පස්සති අත්තො. සුඛවෙදනා හි විසම්ඤ්ඤා විශ් හොජනං පරිභොගකාලෙ අස්සාදං දදමානා විපරිතාම කාලෙ දුක්ඛා යෙවති. දුක්ඛමද්දකති සලලඝොති යථා සලලං සරිරං අනුපවිසත්තමපි සීතමපි² උඤ්චරියමානමපි පිළුමෙව ජනෙති, එවං දුක්ඛවෙදනා උපපජ්ජ මානාපි සීතිපත්තනාපි හිත්ථමානාපි විබාධති යෙවති තං සලලතො විපස්සති වුත්තං. අද්දකති නං අතිවචගොති සුඛදුක්ඛතො සත්ත සභාවතාය සත්තතරජාතිකමපි නං අදුක්ඛමසුඛං අතිවචනතිකතාය අතිවචනො පස්සි. සථෙ සම්මදද්දසොති සො එවං තිස්සත්තං වෙද නානං සම්මදෙව දුක්ඛාදිතො දස්සාවි ඤානොති යසො. නානොති වෙදනායං. චිත්තවතීති සමුච්චජිත්තතවිවසෙන විමුච්චති. ඉදං වුත්තං හොති : යසමා සුඛාදීති දුක්ඛාදිතො අද්දස, තසමා තත්ථ වෙදනාය තප්පවිබඤ්ඤාජරාගප්පහානෙන සමුච්චජිත්තතෙහ විමුච්චති. යං සද්දෙ හි වුත්තෙ තං සද්දෙ ආහරිත්වා වත්තබ්බො. අථවා “යතො”ති කායවාචාවිසෙකති සංයතො යතත්තො. යතති පදහතීති වා=යතො, ආයතනීති³ අත්තො. අභිඤ්ඤාමොඤ්ඤාති වෙදනාමුඛෙන වතු සච්චකමමධානං භාවෙත්වා ඡලතිඤ්ඤාය⁴ පරියොසිතො කත කිලෙච්චා. ඤානොති රුහාදිකිලෙසවුපසමෙන සත්තො. ඝොගාති ගොති⁵ කාමයොගාදිවතුරිකිමපි යොගං අතිකත්තො. උග්ග හිතං මුත්තතතො=මුතීති.

වතුන්සුත්තං.

1. සි. I. II. IV & ස්‍යා. අද්දති. 3. සි. අංගුළිකී.
2. සි. III V & VI. පච්චිකපි. 4. සි. III V & VI. ඡව්චාතිඤ්ඤාය.
5. ස්‍යා. යොගාතිතොති.

3. 1. 5.

පසුවමෙ-එසේනම් හවෙසනා පරියෙසනා මග්ගනා, තා විභා ගතො දසෙය්තුං “කාමෙසනා”ති ආදි වුතතං. තත්-කාමෙ සනාති කාමානං එසනා, කාමසංඛාතා වා එසනා=කාමෙසනා. වුතතං ගතං:- “තත් කතමා කාමෙසනා? යො කාමෙසු කාමව්ත්තෙදු කාම රාගො කාමනාදි කාමසිද්ධතො කාමපිපාසා කාමබ්බව්ත්තා කාමජේඛා සානං අයං වුවවති කාමෙසනා”ති. තස්මා කාමරාගො කාමෙ සනාති වෙදිතබ්බො. හවෙසනායපි එසෙව නයො. වුතතමපි වෙතං:- “තත් කතමා හවෙසනා? යො හවෙසු හවව්ත්තෙදු-පෙ-හවජේඛා සානං අයං වුවවති හවෙසනා”ති. තස්මා හවෙසනරාගො¹ රුපාරුපභව පත්තා හවෙසනාති වෙදිතබ්බො. බ්‍රහ්මවරියස්ස එසනා=බ්‍රහ්මවරියෙ සනා. යථාහ:- “තත් කතමා බ්‍රහ්මවරියෙසනා? සස්සතො ලොකොති වා අසස්සතො ලොකොති වා අනත්තවා ලොකොති වා අනත්තවා ලොකොති වා තං ජිවං තං සරිරනති වා අසුසු, ජිවං අසුසුං සරිරනති වා නොති තථාගතො පරමරණාති වා න නොති තථා ගතො පරමරණාති වා, නොති ච න ච නොති තථාගතො පරමර ණාති වා, නෙව නොති න න නොති තථාගතො පරමරාණාති වා, යා එවරුපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගතණං දිට්ඨිකන්තායෙ² දිට්ඨි විසුකායිකං දිට්ඨිවිපථාදිතං දිට්ඨිසංඝෙද්දුජනං ගාතො පඨිට්ඨානො අතිතිවෙසො පරමාසො කුමමගො මිථ්‍යාපථො මිථ්‍යාතං. තිත්තා යතනං විපරියෙසගාතො අයං වුවවති බ්‍රහ්මවරියෙසනා”ති. තස්මා දිට්ඨිගතසම්මතස්ස බ්‍රහ්මවරියස්ස එසනා=දිට්ඨිබ්‍රහ්මවරියෙසනාති වෙදි තබ්බො. එතතාවතා රුහදිට්ඨියො එසනාති දසයිතා නොනති. න නෙවලඤ්ච රුහදිට්ඨියොව එසනා තදෙකට්ඨං කමමපි. වුතතමපි වෙතං:- “තත් කතමා කාමෙසනා? කාමරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකමම. චිතිකමම. මනොකමම. අයං වුවවති කාමෙසනා, තත් කතමා හවෙසනා? හවරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකමම. චිතිකමම. මනොකමම. අයං වුවවති හවෙසනා, තත් කතමා බ්‍රහ්ම වරියෙසනා? අනත්තකාතිකා දිට්ඨි තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකමම. චිතිකමම. මනොකමම. අයං වුවවති බ්‍රහ්මවරියෙසනා”ති එවමෙතා තියොසො එසනා වෙදිතබ්බො.

ගාථාසු-සමග්ගවනති එත් එසනානං³ උපපත්තිගෙතුතුතා අවිජ්ජා දසො තණ්හා වා ති⁴ සමතවො, සමුදයොති අත්තො. යත්ම වෙතො තිරුජ්ඣනාති⁵ බ්‍රහ්මවරියෙසනා පඨමමග්ගෙන තිරුජ්ඣනාති, කාමෙ සනා අනාගාමිමග්ගෙන, හවෙසනා අරහත්තමග්ගෙන තිරුජ්ඣනාති වෙදිතබ්බො. සෙසං වුතතනයමෙව.

සංක්‍රමස්සනං

1. ගතා, හවරාගො. 2. ගතා, කතනාරං. 3. ගතා, උගතාග. 4. ගතා, තණ්හාවාති.

3. 1. 6.

ඡ්වෙධ-බ්‍රහ්මවර්ගෙසනා සහාති බ්‍රහ්මවර්ගෙසනාය සද්ධිං, විභතතිලොපෙන හි අයං නිද්දෙසො, කරණන්තෙ වා එතං පච්චත්ත වචනං. ඉදං වුත්තං හොති : බ්‍රහ්මවර්ගෙසනාය සද්ධිං කාමෙසනා හවෙසනා ව¹ තිස්සො එසනාති. තාසු බ්‍රහ්මවර්ගෙසනං සරූපතො දස්සෙතුං ඉති සච්චපරාමාසො දිට්ඨිථානා සමුග්ගසාති වුත්තං. තස්සන්තො : ඉති එවං සච්චනති පරාමාසො=ඉති සච්චපරාමාසො, ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤනති දිට්ඨියං පච්චනතිආකාරං. දස්සෙති, දිට්ඨියො එව සබ්බානන්තරොගෙතුහාවතො දිට්ඨිථානා. වුත්තං හෙතං :- “මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාසං හික්කවෙ වජ්ජං වදාමි”ති. තා එව ව උපරු පරි වසිස්මානා² ලොභාදිකිලෙසසමුග්ගසෙන³ ව සමුග්ගයා ඉදමෙව සච්චං. මොසමඤ්ඤනති මිච්ඡාඅභිනිවිසමානා සබ්බානන්තරොගෙතුහාවා කිලෙසදුක්ඛපචයගෙතුහාවා ව දිට්ඨියො බ්‍රහ්මවර්ගෙසනාති වුත්තං හොති. එතෙන පච්චනතිආකාරතො තිබ්බතතිතො ව බ්‍රහ්මවර්ගෙසනා දසයිතාති වෙදිතබ්බං. සබ්බරාගමිජ්ජානස්සාති සබ්බෙති කාමරාග භවරාගෙහි විරතතස්ස, තතො එව තණ්හකකය සබ්බාතෙන තිබ්බාණෙ විමුත්තතතා තණ්හකකය විමුත්තතිතො අරහතො. එසනා පටිනිස්සයාති කාමෙසනා හවෙසනා ව සබ්බෙසො තිස්සථා පටිනා. දිට්ඨිථානා සමුග්ගනාති බ්‍රහ්මවර්ගෙසනා සබ්බාතා දිට්ඨිථානා ව පරමමග්ගෙන තෙව සමුග්ගසාතිතා. එසනානං. ඛයාති එවමෙතාසං. තිස්සනනං එසනානං. ඛයා අනුපපාදනිරොධා භින්නකිලෙසතතා හික්ඛති ව සබ්බෙසො ආසාහාවා ශිශාසොති ව දිට්ඨෙකථාස්ස විවිකිච්ඡානථං කථාසලස්ස පටිනතතා අකථංකමිති ව වුච්චති.

ඡ්වෙධමසුනනං.

3. 1. 7.

සත්තමෙ-කාමාසචොති කාමෙසු ආසචො, කාමසබ්බාතො වා ආසචො,=කාමාසචො. අන්තො පන කාමරුගො රූපාදිඅභිරති ව කාමාසචො. රූපාරූපහවෙසු ඡ්ඤරුගො ක්කානතිකනති සස්සත දිට්ඨිසහතො රුගො හවපන්තා ව හමාසචො. අවිජ්ජා=අට්ඨාසචො. ආසමානස්ඤ්ඤ සමහවනති එන්ත අයොනිසො මනසිකාරො අවිජ්ජාදයො ව කිලෙසො ආසවානං සමහවො, වුත්තං හෙතං :- “අයොනිසො හික්කවෙ මනසිකාරොතො අනුපපනතො වෙව ආසවා උපපජ්ජනති උපපනතා ව ආසවා පච්චස්සන්ති”ති. “අවිජ්ජා හික්කවෙ පුබ්බඛගමො අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා අනුදෙව අභිරිකං අනොත්තප්ප”නති ව. මහගස්ඤ්ඤ ඛයනාමිනනති ආසවානං ඛය

1. සි. හවෙසනාති, ස්‍යා. හවෙසනා.

2. ස්‍යා වසිස්මානා.

3. සි. III. V & VI. සමුදයෙන.

භාමිනං අරියමග්ගස්සදි, තජ්ඣ කාමාසවො අනාගාමිමග්ගෙන පටිගති,
 භවාසවො අවිජ්ජාසවො ච අරහත්තමග්ගෙන. කාමුපාදානං විශ
 කාමාසවොපි අග්ගමග්ගවජ්ඣොති ච වදන්ති, සෙසං වුත්තනගමෙව.
 සත්තමසුත්තං.

3. 1. 8.

අට්ඨමෙ-අපුබ්බං නජී.

3. 1. 9.

තවමෙ-තණ්හායනට්ඨනං=නිශ්චයා. රූපාදිවිසයං තසනීති වා=
 තණ්හා. ඉද්දති තං විහරිත්වා දසෙස්සදුං “කාමතණ්හා”ති අදි වුත්තං.
 තජ්-පස්සුකාමයුග්ගිකො රාගො කාමනිශ්චයා. රූපාරූපභවෙසු ඡන්ද
 රාගො කුසාන්තිකතානි සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො භවවසෙත¹
 පජ්ඣා ච භවනිශ්චයා උචෙත්දදිට්ඨිසහගතො රාගො විභවනිශ්චයා.
 අපි ච පච්ඡිමතණ්හාවයං ධපෙත්වා සෙසා සබ්බාපි තණ්හා කාම
 තණ්හා එව. යථාහ: “තජ්ඣ කතමා භවතණ්හා? සස්සතදිට්ඨි”සහගතො
 රාගො සාරාගො විතතස්ස සාරාගො අයං වුච්චති භවතණ්හා, තජ්ඣ
 කතමා විභවතණ්හා? උචෙත්දදිට්ඨිසහගතො රාගො සාරාගො
 විතතස්ස සාරාගො අයං වුච්චති විභවතණ්හා, අවසෙසා තණ්හා කාම
 තණ්හා”ති. ඉමා ච තිස්සො තණ්හා රූපතණ්හා-පෙ-ධම්මතණ්හාති
 විසයභෙදතො පච්චෙකං ඡබ්බිධාති තත්වා අට්ඨාරස භොනති. තා
 අඤ්ඤාතරූපාදිසු අට්ඨාරස බග්ගිධා රූපාදිසු අට්ඨාරසාති ඡතතිංස,
 ඉති අතීතා ඡතතිංස අනාගතා ඡතතිංස පච්චුප්පන්නා ඡතතිංසාති
 විභාගතො අට්ඨසතං භොනති. පුත්ත සම්භවෙක කසිරමානෙ කාල
 භෙදං අනාමසිත්වා ගග්ගමානා ඡතතිංසෙව භොනති. රූපාදීනං
 අඤ්ඤාතරිකාබාහිරවිභාගෙ අකසිරමානෙ අට්ඨාරසෙව, රූපාදි
 අරම්භවිභාගමනෙතන ගග්ගමානෙ ඡළෙව, අරම්භවිභාගමපි
 අකත්වා ගග්ගමානා තිස්සොගෙව භොනතිති.

ගාඨාසු-නිශ්චයායොගෙනාති තණ්හා සබ්බානෙතන යොගෙන,
 කාමයොගෙන භවයොගෙන ච සංයුත්තාති සබ්බෙනි. භවාදිසු
 සංයොජ්ඣා වා. තෙතෙවාහ රත්තවිනිශ්චයා භවාගමෙති. බුද්ධතෙ
 චෙව මහතෙත ච භවෙව උග්ගවිතතාති අපේ. අථවා “භවො”ති
 සස්සතදිට්ඨි, “අභවො”ති උචෙත්දදිට්ඨි, තස්මා භවාගමෙව සස්සතදිට්ඨි
 දිට්ඨිසු සත්තවිසතතවිතතාති. එතෙත භවතණ්හා විභවතණ්හා ව
 දසසිතා. ඉමෙමිං පකෙති නිශ්චයායොගෙනාති ඉමිනා කාමතණ්හාව
 දසසිතාති චෙදිතබ්බා. තෙත යොගසුත්තා මාරයාති තෙ එවං භූතා
 පුත්තලා මාරයා පාසසබ්බානෙතන² යොගෙන යුත්තා බග්ගා.⁴ රාගො
 හි මාරයොගො මාරපාසොති වුච්චති. යථාහ:-

1. භා. භවිග්ගමසෙන. 3. සි I, II & IV. පාපසබ්බානෙතන,
 2. සි. භවදිට්ඨි. 4. සි. & භා. බිභා

‘අනතප්‍රිකඛවරො පාසො යවායං වරති මානසො,
තෙන තං බාධසිංසාමි න මෙ සමණ මොක්කසී’ති.

වතුහි යොගෙහි අනුපල්ලභතතා යොගකෙකමං, තිබ්බාණං අර
භතතඤ්ච. තස්ස අනධිගමෙන අසොගකෙකමිනො උපරුපරි කීලෙ
සාහිසඛිඛාරතං ජනනතො=ජනා පාණිනො. රුපාදිසු සත්තා
විසත්තාති=සත්තා.

‘බකුතඤ්ච පටිපාරි ධාතුආයතනානව,
අසබ්බාවජ්ඣනං වත්තමානා සංසාරෙති පට්ඨවති’ති.

එවං වුත්තං බකුතදීතං අපරාපරුප්පතතිසඛිඛාරතං සංසාරං ගච්ඡන්ති,
තතො න මුච්චන්ති. කසමා? තණ්හායොගසුභතතතා. ජනිමරණ
භාමිනො පුතපුතං ජනනමරණස්සෙව උපගමනසීලාති එයතාවතා
වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදුති විවට්ටං දස්සෙත්වා ‘යෙ ව තණ්හං පහනත්තා’ති
ගාථමාහ. සා හෙට්ඨා වුත්තතස්සත්තා සුවිසෙදෙදෙය්‍යාව.

නවමසුත්තං.

3. 1. 10.

දසමස්ස තා උප්පත්ති? එකදිවසං කිර සත්ථා සෙකඛබ්බුලාය
පරිසාය පරිවුතො තිසින්නො තෙසං අඤ්ඤාසං ඔලොකෙත්වා
උපරි විසෙසාධිගමාය උස්සාහං ජනෙත්වා අසෙකඛබ්බුමං ථොමෙන්නො
ඉමං සුත්තං අභාසි. තත්ථ “අතික්කමමා”ති ආදිසු අයං සඤ්ඤ
පණ්ණා:- අතික්කමම අතික්කමිත්වා අභිභවිත්වා. මාරණධම්මං මාරස්ස
විසයං ඉස්සරියට්ඨානං. ආදිපච්චාම යථා ආදිපච්චා අඛ්‍යාදිඋපකති
ලෙසවිමුත්තො අත්තනො ඉද්ධියා ආනුභාවෙන තෙජසාති තීති
ගුණෙහි සමනනාගතො නහං අබ්බුසුක්කමානො සබ්බං ආකාස
ගතං තමං අතික්කමම අතික්කමිත්වා අභිභවිත්වා විධිමෙත්වා විශේ
චති ඔහාසෙති තපති එවමෙව බිණ්ණෙවෙ භික්ඛු තීති ධම්මෙහි
සමනනාගතො සබ්බුපකතිලෙසවිමුත්තො මාරධෙය්‍යසඛිඛාරතං තෙහු
මකධම්මප්පවත්තං.¹ අභිභවිත්වා විරොචතිති. අසෙකෙකඛනාති එත්ථ
සික්කාසු ජාතාති=සෙකඛා,සත්තනනං සෙකඛානං එතෙති වා=සෙකඛා,
අපරිඥොසිතසික්කතතා.² සයමෙව සික්කන්තිති වා=සෙකඛා, මග්ග
ධම්මා හෙට්ඨිමඵලත්තය ධම්මා ව අග්ගඵලධම්මා පන උපරි සික්කි
තබ්බාභාවෙන න සෙකඛාති=අසෙකඛා. යත්ථ හි සෙකඛාභාවාසඛිකා
අත්ථි, තත්ථායං පටිසෙසධොති ලොකීයධම්මෙසු තිබ්බාණෙ ව අසෙකඛ
භාවානාපතති දට්ඨබ්බා. සීල-සමාධි-පඤ්ඤාසඛිඛාරතා හි සික්කා
අත්තනො පටිපකතිකීලෙසෙහි විප්පසුත්තා.³ පරිසුද්ධා උපකතිලෙ
සානං ආරම්භණභාවමි අනුපගමනතො සාතිසයං සික්කාති වත්තුං
සුත්තා අට්ඨසුමි මග්ගඵලෙසු විජ්ජන්ති. තස්මා වතුමග්ගතෙට්ඨිම

1 ස්‍ය. තෙහුමිකධම්මප්පවත්තං.

2. ස්‍ය. සික්කා

3. ස්‍ය. විමුක්තා, සි. IV, ඵතිමුක්තා.

එලෙසමයමා විසි අරභනනප්ලබ්ධමාපි තාසු සිකිකාසු ජාතාති ව, තං සිකිකාසමබ්ධිනො අරභනො ඉතරෙසං විසි සෙකිකාසෙක සති සෙකිකාසං එතෙති ව, සිකිකා සිලං එතෙසනති ව=සෙකිකාති ආසබ්බාසියනති තදසබ්බා නිවතනනත්. අසෙකිකාති යථාප්‍රත්තං සෙකිකාසං පටිසෙධං කතො වුත්තං. අරභනනප්ලෙ පවත්නමානා හි සිකිකා පරිනිවසිතසිකිකාතිවිවත්තා න සිකිකාතිවිවං කරොනති, කෙවලං සිකිකාප්ලභාවෙන පවත්නනති. තසමා තා න සිකිකාවචනං අරභනති, නාපි තංසමබ්ධිනො සෙකිකාවචනං, න ව තංසමප්‍රත්තං ධම්මං සිකිකාසිලාති සිකිකාසු ජාතාති එවමාදිඅපේති අග්ගප්ල ධම්මං සෙකිකා න නොනති. හෙවිමිමප්ලෙසු පන සිකිකා සකදගාමි¹මග්ග විපස්සනාදිනං උපනිස්සයභාවතො සිකිකාතිවිවං කරොනති සිකිකා වචනං අරභනති, තංසමබ්ධිනො ව සෙකිකා වචනං, තං සමප්‍රත්තං ධම්මං ව සිකිකාසිලාති සෙකිකාධම්මං යථා වුත්තෙති අපේති සෙකිකා නොනති යෙව. අපචා සෙකිකාති අපරිඥාසිතසිකිකානං වචනනති අසෙකිකාති පදං පරිඥාසිතසිකිකානං දස්සනනති න ලොකියධම්ම නිබ්බාණං අසෙකිකාසංපන්නති. වුබ්බිප්පත්තං සෙකිකා අසෙකිකා ව, සෙකිකාධම්මෙසු එව කෙසෙකිකා වුබ්බිප්පත්තං අසෙකිකා ආපච්ඡ නිති අරභනනමග්ගධම්මං වුබ්බිප්පත්තං යථා වුත්තෙති ව අපේති සෙකිකාති කතො අසෙකිකා ආපනනාති වෙ? තං න, සද්දිසෙසු තබ්බෙසාගරතො. අරභනනමග්ගතො හි නිත්තානාකරණං² අරභනන ප්ලං ධම්මං පටිසෙධං පරිඥාසද්ධි නිවචකරණං විපාකභාවකොපි තසමා තෙ එව සෙකිකා ධම්මං අරභනනප්ලභාවං ආපනනාති සකිකා වත්තුං, කුසලසුඛතො ව³ විපාකසුඛං සත්තතරතාය පඤ්ඤිතතරනති වුබ්බිප්පත්තං ව තෙ ධම්මං නොනති අසෙකිකාති වුච්චනති.

තෙ පන අසෙකිකාධම්මෙ බන්ධනෙහි ඉධ තිඛා විහරිතො තෙති සමනනාගමෙන බිණ්ණසවස්ස ආනුභාවං විභාජිතො භගවා "අසෙකිකා සිලකිකානො"ති ආදිමාග. තත් සිලසංදය අපේති හෙවිමා වුත්තො. "බන්ධ"සද්ද-රුසිමති පඤ්ඤාතියං රුලුතියං ගුණෙති බහුසු අපේති දිට්ඨිප්පයොගො. තථා හි "අසෙකිකායො අප්පමෙයො මහාඋදකකිකානො නෙව සබ්බං ගච්ඡති"ති ආදිසු රාසිමති ආගතො: "අද්දසා වො භගවා මහත්තං දුරුකිකිකං ගබ්භාය නදියා සොනෙන වුත්තමාන"නති ආදිසු පඤ්ඤාතියං. "විත්තං මිත්තං මාතස්ස හදයං පණ්ඩරං මනො මනාසතනං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණකිකානො"ති ආදිසු රුලුතියං. "න වො ආවුසො විසාඛ අරි සො අධ්මිකිකො මග්ගෙන තයො බන්ධා සබ්බතිතා, තිති ව වො ආවුසො විසාඛ බන්ධනි අරියො අධ්මිකිකො මග්ගො සබ්බතිතො"ති ආදිසු ගුණෙ. ඉධාපි ගුණෙයෙව දධ්මිකිකා. තසමා අසෙකිකා සිලසබ්බානෙන ගුණෙනාති අපේති. සමනනාගමොති සමායුත්තො

1. සපා, සබ්දාමි. 2. සි. කාරණං. 3. සපා, ම.

සමබ්බිභූතො. සමාදහති එතෙන, සං. චා සමාදහති, සමාධානමෙව
 වාති=සමාධි. පකාරෙති ජානාති, යථාසභාවං පරිච්ඡිකිතීති=පඤ්ඤා.
 සීලමෙව බන්ධො=සීලකම්මො. සෙසෙසුචි එසෙවනගො. තත්-අග්ග
 ඵලභූතා සමමාවාවා සමමාකමනො සමමාආජ්ඣො ව සභාවෙ
 නෙව අසෙකො සීලකම්මො නාම, තථා සමමාසමමාධි අසෙකො
 සමාධිකම්මො, තදුපකාරකතො පන සමමාවායාමසමමාසතිගො
 සමාධිකම්මො සබ්බං ගච්ඡන්ති, තථා සමමාදිට්ඨි අසෙකො
 පඤ්ඤාකම්මො තදුපකාරකතො සමමාසබ්බපෙසා පඤ්ඤාකම්මො
 සබ්බං ගච්ඡන්ති එවමෙත්ථ අට්ඨපි අරහන්තඵලධම්මො තීති බන්ධො
 සබ්බගෙනො දසසිතාති වෙදිතබ්බො.¹ සංයං එතෙ සුභාවිතාති යෙන
 අරහතා එතෙ සීලාදගො අසෙකධම්මකම්මො සුභාවිතා සුට්ඨි
 වධිතිතා. සො ආදිච්ඡොව² විරොවතීති සම්මො. “යං වෙතෙ
 ති”පි පඨනති. තෙසං වසඤ්ඤා නිපාතමතං. එවමෙතං. වග්ග
 පඨමසුතෙත වට්ටං, පරිගොසානසුගොත විවට්ටං, ඉතරෙසු වට්ට
 විවට්ටං කපිතං.

දසම සුතං.

පඨමවග්ගවග්ගො නිට්ඨිතා.

3 2. 1.

දුතියං පඨමෙ-පඤ්ඤාකම්මෙවජ්ඣුහිති පුජ්ඣාවඵලං³ නිබ්බ
 තොනති, අතතනො සන්තානං පුනන්තීති වා=පුඤ්ඤති,
 පුඤ්ඤති ව තාති ගෙතුප්පච්චයෙති කතබ්බතො කිරියා වාති=
 පුඤ්ඤාකිරියා, තා එව ව තෙසං තෙසං ආතිසංසානං වජ්ඣුභාවතො=
 පුඤ්ඤාකිරියවජ්ඣුති. දුඛමසනති අනුපච්ඡිතනභවමූලං අනුග්ගහ
 වසෙන පුජාවසෙන වා අතතනො දෙය්‍යධම්මං පරෙසං පරිච්චාග
 වෙතනා-දීගති එතායාති=දුතං, දුතමෙව=දුතමයං. විවරාදිසු නි
 වතුසු පච්චයෙසු අනාදිසු වා දසසු දුතවජ්ඣුසු රූපාදිසු වා ඡසු
 ආරම්මණෙසු තං තං දෙනං තෙසං උපපාදනතො පට්ඨාය
 පුබ්බභාගෙ පරිච්චාගකාලෙ පච්ඡා සොමනස්ස විතොත අනුස්ස
 රණෙ වාති තිසු කාලෙසු වුත්තනගෙනෙව පවත්තවෙතනා දුත
 මයං පුඤ්ඤාකිරියවජ්ඣු නාම. සීලමසනති නිව්ච්ඡිලඋපොසථිතියමාදි
 වසෙන පඤ්ච අට්ඨ දස වා සීලාති සමාදියනස්ස, සීලපුරණන්තං
 පබ්බජ්ජාමිති විහාරං ගච්ඡන්තස්ස, පබ්බජ්ජන්තස්ස, මනොරථං
 මන්තං පාපෙතො පබ්බජ්ජො වතමති සාධු සුට්ඨිති ආවර්ජනස්ස,
 සඤ්ඤා පාතිමොකං පරිපුරෙන්නස්ස, පඤ්ඤා විවරාදිතෙ පච්ච
 වෙකම්මනස්ස, සතියා ආපාඨගෙනසු රූපාදිසු වක්ඛවාදිති සංව
 රන්තස්ස, විරියෙන ආජ්ඣං සොධෙන්නස්ස ව පවත්තා වෙතනා

1 සං. වෙදිතබ්බො.

2 සි. II. 1V & සං. විග්.

3 සි. V. පුජ්ඣ. භවඵලං. සං. පුජ්ඣාවඵලං.

සීලෙතිඨි=සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවජ්ඣ නාම. තථා පටිසම්බද්ධං
 වුත්තෙන විපස්සනාමග්ගෙන චක්ඛුං අනිවච්ඡො දුක්ඛතො
 අනත්තතො විපස්සනායං, සොතං-සංඝං-ජීව්හං-කායං-මනං, රූපෙ
 -පෙ-ධම්මෙ, චක්ඛුච්ඤ්ඤං-මනොවිඤ්ඤං, චක්ඛුසම්පයං-මනො
 සම්පයං, චක්ඛුසම්පයං චෙදනං-මනොසම්පයං චෙදනං, රූප
 සඤ්ඤා-ධම්මසඤ්ඤා, ජරාමරණං අනිවච්ඡො දුක්ඛතො අනත්තතො
 විපස්සනායං යා චෙත්තා, යා ච පඨවිකසිණාදිසු අට්ඨංසාය ආරම්භ
 ණෙසු පවත්නා ක්කානචෙත්තා, යා ච අනවජ්ජෙසු කම්මායත්තා සිප්පා
 යත්තා විජ්ජාට්ඨානෙසු පරිවං¹ මනසිකාරාදිවසෙන පවත්නා චෙත්තා,
 සබ්බා භාවෙති එතායාති=භාවනාමයං, වුත්තනගෙන පුඤ්ඤකිරිය²
 වජ්ඣ වාති. එකමෙකඤ්ඤාත් යථාරහං පුබ්බභාගතො පට්ඨාය
 කායෙන කඤ්ඤායං කායකම්මං භොති, තදත්ථං වාචං නිවුත්තං
 රොනායං වට්ඨකම්මං, කායඛ්‍යං වාචඛ්‍යඤ්ඤා අවොපෙත්වා මනසා
 විනොත්තායං මනොකම්මං. අනතාදීති දෙනායං වාපි අත්තදානා
 දීති දෙමිති වා දානපාරම්. අවජ්ජෙත්වා වා දානකාලෙ දානමයං
 පුඤ්ඤකිරියවජ්ඣ භොති. චත්තසීසෙ යත්වා දදන්තොපි සීලමයං,
 බ්‍යත්තො ව්‍යත්තො කම්මතො සම්මසනං පට්ඨපෙත්වා දදන්තො භාවනා
 මයං පුඤ්ඤකිරියවජ්ඣ භොති.

අපරාතිපි සත්ත පුඤ්ඤකිරිය වජ්ඣති: අපවිති සහගතං පුඤ්ඤ
 කිරියවජ්ඣ, වෙය්‍යාවච්චසහගතං පුඤ්ඤකිරියවජ්ඣ, පතති අනුප්ප
 දනං, අබ්බනුමොදනං, දෙසනාමයං, සවණමයං, දිට්ඨප්පුගතං
 පුඤ්ඤකිරියවජ්ඣති. සරණගමනමපි හි දිට්ඨප්පුගතෙනෙව සංගගාති.
 යං පනෙත්ථ චත්තබ්බං තං පරතො අවිහවිසාති, තත්ථ-
 වුඤ්ඤාතරං දිසා පච්චුග්ගමන-පත්තවිවරපටිග්ගණ-අභිවාදන-
 මග්ගසම්පදාදිවසෙන අපවායනසහගතං චෙදිත්තබ්බං. වුඤ්ඤාතරං
 චත්තපටිපත්තිකරණවසෙන, ගාමං පිණ්ඩාය පටිට්ඨං භික්ඛුං දිසා
 පත්තං ගහෙත්වා ගාමෙ භික්ඛං සමාදපෙත්වා³ උපසංගරණ
 වසෙන, ගච්ඡ භික්ඛුනං පත්තං අභරති සුත්වා චෙත්තෙන ගතත්වා
 පත්තාගරණාදිවසෙන ව වෙය්‍යාවච්චසහගතං චෙදිත්තබ්බං. චත්තාගර
 පට්ඨයෙ දත්වා පුප්ඨගතාදීති රත්තත්තයංසු පූජං කත්වා අඤ්ඤා
 වා තාදිසං පුඤ්ඤා කත්වා සබ්බසත්තානං පතති භොතුති පරිනාම
 වසෙන පතතිඅනුප්පදනං චෙදිත්තබ්බං. තථා පරෙහි දින්නාය
 පතති: කෙවලං වා පරෙහි තත්තං පුඤ්ඤා සාධු සුට්ඨිති අනුමො
 දනවසෙන අබ්බනුමොදනං චෙදිත්තබ්බං. අත්තතො පගුණධම්මං
 අපවාසිංසනනා භිත්තකායගෙන පරෙසං දෙසෙතිති ඉදං දෙස
 නාමයං පුඤ්ඤකිරියවජ්ඣ නාම. යං පන එකො එවං මං ධම්මකපි
 භොති ජාතියානතිති ඉච්ඡාය යත්වා ලාභසක්කාර සීලොක
 සනතිසිත්තො ධම්මං දෙසෙති, තං න මහපථලං භොති. අද්ධා

1. ස.ප. පරිවං. 2. ස.ප., & සී. පුඤ්ඤකිරියා. 3. ස.ප. සම්පාදෙත්වා.
 21

අයං අත්තතිතපරතිතානං පටිපජ්ජනුපායොති යොති. මනසි
කාරපුරෙවාරිකතිතඵරණෙන මුද්විනන්තා ධම්මං සුඤ්ඤං ආරාධනං
සවණමයං පුඤ්ඤකිරියවඤ්ඤා හොති. යං පනෙනො ඉති මං අද්ධාති
ජාතිස්සන්තීති සුඤ්ඤාති, තං න මහපථලං හොති. දිට්ඨං උජ්ජ
ගමනං = දිට්ඨජ්ජගතං, අත්ති දිනනානි ආදිතයපපවත්තං සමමා
දස්සනස්ස එවං අධිවචනං. ඉදං හි පුබ්බභාගෙවා පච්ඡාභාගෙවා
ඤ්ඤවිපපසුත්තමපි උජ්ජකරණකාලෙ ඤ්ඤාසවපසුත්තමෙව හොති.
අපරෙ පනාහු: විජ්ජනපජ්ජනානං වසෙන දස්සනං දිට්ඨිකුස
ලඤ්ඤා විඤ්ඤාණං කමමස්සකතඤ්ඤාදි ව සමමාදස්සනන්ති. තත්ථ-
කුසලෙන විඤ්ඤාණෙන ඤ්ඤාස්ස අනුප්පාදෙපි අත්තනා කතපුඤ්ඤ
නුස්සරණවණණාරභවණණනාදීනං සංගතො. කමමස්සකතඤ්ඤා
කමමපථසමමාදිට්ඨියා ඉතරං පන දිට්ඨජ්ජගතං සබ්බසං නියම
ලකඛණං. යං හි කිඤ්චි පුඤ්ඤං කරොන්තස්ස දිට්ඨියා උජ්ජගාවෙ
නෙව තං මහපථලං හොති. ඉමෙසං පන සත්තන්තං පුඤ්ඤකිරිය
වඤ්ඤානං පුරිමෙහි තීති දුනමයාදිහි පුඤ්ඤකිරියවඤ්ඤා සංගතො.
තත්ථ හි අපචායනවෙය්‍යාවච්චාති සීලමයෙ, පනතිඅනුප්පාදනඅභිනු
මොදනාති දුනමයෙ, ධම්මදෙසනා සවණාති භාවනාමයෙ, දිට්ඨජ්ජ
ගතං තිසුපි. තෙනාහ භගවා: -“තීති මාති භික්ඛවෙ පුඤ්ඤකිරිය
වඤ්ඤාති. කතමාති තීති? දුනමයං = පෙ-භාවනාමයං. පුඤ්ඤකිරිය
වඤ්ඤාති. එත්ථ ව අට්ඨනං. භාමාවචරකුසලවෙනනානං වසෙන
තිණ්ණමපි පුඤ්ඤකිරියවඤ්ඤානං පවතී හොති. යථා හි පගුණං ධම්මං
පරිවෛතනත්තස්ස¹ එකවෙව අනුසංගි අසලලකෙතින්තස්සෙව ගව්ඡන්ති.
එවං පගුණං සමථ විපස්සනාභාවනං අනුපුඤ්ඤාත්තස්ස අන්තරන්තර
ඤ්ඤවිපපසුත්තවිනේතනාපි මනසිකාරෙ පවත්නතීති සබ්බං තං පන
මහගතකුසලවෙනනානං වසෙන භාවනාමයමෙව පුඤ්ඤකිරිය
වඤ්ඤා හොති, න ඉතරති. ගාථාය අනේං හෙට්ඨා වුත්තො යෙව.

පඨමස්සුතං.

3. 2. 2.

දුතියෙ-වකුඤ්ඤාති වකුඤ්ඤාති=වකුඤ්ඤාති, සමවිසමං ආවිකනන්තාති
විසම පවත්තන්තීති අනේං. අථවා වකුඤ්ඤාති=වකුඤ්ඤාති. කිමිදං
වකුඤ්ඤානං නාම? අස්සාදනං. තථාහි වදන්ති: ‘මධුං වකුඤ්ඤාති බ්‍යඤ්ඤානං
වකුඤ්ඤාති’ති. ඉමාති ව අරමමණරසං අනුභවන්තාති අස්සාදනන්තාති
විසම හොන්තීති වකුඤ්ඤාති=වකුඤ්ඤාති. තාති පන සංකප්පතො
වෙ වකුඤ්ඤාති-ඤ්ඤාතිකුඤ්ඤා මංසවකුඤ්ඤා වාති. තෙසු මංසවකුඤ්ඤා හෙට්ඨා
වුත්තමෙව, ඤ්ඤාතිකුඤ්ඤා-දිබ්බවකුඤ්ඤා පුඤ්ඤවකුඤ්ඤාති ඉධ විධා කත්වා
වුත්තං. තත්ථ-දිබ්බවකුඤ්ඤාති දිබ්බසදිගත්තා=දිබ්බං, දෙවතානං හි සුවරිත
කමමතිබ්බත්තං පිත්තසෙමහරුහිරුදිති අපජිබ්බාධං උපකකිලෙස

ඉමුත්තකාය දුරෙවි ආරම්භණගනණසමත්ථං දිබ්බපසාදවකුලු භොති. ඉද්දොපි විරියභාවනාබලනිබ්බතං සුඤ්ඤවකුලු තාදිසමෙවාති දිබ්බදිසත්තා=දිබ්බං. දිබ්බවිහාරවශෙන පටිලෝභතා, අත්තනො ව දිබ්බවිහාරසන්තිසිත්තතා, ආලෝකපටිග්ගනෙන මහාජුතිත්තතා, තිරොකුඩාදිගතරූපදස්සනෙන මහාගතිත්තතාපි=දිබ්බං. තං සබ්බං සද්දසත්ථානුසාරෙන¹ චෙදිතබ්බං. දස්සනට්ඨන වකුලු කිව්ව කරණෙන වකුලුමවාතිපි=වකුලු, දිබ්බද්දො තං වකුලු වාති=දිබ්බ වකුලු. පජනාතීති=සද්දසද්ද, නිං පජනාති? වතාරි අරියසව්වාති ඉදං දුක්ඛනති ආදිනා. වුත්තං හෙතං:- “පජනාතීති ටො ආවුසො තස්මා පඤ්ඤති වුච්චති. නිද්දො පජනාති? ඉදං දුක්ඛ”නති ආදි. අට්ඨකථායං පන ‘පඤ්ඤපනවශෙන පඤ්ඤ, නිනති පඤ්ඤපෙති? අතිව්වනති පඤ්ඤපෙති දුක්ඛනති පඤ්ඤපෙති අනත්තාති පඤ්ඤ පෙති’ති වුත්තං. සා පනායං ලක්ඛණාදිතො යථාසභාවපටිච්චෙධ ලක්ඛණා, අක්ඛලිතපටිච්චෙධලක්ඛණා වා, කුසලිස්සාසබ්බතඋසුපටි චෙට්ඨා විය. විසයොභාසකරසා, පදිපො විය. අසමොගපච්චුපට්ඨානා, අරඤ්ඤගතසුදෙසකො විය. විසෙසතො පනෙත්ථ ආසවකයොසුඤ්ඤ සබ්බාතා පඤ්ඤ වතුසව්දස්සනට්ඨන පඤ්ඤවකුලුනති අභිපෙසතා.” යං සක්ඛාය වුත්තං:- “වකුලු උදපාදි සුඤ්ඤං උදපාදි පඤ්ඤ උද පාදි විජ්ජා උදපාදි ආලෝකො උදපාදි”ති. එතෙසු ව මංසවකුලු පරිත්තං, දිබ්බවකුලු මහග්ගතං, ඉතරං අපමාණං. මංසවකුලු රූපං, ඉතරාති අරූපාති. මංසවකුලු දිබ්බවකුලු ව ලොකියාති සාසවාති රූපවිසයාති, ඉතරං ලොකුත්තරං අනාසවං වතුසව්විසයං. මංස වකුලු අබ්‍යාකතං, දිබ්බවකුලු සියා කුසලං සියා අබ්‍යාකතං, තථා පඤ්ඤවකුලු. මංසවකුලු කාමාවචරං, දිබ්බවකුලු රූපාවචරං, ඉතරං ලොකුත්තරනති එවමාදිනා විගාගා චෙදිතබ්බං.

ගාථාසු-අනුත්තරනති පඤ්ඤවකුලුං සක්ඛාය වුත්තං, තං හි ආසවකයොසුඤ්ඤභාවතො අනුත්තරං. අක්ඛාසි සුපිසුත්තමොති පුරි සානං උත්තමො අග්ගො සමමාසමුද්දො දෙසෙසි. උප්පාදෙති මංසවකුලුස්ස පවතති. මග්ගොති උප්පාදො දිබ්බවකුලුස්ස කාරණං, පතති වකුලුමතො එව හි දිබ්බවකුලු උප්පජ්ජති, යස්මා කසිණා ලොකං වට්ඨානි දිබ්බවකුලුස්සස්ස උප්පාදනං, සො ව කසිණ මණ්ඩල උග්ගතනිමිත්තෙන විතා නජීති. සමනාති යද්. ඤ්ඤානති ආසවකයොසුඤ්ඤං, නෙතෙවාහ: “පඤ්ඤවකුලුං අනුත්තර”නති. නිග්ගං මග්ගස්ස පටිලාභාති යස්ස අරියස්ස පඤ්ඤවකුලුස්ස උප්පතියා ගාව නාය සබ්බස්මා වට්ටුක්ඛතො සමුච්චති පරිමුච්චති.

දුතියස්සත්තං.

1. සතා. සද්දසත්ථානුසාරෙන. 2. සි. අභිපෙසතං. 3. සි. යස්ස.

3. 2. 3.

තතියෙ-ඉන්ද්‍රියානිති අධිපතෙත්‍යවෙතින ඉන්ද්‍රියානි, යානි හි සහජතධමෙමසු ඉස්සරා විස හුක්ඛා තෙනි අනුවතතිතබ්බාති, තානි ඉන්ද්‍රියානි තාම. අපි ච ඉන්ද්‍රිය භගවා ධම්මස්සරො පරමෙන විතරියාරියෙන සමන්තාගතො, තෙන ඉන්ද්‍රියෙන සබ්බපස්මං දිට්ඨතො අධිගතතො පරෙසස්ම ධිට්ඨතො දෙසිතතො විහිතතො¹ ගොචර භාවනාසෙවනා හි දිට්ඨතො ච ඉන්ද්‍රියානි. ඉන්ද්‍රියං වා මණ්ඩගමස්ස උපතිස්සයභූතං පුඤ්ඤකමමං, තස්ස ලිඛිතානිතිපි ඉන්ද්‍රියානි. අනස්සද්ධා, නස්සද්ධා, මාමිතින්ද්‍රියානි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනස්සද්ධතං අනවිගතං අමතපදං චතුස්චධම්මමෙව වා ජාතියාමිති පටිපනනස්ස ඉමිනා පුබ්බභාගෙන උපපනනං ඉන්ද්‍රියං, සොතාපතති මග්ග පඤ්ඤයෙන අධිවචනං. අස්සද්ධිත්තන්ති අපානනඉන්ද්‍රියං, තනුයං චචනත්තො: අපානානි පස්මමග්ගස්සත්තෙ දිට්ඨමරියාදං අනතික්ක මිත්ථා ජානානිති=අස්සද්ධි, යථෙව හි පස්මමග්ගපඤ්ඤ දුක්ඛාදිසු පටිඤ්ඤාතිසමයාදිවසෙන පචතතති, තථෙව අයමපි පචතතතිති අස්සද්ධි ච සා යථා වුත්තෙතවෙතින=ඉන්ද්‍රියස්මාති අස්සද්ධි නිද්‍රියං, අපාන නවෙතිනෙව අස්සද්ධස්ස වා අරියපුග්ගලස්ස ඉන්ද්‍රියනති=අස්සද්ධි නිද්‍රියං. සොතාපතතිඵලතො පට්ඨාය ඡස්ස ධාතෙසු ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. අස්සද්ධිනාමිත්තන්ති අස්සද්ධතාවිනො චතුසු සචෙවසු නිට්ඨිතස්සත්තී චචස්ස බිණ්ණස්සවස්ස උපපජ්ජනතො ඉන්ද්‍රියත්තසමාවතො ච අස්සද්ධ තාවි නිද්‍රියං. එත්ථ ච පස්මපච්ඡිමානි පස්මමග්ගචතුත්ථලවසෙන එකථා නිකානි, ඉතරං ඉතරමග්ගඵලවසෙන ඡට්ඨානිතනති වෙදිතබ්බං.

භාෂාසු- සික්ඛමානස්සාති අධිපිලසික්ඛාදයො සික්ඛමානස්ස භාවෙනස්ස. උජුමග්ගානුසාරිනොති උජුමග්ගො වුවෙති අරිය මග්ගො අනතවයවජ්ජිතතො, තස්ස අනුස්සරණතො උජුමග්ගානු සාරිනො, පටිපාටියා මග්ගෙ උපපාදෙනාස්සාති අත්තො. ධම්මසමිති අනවසෙසනං නිලෙසනං බෙසනතො බසස්සාතො අග්ගමග්ග ඤාණං පස්මමං පුරෙයෙව උපපජ්ජති. නතො අස්සද්ධි අනිගන්ති තතො මග්ගඤාණතො අනන්තරං අරහත්තං උපපජ්ජති. අථවා උජුමග්ගානුසාරිනොති ලිනුභිච්චපතිට්ඨානාසුභනාදිකෙ වජෙජ්ජි² සමථවිපස්සනං සුගතභං³ කත්වා භාවනාවසෙන පචතතපුබ්බභාග මග්ගං අනුස්සරනාස්ස අනුගමජ්ජනාස්ස පටිපජ්ජනාස්ස ගොත්‍රා ඤාණානන්තරං දිට්ඨිකට්ඨානං නිලෙසනං බෙසනතො ධම්මසමි. සොතාපතතිමග්ගෙ පස්මමං ඤාණං අනස්සද්ධතස්සද්ධාමිති නිද්‍රියං උපපජ්ජති. නතො අස්සද්ධි අනිගන්ති තතො පස්මඤාණතො අනන්තරං අනන්තරතො පට්ඨාය යාව අග්ගමග්ගො අස්සද්ධි අස්සද්ධි නිද්‍රියං උපපජ්ජති. නතො අස්සද්ධි මුත්තස්සාති තතො අස්සද්ධි⁴ අස්සද්ධි නිද්‍රියං පච්ඡා අරහත්තමග්ගඤාණානන්තරං අරහත්තඵලෙන⁵ පඤ්ඤ

1. සො. තා දිසසති.

3. සො. සුගතභං.

4. සි. අස්සද්ධි.

2. සි. I & II. අනුද වජෙජ්ජි.

5. සි. VI. අරහත්තඵලමග්ගෙ.

විමුක්තියා අඤ්ඤාතාවිඤ්ඤෙන විමුක්තස්ස. ඤාණං මෙ හොති නාදිනොති අරහත්තඵලප්පතනිතො උත්තරතාලො¹ ඉට්ඨාතිට්ඨාදිසු තාදිලක්ඛණප්පත්තස්ස බිණ්ණසවස්ස පච්චිවෙකඛණඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති. කථං උප්පජ්ජතිති? අංග: අනුප්පා මෙ ඕට්ටනාති. තස්ස අනුප්ප භාවස්ස කාරණං දස්සෙති භට්ඨසංඝඤ්ඤාත්තභාවයාති. ඉද්දති තාදිසං බිණ්ණසවං ථොමෙනො “සවෙ ඉඤ්ඤාසම්පන්නො”²ති තතියං භාථ මාග. තත්ථ ඉඤ්ඤාසම්පන්නොති යථාචුත්තෙති තිති ලොකුත්ත රිඤ්ඤෙති සම්පන්නො,³ තනො⁴ සුද්ධොතිපි වා පරිප්පස්සද්ධි ලද්ධොති සද්ධාදීති ඉඤ්ඤෙති සම්පන්නාගෙනො පරිපුණ්ණො. තනො ඵච චක්ඛාදීති සුට්ඨි වුපසන්නෙති තිබ්බිසෙවනෙති ඉඤ්ඤෙති සම්පන්නා ගෙනො. තෙනාහ සන්නොති. සබ්බතිලෙසපරිලාභවුපසමෙන උප සන්නොති අනෙථා. සනාතිපදෙ රතොති තිබ්බාණෙ අතිරතො අභිමුත්තො. ඵත්ථ ව “ඉඤ්ඤාසම්පන්නො”⁵ති ඵහෙත භාවිතමග්ගතො පරිඤ්ඤාතඛණ්ඩතො වස්ස දස්සිතො, “සන්නො”⁶ති ඵතෙන පභිනනි ලෙසතො, “සනතිපදෙ රතො”⁷ති ඵතෙන පන⁸ සච්ඡිකතතිරේධතොති. සෙසං වුත්තනායමෙව.

ගාඨිසිසුත්තං.

3. 2. 4.

වතුනෙථ-අද්ධාති කාලො. “අතීතො අද්ධා”¹ති ආදිසු වෙ පරියායා-සුත්තනනපරියායො අතිධම්මපරියායො ව. තත්ථ සුත්තනනපරියායෙන පරිසංකිතො පුබ්බෙ අතීතො අද්ධා නාම, වුත්තො පච්ඡා අනාගතො අද්ධා නාම, සග වුත්තපරිසංකිති තදනනනරං පච්චුප්පන්නො අද්ධා නාම. අතිධම්මපරියායෙන උප්පාදෙ ධීති භසෙතොති ඉමෙ තයො බණ්ණෙ පඤ්චා තිරුද්ධධම්මො අතීතො අද්ධා නාම, තයොපි බණ්ණෙ අසම්පන්නො අනාගතො අද්ධා නාම, බණ්ණතය සමබ්බිතො පච්චුප්පන්නො අද්ධා නාම. අපරො තයො: අයං හි අතීතාදි විභාගො අද්ධා-සන්නති-සමය-බණ්ණවසෙත වතුධා වෙදිතබ්බො. තෙසු අද්ධා විභාගො වුත්තො. සන්නතිවසෙත සභාගා ඵකඋතුසමුට්ඨානා ඵකාභාරසමුට්ඨානා ව පුබ්බාපරියවසෙත වත්තමානාපි පච්චුප්පන්නා, තනො පුබ්බෙ විසභාගඋතුභාරසමුට්ඨානා අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. විත්තජා-ඵකවීථි-ඵකජවන-ඵකසමාපත්තිසමුට්ඨානා පච්චුප්පන්නා, තනො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. කම්මසමුට්ඨානානං පාරිසෙකකං සන්නතිවසෙත අතීතාදිහෙදෙ තත්ථි, තෙසං යෙව පන උතු-භාර-විත්තසමුට්ඨානානං උපත්ථිකවසෙත තස්ස අතීතාදිභාවො මෙදිතබ්බො. සමයවසෙත ඵකමුත්ත-පුබ්බණ්ණ සායණන-රත්තිඤ්ඤිතාදිසු සමයෙසු සන්නානවසෙත පච්චත්තමානා තං තං සමයෙ

1. සං. උත්තරි. කාලෙ.

3. සි. III & සං. නාදිසෙති.

2. සි. III & සං. සම්පන්නාගෙනො.

4. සි. නාදිසෙති.

පච්චිප්පනා නාම, තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා.¹ අයං තාව රූපධම්මෙසු නයො. අරූපධම්මෙසු පන-බණ්ඩසෙන උපාදාදිබණ්ඩනාපරියාපනා පච්චිප්පනා, තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. අපි ච අතීතකාලනෙකුපච්චයතිච්චා අතීතා, නිධිතනෙකුතිච්චා අනිධිතපච්චයතිච්චා, පච්චිප්පනා, උභයස්ථිච්චමසම්පන්නා අනාගතා. අගතනො චා නිච්චක්ඛණේ පච්චිප්පනා, තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. එත්ථ ච බණ්ඩකථාව නිප්පරියායා, සෙසා පරියායා. අයං හි අතීතාදිහෙදො නාම ධම්මානං ගොති න කාලස්ස. අතීතාදිහෙදො² පන ධම්මෙ උපාදය පරමන්දිපතො අවිජ්ජමානොපි කාලො ඉධ තෙනෙව වොහා රෙන අතීතොති ආදිනා වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

භාෂාසු-අනෙකිසසසුද්දිනොති එත්ථ අකම්මයති නට්ඨයති පසුදු පියතීති=අනෙකියං, කථාවන්තී. අත්තො රූපාදයො පසුචක්ඛා. වුත්තං ගෙතං:- “අතීතං චා අධ්මානං ආරබ්භ කථං කප්ථය්ස, අනාගතං චා-පච්චිප්පනං චා අධ්මානං ආරබ්භ කථං කප්ථය්ස”ති. “කථා යං භික්ඛවෙ රූපං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං අගොසීති, තස්ස සබ්බො අගොසීති, තස්ස සමසුද්දො අගොසීති, තස්ස පසුද්දතති ත තස්ස සබ්බො භවිස්සතීති, න තස්ස සබ්බො අත්ථි”ති එවං වුත්තන නිරුත්තිපථස්සුත්තනපි එත්ථ අත්ථා දිප්පතබ්බො.

එවං. කථාවන්තීභාවෙන අනෙකියසබ්බාතෙ බන්ධිපසුචකො අභනති ච මමනති ච දෙවොති ච මනුස්සොති ච ඉත්ති ච පුරිසොති ච ආදිනා පච්චතසසුද්දවසෙන අනෙකියසසුද්දිනො, පසුචස්ස උපාදනක්ඛනෙසු සත්තපුගලාදිසසුද්දිනොති අත්ථා. අනෙකිසසමං තණ්හාදිට්ඨිභාවසෙන පතිට්ඨිතා රූපාදිවසෙන චා අට්ඨිතාකාරෙහි පතිට්ඨිතා. රතෙනා හි රභවසෙන පතිට්ඨිතො ගොති, දුට්ඨො දොස වසෙන, මුලොහා මොහවසෙන, පරමට්ඨො දිට්ඨිවසෙන, ථාමගතො අනුසයවසෙන, විනිබ්බො මානවසෙන, අතිට්ඨිභූතො³ විවිකිච්ඡා වසෙන, විකේපගතො උද්ධව්ච්චසෙන පතිට්ඨිතො ගොතිති. අනෙකියං අපිඤ්ඤායාති තං අනෙකියං තෙභුමකෙ ධම්මෙ තීති පරිසුද්ධාති අපරිජානිතො තස්ස අපරිජානන ගෙතු. සොගමාසනති මච්චුන්හාති මරණස්ස යොගං තෙන සංයොගං උපගච්ඡන්ති, න විසංයොගනති අත්ථා. අථවා “යොග”නති උපායං තෙන යොජ්ජනං පසාරිතං මාරසෙනට්ඨානියං⁴ අනන්තලං නිලෙසජාලසුචි උපගච්ඡන්තිති වුත්තං ගොති. තථාති වුත්තං:- “න හි නො සම්භරං තෙන මහාසෙතෙන මච්චිනා”ති. එතතාවතා වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදං හි විවට්ටං දස්සෙත්වා අනෙකියසසුචි පිඤ්ඤායාති ආදි වුත්තං. තත්ථ වසදො බ්බතිරෙන, තෙන අනෙකියපරිජානනෙන ලද්ධබ්බං චක්ඛමාන

1. ස්‍යා. තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අතීතා.	3. ස්‍යා. අතිට්ඨාගතො.
2. සි. තෙදො.	4. සි. සෙහට්ඨානියං.

මෙව විසෙසං ජොතෙති. පරිඤ්ඤායාති විපස්සනාසතිතාය මග්ග පඤ්ඤාය දුක්ඛතාති පරිච්ඡේද ජාතිචා, තපපට්ඨඛි කිලෙසපහා ණන වා තං සමතික්කමිති, තිස්සනනමපි පරිඤ්ඤානං කිච්චං මන්තං පාපෙචා, අක්ඛාතාරං න මඤ්ඤාති සබ්බසො මඤ්ඤ නානං පභිනායනා බිණ්ණෙවො අක්ඛාතාරං න මඤ්ඤාති, කාරකාදි සභාවං කිඤ්ඤි අත්තානං න පච්චෙතිති අත්තො, ජුට්ඨො විමොක්ඛො මනසා සනතිපදමනුත්තරනාති යසවා සබ්බසබ්බතවිමුත්තත්තො විමොක්ඛොති සබ්බකිලෙසසන්තාපවුපසමනඨානතාය සනතිපදනාති ලභිතාමො තිබ්බාණධම්මො ජුට්ඨො ජුසිතො¹ පතෙනා, තයො අක්ඛාතාරං න මඤ්ඤාතිති. අප්චා “පරිඤ්ඤාය”ති පදෙන දුක්ඛසම්මය පරිඤ්ඤාතිසමයං සමුදයසම්මය පහාණාතිසමයඤ්ච වචා ඉද්දති “ජුට්ඨො විමොක්ඛො මනසා සනතිපදමනුත්තර”නති ඉමිනා මග්ග නිර්ණයානං භාවනාසම්පිතිරියාතිසමයං වදති. තස්සත්තො: සමුච්ඡේද වසෙසන සබ්බකිලෙසෙති විමුච්චතිති=විමොක්ඛො, අරියමග්ගො, සො පනස්ස මග්ගවිතෙතන ජුට්ඨො ජුසිතො භාවිතො, තෙතෙව අනුත්තරං සනතිපදං තිබ්බාණං ජුට්ඨං ජුසිතං සම්පිකතනති. අනෙකායසමපනෙතාති අනෙකායනිමිත්තං විවිධාති විපනතිති උපද්දතෙ ලොකෙ පභිනවිපලාසතාය තතො සුපරිමුත්තො අනෙකායපරිඤ්ඤාතිතිබ්බතනාති සමපනාති සමපනො සමනො ගතො, සබ්බාය සෙමිති පඤ්ඤාවෙපුලලපනතියා විචරදිපච්චයෙ සබ්බාය පරිතුලෙතාව සෙවනසීලො සබ්බාතධම්මතො ව අපාඨගතං සබ්බමපි විසයං. ඡලබ්ගුපෙකාවසෙක සබ්බාය සෙවනසීලො, ධම්මට්ඨොති අසෙකධම්මෙසු තිබ්බාණධම්මෙ ඵච වා සිතො, ඔච්ඡ භූති වේදිතබ්බස්ස වතුසම්මය පාරං ගතනො=වේදගු, ඵචංගුණො අරහා භවාදිසු කන්ථි අයති² පුනබ්බවාභාවතො මනුස්සදෙවාති සබ්බායං න උපෙති, අපඤ්ඤාතිකභාවමෙව ගච්ඡතිති අනුපාදපරි තිබ්බාණන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.³

වතුසම්මයතං.

3. 2. 5.

පඤ්චමෙ-දුට්ඨවරිතාති, දුට්ඨාති වා වරිතාති=දුට්ඨවරිතාති. කායෙත දුට්ඨවරිතං, කායතො වා පච්චතං දුට්ඨවරිතං=කායදුට්ඨවරිතං, සෙසෙසසුපි ඵසෙව තයො. ඉමානි ව දුට්ඨවරිතාති පඤ්ඤාතතියා වා කපෙතබ්බාති, කමමපපෙති වා. තන් පඤ්ඤාතතියා තාව කායවාසෙර පඤ්ඤාතතිකතාපදස්ස⁴ විතික්කමො කායදුට්ඨවරිතං, වචිවාසෙර පඤ්ඤාතතිකතාපදස්ස විතික්කමො වච්ඡුට්ඨවරිතං, උභයත් පඤ්ඤාතතිස්ස විතික්කමො මනොදුට්ඨවරිතං.⁵ අයං පඤ්ඤාතතිකපා, පාණාතිපාතාදයො

1. සො, ජුසිතො.

2. සො, අයති.

3. සො, නිට්ඨපෙසි.

4. සි, සික්කාපද.

5. සො, දුට්ඨවරිතාති.

පන තිසේසා වෙතනා කායවායෙර' උපපන්නා කායදුච්චරිතං, තථා වතසේසා මුසාවාදදිවෙතනා වච්චුච්චරිතං, අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදො මිච්ඡා දිට්ඨිති තයො වෙතනාසමපයුත්තධම්මා මනොදුච්චරිතනති අයං කමම පථකථා. භාටායං-කමමපථපපනොයෙව පාපධම්මො කායදුච්චරිතාදිභාවෙන වුත්තොති තදඤ්ඤං පාපධම්මං සම්මන්තිතුං. "යඤ්චඤ්ඤං දොසසංභි"නති වුත්තං. තත්ථ දොසසංභිගනාති රුගාදි නිලෙසසංභිතං, සෙසං සුච්ඤ්ඤායාමෙව.

පඤ්චමසුත්තං.

3. 2. 6.

ඡවෙඨ-සුච්චරිතාති, සුඤ්ජරාති වා චරිතාති=සුච්චිනාති. කායෙන සුචරිතං කායෙනො වා පචත්තං සුචරිතං=භායසුච්චිනං. සෙසෙසුපි එසෙව තයො. ඉධාපි පන පඤ්ඤාතතිවසෙන කමමපථවසෙන වාති දුට්ඨො කථා. තත්ථ-කායවායෙර පඤ්ඤාතතිසිකිංසාපදස්ස අවිතිකකමො භායසුච්චිනං. වච්චිවායෙර පඤ්ඤාතතිසිකිංසාපදස්ස අවිතිකකමො වච්චි සුච්චිනං. උභයත්ථ පඤ්ඤාතත්ස්ස අවිතිකකමො මනොසුච්චිනාති අයං පඤ්ඤාතතිකථා. පාණාතිපාතාදීති පන විරමනත්ස්ස උපපන්නා තිසේසා වෙතනාපි විරතියොපි කායසුචරිතං. මුසාවාදදීති විරමනත්ස්ස වතසේසා වෙතනා විරතියොපි වච්චසුචරිතං. අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨිති තයො වෙතනාසමපයුත්තධම්මා මනො සුචරිතනති අයං කමමපථකථා. සෙසං වුත්තනායමෙව.

ඡව්ඨසුත්තං.

3. 2. 7.

සත්තමෙ-සොචෙශ්‍යානීති සුචිභාවා. භායසොචෙශ්‍යනති කාය සුචරිතං. වච්චිමනොසොචෙශ්‍යානීති වච්චිමනොසුචරිතානෙව. තථාති වුත්තං:- "තත්ථ කතමං කායසොචෙශ්‍යං? පාණාතිපාතා වෙරමණී"ති ආදි.

භාටායං-සමුචෙජ්ජවසෙන පනිතසබ්බකායදුච්චරිතත්තා කායෙන සුචිති=භායසුචි. සොචෙශ්‍යසමපනානති පටිපස්සඥාතිලෙසත්තා සුපරිසුඤ්ඤාය සොචෙශ්‍යසමපනතියා උපෙතං. සෙසං වුත්තනායමෙව.

සනාමසුත්තං.

3. 2. 8.

අට්ඨමෙ-මොනෙශ්‍යානීති එත්ථ-ඉධලොකපරලොකං අත්තතිතං පරතිතඤ්ච මුතානීති=මුනි, කලාසාණපුපුජ්ජනෙන සද්ධිං සත්ත සෙකිං, අරභා ව. ඉධ පන අරභාව අධිපෙපකො. මුනිනො භාවාති

මොනෙය්‍යාති, අරහතො කායච්චිමනොසමාචාර. අථවා මුනිභාවකරු මොනෙය්‍යපටිපදාධමවා මොනෙය්‍යාති. හෙසමයං විජ්ජාරො:- “භත්ත භතමං කායමොනෙය්‍යං? තිවිධකායදුච්චරිතස්ස පහානං කායමොනෙය්‍යං, තිවිධං කායසුචරිතං කායමොනෙය්‍යං, කායාරම්මණෙ ස්‍යුණං කායමොනෙය්‍යං, කායපරික්කද්‍ය කායමොනෙය්‍යං, කායපරික්කද්‍ය සහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං, කායසමිං ඡන්දරුගප්පහානං කායමොනෙය්‍යං, කායසංඝිකාරනිරෝධා චතුස්ථානසමාපත්ති කායමොනෙය්‍යං. භත්ත භතමං ච්චිමොනෙය්‍යං? චතුරිතිධච්චිදුච්චරිතස්ස පහානං ච්චිමොනෙය්‍යං, චතුරිතිධං ච්චිසුචරිතං, වාචාරම්මණෙ ස්‍යුණං, වාචා පරික්කද්‍ය, වාචාපරික්කද්‍යසහගතො මග්ගො, වාචසමිං ඡන්දරුගප්පහානං, ච්චිසංඝිකාරනිරෝධා දුතියස්ථානසමාපත්ති ච්චිමොනෙය්‍යං. භත්ත භතමං මනොමොනෙය්‍යං? තිවිධමනොදුච්චරිතස්ස පහානං මනොමොනෙය්‍යං, තිවිධං මනොසුචරිතං, මනාරම්මණෙ ස්‍යුණං, මනො, පරික්කද්‍ය, මනොපරික්කද්‍යසහගතො මග්ගො, මනසමිං ඡන්දරුගප්පහානං, විත්තසංඝිකාරනිරෝධා සක්කද්‍යවෙදසිහතිරෝධසමාපත්ති මනොමොනෙය්‍යනති. නිදෙධාන¹ පාපකතති අට්ඨංගි² මග්ගඵලෙන සුච්චිවික්කා ලිතපාපමලං.

අට්ඨමසුත්තං.

3. 2. 9.

නවමෙ-සංඝස්ස කස්සමිති අනියාගෙවචනං, භස්වා යස්ස කස්සමි පුග්ග ලස්ස ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා. ගිගො අප්පභිගොති රක්ඛතුසෙත රාගො සමුච්ඡේදවසෙත න පභිගො³ මග්ගෙන අනුප්පාද⁴ධමමහං න ආපාදිතො. දෙසමොගෙසුචි එසෙව නයො. භත්ත අපායගමනියා රුගදෙසමොගා පයමමග්ගෙන, ඔලාරිකා කාමරුගදෙසා දුතියමග්ගෙන, තෙයෙව අනවසෙසා භතියමග්ගෙන, හවරුගො අවධිට්ඨමොගො ච චතුස්ථමග්ගෙන පභියනති. එවමෙහෙසු පභියනෙනසු තදෙහට්ඨගො සබ්බෙධි කිලෙසා පභියනෙව. එවමෙහෙ රුගාදයො යස්ස කස්සමි භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුණීයා වා උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා මග්ගෙන අපපතිනා. බණ්ඩා මාරස්සාති කිලෙසමාරෙන බණ්ඩාති වුවෙති. යදග්ගෙන ව කිලෙසමාරෙන බණ්ඩා තදග්ගෙන අභිසංඝාරමාර දීභිධි බණ්ඩායෙව ගොති. පටිමුක්කස්ස මාරපාසොති පටිමුක්කො අස්ස⁵ අනෙත අපපතිනකිලෙසෙන පුග්ගලෙන නාය එව අපපතින කිලෙසනාය මාරපාසසංඝාතො කිලෙසො අත්තතො විත්තසත්තානෙ පටිමුක්කො පවෙසිතො, තෙන සයං බණ්ඩා⁶තොති අනෙතා. අථවා

1. සි. III. V & IV. නිත්තාන.

2. ස. 3. අට්ඨංගික.

3. ස. 3. අප්පභිගො.

4. ස. 3 & සි. III. අනුප්පාද.

5. සි. I, II & IV. නා දිස්සති.

පටිමුක්කස්ස භවෙය්‍ය මාරපාසො. සුක්කපකකි ඔමුක්කස්සාති අව මුක්කො මොවිතො අපනිතො¹ අස්ස. සෙසං චුත්තවිපරියායෙන වෙදිනබ්බං.

ඉධ ගාථා සුක්කපකකිවසෙනෙව ආගතා. තත්‍රායං සංකීර්තනං :- සස්ස අරියපුග්ගලස්ස රුගදෙසාවිජ්ජා විශිෂ්ටා අග්ගමග්ගෙන නිරුඳිතා, තං භාවිතකායසීලවිත්තපඤ්ඤාතාය භාවිතතෙතස්ස අරහතොස්ස අඤ්ඤානරං අබ්බතතරං එකං බ්‍රහ්මඥානං, බ්‍රහ්මං වා සෙට්ඨං අරහතත ඵලං පත්තං. යථා අඤ්ඤා බිණ්ණසවා පුබ්බුපනියස්සමපත්තිසමන්තා ගතා හුත්වා ආගතා. යථා ව තෙ අත්තවයරගිතාය සීලසමාධි පඤ්ඤකකිකි සහගතාය මජ්ඣිමාය පටිපදාය නිබ්බාණං ගතා අබ්ගතා. යථා වා තෙ බ්‍රහ්මදීනං තථලකිණං යථාවතො පටිවිජ්ඣිංසු. යථා ව තෙ තථධමෙම දුක්ඛාදයො අවිපරිතතො අබ්බඤ්ඤිංසු. රූපාදිකෙ ව විසයෙ යථා තෙ දිට්ඨමත්තාදිවසෙනෙව පසස්සිංසු. යථා වා පතෙකෙ අට්ඨ අනරියවොහාරෙ වජේජත්වා අරියවොහාරවසෙනෙව පවත්ත වාචා, වාචානුරූපඤ්ඤා පවත්තකායා, කායානුරූපඤ්ඤා පවත්තවාචා. තථා අයමපි අරියපුග්ගලොති නාථාගතං, චතුසවච්ඡුද්ධතාය චුද්ධං, පුග්ගලවෙරං කිලෙසවෙරං අත්තානුවාදදිභයඤ්ඤා අතික්කන්තන්ති ථෙරහස්සානිනං, සංකීර්ණං කිලෙසානිසංකීර්ණාදීනං පභින්නතා සංකප්ප හාසිනං, චුද්ධාදයො අරියා ආහු කපෙන්නති කිත්තෙන්ති.

නවමසුත්තං.

3. 2. 10.

දසමෙ-න අනරීති අතිණෙණා. සමුද්දන්ති සංසාරසමුද්දං, චක්ඛා යත්තාදිසමුද්දං වා. තදුභයමපි දුපපුරණවෙට්ඨන සමුද්දෙ, විශාති=සමුද්දං. අථවා සමුද්දනවෙට්ඨන=සමුද්දං, කිලෙසාවස්සනෙන සත්තසන්නාතස්ස කිලෙසසරණතොති² අන්තො. සම්මිනති කොටුපායාසම්මිති සම්මිං. චුත්තං හෙතං :- “විචිතයන්ති බො භික්ඛු කොටුපායාසස්සෙත්තං අධි වචන”නති. සාමමට්ඨනති පඤ්ඤාකාමගුණාවට්ටෙති සහ ආවට්ටං. චුත්තමපි චෙතං :- “ආවට්ඨනයන්ති බො භික්ඛු පඤ්ඤානෙත්තං කාමගුණානං අධිවචන”නති. සග්ගං සරක්ඛසන්ති අත්තතො ගොවරගතානං අනන්ධ ජත්තතො වණ්ඤමකර³මච්ඡදකරක්ඛසසදිසෙති විසභාගපුග්ග ලෙති සග්ගං.⁴ තථා වාහ :- “සග්ගං සරක්ඛසන්ති බො භික්ඛු මාතුගා මස්සෙත්තං අධිවචන”නති. අනරීති මග්ගපඤ්ඤාතාවාය යථාචුත්තං සමුද්දං උත්තරි. නිණ්ණෙණාති නිත්තිණෙණා. පාරගතොති තස්ස සමුද්දස්ස පාරං පරතීරං නිරුඳධං උපගතො. ඵලෙ නිට්ඨතීති තතො ඵච සංසාරමගොසං කාමාදිමගොසඤ්ඤා අතික්කමිත්වා ඵලෙ පර තීරෙ නිබ්බාණෙ බාහිතපාපමුහවණො නිට්ඨතීති චුච්චති.

1. සෘ. අපපඤ්ඤිතො. 2. සි. VI. දහතතොති, සෘ. සදනතොති. 3. සෘ. මමකර. 4. ඉතොපරං. “සරක්ඛස”නති පාඨෙන හමිතබ්බං.

ඉබාඩි ගාථා සුඤ්ඤාපට්ඨානවිසේනව දාගැබා. තැන්-උමිහිසනති*
 සථා වුනන. උමිහිසයං, හාසිහබ්බං එතසමානි= නං උමිහසයං.
 දුන්නරනති දුරනිකකමි. අවචනාදිති' අතිකකමි. සඛානිගොති*
 රහදිනං පඤ්ඤානං සඛානං අතිකකනනාගතා පටිනත්තා සඛා
 නිගො. " අත්ථඛගො ඤාන පමාණමෙතිති සො එවං භූතො අරහා
 රහතාං පමාණකරධම්මානං අවචනනමෙව අත්ථං ගතත්තා"³අත්ථඛගො.
 තතො එව සීලාදිධම්මකකිපාරිපුරියා ව එදිසො සිලෙන සමාධිතා
 පඤ්ඤායාති භොගව පමිණිකුං අසකකුණේයො පමාණං න එති.
 අථවා අනුපාදිසෙසතිබ්බාණසඛාතං අත්ථං ගතො සො අරහා
 ඉමය නාම ගතියා සීතො එදිසො ව නාමිගොතෙනනාති පමිණිකුං
 අසකකුණේයොභාය පමාණං න එති න උපගජ්ජති. තතො එව
 අමොහසී මච්චුත්ථං තෙන අනුබ්ඤ්ඤා අසකකුණේයොති වදුමිති
 අනුපාදිසෙසතිබ්බාණසමාදායාව දෙසනං තිට්ඨාපෙසි. ඉති ඉමසමිං
 විශෙක පසමපඤ්චමජ්ජවෙසි වට්ටං භාටිහං, දුතියසත්තමඅට්ඨමෙසු
 විවට්ටං, සෙසෙසු වට්ටවිවට්ටං භාටිහනති වෙදිතබ්බං.

കുടുംബശ്രീ

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ

නිවේදන.

3. 3. 1.

තනියවහස සහ පළමු-දිවියා මසානි මයා දිවියා, මම සමනත මකුනා දිබවකුනා වානි විහිසි වකුනි දිවියා පව්වකුනෝ මිදිනා, තෙත අනුසාවාදිං පව්කිපති. අයඤ්ච අපේ ඉදුනෙව පාලියං ආගමියානි. කාසල්වමිනෙත සමනතාගනානි කායද්වරි තෙත සමයිහුනා. අපිසානං උපවාදකානි බුද්ධාදිනං අරියානං අනතමසො ගිලිසොභාපනනානවපි ගුණපරිමංසනෙන අභුතබහකකා තෙත උපවාදකා අයෙකාසකා ගරහකා. මිච්ඡාදිට්ඨිකානි විපරිත දස්සනා. මිච්ඡාදිට්ඨිකාමමසමාදනානි මිච්ඡාදස්සනගෙනු සමාදින්න නානාචිධිකමායෙව මිච්ඡාදිට්ඨිමුලතෙසු කායභාවමාදිසු අඤ්ඤපි සමා දපෙනති. එත්ථ ව ච්චිමනොද්වරිතගහණෙනෙව අරියුපවාද මිච්ඡා දිට්ඨිසු ගතිතාසු පුත වචනං මහාසාවර්ණාවදස්සනත්ථං. තෙසං මහාසාවර්ණා හි අරියුපවාදො ආනන්තරියසදිසො. යථානං-“සෙය්‍යථාපි සාරිපුත්ත භික්ඛු සීලසමපනෙනා සමාධිසමපනෙනා පඤ්ඤ සමපනෙනා දිට්ඨෙව ධම්මෙ අඤ්ඤං ආරාධෙය්‍ය එවං සමපදමිදං සාරිපුත්ත වදමි තං වාවං අපභාය තං විතං අපභාය තං දිසිං අපච්චිකාස්සා යථාගතං නික්ඛිනෙනා එවං තිරයෙ”ති. මිච්ඡාදිට්ඨිනො ව මහාසාවර්ණ

1. සත්‍ය. අවමනරීභි.

3. සි. III. V & IV. නිවැසෙති.

2. **આચાર્ય, સચિવાલય, અમદાવાદ.**

*. ဣမိဂဆဲကွတ် - ဗာဠိ.

හරං නාම අඤ්ඤං නත්ති. යථාහ :- “නාහං භික්කුවෙ අඤ්ඤං එක ධම්මෙව සමුත්පත්තියං එවං මහසාලස්ස හරං යථාසිද්ධං භික්කුවෙ මච්ඡා දිට්ඨි, මච්ඡාදිට්ඨි පරමානි භික්කුවෙ වජ්ජානි”ති. නං ඛො පනාති ආදි යථා වුත්තස්ස අත්තස්ස අත්තස්ස වචනභාවං දුක්ඛතරං භවිං දසෙස්සාං ආරාධං. නං සුච්ඡෙදඤ්ඤායමෙව.

ගාථාසු-මච්ඡා මහං පණ්ඩාසාති අභිජ්ඣාදිනං වසෙන විත්තං අයොනිසො ධම්මො. මච්ඡාවාචං අනාසිසාති මච්ඡා මුසාවාදදි වසෙන වාචං භාසිතො. මච්ඡාසාමමානි සාමාන්‍යානි පාණානි පානාදි වසෙන කායසාමමානි භවිං. අථවා “මච්ඡා මහං පණ්ඩාසාති”ති මච්ඡා දිට්ඨිවසෙන විත්තං විපරිතං¹ ධම්මො. සෙසපදවයෙපි එසෙවනසො. ඉද්දනිස්ස යථා දුච්චරිතවරණෙ කාරණං දසෙස්සති. අප්පසුසොති අත්තතො පරෙසඤ්ච භිතාවතෙන සුත්තෙන විරහිතොති අත්තො. අඤ්ඤාසාමමානි නතො එව අරියධම්මස්ස අසොච්ඡාය කිංකිස කාරී පාපධම්මො. අප්පසමිං ඉධ ජීවිතොති ඉධ මනුස්සලොකෙ ජීවිතො අභිපරිත්තො. නථාචාහ :- “යො විරං ජීවති සො වස්සසතං අප්පං වා භීයො”ති. “අප්පමායු මනුස්සාන”නති ව. තස්මා ඛුසස්සතො සප්පඤ්ඤා සිංහසිංහං පුඤ්ඤාති භවිං සගග්ගො නිබ්බාණනිට්ඨො වා² හොති. යො පන අප්පසුසතො අපුඤ්ඤාහරෙ කායස්ස හෙද දුප්පඤ්ඤා නිරයං සො උපපජ්ජතිති.

පඨමස්සුත්තං.

3. 3. 2.

දුතිය-පඨමස්සුත්තෙ වුත්තවිපරිදායෙන අත්තො වෙදිතබ්බො.

දුතියස්සුත්තං.

3. 3. 3.

නවයෝ- නිසසරණිසාති නිසසරණපටිසංයුත්තො. ධාතුසොති සත්ත සුඤ්ඤසභාවා. කාමානිනති කිලෙසකාමානඤ්ච වජ්ජකාමා නඤ්ච. අථවා “කාමාන”නති කිලෙසකාමානං, කිලෙසකාමතො හි නිසසරණං⁴ මජ්ජිමානිකෙපි නිසසරණං යෙව හොති,⁵ න අඤ්ඤාථා. වුත්තං හෙතො:-

“න තෙ කාමා යාති විත්තාති ලොකෙ
සඤ්ඤාපරාගො පුරිසස්ස කාමො,
නිට්ඨනති විත්තාති තපෙව ලොකෙ
අපෙත්ථ සිරි විනයනති ඡන්ද”නති.

1. ස්‍යා, විපරිතතං. 2. ස්‍යා, සිංහං. 3. ස්‍යා, පතිට්ඨො වා.

4. ස්‍යා, නිසසරණං. 5. ස්‍යා, හොතති.

නිසසරණනාති අපගමො. නොකාමමනාති පටිමජ්ඣානං, විසෙසනො' හං අසුභාරමමණං දට්ඨබ්බං. යො පන හං ක්ඛානං පාදකං කත්වා සසිංහාරෙ සමමසිත්වා තතියමග්ගං පත්වා අනාගාමිමග්ගෙන නිබ්බාණං සච්ඡිකරොති, තස්ස විහ්නං අවචන්තමෙව භාමෙහි නිසසවනාති ඉදං උක්ඛට්ඨිතො භාමානං නිසසරණං වෙදිතබ්බං. රූපානනාති රූපට්ඨමානං, විසෙසෙන සද්ධං ආරමමණෙහි කුසල විපාකකිරියාහෙදතො සබ්බෙසං රූපාවචරට්ඨමානං. ආරූප්පනාති' අරූපාවචරජ්ඣානං. හෙව් පන "භාමාන"නාති පදස්ස සබ්බෙසං භාමා වචරට්ඨමානනාති අත්ථං වදනාති. "නොකාමම"නාති ච පඤ්චරූපාවචරජ්ඣානානීති. හං අට්ඨිකථාසු නාමී, නසුජ්ජති ව. යුගනාති ජාතං. සබ්බනාති සමෙට්ඨ සමතුය්‍ය පට්ඨයෙහි භාගං. පට්ඨවිවසමුප්පන්නනාති භාරණතො නිබ්බත්තං. නිගිපි පදෙහි නොකුමමෙයො ධමෙම අතව සෙසතො පරියාදීයති. නිගේධොති නිබ්බාණං. එත්ථ ච පටමාය ධාතුයා භාමෙරිඤ්ඤ වුත්තා, උතියාය රූපපරිඤ්ඤ, තතියාය සබ්බ සසිංහපරිඤ්ඤ සබ්බවත්සමිතිකාමො වුත්තො.

ලාඨාසු-භාමනිසසරණං ඤායාති ඉදං භාමනිසසරණං එවඤ්ච භාමතො නිසසරණනාති ජානිත්වා. අතික්කමති=එවෙනාති අතික්කමො, අතික්කමනාපායො, හං අතික්කමං ආරූප්පං ඤායා. සබ්බෙ සසිංහාර සමමනාති වුපසමෙනාති' එත්ථාති=සබ්බසසිංහාරසමපො නිබ්බාණං, හං. පුසං පුසනො. 1 සෙසං හෙය්වා වුත්තනායමෙව.

හතිස සුත්තං.

3. 3 4.

වතුන්ථ-රූපෙහිති රූපාවචරට්ඨයෙහි. සන්නනාති අතිසයෙන සන්නා, රූපාවචරට්ඨමා හි කිලෙසවික්කමනානො ඔලාරිකඛිණ්පසනා තතො සමාධි"භූමිභාවතො ච සන්නා නාම. ආරූප්පා පන හෙගිපි අතිස සන්නනාය වෙව ආරමමණසන්නනාය ච අතිසයෙන සන්නවුත්තිකා, තෙන සන්නතරුති වුත්තා. නිගේධොති නිබ්බාණං, සසිංහාරවසෙස' සුමුමභාවපසනතිහෙගි හි වතුන්ථරූප්පතො ඵලසමාපනතියොව සන්න තරු කිලෙසදරුට් පටිප්පස්සඤ්ඤා නිබ්බාණාරමමණතො ව, කිමිහ පන සබ්බසසිංහාරසමපො නිබ්බාණං. තෙන වුත්තං ආරූප්පෙහි නිගේධො සන්නනාතෙහි.

ලාඨාසු-රූප්පමාති රූපහවුපගා, රූපහමො හි ඉධ රූපනති වුත්තො, "රූප්පසනතියා මග්ගං භාවෙති"ති ආදිසු විස. ආරූප්පමාසි නොති අරූපාවචර. නිගේධං අප්පත්තිනනා ආගන්නාතෙ

1. සි. III. V & VI. නිසෙසෙතො.	4. ස. 2. හං පසසනො.
2. ස. 2. අරූපනි.	5. ස. 2. විනක්කාදිඔලාරිකඛිණ. [වසෙන.
3. ස. 2. සමෙහි වුපසමෙනා.	6. ස. 2. සමාහිත. 7. සි. III. V & IV. සබ්බාර

සුභබ්බවනති එතෙන රුපාරුපාවරධමෙහි නිරුධංසං සත්තභාව මෙව දසෙය්ති. අරුපෙසු¹ අසංඝිනාති අරුපරුගෙන අරුපභවෙසු අප්පතිට්ඨගන්තා, තෙපි පරිජානන්තාති අපේ. නිරුධංසෙ සෙ විමුච්චනති² එත් “යෙ”ති නිපානමිත්තං. සෙසං හෙට්ඨා චුත්ත නයමෙව.

වතුසම්පූන්නං.

3. 3. 5.

පඤ්චමෙ-සුන්නාති අනුප්පා මරසපුත්තා, දිත්තකාදයොපි වා. සත්තොති භවන්තා. සංවිජ්ජමානා ලොකාසමිනති ඉමසමිං ලොකෙ උපලබ්ධමානා, අස්මිනාපේන සත්තො පානට්ඨාපේන විජ්ජමානා. අතින්තොති අත්තනො. ගුණෙති මානාපිභරෙ අභක්කමිත්වා ජාතො, තෙහි අධිකගුණොති අපේ. අනුන්තොති ගුණෙති මානාපිතුන්තං අනුරුපො හුත්වා ජාතො, තෙහි සමානගුණොති අපේ. අවන්තොති ගුණෙති මානාපිතුන්තං අවමො³ හුත්වා ජාතො, තෙහි හීන ගුණොති අපේ. යෙහි පන ගුණෙහි යුතො මානාපිතුන්තං අධිකො සමො හිතොති ච අධිපෙසතො, තෙ විතජ්ඣා දසෙය්තුං “කථංඤ්ච භික්ඛවෙ පුත්තො අතිජාතො හොති”ති කථෙවුභමසතාය පුළුං. කත්වා “ඉධ භික්ඛවෙ පුත්තස්සා”ති ආදිනා නිදදෙසො ආරඤ්ඤා. තත්-න චුද්ධං සරණං ගතාති ආදිසු “චුද්ධා”ති සබ්බධමෙවසු අප්පට්ඨගත සුණතිමිත්තානුත්තර විමොක්ඛාධිගමපරිභාෂිතං බක්ඛි සත්තානං සබ්බඤ්ඤානසුණපදට්ඨානං වා සච්චාභිසමෙමාධිං උපාදාය පණ්ණත්තිනො සත්තානිසයො චුද්ධා. යථාහ :- “චුද්ධාති යො සො භගවා සයමිතු අනාවරිදයතො පුබ්බ අනානුස්සනෙසු ධමෙවසු සාමං සච්චාති අභිසමුද්ධස්සි, තත් ව සබ්බඤ්ඤානං පත්තො, බලෙසු ව වසී භාව”නති. අයං භාවප්පතො චුද්ධවිභාවනා. ව්‍යඤ්ඤානො පන සචාසනාය කිලෙසනිදාය අච්චන්තවිගමෙන චුද්ධවා පටිචුද්ධවාති= චුද්ධා, චුද්ධියා වා විකාශිතභාවෙන චුද්ධවා විචුද්ධවා¹ති=චුද්ධා, චුද්ධිතාති= චුද්ධා, ලොකේතාති= චුද්ධාති එවමාදිනා නයෙන වේදිතබ්බො. යථාහ:-“චුද්ධිතා සච්චාතීති=චුද්ධා, ලොකේතා පජා යාති=චුද්ධා, සබ්බඤ්ඤානාය=චුද්ධා, සබ්බදස්සාවිතාය= චුද්ධා, අනඤ්ඤානෙය්‍යතාය=චුද්ධා, විසම්මාය=චුද්ධා, බිණ්ණාසවසඛාතෙන =චුද්ධා, නිරුපකකිලෙසසඛාතෙන=චුද්ධා, එකන්තවීතරුගොති= චුද්ධා, එකන්තවීතදෙසොති=චුද්ධා, එකන්තවීතමොගොති=චුද්ධා, එකන්තනික්කිලෙසොති=චුද්ධා, එකායන මග්ගං ගතොති=චුද්ධා, එකො අනුත්තරං සමමාසමෙමාධිං අභිසමුද්ධොති= චුද්ධා, අචුද්ධවිගතො චුද්ධිපටිලාභාති=චුද්ධා. චුද්ධාති තෙනං නාමං මාතරා කතං න පිතරා කතං න භාතරා කතං න හිතීතියා කතං න මිත්තාමෙවෙහි කතං න සුනිසාලොගිතෙහි කතං න සමණ

1. සත්ත, ආරුපෙසු.

2. සත්ත, අසමො.

3. සත්ත, න දිසෙති.

බ්‍රාහ්මණෙති කතං න දෙවතාති කතං, අථ බො විමොක්ඛනාතිකමෙතං
 බුද්ධානං භගවත්තානං බොධියා මුලෙ සහ සබ්බසංඝප්පාදානං සංඝ
 පටිලාභා සච්ඡිකාපඤ්ඤානි යදිදං බුද්ධො”ති. භිංසනීති=සරණං, සබ්බං
 අනත්ථං අපායදුක්ඛං සබ්බං සංසාරදුක්ඛා භිංසනීවිනාසෙති විද්ධං
 සෙතීති අපේඨා. සරණං ගභාති බුද්ධො භගවා අමනාසං සරණං ගතී
 පරයනං පටිසරණං අසංඝායනතා¹ නිත්‍යං විධාතාති ඉමිනා අසිප්පා
 යෙන බුද්ධං භගවත්තං ගච්ඡාම හජාම සෙවාම පසිරුපාසාම ඵවඤ්ඤ
 ජානාම බුද්ධාමාති ඵවං ගතා උපගතා බුද්ධං සරණං ගතා. තප්පටිකෙති
 පෙන න බුද්ධං සරණං ගතා. ධම්මං සරණං ගභාති අධිගතමග්ගෙ
 සච්ඡිකතනිර්දේධෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානො චතුස්ස අපායෙස්ස අපන
 මානෙ කත්වා² ධාරෙතීති=ධම්මො. සො අත්ථො ආරියමග්ගො චෙච
 නිබ්බාණඤ්ඤා. වුත්තං ගෙහං:- “යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සබ්බතා,
 අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො භොසං අග්ගමක්ඛායති”ති විජ්ජාතෙ. න
 කෙවලඤ්ඤා අරියමග්ගනිබ්බාණාති ඵව, අපි ච බො අරියඵලෙති සද්ධිං
 පරියත්තධම්මො ච. වුත්තං ගෙහං ඡන්දනමාණවතවිමානො:-

“රුගචිරගමනෙජමසොකං ධම්මමසබ්බතමප්පටිකුලං,
 මධුරමිමං පගුණං සුචිතතනං ධම්මමිමං සරණත්ථුපෙති”ති.

තත්ථ භි “රුගචිරගො”ති මග්ගො කපිථො. “අනෙජමසොක”නති
 ඵලං. “ධම්මමසබ්බත”නති නිබ්බාණං. “අප්පටිකුලං මධුරමිමං පගුණං
 සුචිතතන”නති පිටිකතනයෙන විතතනා සබ්බධම්මකාක්ඛා කපිතා. තං
 ධම්මං වුත්තනයෙන සරණනාති ගතා ධම්මං සරණං ගතා. තප්පටිකෙති
 පෙන න ධම්මං සරණං ගතා. ද්විධිසීලසබ්බානෙත සංගහොති³
 සබ්බසං. සො අත්ථො අට්ඨාරියපුග්ගලසමුග්ගො. වුත්තං ගෙහං තත්ථි:
 ඵව විමානො:-

“යත්ථ ච දින්න⁴ මහපඵලමානු චතුස්ස සුචිස්ස පුරිසස්සගෙස්ස,
 අට්ඨ ච පුග්ගලධම්මදසානෙ සබ්බමිමං සරණත්ථුපෙති”ති.

තං සබ්බං වුත්තනයෙන සරණනාති ගතා සබ්බං සරණං ගතා.
 තප්පටිකෙතිපෙන න සබ්බං සරණං ගතාති.

ඵත්ථ ච සරණගමන කොසලලත්ථං සරණං සරණගමනං යො
 ච සරණං ගච්ඡති සරණගමනප්පභෙදෙ ඵලං සබ්බසීලෙසො භෙදෙ
 වොද්දනනාති අයං විධො චෙද්දිභබ්බො. තත්ථ පදත්ථො තාව-භිංසනීති
 “සරණං, සරණගතානං තෙතෙච සරණගමනෙන භයං සිත්තාසං
 දුක්ඛං දුග්ගතිං පටිකතිලෙසං හනති විනාසෙතීති අපේඨා. රතනත්ත
 ගස්සෙතං අභිච්චනං. අථවා තිනෙ පච්චනනෙන අතිතා⁴ නිවිතනනෙන
 ච සත්තානං භයං භිංසනීති බුද්ධො,⁵ භවනනාගාරණො උත්තාරණෙන
 අසංසා⁶ දනෙන ච ධම්මො, අප්පභානට්ඨි භාරාණං විපුලඵලපටිලාභ

1. සතා. සාතා. 3. සතා. දින්නං. 5. සතා. බුද්ධො සරණං.
 2. භි. III, IV, V & සතා. නා දිසසන්. 4. සතා. අභිතතො. 6. සතා. අසංසාද.

කරණෙන සබ්බසා. කසමා ඉමිනාපි පරියායෙන රතනත්තයං සරණං. තප්පසාදහගාරානාති විගතකිලෙසො තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො විතුප්පාදො සරණගමනං. හං සමධිතිසත්තො සරණං ගච්ඡති, වුත්තප්ප කාරණ විතතුප්පාදෙන එතාති මෙ තිති රහතාති සරණං එතාති පරායනනති එවං උපෙතිති අත්තො. එවං භාව සරණං සරණගමනං යො ව සරණං ගච්ඡතිති ඉදං නයං වෙදිතබ්බං.

පහෙදහො පන දුට්ඨං සරණගමනං: ලොකියං ලොකුත්තරඤ්ච, තත්ථ-ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගකමණේ සරණගමනුපකක්කිලෙස සමුච්චේදෙන ආරම්මණහො තිබ්බාණාරම්මණං හුත්වා කිච්චහො සක ලෙපි රතනත්තයෙ ඉඤ්ඤාති: ලොකියං පුප්පිජ්ජනානං සරණගමනු පකක්කිලෙසවිකම්මනෙන ආරම්මණහො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉඤ්ඤාති. හං අත්තො බුද්ධාදිස්ස වජ්ඣස්ස සද්ධාපටිලාහො, සද්ධාමුලිකා ව සමමාදිට්ඨි දසස්ස පුඤ්ඤාකිරියවජ්ඣස්ස දිට්ඨිජ්ජකම්මනති වුච්චති.

තසිදං චතුර්ධා පවත්තති-අත්තසන්තියානෙන තප්පරායණතාය සිස්සභාවුපගමනෙන පණිපාතෙනාති. තත්ථ-අත්තසන්තියානං නාම-අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං අත්තානං බුද්ධස්ස නියසාතෙමි ධම්මස්ස සබ්බස්සාති එවං බුද්ධාදීනං අත්තපරිච්චර්තනං. තප්පරායණතා¹ නාම-අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං බුද්ධපරායණො ධම්මපරායණො සබ්බපරායණො ඉති මං ධාරෙථාති එවං තප්පපිසරණභාවො තප්පරායනතා, සිස්සභාවු පගමනං නාම-අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං බුද්ධස්ස අත්තොවාසිකො ධම්මස්ස සබ්බස්ස ඉති මං ධාරෙථාති එවං සිස්සභාවස්ස උපගමනං. පණිපාතො නාම-අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ඤාලිකම්මං සාමිපිභවමං බුද්ධාදීනං එව තිණණං වජ්ඣනං කරෙමි ඉති මං ධාරෙ ථාති එවං බුද්ධාදිස්ස පරමතිපච්චාකාරො, ඉමෙසං හි වතුත්තං ආකාරානං අඤ්ඤාහරං කරෙතොත්තා ගතිනං එව හොති සරණගමනං. අපි ව භගවතො අත්තානං පරිච්චජාමි ධම්මස්ස-සබ්බස්ස-අත්තානං පරිච්චජාමි ජීවිතං පරිච්චජාමි පරිච්චත්තො එව මෙ අත්තා ජීවි තඤ්ච ජීවිතපරිසන්තිකං බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි බුද්ධො මෙ සරණං තාණං ලෙන්නති එවමපි අත්තසන්තියානං වෙදිතබ්බං. “සත්ථා රඤ්ච වතාහං පස්සාමි”² භගවත්තමෙව පස්සාමි³ සුගතඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවත්තමෙව පස්සාමි සමමාසමබුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවත්තමෙව පස්සාමි”ති එවං මහා කස්සපත්තෙරස්ස සරණගමනං විශ් සිස්සභාවුපගමනං දට්ඨබ්බං.

“සො අහං විචරිස්සාමි ගාමා ගාමං පුරා පුරං,

තමස්සමානො සමබුද්ධං ධම්මස්ස ව සුධම්මත”නති

එවං ආලවකාදීනං සරණගමනං විශ් තප්පරායනතා වෙදිතබ්බං.

“අථබ්බො බ්‍රහ්මාස්ස බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එනංසං උත්තරාසබ්බං කාරිස්සා භගවතො පාදෙස්ස සිරසා නිපතිත්වා භගවතො පාදුති

මුඛෙන ව පරිවුමති පාතීති ව පරිසමොගති නාමඤ්ච සාවේති බ්‍රහ්මායු අහං හො ගොතම බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මායු අහං හොගොතම බ්‍රාහ්මණො”ති. එවං පණ්ණිපාතො දට්ඨබ්බො. සො පනෙස ඤාති-භයාවරිය-දහබ්බිණියාවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ දහබ්බිණියස පණ්ණිපාතෙන සරණගමනං හොති, න ඉතරෙති.” සෙට්ඨවසෙනෙව හි සරණං ගග්ගති, සෙට්ඨවසෙන භිජ්ජති. තස්මා යො-අයමෙව අරියො¹ ලොකෙ සබ්බසත්තුවතමො අග්ගදහබ්බිණියෙය්‍යාති වන්දති, තෙනෙව සරණං ගතිනං හොති, න ඤාතිභයාවරියසඤ්ඤය වන්දනෙත්තන. එවං ගතිතසරණස්ස උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා අඤ්ඤතිත්ථියෙසු පබ්බ ජීතමි ඤාතිං ඤාතනො මෙ අයනති වන්දනො සරණං න භිජ්ජති, පගෙව අපබ්බජිතං. තථා රුජානං භයෙන වන්දනො, සො හි රට්ඨ පුජිතත්තා අවන්දියමානො අනන්තමි කරෙය්‍යාති තථා යඛිතිඤ්ච සිප්පං සික්ඛාපකං තිත්ථියමි ආවරියො මෙ අයනති වන්දනොපි න භිජ්ජති. එවං සරණගමනස්ස පහෙදො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ව ලොකුත්ත රස්ස සරණගමනස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති විපාකඵලං, සබ්බ දුක්ඛක්ඛයො ආතිසංඝඵලං. වුත්තං හෙතං:-

“යො ව බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සබ්බඤ්ච සරණං ගතො-පෙ-එතං සරණමාගමම සබ්බදුක්ඛා පමුවති”ති.

අපි ව නිව්වනො අනුපගමනාදීති එතස්ස ආතිසංඝඵලං වෙදි තබ්බං. වුත්තං හෙතං:-“අට්ඨානමෙනං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං දිට්ඨි සම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සබ්බාරං නිව්වනො උපගවේශ්‍ය, සුඛතො උපගවේශ්‍ය, කඤ්චි ධම්මං අත්තනො උපගවේශ්‍ය, මාතරං ජීවිතා වොරොපෙශ්‍ය, පිතරං ජීවිතා වොරොපෙශ්‍ය, අරහත්තං ජීවිතා වොරො පෙශ්‍ය, දුෂ්චිත්තො තථාගතස්ස ලොභිතං උපපාදෙශ්‍ය, සබ්බං භික්ෂෙශ්‍ය, අඤ්ඤං සන්ථාරං උද්දිසෙශ්‍ය, නෙතං ධානං විජ්ජති”ති. ලොකීයස්ස පන සරණගමනස්ස භවසම්පදාපි භොගසම්පදාපි ඵලමෙව. වුත්තං හෙතං:-

“යෙ කෙවි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ න තෙ ගම්මස්සනති අපායං,² පහාය මානුසං දෙහං දෙවනායං පරිසුරෙස්සනති”ති.

අපරමි වුත්තං:- “අථබො සකෙකා දෙවනම්ඤෙ අසීතියා දෙවතා සහස්සෙහි සද්ධිං යෙනායසමා මහාමොග්ගලානො තෙහු පසංකම්-පෙ-එකමත්තං සීතං බො සකකං දෙවනම්ඤං ආයසමා මහාමොග්ගලානො එතද්වොච: සාධු බො දෙවනම්ඤ බුද්ධං සරණ ගමනං හොති. බුද්ධං සරණගමනගෙනු බො දෙවනම්ඤ එවම්ඤෙ කවෙව සත්තා කායස්ස හෙද පරමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජනති, තෙ අඤ්ඤ දෙවෙ දසති ධානෙහි අධිගණ්ණනති-දිබ්බත ආයුතා දිබ්බත වණ්ණන්ත දිබ්බත සුඛෙන දිබ්බත යසෙන දිබ්බත ආධිපතෙය්‍යෙන දිබ්බති රූපෙහි දිබ්බති සද්දෙහි දිබ්බති

1. ස්‍යා. න දිස්සති. 2. ස්‍යා. අපායතුම්.

ගනෙහි දිබ්බෙහි රසෙහි දිබ්බෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහි-පෙ-ධම්මෙ-සඛිං-පෙ-ඵොට්ඨබ්බෙහි”ති. වෙලාමසුත්තාදිවසෙනපි¹ සරණගමනස්ස ඵල විසෙසො වෙදිතබ්බො. එවං සරණගමනස්ස ඵලං වෙදිතබ්බං. ලොකීයසරණගමනං වෙත්ති තිස්ස වජ්ඣස්ස අඤ්ඤාණ-සංඝය-මිථිකාඤ්ඤාණාදීහි සඛිකිලියස්සති, න මහාජ්ඣිකං ගොති, න මහාවිපථාරං. ලොකුත්තරස්ස පන තඤ්ඤා සඛිකිලෙසො. ලොකීයස්ස ව සරණගමනස්ස දුට්ඨො භෙදො: සාවජේජා අනවජේජා ව. තත්ථ සාවජේජා අඤ්ඤාසත්ථාරදස්ස අත්තසන්නියතානාදීහි ගොති, සො අනිට්ඨඵලො. අනවජේජා කාල කිරියාය, සො අවිපාකාත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස පන තෙවජ්ඣ භෙදො, භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසති. ² එවං සරණගමනස්ස සඛිකිලෙසො ව භෙදො ව වෙදිතබ්බො. වොදා නම් ව ලොකීයස්සෙව, යස්ස හි සඛිකිලෙසො තස්සෙව තතො වොදා තෙන භවිතබ්බං. ලොකුත්තරං පන තිඨව්වොදානමොති.

පාණාතිපාතාති එත්ථ-පාණස්ස සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස අනතරං එව අතිපාතනං³=අතිපාතො, සතිකං පතිතුං අදක්ඛා සිඝං පාතනනති අත්ථො. අතිකකම්ම වා සත්ථාදීහි අභිභවිතො පාතනං= අති පාතො, පාණසාතොති වුත්තං ගොති. ‘පාණො’ති වෙත්ති ඛකුසන්තානො යො සත්තොති වොගරියති. පරමන්දිවො රුපාරුපජීවිතින්ද්‍රියං. රුප ජීවිතින්ද්‍රියෙ හි විකොපිතෙ ඉතරං තංසම්බන්ධාය විනස්සතිති. තස්මිං⁴ පාණෙ පාණසඤ්ඤාදිනො ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡේදකඋපකකම්මසමුට්ඨාපිකා කායච්චිචාරුතං අඤ්ඤාතරවාරපච්චතතා වධකචෙතනා පාණාති පාතො, යාය හි චෙතනාය පච්චතමානස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස නිස්සය භූතෙස්ස උපකකම්මකරණගෙතුකම්මාභූතපච්චයා උපපජ්ජනකම්මාභූතා පුරිමසදිසා නූපපජ්ජනති, විසදිසා එව උපපජ්ජනති, සා තාදිසපසොග සමුට්ඨාපිකා චෙතනා පාණාතිපාතො. උද්භූපකකමාති හි භූතාති පුරිම භූතාති විය න විසදාතිති සමානජාතියානං කාරණාති න ගොනාතිති ‘කායච්චිචාරුතං අඤ්ඤාතරවාරපච්චතතා’ති ඉදං මනොවාසෙ පච්චතනාය වධකචෙතනාය පාණාතිපාතනාසම්බවදස්සනං. කුළුබ්බස්සතෙපි හි :- “ඉධෙකචෙට්ඨා සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පතො අස්සා කුච්ඡිගතං ගබ්භං පාපකෙන මනසානුපෙක්ඛිතා ගොති”ති විජ්ජා මයිද්ධි අධිපෙපතා. සා ව ච්චිචාරං මුඤ්ඤිතො න සකකා නිබ්බතොනුනති ච්චිචාරවසෙනෙව නිප්පජ්ජති. යෙ පන “භාවනාමයිද්ධි තත්ථ අධිපෙප තා”ති වදන්ති. තෙසං වාදො කුසලාත්තික-වෙදනාත්තික-විතකාත්තික-භූමගනනරෙහි විරුජ්ඣති.

ඥායං පාණාතිපාතො ගුණවිරහිතෙස්ස තිරවජානගතාදිස්ස බ්‍රහ්මකෙ පාණෙ අප්පසාවජේජා, මහාසරිරෙ මහාසාවජේජා. කස්මා? පයොග මහනත්තාය. පයොගසමතෙතපි වජ්ඣමහනනතාදීහි මහාසාවජේජා.

1. සී. III, V & VI, වසෙනෙව.

2. සී. III, V & VI, උද්දිසස්සති.

3. සී. I & II, අතිවපාතනං.

4. සී. III, V & VI, තස්මිං පන.

ගුණවනෙනසු මුහුසාදිසු අපපගුණේ පාණේ අපසසාවලේජා, මහාගුණේ මහාසාවලේජා. සරීරගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමා නඤ්ච මුදුතාය අපසසාවලේජා, නිබ්බතාය මහාසාවලේජාති. එත්ථ ව පයොගවස්ත්‍රමහන්තතාදීති මහාසාවල්ජනා තෙති පච්චයෙති උපපල් මානාය වෙතනාය බලවභාවතො වෙදිතබ්බා. යථාබිප්පෙතස්ස පයො ගස්ස සහසා නිප්පාදනවසෙන කිච්චසාධිකාය බහුක්කිත්තුං පච්චත ජවනෙති¹ ලභ්බාසෙවනාය ව සනතිට්ඨාපකවෙතනාය පයොගස්ස මහන්තභාවෙ සතිපි කදාපි බුද්ධකො වෙච්ච මහනෙත ව පාණේ පයො ගස්ස සමභාවෙ මහන්තං හන්තනස්ස වෙතනා තිබ්බතරා උපපල් නීති වස්ත්‍රමහන්තතාපි වෙතනාය බලවභාවස්ස කාරණං ඉති උභ යවෙපතං වෙතනාබලවභාවෙතෙව මහාසාවල්ජනාය ගෙතු හොති. තථා හන්තබ්බස්ස මහාගුණභාවෙ තත්ථ පච්චතඋපකාරවෙතනා විය ඛෙත්තවිසෙසනිප්පතතියා උප්කාරවෙතනාපි බලවතී තිබ්බතර ව උපපල්නීති තස්ස මහාසාවල්ජනා දට්ඨබ්බා. තස්මා පයොගවස්ත්‍ර ආදිපච්චයානං මහනෙතපි ගුණමහන්තතාදිපච්චයෙති වෙතනාය බලවභාවවසෙනෙව² මහාසාවල්ජනා වෙදිතබ්බා.

තස්ස-පාණෝ පාණසඤ්ඤිතා වධකචිත්තං උපක්කමො තෙන මරණන්ති පඤ්ච සමාරා. පඤ්චසමාරායුත්තො පාණොතිපාතොති පඤ්චසමාරාචිතිමමුත්තො දට්ඨබ්බො. තෙසු පාණසඤ්ඤිතාවධක චිත්තොති පුබ්බභාතියාතිපි ගොන්ති. උපක්කමො වධකවෙතනාසමුට්ඨා පිතො. තස්ස ජපයොගො: සාහස්සිකො ආණත්තිකො නිස්සග්ගියො ථාවරො විජ්ජාමයො ඉද්ධිමයොති. තෙසු සහජෝන නිබ්බත්තො= සාහස්සිකො, පරෙසං ආණාපනවසෙන පවත්තො=ආණත්තිකො, උසු සත්තිආදීනං නිස්සල්පනවසෙන පවත්තො=නිස්සග්ගියො, ඔපාතබණ් නාදිවසෙන පවත්තො ථාවරො, ආඨබ්බඤ්ඤිකාදීනං විය මන්තපරිජප්පන පයොගො විජ්ජාමයො, දුස්සාකොට්ටකාදීනං³ විය කමමවිපාකජ්ඣිමයො.

එත්ථාහ:⁴ බණේ බණේ නිරුජ්ඣිතසභාවෙසු සඛ්ඛාරෙසු කො හන්තා⁵කො වා හඤ්ඤති? යදි යං චිත්තවෙතසිකසන්තානො, සො අරු පිතාය න ඡේදනභෙදනාදිවසෙන විකොපනසමත්ථො, නාපි විකොප තීයො. අථ රුපසන්තානො සො අවේනනභාය කට්ඨකලීභරුපමොති න තත්ථ ඡේදනාදිනා පාණොතිපාතො ලබ්බති යථා මතසරීරෙ. පයො ගොපි පාණොතිපාතස්ස යථා වුත්තො පහරණප්පහාරදිකො අතීතෙසු සත්තසඛ්ඛාරෙසු භවෙය්, අනාගතෙසු පච්චුප්පනෙනසු වා.⁶ තත්ථ න තාව අතීතෙසු අනාගතෙසු ව සමභවති තෙසං අවිජ්ජමානසභාවිත්තා, පච්චුප්පනෙනසු ව සඛ්ඛාරානං බඤ්ඤිතතා යරසෙනෙව නිරුජ්ඣිතසභා වතාය විනාසාතිමුඛෙසු නිප්පයොජනො පයොගො සීයා, විනාසස්ස ව

1. සී. & ස. 3. ජවනෙපි. 3. සී. III. V & VI. කොට්ඨකාදීනං, ස. 3. කොට්ඨකාදීනං.
 2. සී. I, II & IV. වසෙන. 4. සී. එත්ථ සි. 5. සී. හන්ති. 6. සී. ව.

කාරණෙරිතතතා න පහරණපසහාරදිපයොගගෙනතුකං මරණං, තිරි
හතතා ව සංඛාරානං කසස සො පයොගො, ඛණිකභාවෙන වධාධිපපාය
සමකාලමෙව තිජ්ජනකසස යාව කිරියාපරියොසානකාලමතවදානතො
කසස වා පාණාතිපාතො? න කමමබ්බොති. ¹ චුළුවතො: යථාචුත්තවධක
වෙනනාසමඛිති සංඛාරානං පුඤ්ජා සත්තසංඛාරානො හන්තා. තෙන
පවත්තිතවධපසයොගතිමිත්තං අපගමම තසම විඤ්ඤාණජිවිතින්ද්‍රියො
මනොති වොහාරස්ස වඤ්ඤානො යථාචුත්තවධපසයොගාකරණෙ පුඤ්ඤ
විස උභං පවත්තනාරහො රූපාරූපධමමපුඤ්ජා හඤ්ඤති, විත්තවෙන
සිසා සන්තානො එව වා. වධපසයොගා විසසභාවෙපි තස්ස පඤ්ඤවොකාර
භවෙ රූපසන්තානාධිතචුත්තිතාය භූතරූපෙසු තතපයොගවසෙන ජිවි
තින්ද්‍රියවිවේෂදෙන සොපි විචජ්ජතිති න පාණාතිපාතස්ස අසමභවො,
නාපි අගෙනුකො, න ච පයොගො තිපසයොජනො. පච්චුප්පනෙත්තු
සංඛාරෙසු ² කතපයොගවසෙන තදනත්තරං උපපජ්ජනාරහස්ස සංඛාර
කලාපස්ස තථා අනුප්පත්තිතො ඛණිකානඤ්ඤා සංඛාරානං ඛණිකමර
ණස්ස ඉධ මරණභාවෙන අනධිප්පහතතා සන්තතිමරණස්ස ව යථා
චුත්තතයෙන සගෙනුකභාවතො න අගෙනුකං මරණං. තිරිහකෙත්තුපි
සංඛාරෙසු යථාපච්චයං උපපජ්ජති අපිභාවමහෙතතෙව අත්තතො
අත්තතො අනුරූපප්ලප්පාදනනිශ්චාති කාරණාති යෙව කරොන්තිති
චුළුවනති. යථා 'පදිපො පකාසෙති'ති. තථෙව සාතකවොහාරො. න ච
කෙවලස්ස වධාධිපපායසහභූතො විත්තවෙනසිකකලාපස්ස පාණාති
පාතො ඉච්ඡිතො, සන්තානවසෙන වත්තමානස්සෙව පන ඉච්ඡිතොති
අත්ථෙව පාණාතිපාතෙන කමමබ්බො, සන්තානවසෙන වත්තමානානං
ව පදිපාදිනං අත්ථකිරියා දිස්සතිති. අයඤ්ඤා විචාරණං අදින්නාදනාදි
සුපි යථාසමභවං විභාවෙනබ්බා. තසම පාණාතිපාතා. නි ජෙවිරිතාති
අප්පට්ඨිතා.

අදින්නස්ස ආදානං=අදින්නාදානං, පරස්ස හරණං=ථෙය්‍යං, වොරි
කාති චුත්තං හොති. තත්ථ—"අදින්න"නති පරපරිග්ගතිනං, යත්ථ
පරෙ යථාකාමකාරිනං ආපජ්ජනෙතො අදණ්ඩාරහො අනුපවච්ඡො ව
හොති, තසමිං පරපරිග්ගතිනෙ පරපරිග්ගතිතසඤ්ඤිතො තදදායක
උපකකමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යවෙනනා අදින්නාදානං. තං-භිනෙ පර
සන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, පණිනෙ මහාසාවජ්ජං. කසමා? වඤ්ඤාණිහ
තාය. තථා බුද්ධකෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, මහනෙත මහා
සාවජ්ජං. කසමා? වඤ්ඤාණිහතාය පයොගමහන්තතාය ව. වඤ්ඤා
සමනෙත සති ³ ගුණාධිකානං සන්තකෙ වඤ්ඤාණිං මහාසාවජ්ජං, තං තං
ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො භීතගුණස්ස සන්තකෙ වඤ්ඤාණිං
අප්පසාවජ්ජං. වඤ්ඤාණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං පයො
ගස්ස ව මුද්දභාවෙ අප්පසාවජ්ජං, තිබ්බභාවෙ මහාසාවජ්ජං. තස්ස
පඤ්ඤා සමහාර: පරපරිග්ගතිනං පරපරිග්ගතිතසඤ්ඤිතා ථෙය්‍යවිත්තං

උපකකමෝ හෙත හරණනති. ඡප්පයොගා : සාහඤ්ඤාදයො ව. හෙ ව
 බො යථානුරූපං ථෙය්‍යාවහාරො පසය්‍යාවහාරො පච්චින්නාවහාරො
 පරිනප්පාවහාරො කුසාවහාරොති ඉමෙසං අවහාරානං වසෙන පච්චතො.
 එත්ථ ම චන්තපරිඡප්පනෙන පරසන්තකහරණං විජ්ජාමයො පයොගො.
 විනා මනෙතන තාදිසෙන ඉද්ධානුභාවසිද්ධෙත කායවජීපයොගෙන
 පරසන්තකස්ස ආකස්සිනං¹ ඉද්ධිමයො පයොගොති වෙදිතබ්බො.

කාමෙසුති මෙථුනසමාවාරෙසු. මිච්ඡාවාදොති එකන්තනිඤ්ඤො
 ලාමකාවාරෙ. ලකඛණතො පන අසද්ධිමමාධිප්පායෙන කායවාරප්ප
 වත්තා අගමනියධ්‍යානවිනික්කමවෙනතා කාමෙසු මිච්ඡාවාදෙ. තත්ථ
 අගමනියධ්‍යානං නාම : පුරිසානං තාව මාතුරකම්මාදයො දස ධනකම්
 තාදයො දසාති විසති ඉතියො. ඉතියු පන විහතං සාරකකසපරි
 දණ්ඩානං දසන්තඤ්ච ධනකම්මාදිනනති වාදසන්තං ඉතීනං අඤ්ඤ
 පුරිසා. සවායං මිච්ඡාවාදෙ සීලාදිගුණරහිතො අගමනියධ්‍යානො අප්ප
 සාවජේජා, සීලාදිගුණසමපන්නො මහාසාවජේජා. ගුණරහිතෙපි ච අභි
 නවිකා මිච්ඡාවරන්තස්ස මහාසාවජේජා, උභිහතං සමානච්ඡිද්දාය අප්ප
 සාවජේජා. සමානච්ඡිද්දායෙව පි කිලෙසානං උපකකමානඤ්ච මුද්දාය
 අප්පසාවජේජා, තිබ්බතාය මහාසාවජේජා. නස්ස වත්තාරො සමාරා :
 අගමනියවස්තු නස්ස² සෙවනවිත්තං සෙවනප්පයොගො මයොගන මයන
 පටිපත්ති අධිවාසනනති. තත්ථ අත්තනො රුචියා පච්චතිනස්ස තයො
 බලකකාරෙත පච්චතිනස්ස තයොති අනවසෙසගහණෙන වත්තාරො
 දට්ඨබ්බො, අත්ථසිද්ධි පන තිගෙව. එකො පයොගො සාහඤ්ඤොව

මුසාති විසංවාදනපුරෙකකාරස්ස අත්ථහඤ්ජනො කායවජී
 පයොගො, විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරිවිසංවාදකකායවජී
 පයොගසමුට්ඨාපිකා වෙනතා මුසාවාදෙ. අපරෙ නයො : “මුසා”ති අභුතං
 වස්තු, “වාදෙ”ති නස්ස භූතතො නච්ඡතො විඤ්ඤපනං. තසම අතථං
 වස්තුං නච්ඡතො³ පරං විඤ්ඤපෙච්ඡානාමස්ස තථා විඤ්ඤපන පයොග
 සමුට්ඨාපිකා වෙනතා මුසාවාදෙ. සො යමත්ථං හඤ්ජති, නස්ස අප්ප
 තාය අප්පසාවජේජා, මහන්තතාය මහාසාවජේජා. අපි ව ගහට්ඨානං
 අත්තනො සන්තකං අද්දානාමතාය නත්ථිති ආදිනසප්පවත්තො අප්පසා
 වජේජා. සකම්මානා හුත්වා අත්ථහඤ්ජනවසෙන ථුත්තො මහාසාවජේජා.
 පබ්බජිතානං අප්පකමපි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා හස්සාධිප්පායෙන
 “අජ්ජ ගාමෙ ගෙලං නදී මඤ්ඤඤ සඤ්ජි”ති පුරුණකථානගෙන පවත්තො
 අප්පසාවජේජා, අදිට්ඨං යෙව පන දිට්ඨනති ආදිනා නයෙන වදන්තානං
 මහාසාවජේජා. තථා යස්ස අත්ථං හඤ්ජති නස්ස අප්පගුණතාය
 අප්පසාවජේජා, මහාගුණතාය මහාසාවජේජා. කිලෙසානං මුද්දතිබ්බතා
 වසෙනපි අප්පසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා ලබ්බතෙව. කස්ස වත්තාරො
 සමාරා : අතථං වස්තු විසංවාදනවිත්තං තජේජා වායාමො පරස්ස
 තදත්ථච්ජානනනති. විසංවාදනාධිප්පායෙන හි පයොගෙ කතෙපි

1. සී. II, II & VI. අංකපසනං. 2. ස. න. තත්ථ. 3. සී. තථසො.

පරෙන තසමිං අන්තෙ අවිඤ්ඤානෙ විසංවාදනස්ස අයිඤ්ඤානො උරස්ස තදන්ත විජානනමපි එකො සමාරො වෙදිතබ්බො. කෙවි පන-අභුතවචනං විසංවාදනවිතනං පරස්ස තදන්ත විජානනනති තයො සමාරාති වදනති, සචෙ පන පරො දකුකාය විවායෙතො තමන්තං ජානාති සනතිට්ඨාපක වෙනතාය පවනනතො කිරියසමුට්ඨාපකවෙන නාකකණේ යෙව මුසාවාදකමමුතා බ්ඤ්ඤති.

සුරාති පිට්ඨසුරා සුවසුරා මදනසුරා කිණ්ණපකඛිතො සමාර සංයුතොති පඤ්ඤි සුරා. මෙරයනති පුප්ඵාසවො ඵලාසවො මධ්වාසවො ගුලාසවො සමාරසංයුතොති පඤ්ඤි ආසවා. නදුග්ගමපි මදනියධොන මජ්ඣං. යාය වෙනතාය නං පිබති සා පමාදකාරණතො පමාදට්ඨානං. ලකඛණතො පන යථාචුත්තස්ස සුරාමෙරයසඛාතස්ස මජ්ඣං ඝේරතො පට්ඨාය මදවසෙන කායචාරපවනතො පමාදවෙනතො සුරාමෙරය මජ්ඣං පමාදට්ඨානං. තස්ස-මජ්ඣාසවො පාකුකම්මතාචිතනං තජ්ජො වායාමො අජේඤ්ඤාගරණනති වතොරො සමාරා. අකුසලවිතොතෙව චස්ස පාතබ්ගතො එකතොතන සාවජ්ජාසවො. අරියසාවසානං පන වදන්තං අජානනතානමපි මුඛං න පවිසති, පභෙව ජානනතානං. අප්පකස්ස පසතමනතස්ස¹ පානං අප්පසාවජ්ජං, අභිසාලකමනතස්ස පානං තතො මහනතං මහාසාවජ්ජං, කායප්පවාලන² සමන්තං බහුං පිවිසො ගාමසානාදිකං කමමං කරොනතස්ස මහාසාවජ්ජමෙව.

පාපකමමං හි පාණාතිපානං පඤ්ඤා ඛේණසචෙ මහාසාවජ්ජං, අදින්නාදුතං පඤ්ඤා ඛේණසචස්ස සනතතො මහාසාවජ්ජං, මිච්ඡාචාරං පඤ්ඤා ඛේණසචාය හිකුණ්ණියා විතිකකමෙ, මුසාවාදං පඤ්ඤා මුසාවාදෙන සඛ්ඤ්ඤාදෙ, සුරාපානං පඤ්ඤා කායප්පවාලනසමන්තං බහුං පිවිසො ගාමසානාදිකං කමමං මහාසාවජ්ජං. සබ්බෙහිපි වෙනෙහි මුසාවාදෙන සඛ්ඤ්ඤාදෙව මහාසාවජ්ජො. නං හි කඤ්ඤා කප්පං නිරයෙ පවති. ඉදුති එතෙසු සභාවතො ආරම්මණතො වෙදනතො³ මූලතො කමමතො ඵලතොති ඡති ආකාරෙහි විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො. තත්ත සභාවතො- පණාතිපානාදයො සබ්බෙහිපි වෙනතාසභාවාච. ආරම්මණතො- පාණාතිපානො ජීවිතිඤ්ඤාරම්මණතො සඛාරා රම්මණො. ආදින්නාදුතං සත්තාරම්මණං වා සඛාරාරම්මණං වා. මිච්ඡාචාරො ඵොට්ඨබ්බවසෙන සඛාරාරම්මණො. “සත්තාරම්මණො”ති එකෙ. මුසාවාදෙ, සත්තාරම්මණො වා සඛාරාරම්මණො වා. සුරා පානං සඛාරාරම්මණං. වෙදනතො-පාණාතිපානො දුක්ඛවෙදනො. අදින්නාදුතං තිවෙදනං. මිච්ඡාචාරො සුඛමඤ්ඤානවසෙන විවෙදනො. තථා සුරාපානං. සනතිට්ඨාපකවිතෙන පන උග්ගමපි මඤ්ඤාන වෙදනං න ගොති. මුසාවාදෙ තිවෙදනො. මූලතො-පාණාතිපානො

1. ග්‍රා. අප්පකමනතස්ස.

2. සී. III & V. සඤ්ඤාලන.

3. ග්‍රා. වෙදනාතො.

දෙසමොගවසෙන විමුලතො. අදින්නාදුනං මුසාවාදෙ ච දෙස මොගවසෙන වා ලොභමොගවසෙන වා. මුච්ඡාවාරො සුරාපානං ච ලොභමොගවසෙන විමුලං. කම්මනො-මුසාවාදෙ යෙවෙණ්ච වචිකම්මං, සෙසං චතුර්ඛිධම්පි භායකම්මමෙව. එලතො සබ්බෙපි අපායුප්පත්ති එලා වෙව සුගතියම්පි අපායුකතාදි නානා විධ අනිට්ඨ එලාති එවමෙණ්ච සභාවාදිනො විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො.

අපමචිරනාති සමාදුනවිරතියා සමපත්තවිරතියා ච අභාවෙන න පටිවිරතා. දුස්සිලාති නහො එව පඤ්චසීලමත්තස්සාපි අභාවෙන නිසීලා. පාපබම්මාති ලාමකධම්මා භිනාවාග්. පාණාතිපානා පටි විරතොති සික්ඛාපදසමාදුනෙන පාණාතිපානහො විරතො ආරක්ඛා භිනො එසනසො සෙසෙසුපි.

ඉධාපි-පාණාතිපානා වෙරමණී ආදීනං සභාවහො ආරමමණතො වෙදනතො මුලතො කම්මනො සමාදුනතො හෙදනතො. එලතො ච විඤ්ඤතබ්බො විනිව්ඡයො. තත්ථ සභාවනො-පඤ්චාපි වෙනනායොපි හොනති විරතියොපි. විරතිවසෙන පන දෙසනා ආගතා. යා¹ පාණාති පානා විරමනතස්ස: “යා නසම් පාණාතිපානා ආරති විරති” ති එවං වුත්තා කුසලවිත්තසම්පයුත්තා විරති, සා පහෙදනො තිවිධා: සමපත්තවිරති සමා දුනවිරති සමුච්ඡේදවිරතීති. තත්ථ අසමාදින්නසික්ඛාපදුනං අත්තනො ජාතිවයලාහුසම්මාදීති පච්චවෙකඛිත්වා අයුත්තමෙනං අමානං කාතුනති සමපත්තවත්තං අවිනික්කමනනානං උපපජ්ජමානා විරති සමපත්ත විරති නාම. සමාදින්නසික්ඛාපදුනං සික්ඛාපදසමාදුනෙ නදුත්තරිඤ්ඤ අත්තනො ජිවිතම්පි පටිච්චජ්ඣා වත්තං අවිනික්කමනනානං උපපජ්ජ මානා විරති සමාදුනවිරති නාම. අරියමග්ගසම්පයුත්තා පන විරති සමුච්ඡේදවිරති නාම, යස්සා උපපත්තිනො පට්ඨාය අරියපුග්ගලානං පාණං ඝාතෙස්සාමාති විත්තම්පි න උපපජ්ජති. තාසු සමාදුනවිරති ඉධා භිප්පෙතා. ආරමමණතො-පාණාතිපානාදීනං ආරමමණතෙව එතෙසං ආරමමණාති. විනික්කමිතබ්බතො යෙව හි විරති නාම හොති. යථා පන තිබ්බාණාරමමණො අරියමග්ගො කිලෙසෙ පජ්ඣති, එවං ජිවිතිඤ්ඤාදිආරමමණා නාම එතෙ කුසලා ධම්මා පාණාතිපානාදීති දුස්සිලාසාති පජ්ඣනති. වෙදනතො-සබ්බාපි සුඛවෙදනාව. මුලතො-ඤ්ඤාණසම්පයුත්තවිත්තෙන විරමනතස්ස අලොභ- අද්දෙස- අමොහ වසෙන තිමුලා හොනති, ඤ්ඤාණ විපසයුත්තවිත්තෙන විරමනතස්ස අලොභඅද්දෙසවසෙන විමුලා.² කම්මනො- මුසාවාදවෙරමණී වචි කම්මං, සෙසා³ භායකම්මං. සමාදුනතො-අඤ්ඤස්ස ගරුට්ඨාතියස්ස සන්තිකෙ තං අලුභනෙන න සයමෙව වා පඤ්චසීලාති එකජ්ඣං පාටියෙකකං වා සමාදියනෙන න සමාදින්නාති හොනති. හෙදනො-ගහට්ඨානං යං යං විනික්කන්තං තං තදෙව භිජ්ජති, ඉතරං න

1. සී. I & V, සා.

2. සභා. විමුලා හොනති.

3. සභා. සෙසං.

හිජ්ජති. කසමා? ගහටො හි අතිබ්බසිලා ගොනති, යං යං ඝකෙකානති තං තදෙව රක්කනති. පබ්බජිතානං පන එකස්මිං චිතිකකතො සබ්බාති හිජ්ජනතිති. එලගො-පාණානිපාතා වෙර මණියා වෙත්ව අභිගප්චභගසමපන්නා ආරොගපරිනාගසමපනති ජම් සමපනති සුප්පතිට්ඨිතපාදනා වාරුතා මුද්දනා සුචිතා¹ සුරතා මහා බලතා විසංඝට්ඨවනතා සත්තානං පියමනාපතා අභොජ්ජපරිසතා අව්ච්චිතා දුප්පට්ඨිතා පරුපක්කමෙන අමරණතා මහාපරිවාරතා සුවණණතා සුසණ්ඨානතා අප්පාඛාධතා අසොකතා පියමනාපෙති අවිප්පයොගො² දීඝාසුකතානි එවමාදීති එලාති. අදින්නාදුතා වෙර මණියා මහාධනධඤ්ඤතා අනන්තභොගතා පිරභොගතා ඉව්චිතානං භොගානං බිප්පපටිලාභො රුජාදීහි අසාධාරණභොගතා උළාර භොගතා තත්ත තත්ත ජෙට්ඨකභාවො නත්තිභාවස්ස³ අජානනතා සුඛ විහාරිතානි එවමාදීති. අමුභවරියා වෙරමණියා විග්ගප්චච්ඡිකතා සබ්බසත්තානං පියමනාපතා අනන්තපානවත්ච්ඡාදනාදිනං ලාභිතා සුඛසයනතා සුඛපටිබ්බුක්ඛිකතා අපායභයවිමොකෙබ්බා ඉත්තිභාවනපුං සකභාවානං අභබ්බතා අකෙකාධනතා සක්කට්ඨකාරිතා⁴ අමබ්බුතා ආරාධනසුඛතා පරිපුණ්ණේන්ද්‍රියතා පරිපුණ්ණලක්ඛණතා නිරාසඤ්ඤාතා අප්පොඤ්ඤාකකතා සුඛවිහාරිතා අකුතොභයතා පියවිප්පයොගා භාවොති එවමාදීති. යසමා පන මිච්ඡාචාරා වෙරමණියා එලාතිපි එත්ථෙව අනොගානති, තසමා අමුභවරියා වෙරමණියා.* මුසාවාදු වෙරමණියා⁵ විප්ප සනතින්ද්‍රියතා විසංඝට්ඨමධුරභාණිතා සමසිතසුඛාදිනතා නාතිචුලතා නාතිකිසතා නාතිදීඝතා නාතිරස්සතා සුඛසමථස්සතා⁶ උප්පලගති මුඛතා සුසුසුසකපරිසතා ආදෙශ්වවනතා කමලදලසදිසමුදුලොතිත තනුජිභතා අලිතතා අනුඛිතතානි එවමාදීති. සුරමෙරයමජ්ජ පමාදට්ඨානා වෙරමණියා අතීතානාගතපච්චුප්පනොසු කිච්චකරණී යෙසු අප්පමත්තතා ඤ්ඤාණවත්තතා සදු උපට්ඨිතසතිතා උප්පනොසු කිච්චකරණීයෙසු ආනුප්පත්තිකපටිභාණවත්තතා අනලසතා අජලතා අමුගතා⁷ අව්ච්චිතා අසාරව්චිතා⁸ අතීත්සුකිතා අමච්චරිතා සච්චවාදිතා අපිසුණ-අචරුස-අසමථප්පලාපවාදිතා කතඤ්ඤාතා කතවෙදිතා භොගවත්තතා⁹ සීලවත්තතා උජ්ජතා අකෙකාධනතා හිරෙත්තප්ප සමපන්නතා උජ්ජට්ඨිතා මහන්නතා පණ්ඩිතතා අත්තාත්තකුසලතානි එවමාදීති එලාති. එවමෙත්ත පාණානිපාතා වෙරමණී ආදීනමපි සතා වාදිතො විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො.

සීලමානි යථාට්ඨත්තපඤ්ඤාසීලවසෙන සීලවා. කල්‍යාණධම්මොති සුඤ්ජරාධම්මො, සරණගමනපරිදීපිතාය දිට්ඨිසමපන්නියා සමපන්න පඤ්ඤාති අත්තො. යො පන පුත්තො මාතාපිතුසු අස්ස ඛෙසු දුස්සීලෙසු ව.

1. සී. III & VI සුචමතා.

2. ස. 3. අවිප්පයොගතා.

3. සී. I, II & V. නාත්තිකභාවස්ස.

4. සී. I, III, IV & ස. 3. සමච්ඡාරිතා.

5. සී. න දිසනති.

6. ස. 3. සුඛසමොභතා. [7. සී. අමත්තතා.

8. ස. 3. අසාරමත්තතා.

9. සී. හගවත්තතා. *, එත්ත උදාහරණ පිය

සයම්පි තාදිසො, සොපි අවජානො යෙවාති වෙදිතබ්බො. අයුසද්ධි
 යාදයො හි ඉධ අවජානනාවස්ස ලකුණං වුත්තා, තෙ ව භස්මිං
 සංවිජ්ජන්ති. මාතාපිතරො පන උපාදය පුත්තස්ස අභිජාතාදිභාවො
 වුළුවන්ති. **සො හොති කුලගනිනොති** කුලවෙජ්දනො කුලවිනා
 සකො. ඡේදනත්ථො හි ඉධ ගනිසද්දො, “උපලගනිපට්ඨත්ථිකො”¹ ති¹
 ආදිසු විය. කෙවි පන “කුලධංසනො”² ති පඨන්ති. සො එවත්ථො. **එනෙ
 වො පුත්තා ලොකස්මිනති** එනෙ අභිජාතාදයො තයො පුත්තා එව
 ඉමස්මිං සත්තලොකෙ පුත්තා නාම, න ඉතො විතිවුත්තො අත්ථි.
 ඉමෙසු පන-**සෙ භවන්ති උපාසකා** යෙ සරණගමනසම්පත්තියා
 උපාසකා භවන්ති, කම්මස්සත්තකුණේන කම්මස්ස කොවිද, තෙ ව
 පණ්ඩිතා පඤ්ඤාවන්තො, පඤ්චසීලදසසීලෙන **සමපන්නා** පරිපුරුණා.
 යාවකානං වචනං ජානන්ති තෙසං මුඛාකාරදස්සනෙනෙව අධිපජාය
 පුරුණතොති=**වදඤ්ඤා**. තෙසං වා දෙහිති වචනං³ සුත්වා ඉමෙ
 පුබ්බෙ දුතං අදත්වා එවං භූතා, මයා පන එවං න භවිතබ්බන්ති
 තෙසං පරිච්චාගෙන තදත්ථං ජානන්ති=**“වදඤ්ඤා.”** පණ්ඩිතානං වා
 කම්මස්සත්තාදිදීපකං වචනං ජානන්ති=**“වදඤ්ඤා.”** “පදඤ්ඤා”⁴ ති
 ව⁵ පඨන්ති. පදුනියා⁴ පරිච්චාගසීලාති අත්ථො. තතො එව විගත
 මචෙජ්ජරමලතාය **විනමච්ජන්.**⁵ අභිග්ගන්තාති අභිග්ගසංඛාතා සත්තා, සත්ත
 මෙසපට්ඨා වා මුත්තො වත්ථො විය උපාසකාදි **පටිසාසු** බත්තියාදි
 පරිසාසු ව විශේවරෙ විරෝවන්ති, සොභන්තිති අත්ථො.

පඤ්චමසුත්තං.

3. 3. 6.

ජට්ඨං-අවුට්ඨිකසමොති අවුට්ඨිකමෙසසමො, එකච්චො හි
 මේසො සත්තපට්ඨසහස්සපට්ඨො සුත්වා උට්ඨගිත්වා එනන්තො
 ගජ්ජන්තො විජේජානන්තො එකං උදකබ්බිකුමි අපාතෙත්වා විගච්ජති.
 තථුපමො එකච්චො පුග්ගලොති දයෙස්සන්තො ආහ “අවුට්ඨික
 සමො”¹ ති. **පදෙසවස්සිති** එකදෙසවස්සිමෙසසමො, පදෙසවස්සි වියාති
 හි=පදෙසවස්සි. එකච්චො එකස්මිං යෙව යානෙ සීතොසු මනුස්සෙසු
 යථා එකච්චෙ තෙමෙනති එකච්චෙ න තෙමෙනති, එවං මඤ්ඤං වස්සති.
 තථුපමො එකච්චො පුග්ගලං දයෙස්සති “පදෙසවස්සි”² ති. **සබ්බත්ථාගිමසෙති**
 සබ්බස්මිං පඨවිපබ්බතසමුද්දාදිකෙ ජගතිපපදෙසෙ අභිවස්සිමෙස
 සමො. එකච්චො හි සකලවිකක්ඛවාලුගබ්බං පත්ථරිත්වා සබ්බත්ථකමෙව
 අභිවස්සති, තං වාතුද්ධිකමහාමෙසං එකච්චස්ස පුග්ගලස්ස උපමං
 භත්වා වුත්තං “සබ්බත්ථාගිවස්සි”³ ති. **සබ්බස්සානන්ති** සබ්බස්සං. අයමෙව
 වා පාසො. න දුතා හොතිති අදුතසීලො හොති, පඤ්චමච්ජරතාය

1. සි. I II. V & සො. පට්ඨප්පිකා”ති.

3. සි. වරඤ්ඤාති ව.

2. සි. I. II & V. පත්ථවනං, III & VI. පර්වචනං.

4. සි. III. V & VI. වර්ණියා.

5. සි. I II & IV. විගතමච්ජරා.

න කායා වි කියැව් දෙතීති අනෙක. ඉදානි දානසා බෙතනං දෙය්‍ය ධම්මෙකුච්චි විභාගෙන දසෙය්‍යාං “සමණබ්‍රාහ්මණා”ති ආදිමාහ. තත්ථ සමිතපාපසමණා වෙව පබ්බජ්‍යමන්තසමණා ච බාහිතපාපබ්‍රාහ්මණා වෙව ජාතීමත්තබ්‍රාහ්මණා ච ඉධ සමණබ්‍රාහ්මණාති අධිපෙපනා. කපණා නාම දුග්ගතා දළිඳුමනුස්සා. අඤ්ඤා නාම පථාචිනො පරිබ්බයවිතීනා. චණ්ඩිකා නාම යෙ ඉට්ඨං දෙථ කන්තං මනාපං කාලෙන අනවජ්‍යං උදග්ගවිතතා පසන්නවිතතා, එවං දෙනතා ගච්ඡති පුග්ගතිං ගච්ඡති බ්‍රහ්මලොකානති ආදිනා නයෙන දුනෙ නියොජෙනතා දුතසා වණණං ථොමෙනතා විවරනති. ඝාටකා නාම යෙ කෙවලං මුට්ඨිමන්තං දෙථ පසතමන්තං දෙථ සරුවමන්තං දෙථාති අප්පකම්පි යාවමානා විවරනති. තත්ථ-සමණබ්‍රාහ්මණගහණෙන ගුණබෙතනං උප කාරිබෙතනකුච්චි දසෙය්‍යති, කපණාදිගහණෙන කරුණාබෙතනං. අනාගතති යඛකියුච්චි බාදනීයං භොජනීයං. පානනති අම්බපානාදි පානකං. චක්ඛනති නිවාසනපාරුපනාදි අච්ඡාදනං. ඝානනති රථ වියොදි, අන්තමසො උපාහනං උපාදාය ගමනසාධනං. මාලාති ගන්තිතාගන්තිතභෙදං සබ්බං පුප්ඵං. ගඤ්ඤනති යං කියුච්චි ගඤ්ඤාතං පිංසිතං, අපිංසිතං ගඤ්ඤපකරණං ව. විලෙපනනති ඡ්චිරිගකරණං. සෙසානාති මඤ්ඤපියාදි වෙව පාවාරකොජවාදි ච සසිතබ්බවජ්ඣං. සෙසාගහණෙන වෙත්ථ ආසනම්පි ගතිතනති දට්ඨබ්බං. ආවස්ථනති වාතාතපාදිපරිස්සයවිනොදනං පතිස්සයං. පදිපෙසනති දීපකපලලි කාදි පදිපුපකරණං. එවං ඛො භික්ඛවෙති විජ්ජමානෙපි දෙය්‍ය ධම්මෙ පටිග්ගාගකානං එවං දුතබ්බවජ්ඣං සබ්බෙන සබ්බං අදෙනො පුග්ගලො අවසානිකමෙසසදිසො හොති. ඉදං වුත්තං හොති: භික්ඛවෙ යථා මෙකො සතපට්ටසහස්සපට්ටලො උට්ඨතිත්වා න කියුච්චි වස්සි විගච්ඡති. එවමෙව යො උළාරං විපුලකුච්චි භොගං සංහරිත්වා ගෙහං ආවස්ථෙනා කායා වි කට්ටවුමන්තං භික්ඛං වා උච්චිකමන්තං යාගුං වා අදනා විගච්ඡති, විවසො මච්චුමුඛං ගච්ඡති, සො අවුට්ඨිකසමො නාම¹ හොතීති. ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි නිගමණං වෙදිතබ්බං. ඉමෙසු තිසු පුග්ගලෙසු පඨමො එකංසෙනෙව ගර්භිතබ්බො, දුතියො පසං සතියො, තතියො පසංසතියතරු. පඨමො එකතෙතනෙව සබ්බ නිසිනො, දුතියො මජ්ඣිමො, තතියො උත්තමොති වෙදිතබ්බො.

ගාථාසු-සමණෙති උපයොගවසෙන බහුවචනං, තථා සෙසෙසුපි. ලද්ධාති ලභිත්වා, සමණෙ දක්ඛිණෙය්‍යෙ පචාරෙත්වා පුට්ඨො න සංවිගජති¹ අනන්තං පානකුච්චි භොජනනති අන්තං වා පානං වා අඤ්ඤං වා ගුඤ්ඤිතබ්බසුත්තකං භොජනං, නං න සංවිගජති. අයං හෙත්ථ සංකේතපද්ධතො: යො අනිකභාවෙන උපගතො සම්පට්ඨා ගතො ලභිත්වා අන්තාදිනා සංවිභාගමන්තම්පි න කරුති, කිං සො අඤ්ඤං දුතං දසෙය්‍යති. නං එවරුපං ථද්ධමච්ඡරිං සුපිසාබමං නිසිත

පුග්ගලං පණ්ඩිතා අමුඛිකසමොති ආහු කථයන්ති. එකවචානං නදදුතීති විජ්ජමානෙපි මහති දුතබ්බවෙම එකෙසං සත්තානං තෙසු කොට්ටසෙන වා දෙය්‍යධම්මෙ ලොභවසෙන වා න දදුති. එකවචානං පට්ඨෙවස්සති එකෙසං යෙව පන දදුති. මෙධාමිනොති පඤ්ඤවනොනා පණ්ඩිතා ජනා. සුභික්ඛවාටොති යො උපගතානං යාවකානං අන්තං දෙථ පානං දෙථාති ආදිනා නං නං දුපෙති, සො-පුලභතිකඛතාය සුභික්ඛා වාචා එතස්සාති=සුභික්ඛවාටො, “සුභික්ඛ වස්සි”තිපි පඨනති. යථා ලොකො¹ සුභික්ඛො හොති එවං සබ්බජාභි වස්සිතමහාමෙසො² සුභික්ඛවස්සි නාම හොති. එවමයමපි මහාදු තෙති සබ්බජාභිවස්සි සුභික්ඛවස්සිති. ආමොදමානො පක්ඛරෙතීති කුට්ඨගට්ඨමානසො³ සහජෙන දුතං දෙනොනා පටිග්ගාහකවෙනො දෙය්‍යධම්මං පක්ඛරෙනො විය හොති. වාචායපි දෙථ දෙථාති භාසති. ඉදුති නං සුභික්ඛවස්සිතභාවං දෙස්සතුං සථාපි මෙතොති ආදි වුත්තං. තත්තායං සමිඛපණ්ණො⁴ යථා මහාමෙසො පඨමං මඤ්ඤානෙසෙන එනසිචා පුන සකලනදිනඤ්ඤති එකතින්තාදං කරෙනො ගජ්ජසිචා පට්ඨස්සති, සබ්බජාභිමෙව වාරිනා උදකෙන එලං නිත්තඤ්ඤව අභිසඤ්ඤොනා පුරෙති, එකොසං කරෙති. එවමෙව ඉධ ඉමස්මිං සත්තලොකෙ⁵ එකවෙචා උළාර පුග්ගලො සබ්බසමතාය සො මහාමෙසො විය වස්සිතබ්බතානා නාදිසො. යථා ඛනං උට්ඨානාති ගතං අත්තනො උට්ඨානවිරියාතිතිබ්බතං හොති. එවං අතලසො හුත්වා තඤ්ඤව බමෙමන ඤායෙන සංගරිත්වා තංතිබ්බතෙනන අනෙතනු පානෙන අඤ්ඤාන ව දෙය්‍යධම්මෙන පනොන සමපතෙන වණ්ඤිබ්බකො සමමා සමමදෙව දෙසකාලානුරූපඤ්ඤව ඉච්ඡානුරූපඤ්ඤව තපෙපති⁶ සමපචාරෙතීති.

ජට්ඨ සුත්තං.

3. 3. 7.

සත්තමෙ-සුඛානීති සුඛතිමිත්තානි. පණ්ඩිතමානොති ඉච්ඡ මානො ආකඛිමානො. සීලනති ගහට්ඨසීලං පබ්බජ්භසීලඤ්ඤව, ගහට්ඨො වෙව ගහට්ඨසීලං පබ්බජ්භො ව වතුපාරිසුද්ධිසීලනති අධිපපායො. රතෙබ්බසානි සමාදිසිත්වා අවිතිකකමනොනා සමමදෙව ගොපෙය්‍ය. පසංසා මෙ ආගමිකුති මම කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො ආගමිකුති ඉච්ඡෙනො පණ්ඩිතො සප්පඤ්ඤා සීලං රතෙබ්බය්‍ය. සීල වතො හි ගහට්ඨස්ස තාව-අපුකො අපුකකුලස්ස පුතොනා සීලවා කල්‍යාණධම්මො සද්ධො පසනොනා දයකො කාරකොති ආදිනා පරිස මජ්ඣෙ කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්බුග්ගවත්ති. පබ්බජ්භස්ස-අපුකො භික්ඛු සීලවා වත්තසමපනොනා සොරතො සුඛසංවාසො සගාරවො සප්පතිස්සොති ආදිනා-පෙ-අබ්බුග්ගවත්තිති. වුත්තං හෙතං :- “පුන ව

1. සී. III, V & සො, ලොකො.

2. සී. I, II & IV, වස්සිති.

3. සො, කුට්ඨමානසො.

4. සො, ඉමස්මිං ලොකො.

පරං ගහපතයෝ සිලවතො සිලසම්පන්නා කල්‍යාණෝ කිත්තිසද්දො අබ්බුක්ඛන්ති”ති. තථා “ආකඤ්ඤියා වෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සමුග්ගම් වාරිනං පියො වස්සං මනාපො ගරු ව භාවතියො වානි සිලෙසෙවස්ස පරිපූරකාරි”ති ආදි. **භොගා මෙ උපපජ්ජන්ති** එත් ගහධංස්ස තාව සිලවතො කල්‍යාණධම්මස්ස යෙන යෙන සිප්පධානෙන¹ ජීවිකං කපෙති: යදි කසියා යදි වණ්ඨිජ්ජාය යදි රුජපොරිසෙන, තං තං යථාකාලං යථාවිධිඤ්ච අභිවිස අපමන්තභාවතො. අථස්ස අනුප්පන්නා වෙව භොගා උපපජ්ජන්ති උප්පන්නා ව භොගා ථාතීං ගමිස්සන්ති. පබ්බජිතස්ස පන සිලාචාරසම්පන්නස්ස අප්පමාදවිහාරිස්ස සතො සිල සම්පන්නස්ස සිලසම්පදාය අප්පිච්ඡන්දාදිගුණෙසු ව පසන්නා මනුස්සා උලාරුලාරෙ පච්චයෙ අභිගරන්ති. එවමස්ස² අනුප්පන්නා වෙව භොගා උපපජ්ජන්ති උප්පන්නා ව පිරි භොගන්ති. තථා හි වුත්තං:- “පුන ව පරං ගහපතයෝ සිලවා සිලසම්පන්නො අප්පමාදාදිකරණං මග්ගන්තං භොගඤ්ඤිං අධිගන්ති”ති. තථා “ආකඤ්ඤියා වෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු ලාභී අස්සං විවර-පිණ්ඩපාන-සෙනාසන-ගිලානපච්චය-භෙසජ්ජ පරික්ඛාදනන්ති සිලෙසෙවස්ස පරිපූරකාරි”ති ව. සෙසං වුත්තත්ත ය මෙව.

ගාථාසු-**පන්ධයානොති පන්ධනොනා. නයො සුබ්බෙති තිති** සුබාති. **මිත්තලාභනති** ධනලාභං, භොගුප්පත්තින්ති අත්ථො. විසෙසතො වෙන් පසංඝාය වෙනසිකසුඛං,³ භොගෙහි කායිකසුඛං,⁴ ඉතරෙන උප්පත්ති සුඛං. තථා පසමෙන දිට්ඨධම්මසුඛං, තතියෙන සම්පරායසුඛං, දුතියෙන උභයසුඛං ගතිහන්ති වෙදිතබ්බං. ඉද්දති පසංඝාදිකාරණස්ස සිලස්ස විස පසංඝාදීනමපි විසෙසකාරණං පාපමිත්තපරිවර්ජනං කල්‍යාණ මිත්තසෙවනඤ්ච ආදීනවාතිසංසෙහි සද්ධිං දස්සෙන්නො “අක රුදෙන්නා”ති ආදිමාහ. තත් **සංඛික්ඛොති** පාපසමිං පරිසංඛිතබ්බො. අද්ධා ඉමිනා පාපං කතං වා, කරිස්සති වා තථා හෙස⁵ පාපපුරි සෙහි සද්ධිං සඤ්චරතිති. අස්සාති ඉමස්ස පාපජනසෙවිතො පුග්ගලස්ස උපරි, අස්ස වා පුග්ගලස්ස.⁶ අවග්ගොනා අභුතොපි පාපජනසෙවිතාය රුහති විරුලිං වෙපුලං ආපජ්ජති පන්ථරති. “අස්සා”ති වා භුමමත්ථෙ සාම්ච්චනං, තස්මිං පුග්ගලෙති අත්ථො. **සමෙ නාදිසතො හොතීති** යො යාදිසං පාපමිත්තං වා කල්‍යාණමිත්තං වා භජති උපසෙවති ව, සො පුග්ගලො භුමිභාගවසෙන⁷ උදකං විස නාදිසෙව හොති, පාපධම්මො කල්‍යාණධම්මො වා හොති. කසමා? **සහවාසො හි නාදිසො** යසමා සහවාසො සංසග්ගො උපරාගො⁸ විස එලිකමණිසු පුරිසඋප තිස්සයභුතං පුග්ගලාකාරං ගාභාපෙති, තස්මා පාපපුග්ගලෙන

1. සි. I, II, IV & සො. සිප්පධානෙන.

5. සො. තථා හි සො.

2. සි. I, II, IV & සො. එව මෙතස්ස.

6. සි. I, II, IV & සො. “උපරි අස්සවා

3. සි. I, II, IV & සො. වෙනසිකං සුඛං.

7. පුග්ගලස්ස”ති න දිස්සති.

4. සි. I, II, IV & සො. කායිකං සුඛං.

8. සි. භුමිපාතවසෙන.

8. සො. උපසග්ගො.

සගවාසෝ න කාතබ්බොති අභිප්පායො. සෙවමානෝ සෙවමානානි පරං පකතිපුඤ්ඤං පුග්ගලං කාලෙන කාලං අත්තානං සෙවමානං සෙවමානො භජමානෝ¹ පාපපුග්ගලො, තෙන වා සෙවියමානො. සමපුට්ඨො සමපුසනති තෙන පකතිපුඤ්ඤාන පුග්ගලෙන සගවාසෙන සංසග්ගෙන සමපුට්ඨො පාපපුග්ගලො සයම්පි තථා නං ඵුසන්තො. සග්ගේ දිඤ්ඤා² කල්‍යාණං වා යථා නාම සග්ගේ විසේන දිඤ්ඤා ලින්නො සරකල්‍යාණෙනෝ³ සරසමුග්ගසංඛාතං සරකල්‍යාණං අත්තනා ඵුට්ඨං අලිත්තම්පි උපලිමපති. එවං පාපෙන උපලෙප්පයා ධිගේති ධිති සමපන්නතො ධිගේ පණ්ඩිතපුරිසො පාපසභායො න භවෙය්‍ය. පුති මච්ඡං කුසගෙහනාති යථා කුච්ඡිතභාවෙන පුතිගුණං මච්ඡං කුස තිණ්ණෙන යො පුරිසො උපනිසභති පුට්ඨකම්මසෙන ඛකිති, තස්ස තෙ කුසා අපුතිකාපි පුතිමච්ඡසම්මකේන පුතිදුග්ගකම්මෙව වායනති. එවං බාලුපසෙවනාති එවංසමපද බාලජත්තපසෙවනා දට්ඨබ්බා. එවං ධිරුපසෙවනාති යථා අපුරුහිතොපි පත්තා නගරසම්මකේන පුරුහිං වායනති, එවං පණ්ඩිතපසෙවනා පකතියා අසීලවතො සීලසමාදානාදිවසෙන සීලගකම්මවායනස්ස කාරණං ගොති. නිසමාති යසමා අකල්‍යාණම්මත්තසෙවනාය කල්‍යාණම්මත්තසෙවනාය ව අයං එදිසො ආදීනවො ආතිසංසො ව, තසමා. පත්තපුට්ඨෙව පලාසපුට්ඨස්ස විය දුග්ගකම්මකම්මච්ඡාසංසග්ගෙන අසාධුසාධුජනසන්තිස්සයෙන ව, ඤාමා සමපානම්මත්තොති අත්තනො දුක්ඛදුග්ගං සුබ්බදුග්ගං ඵල නිප්පතති. ඤාමා ජාතිතා, අසග්ගො පාපම්මෙන න උපසෙවෙය්‍ය, සග්ගෙන උපසන්නෙන වත්තදෙසෙ පසන්ධො වා පණ්ඩිතෙ සෙවෙය්‍ය. තථා හි අසග්ගො නිරසං නොගති සග්ගො පාපෙනති සුගගතිනග්ගි. ඉති භගවා පඨමගාථාය යථා වුත්තාති තිති සුබතිමිත්තාති දසොක්ඛා තතො පරාගි පඤ්ඤාති ගාථාගි පටිපක්ඛපරිවර්ජනෙන සද්ධිං පසංසා සුබස්ස ආගමනං දසොක්ඛා ඔසානගාථාය තිණ්ණම්පි සුබානං ආගමන කාරණෙන සද්ධිං ඔසානසුබං දසොක්ඛි.

සත්තමසුත්තං.

3. 3. 8.

අට්ඨමෙ-භිදුග්ගසනති භිදුග්ගේ අයං. කාසොති රූපකායො, සො හි අභිග්‍රහපට්ඨබ්බානං කෙසාදීනඤ්ඤා සමුග්ගට්ඨන, එවං කුච්ඡිතානං ඡෙදගුච්ඡානං ආයො උපපතතිදෙසොතිපි=කායො. තදායං වචනෙත්තො : ආයනති එත්තාති=ආයො, කෙ ආයනති? කුච්ඡිතා කෙසාදයො. ඉති කුච්ඡිතානං ආයොතිපි=කායො. අත්තනො පන වතුසන්නතිවසෙන පටිත්තමානානං භුතුපාදය ධම්මානං පුඤ්ඤං. ඉදං වුත්තං ගොති : තික්ඛවෙ අයං වතුමගාභුතමයො රූපකායො භිදුග්ගේ හෙදනසීලො⁴

1. සෘ. න දිසනති.

2. සෘ. දුට්ඨො.

3. සෘ. න දිසනති.

4. සි. I, II, IV & සෘ. තතොති

5 සි. I, II

& සෘ.

න දිසනති.

හෙදනසභාවො ඛණෙ ඛණෙ විද්ධංසනසභාවොති. “භිඤ්ඤා”නතිපි* පාඨො. ඡෙසා එවන්තො. විඤ්ඤාණනති නෙභුමමිකං කුසලාදිවිත්තං. වචනන්තො පන තං තං ආරමමණං විජානාතීති=විඤ්ඤාණං, යං හි සඤ්ඤානනපජානන විධුරං ආරමමණවිජානනං උපලද්ධි, හං විඤ්ඤාණං. විශ්ගබමමනති විරජ්ජනධමමං, පලුජ්ජන සභාවනති අන්තො. සබ්බෙ උපධිති ඛණුපධි කිලෙසුපධි අභිසංඛාරූපධි පඤ්චකාමගුණු පධිති එතෙ-උපධියති එත් දුක්ඛනති=උපධිසඤ්ඤිතා සබ්බෙපි උපාදු නකතිකු-කිලෙසාභිසංඛාර-පඤ්චකාමගුණා ධමමා හුත්වා අභාවධේන්ව අතිච්චා, උදයබ්බයපතිපිළනධේන්ව දුක්ඛා, ජරය මරණෙන වාති විධා විපරිනාමෙතබ්බසභාවහාය පකාතිවිජගනධේන්ව විපරිනාමධමමා. එවමෙත් අතිච්චදස්සනසුඛතාය රූපධිමෙව විඤ්ඤාණඤ්ච විසුං ගහෙත්වා පුන උපධිවිභාගෙන සබ්බෙපි නෙභුමමිකධමෙව එකජ්ඣං ගහෙත්වා අතිච්චදුක්ඛානුපස්සනාමුඛෙන නථා බුජ්ඣිතකානං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයෙන සමමසනවාරෙ කපිතො. කාමඤ්ඤාත් ලකඛණවයමෙව පාලියං ආගතං. “යං දුක්ඛං තදනත්තා”ති පන වචනතො දුක්ඛ ලකඛණෙනෙව අනත්තලකඛණමපි දස්සිතමෙවාති වෙදිතබ්බං.

ගාථාය-උපධිසු භසං දිස්වාති තිසු උපධිසු භයතුපට්ඨානඤ්ඤා වසෙන භයං දිස්වා, තෙසං භාගිතබ්බතං පස්සිත්වා. ඉමිනා බලව විපස්සනං දස්සෙති. භයතුපට්ඨානඤ්ඤාමෙව හි විභජ්ජිත්වා¹ විසෙස වසෙන ආදිනවානුපස්සනා නිබ්බිදානුපස්සනාති ව ටුවෙති. ඡන්තිමරණ මජ්ඣගාති² එවං සමමසන්නො විපස්සනාඤ්ඤාං මග්ගෙන සටෙත්වා මග්ගපරමපරය අරහත්තං පතොතො ජාතිමරණං අතීතො නාම ගොති. කථං? සමපත්තා පරමං සන්තිනති පරමං උත්තමං අනුත්තරං සන්තිං සබ්බසංඛාරූපසමං නිබ්බාණං අධිගන්ත්වා. එවං භූතො ව කාලං කබ්බති භාවිතතොති වතුනං අරියමග්ගානං වසෙන භාවනාති සමයනිප්පත්තියා³ භාවිතකායසීලවිත්තපඤ්ඤානතා භාවිතතො මරණං ජීවිතඤ්ච අනතිනඤ්ඤොතො කෙවලං අත්තතො බක්ඛපරිනිබ්බාණ කාලං කබ්බති උදික්ඛති, න තස්ස කත්ථි පත්ථනා ගොතීති. තෙනාහ :-

“නාතිනඤ්ච මරණං නාතිනඤ්ච ජීවිතං,

කාලඤ්ච පටිකඛාමි නිබ්බිසං භතතො⁴ යථා”ති.

අධිමසුත්තං.

3 3 9.

නවමෙ-බාහුසොති බාහුතො, බාහුති ව අජ්ඣාසයබාහු අජ්ඣාසය සභාවො අධිපෙපහො, යො අධිමුත්තතිපි ටුවෙති. සංසඤ්ඤාතිති තාය බාහුසභාගතාය යථා බාහු යථා අජ්ඣාසයං අලුපියනති එකතො

1 සි. III & V. අවච්චා.

2 සි. II & IV. විසෙසනවසෙන

3 ම. මව්වගාති, “මජ්ඣගො”ති-පාලි.

4 සි. III & VI නිබ්බතතියා.

5 සඤා, ගවාතො.

* සඤා, සිද්ධායනතිපි.

හොනති. සමෙහනිති තාය එව සමානඤ්ඤාසයතාය එකවිත්තා
 හුතා සමාගච්ඡන්ති, අඤ්ඤාමඤ්ඤං භජන්ති, උපසංකමන්ති. අත්තනො
 රුචි-භාව -ඛන්ති-දිට්ඨියෝ වා තත්ථ තත්ථ සමෙ කඤ්ඤන්තා පච්ඡන්තන්ති.
 භිනාධිමුත්තිභාති හිනෙ කාමගුණාදිකෙ අධිමුත්ති එතෙසන්ති=
 භිනාධිමුත්තිකා, හිනාඤ්ඤාසයා. කල්‍යාණාධිමුත්තිභාති කල්‍යාණෙ
 නෙකඛමොදිකො අධිමුත්ති එතෙසන්ති=කල්‍යාණාධිමුත්තිකා, පඤ්ඤි
 තඤ්ඤාසයා. සවෙ හි ආචරියුපඤ්ඤායා න සීලවනො, අනෙතවාසික
 සද්ධිවිහාරිකා ව සීලවනො. තෙ ආචරියුපඤ්ඤායෙපි න උපසං
 කමන්ති, අත්තනො සදිසෙ සාරුපෙප භික්ඛුයෙව උපසංඝමන්ති. සවෙ
 පන ආචරියුපඤ්ඤායා සීලවනො, ඉතරෙ න සීලවනො. තෙපි න
 ආචරියුපඤ්ඤායෙ උපසංඝමන්ති, අත්තනො සදිසෙ භිනාධිමුත්තිකො
 යෙව උපසංඝමන්ති. එවං උපසංඝමන්තං¹ පන න කෙවලං එතරහි
 යෙව, අඵඛො අතීතානාගතෙපීති දසෙසනො “අතීතමපි භික්ඛවෙ”ති
 ආදිමාග. සඤ්ඤිපතො සංකිලෙසධමෙමසු අභිනිවිට්ඨා භිනාධි
 මුත්තිකා, වොදානධමෙමසු අභිනිවිට්ඨා කල්‍යාණාධිමුත්තිකා. ඉදං පන
 දුස්සීලානං දුස්සීලසෙවනමෙව සීලවන්තානං සීලවන්තසෙවනමෙව
 දුපපඤ්ඤානං දුපපඤ්ඤාසෙවනමෙව පඤ්ඤවන්තානං පඤ්ඤවන්ත
 සෙවනමෙව කො නියාමෙතීති? අඤ්ඤාසයධාතු නියාමෙති. සමඛහුලා
 කීර භික්ඛු එකසමිං ගාමෙ භික්ඛවාචාරං වරන්ති. තෙ මනුස්සා ඛහුං
 භත්තං² ආගරිත්වා පත්තාති පුරෙත්වා යථා සභාගං³ පරිභුඤ්ජාති
 දත්වා උයෙසාජෙජුං. භික්ඛු ආහංසු-ආචුසො මනුස්සා ධාතුසංයුත්තං⁴
 කමෙව පයොජෙන්නීති. එවං අඤ්ඤාසයධාතු නියාමෙතීති. ධාතුසං
 යුත්තෙතන⁵ අයමත්ථො දීපෙතඛෙබ්බා. ගිජ්ඣකුටපඛෙතසමිං හි ගීලාන
 සෙය්‍යාය භිප්පනො භගවා ආරක්ඛත්ථාය පරිවාරෙත්වා වසන්තොසු
 සාරිපුත්තමොග්ගලානාදිසු එකමෙකං අත්තනො පරිසාය සද්ධිං
 වඩකමන්තං ඔලොකෙත්වා භික්ඛු ආමනෙතසි: “පස්සථ නො තුමෙහ
 භික්ඛවෙ සාරිපුත්තං සමඛහුලෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං වඩකමන්තන්ති?
 එවමහනෙත. සඛෙබ්බ ඛො තෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු මහාපඤ්ඤා”ති⁶
 සඛෙබ්බං විත්ථාරෙතඛෙබ්බං.

ගාථාසු-සංඝග්ගාති සංකිලෙසතො සගවාසාදිවසෙත සමායො
 ගතො. අථවා දස්සනසංඝග්ගො සචණ්සංඝග්ගො සමුලාපසංඝග්ගො
 ගමොගසංඝග්ගො කායසංඝග්ගාති එවං පඤ්ඤවිධෙ සංඝග්ගෙ යතො
 තුතොව සංඝග්ගතො. වනථො ජානොති කිලෙසො උපපන්නො
 මග්ගෙන අසමුගතො. අසංඝග්ගාති ජීජ්ජතීති සංඝග්ගපටිකෙඛපෙත
 කායවිවෙකආදිනා පුබ්බභාගෙ ජීජ්ජත්වා පුන අවචන්තාසංඝග්ගෙන

1. සී. I. IV. & V භාව.

4. සී. I. IV. V & සෘ. යථා සභාගෙන.

2. සී. I. IV. & සෘ. උපසංකමන්ති.

5. සෘ. සමපයුත්තෙ.

3. සී. I. IV. & සෘ. ඛහුමන්තං.

6. සී. V. සෘ. සමපයුත්තෙන.

7. සෘ. පුඤ්ඤාති.

සමුච්ඡේදවිවෙකෙන ජිජ්ජානි පතියති. එතතාවතා සංකේධපතො
 භිනාධිමුත්තියා සමුදයො අත්ඛන්තො ව දසසිනො හොති. යසමා පන
 තෙ සංසග්ගා හෙ ව කිලෙසා කොසජ්ජවසෙන උපපජ්ජන්ති වෙව
 වසිසන්ති ව, න විරියාරම්භවසෙන. තයමා භිනාධිමුත්තියෙ කුසිත
 පුග්ගලෙ වජේත්වා කල්‍යාණාධිමුත්තියෙ ආරභිවිජියෙ සෙවනෙත්ත
 අසංසග්ගෙන¹ සංසග්ගජො වනටො ජිජ්ජානෙත්තියා යථා චුත්තමත්තං
 විත්තාරතො දසෙන්නො කුසිතසෙවනාය නාව ආදිතවං පකාසෙත්තුං
 “පරිත්තා දුරු”න්ති ආදිමාහ. තත්-පටිත්තං දුරුන්ති බුද්ධං කට්ඨ
 මයං කුලං² සථා සිද්ධෙ මහණ්ණවෙති යථා බුද්ධං කුලං ආරු
 හිත්වා³ මහාසමුද්ධං නරිකුකාමො තීරං අප්පභා සමුද්ධපේකියෙව
 සිද්ධෙය්‍ය පතීත්වා මච්ඡනච්ඡපහකොනා⁴ භවෙය්‍ය. එවං භූසිනං ආගමම
 සාධුජීවිසි සිද්ධතීති එවමෙව කුසිතං විරියාරම්භරහිතං කිලෙසවසිකං
 පුග්ගලං නිසංසාය තෙන කතසංසග්ගො සාධුජීවිසි පරිසුද්ධාජ්ජෙව පරි
 සුද්ධසිලොපි සමානො භිතසංසග්ගො උපපන්නොති නාමවිභක්කාදිති
 ඛජ්ජමානො පාරං ගන්තුං අසමත්තො සංසාරණ්ණවෙ යෙව සිද්ධති.
 නසමාති යසමා එවමනත්තාවතො කුසිතසංසග්ගො, තසමා තං ආගමම.
 ආලසියානුයොගෙන කුච්ඡතං සිද්ධතීති-භූසිනං, තතො එව භිත
 විජියං නිබ්බිජියං අකල්‍යාණමිත්තං⁵ පරිවජේය්‍ය. එකනෙත්තෙව
 පන කායවිවෙකාදිනඤ්චව නදඛගවිවෙකාදිනඤ්ච වසෙන පටි
 විනෙත්තති, තතො එව කිලෙසෙති ආරකතතා=අභිසෙති පරිසුද්ධෙති,
 නිබ්බාණං පති පෙසිතතතභාවතො පතිනතෙත්තති, ආරම්භකක
 ඤ්චපතිජ්ඣානානං වසෙන කායනතො කායිකී, සබ්බකාලං පග්ග
 තිතවිජියතාය ආරභිවිජියෙති⁶ පණ්ඩිතෙති සප්පඤ්ඤාතිසෙව සහ
 ආවසෙය්‍ය සංවසෙය්‍යාති.

නවම සුත්තං.

3 3. 10.

දසමෙ-පටිභානාය සංවත්තන්තීති අවුද්ධියා භවන්ති, මග්ගාධි
 ගමය්‍ය පරිපජ්ජාය හොන්ති, අධිගහස්ස පන මග්ගස්ස පරිහාති
 නාම තත්ති. නසො ධම්මාති ධම්මාධිධානවසෙන උද්දිට්ඨධම්මෙ
 පුග්ගලාධිධානාය දෙසනාය විභජ්ජෙත්තො “ඉධ භික්ඛවෙ සෙවො
 තිකු”ති ආදිමාහ. තත්-කමම ආරම්භබ්බතො ආරුමො එතස්සාති=
 කමොග්ගමො. කමෙම රතොති=කමෙමරතො. කමොග්ගමං කමොග්ගරහිතං
 අනුයුත්තො පසුත්තොති=කමොග්ගමං අනුයුත්තො. තත්-කමම
 නාම: ඉති කතතබ්බං කමමං-සෙය්‍යජිදං? විවරවිවාරණං විවර
 කරණං උපත්ථමනං පත්තත්ථවිකං අංසබ්බිකං කායබ්බිකං ධම්ම

1. සි. I & IV. අසංසග්ගතො

2. ස්‍යා. බුද්ධං දුරු.

3. ස්‍යා. කට්ඨමය. කුලං. ආකර්ථානි.

4. සි. V & VI භත්තං.

5. ස්‍යා. නිබ්බිජියං මිත්තං.

6. ස්‍යා. ආරම්භිජියතාය ආරම්භිජියෙති.

කරකං ආධාරකං පාදකඤ්ඤිකං සමමජ්ජිනිති එවමාදිනං උපකරණානං කරණං, යඤ්ච විහාරෙ බණ්ඩපුලලාදිපටිසංඛිතරණං. එකවෙවාහි එතාති කරුණෙනා සකලදිවසං එතානෙව කරුණි, නං සක්ඛියෙනං වුත්තං. යො පන එතෙසං කරණවෙලායමෙව එතාති කරුණි, උද්දෙසවෙලායං උද්දෙසං ගණනාති, සජ්ඣායවෙලායං සජ්ඣායති, වෙනියඛගණවත්තාදිකරණවෙලායං වෙනියඛගණවත්තාදිති කරුණි, මනසිකාරවෙලායං මනසිකාරං කරුණි සබ්බජානකමට්ඨානෙ වා පාරිනාරියකමට්ඨානෙ වා, න සො කම්මාරුමො නාම. තස්ස තං “යාති ඛො පන තාති සමුභවමාරිනං උච්චාවචාති කිඤ්ඤාදිකරුණි, තත්ථ දුක්ඛා හොති අනුලසො, නත්තූපායාය චිමංසාය සමන්තාගතො, අලං කාතුං අලං සංවිධාතු”නති ව ආදිනා සත්ථාර අනුඤ්ඤානකරණමෙව¹ හොති. **භස්සාධමොති** යො භගවතා පටිසංඛිතතරුජකථාදි වසෙන රත්තිජිවං චිතිනාමෙති, අයං භස්සං පරියන්තකාරී න හොති, භස්සාරුමො නාම. යො පන රත්තිමපි දිවාපි ධම්මං කථෙති, පඤ්ඤං විසංකප්පෙති, අයං අප්පභස්සො භස්සං පරියන්තකාරීයෙව. කස්මා? “සන්තිපතිතානං වො භික්ඛවෙ චයං කරුණියං-ධම්මි වා කථා අරියො වා තුණ්හිභාවො”ති වුත්තවිධිංයෙව පටිපන්නොති. **නිද්දරමොති** යො යාවදත්ථං උදරවදෙහනං භුඤ්ජිතා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං² මිඤ්ඤාසුඛං අනුසුඤ්ඤාති, යො ව ගච්ඡන්නොපි නිසින්නොපි සීතොපි³ පීන මිඤ්ඤාතිභූතො නිද්දයති, අයං නිද්දරමො නාම. යස්ස පන කරජ කායගෙලෙඤ්ඤාන විත්තං භවඛං ඔත්රති, නායං නිද්දරමො. තෙනෙවාහ:- “අභිජානාමි ඛො පනාහං අග්ගිවෙස්සන ගිව්හානං පච්ඡමෙ මාසෙ පච්ඡාහත්තං පිණ්ඩපාතපටිකකන්නො වතුගාතුණං සඛ්ඝාරිං පඤ්ඤාපෙතා දකඛිණෙන පස්සෙන සතො සමපජානො නිද්දං ඔක්කමිතා”ති. එත්ථ ව පුත්ථජ්ජනකලාණකොපි සෙඛොත්ථෙව වෙදිතබ්බො. තස්මා තස්ස සබ්බස්ස පි විසෙසාධිගමස්ස, ඉතරෙසං උපරි විසෙසාධිගමස්ස ව පරිනානාය සංවත්තනාතිති වෙදිතබ්බං. සුක්ක පක්කස්ස වුත්තවිජරියයෙන⁴ අත්ථවිභාවනා වෙදිතබ්බො.

ගාථාසු-**උදධනොති** විත්තවිකෙඛපකරෙන උද්ධවෙවන උද්ධනො අවුපසන්නො. **අප්පකිච්චස්සාති** අනුඤ්ඤාතස්ස පි වුත්තප්පකාරස්ස කිච්චස්ස සුත්තප්පසුත්තකාලෙයෙව කරුණෙනො අප්පකිච්චො අස්ස භවෙය්‍ය. **අප්පමිදොති** “දිවසං වඛකමෙන නිසජ්ජායා”ති ආදිනා වුත්තජාගරියානුයොගෙන නිද්දරගිතො අස්ස. **අනුදධනොති** භස්සා රුමිතාය උප්පජ්ජනකවිත්තවිකෙඛපස්ස අභස්සාරුමො හුත්වා පරි චජ්ජෙන න උද්ධනො වුපසන්තවිත්තො, සමාගිතොති අත්ථො. සෙසං

1. සි. කරුණමෙව නං.

3. භ්‍යා. න දිසෙති.

2. සි. VI, එස්සසුඛං.

4. සි. III V & භ්‍යා, මිපරියායෙනා.

පුබ්බෙ වුත්තනායතනා සු විඤ්ඤායාමෙව. ඉති ඉමස්මිං වග්ගෙ පස්ම-
දුතිය¹-චතුත්ථ-පඤ්චම-ඡට්ඨ-සත්තම-අස්ම-නවමෙසු සුත්තෙසු වට්ට-
කපිතං, ඉතරෙසු වට්ටවිවට්ටං.

දසමසුත්තං.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. 4. 1.

චතුත්ථවග්ගස්ස පස්මෙ-අකුසලා විනාශකාති අකොසලසම්මුතා
විනාශකා, මිච්ඡා විනාශකාති අත්ථො. අනවඤ්ඤානති පටිසංසුත්තොති
එත්ථ-“අනවඤ්ඤානති”ති අනවඤ්ඤා පරෙති අත්තතො අභිලිභතා අපරි-
භූතතා,² ‘අහො චත මං පරෙ න අවජානෙය්‍ය’නති එවං පවත්තො
ඉච්ඡා වාදො, තාය අනවඤ්ඤානතියා පටිසංසුත්තො සංසට්ඨා, තං වා
ආරබ්භ පවත්තො=අනවඤ්ඤානති පටිසංසුත්තො විනාශකා. තස්මා‘කථං
නු ඛො මං පරෙ ගහට්ඨා වෙව පබ්බජ්‍යා ව න ඔරුතො දගෙය්‍ය’නති
සම්භාවනාකම්මතාය ඉච්ඡා වාදෙ යත්වා පවත්තිතවිනාශකාසෙසනං අධි-
වචනං. ලාභ-සක්කාර-සිලොකපටිසංසුත්තොති විචරද්ද්‍රාහෙන
වෙව සක්කාරෙත ච කිත්තිසද්දෙන ච ආරම්භකරණවසෙන
පටිසංසුත්තො. පරානුදදස්නාපටිසංසුත්තොති පරෙසු අනුද්දයතා
පරිරූපකෙන ගෙහසීතපෙමෙන පටිසංසුත්තො. යං සක්කාය වුත්තං :
“සංසට්ඨා විහරති රුජ්ජති රුජමහාමවෙවති බ්‍රාහ්මණෙති ගහපතිනෙති
තිත්ථියෙති තිත්ථියසාවනෙති-සහ නන්දී, සහ සොකී, සුඛිතෙසු සුඛිතො,
දුක්ඛිතෙසු දුක්ඛිතො, උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු අත්තතො
වොයොගං³ ආපජ්ජ්‍යා”ති.

භාථාසු-අනවඤ්ඤානතියා පටිසංසුත්තො පුග්ගලො=අනවඤ්ඤානති
සංසුත්තො. ලාභසක්කාරෙ ගාරවො එතස්ස න ධම්මෙති=ලාභ
සක්කාරගාරවො. සුඛදුක්ඛෙසු අමා සහ භවාති=අමච්චා, සහාය සද්දසා
උපට්ඨාතා. තෙති ගෙහසීතපෙමවසෙන සහ නන්දසිලො=සහ නන්දී
අමවෙවති. ඉමිනා පරානුද්දයතාපටිසංසුත්තං විනාශකං දසෙස්සි.
ආරා සංඝෝජනකම්මාති ඉමෙති තිති විනාශකෙති අභිභූතො
පුග්ගලො සංයෝජනකම්මයතො අරහත්තතො දුරෙ, තස්ස තං දුලල
භනති අත්ථො. සුත්තපසුනති පුත්තෙත ව පසවො ව, පුත්තසද්දෙන
වෙත්ථ දුරදයො, පසුසද්දෙන අස්ස-මග්ග-බෙත්ත-වත්ථාදයො ව සමග
තිතා. ඩිට්ඨාහෙති විවාහකාරූපනෙ, ඉමිනා ආවාහොපි සමගතිතො.
සමගභානිති පරිග්ගහානි,⁴ පරිකාරසමගහානිති⁵ අත්ථො. “සත්ථ
මානි”ති ව පස්නති. මිත්තසත්ථමානිති අත්ථො. සබ්බත්ථ “ගිත්වා”ති

1. සි. දුතිය තතිය.

2. සි. I. IV & ස්‍යා, අපරිභූතතො.

3. සි. අත්තතා වොයොගං අපජ්ජති”ති.

4. සි. V & VI, පරිකාරානි.

5. සි. ගහානීති.

සමබ්බො. හතෙකො සො නාදිසො ගිණ්ණුති සො යථාචුත්තං සබ්බ පසඤ්චං පරිච්චජ්ඣා යථා සත්ථාරා චුත්තාය සමමාපටිපත්තියා පසසි තබ්බතො¹ නාදිසො, සංසාරෙ භයං ඉක්කන්ති=භික්ඛු උත්තමං සමබ්බාධං අරහත්තං පනතුං අරහති.

පස්මසුත්තං.

3. 4. 2

උතිසෙ-සක්කාරෙනාති සක්කාරෙන ගෙතුභුතෙන. අථවා “සක්කාරෙනා”ති සක්කාරගෙතුනා, සක්කාරගෙතුකෙන වා. සක්කාරං හි තිස්සාය ඉධෙකවෙව පුග්ගලා පාපිච්ඡා ඉච්ඡාපකතා ඉච්ඡාවාරෙ ධ්වං සක්කාරං නිබ්බන්ධනසාමාති අනෙකවිතිතං අනෙසනං අප්ප තිරුපං ආපජ්ජිතා ඉතො චුතා අපායෙසු² නිබ්බන්ධනති. අපරෙ යථා සක්කාරං උභිතා තංතිමිත්තං මාන-මද-මච්ඡරියාදිවසෙන පමාදං ආපජ්ජිතා ඉතො චුතා අපායෙසු නිබ්බන්ධනති. යං සක්කාරෙ චුත්තං-“සක්කාරෙන අභිභුතා පරියාදින්නවිත්තා”ති.

තත්-අභිභුතාති අර්ථකාරීත්වං. පරියාදිගන්විත්තාති වෙපිත විත්තා, ඉච්ඡාවාරෙන මානමදදිනා ව බයං පාපිතකුසලවිත්තා. අථවා “පරියාදින්නවිත්තා”ති පරිතො ආදින්නවිත්තා, චුත්තප්පකාරෙන අකුසලකොට්ඨාසෙන යථා කුසලවිත්තස්ස උප්පත්තිවාරෙ න ගොති, එවං සමන්තතො ගතිනවිත්තසන්නානාති අත්ථො. අසක්කාරෙනාති භිලෙචා පරිභවිතා පරෙහි අත්තති පවත්තිතෙන අසක්කාරෙන ගෙතුනා, අසක්කාරගෙතුකෙන වා මානාදිනා. සක්කාරෙන අසක්කාරෙන මාති කෙහිවි පවත්තිතෙන සක්කාරෙන, කෙහිවි පවත්තිතෙන අසක්කාරෙන ව, යෙ හි කෙහිවි පස්මං සක්කාරා හුතා තෙහියෙව අස්සඤ්ඤාවං³ ඤාතා පච්ඡා අසක්කාරා ගොනති. නාදිසෙ සක්කාරෙ චුත්තං-“සක්කාරෙන ව අසක්කාරෙන වා”ති. තත්-සක්කාරෙන අභිභුතා දෙවදහතාදයො නිදසෙස්සනබ්බා. චුත්තං ගෙනං:-

“එලං වෙ කදලිං ගතති එලං වෙචං එලං නලං,

සක්කාරෙ කාපුරිසං ගතති ගබ්බො අස්සනරිං යථා”ති.

සාමුහිකං උපරි කතෙන අසක්කාරෙන ව අභිභුතා දණ්ඩකීර්ජ-කාමිකීර්ජ-මෙජ්ඣිරජාදයො නිදසෙස්සනබ්බා. චුත්තමපි වෙනං:-

“කිසං හි වච්ඡං අවනිරිය දණ්ඩකී,
උච්ඡින්නමුලො සප්තො සරට්ඨො,
කුකකුලනාමෙ තිරයමහි පච්චති,
තස්ස පුලිඛනාති පනනති කායෙ”ති.

1. සි & සනා. තථා පසසිතබ්බතො. 2. සි. I & IV. තිරසෙසු.

3. සි. I. II. IV & සනා. අභාරභාවං.

“යො සඤ්ඤතෙ පබ්බජිතෙ අවඤ්ඤයි,
ධම්මං හණ්ණෙන සමඤ්ඤෙ අදුසකො,
තං කාලිකිරං¹ සුතඛා පරස්,
සඛගම්ම බාදනති විජ්ජමාන”නති.

තථා :-

“උපහච්ච මානං මෙජ්ඣො,
මානඛගසම්මං යසසීනො,²
සපාරිසජ්ජො උච්ඡින්නො,
මෙජ්ඣාරඤ්ඤං තද අඤ්ඤ”ති.

සකකාරෙත ව අසකකාරෙත ව අභිභූතා අඤ්ඤතිඤ්ඤා නාථ
පුත්තාදයො නිදසෙය්‍යහබ්බා.

ගාථාසු-උභයෙන උභයෙන සකකාරෙත ව අසකකාරෙත ව.
සමාධි න විකම්පනීති න වලති එකාග්‍යභාවෙව තිට්ඨති. කස්ස
පන න වලතිති? ආහ: අසපමාණ³ විහාරිනොති යො පමාණ
කර්මමානං රුහාදීනං සුප්පභිතතතා අපමාණවිහාරී අරහා, වස්ස.
සො හි ලොකධම්මෙහි න විකම්පති. සුමුමදිට්ඨිවිපක්‍යහනති එල
සමාපතතිඅත්ථං⁴ සුමුමාය දිට්ඨියා පඤ්ඤය අභිණ්‍යං පවත්තවිපක්‍ය
තතතා සුමුමදිට්ඨිවිපක්‍යකං. උපාදානකකියාදමනති චතුත්තං උපා
දානානං බයං පරියොසානභූතං අරහත්තඵලං ආරම්භබ්බං එතස්සාති=
උපාදානකකියාදමං. සෙසං චුත්තනයම්මෙව.

දුතිසසුත්තං.

3. 4. 3.

තතිශ්‍යෙ-දෙවෙසුති සිපෙත්වා අරුපාවචරදෙවෙ වෙව අසඤ්ඤ⁵
දෙවෙ ව තදඤ්ඤසු උප්පතතිදෙවෙසු. දෙවසඤ්ඤති දෙව්‍යානං
පිතිසමුදාහාරසඤ්ඤ. නිවජ්ජනනීති අඤ්ඤමඤ්ඤං අලලාපසලලාප
වසෙන පවත්තනති.⁶ සමයා සමයං උපාදායාති සමයතො සමයං
පටිච්ච. ඉදං චුත්තං හොති: යසම්ම කාලෙ සිතා තෙ දෙව්‍යා නං කාලං
ආගම්ම නං⁷ පසසිස්සනති, තතො නං සමයං සම්පත්තං ආගම්මාති.⁸
“සමයං සමයං” උපාදායා”ති ව කෙවි පඨනති. තෙසං-නං නං සමයං
පටිච්චාති අත්ථො.

යසම්මං සමයෙති යද- “අට්ඨකඛිඤ්ඤපමා නාමා”ති ආදිනා,
“සම්මාධො සරුවාසො”ති ආදිනා ව කාමෙසු සරුවාසෙ ව¹⁰ ආදිනවා
තප්පටිපක්‍යතො නෙකධම්මෙ ආනිසංසා ව සුදිට්ඨා හොනති, තයම්මං.

1. සි. II & IV. නාමිකෙරං.

2. සතා යසසීනො

3. සි. III. V. VI & සතා. අපමාද.

4. සතා. අභිගමාය.

5. සතා. අඤ්ඤඤී.

6. සතා. පඨනති

7. සි. ආගාමිනං.

8. සි. III. V & VI. ආගමාති

9. සි. සමයං.

10. සතා. වාසෙසු ව.

සමයෙ, තද, තිස්ස එකනෙතන පබ්බජ්ජාය විතතං නමිති. අදිස සාවනොති අරියස්ස බුද්ධස්ස භගවතො සාවකො සාවකභාවං උපගන්තුකාමො, අරියසාවකො වා අවස්සංභාවී, අනම්මහවිතං¹ සාවකා හි බොධිසත්තං සක්ඛාය අයමාරමො. ගතසමස්සං ඛණා රෙඤ්ඤාති තෙසෙ ව මෙසුඤ්ච ඛණාරෙඤ්ඤා අපනෙඤ්ඤා. කාසාසාති වස්ථාති අවජාදෙඤ්ඤාති කසායෙන රත්තත්තං=කාසායාති බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡිකාති වස්ථාති නිවාසෙඤ්ඤා වෙව පාරුච්ඤා ව. අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජ්ජාය වෙනෙති අගාරස්මා සරා නිකං මිඤ්ඤා අනගාරියං පබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජයානති පබ්බජ්ජාය වෙනෙති පකපෙති, පබ්බජ්ජති² අනෙතං. එත්ථ ව යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවණ්ණිජාදිකමං අගාරියනති වුච්චති, තඤ්ඤා පබ්බජ්ජාය නත්ථි. තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියනති සද්දතබ්බා. මාරෙතාති කිලෙසමාරෙන. සබ්බාමාය වෙනෙති පුජ්ඣිකත්වාය විතතං උපපාදෙති, මාරං අභිච්ඡෙදාං සන්තයති. යස්මා පන එවරුපස්ස පටිපජ්ජනකපුග්ගලස්ස දෙවපුත්තමාරෙපි අනතරයාය උපකකමති, තස්මා “මාරෙන”ති එත්ථ දෙවපුත්තමාරෙනාතිපි අනෙතං වෙදිතබ්බා-තස්සාපි අයං ඉච්ඡාචිකාතං කරිස්සතෙවාති. යස්මා පන පබ්බජ්ජිතදිවසතො පට්ඨාය බුරුග්ගතො වා පට්ඨාය සීලාති සමාදියන්තො පරිසොධෙතො සමථි විපස්සනාසු කමං කරෙතො යථාරහං තද්ධගප්පගාන-විකම්මන නප්පගානානං වසෙන කිලෙසමාරං පරිපාතෙති නාම, න පුජ්ඣිකති නාම-සමපගාරස්ස අභාවතො. තස්මා වුත්තං “මාරෙන සද්ධං සබ්බා මාය වෙනෙති”ති.

සත්තනිතිනති කොට්ඨාසතො සත්තනනං. පහෙදතො පන තෙ සත්තනිංස ගොනති. කථං? “වත්තාරෙ සතිපට්ඨානා වත්තාරෙ සමමප්පධානා වත්තාරෙ ඉද්ධිපද පඤ්චිත්ථියාති. පඤ්චබ්ලාති සත්ත බොජ්ඣංගා අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො”ති. එවං පහෙදතො සත්තනිංසවිධාපි සතිපට්ඨානාදිකොට්ඨාසතො සත්තෙව ගොනතිති වුත්තං “සත්තනන”නති.

බොධිපක්ඛිසානනති බුජ්ඣිකට්ඨෙත බොධිති³ ලද්ධනාමස්ස අරිය පුග්ගලස්ස මග්ගඤ්ඤාස්සෙව වා පකෙඛ භවානං=බොධිපක්ඛිසානං, බොධිකොට්ඨාසියානනති අනෙතං. “බොධිපක්ඛිසාන”නතිපි පාඨො. බොධිපක්ඛිවත්තානං බොධිපකෙඛ වා නියුත්තානනති අනෙතං. භාව නානුසොගමනුසුතෙනාති විපස්සනං උස්සකකාපෙඤ්ඤා අරියමග්ග භාවනානුසොගමනුසුතෙනා. විපස්සනාකම්මෙති සතිපට්ඨානාදයො පරියයෙන බොධිපක්ඛිසා නාම, මග්ගකම්මෙත්ථෙව පන තෙ නිප්පරි යායෙන බොධිපක්ඛිසා නාම ගොනති.

1. සො. අනම්මහවි, තං.

2. සො. පබ්බජ්ජසතිති,

3. හි & සො. බොධොති.

ආසවානං ඛයාති කාමාසවාදිනං සබ්බෙසං ආසාවානං ඛයා, ආසවෙසු හි බිණෙසු සබ්බෙපි කිලෙසා බිණායෙව හොනති, තෙන අරහත්තමයො වුතො හොති. **අනාසවනති** ආසවවිරතිනං. **වෙතො විමුතතිං පඤ්ඤා විමුතතිනති** එත්-‘වෙතො’ වචනෙන අරහත්ත ඵලසමාධි, ‘පඤ්ඤා’ වචනෙන නංසමපසුත්තා ච පඤ්ඤා වුත්තා.¹ නත්-සමාධි රුගතො විමුත්තත්තා වෙතො විමුතති, පඤ්ඤා අවිජ්ජාය විමුත්තත්තා පඤ්ඤා විමුතතිනි වෙදිතබ්බා. වුත්තං හෙතං හගවතා:- “යො හිංසා භික්කවෙ සමාධි, නදංසා සමාධි ඤ්ඤං, යා හිංසා භික්කවෙ පඤ්ඤා, නදංසා පඤ්ඤා ඤ්ඤං. ඉති ඛො භික්කවෙ රුගවිරුගා වෙතො විමුතති, අවිජ්ජාවිරුගා පඤ්ඤා විමුතති”ති. අපිවෙත් සමථඵලං වෙතො විමුතති, විපස්සනාඵලං පඤ්ඤා විමුතතිනි වෙදිතබ්බං.

දිට්ඨං ව ඛමෙමති ඉමසමිං යෙව අත්තභාවෙ. **යසං අභිඤ්ඤා සච්ඡි කාමාති** අත්තනා යෙව අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය පච්චකං කාමා අපරපාච්චයෙන ඤාමා. **උපසමපජ්ජ විහරති** පාපුණ්ණිවා සමපා දෙතා විහරති. **නමෙව සබ්බාමසිසං අභිවිජ්ජි අජ්ඣාචසති** මාරං අභිවිජ්ජිතා විජ්ජනවිජයත්තා තෙන කතසබ්බාමසබ්බානස්ස අරිය මගස්ස සිසභුනං අරහත්තඵලසමාපත්තිඉස්සරියට්ඨානං අභිභවනො ආවසති, සමාපජ්ජති ඉදෙව ආරො. ඉමෙ ච දෙවසඤ්ඤා දිට්ඨසච්චෙසු දෙවෙසු පවත්තනති, විසෙසනො සුඛවාසදෙවෙසුනි වෙදිතබ්බං.

ගාථාසු-මහනනනති සීලාදිගුණමහතෙන න මහනතං. **විනසා රදනති** සාරජ්ඣකරුනං කිලෙසානං අභාවෙන විගතසාරජ්ජං, අපගත මඛකුභාවං. **සුට්ඨිසාපඤ්ඤාති** අස්සාදිසු අස්සාජානියාදයො විය පුරි සෙසු ආජානියභුත උත්තමපුරිස. **උජ්ජසමජ්ජගුති** පවුරජනෙති ජෙතුං අසකකුණෙය්‍යං කිලෙසවාහිතිං අභිභවි අජෙක්ඛාත්තරි. “අජ්ජ සිති”පි පඨනති. අජ්ජිති අරො. **ජෙක්ඛාන මච්චනො සෙනං විමොක්ඛෙන අනාවරනති** ලොකත්තයාභිබ්බාපනතො² දියසි සහස්සාදිවිභාගතො ච විපුලත්තා අඤ්ඤාති ආවරිතුං³ පටිසෙ බෙතුං අසකකුණෙය්‍යත්තා ච අනාවරං මච්චනො මාරස්ස සෙනං විමොක්ඛෙන අරියමගෙන ජෙක්ඛා⁴ යො ත්වං උජ්ජයං අජසි, නස්ස නමො හෙ සුට්ඨිසාපඤ්ඤාති සමබ්බො. **ඉති**ති⁵ වුත්තප්පකාරෙන. හිති නිපාතමත්තං. **එනං පත්තමානසං** අධිගතාරහත්තං බිණාසවං **දෙවනා නමස්සනති** වුත්තමෙවත්තං නිගමනවසෙන දස්සෙති. අථවා “ඉති”ති ඉමිනා කාරණෙන. කිං පන නං කාරණං? නමුචි සෙනාවිජයෙන පත්තමානසත්තං. ඉමිනා කාරණෙන එවං දෙවනා නමස්සනතිනි අරො. ඉද්දති නං කාරණං ඵලතො දස්සෙතුං. **නං හි නස්ස නමස්සනති** සෙන මච්චවසං චජෙති වුත්තං. තස්සරො:

1. සි. I. II & IV. දස්සිතා.

4. සතා. ජිත්තා.

2. සි. I. II. IV & සතා. අභිජ්ජාපනතො.

5. සි. II & IV. ඉතිනි පදං.

3. සි. I. II. IV & සතා. ආභරිතුං.

III & V. ඉතිනි පර.

යසමා තස්ස පුරිසාජ්ඣායා පණ්ඩිතො¹ ගවෙසනනාපි දෙවා අනු මහතමපි නං කාරණං න පස්සන්ති, යෙන සො මච්චුනො මරණස්ස වසං වජෙ උපගවේත්ය්, තස්මා නං විසුද්ධිදෙවා නමස්සන්ති.

නතිසසුතනං.

3. 4. 4.

වතුන්ට-සද්ධි යසමිං කලෙ. දෙවොති උප්පත්තිදෙවො. නයො හි දෙවා: සමමුතිදෙවා² උප්පත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවාති. තෙසු-සමමුතිදෙවා නාම: රුජානො බහන්තියා. උප්පත්තිදෙවා නාම: වාභුමමහා රුජිකතො පට්ඨාය නුද්ධරිදෙවා. විසුද්ධිදෙවා නාම: බිණ්ණසවා. ඉධ පන කාමා වචරදෙවො අධිපොපනො. තෙන වුත්තං 'දෙවොති උප්පත්තිදෙවො'ති. දෙවභාසානි දෙවසමුගතො, දෙවට්ඨානතො වා, දෙවලොකතොති අන්තො. සමුගතිවාසවාචකො හි අයං කායසද්දො. වචනබමෙමාති මරණධමෙවා, ආසුක්කයෙන වා පුඤ්ඤානායෙන වා උපට්ඨනමරණොති අන්තො. පස්සස්ස පුබ්බතිමිත්තානි පානුගමනානි අස්ස උපට්ඨිත මරණස්ස දෙවපුත්තස්ස පඤ්ච මරණස්ස පුබ්බතිමිත්තානි උප්පජ්ජන්ති, පකාසාති වා ගොන්ති. මාලාමිලාසනානි තෙන පිලකුමාලා මජ්ඣකති කසමයෙ ආනපෙ බිහ්වාපිය මිලානා විගතසොභා ගොන්ති. වස්ඨානි කිලියනානි සරදසමයෙ විගතවලාගතො ආකාසෙ අභ්‍යුසුක්කමාන බාලසුරියසද්ධිපපභානි නානාවිරුගවණණානි තෙන නිවන්පාරාන වන්ති තඤ්ඤායෙව කද්දමෙ බිපිත්වා මද්දිහානි පිය විගත³ පභානි මිලිනාති ගොන්ති. කවෙජ්ති සෙද මුච්චනාති සුපරිසුද්ධාතිමණි පිය සුසික්කවසිප්පාවරියරිච්චා⁴ සුචණ්ණපතිමා පිය ච පුබ්බෙ සෙදමල ජලලිකාරතිහසරියරස්ස හස්මිං බණෙ උනොති කවෙජ්ති සෙදධාර සඤ්ඤානි පඤ්ඤානි, න කෙවලඤ්ච කවෙජ්ති යෙව, සකලසරියරමපි පතස්ස සෙදජලකණ්ණිකා මුඤ්චති යෙව, යෙන ආමුත්තමුත්තාජාල ගවච්ඡිතො පිය තස්ස කායො ගොති. කායෙ දුබ්බණ්ණිසං ඛක්කමනීති පුබ්බෙ පටිසංකිතො පට්ඨාය යථානුභාවං එකයොජනං වියොජනං යාව මාදසයොජනමපි පදෙසං ආභාය ඵරිත්වා විජේජාතමානො කායො ගොති බණ්ඩවචපාලිචවාදි විරතිතො. න සිහං න උණං උපසානක්ඛං. දෙවධිතා සොළසවයසුද්දසිකා පිය ගොති, දෙවපුත්තො විසති වසුද්දසිකො පිය. නං බණ්ණයෙව නිප්පභෙ නිත්තෙජෙ කායෙ විරුපභාවො අනුපවිසති සණ්ඨාති.⁵

1. ස්වා පණ්ඩිතස්ස.

3. සි. III & V. මග්ග.

2. ස්වා සමමුතිදෙවා.

4. සි. III & V. රඤ්ජන.

5. සි & ස්වා. කායෙ දුබ්බණ්ණිසං ඛක්කමනීති පුබ්බෙ යථානුභාවං එකයොජනං වියොජනං යාව මාදසයොජනමග්ගෙපි පදෙසං ආභාය ඵරිත්වා විජේජාත මාන කායෙ නං බණ්ණයෙව නිප්පභො නිත්තෙජො විරුපභාවො අනුපවිසති සණ්ඨාති. පටිසංකිතො පට්ඨාය සිතං ගොති න උපසානක්ඛං න උණං, න බණ්ඩවචපාලිචවාදයො, දෙව ධිතා සොළසවයසුද්දසිකා පිය ගොති, දෙව පුත්තො විසතිවයසුද්දසිකා පිය.

සකෙ දෙවො දෙවාසනෙ නාහිරමනීති අත්තනො අව්චරගණෙති සද්ධිං කිලුනපරිවරණකදිබ්බාසනෙ න රමනී න විත්තසායාදං ලභති. තස්ස කීර මනුස්සගණනාය සත්තති දිවසෙති මරණං හවිස්සනීති ඉමානි පුබ්බතිමිත්තානි පාකුභවනති. සො තෙසං උපපත්තියා ඵව රූපාය නාම සමපත්තියා විනා හවිස්සාමිති බලවසොකානිභූතො හොති. තෙනස්ස කායෙ මහාපරිලාහො උපපජ්ජති. තෙන සබ්බතො ගත්තෙති සෙදි මුච්චනති. චිරතරං කාලං අපරිචිත¹ දුකෙතා තං අධිවාසෙත්තුං අසසකොනොනා ඵකචො ඩය්‍යාමි ඩය්‍යාමිති කඤ්ඤොනො පරිදො වනොනා කන්ථි අස්සාදං අලභනොනා විජ්ඣනොනා² තිස්සසනොනා³ තභිං තභිං ආභිණ්ඛති. ඵකචො සතිං⁴ උපට්ඨපෙත්වා කායවාචානි විකාරං අකාරොනොනාපි පියම්පසයොගදුක්ඛං අසගනොනා විහඤ්ඤ මානො විවරති.

ඉමානි පන පුබ්බතිමිත්තානි යථා ලොකෙ මහාපුඤ්ඤානං රුජරජ මහාමච්චාදීනංයෙව උක්කාපාත-භූමිවාල-වඤ්ඤාභාදීනි තිමිත්තානි පඤ්ඤායනති, න සබ්බෙසං. ඵවමෙව මහෙසක්කදෙවානං යෙව පඤ්ඤායනති. උපපත්තානි ච තානි ඉමානි මරණස්ස පුබ්බතිමිත්තානි නාමානි කෙවි දෙවා ජානනති, න සබ්බෙ. තත්ථ යො මඤ්ඤ කුසලකමෙමන නිබ්බතොනා, සො ඉදුනි චුතො න ජානාමි⁵ කුභිං නිබ්බතතිස්සාමිති භායති. යො පන මහාපුඤ්ඤා සො බහුං මයා දුතං දින්නං, සීලං රක්ඛිතං, පුඤ්ඤං උපවිතං, ඉතො චුතස්ස මෙ සුගතියෙව පාරිකඩ්ධානි න භායති, න විකම්පති. ඵවං උපට්ඨිත පුබ්බතිමිත්තං පන තං ගහෙත්වා දෙවතා නඤ්ඤවතං පවෙසෙනති. සබ්බදෙවලොකෙසු නඤ්ඤවතං අත්ථි යෙව. තීනි වාචානි අනුමො දෙනතීති ඉදුනි චුච්චමානෙති තීනි වචනෙති අනුමොදෙනති, මොදං පමොදං උප්පාදෙනති අස්සාසෙනති.⁶ ආසිත වසෙන⁷ වා තංඛණානු රූපං පමොදං කාරොනති. කෙවි පන “අනුමොදෙනති”ති පදස්ස ඔවදනතීති වදනති. ඉතොති දෙවලොකානො. හොති ආලපනං. සුගතීනති සුඤ්ජරගතිං, මනුස්සලොකං සක්කාය වදනති. ගමනානි පටි සක්ඛිගහණවසෙන උපෙති.

ඵවං චුතොනති ඵවං තදු තොති දෙවෙති තස්ස “ඉතො හො සුගතීං ගමනා”ති ආදිනා වත්තබ්බවචනෙ⁸ හගවතා චුතො. අඤ්ඤානෙති නාම ගොතොතන අපාකචො තස්සං පරිසායං නිසින්නො අනුසක්ඛිකුසලො ඵකො හික්ඛු-ඵතෙ සුගතීආදයො හගවතා අවිසෙසතො චුත්තා අවිභූතා, හඤ්ඤෙ විභූතතරෙ කාරුපෙස්සාමිති ඵතං “කිංචුතො හනොන”ති ආදිවචනං අවොච. සද්ධාදිගුණවිසෙසපටිලාභකාරණො

1 ස. 3. අපරිමිත.

2 සි. I, II, IV & ස. 3. විජ්ඣනොනා.

3 ස. 3. මසසසෙනොනා.

4 සි. I, II & IV. පි. 3, III, V & VI හි.

5 සි. II, IV & ස. 3. කො. ජානානි.

6 සි. III & VI. අස්සාදෙනති.

7 සි. III & VI. අභිවාදනවසෙන

8 සි. III & VI. චුත්තවචනෙ.

දෙවුප්පතනිගෙහුනො ව මනුස්සතනං දෙවනං අභිසම්මතනනි¹ ආග-
 “මනුස්සතනං බො භික්ඛු දෙවනං සුගතිගමනසංඛිත”නනි. සුගති
 ගමනනි සම්මා කට්ඨං වණ්ණිතං පොම්මනනනි අන්තො. සං මනුස්ස
 භුතොති එත් “ය”නනි කිරියාපරමසනං, තෙන- “පටිලභනි”ති
 එත් පටිලභනකිරියා පරමසියනි,² යො සද්ධාපටිලාභොති අන්තො.
 මනුස්සභුතොති මනුස්සෙසු උප්පන්නො මනුස්සභාවං වා පන්නො.
 යසම්මා දෙවලොකෙ උප්පන්නානං තථාගතස්ස ධම්මදෙසනා යෙහුයෙත්ත
 දුලලභා සවණාය, ත තථා මනුස්සානං. තසම්මා වුත්තං-“මනුස්සභුතො”ති.

තථාගතස්සවෙදිනෙ ධම්මවිනයෙති තථාගතෙත භගවතා
 දෙසිතෙ සික්ඛාත්තයසංගහෙ සාසනෙ. තං හි ධම්මතො අනපෙ
 තත්තා ධම්මො ව, ආසයානුරූපං වෙනෙය්‍යානං විනයතතො විනයො
 වානි=ධම්මවිනයො. උපනිස්සයසම්පත්තියා වා ධම්මතො අනපෙතත්තා
 ධම්මං අප්පරජකම්පාතිකං විනෙතීති³=ධම්මවිනයො. ධම්මෙත වා
 විනයො න දණ්ඩසන්තීති=ධම්මවිනයො. ධම්මසුත්තො වා විනයොති=
 ධම්මවිනයො. ධම්මාය වා සහ මග්ගඵල⁴ නිබ්බාණාය විනයොති=
 ධම්මවිනයො. මහාකරුණාසංඛිතසුඤ්ඤානසුඤ්ඤාදි ධම්මතො වා පවත්තො
 විනයොති=ධම්මවිනයො. ධම්මො වා භගවා ධම්මභුතො ධම්මකායො
 ධම්මසංඝාමි, තස්ස ධම්මස්ස වා විනයො න තකකියානනනි⁵=ධම්ම
 විනයො. ධම්මෙ වා මග්ගඵලෙ⁶නිප්පාදෙනබ්බවිසයභුතෙ වා පවත්තො
 විනයොති=ධම්මවිනයොති වුච්චති. තසම්ම ධම්මවිනයෙ.

සද්ධං පටිලභනිති “සවාකබානො භගවතා ධම්මො”ති ආදිනා සද්ධං
 උප්පාදෙති. සද්ධො හි ඉමසම්ම ධම්මවිනයෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජ
 මානො දිට්ඨධම්මික-සම්පරසික-පරමන්ත⁷ ආරාධෙස්සති. සුලද්ධලාභ
 සංඛ්‍යානනනි එත්-යථා ගිරිඤ්ඤ-සුචණ්ණ-බෙත්ත-වන්දාදිලාභො
 සත්තානං උප්පොගස්සං ආවහනි, බුද්ධිපාසාදිදුක්ඛං පටිබාහනි,
 ධනදුෂ්ටිද්ධං වූපසමෙති, මුත්තාදිරත්තපටිලාභගෙහු හොති,⁷ ලොක
 සත්තානිඤ්ඤ ආවහනි. එවං ලොකීයලොකුත්තරං සද්ධාපි යථා
 සම්භවං ලොකීයලොකුත්තරං විපාකස්සබ්බාවහනි, සද්ධාධුරෙත පටි
 පන්නානං ජාතිජරාදිදුක්ඛං පටිබාහනි, ගුණදුෂ්ටිද්ධං වූපසමෙති,
 සතිසමෙතොස්සබ්බාදිරත්තපටිලාභගෙහු හොති, ලොකසත්තානිඤ්ඤ
 ආවහනි. වුත්තං ගෙතං :-

“සද්ධො සිලෙන සම්පන්නො යසොභොගසම්පට්ටනො,
 යං යං පදෙසං භජති තත් තත්තෙව පුජිතො”ති.

1. සි. III. & V. අභිමිඛලසම්මතනනි.

2. සෘෂා, පරමසනි. [විනයං විනෙතීති.

3. සි. II. IV & සෘෂා. අප්පරජකම්පාතිකං.

4. සි. I. IV & සෘෂා. යථා මග්ගඵල.

5. සි. III & VI නිසේයානනනි.

6. සි. III & VI. සම්පරසිකන්තෙ

7. සි. II. IV & සෘෘ, ගෙහුතො.

එවං සද්ධාපටිලාභස්ස සුලඤ්ඤානාං වෙදිනබ්බා. යස්මා පනායං සද්ධාපටිලාභො අනුගාමිකො අනඤ්ඤසාධාරණො සබ්බසම්පත්තිගෙතු ලොකියස්ස ච භිරඤ්ඤස්ථවණණාදිධනලාභස්ස කාරණං. සද්ධො යෙව හි දුනාදීති පුඤ්ඤාති කත්වා උළාරාළාරති විතතුපකරණාති අධිගච්ඡති. තෙහි ච අත්තනො පරෙසඤ්ච අත්මෙව සම්පාදෙති. අස්සද්ධස්ස පන තාති අනත්ථාවහාති හොනති-ඉධිවෙව සම්පරයඤ්ඤාති¹ එවමපි සද්ධාය සුලඤ්ඤානාං වෙදිනබ්බා. නාමාහි:- “සද්ධා බ්බාති පාඨෙය්‍යං” “සද්ධා දුතියා පුරිස්ස හොති”ති ව, “සද්ධා විතතං පුරිස්ස සෙට්ඨ”නති ව, “සද්ධාගඤ්ථො මානවො”ති ව, “සද්ධා බීජං තපො වුට්ඨි”ති ව, “සද්ධොසිකො”තිකතිවෙ අරියසාවකො”ති ව, “සඬාය තරති ඔස”නති ව, අනෙකෙසු ණානෙසු අනෙකෙහි කාරණෙහි සද්ධා සංවණ්ණිතා.

ඉද්දති යාය සද්ධාය සාසනෙ කුසලධම්මෙසු සුප්පතිට්ඨිතො නාම හොති-නියාමොක්කනනියා. නං සද්ධං දස්සෙතුං-“සා බො පනස්සා”ති ආදි වුත්තං. තත්-අස්සාති ඉමස්ස භවෙය්‍යාති අත්ථො. නිවිට්ඨාති අභිතිවිට්ඨා-විතතසන්තානං අනුපට්ඨා. මූලජනාති ජානමූලා, කිං පන සද්ධාය මූලං නාම? සද්ධොය්‍යවත්තස්මිං ඔකප්පනගෙතුතුතො උපාය මනසිකාරෙ. අපි ච සප්පුරිස්සංසෙවනා සද්ධම්මසවණං යොනිස්සා මනසිකාරෙ ධම්මානුධම්මපටිපත්තිති චතතාරි සොනාපත්තිඅභිගාති මූලාති වෙදිනබ්බාති. පතිට්ඨිනාති අරියමග්ගාධිගමනෙ කෙනවි අකම්පනියභාවෙන අවට්ඨිතා. තෙනෙවාහ-“දළහා අසංහාරියා”ති. දළහාති පිරු. අසංහාරියාති කෙනවි සංහරිතුං වා භාපෙතුං වා අපනෙතුං වා අසකකුණෙය්‍යා. ඉති තෙ දෙවා තස්ස සොනාපත්ති මග්ගසම්බිගමං ආසිංසනතා එවං වදන්ති, අත්තනො දෙවලොකෙ කාමසුමුප්පහොගාරහමෙව හි අරියපුග්ගලං තෙ ඉච්ඡන්ති. තෙනාහ-“එහි දෙව පුතපුත”නති.

ගාථාසු-පුඤ්ඤකම්මයමරණමපි ජීවිතිත්ථිසුපචේදදෙනෙව හොතිති ආග වචනති ආයුසබ්බසාති.⁴ අනුමොදනනති අනුමොදනනානං. මනුස්සානං සහබ්බානනති මනුස්සෙහි සහභාවං සහබ්බෙතීති=සහබ්බො, සහ පටිත්තනකො, තස්ස භාවො=සහබ්බතා. නිවිට්ඨාස්සාති නිවිට්ඨා භවෙය්‍ය. සාවජීවනති යාව ජීවිතප්පච්ඡන්තියා, යාව පරිතිබ්බාණාති අත්ථො. අප්පමාණනති සකකච්චං බහුං උළාරං බහුකතත්තුං ව කරණවසෙන පමාණරහිතං. නිරුපධිනති සඬිතිලෙසක⁵ සඬිතිලෙසු පඬිරහිතං-සු විසුද්ධං, නිමලනති අත්ථො. යස්මා පන තෙ දෙවා මහග්ගතකුසලං න ඉච්ඡන්ති-කාමලොකසම්බිකකමනතො, කාමා චවරපුඤ්ඤමෙව ඉච්ඡන්ති. තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිනබ්බා. ඉතො⁶ දෙවලොකතො වුතො මනුස්සෙසු උප්පජ්ඣිතා විඤ්ඤනං

1. ස. සම්පරයෙ වාති.

2. සි. I, IV & ස. මහානාගොති.

3. ස. සම්බුතිතො.

4. සි. I, II, IV & ස. ආයුක්ඛියාති.

5. සි. III & V. කිලෙසක.

6. සි. II & IV, ඉධි.

පතෙතො කායදුච්චරිතාදි සබ්බං දුච්චරිතං පහාය කායසුච්චරිතාදි සබ්බං සුච්චරිතං උළාරං විපුලං උපවිනිත්තා අරියමග්ගෙන ආගත සඤ්ඤා භවාතිති. යස්මා පන ලොකුත්තරෙසු පශමමග්ගං දුතිය මග්ගමපි වා ඉච්ඡන්ති-අත්තනො දෙවලොකුපපත්තියා අනතිවත්ත නතො. තස්මා තෙසමපි වසෙන “අපපමාණං නිරුපධි”නති පදනං අන්තො වෙදිතබ්බො. පමාණකරුතං දිට්ඨොකට්ඨමුළාරිකකාමරුගාදි කිලෙසානං උපවේද්දෙන “අපපමාණං”. සත්තමභවතො වා උපපජ්ජන්තා රහස්ස ඛණ්ඩපටිස්ස තනතිබ්බත්තකඅභිසංඛාරුපටිස්ස නංතංමග්ග වජ්ඣකිලෙසුපටිස්ස ව පහානෙන තෙසං අතිබ්බත්තනතො නිරුපධි සංඛාරානතිබ්බාණසනතිස්සිත්තතො ව “නිරුපධි”ති එවං අච්චත්තමෙව අපායවාරපිටායකං කමමං දසෙස්සවා ඉදුති සබ්බසම්පත්තිතිබ්බත්තක කමමං දසෙස්සතුං- “තතො ඔපධික”නති ආදි වුත්තං. ඔපධිකනති උපධිවෙපකකං, අත්තභාවසම්පත්තියා වෙච භොගසම්පත්තියා ව තිබ්බත්තකනති අන්තො. “උපධි”ති හි අත්තභාවො වුච්චති. යථාහ :- “සන්තෙකච්චොති පාපකානි කමමසමාදුනාති උපධිසම්පත්තිපටි බාතිතාති¹ න විපච්චන්ති”ති. කාමගුණාපි-යථාභාග:-² “උපධිති නරස්ස සොවන”නති. තත්ත්වං වචනන්තො : උපධියති එත්ථ සුඛදුක්ඛන්ති=උපධි, අත්තභාවො-කාමගුණා ව. උපධිකරණං³ සීලං එවං, උපධිං වා අරහතිති=ඔපධිකං, සුඤ්ඤං. නං බහුං උළාරං කඛා. කථං? දුනෙති, දුතං හි ඉහරෙති සුකරන්ති එවං වුත්තං. “දුනෙතා”ති වා පදෙන අභයදුතමපි වුත්තං. න ආමිසදුතමෙවෙති සීලස්සාපි සංඛග්ගො දට්ඨබ්බො. යස්මා පන තෙ දෙවා අසුරකායභානිං එකන්තෙතෙව දෙවකායපාරිසුරිඤ්ඤා ඉච්ඡන්ති. තස්මා තස්ස උපායං දසෙස්සත්තා⁴ අසෙස්සාපි මවෙච සද්ධමෙම බ්‍රහ්මචරියෙ යිවෙසයාති ධම්මදුනෙ තියොජෙන්නති.⁵ සද්ධ විදුති යස්මිං කාලෙ දෙවා දෙවං වචන්තං විදු විජානෙය්‍යං, තද ඉමාස යථා වුත්තාය අනුභවිමාස දුක්ඛාපනයන කම්මත්තාය දෙව ඉමෙ දෙවකායෙ සුනිපසුනං උපපජ්ජන්තවසෙන එති ආගච්ඡන්ති ව අනුමොදෙන්නති.⁶

වතුන්දොර සුත්තං.

3. 4. 5.

පඤ්ඤාමෙ-ලොකොති එත්ථ-තයො ලොකා: සත්තලොකො, සංඛාර ලොකො, ඔකාසලොකොති. තෙසු-ඉන්ද්‍රියබද්ධානං රුපධම්මානං අරුප ධම්මානං රුපාරුපධම්මානඤ්ඤා සන්තානවසෙන වත්තමානානං සමුග්ගො සත්තලොකො. පටිච්චසංඛාරාදිහෙදො ඔකාසලොකො. උභයෙපි ඛනා

1. සී. II & IV. පටිබාහිකානි.

2. සී. II IV & ස්‍යා යථාහ

3. සී. II, IV & ස්‍යා, කාරණං.

4. සී. & ස්‍යා දසෙස්සත්තා

5. ස්‍යා. නියොජෙති.

6. සී. III, V, VI & ස්‍යා, අනුමොදන්තිති.

සඛිඛාරලොකො. තෙසු සත්තලොකො ඉධාධිපෙපනො. තස්මා “ලොකෙ”ති සත්තලොකෙ. තත්ථාපි-න දෙවලොකෙ, න බ්‍රහ්මලොකෙ. මනුස්සලොකෙ. මනුස්සලොකෙපි න අඤ්ඤාසමිං චක්කවාළෙ.¹ ඉමසමිං යෙව චක්කවාළෙ.¹ තත්‍රාපි-න සබ්බධානෙසු. පුරන්ධමාය දිසාය කප්ඵගලං නාම නිගමො, තස්සාපරෙන² මහාසාලා, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පුරන්ධමදක්ඛිණාය දිසාය සලලවති³ නාම නදී, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණාය දිසාය සෙනකාණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පච්ඡමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. උග්ගරාය දිසාය උසිරඳුපො නාම පබ්බතො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙති එවං පරිවර්තෙන ආයාමතො තිශෝජනසතෙ විජාරතො අසිංහෙය්‍යයෝජනසතෙ පරිකෙට්ඨතො තවයෝජනසතෙ මජ්ඣිමදෙසෙ⁴ උපපජ්ජති තථාගතො. න කෙවලඤ්ච තථාගතොව පච්චෙකවුද්ධා අග්ගසාවකා අසීතිමහාපේරා බුද්ධමානා බුද්ධපිතා චක්කවත්තිරුජා අඤ්ඤා ච සාරප්පත්තා බ්‍රාහ්මණගහපතිනා එතෙව උපපජ්ජන්ති. ඉධ පන තථාගතවාලෙයෙව සබ්බස්සවසෙන අයං නයො ලබ්භති. ඉතරෙසු එකදෙසවසෙන.

උපපජ්ජමානා උපපජ්ජන්ති ඉදං පන උභයමපි විප්‍රකාශ වචනමෙව. උපපජ්ජන්තා බහුජනගිතත්ථාය උපපජ්ජන්ති, න අඤ්ඤාන ඝාරණෙනාති එවමෙත්ථ අත්ථො චෙදිහබ්බො. එවරූපං හෙත්ථ ලක්ඛණං න සක්කා අඤ්ඤාන සද්දලක්ඛණෙන පටිබාහිත්‍වං. අපි ච උපපජ්ජමානා නාම, උපපජ්ජන්ති නාම, උප්පන්නා නාමාති අයං පභෙදො⁵ චෙදිහබ්බො.

තථාගතො හි මහාභිනීහාරං කරුණො, බුද්ධකරො⁶ ධම්මෙ පරියෙසනො, පාරමිසො පුරෙණො, පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්ච ජනො, ඤාතත්ථවරියං⁷ ලොකත්ථවරියං බුද්ධිවරියං⁸ කොටිං පාපෙණො, පාරමිසො පුරෙත්වා තුසිතභවනෙ තිට්ඨනො, තතො ඔතරිත්වා වර්මභවෙ⁹ පරිසක්ඛිං ගණහනො, අගාරමජ්ඣෙ චසනො, අභිනීක්ඛමනො, මහාපධානං සදහනො, පරිපක්කඤ්ඤො බොධි මණ්ඩං ආරුහ්‍ය මාරබලං විධම්මෙනො, පස්මයාමෙ පුබ්බනිවාසං අනුස්සරෙනො, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙණො, පච්ඡිමයාමෙ පරිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔනාරෙත්වා අනෙභාකාරං¹⁰ සබ්බසඛිඛාරෙ සමමසිත්වා සොනාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣනො, යාව අනාගාමිථලං සච්ඡිකරුණොති උපපජ්ජමානො එව නාම. අරහත්තමග්ගකරුණෙ උපපජ්ජති නාම. අරහත්තඵලක්ඛණෙ පන උප්පන්නා නාම.

1. ස්‍යා. චක්කවාළෙ.

4. ස්‍යා. මජ්ඣිමප්පදෙසෙ.

8. ස්‍යා. බුද්ධත්ථවරියං.

2. ස්‍යා. තතො පරෙන.

5. ස්‍යා. අත්ථො.

9. ස්‍යා. පච්ඡිමභවෙ.

3. ස්‍යා. සලලවති.

6. සි. II & III. ඝාරකො.

10. ස්‍යා. අනෙකප්පකාරං.

7. සි. II & III. ඤාතත්ථවරියං.

බුද්ධානං හි න සාවකානං විශ පටිපාටියා ඉදං විධිකං ඉදං උපපාදනකිවම්¹ අපි. සභෙව පන අරහත්තමග්ගෙන සකලොපි බුද්ධගුණරුසි ආගතො නාම ගොති. තස්මා තෙ තිබ්බත්තසබ්බ කිව්වත්තා අරහත්තඵලකිණේ උපපන්නා නාම ගොන්ති. ඉධ අරහත්තඵලකිණං සංඝාය උපපජ්ජන්ති² වුත්තො, උපපන්නා ගොන්ති අයං හෙත්ථ අත්ථො. සාවකොපි බිණ්ණසමො සාවහබොධියා හෙතුභූතෙ පුඤ්ඤසමාප්තේ සමහරන්නො³ පුබ්බයොගං පුබ්බවරියං ගතපච්චාගතවත්තං පුරෙන්නො වරිමහවෙ තිබ්බත්තන්නො අනුක්ක මෙන විඤ්ඤුතං පඤ්ඤා සංඝාතේ ආදිනවං දිස්වා පබ්බජ්ජාය වෙතාය මානො පබ්බජ්ජං මත්තං පාපෙත්වා සීලාදිති පරිපුරෙන්නො ධුත ධම්මෙ සමාදාය වත්තමානො ජාගරියං අනුසුඤ්ඤානො කුසානාති තිබ්බත්තන්නො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා හෙසිමමග්ගෙ අධි ගච්ඡන්නොපි උපපජ්ජමානො එව නාම, අරහත්තමග්ගකිණේ උපපජ්ජති නාම, අරහත්තඵලකිණේ පන උපපන්නො නාම. සෙකෙනා පන පුබ්බුපතිස්සයනො පට්ඨාය යාව ගොත්‍රභූඤ්ඤා උපපජ්ජමානො නාම, පස්ම මග්ගකිණේ උපපජ්ජති නාම. පස්මඵලකිණිකො පට්ඨාය උපපන්නො නාම. එත්තාවතා-“නයො මෙ භික්ඛවෙ පුග්ගලා ලොකෙ උපපජ්ජමානා උපපජ්ජන්ති”⁴ති පදනං අත්ථො වුත්තො ගොති.

ඉදං-“බුත්තනිත්තායා”ති ආදිසු බුත්තනිත්තායා⁵ මහාජනස්ස නිත්තාය. බුත්තනිත්තායා⁶ මහාජනස්ස සුඛත්තාය. ලොකානු කම්පායාති සත්තලොකස්ස අනුකම්පං පටිච්චි. කතරසත්ත ලොකස්සාති? යො තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා ධම්මං පටිච්චිකිති, අමතපානං පිච්චි, තස්ස.

හගවතො හි ධම්මවක්කප්පවත්තනාසුත්තනාදෙසනාය අඤ්ඤා කොණ්ඩඤ්ඤාපමුඛා අසාරසමුත්තොටියො ධම්මං පටිච්චිකිංසු. එවං යාව සුහදපටිබ්බාජනිත්තනා⁷ ධම්මං පටිච්චි සත්තානං ගණනා තත්ථි. මහාසමස්සත්තන⁸ දෙසනායං මහාමධගලසුත්ත-වුලලහු ලොවාද⁹-සමුත්තනදෙසනායනා ඉමෙසු වාසුසු ඤානෙසු අතිසමයං පත්තසත්තානං පරිවෙජ්ඣෙ නත්ථි. එවමෙතස්ස අපරිමාණස්ස සත්ත ලොකස්ස අනුකම්පාය. සාවකස්ස පන අරහතො සෙකකස්ස ව ලොකානුකම්පාය උපපන්නා. ධම්මසෙනාපතිආදිති ධම්මහණ්ඩාගාරිනා දීති ව දෙසිතදෙසනාය පටිවෙධපත්තසත්තානං වසෙත අපර භාගෙ ව මහාමනිකුදෙත්ථරුදීති දෙසිතදෙසනාය පටිච්චිසම්මානං¹⁰ වසෙත යාවජ්ජනා ඉතො පරං අනාගතෙ ව සාසනං නිස්සාය සග්ග මොක්ඛමග්ගෙසු පටිච්චිගන්නානං වසෙතපි අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.¹¹

1. සො උපපාදකිවම්. 4. සි මිත්තාය. 6. සි. වුලලහුලොවාද
2. සො උපපජ්ජන්ති. 5. සො සුත්ත. 7. සි I IV & සො සත්තානං.
3. සො සමාපෙන්නො, සි. III. සමාපෙන්නො. 8. සි. මහාපවතබ්බො.

අපි ව “බහුජනහිතායා”¹ කි බහුජනයා නිත්‍යාය-නෙස පසුකුසලපත්තියා දිස්වීමකිසලපත්තියා නිකතිනුපදෙසකොති. “බහුජනසුඛායා”² කි බහුජනයා සුඛත්‍යාය-වාගසලපත්තියා උපකරණසුඛසලපදායකොති.³ “ලොකානුකම්පායා”⁴ කි ලොකයා අනුකම්පනත්‍යාය-මෙතනා කරුණා සලපත්තියා මාතාපිතරො විස ලොකයා රක්ෂිතා ගොපිතාති.

අත්‍යාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානනති ඉධ දෙවමනුස්ස⁵ ගහණෙන භබ්බපුග්ගලෙ වෙනෙයසනෙන එව ගහෙනා තෙසං නිබ්බාණමය්‍යථලාගිගමාය තථාගහස්ස උපපත්ති දස්සිතා පඨමවාරෙ. දුතිය තතියවාරෙසු පන අරගතො සෙක්කස්ස ව වසෙන යොජෙතබ්බං. තත්ථ-“අත්‍යාය”⁶ කි ඉමිතා පරමත්‍යාය නිබ්බාණායාති වුත්තං ගොති. “හිතාය”⁷ කි තංසමපාපකමය්‍යත්‍යායාති වුත්තං ගොති. නිබ්බාණසමපාපකමය්‍යගො හි උත්තරිං⁸ හිතං නාම නත්ති. “සුඛාය”⁹ කි එලසමාපත්තිසුඛායාති වුත්තං ගොති-තතො උත්තරිං¹⁰ සුඛාභාවතො. වුත්තං ගෙන:- “අයං සමාධි පච්චුප්පත්තසුඛො වෙව ආයතිඤ්ච සුඛවිපාකො”¹¹ කි. “තථාගතො”¹² කි ආදීතං පදානං අත්‍යො ගෙට්ඨා වුත්තො.

“විජ්ජාවරණසමපනො”¹³ කි ආදිසු තිය්‍යොපි විජ්ජා භස්භෙරවෙ ආගතනියෙන, ඡපි විජ්ජා ඡලුතිඤ්ඤවසෙන, අට්ඨපි විජ්ජා අමබ්බසුනෙන ආගතාහි විජ්ජාහි, සීලසංවරදීති පණණරසති වරණධමෙහි ව අනඤ්ඤසාධාරණෙහි සමපනො සමන්තාගතොති-විජ්ජාවරණසමපනො. සොභනගමනත්තා සුඤ්ඤං ඤානං ගතත්තා සමමාගදත්තා වා¹⁴=සුගතො. සබ්බථා විදිතලොකත්තා=ලොකවිදු. නත්ති එතස්ස උත්තරෙති=අනුත්තරො. පුරිසදමෙව පුරිසවෙනෙය්‍ය සාරෙති විනෙතීති=සුරිසදමමසාරපි. දිට්ඨධම්මකසලපරසිකපරමන්දෙහි යථාරහං අනුසාසතීති=සත්‍යා. සබ්බස්සාපි සෙදයස්ස¹⁵ සබ්බපානාරෙන සයම්භුඤ්ඤෙන බුද්ධත්තා=බුද්ධොති අයමෙත්ථ සබ්බෙපො. විජ්ජාරොපන විසුද්ධිමය්‍යතො ගහෙනබ්බො.

සො ධම්මං දෙසෙති ආදි-පෙ-පටිසොසානකල්‍යාණනති සො භගවා සතෙතසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච හිත්වාපි අනුත්තරං විවෙකසුඛං ධම්මං දෙසෙති, තඤ්ච ඛො අප්පං වා බහුං වා දෙසෙතො ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙති.¹⁶ කථං? එකගාථාපි හි සමන්තභද්දකත්තා ධම්මස්ස පඨමපාදෙන ආදිකල්‍යාණං, දුතියතතියෙහි මජ්ඣිකල්‍යාණං, පච්ඡිමෙන පරියොසානකල්‍යාණං. එකානුසක්කිකං සුත්තං නිදුනෙන ආදිකල්‍යාණං, නිගමනෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙන මජ්ඣිකල්‍යාණං.

1. සි. සමපරායකොති.

3. සි. උත්තරි.

5. සි. විනෙයස්ස, ස්‍යා.

2. ස්‍යා. දෙවමනුස්සානං.

4. සි. ගතත්තා ව.

6. ස්‍යා. දීපෙති.

[වෙනෙයස්ස.

නානාත්‍යසන්නිකං සුත්තං පඨමෙන අත්‍යසන්නිකා ආදිකල්‍යාණං,
පථමෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙහි මජ්ඣකල්‍යාණං. සක
ලොපි වා සාසනධම්මො අත්තතො අත්තභූතෙන¹ සිලෙන ආදි
කල්‍යාණො, සමථවිපස්සනාමයනථලොපි මජ්ඣකල්‍යාණො, නිබ්බා
ණෙන පරියොසානකල්‍යාණො. සීලසමාධිති වා ආදිකල්‍යාණො,
විපස්සනාමයෙන මජ්ඣකල්‍යාණො, ඵලනිබ්බාණෙන පරියොසාන
කල්‍යාණො. බ්‍රහ්මසුබ්‍රහ්මතාය වා ආදිකල්‍යාණො, ධම්මසුධම්මතාය මජ්ඣ
කල්‍යාණො, සංඝසුප්පටිපත්තියා පරියොසානකල්‍යාණො. භං සුත්තා
තථත්තාය පටිපනෙතන අධිගන්තබ්බාය අභිසමොධියා වා ආදි
කල්‍යාණො, පච්චිකබොධියා මජ්ඣකල්‍යාණො, සාවකබොධියා
පරියොසානකල්‍යාණො. සුයස්මානො චෙස නිවර්ණවිකම්මනතො
සමණෙනපි කල්‍යාණමෙව ආවහනීති ආදිකල්‍යාණො, පටිපජ්ජිය
මානො² සමථවිපස්සනාසුඛාවගන්තො පටිපත්තියාපි සුඛමෙව
ආවහනීති මජ්ඣකල්‍යාණො, නාථා පටිපනෙතා ව පටිපත්තිථලෙ
නිට්ඨිතො නාදිභාවාවගන්තො පටිපත්තිථලෙනපි කල්‍යාණමෙව ආව
හනීති පරියොසානකල්‍යාණො. නාථපහවත්තා ව පහවසුද්ධියා
ආදිකල්‍යාණො, අත්තසුද්ධියා මජ්ඣකල්‍යාණො, නිවච්ඡද්ධියා
පරියොසානකල්‍යාණො. තෙන වුත්තං--“සො ධම්මං දෙසෙති ආදි-පෙ-
පරියොසානකල්‍යාණං”නති.

යං පන භගවා ධම්මං දෙසෙන්නො සාසනබ්‍රහ්මචරියං මග්ග
බ්‍රහ්මචරියඤ්ච පකාසෙති, නානාතයෙති දීපෙති. නං යථානුරූපං අත්ථ
සමපත්තියා සාසනං, බ්‍රහ්මචරියාසමපත්තියා සංඝබ්‍රහ්මචරියං. සංඝකාසන-
පකාසන³- විවර්ණ- විහර්ණ- උත්තරානිකර්ණ- පඤ්ඤානති අත්ථපදසමා
යොගතො “සාසනං” අකබර-පද-බ්‍රහ්මචරියා-ආකාර-නිරුත්තරනිකර්ණ
සමපත්තියා “සංඝබ්‍රහ්මචරියං”. අත්ථගමනිරතාපටිවෙධගමනිරතාති වා
“සාසනං”. ධම්මගමනිරතාදෙසනාගමනිරතාති “සංඝබ්‍රහ්මචරියං”. අත්ථ-පටි
භානපටිසමතිද්විසයතො වා “සාසනං”. ධම්ම-නිරුත්තරපටිසමතිද්විස
යතො “සංඝබ්‍රහ්මචරියං”. පණ්ඩිතවෙදනීයතො පරිකම්පනපසාදනනති
“සාසනං”. සද්ධෙය්‍යතො ලොකීයජනපසාදනනති “සංඝබ්‍රහ්මචරියං”.
ගමනිරුධ්වපායතො “සාසනං”. උත්තරානපදතො “සංඝබ්‍රහ්මචරියං”. උප
තෙතබ්බස්ස අභාවතො සකලපරිපුණ්ණභාවෙන භෙවලපටිපුණ්ණං.
අපනෙතබ්බස්ස අභාවතො නිද්දොසභාවෙන පටිපුණ්ණං. අපිච්ඡ පටි
පත්තියා අධිගමබ්‍රහ්මචරියා “සාසනං”. පරියත්තියා ආගමබ්‍රහ්මචරියා
“සංඝබ්‍රහ්මචරියං”. සීලාදිපඤ්චධම්මකම්පනපරිපුරියා “පරිපුණ්ණං”. නිරු
පකම්පලෙසතො නිත්තර්ණත්ථාය පවත්තො ලොකාමිසනිරපෙකිනතො
ව “පරිපුණ්ණං”. සිකම්පනතො පරිග්ගතිනතො බ්‍රහ්මභූතෙති සෙට්ඨති⁴
චරිතබ්බතො තෙසං චරියභාවතො ව බ්‍රහ්මචරියං. තස්මා “සාසනං
සංඝබ්‍රහ්මචරියං-පෙ-පකාසෙති”ති වුවවති.

1. සා, අත්ථභූතෙන.

2. සි, II & IV, පටිපත්තියමානො.

3. සා, සමපකාසනපකාසනා.

4. සා, සෙට්ඨභූතෙති.

පඨමොති ගණනානුපුබ්බතො සබ්බලොකුත්තමිභාවතො ව පඨමො පුග්ගලො. නය්‍යෙව සත්‍ය සාවකොති නය්‍යෙව යථාච්ඡිත්ත ගුණස්ස සත්‍ය සමමාසමුද්ධස්ස ධම්මදෙසනාය සවණතො ජාතො ධම්මසෙනාපති සද්දිසො සාවකො, න පුරුණාදි විය පටිඤ්ඤමනෙන්ත සත්‍යසාවකො. පාටිපදොති පටිපදසංඝිතොන අරියමග්ගො⁶ අරියාය ජාතියා ජාතො භවොති=පාටිපදො-අතිට්ඨිතපටිපතතිතිච්චො, පටිපජ්ජ මාතොති අපේඨා. සුත්තගෙය්‍යාදිපරියතතිධම්මො ඛන්‍රං සුතො එතෙ නාති=ඛන්‍රසුතො. පාතිමොක්ඛසංවරාදිසිලෙන වෙච ආරඤ්ඤිකාදි ධුතංග⁷ වතෙතති ව උපපන්නො සමපන්නො සමනාගතොති සිලවතුපපන්නො.

ඉති භගවා ලොකානුකම්පා නාම හිතරක්ඛාසයෙන ධම්මදෙසනා, සා ව ඉමෙසු එව තිසු පුග්ගලෙසු පටිබ්බාති දය්‍යෙති. සෙසං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

ගාථාසු-නස්ස නිසොති නය්‍යෙව⁸ සත්‍ය පටිපතතියා ධම්මදෙස නාය ව අනුගමනෙන⁹ තස්ස නිසො අනුජාතො. අවිජ්ජක්ඛාකාරං විධි මිත්වා සපරසන්නානෙසු¹⁰ ධම්මාලොකසංඝිතාය පභාය භරණතො පහංගකර්. ධම්මමුදිරසනාති වතුසචචධම්මං කපේන්නා. අපාසු රනතිති උග්ගාටෙනති. අමනස්සාති තිබ්බාණස්ස. මාරං අරිය මග්ගං. සොගාති කාමයොගාදිතො. සත්ථවාගෙනාති වෙනෙය්‍ය සත්ථවාගනතො භවනන්නාරතිථාරණතො සත්ථවාගො භගවා, හෙන සත්ථවාගෙන. සුදෙසිනං මග්ගමනුක්කමගතිති¹¹ තෙන සමමා දෙසිතං අරියමග්ගං තස්ස දෙසනානුසාරෙන අනුගච්ඡනති පටිපජ්ජනති. ඉධෙවාති ඉමසමියෙව අත්තනාවෙ. සෙසං උත්තානමෙව.

පඤ්චමසුත්තං.

3. 4. 6.

ජට්ඨං-අසුභානුපසංසිති අසුභනති අනුපස්සන්නා,¹² වතතිංසාකාර වසෙන වෙච උද්ධුමානකාදිසු ගතිතතිමිත්තස්ස උපසංගරණවසෙන ව භායසමිං අසුභං අසුභාකාරං අනුපස්සනා හුත්වා විහරථ. ආනාපාන සතීති ආනාපාතෙ සති, තං ආරබ්භ පවත්නා සති, අස්සාසපස්සාස පරිග්‍යාතිකා සතීති අපේඨා. චුත්තං හෙතං:- “ආනන්ති අස්සාසො නො පස්සාසො, ආපානන්ති¹³ පස්සාසො නො අස්සාසො”ති ආදි. චොති භුත්තානං. අප්ඤ්ඤානති ඉධ ගොචරරක්ඛිතතං අධිප්පෙතං. පටිමුඛනති අභිමුඛං සුපට්ඨිනාති සුට්ඨි උපට්ඨිතා. ඉදං චුත්තං හොති:

1. සතා සත්‍යතො.

2. සි පටිපදසංඝිතොන අරියමග්ගො.

3. සි. & සතා ආරඤ්ඤානුත්තංග

4. සි. තස්ස.

5. සි. II & IV, අනුගමනතො.

6. සතා සනපරසන්නානෙසු.

7. සත්ත-පාළි [මනුගමනතිති.

8. සි. III V & IV මග්ග

9. සි. අනුපස්සන්නො.

10. සි. III, V & සතා. පානන්ති.

ආනාපානසති ව භූමිනාං කම්මට්ඨානාභිමුඛං සුචුළු උපට්ඨිතා හොතුහි. අප්චා: “පරිමුඛ”නති පරිග්ගහිතනියානං. වුත්තං හෙතං පරිසමගිදායං:- “පරිති පරිග්ගහට්ඨා, මුඛනති නියානතට්ඨා, සතිති උපට්ඨානට්ඨා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සති”නති. ඉමිනා වතුසති පට්ඨානසොලසපප්පභද් ආනාපානසතිකම්මට්ඨානභාවනා දසසිනාති දට්ඨබ්බා. එවං සංකප්පෙනෙව රුගචරිතවිතකකචරිතානං සප්පායං පටිකකුලමනසිභාරකායානුපසස්සනාවසෙක”සමපකම්මට්ඨානං විපසස්සනා කම්මට්ඨානසුචු උද්ධිසිනා” ඉදාති සුද්ධිවිපසස්සනාකම්මට්ඨානමෙව දසෙයනො”-සබ්බසබ්බාපරසු අනිච්චානුපසසි චිතරථාති ආහ. තත්- අනිච්චා, අනිච්චලකබ්බං, අනිච්චානුපසස්සනා, අනිච්චානු පසසිති ඉදං වතුසනං වෙදිතබ්බං. හුච්චා අභාවතො උදයබ්බය යොගතො තාවංඤාලිතතො නිච්චපටිකෙබ්බතො ව බ්බුපසුචකං අනිච්චං නාම. තස්ස යො හුච්චා අභාවාසාපරං, තං අනිච්චලකබ්බං නාම. තං ආරබ්භ පචන්තා විපසස්සනා අනිච්චානුපසස්සනා. තං අනිච්චනති විපසස්සනො අනිච්චානුපසසි. එත්ථ ව-එතාදසවිධා අසුභ කථා පස්මජ්ඣානං පාපෙච්චා සොලසවතුඤා ව ආනාපානකථා වතුත්ථජ්ඣානං පාපෙච්චා විපසස්සනාකථා ව චිත්තරතො වත්තබ්බා. සා පන සබ්බාභාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ භවිතාති තත් වුත්ත නයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉදාති අසුභානුපසස්සනාදිති නිපජාදෙනබ්බං එලවිසෙසං දසෙයනං-“අසුභානුපසසින”නති ආදිමාහ.

තත්-සුභාස ඛාතුසාති සුභභාවෙ, සුභනිමිත්තෙති අත්ථා. රුගානුසංගාති සුභාරම්මණෙ උපපජ්ජනාරතො කාමරුගානුසංගො. සො හෙසාදිසු උද්ධුමානකාදිසු වා අසුභානුපසසිනං අසුභනිමිත්තං ගතෙච්චා තත් පස්මජ්ඣානං නිබ්බන්තෙච්චා තං පාදකං තත්ථා විපසස්සනං පට්ඨපෙච්චා අධිගගෙන අනාගාමිමග්ගෙන පටිසති, සබ්බසො සමුච්ඡිද්දියතිති අත්ථා. වුත්තං හෙතං:- “අසුභා භාවෙ තබ්බා කාමරුගස්ස පනානායා”ති.

බාගිග්ගිති බගිද්ධාවතුඤානතා අනත්ථාවත්තතා ව බාගිර-බගිභූතා. විතකකාසසාති කාමසංකපපාදි මිච්ඡාවිතකකා. තෙ හි අපපතිනා ආසයානුගතා සති පච්චයසමවායෙ උපපජ්ජනතො “විතකකාසයා”ති වුත්තා.¹ කාමවිතකෙකා වෙත්ථ කාමරුගග්ගහණෙන ගතීතො එවාති තදවසෙසා විතකකා එව වුත්තාති වෙදිතබ්බා. විසාන පෙක්ඛිනාති දුක්ඛභාගියා, ඉච්ඡා විසානතිබ්බත්තතකා² වා. තෙ න භොගනීති භො පතියනති. බ්‍යාපාදවිතකෙකා, විහිංසාවිතකෙකා, ඤාති විතකෙකා, ජනපදවිතකෙකා, අමරවිතකෙකා, අනවඤ්ඤතතිපටිසං යුතෙකා විතකෙකා, ලාභසකකාරසිලොක”පටිසංයුතෙකා විතකෙකා, පරුහුද්දයභාපටිසංයුතෙකා විතකෙකාති අට්ඨ කාමවිතකෙකත සද්ධිං

1. සි. පසස්සනාදිවසෙක. 3. ස්‍යා. දෙසෙසන්තා. 5. ස්‍යා. නිබ්බන්තකත්.
2. ස්‍යා. උපදිසිඤා. 4. සි. III, VI & ස්‍යා. වුත්තාති. 6. සි. සිලොක-නදිස්සති.

නවවිධා මහාවිනයා ආනාපානසතිසමාධිනා නන්තිසිතාය ව විපස්සනාය පුබ්බභාගේ විකම්මතිතා තං පාදකං කත්වා අධිගතෙන අරියමය්‍යෙන යථාරහං අනවසෙසතො පතියති. චූඡතමපි වේතං:- “ආනාපානසති භාවෙනබ්බා විනයකුප්‍යවේජදායා”ති.

සා අවිජ්ජා සා පතිසතීති යා සච්චසභාවපටිච්ඡාදිති සබ්බා නත්තාරී සකලස්‍ය වට්ටදුකකස්‍ය මූලභූතා අවිජ්ජා, සා අනිච්චානු පසසීතං විහරතං සමුච්ඡේජ්ජති. ඉදං කීර භගවතා අනිච්චාකාරතො චුට්ඨිතස්‍ය සුකම්මපියස්‍යකම්මණ්ණසවස්‍ය වසෙන චූඡතං. තස්‍යායං සඤ්ඤා පත්තො: තෙභුමනෙසු සබ්බසංඛාරෙසු අනිච්චාදිතො සමමසනං පට්ඨ පෙත්වා විපස්‍යන්තානං යද්‍ය අනිච්චනති පවත්තමානා චූට්ඨානගාමිනී විපස්‍යනා මය්‍යෙන සවීයති, අනුකක්‍ෂමෙන අරහත්තමය්‍යො උපපජ්ජති. තෙසං අනිච්චානුපසසීතං විහරතං අවිජ්ජා අනවසෙසතො පතියති. අරහත්තමය්‍යවිජ්ජා උපපජ්ජතිති. “අනිච්චානුපසසීතං විහරත”නති ඉදං අනිච්චලක්කණස්‍ය තෙසං පාඨවභාවතො ඉතරස්‍ය ලක්කණවයස්‍ය ගහණේ උපායභාවගො වා චූඡතං, න පන එකස්‍යෙව ලක්කණස්‍ය අනුපසසීතබ්බතො. චූඡතං හෙතං:- “යදනිච්චං තං දුකං, යං දුකං තදනත්තා”ති. අපරමපි චූඡතං:- “අනිච්චසඤ්ඤිතො හි¹ මේඤ්ඤ අනත්තසඤ්ඤා සණ්ඨාති, අනත්තසඤ්ඤි අසම්මානසමුග්ගානං පාපුණාති”ති.

ගාථාසු-ආනාපානෙ පතියන්තොති ආනාපානනිමිත්තයමිං පති පති සතො, උපට්ඨිතසතීති අත්තො. පස්‍යන්ති ආසවකකියඤ්ඤවකක්ඛනා සංඛාරූපසමං නිබ්බාණං පස්‍යන්තො. ආනාපි සබ්බද්‍යති අනන්තර වොසානං අනුපජ්ජත්වා අසුභානුපස්‍යනාදිසු සත්තං ආනාපි-සුත්තපස සුත්තො. නතො² එව-සතො වායමමානො, නියතො වා සච්චත්ත නියමෙන, නත්ථ සබ්බසංඛාරසමපේ නිබ්බාණේ අරහත්තඵලවිමුත්තියා විමුච්චති. සෙසං චූඡතනයමෙව.

ජට්ඨසුත්තං.

3. 4. 7.

සත්තමෙ-ධම්මානුධම්මපටිපන්නස්‍යාති එත්ථ-ධම්මො නාම: නව විධො ලොකුත්තරධම්මො. තස්‍ය ධම්මස්‍ය අනුධම්මො: සීලවිසුද්ධිආදි පුබ්බභාග³ පටිපදාධම්මො. තං ධම්මානුධම්මං පටිපන්නස්‍ය, අධිගතනුං පටිපජ්ජමානස්‍ය. අස්මනුධම්මො හොතිති අයං අනුච්ඡේදිකසභාවො පටිරූපසභාවො⁴ හොති. චෙස්‍යාභාරණාසාති නථනාය. ධම්මානු ධම්මපටිපන්නො සනති “ය”නති භරණත්තේ පච්චත්තවචනං. ඉදං චූඡතං හොති: යෙන අනුධම්මෙන තං ධම්මානුධම්මං පටිපන්නාති බ්‍යාකරමානො සමමදෙව බ්‍යාකරෙන්නො නාම සීයා, න තතො

1. සී. න දිස්සති.

2. ස්‍යා, න දිස්සති.

3. ස්‍යා. විසුඤ්ඤා පුබ්බභාග.

4. සී. පටිරූපභාවො.

නිදනං විඤ්ඤාති ගරහිතබ්බො සියාති. “ය”නති වා කිරියාපරමසතං. තෙනෙනං දසෙය්හි: යදිදං ධම්මසෙය්හි භාසනං, ධම්මවිතකකසෙය්හි ව විතකකනං, නදුභයාභාවෙ ඤ්ඤානුපෙක්ඛාය, අයං ධම්මානුධම්මපටි පනතස්ස භික්ඛුනො නථාරූපො අයනති කථනාය අනුරූපහෙතු- අනුච්ඡිකකාරණං. **භාසමානො ධම්මංසෙව භාසෙය්හාති**¹ කප්පෙනො වෙ දසකථාවනුධම්මංසෙව කප්පය්හ, න නප්පටිපක්ඛ මහිච්ඡන්දාදිඅධම්මං. වුත්තං හෙතං:- “යායං කථා අභිසලෙඛිතා”² වෙනොවිවරණසප්පායා එතනනනිබ්බිදාය විරහාය නිරුධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සමෙබ්බායාය නිබ්බාණාය සංවත්තති. සෙය්හපිදං:- අප්පච්ඡ කථා, සනතුට්ඨිකථා, පටිවෙකකථා, අසංසග්ගකථා, විරියාරමභාසකථා, සීල කථා, සමාධිකථා, පඤ්ඤකථා, විමුත්තිකථා, විමුත්තිඤ්ඤාදසුනනකථා, එවරූපාය” කථාය නිසාමලාභී හොති, අභිච්ඡලාභී, අනසිරලාභී”ති. අභිසලෙඛිතාය කථාය ලාභී එව හි තං භාසෙය්හ, එතෙන කල්පාණමිත්තසමපද දසසිතා.

ධම්මවිතකකනති තෙකම්මවිතකකාදිං ධම්මතො අනපෙතං විතකකයතො සීලාදිපටිපදං පටිපුරෙස්සාමිති උපරූපටි උස්සාහො අභිවසිස්සාති. සො පන විතකකො සීලාදිනං අනුපකාරධම්මෙ වජේඤ්ඤා උපකාරධම්මෙ අනුබුද්ධනවසෙන භානභාගියභාවං අප තෙඤ්ඤා සීතිභාගියභාවෙපි අට්ඨාඤ්ඤා විසෙසභාගියතං නිබ්බිධභාගිය තඤ්ඤා සමපාපනවසෙන පටිත්තියා අනෙකප්පහෙදො වෙදිතබ්බො. **තො අධම්මවිතකකනති කාමවිතකකං තො විතකකය්හාති අප්පො.**

නදුභසං වා පනාති යදෙනං පරෙසං අනුග්ගහණන්දං ධම්මභාසනං, අත්තතො අනුග්ගහණන්දං ධම්මවිතකකනඤ්ඤා වුත්තං, අථවා පන තං උභයං **අභිනිවජේඤ්ඤා** අප්පටිපජ්ජිතා-අනතා. **උපෙක්ඛකොති** තථා පටිපත්තියං උදසිනො³ සමථවිපස්සනාභාවනමෙව අනුබුද්ධනො විහරෙය්හ, සමථපටිපත්තියමපි වා උපෙක්ඛකො හුඤ්ඤා විපස්සනාය මෙව කම්මං කරෙතො විහරෙය්හ, විපස්සනං උදසුක්ඛාපෙඤ්ඤා තත්ථපි සංකාරූපෙක්ඛාඤ්ඤානුචසෙන උපෙක්ඛකො යාව විපස්සනා ඤ්ඤානං මග්ගෙන සම්මානි, භාව යථා වා තිකං සුරං පසන්නං හුඤ්ඤා වහති, තථා විහරෙය්හ-සතො සමපජානොති.

ගාථාසු- සමථවිපස්සනාධම්මො ආරම්භබ්බිකෙන ආරමො එතස්සාති=**ධම්මාරාමො**. තස්මිංසෙව ධම්මෙ රතොති=**ධම්මරතො**. තස්මෙව ධම්මස්ස පුනපුනං විග්ගතතො ධම්මං **අනුච්ඡිකකයං**, තං ධම්මං ආවජේඤ්ඤා මනසි කෙරුනොති අප්පො. **අනුස්සරනති** නමෙව ධම්මං උපරූපටිභාවනාවසෙන අනුස්සරෙනො. අථවා: විමුත්තායතන සිසෙ ඤ්ඤා පරෙසං දෙසනාවසෙන සීලාදිධම්මො ආරම්භබ්බිකෙවික ආරමො එතස්සාති=**ධම්මාරාමො**. තථෙව තස්මිං ධම්මෙ රතො

1. භාසෙය්හි-පාළි.

3. ස්වා. එවරූපයා.

2. සි. අභිසලෙඛිතා.

4. ස්වා. උපාසිතො.

අතීරතොති="ධමමරතො". තෙසංයෙව සීලාදිධමමානං ගතියො සමනෙතසනො¹ කාමවිතකකාදීනං ඔකාසං අදන්වා නෙකබමම සඛකපපාදිධමමංයෙව අනුචිවින්නනතො "ධමමං අනුචිවින්නයං". තද්ද භයං වා පන² ඔලාරිකතො දහනො අඤ්ඤාපෙකඛිත්වා සමථවිපස්සනා ධමමමෙව උපරුපරි භාවනාවසෙත අනුසාරනො-අනුමුභවසෙත පවතෙතනො. **සද්ධමමාති** සත්තතිංසප්පහෙද්ද බොධිපක්ඛියධමමා, නවමිධා ලොකුහාරරුමමා ව න පටිභාසති, න චිරසොව තං අගිගච්ඡති අතො.

ඉද්දති තස්ස අනුසාරණමිධං දසෙසනො³ -"චරං වා"ති ආදිමාහ. තත්ථ-චරං වාති භික්ඛාචාරවසෙත වඛකමනවසෙත ව චරනො. **සදි වා නිට්ඨනති** නිට්ඨනො වා. **නිසිනො** වා, **උද වා සසනති** සයනො වා. එවං වතුසුපි ඉරියාපථෙසු **අජකින්නං සමයං විතනනති** යථාචුතෙන කමමධානසඛිංගො ගොචරස්ඤානෙන අත්තනො විතතං රුගාදිකිලෙසානං වූපසමනවසෙත පජ්ඣනවසෙත⁴ සමයං සමෙනො. **සනතිමෙවාගිගච්ඡති** අවිචන්තසනතිං නිබ්බාණමෙව පාපුණාතීති.

සත්තමසුතං.

3. 4. 8.

අට්ඨමෙ-**අකුසලවිනකො**ති අකොසලසමගුතා විතකො. "අකු කරණා"ති ආදිසු යස්ස සයං උපපජ්ජනති, තං යථාභූතදස්සනතිචාර ණෙන අකං⁴ කරොනාතීති=**අකුකරණා**. න පඤ්ඤාවකල්පං කරොනාතීති=**අවකල්පකරණා**. අඤ්ඤාණං කරොනාතීති=**අඤ්ඤාණකරණා**. පඤ්ඤා නිරෝධිනාති කමමස්සකතපඤ්ඤා කානපඤ්ඤා විපස්සනාපඤ්ඤාති මා තිස්සො පඤ්ඤා අප්පවත්තකරණෙන⁵ තිරොධෙනාතීති=පඤ්ඤාතිරොධිනා. අතිට්ඨඵලදායකතො දුක්ඛසඛිංගාසං විඝාතස්ස පකෙඛි විතනනාතීති=විඝාතපකඛිනා. කිලෙසනිබ්බාණං න සංවත්ත යනාතීති=**අනිබ්බාණසංවත්තනිනා**. **කාමවිනකො**ති කාමපටිසං යුතො විතකො. සො හි කිලෙසකාමසහිතො හුත්වා වත්ථුකාමෙසු පවත්නති. බ්‍යාපාදපටිසංයුතො විතකො=**බ්‍යාපාදවිනකො**. විහිංසා පටිසංයුතො විතකො=**විහිංසාවිනකො**. ඉමෙ වෙ⁶ සතොසුපි සඛිංරෙසුපි උපපජ්ජනති. කාමවිතකො හි පියමනාපෙ සතො වා සඛිංරෙ වා විතකෙකන්තස්ස උපපජ්ජති. බ්‍යාපාදවිතකො අපටියෙ අමනාපෙ ව සතො වා සඛිංරෙ වා කුඤ්ඤිත්වා ඔලොකනකාලතො පට්ඨාය යාව නාසනා⁷ උපපජ්ජති. විහිංසාවිතකො සඛිංරෙසු න උපපජ්ජති, සඛිංරෙ දුක්ඛාපෙනබ්බො නාම නත්ථි. ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤානතු වා, වජ්ඣනතු වා, උච්ඡජ්ජනතු වා, විතස්සනතු වා, මා වා

1. සො. සමනෙතසනො

2. සි. න දිසෙති.

3. සි. II & IV. න දිසෙති.

4. සි. අකුකං.

5. සි. III. V & සො. අප්පවත්තිකරණෙන.

6. සි. විනාසනා,

7. සි. III. V & සො. වෙ ව.

අසෙසුනති විනත්තකාලෙ පන සත්තෙසු උපපජ්ජති. ඉමෙයෙව පන කාමසංඝාතපාදයො. අත්ථො හි කාමවිනක්කාදීනං කාමසංඝාතපාදීනඤ්ච නානාකරණං න ති. වංසමපයුත්තා පන සංඝාතපාදයො කාමසංඝාතපාදයො. කාමධාතුආදීනං පන යසමා පාළියං—“කාමපටි සංයුතො තනෙකා විභකෙකා මිච්ඡාසංඝාතපෙපා, අයං වුච්චති කාම ධාතු. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතු. බ්‍යාපාදපටිසංයුතො තනෙකා විභකෙකා මිච්ඡාසංඝාතපෙපා, අයං වුච්චති බ්‍යාපාදධාතු. නවසු¹ ආසාවච්ඡිසු විනත්තං ආසාවො පටිසාවො, අනත්තමත්තං විනත්තං, අයං වුච්චති බ්‍යාපාදධාතු. විහිංසාපටිසංයුතො තනෙකා විභකෙකා මිච්ඡාසංඝාතපෙපා, අයං වුච්චති විහිංසාධාතු. ඉධෙ කචෙවා පාණිනා වා ලෙඤ්චනා වා දණ්ඩන වා සත්තෙ වා රජ්ජයා වා අඤ්ඤාභරඤ්ඤාභරෙන වා සත්තෙ විගෙසෙති, අයං විහිංසාධාතු”ති ආගතත්තා විසෙසො ලබ්බති. තත්ථ—වෙ² කථා : සබ්බසංඝාතිනා ව අසමතින්නා ව. තත්ථ—කාමධාතුයා ගතිනාය ඉතර වෙපි ගතිනා නාම ගොනති. තතො පන නීහරිතා අයං බ්‍යාපාද ධාතු, අයං විහිංසාධාතුති දසෙසති අයං සබ්බසංඝාතිනා නාම. කාමධාතුං කපේතො පන භගවා බ්‍යාපාදධාතුං බ්‍යාපාදධාතුවධානෙ විහිංසාධාතුං විහිංසාධාතුවධානෙ යපෙතා අවිසෙසං කාමධාතුනාමාති කපේසිති අයං අසමතින්නකථා නාම.

සුක්කපකෙක වුත්තවිපරියයෙන³ අත්ථො වෙදිවබ්බො. නෙකමම පටිසංයුතො විභකෙකා=නෙකමමවිභකෙකා. සො අසුභපුබ්බ භාගෙ කාමාවච්චරෙ ගොති, අසුභඤ්ඤානෙ රුපාවච්චරෙ, වං ක්කානං පාදකං කථා උපනත්තමග්ගථලකාලෙ ලොකුත්තරෙ. අබ්‍යාපාද පටිසංයුතො විභකෙකා=අබ්‍යාපාදවිභකෙකා. සො මෙත්තාපුබ්බ භාගෙ කාමාවච්චරෙ ගොති, මෙත්තාඤ්ඤානෙ රුපාවච්චරෙ, වං ක්කානං පාදකං කථා උපනත්තමග්ගථලකාලෙ ලොකුත්තරෙ. අවිහිංසා පටිසංයුතො විභකෙකා=අවිහිංසාවිභකෙකා. සො කරුණාපුබ්බ භාගෙ කාමාවච්චරෙ, කරුණාඤ්ඤානෙ රුපාවච්චරෙ, වං ක්කානං පාදකං කථා උපනත්තමග්ගථලකාලෙ ලොකුත්තරෙ. යද් අලොභො සීසං ගොති, තද ඉතරෙ වෙ තදනාසිකා ගොනති. යද් මෙත්තා සීසං ගොති, තද ඉතරෙ වෙ තදනාසිකා ගොනති. යද් කරුණා සීසං ගොති, තද ඉතරෙ වෙ තදනාසිකා ගොනති. ඉමෙයෙව පන නෙකමමසංඝාතපාදයො. අත්ථො හි නෙකමමවිභකාදීනං නෙකමමසංඝාතපාදීනඤ්ච නානාකරණං න ති. වංසමපයුත්තා පන සංඝාතපාදයො⁴ නෙකමමසංඝාතපාදයො. නෙකමමධාතුආදීනං පන යසමා පාළියං—“නෙකමමපටිසංයුතො තනෙකා විභකෙකා සංඝාතපෙපා, අයං වුච්චති නෙකමමධාතු, සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා නෙකමමධාතු.”

1. භ්‍යා. දසසු.

3. සි. III. V & භ්‍යා. විපරියයෙන.

5. සි. අයං

2. භ්‍යා. වෙච්.

4. භ්‍යා. සංඝාත.

නෙකමමධාතු.

අඛ්‍යාපාදපටිසංයුතො න කෙකො විතකෙකො සඛකපෙසා, අයං වුච්චති අඛ්‍යාපාදධාතු. යා සත්තෙසු මෙතති මෙතනායනා මෙතනාවෙනො විමුත්ති අයං වුච්චති අඛ්‍යාපාදධාතු. අවිහිංසාපටිසංයුතො න කෙකො විතකෙකො සඛකපෙසා, අයං වුච්චති අවිහිංසාධාතු. යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණාවෙනො විමුත්ති-අයං වුච්චති අවිහිංසාධාතු”නි ආගතත්තා විසෙසො ලබ්භති. ඉධාපි සබ්බසම්මාතිකා අසම්මතින්තාති වෙ කථා වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙසං සුවිසේඤ්ඤායමෙව.

ගාථාසු-**විතකකසෙති** විතකෙකය්‍ය. **තිරුහරෙති** අත්තනො සත්තානතො තීරුරෙය්‍ය-විනොදෙය්‍ය, පඡ්භෙය්‍යාති අත්තො. **ස චෙ’ විතකකාති විචාරිතාති සමෙති වුට්ඨිව රජං සමුග්ගානති** යථා නාම ගිහ්‍යානං පච්ඡිමෙ මාසෙ පඨවියං “සමුග්ගා” සමන්තතො වුට්ඨිතං රජං මගතො අකාලමෙසස්ස වස්සතො වුට්ඨි ණානසො වුපසමෙති. එවමෙව “සො” යොගාවචරෙ, “විතකකාති” මිච්ඡා විතකකෙ ව, “විචාරිතාති” තංසමපයුත්තවිචාරෙ ව, “සමෙ”ති වුපසමෙති-සමුවඡ්ඤති. තථාභූතො ව-**විතකකුපසමෙන වෙනසා** සබ්බෙසං මිච්ඡා විතකකානං වුපසමතතො විතකකුපසමෙන අරියමග්ගවිත්තෙන, **ඉධෙව දිට්ඨෙව ධම්මෙව, සනතිපදං** නිබ්බාණං, **සමජ්ඣගා** සමධිගතො ගොතිති.

අට්ඨම සුත්තං.

3. 4. 9.

තවමෙ-අනතරා මලාති එත්-අනතරාසද්දෙ :-

“නදීතිරෙසු සණ්ඨාතෙ” සභාසු රටියාසු ව,
ඡනා සංගමම මත්තෙනති මඤ්ච වඤ්ච කීමනතර”න්ති

ආදිසු කාරණෙ ආගතො. “අද්දසා මං භතො අඤ්ඤාතරා ඉත්ථි චිජ්ජනතරිකාය භාජනං ධොවනති”ති ආදිසු බණේ. “අපිචායං නපොදු චිත්තං මහාතිරියානං අනතරිකාය ආගච්ඡති”ති ආදිසු විචරෙ.

“පිතවත්ථ පිතධිපේ පිතාලඤ්ඤාතරභූමිතො,
පිතනතරුති වග්ගති අපිලකාව සොහති”ති

ආදිසු උත්තරසාවකෙ.¹ “යස්ස නතරතො න සනති කොපා”ති ආදිසු විතෙන. ඉධාපි විතෙනයෙව දට්ඨබ්බො. තසම අනතරෙ- විතෙන භවා=අනතරා, යසමිං සත්තානෙ උප්පන්නා තස්ස මලිතභාවකරණතො මලා. තත්-මලං නාම දුට්ඨං: සරීරමලං විතනමලනති. තෙසු-සරීරමලං සෙදජලලිකාදි² සරීරෙ නිබ්බන්තං, තත් ලග්ගං ආගතතුක

1. සී. සචෙ.

2. ස්‍යා. ණානසු, සී. III & V. පට්ඨානො.

3. ස්‍යා. උත්තරසාවකො.

4. ස්‍යා. ජලිකාදි.

රජඤ්ච. තං උදකෙනපි නිගරණීයං, න තථා සමිකිලෙසිනං. විත්ත මලං පත රුගාදිසමිකිලෙසිනා¹ අරියමය්‍යෙනෙව නිගරණීයං. වුත්තං ගෙනං පොරුණෙති :-

“රූපෙන සමිකිලිට්ඨෙන² සමිකිලිය්‍යනති මානවා,
රූපෙ සුඥො විසුජ්ඣනති අනක්ඛාතං මහෙසිනා.

විත්තමිති සංකිලිට්ඨමිති සංකිලිය්‍යනති මානවා,
විත්තෙ සුඥො විසුජ්ඣනති ඉතිවුත්තං මහෙසිනා”ති.

තෙනාහ භගවා :- “විත්තසංකිලෙසා තික්ඛවෙ සත්තා සංකි ලිය්‍යනති, විත්තවොද්‍යතා විසුජ්ඣනති”ති. තස්මා භගවා ඉධාපි විත්තමල විසොධතාය පටිපජ්ජනබ්බනති දසෙසනොතා :- “තයො මෙ තික්ඛවෙ අනන්තරා මලා”ති ආහ. යථාවෙනෙ ලොභාදයො සත්තානං විත්තෙ උපපජ්ජන්තා මලිනභාවකරා නානප්පකාරසංකිලෙසවිධායකාති අනන්තරා මලා. එවං එකගො භුඤ්ජන්තා එකගො සසිත්වා ඔතාරගවෙසී අමිත්තසහතු විය විත්තෙයෙව³ උපපජ්ජන්තා සත්තානං නානාවිධ අනන්තරා නානප්පකාරදුක්ඛනිබ්බතතභාති දසෙසනොතා - “අනන්තර අමිත්තා”ති ආදිමාහ.

තත්ථ - මිත්තපටිපක්ඛනො අමිත්තා, සපත්තතිච්චකරණෙනො සපත්තා, තිංසනතො⁴ මබ්බා, උජ්ඣුපිපච්චනිකනො පච්චජනිතා. තත්ථ - වීති ආකාරෙති ලොභාදිනං අමිත්තාදිභාවො වෙදිතබ්බො. චෙරි පුග්ගලො හි අනන්තරං ලභමානො අත්තනො චෙරිය්‍ය සන්ධන වා සිසං පාතෙති, උපායෙන වා මහනතං අනත්තං උප්පාදෙති. ඉමෙ ව ලොභා දයො පඤ්ඤාසිරිපාතනෙන යොතිසමපිපාදනෙන ව තාදිසං තනො බලවතරං අනන්තරං තිබ්බතෙතනති. කථං? චක්ඛුචාරසමිං හි ඉධාදිසු ආරම්මණෙසු ආපාඨගෙනෙසු යථාරහං නාති ආරබ්භ ලොභාදයො උපපජ්ජනති. එත්තාවතාය්‍ය පඤ්ඤාසිරි⁵ පාතිනං නාම ගොති. සොත මාරුදිසුපි එසෙව නයො. එවං තාව පඤ්ඤාසිරිපාතනතො අමිත්තාදි සදිසතා වෙදිතබ්බො. ලොභාදයො පත කමමතිද්‍යා හුත්වා අණ්ඩජාදි හෙද වතසෙසා යොතියො⁶ උපනෙතති. තස්ස යොතිඋපමනමුලකාති පඤ්චවිසති මහාභයාති චත්තිංසකමමකරණාති ව ආගතානෙව ගොතති. එවං යොතිසමපිපාදනතොපි නෙසං අමිත්තාදිසදිසතා වෙදිතබ්බො. ඉති ලොභාදයො අමිත්තාදිසදිසවාය විත්තසමභූතතාය ව අනන්තර අමිත්තාති ආදිනා වුත්තං. අපිච අමිත්තෙති කාතුං අසකතු ණෙය්‍යං ලොභාදයො කණ්ණති, අමිත්තාදිභාවො⁷ ව ලොභාදිති ජායතීති තෙසං අමිත්තාදිභාවො වෙදිතබ්බො. වුත්තං ගෙනං :-

1. සි. තිලෙසිකං වා.

2. සි. III & ඥා. රූපමිති සංකිලිට්ඨමිති.

3. ඥා. සත්තෙතමිච්ච.

4. සි. III & V. භතතනො

5. සි. එත්තාවතායං පඤ්ඤාසිරිසං.

6. සි. නාදිසසති.

7. සි. අමිත්තභාවො ව.

“දිසො දිසං යං නං කසිරු වෙරි වා පන වෙරිනං,
ඕව්ජාපණ්ණිතිනං විතතං පාපියො නං නහො කරෙ”¹ති.

ගාථාසු- අත්තනො ව පරෙසස්සච අනන්ධං ජනෙතීති=අනන්ධ ජනනො. චුත්තං හෙතං :- “යදපි¹ ලුද්ධො අභිසංකරොති-කායෙන වාචාය මනසා, නදපි අකුසලං. යදපි ලුද්ධො ලොභෙන අභිභූතො පරියාදින්නවිත්තො පරස්ස අසනා දුක්ඛං උප්පාදෙති-වධෙන වා, බකුකි² වා, ජාතියා වා, ගරභාය වා, පබ්බාජනාය වා-බලවම්භි බලන්තො ඉති, නදපි අකුසලං. ඉතීස්සමෙ³ ලොභජා ලොභනිදුතා ලොභස්මුදයා ලොභපච්චයා අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සමභ වන්ති”ති. අපරම්පි චුත්තං :- “රහොතො බො බ්‍රාහ්මණ රුගෙන අභිභූතො පරියාදින්නවිත්තො අත්තව්‍යාබාධායපි වෙනෙති, පරව්‍යාබාධායපි වෙනෙති, උභයව්‍යාබාධායපි වෙනෙති, වෙනසිකම්පි දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති”ති ආදී. විත්තපසකොපනොති විත්තසංකොපනො, ලොභො හි ලොභනියෙ වක්ඛුත්තිං උප්පජ්ජමානො විත්තං බොහෙත්තො පසොපෙත්තො විපරිණාමෙත්තො විකාරං ආපාදෙත්තො උප්පජ්ජති, පසාදුද්ධස්සෙත පච්චන්තිතුං න දෙති. භගමනනරනො ඡන්තං නං ජනො නාමබ්‍රුජ්ඣති⁴ති නං ලොභසංකොපනං “අත්තරහො” අබ්භන්තරෙ- අත්තනො විත්තෙයෙව ජාතං අනන්ධජනවිත්තපසකොපනාදිං “භයං” භයහෙතුං අයං බාලමහාජනො “නාමබ්‍රුජ්ඣති න ජානාති”ති.

ලුද්ධො අන්ධං න ජානාතීති අත්තන්ධපරන්ධිහෙදං “අන්ධං”තිතං ලුඬප්‍රාග්ලො යථාභූතං න ජානාති. ධම්මං න පස්සතීති දසකුසල කම්මපථධම්මම්පි “ලුද්ධො” ලොභෙන අභිභූතො-පරියාදින්නවිත්තො “න පස්සති” පච්චක්ඛන්තො න ජානාති, පගෙව උත්තරිමක්ඛස්සධම්මං. චුත්තම්පි වෙතං :- “රහොතො බො බ්‍රාහ්මණ රුගෙන අභිභූතො පරියාදින්නවිත්තො අත්තන්ධම්පි යථාභූතං නප්පජානාති, පරන්ධම්පි යථාභූතං නප්පජානාති, උභයන්ධම්පි යථාභූතං නප්පජානාති”ති ආදී. අකිංතමනති⁵ අකිංතාවකරං නමං. සන්ති යත්, භූමිමන්තෙ හි එතං පච්චත්තවචනං.⁶ යස්මිං කාලෙ ලොභො සහනො අභිභවති නරං, අකිංතමං නද්‍ය හොතිති. “ය”නති වා කාරණවචනං. යස්මා ලොභො උප්පජ්ජමානො නරං “සහනෙ” අභිභවති, නස්මා අකිංතමං නද්‍ය හොතිති යොජනා-යනසඤ්ඤානං එකන්තසම්බන්ධකිංතාවතො. අථවා : “ය”නති කිරියාපරමස්සනං. “ලොභො සහනෙ”ති එත්-යදෙනං ලොභස්ස “සහනං”-අභිභවනං චුත්තං, එතං අකිංතාවකරස්ස නමස්ස ගමනං, උප්පාදෙති අන්තො. අථවා : යං නරං ලොභො “සහනෙ” අභිභවති, තස්ස අකිංතමං නද්‍ය හොති. නහො ව ලුද්ධො අන්ධං න ජානාති ලුද්ධො ධම්මං න පස්සතීති එවමෙත්ත අන්තො දධම්බෙබ්බා.

1. සි. යදපි.

3. සි. ඉතීස්ස.

5. සහ, අකිංතමනති.

2. සි. බකුකිනෙත වා.

4. සහ, පසාදනාදිවජ්ජන.

6. සි. VI, උපයොගවම්භ.

සො ව ලොභං පහනිකානාති යො පුබ්බතාගෙ තදභිභවසෙන විකම්මනවසෙන ව යථාරහං සමථවිපස්සනාති ලොභං පජතිත්වා තථා පජනනගෙභු ලොභනෙසෙස දිබ්බෙපි රුපාදිකෙ උපට්ඨිතෙන භු උබ්බති-බලවිපිපස්සනානුභාවෙන. ලොභො පටිසංසො නමොති තස්මා අරියපුගලො අරියමග්ගෙන ලොභො පතියති පජතියති අවිච්ඡාදනමෙව පරිච්චේයති. යථා තිං? උදඛ්ඤ්ච පොකකන්ති පදමිති පණ්ණෙනො උදකඛ්ඤ්ච විය. සෙසගාථානමපි ඉමිනා තයෙන අන්තො වෙදිතබ්බො.

නථා¹ දෙසස්ස :- “යදපි දුට්ඨො අභිසංඛරෙති-කායෙන වාචාය මනසා, හදපි අකුසලං. යදපි දුට්ඨො දෙසෙන අභිභූතො පරියාදින්නවිභේතො පරස්ස අසතා දුක්ඛං උපපාදෙති-වට්ඨෙන වා, බන්ධන² වා, ජාතියා වා, ගරුණාය වා, පබ්බාජනාය වා-බලවමහි බලන්තො ඉති, හදපි අකුසලං. ඉතිස්සමෙ දෙසජා දෙසකදිදානා දෙසසමුදයා දෙසපට්ඨයා අනෙකො පාපනා අකුසලා ධම්මා සමුච්ඡන්ති”ති. නථා :- “දුට්ඨො ඛො බ්‍රාහ්මණ දෙසෙන අභිභූතො පරියාදින්නවිභේතො අත්තව්‍යාඛාධායපි චෙතෙති, පරව්‍යාඛාධායපි චෙතෙති, උභයව්‍යාඛාධායපි චෙතෙති, චෙතධිකමපි දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසං වෙදෙති”ති. නථා :- දුට්ඨො ඛො බ්‍රාහ්මණ දෙසෙන අභිභූතො පරියාදින්නවිභේතො අත්තත්ථමපි යථාභූතං නපජනාති, පරත්ථමපි යථාභූතං නපජනාති, උභයත්ථමපි යථාභූතං නපජනාති”ති ආදි සුත්තපද්‍යනුසාරෙන අත්තත්ථනාහං අත්තනාතිගෙත්තුනා ව වෙදිතබ්බො.

නථා මොගස්ස :- “යදපි මුළුලො අභිසංඛරෙති-කායෙන වාචාය මනසා”ති ආදිනා, “මුළුලො ඛො බ්‍රාහ්මණ මොගෙන අභිභූතො පරියාදින්නවිභේතො අත්තව්‍යාඛාධායපි චෙතෙති”ති ආදිනා, “අත්තත්ථමපි යථාභූතං නපජනාති”ති ආදිනා ව ආගනසුත්තපද්‍යනුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

නාලපක්ඛං ව බන්ධනාති නාලථලං විය උසුමුපපාදෙන වණ්ටනො තතියමග්ගඤ්ඤපපාදෙන තස්ස විතතනො දෙසො පතියති, පරිච්චේයති³ අන්තො. මොගං විහනති සො සබ්බන්ති සො අරිය පුග්ගලො සබ්බං අනවසෙසං මොගං චතුර්මග්ගෙන “විහනති”විධමති-සමුච්ඡන්ති. ආදිවෙමාමුදස්සං නමනති ආදිවෙමා විය “උදයං” උග්ගච්ඡන්තො “තමං” අකුසාරං.

නවමසුත්තං.

දසමෙ-“තිති භික්ඛවෙ අසඤ්ඤමෙති අභිභූතො”ති භා උපපන්නි? දෙවදනෙන හි අවිච්චිතාතිරයං පටිට්ඨො දෙවදනනපකඛියා අඤ්ඤාතිත්ථියා ව සමණෙන ගොතමෙන අභිසම්භො දෙවදනෙනා පසම්.

1. සි. තස්ස.

2. සි. බන්ධනෙනවා.

3. සි. පරිච්චේයන්ති.

පව්වෙයානි අබ්භාවිකංසු. තං සුඛා සාසනෙ අනභිප්පසන්නා මිත්‍රස්සා සියා නුබො එතදෙවං, යථා ඉමෙ භණ්ණනීති ආසඬ්ඛං උපාදෙසුං. තං පව්වනිං භික්ඛු භගවතො ආරොවෙසුං. අථ භගවා-න භික්ඛවෙ තථාගතා කස්සචි අභිසාපං දෙනාති. තස්මා න දෙව දතෙතා මයා අභිසපිතො, අත්තනො කමෙමනෙව තීරයං පව්වෙයානි වතා තෙසං භිව්ජාගාහං¹ පටිසෙධෙන්නො ඉමාය අට්ඨුප්පත්තියා ඉදං² සුත්තං අභාසි.

නැව්-අසද්ධමෙමනීති අසතං ධම්මෙහි, අසතෙහි වා ධම්මෙහි. අනෙකිවෙයානි බුද්ධෙහිපි අතිවත්තනීයතනා අවිචිතිබ්බත්තියා තිකිව්ජා භාවතො අනෙකිවෙයා, අතිකිව්ජනියොති අපේ. අසන්නගුණසමාචාරාධිප්පායෙන පවත්නා පාපා ඉව්ජා එතස්සානි=පාපිවෙයා. තස්ස භාවො පාපිව්ජනා, නාය. අහං බුද්ධො භවිස්සාමි, සඬ්ඛං පරිහරිස්සාමිති තස්ස ඉව්ජා උප්පන්නා. කොකාලිකාදයො පාපා ලාමකා මිත්තා එතස්සානි=පාපමිත්තො. තස්ස භාවො=පාපමිත්තනා, නාය. උත්තරිං³ කරණිසෙති ක්කානාභිඤ්ඤාති උත්තරිං⁴ කරණියෙ- අධිගන්නබ්බ මග්ගඵලෙ අනධිගතෙ සති එව තං අනධිගතතාති අපේ. ඔර මනනකොනාති අප්පමත්තකොන ක්කානාභිඤ්ඤාමත්තො. විසෙසාධි ගමෙනාති උත්තරිමත්‍රස්සධම්මාධිගමෙන. අනග්ගති වෙමජේඛි. වොසානං ආපාදිති අකතකිවෙවාච සමානො කතකිවෙවාමනීති මඤ්ඤමානො සමණධම්මතො විනාසං ආපජ්ජි.

ඉති භගවා ඉමිනා සුත්තෙන විසෙසනො පුථුථ්ථනභාවෙ ආදී නවං පකාසෙසි. භාරියො පුථුථ්ථනභාවො- යත්‍ර හි නාම ක්කානා භිඤ්ඤාපරියොසානා සම්පත්තියො නිබ්බතෙත්වාපි⁵ අනෙකානන්දා වහං නානාවිධං දුක්ඛභෙදා⁶ අසන්නගුණසමාචාරං අසප්පරිසංසග්ගං ආලසියානුයොගඤ්ච අවිජ්ජනෙතො අවිචිමති කප්පවසියං⁷ අනෙකිව්ජං කිබ්බිසං පසවිස්සනීති.

ගාථාසු-මානි පටිසෙධෙ නිපාතො, ජාතුති එකංසෙන. කොවිති සබ්බසම්භාගකවචනං. ලොකසමිත්ති සත්තලොකෙ. ඉදං වුත්තං ගොති: ඉමසමිං සත්තලොකෙ⁸ කොවි පුග්ගලො එකංසෙන පාපිවෙයා මා ගොතුති. නදමිනාපි⁹ ජානාථ පාපිව්ජනං. සථා ගතීති පාපිව්ජනං පුග්ගලානං “යථා ගතී” යාදිසී නිප්පත්ති¹⁰-යාදිසො අභිසම්පරාදයො, තං ඉමිනාපි කාරණෙන ජානාථානි දෙවදත්තං නිදසෙන්නො එවමාග.

පණ්ඩිතොති සමඤ්ඤානොති පරියත්තිබාහුසවෙවන පණ්ඩිතොති ඤ්ඤානො. භාවිතතොති සමමනොති ක්කානාභිඤ්ඤාති භාවිතතොති සමාචාරො. තථාගි-සො පුබ්බෙ “මහිද්ධිකො ගොධිපුත්තො, මහානු භාවො ගොධිපුත්තො”ති ධම්මසෙනාපතිනාපි පසංසිතො අගොසි.

1. සී. භිව්ජාචාචං.

4. සී. නිප්පාදෙතාපි

7. ස්‍යා ලොකෙ.

2. ස්‍යා. ඉමං.

5. ස්‍යා. නානාවිධං භෙදා.

8. ස්‍යා. තදිමිනාපි.

3. ස්‍යා & පාළි-උත්තරි 6. ස්‍යා කප්පවසියං.

9. සී. VI. නිබ්බත්ති

ජලං ච සසසා අට්ඨා දෙවදත්තොති විසුසුනොති අත්තනො කිත්තියා පරිවාරෙන පජ්ජනොති විශංඛිතාසනොති විශංඛිතො දෙවදත්තොති එවං “විසුසුනො” පාකටො අගොසී. “මෙ සුත්තන”පි පාසො. මයා සුත්තං සුත්තමත්තං, කඨිපාගෙනෙව තථා භූතත්තා තස්ස තං පණ්ණිවචංදි සවණමත්තමෙවංති අත්තො.

සො සමානමනුචිණ්ණො¹ අසජ්ජ නං නථාගතනති සො එවං භූතො දෙවදත්තො : බුද්ධොපි සක්කපුත්තො, අහමපි සක්කපුත්තො, බුද්ධොපි සමණො, අහමපි සමණො, බුද්ධොපි ඉද්ධිමා, අහමපි ඉද්ධිමා, බුද්ධොපි දිබ්බවක්ඛකො, අහමපි දිබ්බවක්ඛකො, බුද්ධොපි දිබ්බසොතකො, අහමපි දිබ්බසොතකො, බුද්ධොපි චෙත්තොපරියක්ඛණ්දාහී, අහමපි චෙත්තොපරියක්ඛණ්දාහී, බුද්ධොපි අතීතානාගතපච්චුප්පනෙත ධම්මෙ ජානාති, අහමපි තෙ ජානාමිති අත්තනො පමාණං අජාතිනා සමමාසමුද්ධං අත්තනා සමසමං ධම්මෙන² සමානතං³ ආපජ්ජනො ඉදුනාහං බුද්ධො භවිස්සාමි, භික්ඛුසංඝං පරිගරිස්සාමිති අභිමානප්ප යොජනා⁴ නථාගතං “ආසජ්ජ” ආසාදෙත්වා-විගෙඨෙත්වා. “පමාදමනු භිනො”තිපි⁵ පඨනති. තස්සත්තො : වුත්තනගෙන පමාදංආපජ්ජනො පමාදං කිස්සාය භගවතා සද්ධං යුගගහාගවිත්තප්පාදෙන සගෙව ඤානාභික්ඛාදුති අනුභිනො පරිභිනොති. අවිච්ඡිනිරයං පනොති වතු මාරං භයානභයාති ජාලානං නත්ථ උප්පන්නසත්තානං වා නිරන්තර තාය අවිච්ඡිනි ලද්ධතාමං වතුසු පසෙස්ස වතුමමහාමාරයොගෙන වතු මාරං අතිභයානතං මහානිරයං පටිසංකිගහණදිවසෙන සමපනොති, තථාති වුත්තො :-

“වතුකකණ්ණො වතුමාරො විභත්තො භාගසො මිත්තො,

අයොපාකාරපරියනොති අයසා පටිකුජ්ජනො.

තස්ස අයොමයා භූමි ජලිතා තෙජසා යුතා,

සමන්තා යොජනසතං එරිත්වා තිට්ඨති සබ්බදා”ති.

අද්ධංසාති අද්ධංවිත්තස්ස. දුබ්බති දුස්සෙය්. නමෙව පාපං ජුසති තමෙව අද්ධංදුබ්බිං පාපප්පගලං “පාපං” තිතිනං පාපඑලං⁶ “ජුසති” පාදුණාති-අභිගමති. ගෙණොති⁷ විපුලභාවෙන ගමනිර්භාවෙන ව භිංසාපෙත්තො විශං, විපුලගමනිර්භාවෙන අත්තො. මාදෙතාති දෙසෙන. විකිංසනීති බාධති-ආසාදෙති. මාදෙ නමති න රුහනීති තසමිං තථාගතෙ පරෙන ආරෙපියමානො දෙසො “න රුහනී” න තිට්ඨති, විසතුමො විශං සමුදාසස්ස න තස්ස විකාරං ජනෙතීති අත්තො.

එවං ඡති ගාථාති පාපිච්ඡනාදිසමන්තාගතස්ස නිරසුපගහාව දස්සනෙන දුක්ඛතො අපරිමුත්තතං දස්සෙත්වා ඉදුති තප්පටිපක්ඛ ධම්මසමන්තාගතස්ස දුක්ඛකඛයං දස්සෙත්තො-“නාදිසං මිත්ත”නති

1. ස. 2. & සී. පමාදමනුචිණ්ණො.

4. සී. අභිමාන සමයොජනා.

2. ස. 2. සමසමට්ඨපනෙත, සී. III. සමසම.

5. ස. 2. පමාදමනුජ්ජනොතිපි.

3. ස. 2. පමාදං, සී. III. සමානං. [ධම්මෙන. 6. සී. න දිස්සති. 7. තසමාති-පා. 3.

මසානගාථමාහ. තසානො: සසා සමමාපටිපන්නසා මගනානුයො පටිපතතිමයං අනුගතො සමමා පටිපන්නො අපට්ඨන්දාදිගුණසමන්නා ගමෙන සකලසා වට්ඨකායං බසං පරියොසානං පාපුණේය, තාදිසං බුද්ධං වා බුද්ධසාවකං වා පණ්ඩිතො සප්පඤ්ඤා අත්තනො මිත්තං ඤාතෙමිති නෙත මෙත්තිකං කරෙය්‍ය, තඤ්ඤා සෙවෙය්‍ය¹ තමෙව පටිපට්ඨපාසෙය්‍යාති.

නවමසුත්තං.

ඉති ඉමසමිං වග්ගෙ ඡට්ඨ-සත්තමසුත්තෙසු විවට්ටං කපිතං, ඉතරෙසු වට්ටවිවට්ටං කපිතං.

චතුස්චග්ගවග්ගො

තිට්ඨිතා.

3. 5. 1.

පඤ්ඤාමවග්ගසා පඨමෙ-අග්ගසංසාදාති ඵත්ථ-අයං අග්ගසද්දො: ආදි-කොටි-කොට්ඨාස-සෙවෙයිසු දිස්සති. නාමානෙස:- “අජ්ජතග්ගෙ සමමද්දෙවාරික ආවරුමි වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨිනං” “අජ්ජතග්ගෙ පාණ්ණපෙතං සරණං ගත”නති ච ආදිසු¹ ආදිමති දිස්සති. “තෙතෙව අභිඥාලග්ගෙන තං අභිඥාලග්ගං පරමසෙය්‍ය” “උච්ඡග්ගං චෙලග්ග”නති ච ආදිසු කොටියං. “අච්ඡිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්තකග්ගං² වා අනු ජානාමි භික්ඛවෙ විහාරග්ගෙන වා පටිච්ඡෙදග්ගෙන වා භාජෙතු”නති ච ආදිසු කොට්ඨාසෙ. “අයං ඉමෙසං චතුත්තං පුග්ගලානං අග්ගො ච සෙවෙයි ච උත්තමො ච පචරෙ ච” “අග්ගොගමසමි ලොකස්සා”ති ච ආදිසු සෙවෙයි. සවායමිධාපි සෙවෙයිගෙව දට්ඨබ්බො. තස්මා අග්ගෙසු සෙවෙයිසු පසාදා, අග්ගභූතා සෙවෙයිභූතා වා පසාදා=අග්ගපසාදාති අත්ථො. පුරිමසමිං ච අත්ථො අග්ගසද්දෙන බුද්ධාදිරත්තත්තයං චුළුති.

තෙසු-භගවා නාම: අසදිසවෙයින ගුණවිසිට්ඨවෙයින අසම සමවෙයින ච අග්ගො. සො හි මහාභිනිහාරං දසන්නං පාරමිතං පට්ඨවස්ඤ්ඤා ආදිං කත්වා තෙති බොධිසම්මාරගුණෙහි වෙච බුද්ධ ගුණෙහි ච සෙසජ්ජෙනති අසදිසොති අසදිසවෙයින අග්ගො. යෙ වස්ස ගුණා මහාකරුණාදයො, තෙ සෙසසත්තානං ගුණෙහි විසිට්ඨාති ගුණවිසිට්ඨවෙයිනපි සබ්බසත්තූත්තමතාය අග්ගො. යෙ පන පුරිමකා සමමාසමිබුද්ධා, තෙ සබ්බසත්තෙති අසමා, තෙති සද්ධිං අයමෙව රූපකායගුණෙහි වෙච ධම්මකායගුණෙහි ච සමොති අසම සමවෙයිනපි අග්ගො. නාම දුලලභපාතුභාවතො⁴ අවජ්ජියමනුස්ස භාවතො බහුජ්ජනතිත්තබාවගනතො අද්ධිග්ග අසභායාදිභාවතො ච භගවා ලොකෙ අග්ගොති චුළුති. යථාහ:-⁵ “ඵකපුග්ගලස්ස භික්ඛවෙ

1. සි. න දිස්සති.

2. සි. & සා. න දිස්සති.

3. සා. නිත්තිකග්ගං.

4. සි. දුලලභභාවතො.

5. සා. සථානපාඨෙ

පාතුහාවො දුලලහො ලොකසමිං, කතමස්ස එකපුග්ගලස්ස? තථා ගතස්ස අරහතො සමමාසමුද්ධස්ස” “එකපුග්ගලො භික්ඛවෙ ලොකෙ උපපජ්ජමානො උපපජ්ජති අවජ්ජියමිනුස්සො” “එකපුග්ගලො භික්ඛවෙ ලොකෙ උපපජ්ජමානො උපපජ්ජති බහුජ්ජන-පෙ-සමමාසමුද්ධො” “එකපුග්ගලො භික්ඛවෙ ලොකෙ උපපජ්ජමානො උපපජ්ජති-අදුතියො අසභායො අපපටිමො අපපටිසමො අපපටිභාගො අපපටිපුග්ගලො අසමො අසමසමො දිපදානං අග්ගො, කතමො එකපුග්ගලො? තථා ගතො අරහං සමමාසමුද්ධො” ති. ධම්ම සඛ්ඛාපි අඤ්ඤාධම්මසඛ්ඛාති අසද්දිසධේන විසිට්ඨගුණතාය දුලලහපාතුහාවාදිනා ව අග්ගා. තථාති : තෙසං ස්වාක්ඛාතතාදිසු පටිපත්තතාදි ගුණවිසේසෙති අඤ්ඤාධම්මසඛ්ඛා සද්දිසා අපපතරතිනිනා වා නානි, කුතො සෙට්ඨා. සයමෙව ව පත තෙහි විසිට්ඨගුණතාය සෙට්ඨා. තථා දුලලහපාද-අවජ්ජියභාව-බහුජ්ජනතිත්තසුඛාවහා අදුතියඅසභායාදිසභාවා¹ ව නෙ. යදග්ගෙන හි භගවා දුලලහපාතුහාවො, තදග්ගෙන ධම්මසඛ්ඛාපි. අවජ්ජියාදිභාවෙව එසෙව නගො.

එවං අග්ගෙසු සෙට්ඨසු උත්තමෙසු පචරෙසු² ගුණවිසිට්ඨසු පසාදති=අග්ගපසසාද. දුතියසමිං පත අතෙ යථාචුත්තෙසු අග්ගෙසු මුද්ධාදිසු³ උපපතති. අග්ගභූතා පසාද=අග්ගපසසාද. යෙ පත අරියමග්ගෙන ආගතා අවේච්චපසසාද, තෙ එකනෙතනෙව අග්ග භූතා පසාදති=අග්ගපසසාද. යථාහ :- ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවුතො මුද්ධො අවේච්චපසසාදෙන සමන්තාගතො භොති” ති ආදි. අග්ගවිපා කතනාපි චෙතෙ අග්ගපසසාද, වුත්තං හි :- “අග්ගෙ ඛො පත පසත්තානං අග්ගො විපාකො” ති.

ශාමනාති යත්තකා. සත්තාති පාණිනො. අපදාති අපාදකා. මිපදාති විපාදකා. සෙසපදවගෙපි එසෙව නගො. චා සඤ්ඤා සමුවව යත්තො, න විකප්පත්තො. යථා :- “අනුපපනෙතො වා කාමාසවො උපපජ්ජති උපපනෙතො වා කාමාසවො පවසිති” ති. එත්-අනුපපනෙතො ව උපපනෙතො වාති අත්තො. යථා ව :- “භූතානං වා සත්තානං සීතියා සමභවෙසිනං වා අනුග්ගහායා” ති එත්-භූතානඤ්ච සමභවෙසිනඤ්චාති අත්තො. යථා ව :- “අග්ගිනො වා උදකනො වා මිත්රිහෙදනො වා” ති එත්-අග්ගිනො ව උදකනො ව මිත්රිහෙදනො වාති අත්තො. එවං අපද වා-පෙ-අග්ගමකඛායති” ති එත්-පි අපද ව විපද වාති සවිඤ්ඤාන විසේන අත්තො දට්ඨබ්බෙහි. තෙන වුත්තං-‘සමුවවයත්තො වාසඤ්ඤා න විකප්පත්තො’ ති. රුපිනොති රූපවනෙතො. න රුපිනොති=අරු පිනො. සඤ්ඤානොති සඤ්ඤාවනෙතො. න සඤ්ඤානොති=අසඤ්ඤානො. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤානා නාම භවග්ගපරියාපත්තා. එත්තාවතා ව : කාමභවො, රූපභවො, අරූපභවො, එකවොකාරභවො, වතුචොකාර

1 හි අදුතියඅසභායාදිමිසදිසභාවා. 2 සි. න දිග්ගති. 3 සි. න දිග්ගති

භවො, පඤ්චවොකාරභවො, සඤ්ඤිභවො, අසඤ්ඤිභවො, නෙවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤිභවොති නවවිධෙපි භවෙ සතෙන අනවසෙසනො පරියා දිසිත්වා දසෙසසි ධම්මරුජා.

එත් භි-රූපග්ගහණෙන කාමභවො, රූපභවො, පඤ්චවොකාර භවො, එකවොකාරභවො ච දස්සිතො. අරූපග්ගහණෙන අරූපභවො චතුර්වොකාරභවො ච දස්සිතො. සඤ්ඤිභවාදයො පන සරූපෙනෙව දස්සිතා. අපද්දිග්ගහණෙන කාමභව-පඤ්චවොකාරභව-සඤ්ඤිභවානං එකදෙසො දස්සිතොති.

කසමා පනෙත්ථ යථා දුතියස්සුතෙන-“දිපදුතං අග්ගො”ති විප දුතං ගහණමෙව අකත්වා අපද්දිග්ගහණං¹ කතන්ති? චුච්චතො: දුතිය ස්සුතෙන තාව සෙට්ඨතරවසෙන දිපදුග්ගහණමෙව කතං. ඉමසමි- ලොකෙ සෙට්ඨො නාම උපපජ්ජමානො අපද-චතුපපද-බහුපපදෙස්සු² න උපපජ්ජති, දිපදෙස්සුයෙව උපපජ්ජති. කතරෙස්ස විපදෙස්සු? මනුස්සෙස්ස වෙච දෙවෙස්සු ච. මනුස්සෙස්ස උපපජ්ජමානො සකලලොකං වසෙ වතෙනතුං සමන්තො බුද්ධො හුත්වා උපපජ්ජති. අඬුනතරට්ඨකථාසං පන තියගස්සි මහාසගස්සි ලොකධාතුං වසෙ පවතෙනතුං සමන්තොති චුත්තං. දෙවෙස්සු උපපජ්ජමානො දසසගස්සිලොකධාතුං වසෙ චත්තනකො මහාබ්‍රහ්මා හුත්වා උපපජ්ජති. සො නස්ස කප්පියකාරකො වා ආරුමිකො වා සමපජ්ජති. ඉති තනොපි සෙට්ඨතරවසෙනෙව විපදුතං අග්ගොති තත්ථ චුත්තං. ඉධ පන අනවසෙසපරියාදුත වසෙන එවං චුත්තං. යාවතා භි සත්තා අත්තභාවපරියාපත්තා අපද වා-පෙ-නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිනො වා තථාගතො තෙසං අග්ග මක්ඛායතිති. තිද්ධාරණෙ වෙතං සාමිච්චනං. මකාරො පදසක්කිකරු. අග්ගො අකඛායතිති පදවිභාගො.

අග්ගො විපාකො භොතිති අග්ගෙ සමමාසබ්බුද්ධො පසන්නානං යො පසාදෙ සො අග්ගො සෙට්ඨො උත්තමො කොට්ඨුතො වා. තසමා තස්ස විපාකොපි අග්ගො සෙට්ඨො උත්තමො කොට්ඨුතො උලාරහමො³ පණීතහමො භොති. යො පන පසාදෙ දුට්ඨො-ලොකීය ලොකුත්තරහෙදතො. තෙස්ස ලොකීයස්ස තාව:-

“යෙ කෙවි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ,
න තෙ ගමිස්සන්ති අපායං⁴.
පහාය මානුසං දෙහං,
දෙවකායං පරිපුරෙස්සන්ති.

“බුද්ධොති කිත්තයන්තස්ස යස්ස කායෙ භවති පීති,
වරමෙව භි සා පීති කසිණෙනපි ජලබ්දිපස්ස.”

1. සි. අපදුතං.

2. සි. VI. අපාදචතුපපාදබහුපපාදෙස්සු.

3. ස. නා. ඔලාරහමො.

4. ස. නා. අපායභුමිං.

“සතං හත්ථි සතං අස්සා සතං අස්සනරි රථා,
සතං කාඤ්ඤසහස්සානි ආමුත්තමණ්ඩුණ්ඩලා,
එකස්ස පදවිනිහාරස්ස කලං නාගකතානි සොළසිං.”

“සායු බො දෙව්‍යනම්ඤ්ඤ බුද්ධං සරණගමනං ගොති, බුද්ධං සරණගමනගෙනු බො දෙව්‍යනම්ඤ්ඤ එවමිධෙකවෙව සත්තා නායස්සහෙද පරමරණා සුගතිං සග්ගං ලෙකං උපපජ්ජන්ති. තෙ අඤ්ඤ දෙවෙදසති ණානෙති අධිගණන්තී: දිබ්බෙත ආයුතා, දිබ්බෙත වණ්ණන්ත, දිබ්බෙත සුබ්බෙත, දිබ්බෙත යසෙත, දිබ්බෙත ආධිපතෙයෙත, දිබ්බෙති රුපෙති, දිබ්බෙති සද්දෙති, දිබ්බෙති ගඤ්ඤිති, දිබ්බෙති රසෙති, දිබ්බෙති පොට්ඨබ්බෙති”ති. එවමාදිතං සුත්තපදනං වසෙත පසාදස්ස ඵලවිසෙසයොගො වෙදිවබ්බො. තස්මා සො අපායදුක්ඛ විනිවත්තනෙන සද්ධං සමපත්තිභවෙසු සුඛවිපාකදයකොති දට්ඨබ්බො. ලොකුත්තරො පත සාමඤ්ඤඵලවිපාකදයකො වට්ටදුක්ඛවිනිවත්තකො ව. සබ්බොපි වායං පසාදො පරමපරය වට්ටදුක්ඛං විනිවත්තනියෙව. වුත්තං ගෙහං:- “යස්මිං භික්ඛවෙ සමයෙ අරියසාවකො අත්තනො සද්ධං අනුස්සරති, තෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරිසුට්ඨිතං විතතං ගොති, න දොසපරිසුට්ඨිතං, න මොහපරිසුට්ඨිතං විතතං ගොති. උජ්ජග්ගමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ විතතං ගොති, උජ්ජග්ගවිත්තස්ස පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පිති ජායති-පෙ-නාපරං ඉත්තනායාති පජානාතීති.

ධම්මානි සභාවධම්මා. සබ්බිනාති සමෙච සමග්ගස්ස පච්චයෙති කතාති=අසබ්බිනා, සප්පච්චයා ධම්මා. ගෙනුති පච්චයෙති ව න කෙතිවි කතාති=අසබ්බිනා, අප්පච්චයතිබ්බාණං. සබ්බිනානං පටියොගිභාවෙන අසබ්බිනාති පුට්ඨවන්තං. විරාගො තොසං අගගමකම්මාසතීති තොසං සබ්බිනාසබ්බිත'ධම්මානං යො විරගසබ්බිතො අසබ්බිතධම්මො, සො සභාවෙනෙව සණ්ඨපුබ්බමභාවතො සත්තතර-පණ්ණිතතරභාවතො ගමිතිරදිභාවතො¹ මදනිමමදනාදිභාවතො ව අග්ගං සෙට්ඨං උත්තමං පවරනති වුවෙති. සද්දිදනති නිපාතො, යො අයනති අනෙතා. මදනිමමදනොති ආදීනි සබ්බානි නිබ්බාණවෙවචනානියෙව. තථාති තං ආගම මානමදපුරිසමදදිකො² සබ්බො මදො නිමමදියති-පමද්දියති, කාමපිපාසාදිකා සබ්බා පිපාසා විනිශ්චිති,³ කාමාලයාදිකා⁴ සබ්බෙපි ආලයා සමුග්ගාතියනති, සබ්බෙපි කමමවට-කිලෙසවට-විපාකවටා උපමජ්ජන්ති, අට්ඨසතහෙද සබ්බොපි තණ්හා බියති, සබ්බෙපි කිලෙසා විරජ්ජන්ති, සබ්බං දුක්ඛං නිරුජ්ඣති. තස්මා මදනිමමදනො-පෙ-තිරෙබ්බොති වුවෙති. යා පනෙසා තණ්හා: හවෙන හවං, එලෙත කමමං විනාති⁵ සංසිබ්බතීති කතා වානනති වුවෙති. තං වානං එත්ථ තත්ථි, එතස්මිං⁶ වා අධිගතෙ අරියපුග්ගලස්ස න ගොතීති=නිබ්බාණං.

1. සි. III & V. සබ්බිත.

2. සි. න දිසනති.

3. සි. III & V. මානමදදිකො.

4. සි. VI. සමමද්දියති.

5. සි. විනායති.

6. සි. කාමාලයාදි.

7. සං. තස්මිං.

8. සි. VI. විනායති.

9. සං. තස්මිං.

අග්ගො විපාකො හොතිති එතංපි :- “යෙ කෙවි ධම්මං සරණං ගතාසෙ-පෙ-” “ධම්මොති කිත්තයන්තස්ස සත්ථා කායෙ භවති පිති” “සාධු ඛො දෙවානම්ඤ ධම්මං සරණගමනං හොති, ධම්මං සරණගමනගෙතු ඛො දෙවානම්ඤ එවම්ඛෙකච්ච-පෙ- දිබ්බෙති පොට්ඨබ්බෙති”¹ ති එවමාදිතං සුත්තපදානං වසෙන ධම්මෙ පසාදස්ස ඵලවිසෙසයොගො වෙදිතබ්බො. එවමෙත්ථ අසඬිත ධම්මවසෙනෙව අග්ගභාවො ආගතො. සබ්බසඬිත නිස්සරණදස්ස නත්ථං අරියමග්ගවසෙනාපි අයමත්ථො ලබ්භතෙව. චුත්තං හෙතං:- යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඬිතා වා අසඬිතා වා² අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායති”³ ති “මග්ගානට්ඨබ්බිකො සෙට්ඨො”⁴ ති ව.

සඬ්ඛා වා ගණා වාති ජනසමූහසඬ්ඛානා යාවතා ලොකෙ සඬ්ඛා වා ගණා වා. නිථාගනසාවකසඬ්ඛාති අට්ඨඅරියපුග්ගලසමූහසඬ්ඛාතො දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤාන සංගතො⁵ නථාගතස්ස සාවකසඬ්ඛො. නෙසං අග්ගමක්ඛායතිති අත්තතො සීල-සමාධි-පඤ්ඤ-විමුත්තිආදිගුණ විසෙසෙන තෙසං සඬ්ඛානං අග්ගො සෙට්ඨො උත්තමො පචරෙති චුච්චති. සද්දිදන්ති යාති ඉමාති. වත්තාරි පුරිසසුගාතිති යුගලවසෙන පස්මමග්ගට්ඨො පස්මඵලට්ඨොති ඉදමෙකං යුගලං, යාව වතුත්ථ මග්ගට්ඨො, වතුත්ථඵලට්ඨොති ඉදමෙකං යුගලනති එවං වත්තාරි පුරිසසුගාති. අට්ඨපුරිසසුගාලාති පුරිසපුග්ගලවසෙන එකො පස්ම මග්ගට්ඨො, එකො පස්මඵලට්ඨොති ඉමිතා නයෙන අට්ඨපුරිසපුග්ගලා. එත්ථ ව-පුරිසොති වා පුග්ගලොති වා එතත්ථාති එතාති පදාති, වෙනෙය්ස වසෙන පනෙන චුත්තං. එස භගවතො සාවකසඬ්ඛාති යාති මාති යුගවසෙන වත්තාරි පුරිසසුගාති, පාවෙකකතො අට්ඨපුරිස පුග්ගලා එස භගවතො සාවකසඬ්ඛො.

ආහුතෙය්සොති ආදිප්ප ආනෙත්වා හුතිතබ්බනති=ආහුතං, දුරතොපි ආගනත්වා සීලවතෙතප්ප දාතබ්බනති අත්ථො. වතුන්නං පච්චයානං එතං අබ්වචනං. මහපඵලභාවකරණහො තං ආහුතං පටිග්ගගෙතුං යුත්තොති=ආහුතෙය්සො. අඵවා: දුරතොපි ආගනත්වා සබ්බං සාපතෙය්සමපි එත්ථ හුතිතබ්බං,⁶ සකක්ඛාදිනමපි ආගවනං අරහතීති⁷=ආගවතීයො. යො වායං බ්‍රාහ්මණානං ආගවතීයො නාම අග්ගි,⁸ යත්ථ හුතං මහපඵලනති තෙසං ලද්ධි. සො චෙ හුතස්ස මහපඵලනාය ආගවතීයො, සඬ්ඛොව ආගවතීයො-සඬ්ඛො⁹ හුතං ති මහපඵලං හොති. යථාග:-

“යො ව වස්සසතං ජනතු අග්ගිං පරිචරෙ වනෙ,
එකඤ්ච භාවිත්තොනං මුහුත්තමපි පූජයෙ;
සා යෙව පූජනා සෙය්සො යඤ්ච වස්සසතං හුත”නති.

1. ස්‍යා. සඬ්ඛතා.

3. ස්‍යා. ආහුතිතබ්බං.

5. සී. අග්ගං.

2. සී. සංඝාතො.

4. ස්‍යා. අරහතීති වා.

6. සී. VI. සඬ්ඛං ව.

තසිදං නිකායන්තරෙ ආගවතීයොති පදං ඉධ ආනුනෙයොති ඉමිනා පදෙන අත්තො ඵකං, බ්‍රහ්මඤ්ඤානො පන කිංකරිතොමෙව නාතං. තස්මා ඵමමත්ථමණ්ණො කතා.

පානුනෙයොති ඵත්ථ පන: පානුතං වුවවති දිසාචිදිසතො ආගතානං පියමනාපානං ඤාතිමිත්තානං අත්තං සකකාරෙන පටි යත්තං ආගතභුකදුතං. තමපි ඵපෙත්වා තෙ තථාරූපෙ පානුතකෙ සඛස්සෙව දුතුං යුත්තං, තථාගෙස ඵකවුද්ධාන්තරෙපි දිස්සති, අබ්බො කිණ්ණඤ්ඤා. අයං පනෙත්ථ පදන්තො: ¹ පියමනාපත්තකරෙතිපි ධම්මෙති සමන්තාගතොති. ² ඵං පානුතමස්ස ³ දුතුං යුත්තං, පානුතඤ්ඤා පටිග්ග ගෙතුං යුත්තොති පානුනෙයො. යෙසං පන “පාගවතීයො”ති පාළි, තෙසං යස්මා සඛෙසා පුබ්බකාරං අරහති, තස්මා සඛෙසා සබ්බපථමං ආනෙත්වා ඵත්ථ හුතීහබ්බන්ති=පාගවතීයො, සබ්බප්පකාරෙන වා ආගවතං අරහතීති පාගවතීයො. ස්වායම්ධ තෙනෙව අන්තෙ “පානු නෙයො”ති වුවවති.

දක්ඛිණාති පරලොකං සද්දතිත්වා දුතබ්බං දුතං, තං දක්ඛිණං අරහති, දක්ඛිණාය වා ගිතො මහපථලාභාචකරණෙන විසොධන් තොති=දක්ඛිණෙයො. උගො ගන්තේ සිරිසි පතිට්ඨපෙත්වා සබ්බ ලොකෙන කසිරිමානං ⁴ අඤ්ඤාලිකමං අරහතීති අඤ්ඤාලිකරණිංයො. අනුත්තරං පුඤ්ඤකෙඛවතං ලොකස්සාති සබ්බලොකස්ස අසදිසං පුඤ්ඤවිරූහනට්ඨානං. යථාගි රත්තසාලීනං වා යවානං වා විරූහ නට්ඨානං රත්තසාලිකෙඛවතං යවකෙඛවත්තන්ති වුවවති. ඵං සඛෙසා සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස පුඤ්ඤවිරූහනට්ඨානං. සඛසං නිස්සාය ගි ලොකස්ස නානප්පකාරගිහසුඛතිබ්බවත්තකාති පුඤ්ඤති විරූහන්ති, තස්මා සඛෙසා අනුත්තරං පුඤ්ඤකෙඛවතං ලොකස්ස. ඉධාපි:- “යෙ කෙවි සඛසං සරණං ගතාසෙ-පෙ-” “සඛෙසාති කීත්තයන්තස්ස යස්ස කායෙ හවති පීති” “සාධු බො දෙවානම්ඤ්ඤ සඛසං සරණං ගමිනං ගොති, සඛසං සරණගමිනගෙතු බො දෙවානම්ඤ්ඤ-පෙ- දිබ්බෙති පොට්ඨබ්බෙති”ති ආදීනං සුත්තපදුතං වස්සෙත සඛෙස පසාදස්ස ඵලවිසෙසයොගො තෙනස්ස අග්ගතා ⁵ අග්ගවිපාකතා ව වේදිතබ්බා. තථා අනුත්තරයපටිලාභෙන සත්තමහවාදිතො පට්ඨාය වට්ටුකකසමුවෙත්ථෙදෙ අනුත්තරසුඛාගිගමොති ඵවමාදිඋදාරථලතිපථා දතවස්සෙත අග්ගවිපාකතා වේදිතබ්බා.

ගාථාසු-අග්ගතොති අග්ගෙ රත්තත්තයෙ, අග්ගභාවතො වා භික්ඛන්තානං. අග්ගං ධම්මන්ති අග්ගසභාවං බ්‍රහ්මසුබ්බධං ⁶ ධම්ම සුබ්බමතං. සඛසුප්පටිපත්තිං රත්තත්තයස්ස අනඤ්ඤසාධාරණං.

1. සි. අබ්බොතිණ්ණො පදන්තො.

3. ස්‍යා. පානුතෙයො.

5. සි. න දිසස්සර.

2. ස්‍යා. සමන්තාගතසබ්බාති.

4. ස්‍යා. කසිරියමානං.

6. ස්‍යා. බ්‍රහ්මසුඛාගිතං.

උත්තමස්භාවං¹ දසබලාදි ස්වාකධාතනාදි සුප්පට්ඨපන්නාදිගුණං සභාවං² වා විජානනං විජානන්නානං. එවං සාධාරණතො අග්ගප්ප සාදවන්තං³ දසෙස්සා ඉද්දති අසාධාරණතො තං විභාගෙන දසෙස්සාං-අග්ගො බ්‍රද්ධෙති ආදි වුත්තං. තත්-පසන්නානනති අවෙච්චප්පසාදෙන ඉතරප්පසාදෙන ව පසන්නානං අධිමුත්තානං. විරුගුපසමෙති විරුගෙ උපසමෙ ව, සබ්බස්ස රුගස්ස සබ්බෙස්ස කිලෙසානං අවචනාවිරුග ගෙතුහුනෙ, අවචනාඋපසමගෙතුහුනෙ වාති අත්ථො. සුබ්බෙති වට්ඨ දුක්ඛකඛයභාවෙන සම්භාරුපසමසුබ්බභාවෙන ව සුබ්බෙ. අග්ගස්මිං දුතං දදනති අග්ගෙ රත්තත්තයෙ දුතං දදන්නානං-දෙය්‍යධම්මං පරිච්චජන්නානං. තත්-ධර්මානං භගවත්තං වතුති පච්චයෙති උපට්ඨ භන්තා පුජේන්නා සක්කරොන්නා පරිතිබ්බුත්තස්ස භගවත්තං උද්දිස්ස ඛාතුචෙතිශාදිකෙ උපට්ඨන්තානා පුජේන්නා සක්කරොන්නා බ්‍රද්ධෙ දුතං දදනති නාම. ධම්මං පුජේස්සාමාති යෙ පන ධම්මධරෙ පුග්ගලෙ වතුති පච්චයෙති උපට්ඨන්තානා පුජේන්නා සක්කරොන්නා ධම්මස්ස විරට්ඨිතිකං කරොන්නා ධම්මෙ දුතං දදනති නාම. තථා අරියසම්මං වතුති පච්චයෙති උපට්ඨන්තානා පුජේන්නා සක්කරොන්නා තං උද්දිස්ස ඉතරස්මිම්පි තථා පටිපජ්ජන්නා සබ්බෙස්ස දුතං දදනති නාම. අග්ගං පුඤ්ඤං පට්ඨිතිති එවං රත්තත්තයෙ පසන්නෙන වෙනසා උළාරං පරිච්චාගං උළාරස්ස පුජාසක්කාරං පවත්තෙන්නානං⁴ දිවසෙ දිවසෙ අග්ගං උළාරං කුසලං උපට්ඨෙති.⁵ ඉද්දති තස්ස පුඤ්ඤස්ස අග්ගවිපාකතාය අග්ගභාවං දසෙස්සාං-“අග්ගං ආයු”ති ආදි වුත්තං. තත්-අග්ගං ආයුති දිබ්බං වා මාත්‍රස්ස වා “අග්ගං” උළාරත්මං ආයු. පට්ඨිතිති උපරුපරි බ්‍රාහ්මි. චණ්ණොති රුපසමපද. යසොති පරිවාරසමපද. කිත්තිති ගුණකොසො.⁶ සුබ්බනති කාසිකං වෙනසිකස්ස ධම්මං. බ්ලන්ති කායබලං ඤාණබලස්සව.

අග්ගස්ස දුතාති අග්ගස්ස රත්තත්තයස්ස දුතා. අථ වා:⁷ අග්ගස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස දුතං උළාරං⁸ කත්වා තත් පුඤ්ඤං පවත්තෙන්නා. අග්ග ධම්මසමාතිනොති අග්ගෙන පසාදධම්මෙන දුතාදිධම්මෙන⁹ ව “සමා තිනො” සමන්නාගතො අවලප්පසාදයුත්තො. තස්ස වා විපාක භූතෙති බ්‍රහ්මනස්ස පියමනාපනාදිධම්මෙති යුත්තො. අග්ගප්පන්නො පමොදනිති යත් යත් සත්තතිකායෙ උප්පන්නො, තත් තත් අග්ගභාවං සෙට්ඨභාවං¹⁰ අධිගතො, අග්ගභාවං වා ලොකුත්තරම්ග්ග ඵලං අධිගතො, “පමොදනි” අතිරම්ති පරිතුස්සතිති.

පට්ඨමුත්තං.

1. සී. III & VI. උත්තමස්භාවං.

2. ස්‍යා. ගුණසභාවං.

3. සී. VI. අග්ගං පසාදනං විභාගෙන.

4. සී. පවත්තෙන්නො.

5. සී. උපට්ඨිතිස්සති.

6. ස්‍යා. ඵ්‍රිති සොසො.

7. ස්‍යා. තත් වා.

8. ස්‍යා. ඔළාරං.

9. සී. න දිස්සති.

10. ස්‍යා. විසිට්ඨභාවං.

3. 5. 2.

දුතියං අනුප්පත්තිවසෙන දෙසිතං :- එකස්මිං හි¹ සමයෙ භගවති කපිලවත්ථුස්මිං නිග්‍රොධාරුමෙ විහරන්තො භික්ඛු ආගන්තුකභික්ඛුනං සෙනාසනාති පඤ්ඤපෙත්තො පත්තච්චරාති පටිසාමෙත්තො සාමණේරු ව ලාභභාජතීයට්ඨානෙ සමපත්තාසමපත්තානං² ලාභං ගණ්හන්තො උච්චාසද්දා මහාසද්දා අහෙසුං. තං සුත්වා භගවා භික්ඛු පණ්ණමෙසි.³ තෙ කීර සබ්බෙව නවා අධුනාගතා ඉමං ධම්මවිතයං. තං ඤාත්වා මහාමුහුතො ආගන්තුකා අභිනන්දු භන්තො භගවා භික්ඛුසබ්බෙසු⁴ තෙසං පණ්ණමිභික්ඛුනං අනුගණ්හන්තං යාචි. භගවා තස්ස මකාසං අකාසි. අප් මුහුතා කතාවකාසො බොමති භගවතාති භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පදකම්ණං කත්වා පකකාමි. අප්⁵ භගවා-භික්ඛුසබ්බෙසා ආගට්ඨතුති ආනන්දන්දෙරස්ස ආකාරං දසෙසසි. අප් තෙ භික්ඛු ආනන්දන්දෙරන්⁶ පකෙකාසිතො භගවන්තං උපසඛකම්මිත්වා සාරජ්ජයමානරූපා එක මන්තං නිසීදිංසු. භගවා තෙසං සප්පායදෙසනං වීමංසන්තො-ඉමෙ ආමිසගෙතු පණ්ණමිතා, පිණ්ඩයාලොපධම්මදෙසනා තෙසං සප්පායාති වින්තොත්වා-“අන්තමිදං භික්ඛවෙ”ති ඉමං දෙසනං දෙසෙසි.

තත්‍රායං අන්තසද්දො :- “සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණමුහුතණ්ණ පුබ්බන්තකපටිකා පුබ්බන්තානුදිට්ඨිනොති ආදිසු කොට්ඨාසෙ ආගන්තො. “අන්තමකාසි දුක්ඛස්ස” “අන්තවා අයං ලොකො පරිවට්ඨමො”ති ආදිසු පරිචේජ්දෙ. “හරිත්තනං වා පථන්තං වා සෙලානං වා”ති ආදිසු මරියාදයං. “අන්තං අන්තාගුණ”න්ති ආදිසු සරීරවයවෙ. “වරන්ති ගෙකෙ පරිවාරජන්තා අන්තො අසුඛා බති සොභමානා”ති ආදිසු වින්තො. “අපෙකච්චාති උපපලාති වා පදමාති වා පුණ්ඩරිකාති වා උදකෙ ජාතාති උදකෙ සංවට්ඨාති උදකානුගතොති අන්තො නිවුග්ග පොසිති”ති ආදිසු අඛන්තන්තරෙ.

“මගානං කොත්ථකො⁷ අන්තො ප්කම්නං පත වායසො,
එරණේඛා අන්තො රුක්ඛානං තයො අන්තො සමාගතා”ති

ආදිසු ලාමකෙ. ඉධාපි ලාමකෙයෙව දට්ඨබ්බො. තස්මා අන්ත මිදං භික්ඛවෙ ජීවිකානන්ති භික්ඛවෙ ඉදං ජීවිකානං⁸ අන්තං පටිජිමං ලාමකං, සබ්බනිතිතං ජීවිතන්ති අන්තො. සද්දං පිණ්ඩාලානති⁹ යං ඉදං පිණ්ඩපරියෙසනෙන භික්ඛාවරියය ජීවිකං කපෙපන්තස්ස ජීවිතං. අයං පනෙත් පදන්තො : පිණ්ඩය උලුති¹⁰=පිණ්ඩාලො, තස්ස කම්මං=පිණ්ඩාලං, පිණ්ඩපරියෙසනෙන ජීවිකාති අන්තො. අභි ඝාපොති¹¹ අකෙකාසො, කුපිතා හි මනුස්සා අත්තන්තො පච්චජිකං-“පිලොතිකබණ්ඩං නිවාසෙත්වා කපාලගන්තො පිණ්ඩං පරියෙසමානො

1. සනා. කීර

2. සනා. සමපත්තානං.

3. සි. සිකුමු පණ්ණමොපෙසි.

4. සනා. සඛික්ඛති.

5. සි. න දිසසති.

6. සි. ථෙරෙත.

7. සනා. කොට්ඨකො.

8. සි. ජීවිකානං.

9. සි. VI පිණ්ඩාලානති.

10. සනා. උලුතිති.

11. සි. අභිලාපොති.

වරෙය්‍යායි”¹ති අකෙකාසනති. අථවා : කිං කුය්‍යං අකාතබ්බං² අප්ඵ, යො තං එවං බලවිරිසුපපනොපි තිරෙනතපං පභාය කපණො පිණෙකාලො විවරසි-පහතපාණිති එවමපි අකෙකාසනතියෙව. **නඤ්ච බො එනනති** තං එතං අභිසාපංපි සමානං පිණෙකාලං. **කුලපුත්තා උපෙනති අත්ථවසිකා**ති මම සාසනෙ ජාතිකුලපුත්තා ව ආචාර කුලපුත්තා ව “අත්ථවසිකා” කාරණවසිකා හුත්වා කාරණවසං පටිච්ච උපෙනති-උපගව්ජනති. “රුජාතිනීතා”³ති ආදිසු යෙ රඤ්ඤාදි සන්නකං බාදිත්වා රඤ්ඤා බක්ඛිනාගාරෙ බක්ඛාපිතා පලාසිත්වා පබ්බජනති, තෙ රඤ්ඤා බක්ඛිතං අභිනීතතතා **ශ්ඡතිනීතා** නාම. යෙ පන වොරෙති අට්ඨියං ගගෙත්වා එකච්චෙසු මාරියමානෙසු⁴ එකච්ච මයං සාමි කුමෙහති විසංචාරා ගෙහං අනර්කාවසිත්වා පබ්බජිය්‍යාම, තත්ථ තත්ථ යං යං බුඛ්ථුජාදිපුඤ්ඤං කරිය්‍යාම, නතො නහො කුමහාකං පතති. දස්සාමාති තෙ හි විසංචාරා පබ්බජනති, තෙ **වොශ්ඡතිනීතා** නාම-වොරෙති⁵ මාරෙනබ්බතං අභිනීතතතා. යෙ පන ඉණං ගගෙත්වා පටිදාතුං අසකෙකානතා පලාසිත්වා පබ්බජනති, තෙ **ඉණචාරා** නාම. “නඤ්ච බො එතං පිණෙකාලං කුලපුත්තා මම සාසනෙ තෙව රුජා තිනීතා-පෙ-න ආජීවපකතා⁶ උපෙනති, අපි ව බො ඔතිණ්ණමහා ජාතියා-පෙ-පඤ්ඤායෙථාති උපෙනති”ති පදසමබ්බො.

තත්ථ-ඔතිණ්ණමහාති ඔතිණ්ණං අමා. “ජාතියා”ති ආදිසු : තමති තමති සත්තනිකායෙ බක්ඛානං පඨමාභිනිබ්බතති **ජනි**, පරි පාකො **ජන**, හෙදෙ **මරණ**. ඤාති-රෙග-භොග-සීල-දිට්ඨිබ්බසනෙති පුට්ඨස්ස සන්නාපො අනොනා නිජ්ඣානං⁷ **සොකො**, තෙති පුට්ඨස්ස වටි විපපලාපො **පටිදෙවො**. අතිට්ඨපොට්ඨබ්බපටිගතකායස්ස කායපිලා⁸ **දුක්ඛ**. ආසාතවච්ඡුසු උපහතචිත්තස්ස වෙතොපිලා⁹ **දෙමනස්ස**. ඤාති බ්බසනාදිති එව පුට්ඨස්ස පරිදෙවෙනපි අභිවාසෙතුං අසමත්ථස්ස විත්ත සන්නාපසමුට්ඨිතො භුසො ආයාසො=**උපාසාසො**. එතෙති ජාතිආදිති **ඔතිණ්ණං=දුක්ඛබාතිණ්ණං**-තෙති ජාතිආදිති දුක්ඛෙති අනොනා අනුපපට්ඨා. **දුක්ඛපරෙණා**ති තෙති දුක්ඛ-දුක්ඛවච්ඡුති අභිභූතා. ජාති ආදයො හි දුක්ඛස්ස වච්ඡුභාවතො දුක්ඛා, දුක්ඛභාවතො ව සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්සුපායාසා දුක්ඛාති. **අපොචනාම-පෙ-පඤ්ඤා සෙඨා**ති ඉමස්ස සකලස්ස වට්ඨදුක්ඛරාසිස්ස පරිවෙජ්ජකරණං ඔසාන කිරයා අපි නාම පඤ්ඤායෙය්‍ය.

“සො ව හොති අභිජ්ඣාලු”ති ඉදං : යො කුලපුත්තො දුක්ඛස්ස අනතං කරිය්‍යාමිති පුබ්බෙ විත්තං උපපාදෙත්වා පබ්බජිතො අපරිභාගෙ තං පබ්බජ්ජං තථාරූපං කාතුං න සකෙකාති, තං දසෙසුං වුත්තං. තත්ථ-අභිජ්ඣාලුති පරිභණ්ඩානං අභිජ්ඣාසිතා. **නිබ්බසාශ්ගො**ති බහලරුගො. **බ්‍යාපනනවිනොනා**ති බ්‍යාපාදෙන පුතිභූතතතා විපන්න

1. සි අකෙකාසිතබ්බං. 3. සි, තෙති වොරෙති. 5. සි, නිජ්ඣාපනං.
2. සි, එකච්ච මාරෙති ගග්ගමානෙසු. 4. ස්‍යා, ආජීවිකාපකතා. 6. සි, පිද්ධං.

විනේශා. පද්ධම්මනසංකප්පොති තිබ්බසිංඛො විය වණ්ඩගොණො පරෙසං උපසානවසෙන දුට්ඨවිනේශා. මුට්ඨස්සනීති භත්තනිකඛිත්ත කාකො විය මංසනිකඛිත්තසුනාවො විය ව මුට්ඨස්සනී, ඉධි කන්තං එත්තං සරති. අසමපන්නොති නිපපඤ්ඤා-බන්ධාදිපරිචේදරහිතො. අසමානිතොති වණ්ඩසොතො බද්ධතාවා විය අසංකීර්ණො. විබ්භන්ත ඉතෙතොති පඤ්ඤාද්වයො විය භන්තමතො. පාසානිපද්ධොති යථා ගිහී සංවරුභාවෙන පරිග්ගහ-පරිජනෙ ඔලොකෙනාති අසංවුතිත්ථියා, එවං අසංවුතිත්ථියො හොති.

පචාලානනති ඡවානං දක්ඛිණානෙ අලාතං. උභතො පදිත්තං මජ්ඣෙක ගුප්ඵගනනති පමාණෙන අට්ඨබ්බලමත්තං උභතො විසු කොණෙසු¹ ආදිත්තං මජ්ඣෙක ගුප්ඵකඛිතං. තොම ගාමෙති සවෙ ගි තං සුග-නඛල-ගොපානසි-පක්ඛපාසකාදීනං² අත්ථාය උපෙනතුං සක්කා අස්ස, ගාමෙ කට්ඨත්තං එරෙය්‍ය, සවෙ බෙත්තකුටියං කට්ඨත්තං මඤ්ඤාදීනං අත්ථාය උපෙනතුං සක්කා අස්ස, අරඤ්ඤා කට්ඨත්තං එරෙය්‍ය, යසමා පන උභයත්තං න සක්කා, නසමා එවං වුත්තං. නුඤ්ඤ මාහනති තද්වපමං ඡවාලාතසදිසං අහං ඉමං යථා වුත්තපුග්ගලං වදාමි. ගිහී භොගා ව පදිහිතොති යො අගාරෙ-වසනොති ගිහීති දායජේ භාජියමානෙ අඤ්ඤා ව භොගො ලඞ්ඛිතො අස්ස, නතො ව පරිහිතො. සාමඤ්ඤාත්ථොති ආවරිසුපජ්ඣායානං ඔවාදෙ යතා පරියත්තති පටිවෙධවසෙන පත්තබ්බං සාමඤ්ඤාත්ථොති න³ පරිපුරෙති. ඉමං පන උපමං සත්ථා න දුක්ඛිලස්ස වසෙන ආහරි, පරිසුද්ධිලස්ස පන අලසස්ස අතිජ්ඣාදීති දෙසෙති දුක්ඛවිත්තස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන ආහරිති වෙදිතබ්බං.

ගාථාසු-ගිහීභොගාති කාමසුබ්බපභොගතො. පදිහිතොති ජිනො. සාමඤ්ඤාත්ථොති පටිවෙධබාහුසඵවඤ්ඤාව පරියත්තතිබාහුසඵවඤ්ඤා. තාදිසො ගි අසුත්තං සොතුං සුත්තං පරියොදපෙතුං න සකෙකාති-අලසභාවතො. භගස්ස අභාවතො⁴ දුට්ඨ භගොති=දුක්ඛගො, අලසකිකො කාලකණ්ණිපුරිසො. පදිධංසමානොති විතස්සමානො. පකිඨෙතිති විකිරෙති-විඤ්ඤෙති. සබ්බමෙතං භාවිතො සාමඤ්ඤාත්ථස්ස අනුපපා දතමෙව සක්කාය වුත්තං. පචාලානං ව නිස්සනීති සො තාදිසො පුග්ගලො යථා වුත්තං ඡවාලාතං විය කස්සපි අනුපසුජ්ජමානො⁵ එව නස්සති. උභතො පරිහට්ඨභාවතො⁶ එව කායවාචාති අකතවිනිකක මොපි විත්තං අවිසොධෙනො නස්සති-පගෙව කතවිනිකකමො⁷. දුක්ඛිලොති නස්ස අපායදුක්ඛභාගිභාවදස්සනෙන දුක්ඛිලෙ ආදිත්තං දස්සොත්ථා නතො සතොත විවෙච්චෙතුකාමො “කාසාවකණ්ඨා”ති ආදිනා ගාථාවයමාහ. නස්සත්ථා හෙට්ඨා වුත්තො එව.

දුතිය සුත්තං.

1. ගො, කොවිසු. 2. සි, න දිස්සති. 3. සො, න දිස්සති. 4. සි, අපපසුජ්ජමානො. 5. සි, V. පක්ඛපසුකාදීනං. 6. සි, VI. දක්ඛිණාවතො. 7. සි, VI. කො පන විනිකකමො.

3. 5. 3.

තතියෙ-සඛ්‍යාමිහණණති විවරකොටියං. ගහෙකොති පරම සිත්වා. අනුබණ්ඩා අස්සාති අනුගතො භවෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති : භික්ඛවෙ ඉධෙකවෙවා භික්ඛු අත්තතො හන්ථෙන මයා පාරුතස්ස සුගතමහාවිවරස්ස කණ්ණෙ පරමසන්නො විය මං අනුගවෙත්ඤ්‍ය, එවං මයං ආසන්නතරෙ හුත්වා විහරෙය්‍යාති. පාදෙ පාදං නික්ඛි පහෙය්‍යාති ගව්ඨන්තස්ස මම පාදෙ පාදං නික්ඛිපත්ථානෙන පාදුධාරු¹ තන්තරං අත්තතො පාදං නික්ඛිපන්නො. උභයෙනාපි ණානගමනාදිසු අවිජ්ඣන්නො සබ්බකාලං මයං සමිපෙ එව විහරෙය්‍ය වෙට්ඨි දස්සෙති. සො ආරක්ඛාම මසං අහඤ්ච නස්සාති සො භික්ඛු මයා වුත්තපටිපදං අපුරෙන්නො මම දුරෙයෙව, අහඤ්ච තස්ස දුරෙයෙව. එතෙන මංසවකඛුතා තථාගතදස්සනං රුපකායසමොධානඤ්ච අකාරණං, ඤ්ණවකඛුතාව දස්සනං ධම්මකාය සමොධානමෙව ව පමාණන්ති දස්සෙති. තෙනෙවාහ:- “ධම්මං හි සො භික්ඛවෙ භික්ඛු න පස්සති, ධම්මං අපස්සන්නො න මං පස්සති”²ති. තත්-බමමො නාම : නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො. සො ව අභිජ්ඣාදීහි දුස්සිතවිත්තෙන³ න සකකා පසිඤ්චං, තස්මා ධම්මස්ස අදස්සන්නො ධම්මකායං⁴ නු පස්සතිති. තථාහි වුත්තං:- කින්නෙ වකකලී ඉමිනා පුත්තිකායෙන දිට්ඨන, යො ඛො වකකලී ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති, යො මං පස්සති, සො ධම්මං පස්සති”⁵ති “ධම්මභූතො බ්‍රහ්මභූතො”⁶ති ව, “ධම්මකායො ඉතිපි, බ්‍රහ්මකායො ඉතිපි”⁷ති⁸ ව ආදි. යොජන සණෙන යොජනසතෙ පදෙසෙ, යොජනසතමන්ථකෙති අන්තො. සෙසං වුත්තපිපරියයෙන වෙදිතබ්බං, අරියමග්ගාධිගමවසෙන වස්ස අතභිජ්ඣාලු ආදිභාවො දට්ඨබ්බො.

ගාථාසු-මහිවෙත්ථ කාමෙසු තිබ්බසාරුගතාය මහාඉවෙත්ථ. විසානවාති පදුට්ඨමනසඛිකපපතාය සතොසු ආඝාතවසෙන මහිවත්තාය ඉවත්තාලාභෙන ව විසාතවා. එත්ථානුගොති එජාසඛිකාතාය තණ්හාය දසො විය හුත්වා නං අනුගව්ඨන්නො, රහාදිකිලෙසපරි ලාභාභිභවෙන අතිබ්බුතො. රුපාදිවිසයානං අභිකඛිකෙන හිද්ධො.⁹ පස්ස යාවඤ්ච ආරක්ඛාති අනෙජස්ස නිබ්බුතස්ස විතගෙධස්ස සමමා සම්මුද්ධස්ස ඕකාසවසෙන සමිපෙපි සමානො මහිවෙත්ථ විසාතවා එජානුගො අතිබ්බුතො හිද්ධො බාලපුපුජ්ජනො ධම්මසභාවතො යත්තකං දුරෙ, තස්ස සො දුරභාවො පස්ස, වත්තුමපි න සුකරන්ති අන්තො. වුත්තං හෙතං:-

“නහඤ්ච” දුරෙ පඨවි ව දුරෙ පාරං සමුද්දස්ස තථාහු⁷ දුරෙ,
තතො හවෙ දුරන්තරං වදන්ති සතඤ්ච ධම්මො අසතඤ්ච රුජා”⁸

1. සො. පාදුධාරණ.

4. සි නදිසෙති.

6. සි. නකා ව.

2. සි. VI & සො. දුස්සිතවිත්තෙන

7. සි. නදුහු.

3. සි. කායඤ්ච.

5. සි. අභිසඛ්ඛාරණ විද්ධො. 8. සො, ධම්මොති.

බමමමභිඤ්ඤායාති චතුසච්චධම්මං අභිඤ්ඤාය අඤ්ඤාය, ඤාන-නිරණ-පරිඤ්ඤාති යථාරහං පුබ්බභාගෙ ජාතින්තා. බමමමඤ්ඤායාති තමෙව බමමං අපරභාගෙ මග්ගඤ්ඤාණෙන පරිඤ්ඤාදිවසෙන යථාමරියාදං ජාතින්තා. පණ්ඩිතොති පටිවේධබාහුසචේචන පණ්ඩිතො. රහඳො භිවානෙ චාති නිවානට්ඨානෙ රහඳො වීය. අනෙතොති කිලෙස වලනරතීනො උපසම්මති. යථා සො රහඳො නිවානට්ඨානෙ වානෙන අනබ්භාගතො සන්තිසින්නොව හොති. එවං අයමපි සබ්බථාපි පටිපසස්සාදාකිලෙසො කිලෙසවලනරතීනො අරහත්තඵලසමාධිතා මුපසම්මති-සබ්බකාලං උපසන්නසභාවොව හොති. අනෙතොති සො එවං අනෙජාදිසභාවො අරහා අනෙජාදිසභාවස්ස සමමාසවුදාස්ස ඛකාසතො දුරෙපි සමානො ධම්මසභාවතො අදුරෙ-සන්තිකෙ එවාති.

නතිස සුත්තං.

3 5. 4

චතුසො¹-අනුදහනටෙසන අග්ගි, රාගො එව² අග්ගි=රාගග්ගි, රාගො හි උපපජ්ජමානො සතෙන අනුදහති-කිංපෙති, තස්මා අග්ගිති වුවවති. ඉතරෙසුපි චිත්ත එසෙව නයො. තත්ථ-යථා අග්ගි යදෙව ඉක්කුනං නිස්සාය උපපජ්ජති, තං නිදහති, මහාපරිලාහො ව හොති. එවමෙව තෙපි රුගාදයො යසම් සන්තානෙ සයං උපපන්නා තං නිදහනති, මහාපරිලාහා ව හොනති-දුන්නිබ්බාපයා. තෙසු රුගපරිලාහෙන³ සන්තත්තභදයානං ඉවජ්ඣාලාභදුක්ඛෙන මරණපපත්තානං සත්තානං පමාණං නප්පි. අයං තාව රාගස්ස අනුදහනතා. දෙසස්ස පන අනුදහනතාය විසෙසතො මනොපදෙසිකා දෙවා, මොගස්ස අනුදහනතාය බිඬ්ඛාපදෙසිකා දෙවා ව නිදස්සනං. මොගවසෙන හි තෙසං සතිසමෙමාසො හොති. තස්මා බිඬ්ඛාවසෙන ආහාරවෙලං අති වතෙනන්තා කාලං කරොනති. අයං තාව රුගාදීනං දිට්ඨධම්මිකො අනුදහනභාවො.⁴ සමපරුසිකො පන නිරයාදිසු නිබ්බත්තාපන වසෙන සොරතරො දුරබ්බාසො ව. අයස්ථෙ අත්ථො ආදිත්ත පටිසාසෙන ව⁵ විභාවෙනබ්බො.

ගාථාසු-කාමෙසු මුවජිනොති වත්ථුකාමෙසු කාම⁶ පාතබ්බතා වසෙන මුවජං බාලං පමාදං මිච්ඡාචාරං ආපනෙන. බ්බාපනොති බ්බාපන්නවිතො දහතීති සමබ්බො. නරෙ පාණාතිපාතිනොති ඉදං දෙසග්ගිස්ස.⁷ අට්ඨබමම අනොවිදෙති යෙ බක්ඛායත්තාදිසු සබ්බෙන සබ්බං උග්ගහපරිපුල්ඡාය මනසිකාරරහිතා අට්ඨබමමස්ස අකුසලා, තෙ සමෙමාගෙන අභිභූතා විසෙසෙන⁸ සමමුලානා නාමාති වුත්තා⁹. එතෙ අග්ගි අජානන්තාති එතෙ රුගග්ගිආදයො ඉධ වෙව

1. සි. චතුසො-අග්ගිති

4. සි. අනුදහනත්ථො.

7. සි. දෙසග්ගි

2. සි. රාගග්ගිති රාගො එව

5. ස්‍යා පුරියාසෙන

8. සි. විසෙසෙන ව.

3. ස්‍යා, රාගජපරිලාහෙන.

6. ස්‍යා. නා දිස්සති.

9. සි. වුත්තං.

සමපරයෙ ව අනුදහනනීති අජානනනා, පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පභා ණාභිසමයවසෙන ව අපපටිවිජ්ඣනනා. සක්කාශාභිරතාති සක්කාශෙ උපාදානකකකපඤ්ඤානෙ තණ්හා-දිට්ඨි-මානනාදනාති රතා.¹ වඩ්ඪ සනනීති සුතපුතං උපපජ්ජනෙන වඩ්ඪයනනි-ආවිතනනි. නිරසනනි අධ්විධං මහාතිරයං සොලසවිධං උස්සදතිරයනනි සබ්බෙවි තිරයං. නිරවජ්ජානඤ්ඤා සොනිසොති නිරවජ්ජානයොතියො ව. අසුරකති අසුර කායං, පෙනනිවිසසඤ්ඤා වඩ්ඪයනනීති සබ්බකො. එතතාවතා රාගග්ගි ආදීනං ඉධවෙව සමපරයෙ ව අනුදහනනාවදස්සනමුඛෙන වටං දස්සෙත්වා ඉදුති තෙසං නිබ්බාපනෙන විවටං දස්සෙත්තුං- “යෙ ව රතනිඤ්චා”ති ආදි වුත්තං.

තත්-සුභානාති භාවනානුයොගවසෙන සුත්තං. කත්? සම්මා සම්මුද්ධසාසනෙ. තෙන අඤ්ඤාසාසනෙ රාගග්ගිආදීනං නිබ්බාපනා භාවං දස්සෙති. තථාහි අනඤ්ඤාසාධාරණං තෙසං නිබ්බාපනවිධං අසුභකමමධ්මානං සබ්බෙපෙනෙව දස්සෙන්නො:-

“තෙ නිබ්බාපෙනති රාගග්ගිං නිවටං අසුභසඤ්ඤානො,
දොසග්ගිං පන මෙත්තාය නිබ්බාපෙනති නරුත්තමා,
මොහග්ගිං පන පඤ්ඤාය යායං නිබ්බෙධගාමිති”ති

ආහ.

තත්-අසුභසඤ්ඤානොති වතතිංසාකාරවසෙන වෙව උමුමානකාදි වසෙන ව අසුභභාවනානුයොගෙන අසුභසඤ්ඤානො. මෙත්තාශාති “සො මෙත්තාසගතෙන චෙතසා එකං දිසං එරිත්වා විහරති”ති වුත්තාය මෙත්තාභාවනාය. එත් ව අසුභජ්ඣානඤ්ඤා පාදකං කත්වා නිබ්බතතිතඅනාගාමිමග්ගෙන රාගග්ගිදොසග්ගිනං නිබ්බාපනං වෙදි තබ්බං. පඤ්ඤාශාති විපස්සනාපඤ්ඤාසතිනාය මග්ගපඤ්ඤාය. තෙනෙ වාහ:- “යායං නිබ්බෙධගාමිති”ති, සා හි කිලෙසකකකං විනි විජ්ඣනනී ගවජ්ති පවත්තනීති=නිබ්බෙධගාමිනීති වුවවති. අසෙසං පටිනිබ්බනනීති අරහත්තමග්ගෙන අසෙසං රාගග්ගිආදිං නිබ්බාපෙත්වා සවුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා සීතා පඤ්ඤාවෙපුලලප්පතතියා නිපකා පුබ්බෙව² සමපපධානෙන සබ්බසො කොසජ්ජස්ස සුප්පතිනතතා එලසමාපතතිසමාපජ්ජනෙන අකිලාසුභාවෙන ව රතනිඤ්චමනාඤ්චා වරිමකවිත්තතිරොධෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා අසෙසං පටිනිබ්බනනි. තතො ව අසෙසං අනවසෙසං³ වට්ඨෙත්තං අවචගුං අතික්කමිංසු. එවං යෙ රාගග්ගිආදිකෙ නිබ්බාපෙනති, තෙසං අනු පාදිසෙසනිබ්බාණෙන නිබ්බුතිං දස්සෙත්වා ඉදුති පටිවිද්ධගුණෙහි ථොමෙනො ඔසානගාථමාහ. තත්-අට්ඨෙත්තං අරියෙහි බුද්ධාදිහි පස්සිතබ්බං⁴, කිලෙසෙහි වා ආරක්කතතා අරියං නිබ්බාණං, අරියං වතුසවමෙව වා දිට්ඨවන්තොති=අරියදාසො. වෙදස්සං⁵ මග්ගඤ්ඤාණස්ස,

1. සා. තණ්හාදිට්ඨාතිතඤ්ඤාතිරතා 3. සි. VI. නිරවසෙසං.

2. සි. පුබ්බෙ.

4. සි. ජානිතබ්බං.

5. සි. අරියභාවකරස්ස.

තෙන වා වෙදෙන සංසාරස්ස පරියොසානං ගතාති=වෙදගුණා. සමම දඤ්ඤාසාති සමමදෙව සබ්බං ආජාතිතබ්බං කුසලාදිං ඛණ්ඩාදිඤ්ඤා ජාතිත්වා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

වතුස්ස සුත්තං.

3. 5. 5.

පඤ්චමෙ-නථා නථාති තෙන තෙන පකාරෙන. උපපටිකෙවසාති විමංසෙය්-පරිතුලෙය්, සමමසෙය් වා. සථා සථාස්ස උපපටිකෙවසාති යථා යථා අස්ස භික්ඛුනො උපපටිකෙවත්තස්ස. බහිද්ධා වස්ස විඤ්ඤාණං අවික්ඛිත්තං අවිසමනති¹ බහිද්ධා රූපාදිආරමමණෙ උපපජ්ජනකවිකෙවසාභාවතො අවික්ඛිත්තං-සමාහිතං, තතො එව අවිසමං සියා. ඉදං වුත්තං ගොති : භික්ඛවෙ යෙන යෙන පකාරෙන ඉමස්ස ආරඬ්ඛිපස්සකස්ස භික්ඛුනො උපපටිකෙවතො සඬාරෙ සමම සත්තස්ස පුබ්බෙ සමාහිතාකාරසලලකඛණවසෙන සමප්තිමිත්තං ගගෙත්වා සකකච්චං තීරන්තරං සමමසන්ඤාණං පවත්තන්තස්ස අත්තනො විපස්සනාවිත්තං කාමමට්ඨානතො බහිද්ධා රූපාදිආරමමණෙ උපපජ්ජනකං න සියා, අවචාරඬ්ඛිවිරියත්තාය උඬ්චවට්ඨකත්තියං න සියා, තෙන තෙන පකාරෙන භික්ඛු උපපටිකෙවසාති-පරිතුලෙය්. අජ්ඣන්තං අසණ්ඨිත්තනති යස්මා විරියෙ මන්දං වගන්තො සමාධිස්ස බලවභාවතො කොසජ්ජාභිභවෙන “අජ්ඣන්තං” ගොවරජ්ඣන්ත සඬාතෙ කාමමට්ඨානාරමමණෙ සඬෙත්වා වවසෙන සීහත්තා සණ්ඨිත්තං² නාම ගොති, විරියසමත්තාය පන යොජ්ජනාය අසණ්ඨිතං ගොති-වීරිං පටිපන්නං, තස්මා යථා යථාස්ස උපපටිකෙවතො විඤ්ඤාණං අජ්ඣන්තං අසණ්ඨිතං අස්ස වීරිපටිපන්නං සියා, තථා තථා උප පටිකෙවසාති. අනුපාදාය න පටිපත්තෙය්සාති යථා යථාස්ස උප පටිකෙවතො “එතං මම එසො මෙ අත්තා”ති තණ්හාදිට්ඨිගාහවසෙන රූපාදිපු කඤ්චි සඬාරං අගගෙත්වා තතො එව තණ්හාදිට්ඨිගාහ වසෙන න පරිතස්සෙය්, තථා තථා උපපටිකෙවසාති සමබ්බො. කථං පන උපපටිකෙවතො තිවිධමෙවෙතං සියාති? උඬ්චවට්ඨකත්තියෙ කොසජ්ජපකත්තියෙ ව ධමෙව වජේත්තො³ විරියසමිතං යොජේත්වා පුබ්බෙව විපස්සනුපකත්තිලෙසෙති විත්තං විසොධෙත්වා යථා සමමදෙව විපස්සනාඤ්ඤාණං විපස්සනාවීරිං පටිපජ්ජති, තථා සමමසෙනො.

ඉති භගවා වතුසච්චකාමමට්ඨානිකස්ස භික්ඛුනො අනුක්කමෙන පටිපදඤ්ඤාණදස්සනවිපුද්ධියා ආරඬ්ඛාය අවචාරඬ්ඛිවිරිය-අතිසිප්පලවිරිය විපස්සනුපකත්තිලෙසෙති විත්තස්ස විසොධනුපායං දස්සෙත්වා ඉදුති තථාවිසොධිතෙ විපස්සනාඤ්ඤාණෙ න වීරයෙව විපස්සනං⁴ මග්ගෙන ඝට්ටෙත්වා සකලවට්ටදුක්ඛසමතික්කමාය සංවත්තන්තිති දස්සෙන්නො :—

1. ස්‍යා. අවිසමනති, අවිසමනති-පාළි.

2. සී. සබ්බන්තං.

3. ස්‍යා. අවජේත්තො.

4. සී. & ස්‍යා. විපස්සනා.

“බිතිඳා වසා භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණ”නති¹ ආදිමාග. නං වුත්තනායමෙව. යං පන වුත්තනං:- “ආයතීං ජාති-ජරා-මරණදුක්ඛසමුදයසමභවො න හොති”ති. තස්සථො: එවං විපස්සනං² මග්ගෙන සට්ඨො මග්ග පටිපාටියා අග්ගමග්ගෙන අනවසෙසතො කිලෙසෙසු බිණෙසු ආයතීං අනාගතො ජාති-ජරා-මරණං සකලවට්ඨකුක්ඛසමුදයසංඛාතො සමභවො උපපාදෙ ව න හොති. ජාතිසංඛාතො වා දුක්ඛසමුදයො, ජරාමරණ සංඛාතො දුක්ඛසමභවො ව න හොති.

ගාථායං-සත්තසංඛාපසාදිනස්සාති තණ්හාසංඛො, දිට්ඨිසංඛො, මානසංඛො, කොධසංඛො, අවිජ්ජාසංඛො, කිලෙසසංඛො, දුට්ඨරිත සංඛොති ඉමෙසං සත්තනානං සංඛාතං පභිනත්තා සත්තසංඛාපසාදි නස්ස. කෙවි පන “සත්තානුසයා එව සත්තසංඛා”ති වදනති. **තෙතනී ජිනනස්සාති ජිනනභවනෙත්තිකස්ස. විකම්ණො ජනිසංසාරෙති පුත්තපුත්තං ජායනවසෙන පවත්තියා, ජාතිගෙතුකත්තා ව ජාතිගුණො සංසාරෙති= ජාතිසංසාරෙ, සො භවනෙත්තියා ජිනත්තා විකම්ණො පරිකම්ණො, තතො එව නත්ති තස්ස පුත්තභවොති.**

පඤ්චමසුත්තං.

3. 5. 6.

ජට්ඨං-කාමුපපතනිසොති කාමපටිලාභා, කාමපටිසෙවනා වා. පච්චුපට්ඨිනකාමාති නිබඳ්ධි³කාමා නිබඳ්ධාරමණං-යථා නං මනුස්සා, මනුස්සා හි නිබඳ්ධි⁴වක්ඛුසමී වසං වත්තෙනනති, යත්⁵ පටිබඳ්ධිත්තා හොනති, සතමපි සහස්සමපි දඬා තමෙව මාතුගාමං ආනෙත්වා නිබඳ්ධි⁶ භොගං භුඤ්ජනති, එකචෙව ව දෙවා, වාතුමමාරුජිකතො පට්ඨාය හි වතුදෙවලොකවාසිනො නිබඳ්ධිවක්ඛුසමී යෙව වසං වත්තෙනනති. **පඤ්චසිඛවක්ඛු** වෙත්ති දිදස්සනං. හථා එකචෙව ආපාසිකො තෙරසිකො ධපෙත්වා සෙසාපායසත්තාපි නිබඳ්ධිවක්ඛුසමීයෙව වසං වත්තෙනනති. මධ්ජා හි අත්තනො මවජියා කච්ඡපො කච්ඡපියාති එවං සබ්බෙපි තිරවජ්ජානා පෙතා විනිපාතිකා ව. තස්මා තෙරසිකො ධපෙත්වා සෙසා පායසත්තෙ උපාදිය යාව කුසිතකායා ඉමෙ සත්තා පච්චුපට්ඨිනකාමා නාම. **නිමමාණරතීනොති** සයං නිමමිතෙ නිමමාණෙ රති එතෙසනති= නිමමාණරතීනො, තෙ හි නීලපිනාදිවසෙන යාදිසං රූපං ඉච්ඡනති, තාදිසං නිමමිණිත්වා රමනති. ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස පුරතො මනාපකාසිකා දෙවතා විශ. **පරතිමමිනවසවත්තිනොති** පරෙහි⁷ නිමමිතෙ කාමෙ වසං වත්තෙනනති=පරතිමමිනවසවත්තිනො, තෙසං හි මනං ඤාත්වා පරෙ යථාරූචිතං කාමභොගං නිමමිණනති, තෙ තත්ථ වසං වත්තෙනනති. කථං තෙ පරස්ස මනං ජානනතිති? පති⁸සෙවනා වසෙන. යථා හි කුසලො සුදෙ රඤ්ඤෙ භුඤ්ජනකස්ස යං යං රූචවති,

1. සි. & සා. විඤ්ඤාණෙති.

3. සි. නිබඳ්ධි.

5. සා. පරෙසං.

2. සි. I. II. IV & සා. මිපස්සනා.

4. සි. VI. යස්සා.

6. සා. පකති.

තං තං ජානාති. එවං පකතිසා අභිරුචිතාරමමණං ඤෙය්‍යා තාදිසං යෙව¹ තිමමිණන්ති. තෙ නත්ථ වසං වත්තෙන්නති, මෙදුන්නසෙවනාදි වසෙන කාමෙ පරිභුඤ්ජන්ති. කෙවි පන-“ගසිතමත්තෙන්න ඕලොකිත මත්තෙන්න ආලිඛිතමත්තෙන්න හත්ථගහණමත්තෙන්න ව තෙසං කාමකිච්චං ඉප්ඤ්ඤි”ති වදන්ති. තං අට්ඨකථායං-“එතං පන නත්ථී”ති පරික්ඛිතතං, න හි කායෙන අපුඤ්ජනාසං ථොට්ඨබ්බකාමකිච්චං සාධෙති. ඡත්තමපි කාමාවචරදෙව්‍යං කාමා පාකතිකා එව. වුත්තං හෙතං:-

“ඡ එතෙ කාමාවචරා සබ්බකාමසමඛින්නො,²

සබ්බසං එකසංඛාතං³ ආයු භවති කිත්තක”න්ති.

ගාථාසු-සෙ වසෙඤ්ඤති යෙ යථාවුත්තදෙවෙති අඤ්ඤෙ ව කාම භොගිනො මනුස්සා වෙව එකච්චෙ අපායුපගා ව, සබ්බෙ තෙ. **ඉත්ථ භාවසඤ්ඤාථාචානති** ඉමං යථාපටිලක්ඛිතභාවසඤ්චෙව උපපත්ති භවන්තරසංඛාතං ඉතො අඤ්ඤාථාභාවසඤ්චාති විපපභෙදං සංසාරං නාතිවත්තරෙ න අතික්කමන්ති. **සබ්බෙ පරිච්චජෙ කාමෙති** දිබ්බාදි භෙදෙ සබ්බෙපි කාමෙ වත්ථුකාමෙ ව කිලෙසකාමෙ ව පරිච්චජෙය්‍ය. කිලෙසකාමෙ අනාගාමිමයෙන පජගන්තොයෙව හි වත්ථුකාමෙ පරිච්චජති නාම. **පියරූපසානරූපගබ්බනති** පියරූපෙසු රූපාදිසු සුඛවේදනස්සාදෙන ගබ්භං ගිඤ්ඤං. **ජෙය්‍යා සොනං** දුරවච්ඡන්ති අඤ්ඤෙහි දුරවච්ඡං දුරතික්කමං තණ්හාසොතං අරහත්තමයෙන සමුච්ඡිජ්ඣා. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තත්තයමෙව.

ජට්ඨසුත්තං.

3. 5. 7.

සත්තමෙ-කාමසොගයුත්තොති පඤ්චකාමගුණිකො රුගො කාම යොගො, තෙන යුත්තො=කාමයොගයුත්තො. අසමුච්ඡිත්තකාම රුගයෙය්‍යහං අබිච්චනං. රූපාරූපභවෙසු ඡ්ඤරුගො භවයොගො, තථා ක්කිනතික්කති, සස්සතදිට්ඨිසහගතො ව රුගො, තෙන යුත්තො=**භව සොගයුත්තො**, අප්පතිනභවරුගොති අත්ථො. **ආගාමිති** බ්‍රහ්මලොකෙ සීතොපි පරිසන්තිගහණවසෙන ඉමං මනුස්සලොකං ආගමනසීලො. **තෙතෙවාග-ආගන්තා ඉත්ථගන්තති**: මනුස්සත්තභාවසංඛාතං ඉත්ථභාවං ආගමනධර්මො, මනුස්සෙසු උප්පජ්ජනසීලොති අත්ථො. **කාමඤ්ඤත්ථ** කාමයොගො ඉත්ථත්තං ආගමනස්ස කාරණං, යො පන කාමයොග යුත්තො, සො එතත්තෙන භවයොගයුත්තොපි හොතිති දස්සනත්ථං-“කාමයොගයුත්තො හික්ඛිවෙ භවයොගයුත්තො”ති උභයමපි එකඤ්ඤං කන්තා වුත්තං.

කාමසොගවිසංයුත්තොති එත්ථ-අයුභජ්ඣානමපි කාම යොගවිසං යොගො, තං පාදකං කන්තා අධිගතො අනාගාමිමයො එකත්තෙතෙව කාමයොගවිසංයොගො නාම. තස්මා තතිශ්ඨමය්‍යඑලෙ සීතො අරිය

1. සි. තාදිසංයෙව. 2. සි. VI. සමිඛිනො. 3. සි. VI. සබ්බෙ තෙ එකසංඛාතෙ

පුග්ගලො කාමයොගවිසංයුතොති වුතොතා. යස්මා¹ පන රූපාරූප භවෙසු ඡන්ද්රාගො අනාගාමිමග්ගෙන නපපතියති, තස්මා සො අපපතින භවයොගතො භවයොගයුතොති වුතොතා. අනාගාමීති කාමලොකං පටිසන්ධිගහණවසෙන අනාගාමී, කාමයොගවිසංයොගවසෙනෙව හි සද්ධිං අනවසෙසමරමානියසංයොජනසමුග්ගානෙන අර්කිත්තසංයොජනභාවසිද්ධිනො ඉත්තං අනාගතො හොති-තත් පරිනිබ්බාසි අනාවතතිධම්මො.

යස්ස පන අනවසෙසං භවයොගො පටිනො, තස්ස අවිජ්ජා යොගාදි² අවසිට්ඨකිලෙසාපි තදෙකට්ඨභාවතො පටිනා එව හොනතීති සො පරික්කිණ්භවසංයොජනො අරහං³ බිණ්ණසම්මොති වුවවති. තෙන වුත්තං:- “කාමයොගවිසංයුතොති කිකිචෙ භවයොගවිසංයුතොතා අරහං හොති බිණ්ණසම්මොති”ති. එත් එ-කාමයොගවිසංයොගො අනාගාමී චතුත්ථකිත්තස්ස සුඛ-දුක්ඛ-සොමත්තස්ස⁴-දෙමත්තස්සපභානං විය, තතියමග්ගස්ස දිට්ඨි-විචිකිච්ජා-සීලබ්බතපරමාසසංයොජනපරික්කියො විය ච චතුත්ථමග්ගස්ස වණ්ණභණ්ණත්තං වුතොතාති දට්ඨබ්බං. පඨම පදෙන සොතාපන්නසකදගාමීති සද්ධිං සබ්බො පුට්ඨජනො ගතිනො, දුතියපදෙන පන සබ්බො අනාගාමී, තතියපදෙන අරහාති අරහත්ත නිකුටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

ගාථාසු-උභයෙන උභයෙන, කාමයොගෙන භවයොගෙන ව සංයුතොති අත්ථො. සත්තා ගච්ඡන්ති සංසාරෙන පුට්ඨජනා සොතා පන්නා සකදගාමිනොති ඉමෙ තිවිධා සත්තා කාමයොගභවයොගානං අපපතිතො ගච්ඡන්ති-සංසාරන්ති, තතො එව ජානිමරණගාමිනො හොනති. එත්-එකබ්ඪී, කොලංකොලො, සත්තකිකිත්තපරමොති තීසු සොතාපන්නෙසු සබ්බමුදු සත්තකිකිත්තපරමො, සො අට්ඨමං භවං න තිබ්බත්තෙති, අත්තනො පරිවර්තනජාතිවසෙන පන සංසරති, තථා ඉතරෙපි. සකදගාමීසුපි යො ඉධ සකදගාමිමග්ගං පත්වා දෙව ලොකෙ උපපජ්ජිතා පුන ඉධ තිබ්බත්තති, සො අත්තනො පරිවර්තන ජාතිවසෙනෙව සංසරති. යෙ පන සකදගාමිනො වොමිසසකතයෙන විනා තත් තත් දෙවෙසුයෙව මනුසෙසුයෙව වා තිබ්බත්තන්ති, තෙ උපරිමග්ගාගිගමාය යාව ඉන්ද්‍රියපරිපාකා පුනපුනං උපපජ්ජන්තො සංසරන්තියෙව. පුට්ඨජනෙ පන වත්තබ්බම්මෙව නත්ති- සබ්බභව සංයොජනානං අපරික්කිණ්ණො. තෙන වුත්තං:-

“කාමයොගෙන සංයුතො භවයොගෙන වුභයං,
සත්තා ගච්ඡන්ති සංසාරං ජානිමරණගාමිනො”ති.

කාමෙ පහනිධානාති කාමරුගසම්ඛාතෙ කිලෙසකාමෙ අනාගාමි මග්ගෙන පජතිත්වා. ජීවන්තසංසාරාති සමුවර්තනකම්ඛා, තස්ස ඛො සොතාපත්තිමග්ගෙනෙව, වණ්ණභණ්ණත්තං පන චතුත්ථමග්ගස්ස එවං වුත්තං. අරහතො හි ඉධ ජීවන්තසංසාරාති අධිපෙත්තා. තෙනෙවාහ:-

බිණමානපුනබ්භවාති, සබ්බසො බිණො නවවිධොපි මානො ආයතිං පුනබ්භවො ච එතෙසනති=බිණමානපුනබ්භවා. මානග්ගහණෙන වෙත්ථ තදෙකභවාය ලක්ඛණවසෙන වා සබ්බො චතුත්ථග්ගවජ්ඣො කිලෙසො ගතිතොති. බිණමානතාය ච සවුපාදිසෙසා නිබ්බාණධාතු වුත්තා ගොති, බිණපුනබ්භවතාය අනුපාදිසෙසා. සෙසං සු විඤ්ඤායාමෙව.

සත්තමසුත්තං.

3. 5. 8.

අට්ඨමෙ- කල්‍යාණසීලොති සුඤ්ජසීලො, සම්පන්නසීලො, පරිපුණ්ණසීලො. තත්ථ- සීලපාරිසුරි වීති කාරණෙහි ගොති- සම්ම දෙව සීලවිපතතියා ආදීනවදස්සනෙන, සීලසම්පතතියා ච ආතිසංස දස්සනෙන. ඉධ පතස්ස¹ සබ්බපරිබ්ඛවිපජ්චුත්තස්ස² සබ්බාකාරපරි පුණ්ණස්ස මග්ගසීලස්ස ඵලසීලස්ස ච වසෙන කල්‍යාණතා වෙදිතබ්බො. කල්‍යාණධම්මොති සබ්බෙ බොධිපක්ඛියධම්මො අධිපෙත්තා, තස්මා කල්‍යාණං සතිපජානාදිබොධිපක්ඛියධම්මො එතස්සාති=කල්‍යාණධම්මො. කල්‍යාණපඤ්ඤාති ච මග්ගඵලපඤ්ඤාවසෙනෙව කල්‍යාණපඤ්ඤා. ලොකුත්තරං එව හි සීලාදිධම්මො එකත්තකල්‍යාණං නාම-අකුප්පසභා වත්තා. කෙවි පන-“වතුපාරිසුද්ධිසීලවසෙන කල්‍යාණසීලො, විපස්සනා මග්ගධම්මවසෙන කල්‍යාණධම්මො, මග්ගඵලපඤ්ඤාවසෙන කල්‍යාණ පඤ්ඤා”ති වදන්ති. “අසෙකො එව තෙ සීල-ධම්ම-පඤ්ඤා”ති එකෙ. අපරෙ පන භණන්ති-“සොතාපන්නසකද්දගාමීනං මග්ගඵලසීලං කල්‍යාණසීලං නාම, “තස්මා කල්‍යාණසීලො”ති ඉමිනා සොතාපන්නා සකද්දගාමි ච ගතිතා ව ගොන්ති, තෙ හි සීලෙසු පරිසුරකාරිනො නාම. අනාගාමිමග්ගඵලධම්මො අග්ගමග්ගධම්මො ච කල්‍යාණධම්මො නාම, තත්ථ හි බොධිපක්ඛියධම්මො භාවනාපාරිසුරිං ගච්ඡන්ති, තස්මා “කල්‍යාණ ධම්මො”ති ඉමිනා තතියමග්ගට්ඨතො පට්ඨාය තයො අරියා ගතිතා ගොන්ති. පඤ්ඤාකිව්චස්ස මත්ථකප්පතතියා අග්ගඵලෙ පඤ්ඤා කල්‍යාණ පඤ්ඤා නාම, තස්මා පඤ්ඤාවෙපුලලපත්තො අරහා “කල්‍යාණ පඤ්ඤාති” වුත්තො, එවමෙව පුග්ගලා ගතිතා ගොන්ති”ති. කිං ඉමිනා පපඤ්චන, “අග්ගමග්ගඵලධම්මො ඉධ කල්‍යාණසීලාදයො වුත්තා”ති අයමම්භාකං වන්ති. ධම්මවිභාගෙන හි අයං පුග්ගලවිභාගො, න ධම්ම විභාගොති.

කෙවලීති එත්ථ-කෙවලං වුවවති කෙනවි අවොමිස්සකතාය සබ්බ සංඛිතවිවිත්තං නිබ්බාණං, තස්ස අධිගතත්තා අරහා කෙවලී. අඵවා: පහාණ-භාවනාපාරිසුරියා පරියොසාන අනවජ්ඣධම්මපාරිසුරියා ච කල්‍යාණකට්ඨක අබ්‍යාසෙකසුඛතාය ච කෙවලං අරහත්තං, තදධි ගමෙන කෙවලී බිණාසවො. මග්ගබ්‍රහ්මවරියවාසං වසිත්වා පරියොසා පෙත්වා ධිතොති වුසිත්වා. උත්තමෙහි අග්ගභූතෙහි වා අසෙකධ ධම්මෙහි සමන්තාගතත්තා උත්තමසුජිණොති වුවවති.

1. සි. ඉධ පන.

2. සි. VI, මිපසුත්තස්ස.

සිලවාති එත්-කෙනටෙයන සිලං? සිලනටෙයන සිලං. කිමිදං සිලනං නාම? සමාධානං, සුසිලාවසෙන කායකමාදිතං අවිප්ප කිණ්ණතාති අත්ථො. අථවා: උපධාරණං, කුතාදිකුසලධම්මානං පතිට්ඨානවසෙන ආධාරභාවොති අත්ථො. තසමා- සිලති, සිලෙතීති වා සිලං. අයං තාව සද්දලක්ඛණනයෙන සිලත්ථො. අපරෙ පන: “සිරිටෙය්, සිලටෙය්, සීනලටෙය් සිලඬො, සිවටෙය් සිලටෙය්”ති තිරුත්තිනයෙන අත්ථං වණ්ණනති. තසිදං පාරිපුරිතො, අතිසයතො වා සිලං අස්ස අත්ථිති සිලවා. වතුපාරිපුද්ධිසිලවසෙන සිලසම්පන්නොති අත්ථො. තත්ථ යං පෙට්ඨකසිලං, තං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං- “පාතිමොක්ඛසංවර සංවුත්තො”ති ආදි වුත්තනති එකව්වානං ආවරියානං අධිප්පායො. අපරෙ පන භණනති-උභයත්ථාපි පාතිමොක්ඛසංවරෙ භගවතා වුත්තො. පාති මොක්ඛසංවරෙ එව හි සිලං. ඉතරෙසු- ඉත්ථියසංවරෙ: ඡවාරරකකා මත්තකමෙව. ආජිවපාරිපුද්ධි: ධම්මෙත පච්චයුප්පාදමත්තමෙව. පච්චය සනතිස්සිතං: පටිලද්ධිපච්චයෙ ඉදමත්තනි පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන මත්තමෙව. තිප්පරියායෙන පාතිමොක්ඛසංවරෙව සිලං. යස්ස සො හිත්තො සො ඡිත්තසිසො පුරිසො විය හත්ථපාදෙ සෙසාති රක්ඛිස්සතිති ත වත්තබ්බො. යස්ස පන සො අරෙගො, සො අව්ඡිත්ත සිසො විය පුරිසො නාති පුත්ත පාකාතිකාති කත්වා රක්ඛිත්තුං සකෙකාති. තසමා “සිලවා”ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසිලමෙව උද්දිසිත්වා තං විත්ථාරෙතුං- “පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තො”ති ආදි වුත්තනති.

තත්ථ-පාතිමොක්ඛනති සිකිකාපදසිලං, තං හි යො පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛති මොවයති ආපාසිකාදිති දුක්ඛෙතීති=පාතිමොක්ඛං. සංවරණං=සංවරෙ, කායවාචාහි අවිචික්ඛමො. පාතිමොක්ඛමෙව සංවරෙති=පාතිමොක්ඛසංවරෙ, තෙන සංවුත්තො පිඨිතකායවාචොති= **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තො**. ඉදමස්ස තස්මිං සිලෙ පතිට්ඨිතභාව පරිදීපනං. විහරතීති තදනුරූපවිහාරසම්බන්ධභාවපරිදීපනං. ආචාර භෝවරසම්පන්නොති හෙට්ඨා පාතිමොක්ඛසංවරස්ස උපරි විසෙසානු යොගස්ස ව උපකාරකධම්මපරිදීපනං, අනුමනෙනසු වණ්ණස්ස භස් දස්සාමිති පාතිමොක්ඛසිලතො අවචනධම්මතාපරිදීපනං. සමාද්දොති සිකිකාපදනං අනවසෙසතො ආද්දනපරිදීපනං. සිකිකාති සිකිකාය සමබ්බිභාවපරිදීපනං. සිකිකාපදෙසුති සිකිතිතබ්බධම්මපරිදීපනං.

අපරො තයො: කිලෙසානං බලවභාවතො පාපකිරියාය සුකර භාවතො පුඤ්ඤකිරියාය ව දුක්ඛරභාවතො බහුක්ඛිතතුං අපායෙසු පත්තසිලොති=පාතී, පුද්ද්ඡත්තො. අතිච්චතාය වා භවාදිසු කම්ම වෙගක්ඛිත්තො සට්ඨන්තං විය අනවට්ඨානෙන පරිබ්බමණතො ගමන සිලොති=පාතී. මරණවසෙන වා තමති තමති සත්තනිකායෙ අත්ත භාවස්ස පාත්තසිලොති පාතී, සත්තසන්නානො, විත්තමෙව වා. තං පාතිනං සංසාරදුක්ඛතො මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං¹. විත්තස්ස හි විමොක්ඛන සතො විමුත්තො. “විත්තවොදනා විසුජ්ඣනති” ‘අනුපාදය ආසවෙති විත්තං විමුත්ත’නති ව වුත්තං.

අථවා: අවිජ්ජාදිනා හෙතුනා සංසාරෙ පතති ගව්ජති පවත්තනීති=පාති. “අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සක්ඛාවතං සංසරතනති” හි වුත්තං. තස්ස පාතිනො සත්තස්ස තණ්හාදි සඬ්ඛිලෙ සත්තයතො මොකෙධා ඵතෙනාති=පාතිමොකධං.¹ “කණ්ණෙකාලො”ති² ආදීනං විශස්ස සමාසසිද්ධි වෙදිතබ්බං.

අථවා: පාතෙති විනිපාතෙති දුක්ඛෙති=පාති, විත්තං. වුත්තං හි:- “විතෙත්ත නියති ලොකො විතෙත්ත පරිකස්සති”ති. තස්ස පාතිනො මොකෙධා ඵතෙනාති=පාතිමොකධං.¹

පතති වා: ඵතෙන අපායදුක්ඛෙ සංසාරදුක්ඛෙ වාති පාති, තණ්හාදි සඬ්ඛිලොසො. වුත්තං හි:- තණ්හා ජනෙති පුරිසං” “තණ්හා දුඨියො පුරිසො”ති ව ආදි. තතො පාතිනො මොකෙධාති පාතිමොකධං.¹

අථවා: පතති ඵත්තං=පාතීති, ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරුනි ආයතනාති. වුත්තං හි:- “ඡස්ස ලොකො සමුපපන්නො ඡස්ස කුබ්බති සත්ථව්”නති. තතො ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරුයතනසඬ්ඛාතතො පාතිනො මොකෙධාති පාතිමොකධං.¹

අථවා: පාතො විනිපාතො අස්ස අත්ථි පාති, සංසාරො. තතො පාතිනො මොකෙධාති=පාතිමොකධං.¹

අථවා: සබ්බලොකාතිපතිභාවතො ධම්මස්සරෙ භගවා පතීති වුවවති, මුවවති ඵතෙනාති=මොකෙධා, පතීනො මොකෙධා-තෙන පඤ්ඤාතොති පතිමොකෙධා, පතිමොකෙධා ඵව පාතිමොකධං.¹

සබ්බගුණානං වා: මූලභාවතො උත්තමධෙය්න පති ව සො යථා වුත්තෙත්තජෙන මොකෙධා වාති පතිමොකෙධා, පතිමොකෙධා ඵව පාති මොකධං.¹ තථාහි වුත්තං:- “පාතිමොකධනති මුවමෙතං පමුවමෙත”නති විත්තං.

අථවා: සඉති පකාරෙ, අතීති අවචන්තනෙ නිපාතො. තස්මා පකාරෙහි අවචන්තං මොකෙධනීති=පාතිමොකධං.¹ ඉදං හි සීලං සංගං තදබ්බවසෙන සමාධිසහිතං පඤ්ඤාසහිතඤ්ච වික්ඛම්භණවසෙන සමුවෙජ්ජවසෙන ව අවචන්තං මොකෙධනි මොවෙතීති=පාතිමොකධං.¹

පති පති³ මොකෙධාති වා පතිමොකෙධා, තමා තමා විනික්ඛ මිතබ්බ⁴ දෙසතො පති පවෙවකං මොකෙධාති අත්තො. පතිමොකෙධා ඵව පාතිමොකධං.

මොකෙධා වා නිබ්බාණං, තස්ස මොකධස්ස පටිමොකධං පටිබ්බම්භුතනති පතිමොකධං.¹ පාතිමොකධසීලසංවරෙ හි සුරියස්ස අරුණස්ස මිතං විශ නිබ්බාණස්ස උදයභූතො තපපටිභාගො විශ භොති-යථාරහං කීලෙසනිබ්බාපතතොති පතිමොකධං, පතිමොකධං ඵව=පාතිමොකධං.

1 සි. & ස්. පාතිමොකධා.

2 සි & ස්. තණ්හාකාලොති.

3. ස්. තං ව පාතිමොකධං පති පති.

4. විනික්ඛමි-විසුඛිමග්ගවිකා

අථවා : මොකකිං පති වත්තති, මොකකිංභිමුඛනති වා=පතිමොකකිං, පතිමොකකිමෙව=පාතිමොකකිනති එවං තාවෙත්ථ පාතිමොකකිසංගුසං අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සංවරති පිදහති එතෙතාති=සංවරෙ, පාතිමොකකිමෙව සංවරෙ=පාතිමොකකිසංවරෙ. අත්ථො පන තහො තහො විතිකකම් තබ්බො විරතියො වෙතනා ව. තෙන පාතිමොකකිසංවරෙන උපෙතො සමන්තාග්ගො-“පාතිමොකකිසංවරසංවුතො”ති වුතො. වුතං ගෙහං විගබ්බො:- “ඉමිනා පාතිමොකකිසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො සමපනො සමන්තාග්ගො, තෙන වුච්චති- පාතිමොකකිසංවරසංවුතො”ති. විහරතිති ඉරියාපථවිහාරෙන විහරති ඉරියති වත්තති.

ආචාරගොවරසමපනොති වෙචදනාදිමිඡාජිවස්ස නායපාගබ්බි යාදිනඤ්ච අකරණෙන සබ්බසො අනාචාරං වජේජ්ඣා- “කාසිකො අචීතිකකමො වාවසිකො අචීතිකකමො”ති එවං වුත්තතිකුසාරුප ආචාරසමපනතියා වෙසියාදිඅගොවරං වජේජ්ඣා පිණ්ඩපානාදිඅත්ථං උපසඬකම්තුං යුත්තට්ඨානසඬ්ඛානගොවරෙන ව සමපනත්තො ආචාරගොවරසමපනො.

අපිච : යො භික්ඛු සත්ථරි සගාරවො සපපතිස්සො සමුගමවාරිසු සගාරවො සපපතිස්සො තිරෙනතපසසමපනො සුතිවත්ථො සුපාරුතො පාසාදිකෙන අභිකකනොන පටිකකනොන ආලොකිතෙන විලොකිතෙන සමමිඤ්ජිතෙන පසාරිතෙන ඔක්ඛිත්තවක්ඛු ඉරියාපථ සමපනො ඉත්ථිසෙසු ගුත්තවාරෙ භොජනෙ මත්තඤ්ඤ ජාගරියානු යුත්තො සතිසමපජ්ඤෙඤ්ඤ සමන්තාග්ගො අපටිමෙඡා සනතුට්ඨො පටිවිත්තො අසංසට්ඨො ආභිසමාවාරිකො සකකච්චකාරි ගරුචිත්ති කාරබ්බලො විහරති. අයං වුච්චති-ආචාරසමපනො.¹ ගොවරෙ පන: උපතිස්සයගොවරෙ, ආරකිගොවරෙ, උපතිබ්බිගොවරෙති තිවිධො. තත්ථ- දසකථාවන්චුගුණසමන්තාග්ගො වුත්තලකිකණො කලාණ මිත්තො-යං තිස්සාය අසුභං සුණාති. සුභං පරියොදපෙති. කඤ්ඤං විහරති,² දිට්ඨිං උජ්ජං කරෙති, විත්තං පසාදෙති, යස්ස ව අනුසිකිත්තො සද්ධාය වසිසිති, සිලෙන- සුතෙන- වාගෙන- පඤ්ඤාය වසිසිති. අයං උපතිස්සයගොවරෙ. යො භික්ඛු අත්තරසරං පටිට්ඨො චීට්ඨං පටිපනො ඔක්ඛිත්තවක්ඛු යුගමත්තදස්සාවී සංවුතො ගච්ඡති-න ගත්ථිං ඔලොකෙත්තො න අස්සං-න රථං-න ඉත්ථිං-න පුරිසං ඔලොකෙත්තො න දිසාවිදිසා පෙකමානො ගච්ඡති, අයං ආරකිගොවරෙ. උපතිබ්බිගොවරෙ පන වත්තාරෙ සතිපට්ඨානා- යත්ථ භික්ඛු අත්තනො විත්තං උපතිබ්බිති. වුත්තං ගෙහං භගවතො:- “කො ව භික්ඛවෙ භික්ඛුනො ගොවරෙ සකො පෙත්තිකො විසයො,³ යදිදං වත්තාරෙ සතිපට්ඨානා”ති. ඉති යථාවුත්තාය ආචාරසමපනතියා ඉමාය ව ගොවර සමපනතියා සමන්තාගත්තො ආචාරගොවරසමපනො.

අනුමනෙන සු වජ්ජසු හයදසොථිති අපමනතනෙන සු අනුපපමා
 නෙ සු අසංඝට්ඨි ආපනනසෙඛිය අනුසල විතතුප්පාදාදි හෙදෙසු වජ්ජසු
 හයදසොනසීලො. යො හි තිකඛු පරමානුමතො වජ්ජං අට්ඨසට්ඨි
 යොජනසහසහසු ඛෙබ්බසිනො රුපබ්බහරුපසදිසං කාමො පස්සති,
 යොපි සබ්බලුභං දුබ්බාසිහමතො පාරුජිකසදිසං කාමො පස්සති, අයං
 අනුමනෙන සු වජ්ජසු හයදසොථි නාම. සමාදාය සිකාති සිකා
 සදෙසුති යංතිඤ්චි සිකාපදෙසු සිකාබබ්බං, තං සබ්බෙන සබ්බං
 සබ්බථා¹ සබ්බං අනවසෙසං සමාදිසිතො සිකාති වත්තති, පුරෙතීති
 අපො. ඉති කල්‍යාණසීලොති ඉමිනා පකාරෙන කල්‍යාණසීලො
 සමානො. පුගලාධිධානවසෙන හි තිද්ධිධං සීලං--“ඵවං බො
 හිකබ්බෙ තිකඛු කල්‍යාණසීලො හොති”ති වුත්තපුගලාධිධානවසෙ
 නෙව නිගමෙතී² “කල්‍යාණධමෙමො”ති ඵත් වුත්තධමෙම තිද්ධිසිතු
 කාමෙන වෙසං ධමමානං ඉදං සීලං අධිධානනති දසෙසුං පුන--“ඉති
 කල්‍යාණසීලො”ති වුත්තං. “සත්තනානං බොධිපක්ඛියාන”නාති ආදි සබ්බං
 හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව. පුන “කල්‍යාණසීලො”ති ආදි නිගමනං.

ගාථාසු-දුක්ඛධනාති දුට්ඨි කාමං, දුච්චරිතනාති අපො. හිරි
 මනනාති³ හිරිමනනං හිරිසමපනනං, සබ්බසො පාපමත්තියා ජගුච්ඡන
 සභාවනාති අපො. “හිරිමන”නාති වා හිරිසහිභවිතං. හිරිගහගණෙ
 නෙව වෙත් ඔත්තපමපි ගහිහනාති වෙදිතබ්බං. හිරොත්තපප
 ගහණෙන ච සබ්බසො දුච්චරිතාභාවස්ස හෙතුං දසෙසුනො කල්‍යාණ
 සීලනං හෙතුනො විභාවෙති. සමෙබ්බං අරියමග්ගඤ්ඤං ගච්ඡනාති
 හජ්ජනීති=සමෙබ්බසිගමිනො, බොධිපක්ඛිකාති අපො. අනුස්සදනාති
 රුගුස්සදදිරිහිතං. “නථාපිධ”නාති පඨනාති. “බොධිපක්ඛිකානං ධමමානං
 භාවනානුයොගමනුසුභෙතා”ති යථා යථා පුබ්බෙ වුත්තං, නථාපිධං,
 තාදිසනාති අපො. දුක්ඛස්සාති වට්ටදුක්ඛස්ස, වට්ටදුක්ඛහෙතුනො වා.
 ඉධෙව ඛසමත්තනොති ආසවකඛයාධිගමෙන අත්තනො වට්ටදුක්ඛ
 හෙතුනො සමුදයපක්ඛියස්ස නිලෙසගහණස්ස “ඉධෙව” ඉමසමිං යෙව
 අත්තභාවෙ. “බයං” අනුප්පාදං පජානාති. වට්ටදුක්ඛස්සෙව වා ඉධෙව
 වරිමකවිත්තනිරොධෙන බයං ඛිණ්භාවං පජානාති. නෙති ධමමෙති
 සමපනනනාති නෙති යථා වුත්තසීලාදිධමෙමති සමනනාගතං. අසිනනාති
 තණ්හාදිට්ඨිතියායානං⁴ පභිනත්තා අසිනං කප්ඵි අනිසසිහං. සබ්බ
 ලොකස්සාති සබ්බසමිං සත්තලොකෙ. සෙසං වුත්තනායමෙව.

අට්ඨමසුත්තං.

3. 5. 8.

තවමෙ-දුනනාති දුතබ්බං,⁵ සවච්ඡුකා වා චෙතනා දුතං. සමපනති
 පරිච්චාගස්සෙහං අධිවචනං. ආමිසදුනනාති වත්තාරො පච්චියා දෙය්‍ය
 භාවවසෙන ආමිසදුතං නාම. නෙ හි තණ්හාදිති ආමසිතබ්බනො

1. සී VI. සබ්බදු. 3. හිරිමනනා-කප්ඵි. 5. සී. දුතබ්බතා.
 2. සී. තිද්ධිසිතු. 4. සී. හිසසයානං පන. 6. සී. දුතබ්බතා.

ආමිසනාති වුවහොත්,¹ හෙසං වා පරිච්ඡාගවෙනනා ආමිසදුතං. ධම්ම දුතනාති ඉධෙකවෙච්චා-“ඉමෙ ධම්මා කුසලා, ඉමෙ ධම්මා අකුසලා, ඉමෙ ධම්මා සාවර්ජ්‍යා, ඉමෙ ධම්මා අනවර්ජ්‍යා, ඉමෙ විඤ්ඤාගරහිතා, ඉමෙ විඤ්ඤාපසන්ධා, ඉමෙ සමන්තා සමාදින්නා අභිනාය දුක්ඛාය සංවත්තනාති, ඉමෙ භිනාය සුඛාය සංවත්තනාති”ති කුසලාකුසලකම්මපථෙ විහජ්ජෙනා කම්ම-කම්මවිපාකෙ ඉධලොකපරලොකං² පච්චිකිත්තො දසෙසනො විය පාකටං කරොතො අකුසලෙහි ධම්මෙහි තිවත්තො පෙනො කුසලෙසු ධම්මෙසු³ පභිට්ඨපෙනො ධම්මං දෙසෙති, ඉදං ධම්මදුතං. යො පන ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤායා, ඉමෙ පරිඤ්ඤායා, ඉමෙ පහානබ්බා, ඉමෙ සච්ඡිකානබ්බා, ඉමෙ භාවෙතබ්බාති සච්චාති විහාවෙනො අමතාගිගමාය පටිපත්තිධම්මං දෙසෙති, ඉදං සිධාපපත්තං ධම්මදුතං නාම. **එතදගගනති එතං අග්ගං. සද්දිදනති යං ඉදං ධම්මදුතං** චුත්තං, එතං ඉමෙසු චීසු දුතෙසු අග්ගං සෙට්ඨං උත්තමං. විචට්ටගාමි ධම්මදුතං හි තිස්සාය සබ්බානන්දො පරිමුච්චති, සකලං චට්ටදුක්ඛං අතික්කමති. ලොකියමපන ධම්මදුතං සබ්බසං දුතානං තිදුතං සබ්බසමපත්තිනං මූලං. තෙනෙවාහ:-

“සබ්බදුතං ධම්මදුතං ජිනාති සබ්බං රසං ධම්මරසො ජිනාති,
සබ්බං රතිං ධම්මරති ජිනාති තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති”ති.

අභයදුතඤ්ඤාති ධම්මදුතෙනෙව .සබ්බගිහනාති දට්ඨබ්බං. සාධාරණභොගිතාධිපපායෙන අත්තනා පරිභුඤ්ජිතබ්බතො චතුපච්චයතො සයමෙව අභුඤ්ජිතා පරෙසං සංවිහජ්ජනං-**ආමිසසංවිහාගො.** සාධාරණභොගිතාධිපපායෙනෙව අත්තනා විදිතස්ස අගිගතස්ස ධම්මස්ස අප්පොසස්සකො අනුත්වා පරෙසං උපදෙසො ධම්මසංවිහාගො. චතුහි පච්චයෙහි චතුහි ව සබ්බගච්ඡුති පරෙසං අනුගණන්තං⁴ අනුකම්මපනං=ආමිසානුගහො. චුත්තනයෙනෙව ධම්මෙන පරෙසං අනුගණන්තං අනුකම්මපනං=ධම්මානුගහො. සෙසං චුත්තනයමෙව.

ගාථාසු-**සමානුදුතං පරමනති යං දුතං විත්ත-බෙත්ත-දෙය්‍ය** ධම්මානං උළාරභාවෙන පරමං උත්තමං, භොගසම්පත්තිආදීනං වා පූරණතො ඵලතො පරස්ස වා ලොභමිඡ්ජ්ජයාදිකස්ස පටිපක්ඛස්ස මඤ්ජනො භිංසනතො පරමනති බුද්ධා භගවතො ආහු. **අනුත්තරනති** යං දුතං වෙත්තාදිසම්පත්තියා සාතිසයපචත්තියා අග්ගභාවෙන අග්ගවිපාකත්තා ව උත්තරරහිතං අනුත්තරභාවසාධනඤ්ඤාති **ආහු. සං සංවිහාගනති** එත්ථාපි පරමං අනුත්තරනති පදවයං ආනෙත්වා යොජ්ජතබ්බං. **අමණණ්ඩිති** නිත්තයි. “භොජ්ජනං හික්ඛවෙ දදමානො දුයකො පටිග්ගාහකානං පඤ්ච ධානාති දෙති”ති ආදිනා, “සවෙ හික්ඛවෙ සත්තා ජානෙය්‍යං දුතස්ස සංවිහාගස්ස⁵ විපාක”නති ආදිනා ව පසංසයි. යථා පන දුතං සංවිහාගො ව පරමං අනුත්තරඤ්ඤ

1 සි වුවහි 2. සි. ඉධලොකෙ පරලොකෙ ව. 3. සි. කුසලෙහි ධම්මෙහි.

4. සි. I අනුග්ගහණං. 5. සි. දුතසංවිහාගස්ස.

හොති, භං දසෙසද්ධං-“අග්ගමහි”ති ආදි චුත්තං. තත්-අග්ගමහිති සීලාදිදුඤ්ඤිකසංයෝගෙන සෙවෙයි අනුත්තරෙ පුඤ්ඤකෙතනෙන සමමාසලබ්ධෙය් අරියසංඝෙස ච. පසන්නවිනේයාති කම්මඵලසද්ධාය රහත්තායසද්ධාය ච විත්තං පසාදෙනො ඔත්තප්පෙනො. විත්ත සම්පත්තියා හි බේත්තසම්පත්තියා ච පරිත්තෙය් දෙය්සධම්මෙ දුතං¹ මහානුභාවං හොති මහාජ්ඣානං මහාවිපථාරං. චුත්තං හෙතං :-

“නත්ථි විත්තො පසන්නමහි අපටිකා” නාම දක්ඛිණං,
නථාගතො වා” සම්බුද්ධො අථ වා තස්ස සාවකො”ති.

විඤ්ඤාති සප්පඤ්ඤා. පජානනාති සම්මදෙව දුතඵල-දුතාතිසංසෙ පජානෙනො. හො න සජ්ජං කාලෙති යුත්තපත්තකාලෙ හො නාම දුතං න දදෙය්, සද්ධා දෙය්සධම්මො⁴ පටිග්ගාගකාති ඉමෙසං තිණ්ණං සම්මුඛිභූතකාලෙයෙව හි දුතං සම්භවති, න අඤ්ඤාථා. පටිග්ගාගකානං වා දදුං යුත්තකාලෙ. එවං පඨමගාථාය ආමිසදුත සංවිභාගානුග්ගෙ⁵ දසෙසත්වා ඉදුති ධම්මදුතසංවිභාගානුග්ගෙ දසෙසද්ධං-“යෙ වෙව භාසනති”ති දුතියං ගාථමාග. තත්-උභයනති “භාසනති සුඤ්ඤති”ති චුත්තා දෙසකා පටිග්ගාගකාති උභයං. අයම්පනෙත්ථ සංඝෙපෙත්ථා: යෙ සුගතස්ස භගවතො ඤායතො සද්ධම්මෙ පසන්නවිනේයා විමුත්තායත්තසිසෙ ඤායා දෙසෙනති, පටිග්ගණනාති ච, තෙසං දෙසකපටිග්ගාගකානං ඤායා ධම්මදුත-ධම්මසංවිභාග-ධම්මානුග්ගහසංඝිතො අත්ථො පරමත්ථසාධනතො පරමො තණ්හාසංකිලෙසාදිසංඝිකසංකිලෙසමලවිසොධනෙන විසුජ්ඣති. කීදිසානං? සෙ අප්පමත්තා සුගතස්ස ඤායතො. යෙ ව”:-

“සංඝපාපස්ස අභරණං ඩුඤ්ඤස්ස උපසම්පදා,⁷
සවිත්තපරියොදපනං එහං බුද්ධානසාසන”නති

සංඝෙපහො එවං පකායිනො සමමාසලබ්ධස්ස ඤායතො ඔවාදෙ අනුසිට්ඨියං න පමත්තා” අධිසීලසිත්තාදයො සක්කවචං සමපාදෙනති, තෙසං විසුජ්ඣති අරහත්තඵලවිසුද්ධියා අභිවිස වොදයතිති.

නවමසුත්තං.

දසමෙ-ධම්මනාති ඤායෙන, සමමාපටිපත්තිසංඝිතෙන හෙතුනා කාරණෙන. යාය හි පටිපදාය තෙවිජ්ජා හොති, සා පටිපදා ඉධ ධම්මාති වෙදිතබ්බා. “භා පන සා පටිපදාති? චරණසම්පදා ච විජ්ජාසම්පදා ච. නෙවිජ්ජනති පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤාදිති තීහි විජ්ජාති සමත්තාගතං. බ්‍රාහ්මණනති බාහිතපාපබ්‍රාහ්මණං. පඤ්ඤ පෙම්හි බ්‍රාහ්මණොති ජානාපෙම්” පනිට්ඨපෙම්. නාඤ්ඤං ලපිත ලාපගමනෙනනාති අඤ්ඤං ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණං අධිසාදිති ලපිත

1. සි III. දෙය්සධම්මදුතං.	4. සි I. IV & ඥා. ධම්මා.	7. ඥා. ඩුඤ්ඤස්සපඤ්ඤපදා.
2. සි & ඥා. අප්පකා.	5. සි. අනුග්ගෙන.	8. ඥා. අප්පමත්තා.
3. ඥා. තථාගතෙව.	6. සි. V & ඥා. ගෙව.	9. ඥා. පජානාපෙම්.

මහනවිප්පලපනමනෙතන බ්‍රාහ්මණං න පඤ්ඤපෙමි. අථවා: “ලුචිනලා පනමනෙතනා”ති මනනානං අර්ඤ්ඤාන-අර්ඤ්ඤාපනමනෙතන. උභයථාපි යං පන බ්‍රාහ්මණා සාමවෙදදිවෙදනනසර්ඤ්ඤානෙත නෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං වදනති, තං පටිකම්පති. භගවතා හි-පරමන්දිවො අනෙ විජ්ජං¹ බ්‍රාහ්මණංයෙව චෙනෙ හොවාදිනො අවිජ්ජාතිවුතා නෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණොති වදනති, එවං පන නෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණො හොතිති දස්සනන්තං තථා බුද්ධිකතානං පුග්ගලානං අර්ඤ්ඤාසයෙන අයං දෙසනා ආරඤ්ඤා.

තත්ථ-යසමා විජ්ජාසමපන්නො වරණසමපන්නො යෙව හොති-වරණසමපදය විනා විජ්ජාසමපන්නයා අභාවතො. නසමා වරණසමපදං අනෙතාගධං කතවා විජ්ජාසිසෙනෙව බ්‍රාහ්මණං පඤ්ඤපෙමුකාමො-“ධම්මෙනාහං භික්ඛවෙ නෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං පඤ්ඤපෙමි”ති දෙසනං සමුට්ඨාපෙතො-“භථඤ්ඤාහං භික්ඛවෙ ධම්මෙන නෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං පඤ්ඤපෙමි”ති කප්ථෙකමසතාය පුච්ඡං² කතවා පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය විජ්ජනතයං විභජෙනො-“ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු”ති ආදිමාහ. තත්ථ-අනෙකවිනිනනති අනෙකවිධං, අනෙකෙහි වා පකාරෙහි පවත්නිතං, සංවණ්ණිතනති අන්තො. පුඤ්ඤතිවාසනති සමනනනරාතිතං භවං ආදිං කතවා තත්ථ තත්ථ නිවුත්ථකකිසන්නානං.³ “නිවුත්ථ”නති අර්ඤ්ඤානං අනුභූතං, අත්තනො සන්නානෙ උපපජ්ඣා කිරුඤ්ඤා, නිවුත්ථධම්මං වා. නිවුත්ථං ගොවරතිවාසෙන නිවුත්ථං, අත්තනො විඤ්ඤානෙත විඤ්ඤානං, පරවිඤ්ඤානවිඤ්ඤානංපි වා ඡින්නවට්ඨ මකානුසාරණදිසු.⁴ අනුසාරණීති “එකමපි ජාතීං වෙපි ජාතියො”ති එවං ජාතිපටිපාටිවසෙන අනුගන්තවා සරති, අනුදෙව වා සරති, විතෙත අභිනින්නාමිතෙ පරිකමමසමනනනරං සරති. සෙසාපීදනති ආරඤ්ඤාපකාරදස්සනන්තෙ නිපාතො. තෙනෙව යථායං පුඤ්ඤතිවාසො ආරඤ්ඤා හොති, නසම පකාරං දස්සෙනො-“එකමපි ජාති”නති ආදිමාහ. තත්ථ-එකමපි ජාතීනති එකමපි පටිසංචිමුලකං වුතිපරියො සානං එකභවපරියාපන්නං ඛකිසන්නානං. එසෙවනයො “වෙපි ජාතියො”ති ආදිසු.

අනෙකෙපි සංවට්ඨකපෙමති ආදිසු පන පරිහායමානො කප්පො සංවට්ඨකපෙමා, වධස්මානො විවට්ඨකපෙමා. තත්ථ- සංවට්ඨෙන සංවට්ඨයාසි ගතිතො හොති-නමමුලකතො. විවට්ඨෙන ව විවට්ඨයාසි. එවං හි සති: යාති තාති:-“වත්තාරිමාති භික්ඛවෙ කප්පස්ස අසං බෙය්‍යාති, කතමාති වත්තාරි? සංවට්ඨො, සංවට්ඨයාසි, විවට්ඨො, විවට්ඨයාසි”ති වුත්තාති වත්තාරි අසබ්බෙය්‍යාති, තාති පරිග්ගහිතාති හොතති. තත්ථ-නයො සංවට්ඨා: තෙජොසංවට්ඨො, ආපොසංවට්ඨො, වායොසංවට්ඨොති. තියො සංවට්ඨසීමා: ආභස්සරා, සුභකිණ්ණා,

1. සි. I & IV. අඤ්ඤානෙවිජ්ජං.

3. සි. නිවුත්ථසන්නානං.

2. සි. IV & IV. කමසාපුච්ඡං.

4. සි. IV. වට්ඨකානුසාරණදිසු.

වෙහපථලාභී. යද් කප්පො තෙජෙන සංවට්ටති, ආභස්සරතො ගෙට්ඨා අග්ගිනා ඩය්හතී. යද් උදකෙන සංවට්ටති, සුභකිණ්හතො ගෙට්ඨා උදකෙන විලීයතී. යද් වාතෙන සංවට්ටති, වෙහපථලතො ගෙට්ඨා වාතෙන විඤ්ඨයතී. විත්ථාරතො පන කොට්ඨසභස්සඤ්ඤාචක්කවාලං ඵකතො විතස්සතී. ඉති ඵවරුපො අයං පුබ්බෙතිවාසං අනුස්සරතො භික්ඛු අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි සංවට්ටිවට්ටකප්පෙ අනුස්සරති. කථං? “අමුත්‍රාසි”නති ආදිනා නයෙන. තත්-අමුත්‍රාසිනති අමුමිති සංවට්ටකප්පෙ අමුමිති භවෙ වා යොනියා වා ගතියා වා විඤ්ඤාණධර්මියා වා සත්තාවාසෙ වා සත්තනිකායෙ වා අගමගොසිං. ඵචන්තාමොති තිස්සො වා පුස්සො වා. ඵචංගොනෙතොති ගොහමො වා කස්සපො වා. ඵචංවණ්ණොති ඔද්දතො වා සාමො වා. ඵචමාහාරොති සාලිමංසොදනාහාරො වා පචත්තථලභොජනො වා. ඵචංසුඛදුක්ඛපටිසංවේදීති අනෙකප්පකාරානං කායිකවෙතයිකානං සාමසිකිර්මසාදිප්පභෙදානං වා සුඛදුක්ඛානං පටිසංවේදී. ඵචමාසු පටිසංගොතොති ඵචං වස්සසත්තපරිමාණාසුපරියනොතො වා වතුරසීතිකප්ප සත්තසභස්සපරිමාණාසුපරියනොතො වා. සො නතො වුතො අමුත්‍ර උදපාදිනති සොහං තහො භවතො යොනිතො ගතිතො විඤ්ඤාණධර්මිනිතො සත්තාවාසෙතො සත්තනිකායෙතො වා වුතො පුන අමුමිතිං නාම භවෙ යොනියා ගතියා විඤ්ඤාණධර්මිනියා සත්තාවාසෙ සත්තනිකායෙ වා උදපාදිං. නත්‍රාපාසිනති අථ නත්‍රාපි භවෙ යොනියා ගතියා විඤ්ඤාණධර්මිනියා සත්තාවාසෙ සත්තනිකායෙ වා පුන අගොසිං. “ඵචන්තාමො”ති ආදි වුත්තනයමෙව.

අථවා: යස්මා “අමුත්‍රාසි”නති ඉදං අනුපුබ්බෙන ආරොහත්තස්ස අත්තනො අභිනිහාරානුරූපං යථාබලං සරණං. “සො තතො වුතො”ති පටිතිවත්තන්තස්ස පච්චවෙකඛණං. තස්මා “ඉධුපපනො”ති ඉමිස්සා ඉධුපපත්තියා අනත්තරං “අමුත්‍ර උදපාදි”නති වුත්තං. “නත්‍රාපාසි”නති තත්‍රාපි භවෙ-ප-සත්තනිකායෙ වා ආසිං. “ඵචන්තාමො”ති දත්තො වා මිත්තො වා. “ඵචං ගොනෙතො”ති වාසෙට්ඨා වා කස්සපො වා. “ඵචං වණ්ණො”ති කාලො වා ඔද්දතො වා. “ඵචමාහාරො”ති සුධාහාරො¹ වා සාලිමද්දනාදිආහාරො වා. “ඵචං සුඛදුක්ඛපටිසංවේදී”ති දිබ්බසුඛපටිසංවේදී වා මාත්‍රසුඛදුක්ඛපටිසංවේදී වා. “ඵචමාසුපරියනොතො”ති ඵචං තං තං පරමාසු පරියනොතො. “සො නතො වුතො”ති සො අහං තතො භවාදිතො වුතො. “ඉධුපපනො”ති ඉධ ඉමිසමිං වර්මභවෙ² මවුස්සො හුත්වා උපපනො නිබ්බත්තො. ඉතීති ඵචං. සාකාරං සඋදෙසනති නාමගොත්තාදිවසෙන සඋදෙසං, වණ්ණාදිවසෙන සාකාරං. නාමගොත්තෙන ගි සත්තා තිස්සො ගොතමොති උද්දසි යනති. වණ්ණාදීහි සාමො ඔද්දතොති නානත්තතො පඤ්ඤායනති. තස්මා නාමගොත්තං උදෙසො, ඉතරෙ ආකාරං.

1. සී & සා. සුඛාහාරො.

2. සි. පුරිමභවෙ.

අසමය පටිමා විජ්ජා අධිගතාති අයං ඉමිනා භික්ඛුනා පටිමං අධිගමවසෙන පටිමා, විදිහකරණධෙය්න විජ්ජා අධිගතා සච්ඡිකතා හොති. කිං පනායං විදිතං කරෙති? පුබ්බෙතිවාසං. අවිජ්ජාති වාසෙව පුබ්බෙතිවාසස්ස අවිදිහකරණධෙය්න වාසෙ පටිච්ඡාදකමොහො¹ වුවවති. නමොති යෙව මොහො පටිච්ඡාදකධෙය්න නමොති වුවවති. ආලොකොති සා එව විජ්ජා ඕභාසකරණධෙය්න ආලොකො. එත්ථ ච- විජ්ජා අධිගතාති අයමන්තො. සෙසං පසංසාවචනං. යොජනාපනෙත්ථ : අයං බො තෙන භික්ඛුනා විජ්ජා අධිගතා, වාසෙ අධිගතවිජ්ජස්ස අවිජ්ජා විහතා විනට්ඨා,² වාසමා³ විජ්ජා උපපන්නාති. සෙසපදවයෙපි එසෙව නයො. “යථා න”න්ති එත්ථ-සථාති ඔපමමන්තො,⁴ නනති නිපාතමන්නං. සතියා අවිජ්ජවසෙන අප්පමන්නස්ස. විරියාතාපෙන ආනාපිනො. කායෙ ච ජිවිතෙ ච අනපෙකතාය පභිනත්තස්ස, පෙසිහත්තස්සාති අන්තො. ඉදං වුත්තං හොති : යථා අප්පමන්නස්ස ආනාපිනො පභිනත්තස්ස විහරතො අවිජ්ජා විහඤ්ඤාය, විජ්ජා උපපජ්ජෙය්, වමො විහඤ්ඤාය, ආලොකො උපපජ්ජෙය්. එවමෙව වාසෙ භික්ඛුනො අවිජ්ජා විහතා, විජ්ජා උපපන්නා, වමො විහතො, ආලොකො උපපන්නො, වාසෙ පටිච්ඡාදකමොහො අනුරූපමෙව එලං ලභිති විහරතිති.

දිබ්බෙත වක්ඛුනාති එත්ථ-යං වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. විසුද්ධොති වුත්තපපාතදස්සනෙන දිට්ඨිවිසුද්ධිගෙතුභාවතො විසුද්ධං⁵ යො හි වුත්තිමත්තමෙව පස්සති, න උපපාතං, සො උචෙජ්දදිට්ඨිං ගණ්හාති. යො උපපාතමත්තමෙව පස්සති, න වුත්තිං, සො නව සත්තපාතුභාවදිට්ඨිං ගණ්හාති. යො පන වදුභයං පස්සති, සො යසමා දුට්ඨමපි තං දිට්ඨිගතං අතිවත්තති. වාසමාසං තං දස්සනං දිට්ඨිවිසුද්ධිගෙතු හොති. වදුභයංපායං බුද්ධිවුත්තො පස්සති. තෙන වුත්තං- “වුත්තපපාතදස්සනෙන දිට්ඨිවිසුද්ධිගෙතුභාවතො විසුද්ධි”න්ති. එකාදසඋපකකිලෙසවිරහතො⁶ චා විසුද්ධං. යථා:- “විචිතිච්ඡා විත්තස්ස උපකකිලෙසො”ති ඉති විදිත්වා⁷ විචිතිච්ඡා විත්තස්ස උපකකිලෙසො පජ්ජිතබ්බො. අයොතිසොමනසිකාඤ්ඤා, චිතමිද්ධං, ඡමති තත්තං, උබ්බිලං, දුට්ඨිලං, අච්චාරද්ධිවිරියං, අතිලීනවිරියං,⁸ අති ජ්ජා, නානත්තසඤ්ඤා, අතිඤ්ඤාසිහත්තං රූපානං විත්තස්ස උපකකිලෙසො පජ්ජිතබ්බො”ති එවං වුත්තෙති එකාදසති උපකකිලෙසෙති අනුපකකිලිට්ඨිත්තා විසුද්ධං. මනුස්සපචාරං අතික්කමත්වා රූපදස්සනෙන අතික්කන්තමානුසං. මානුසං චා මංසවක්ඛුං අතික්කන්තත්තා අතික්කන්තමානුසං. තෙන දිබ්බෙත වක්ඛුනා විසුද්ධොති අතික්කන්තමානුසං. සතො පස්සතිති මනුස්සං”

1. සි. මොහොති.

4. සි III V & සො. ඔපමමන්තො.

7. සි III විපස්සිත්වා.

2. සි & සො. විනට්ඨාති අන්තො.

5. සො. විසුද්ධං තොති.

8. සි. න දිස්සති.

3. සි & සො. කාසමා.

6. සො. විරහිතත්තා චා.

9. සො. මනුස්සො.

මංසවකුක්ඛා වීඨ සහෙත්ත පස්සති දකති ඔලොකෙති. වචමානෙ උපපජ්ජමානෙති. එත්ථ-චුතිකකණේ උපපතතිකකණේ වා දිබ්බවකුක්ඛාපි දට්ඨං න සක්කා. යෙ පන ආසන්නචුතිකා ඉදුති වට්ඨස්සනතිති, තෙ වචමානා. යෙ ච ගතිහපටිසංඝිකා සමපති තිබ්බත්තා වා,¹ තෙ උපපජ්ජමානාති අධිපෙපභා. තෙ එවරුපෙ වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ ව පස්සතිති දස්සෙති. ගීතෙති මොහතිස්සන්දයුත්තත්තා භිත්තානං ජාති-කුල-භොගාදීනං වසෙන භිලිතො පටිභුතො. පණීතෙති අමොහතිස්සන්දයුත්තත්තා තබ්බිපටිතො. සුමණොණති අදෙසතිස්සන්දයුත්තත්තා ඉට්ඨං-කන්ත-මනාපවණ්ණයුත්තො. දුබ්බණොණති දෙසතිස්සන්දයුත්තත්තා අතිට්ඨං-අභන්ත-අමනාපවණ්ණයුත්තො, අතිරුපෙ විරුපෙතිපි අත්ථො. සුගගෙති සුගතිගතො, අලොහතිස්සන්දයුත්තත්තා වා අරෙස්සි මහඥො. දුගගෙති දුගතිගතො, ලොහතිස්සන්දයුත්තත්තා වා දුළිඤ්ඤ අපපන්නපානභොජනො. සථා කම්මපගෙති යං යං කම්මං උපවිතං, තෙන තෙන උපගතො.

තත්ථ-පුරිමෙහි “වචමානෙ”ති ආදීති දිබ්බවකුක්ඛිච්චං. චුත්තං. ඉමිතා පන පදෙන යථාකම්මපගඤ්ඤතිච්චං. තස්ස ව ඤ්ඤස්ස අයං උපපතතිකකමො: ඉධ භිකුඛු ගෙට්ඨා තිරයාභිමුඛං ආලොකං වරෙස්සිත්වා තෙරසිංහසත්තො පස්සති-මහන්තං දුක්ඛං අනුභවමානො, ඉදං දස්සනං දිබ්බවකුක්ඛඤ්ඤතිච්චමෙව. සො ව එවං මනසි කරොති: කීනත්තු ඛො කම්මං කත්වා ඉමෙ සත්තා එතං දුක්ඛං අනුභවන්තීති. අථස්ස ඉදං නාම කත්වාති තං කම්මාරම්මණං ඤ්ඤං උපපජ්ජති. තථා උපටි දෙවලොකාභිමුඛං ආලොකං වරෙස්සිත්වා නන්දනවන-මස්සකවන-ථාරුසක² වනාදිසු සත්තො පස්සති- සමපතනං³ අනුභවමානො. ඉදමපි දස්සනං දිබ්බවකුක්ඛඤ්ඤතිච්චමෙව. සො එවං මනසි කරොති: කීනත්තු ඛො කම්මං කත්වා ඉමෙ සත්තා එතං සමපතනං අනුභවන්තීති. අථස්ස ඉදං නාම කත්වාති තං කම්මාරම්මණං ඤ්ඤං උපපජ්ජති. ඉදං යථාකම්මපගඤ්ඤං නාම. ඉමස්ස⁴ විජුං පටිකම්මං නාම නත්ථි. යථා විමස්ස, එවං අනාගතං සඤ්ඤස්සපි. දිබ්බවකුක්ඛපාදකා තෙව හි ඉමාති දිබ්බවකුක්ඛා සගෙව ඉක්කන්ති. “කායදුච්චරි තෙනා”ති ආදිසු යං වත්තබ්බං, තං ගෙට්ඨා වුත්තමෙව.⁵ ඉධ-විජ්ජාති දිබ්බවකුක්ඛඤ්ඤතිච්ජා. අවිජ්ජාති සත්තානං චුතිපටිසංඝිච්ජාදිකා අවිජ්ජා. සෙසං වුත්තනයමෙව. තතියවාරෙ-විජ්ජාති අරහත්තමග්ග ඤ්ඤතිච්ජා. අවිජ්ජාති වතුසච්චපටිච්ජාදිකා අවිජ්ජා. සෙසං ගෙට්ඨා වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤඤයමෙව. “එවං ඛො”ති ආදි නිගමනං.

ගාථාසු-අයං සඤ්ඤිපත්ථො: ගො යථාචුත්තං සුබ්බෙහිවාසං අවෙදි අධිගමන්ති, වුත්තනයෙන පාකටං කත්වා ජානාති. “යො වෙදි”තිපි පාසො. යො අවෙදි,⁶ විදිතං කත්වා සිහොති අත්ථො. ඡබ්බිසති

1. සි. නිබ්බන්තා ව. 3. සි. III දිබ්බසමෙතති. 5. සි. I. වුත්තනයමෙව.

2. ගො, පාරුසක.

4. ගො. ඉමසසපි.

6. ගො. න දිස්සති.

දෙවලොකසංඛාරානං සංගතං වතුකිධං අපාසංඝු චුත්තනසෙනෙව දිබ්බවකුත්තා පසස්සති. අපොති¹ නනො පරං. භික්ඛාසංඛාරානං අරහත්තං නිබ්බාණමෙව වා පතොතො අධිගතො. නනො එව අභිසංඝං අභිවිසිට්ඨාය මග්ගපඤ්ඤාය ජාතිතබ්බං වතුසච්චධම්මං ජාතිත්වා කිච්ච වොසානෙන වොසිතො තිට්ඨානප්පතො මොනෙය්‍යධම්මසමන්තා ගමෙන මුණ්ඛේ ඛිණ්ණස්වො යස්මා ඵනාති යථාචුත්තාති තිති විජ්ජාති සමන්තාගතත්තා නනො තතියවිජ්ජාය සබ්බථා බාහිතපාපත්තා ච නෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණො නාම ගොති. තස්මා තමෙව අහං නෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං වදාමි. අඤ්ඤං පන ලපිතලාපනං සජ්ජාදිමන්තපදනං අජ්ඣාපනපරං නෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං න වදාමි, නෙවිජ්ජොති නං න කපෙමිති.

දසමස්සතං.

ඉති ඉමස්මිං වග්ගෙ දුතියස්සුත්තෙ වට්ටං කපිතං, පඤ්චම-අට්ඨම-දසමෙස්ස විවට්ටං, ඉතරෙස්ස වට්ටවිවට්ටං කපිතන්ති වෙදිතබ්බං.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා.

පරමසර්වජිපතීසා බුද්දකතිකාසට්ඨකථාස ඉතිචුත්තකස්ස

තික්කතිපාතවණ්ණනා.

තිට්ඨිතා.

4. 1. 1.

වතුකකතිපාතස්ස පඨමෙ-අහනති අත්තනිඤ්ඤෙසො, යො හි පරෙ න ගොති, සො නියකාඤ්ඤිත්තසංඛාරො අත්තා අහනති චුච්චති. අස්මිති පටිජානනා² යො පරමසර්වබ්‍රාහ්මණභාවො, අහනති චුච්ච මානො තස්ස අත්තනි අත්ථිභාවං පටිජානනෙතො හි සත්ථා “අස්මි”ති අවොච. අහමස්මිති ව යථා- “අහමස්මි බ්‍රහ්මා මහාබ්‍රහ්මා” “සෙය්‍යො හමස්මි”ති ච අපපතිනදිට්ඨිමානානුසයො පුපුර්ජනා අත්තනො දිට්ඨි-මාන-මඤ්ඤානාහිතිවෙසවසෙන අභිවදන්ති, න එවං චුත්තං. සබ්බස්සො පන පතිනදිට්ඨිමානානුසයො හගවා සමඤ්ඤං අනතිධාවනො ලොකසමඤ්ඤානුරුධෙත³ වෙනෙය්‍යසන්නානෙස්ස ධම්මං පතිට්ඨ පෙනො කෙවලං තාදිසස්ස ගුණස්ස අත්තනි විජ්ජමානතං පටි ජානනො “අහමස්මි”ති ආහ. බ්‍රාහ්මණොති බාහිතපාපත්තා, බ්‍රහ්මස්ස ච අණනතො බ්‍රාහ්මණො. අයං ගෙස්ස අත්තො: භික්ඛවෙ අහං පරමසර්වතො බ්‍රාහ්මණොස්මිති. හගවා හි සබ්බාකාරපරිපුර්ණස්ස දුකසඤ්ඤාදිවත්තසමාදුතස්ස, නිරවසෙසාය තපවර්ධාය පාරං ගතො

සමථදෙව ප්‍රසිතබ්‍රහ්මවරියවාසො සකලවෙදනතඟු සුවිසුද්ධච්ඡිත්තං වරණො සබ්බථා නිද්දොධාන¹ පාපමලො අනුත්තරං අරියමග්ගසංඛ්‍යා නස්ස බ්‍රහ්මස්ස වත්තා පවත්තා සුපරිසුද්ධස්ස ච සාසනබ්‍රහ්මවරියස්ස පච්චෙදෙතා. තස්මා සබ්බස්සො බාහිතපාපත්තා බ්‍රහ්මස්ස ච අණන්තො කථනතො භගවා පරමතේන බ්‍රාහ්මණොති වුච්චති. ඉති භගවා සදෙවනෙ ලොකෙ අත්තන්තො අනුත්තරං බ්‍රාහ්මණභාවං පච්චෙදෙත්වා යාති තාති බ්‍රාහ්මණා දුනාදීති ඡ ඝාමොති බ්‍රාහ්මණස්ස පඤ්ඤාපෙතති, තෙසමි පුපරිසුද්ධානං උක්කංසතො අත්තති සංවිජ්ජමානතං දස්සෙත්තුං-“යාවයොගො”ති ආදිමාහ.

තත්ථ- ඝාමයොගොති යාවෙති² යුත්තො. යාවනතීති= යාවා- යාවකා, තෙ පනෙත්ථ වෙනෙය්‍යා වෙදිතබ්බා. තෙ හි- “දෙසෙත්තු භත්තෙ භගවා ධම්මං දෙසෙත්තු සුගතො ධම්ම”නති භගවන්තං උපසඤ්ඤාමිත්වා ධම්මදෙසනං යාවනති. භගවා ච තෙසං ඉච්ඡා විශානං අකරෙන්නො යථාරුචි ධම්මං දෙසෙන්නො ධම්මදුතං දෙතීති යාවයොගො- සබ්බදු සබ්බකාලං තෙහි අවිරතිතො.³ අථ වා: “යාව යොගො”ති යාවනයොගො, අධිපපායපුරුණතො යාවිත්තුං යුත්තොති අත්තො. “යාජයොගො”තිපි පාඨො. තත්ථ-යාජො වුච්චති මහාදුතං, සිට්ඨනති අත්තො. ඉධ පන ධම්මදුතං වෙදිතබ්බං. යාජෙ තියුත්තොති= යාජයොගො. සදුති සබ්බදු, අනවරතපාවත්තං⁴ සද්ධම්මමහාදුතොති අත්තො. අථ වා: යාජෙත යොජෙතීති=යාජයොගො, තිව්ධදුතසංඛ්‍යා තෙන යාජෙත සත්තෙත යථාරහං යොජෙති, තත්ථ දුතෙ තියොජෙ තීති අත්තො. “යාජයොගො සතත”නතිපි පඨනති. පසනපාණිති පරිසුද්ධතො, යො හි දුතාධිමුත්තො ආමිසදුතං දෙනො. සකකච්චං සහත්තෙත දෙය්‍යධම්මං දුත්තුං සදු ධොතහත්තොයෙදි හොති, සො පයතපාණිති වුච්චති. භගවා පි ධම්මදුතාධිමුත්තො සකකච්චං සබ්බකාලං ධම්මදුතෙ යුත්තපසුත්තොති කත්වා වුත්තං- “පයත පාණි”ති. “සදු”ති ච පදං ඉමිනාපි සද්ධං යොජෙතබ්බං- “සදු පයත පාණි”ති. අවිභාගෙන හි සත්ථා වෙනෙය්‍යලොකස්ස සද්ධම්මදුතං සදු සබ්බකාලං පවත්තෙන්නො තත්ථ යුත්තපසුත්තො හුත්වා විහරති.

අපරෙ නයො: යොගො වුච්චති භාවනා. යථාහ:- යොගා චේ ජායතෙ භුරි”ති. තස්මා “යාජයොගො”ති යාජභාවනං පරිච්චාගභාවනං අනුයුත්තොති අත්තො. භගවා හි අභිසමොධිතො පුබ්බෙ බොධිසත්ත භූතොපි කරුණාසමුස්සාහිතො අනවසෙසතො දුතං පරිමුඛෙන්නො⁵ තත්ථ උක්කංසපාරම්ප්පත්තො හුත්වා අභිසමොධිං පාපුණ්ඨි. මුද්ධො හුත්වාපි තිව්ධං දුතං පරිමුඛෙසි- විසෙසතො ධම්මදුතං⁶, පරෙපි තත්ථ තියොජෙසි. තථා හි සො වෙනෙය්‍යයාවකානං කස්සපි

1. සං. නභාත, සි. I II, & V. නිත්තාත

2. සං. යාවයොගෙහි.

3. සි. III අවිරතිතො.

4. සං. අනුසමරිතබ්බවත්ත.

5. සං. මුඛගත්තො.

6. සං. දුතකද්ධිදෙති.

සරණාති අද්ධි, කසුභි පඤ්චසීලාති, කසුභි දසසීලාති,¹ කසුභි වතු පාරිසුද්ධිසීලං, කසුභි බ්‍රිතධම්මෙ, කසුභි වත්තාරි සද්දණාති, කසුභි අට්ඨ සමාපනතියො, කසුභි පඤ්චාභිඤ්ඤායො, වත්තාරො මග්ගෙ, වත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති, තියෙසා විජ්ජා, වහෙසො පටිසම්මද්ධති ඵලමාදිලොකිය ලොකුත්තරතෙදං ගුණධනං ධම්මදුතවසෙන යථාධිප්පායං දෙනෙතො පරෙ ව දෙථාති තියොජෙනො පරිව්වාගභාවනං පරිමුභෙසි. තෙන වුත්තං- “පරිව්වාගභාවනං අනුයුතො”ති. “පයනපාණි”ති වා ආයනපාණි, හත්ථගතං කිඤ්චි දුතුං ඵති ගණනාති පසාරිතහත්තො විය ආවරියමුට්ඨිං² අකත්වා සද්ධම්මදුතෙ යුත්තප්පයුතොති අත්තො. “පයනපාණි”ති වා උසාහිතහත්තො, ආමිසදුතං දුතුං උසාහිත හත්තො විය ධම්මදුතෙ කතුසාහොති අත්තො.

අනම්මදෙහධරොති බ්‍රහ්මවරියවාසෙන බ්‍රාහ්මණකරණානං ධම්මානං පාරිසුරියා පච්ඡිමත්තභාවධාරී. අට්ඨිත්තවතො³ හි වසල කරණානං ධම්මානං අප්පහානෙන වසලාදිසමඤ්ඤ ගති ආයතීං ගබ්භසෙය්‍යා සියා. තෙන හගවා අත්තතො අව්වත්තවුසිතබ්‍රාහ්මණ භාවං දෙසොති. **අනුත්තරෙ ගිහිකෙකා සලලකතොති** දුත්ති කිච්ඡස්ස වට්ටදුක්ඛරොගස්ස ගිකිච්ඡත්තො උත්තමො ගිහිකෙකා, අඤ්ඤෙති අනුධරණීයානං රුගාදිසලානං කත්තත්තො සමුච්ඡේද වසෙන සමුද්ධරණො උත්තමො සලකත්තත්තවෙජ්ජා. ඉමිනා නිප්පරියායො බ්‍රාහ්මණකරණානං ධම්මානං අත්තති පතිට්ඨිතානං පරිසත්තතියං පතිට්ඨාපනෙන පරෙසම්පි බ්‍රාහ්මණකරණමාග.

තස්ස මෙ තුමෙහ පුත්තාති තස්ස ඵවරුපස්ස මෙ තුමෙහ භීක්ඛවෙ, පුත්තා අනුජා ගොථ. **ඔරසාති** උරසි සමකිං. යථා හි සත්තානං ඔරසපුත්තා අනුජා විසෙසෙන පිතුසත්තකස්ස දුශජ්ජස්ස භාගිනො ගොනති. ඵලමෙතෙපි අරියපුගලා සමමාසමුද්ධස්ස ධම්ම සවණතෙන අරියාය ජාතියා ජාතා තස්ස සත්තකස්ස විමුත්තිසුඛස්ස අරියධම්මරුගත්තස්ස ව ඵකත්තභාගියනාය ඔරසා. අථවා:- හගවතො ධම්මදෙසනානුභාවෙන අරියගුමිං ඔක්කමමානා ඔක්කත්තා ව අරිය සාවනා සත්ථ උරෙ වායාමජ්ජිතාභිජාතිනාය නිප්පරියායෙන ඔරස පුත්තාති වත්තබ්බතං අරහත්ති. තථා හි: යෙ හගවතා ආසයානුසය වරියාධිමුත්තිආදිමලොකතෙන වජ්ජානුවිත්තතෙන ව හදයෙ⁴ කත්වා වජ්ජතො නිවාරෙත්වා අත්තවජ්ජ පතිට්ඨපෙනෙන සීලාදිධම්ම සරීරපොසනෙන සංවඩ්ඪිතා.

මුඛතො ජිනාති මුඛතො ජානාය ධම්මදෙසනාය අරියාය ජාතියා ජාත්තතා මුඛතො ජාතා. අථවා: අනඤ්ඤසාධාරණතො සබ්බස්ස කුසලධම්මස්ස මුඛතො පාතිමොක්ඛතො, වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා සංඛින්නතො විමොක්ඛමුඛතො වා අරියමග්ගජාතියා ජාතාතිපි=මුඛතො

1. සෘ. න දිසසති.

2. සෘ මුඛි.

3. සි. III, අක්ඛතවතො.

4. සි. I & IV, විත්තතෙන මුද්ධදයෙ.

ජාතා. සිකතිත්තය¹ සමිතභෙ සාසනධම්මෙ අරියමග්ගධම්මෙ වා ජාතානි= ධම්මජා, තෙනෙව ධම්මෙන නිමිත්තා මාපිනාති= ධම්මනිමිමිකා. සතිධම්මවිවයාදිධම්මදුශාදු න ලාභසක්කාරාදිආමිසදුශාදු, ධම්මදුශාදු නො ආමිසදුශාදු හොථාති² අනේවා.

තත්ථ- ධම්මො දුට්ඨිධො: නිප්පරියායධම්මො පරියායධම්මොති. ආමිසමපි දුට්ඨිධො: නිප්පරියායාමිසං පරියායාමිසනාති. කථං? මග්ග-ථල- නිබ්බාණප්පභෙදො හි නවට්ඨිධො ලොකුත්තරධම්මො නිප්පරියාය ධම්මො නිබ්බන්තිතධම්මො³ යෙව, න හෙනවි පරියායෙන කාරණෙන වා ලෙසෙන වා ධම්මො. යමපනිදං විවට්ඨපතිත්තසිතං කුසලං, සෙය්‍යපීදං: ඉධෙකචෙව ව්‍යවට්ඨං පනේනො දුනං දෙනි, සීලං සමාදියති, උපොසථකමං කරොති, ගක්ඛමාලාදීති සන්තු පුජං කරොති, ධම්මං සුඤ්ඤාති, දෙසෙති, ක්කානසමාපත්තියො නිබ්බන්තෙති. එවං කරොනො අනුපුබ්බෙන නිප්පරියායං අමතං නිබ්බාණං පටිලභති, අයං පරියාය ධම්මො. තථා⁴ විවර්දයො වත්තාරො පච්චයා නිප්පරියා යාමිසමෙව, න අඤ්ඤෙන පරියායෙන වා කාරණෙන වා ලෙසෙන වා ආමිසං. යමපනිදං වට්ටගාමිකුසලං, සෙය්‍යපීදං? ඉධෙකචෙව වට්ටං පනේනො සමපත්තිභවං ඉච්ඡමානො දුනං දෙනි-පෙ-මමාපත්තියො නිබ්බන්තෙති, එවං කරොනො අනුපුබ්බෙන දෙවමනුස්සමපත්තියො පටිලභති, ඉදං පරියායාමිසං නාම.

තත්ථ- නිප්පරියායධම්මොපි භගවතොයෙව සන්තකො, භගවතා හි කම්පිතත්තා භික්ඛු මග්ගථලනිබ්බාණානි⁵ අධිගච්ඡන්ති. වුත්තං හෙතං:- සො හි බ්‍රාහ්මණ භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙනා, අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙනා-පෙ-මග්ගානුගා ව පනෙනර්හි සාවකා විහරන්ති-පච්ඡා සමන්තාගතා⁶ති, “සො හාට්ඨෙසො භගවා ජානං ජානාති පස්සං පස්සති චික්ඛුභුතො ඤ්ඤභුතො ධම්මභුතො බ්‍රහ්ම භුතො වත්තා පච්චත්තා අත්ථස්ස නිනෙත්තා අමත්ථස්ස දුතා ධම්මස්සාමි තථාගතො”ති ව. පරියායධම්මොපි භගවතොයෙව සන්තකො, භගවතා හි කම්පිතත්තායෙව ජානන්ති- විවට්ටං පනේනො දුනං දෙනො-පෙ-සමාපත්තියො නිබ්බන්තෙනො අනුක්කමෙන අමතං නිබ්බාණං පටිලභති. නිප්පරියායාමිසමපි භගවතොයෙව සන්තකො, භගවතා හි අනුඤ්ඤාත්තායෙව භික්ඛුහි ජීවනවත්තං ආදිං කත්වා පණීතවිවරං ලභ්‍යං. යථාහ:- “අනුජානාමි භික්ඛවෙ ගගපතිවිවරං, යො ඉච්ඡති පංසුකුලිකො ගොතු, යො ඉච්ඡති ගගපතිවිවරං, සාදියතු, ඉතරිතරෙනපාහං භික්ඛවෙ සන්තුට්ඨිං යෙව වණ්ණෙමි”ති එවං ඉතරෙපි පච්චයා භගවතා අනුඤ්ඤාත්තායෙව භික්ඛුහි පරිභුඤ්ජිතුං ලභ්‍යං. පරියායාමිසමපි භගවතොයෙව සන්තකො, භගවතා කම්පිතත්තායෙව හි ජානන්ති-සමපත්තිභවං පනේනො දුනං දෙත්වා

1. සී. VI. සිකමාත්තය.

2. ස. 23. නා දියසති.

3. ස. 23. ගෙව්හි.

4. ස. 23. තථාපි.

5. සී. III & VI. නිබ්බාණං.

සීලං-පෙ-සමාපනතියො නිබ්බතොනා අනුක්කමෙන පරියායාමිසං දිබ්බසම්පත්තිං මනුස්සසම්පත්තිං ච පටිලභති”ති. යදෙව¹ යසො නිප්පරියාය ධම්මොපි පරියායධම්මොපි නිප්පරියායාමිසම්පි පරියායාමිසම්පි භගවතොයෙව සන්තකං, තස්මා තත් අත්තනො සාමිභාවං දස්සෙන්නො තත් ච යං සෙට්ඨතරං අවචන්තිතසුඛාවහං තත්ච තෙ නියොජෙන්නො ඵවමාහ :- “තස්ස මෙ තුමෙහ පුත්තා ඔරසා-පෙ-නො ආමිසද්දියාද”ති.

ඉති භගවා පරිපුණ්ණවතසමාදානං තපවරියං සම්මදෙව චුසිත මුහවරියං සුවිසුඤ්චිජ්ජාවරණසම්පන්නං අත්වසෙසවෙදන්තපාරගුං බාහිතසම්බපාපං සත්තං යාවයොගං² සදෙවකෙ ලොකෙ අනුත්තර දක්ඛිණේය්‍යභාවප්පත්තං අත්තනො පරමන්ද්‍රාගමණභාවං අරිය සාවකාතඤ්ඤා අත්තනො ඔරසපුත්තාදිභාවං පවෙදෙයි.

භගවා හි :- “සීගොති බො භික්ඛවෙ තථාගතස්සෙතං අධිවචනං අරහතො සමමාසම්බුද්ධස්සා”ති ඵත් සීගසද්දිසං, “පුරිසො මග්ග කුසලොති බො තිස්ස³ තථාගතස්සෙතං අධිවචන”නති ඵත් මග්ග දෙසික⁴ පුරිසසද්දිසං, “රුජා ගමයමි සෙලා”ති ඵත් රුජසද්දිසං, භිසකෙකා සලලකතෙතාති බො සුත්තකිත්ත තථාගතස්සෙතං අධිවචන”නති ඵත් චෙජ්ජසද්දිසං, බ්‍රාහ්මණොති බො භික්ඛවෙ තථාගතස්සෙතං අධිවචන”නති ඵත් බ්‍රාහ්මණසද්දිසං අත්තාතං කප්ථති, ඉධාපි බ්‍රාහ්මණ සද්දිසං කතා කප්ථයි.

ඉද්දති යෙහි දානාදීහි යුත්තස්ස ඉතො බාහිරකමුහමණස්ස බ්‍රාහ්මණත්වං පරිපුණ්ණං මඤ්ඤානති, තෙහි අත්තනො දානාදීතං අග්ගසෙට්ඨභාවං පකාසෙතුං- “වෙමාති භික්ඛවෙ දානාති”ති ආදි ආරඬං. තත්-සාගාති මහායඤ්ඤා, මහාදානානීති අත්තො-යාති සිට්ඨානීති චුච්චනති. තත්-වෙලාමදාන-වෙස්සන්තරදාන-මහාවිජ්ජයඤ්ඤා සද්දිසා ආමිසයාගා වෙදිතබ්බා. මහාසම්මසුත්ත-මධ්‍යලසුත්ත-මුල⁵ ග්‍රන්ථලොමාදසුත්ත-සමච්ඡිත්තසුත්තදෙසනාදයො ධම්මයාගා. සෙසං හෙට්ඨා චුත්තතයමෙව.

ගාථායං-අසජ්ජිති අද්දයි. අමච්ජ්ජිති සම්මච්ජ්ජියානං බොධිමූලෙ යෙව සුප්පභිත්තතා මච්ජ්ජරරහිතො. සම්බසන්නානුකම්පිති මහාකරුණාය සම්බසන්නෙ පියපුත්තං විය අනුග්ගණගතසීලො, චුත්තං හෙතං :-

“වධකෙ දෙවදත්තෙ ච වොරෙ අභිතුලිමාලකෙ,
ධතපාලෙ රුහුලෙ වෙව” සමච්ඡිත්තො මහාමුනී”ති.

සෙසං සුවිඤ්ඤාය්‍යමෙව.

පඨමසුත්තං.

1. සී. III. V & VI. යදෙවං. 3. සී. I & IV. සක්ඛවෙ. 5. සී. III & VI මුල.

2. ස්‍යා. යාථයොගං.

4. ස්‍ය. මග්ගදෙද්දසක.

6. සී. VI & ස්‍යා. ම.

4. 1. 2.

දුතියෙ-අප්පානීති පරිත්තානි. සුලභානීති සුඛෙන ලභබ්බානි, යත්ත ඤාපි වා¹ සක්කා ගොති ලග්ගිං. අනවජ්ජානීති වජ්ජරිතානි නිද්දොසානි-ආගමනසුද්ධිතො කායමණ්ඩනාදිනිලෙසවිඤ්ඤාභාවාභාවතො ව. තත්ථ-සුලභතාය පරියෙසනදුක්ඛස්ස අභාවො දසසිතො, අප්පතාය පරිහරණදුක්ඛස්සාපි අභාවො දසසිතො, අනවජ්ජතාය අගරිතිතබ්බතාය භික්ඛුසාරුප්පභාවො දසසිතො ගොති. අප්පතාය පරිත්තාසස්ස අවඤ්ඤා, සුලභතාය ගෙධාය අවඤ්ඤා, අනවජ්ජතාය ආදීනවවසෙන නිසාරණපඤ්ඤාණං² වඤ්ඤා දසසිතා ගොති. අප්පතාය යථාලාභෙන න සොමනස්සං ජ්‍යායනති, සුලභතාය අලාභෙන න දොමනස්සං ජ්‍යායනති, අනවජ්ජතාය විප්පට්ඨසාරතිමිත්තං අඤ්ඤාණුපෙතකං න ජ්‍යායනති-අවිප්පට්ඨසාරවඤ්ඤාභාවතො.

පංසුකුලනති රටිකා-සුසාන³-සඛකාරකුටාදිසු යත්ත ඤාපි පංසුනං උපරි ඕතතතා අබ්බුග්ගතට්ඨක පංසුකුලං විශානි=පංසුකුලං, පංසු විස කුට්ඨිතභාවං උලති ගට්ඨනීති=පංසුකුලනති එවං ලභිතාමං රටිකාදිසු පතිතතනතකානි උච්චිතිත්වා කතවිවරං. පිණ්ඩසාලොපොති ජඛස පිණ්ඩයා බලෙන වරිත්වා සරෙ සරෙ ආලොපමිත්තං ආලොපමිත්තං කතා⁴ ලභිගොජ්ජනං. රුක්ඛමූලනති විවෙකානුරූපං යං කිඤ්ඤි රුක්ඛසම්පං. සුතිමුත්තනති යංකිඤ්ඤි ගොමුත්තං. යථානි⁵ සුවණ්ණ වණ්ණොපි කායො පුතිකායොව, එවං අතීතවට්ඨි මුත්තං සුතිමුත්තමෙව. තත්ථ-කෙවි ගොමුත්තභාවිතං හරිතකිබණ්ඩං සුතිමුත්තනති වදනති. “පුතිභාවෙන ආපණාදිතො විස්සට්ඨං ඡබ්බිතං අපරිග්ගනිතං” යං කිඤ්ඤි හෙසජ්ජං සුතිමුත්තනති අබ්පෙසන”නති. අපරෙ.

සප්පා බොති පච්චතෙන නිස්සක්කවචනං, යං බොති වුත්තං ගොති. තෙන “කුට්ඨො ගොති”ති වුත්තකිරියං පරමසති. කුට්ඨොති සනතුට්ඨො. ඉදමස්සාහනති⁶ යවායං වතුබ්බිධෙන යථාචුත්තෙන පච්ච යෙන අපෙසන සුලභෙන සන්නොසො, ඉදං ඉමස්ස භික්ඛුතො සීලසංව රුදිසු අඤ්ඤාතරං එකං ඥාමඤ්ඤාභංගං සමණභාවකරණනති අහං වදමි. සනතුට්ඨස්ස භි වතුපාරිසුද්ධිසීලං සුපරිපුර්ණං ගොති, සමථවිපස්සනා ව භාවනා පාරිපුරිං ගට්ඨනති. අථවා : සාමඤ්ඤං නාම අරියමග්ගො, තස්ස සංකිම්පතො වෙ අභිගානි : බාහිරං අජ්ඣන්තිකනති. තත්ථ-බාහිරං සපුරිසුපස්සයො⁷ සද්ධාමමසවණ්ඤා, අජ්ඣන්තිකං පත යොනිසො මනසිකායෙ ධම්මානුධම්මපටිපත්ති ව. තෙසු යසමා යථාරහං ධම්මානු ධම්මපටිපත්තිභූතා තස්සා මූලභූතා වෙනො ධම්මා, යදිදං : අපට්ඨිකතා සනතුට්ඨිතා පටිවිත්තතා අසංසට්ඨිතා ආරභාමිට්ඨිතානි එවමාදයො. තසමා වුත්තං :- “ඉදමස්සාහං අඤ්ඤාතරං සාමඤ්ඤාභංග”නති වදමිති.

1. සි. I, II, IV & ඥා න දිස්සති

2. සි. III & VI, අඤ්ඤානං.

3. සි. න දිස්සති.

4. සි. III, VI & ඥා. අලොපමිත්තං කතා.

5. සි. III & VI, යථා වා.

6. ඥා අපනිතං.

7. ඉමස්සාහනති-පාළියං.

8. සි. III & VI, අපුරිසුපසිසයො.

ගථාසු-සෙනාසනමාරඛනාති විහාරදිං මඤ්චවිසාදිඤ්ච සෙනාසනං
තිස්සාය. විවරං පානිතොපනිනාති නිවාසනාදිවිවරං අමච්ඡානාදි
පානං, බාදනිය-හොජනියාදිභුඤ්ජනබ්බවඤ්ඤාදි ආරඛනාති සමබ්බො.
විසානො විගහනාවො වෙනො දුක්ඛං නි හොතිති යොජනා. අයං
ගෙණ් සඤ්චිප්පෙය්: අසුභාසමිං¹ නාම ආවාසෙ පච්චයා සුලභාති
ලභිතබ්බධ්මානගමනෙන වා මය්හං පාසුණාති න භුක්තනාති විවාද
පජ්ජනෙන² වා නවකමමකරණාදිවසෙන වා සෙනාසනාදීති පරියෙ
සනතානං අසනතුට්ඨානං ඉච්ඡිතාලාභාදිනා යො විසානො විතතස්ස
හොති, යො තත් සනතුට්ඨස්ස න හොතිති. දිසා නිසාපිහඤ්ඤාතිති
සනතුට්ඨයා වාතුද්දිසභාවෙන දිසා නිසාපිහනාති. චුත්තං ගෙනං:-

“වාතුද්දිසො අප්පට්ඨො ච ගොති,
සනතුට්ඨොමානො ඉතරිතරොනා”ති.

යස්ස හි අසුභාධ්මානං නාම ගතො විවරදීති ලභිස්සාමිති විතතං
උප්පජ්ජති, තස්ස දිසා පටිහඤ්ඤාති නාම. යස්ස පන එවං න උප්පජ්ජති,
තස්ස දිසා³ නිසාපිහඤ්ඤාති නාම. ඛමමාති පටිපත්තිධම්මො.
සාමඤ්ඤස්සානුලොමිකාති සමණධම්මස්ස සමප්පිපස්සනා භාවනාය
අරිමග්ගස්සෙව වා අනුච්ඡිකා අප්පිච්ඡිතාදයො. අධිග්ගතිනාති සබ්බෙ
තෙ තුට්ඨිච්ඡිතස්ස සනතුට්ඨවිතෙන නිකුත්තා අධිග්ගතිනා පටිපත්ති
ධම්මෙ අභිභවිත්වා ගතිනා ගොනාති-අබ්බන්ධරගතා න බාහිරගතාති.

දුතිසසුතං.

4. 1. 3

තතියෙ-ජානිතොති ජානනතස්ස. පස්සනොති පස්සනතස්ස, යදිපි
ඉමාති චෙපි පදාති එකත්ථාති බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, එවං සනෙතපි
ජානනොති ඤ්ඤාණලක්ඛණං උපාදය පුග්ගලං නිද්දිසති, ජානනලක්ඛණං
හි ඤ්ඤාණං, පස්සනොති ඤ්ඤාණප්පභාවං උපාදය. දස්සනප්පභාවං හි
උපාදය ඤ්ඤාණසම්මිති පුග්ගලො චක්ඛුමා වීය පුග්ගලො චක්ඛුතා රූපාති
ඤ්ඤාණෙන විවචෙ ධම්මෙ පස්සති. අථවා: “ජානනො”ති අනුබොධ
ඤ්ඤාණෙන ජානනො, “පස්සනො”ති පටිච්චෙධඤ්ඤාණෙන පස්සනො. පටි
ලොමතො වා: දස්සනමග්ගෙන පස්සනො, භාවනාමග්ගෙන ජානනො.
කෙව් පන ඤ්ඤා-තිරණ-පහාන⁴-පරිඤ්ඤාති ජානනො, සිබාප්පත්ත
විපස්සනාය පස්සනොති වදනාති. අථවා: දුක්ඛං පරිඤ්ඤාතිසමයෙන
ජානනො, නිරුධං සච්ඡිකිරියාතිසමයෙන පස්සනො. තදුග්ගෙව ච සති
ප්‍රහානභාවනාතිසමයා සිද්ධා එව ගොනාතිති වතුසච්චාතිසමයො
චුත්තො ගොති. යද් වෙණ් විපස්සනාඤ්ඤාණං අධිප්පෙතං, තද්
“ජානනො පස්සනො”ති පදනං ගෙතුඅත්⁵දීපනනා දට්ඨබ්බා. යද් පන
මග්ගඤ්ඤාණං අධිප්පෙතං, තද් මග්ගකිව්චත්දීපනනා.⁶

1. ස්‍යා. අමුක්කමිං.

2. සි. I & IV. වජ්ජනෙන.

3. I. II & IV. න දිස්සති.

4. සි. න දිස්සති.

5. ස්‍යා. ගෙතුමග්ග.

6. ස්‍යා. කිම්බදීපනතා.

ආසවානං ඛයනති “ජානතො අහං භික්ඛවෙ පස්සන්තො ආස වානං ඛයං වදාමි”ති එවමාගතො **සබ්බාසවසංචරපටිශාසෙ** “ආස වානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්ති”නති ආදිසු ව සුත්තපදෙසු ආසවානං පහානං අවචනාකකියො අසමුප්පාදො බිණාකාරො නත්ථි භාවො ආසවකකියොති වුත්තො. “ආසවානං ඛයා සමණො ගොති”ති ආදිසු එලං.

“පරවජ්ජානුපයසියස් නිව්වං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො,
ආසවා නස්ස වසීනති ආරු සො ආසවකකියා”ති
ආදිසු නිබ්බාණං.

“සෙකකස්ස සිකම්මානස්ස උජ්ජමග්ගානුසාරිනො,
ඛයසමිං පඨමං ඤාණං තතො අඤ්ඤා අනන්තරා
තතො අඤ්ඤා විමුත්තස්ස ඤාණං වෙ ගොති නාදිනො”ති

එවමාගතො **ඉද්දිසසුත්තෙ** ඉධ ව මග්ගො ආසවකකියොති වුත්තො. තසමා යථා වුත්තනයෙන ජානනස්ස පස්සනස්ස අහං අරියමග්ගාධි ගමං වදාමිති වුත්තං ගොති.

නො අජානතො නො¹ අපස්සන්තොති යො පන න ජානාති න පස්සති, නස්ස නො වදාමිති අත්ථො. එතෙන යෙ අජානතො අපස්සන්තොපි සංසාරසුද්ධිං වදන්ති, නෙ පටිකම්පති. පුරිමෙන වා පදවයෙන උපායො වුත්තො, ඉමිනා අනුපායපටිසෙධො. සඤ්ඤි පෙන වෙත්ථ ඤාණං ආසවකකියකරං,² සෙසං නස්ස පරික්ඛාරොති දස්සෙති. ඉදුති යං ජානතො යං පස්සන්තො ආසවකකියො ගොති, තං දස්සෙත්තුං-“භිඤ්ච භික්ඛවෙ ජානතො”ති පුච්ඡං ආරභී. තත්ථ-ජානනා බහුවිධා: දබ්බජාතිකො එව හි කොචි භික්ඛු ඡත්තං කාතුං ජානාති, කොචි විචරදීනං අඤ්ඤතරං. නස්ස ඊදිසාති කමමාති වත්ත සිසෙ ඤාතා කරෙන්නස්ස සා ජානනා මග්ගඵලානං පදට්ඨානං න ගොතිති න වත්තබ්බා. යො පන සාසනෙ පබ්බජිත්වා චෙජ්ජකමමා දීති කාතුං ජානාති, තස්සෙවං ජානතො ආසවා වසීනතියෙව, තසමා යං ජානතො යං පස්සන්තො ආසවානං ඛයො ගොති, තදෙව දස්සෙන්නො අහං-“ඉදං දුක්ඛ”නති ආදී.

තත්ථ-යං වත්තබ්බං වතුසච්චකමට්ඨානං, තං ගෙට්ඨා **යොතිසො මනසිකාරසුත්තෙ** සඤ්ඤිපතො වුත්තමෙව. තත්ථ පන-“යොතිසො භික්ඛවෙ භික්ඛු³ මනසි කරෙන්නො අකුසලං පජහති, කුසලං භාවෙති”ති ආගතත්තා ඉදං දුක්ඛනති යොතිසො මනසි කරෙතිති ආදීනා අත්ථවිභාවනා කතා.⁴ ඉධ “ඉදං දුක්ඛනති භික්ඛවෙ ජානතො පස්සන්තො ආසවානං ඛයො ගොති”ති ආගතත්තා ඉදං දුක්ඛනති පරිඤ්ඤා පටිවෙධවසෙන පරිඤ්ඤාතිසම්මවසෙන මග්ගඤ්ඤෙන ජානතො

1. සො: නො ව.

2. සි. VI. කාරණං.

3. සි. I & IV. “භික්ඛවෙ භික්ඛු”ති න දිස්සති.

4. සි. VI. විභාවනං කතා.

පසුතො ආසවානං බයො හොතිති ආදිනා නයෙන යොජෙතබ්බං. ආසවෙසු ව පස්මමයෙන දිට්ඨාසවො බියති, තතියමයෙන කාමාසවො, වතුන්මයෙන භවාසවො අවිජ්ජසවො ව බියතීති වේදිතබ්බං.

ගාථාසු- විමුචනිඤ්ඤානති විමුචනියං නිබ්බාණෙ ඵලෙ ව පච්ච වෙකබ්බඤ්ඤාණං. උත්තමනති උත්තමධම්මාරමඤ්ඤානතා උත්තමං. බියෙ ඤ්ඤාණනති ආසවානං සංයොජනානඤ්ච බියෙ බයකරෙ අරියමයෙන ඤ්ඤාණං. “බිණා සංයොජනා ඉති ඤ්ඤාණ”නති ඉධාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තෙන පභිනතිලෙසපච්චවෙකබ්බඤ්ඤාණං දසෙසුති. ඵවමෙත්ථ චත්තාරපි පච්චවෙකබ්බඤ්ඤාණාති චුත්තාති¹ හොනති. අවසිට්ඨතිලෙස පච්චවෙකබ්බඤ්ඤාණි ඉධ නත්ති-අරහත්තාථලාගිගමස්ස අධිපෙත්තත්තා. යථා වෙත්ථ- “ජානතො පසුතො”ති නිබ්බාණාධිගමෙන සමාදිට්ඨිතිච්චං අබිභං කත්වා චුත්තං, ඵචං සමප්පධානතිච්චමපි අධිකමෙව ඉච්ඡිතබ්බනති දසෙසුනො- “නතෙවිදං කුසිතො”ති ඔසානගාථමාග.

තත්ථ- නතෙවිදනති න භූ ඵච ඉදං. භූසඤ්ඤා නිපාතමත්තං. බාලෙන මවිජ්ජනනාති මහාරු පදසක්කාරු. අයං හෙත්ථ සඤ්ඤි පඤ්ඤා: ඉදං සෙතනමයෙන අසෙතනමයෙන ව පත්තබ්බං. අභිජ්ඣා කායගන්ථාදිසබ්බගන්ථානං පමොචනං පමොචනස්ස නිමිත්තභූතං නිබ්බාණං “ඉදං දුක්ඛ”නති ආදිනා චත්තාරි සච්චාති යථාභූතං අවිජ්ජනනා තතො ඵච බාලෙන අවිදුසුනා යථා අධිගනතුං න සක්කා, ඵචං කුසිතෙන නිබ්බිට්ඨයොනාපි, නස්මා හදබිගමාය ආරඬු විරියෙන භවිතබ්බනති. තෙනාග භගවා: “ආරඬු විරියස්සායං ධම්මො නො කුසිතස්ස”

“ආරහථ නික්ඛමථ යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ,
ධුතාථ මච්චුතො සෙතං නලාගාරංව කුඤ්ජරෙ”ති.

නතිසසුතං.

4. 1. 4.

වතුන්- සෙ භි කෙවිති යෙ කෙවි. ඉදං දුක්ඛනති යථාභූතං නපජ්ජනනති ඉදං දුක්ඛං ඵත්තං දුක්ඛං න ඉතො භියොසාති අවිජ්ජනං සභාව-සරස-ලක්ඛණතො විපසුනාපඤ්ඤාසතිතාය මග පඤ්ඤාය දුක්ඛසච්චං න ජානනති න පටිච්ඡිකුනති. සෙසෙසුපි ඵසෙව නයො. “න මෙ හෙ භික්ඛවෙ”ති ආදිසු අයං සඤ්ඤිපඤ්ඤා: භික්ඛවෙ වතුසච්චකාමට්ඨානං අනනුයුත්තා පබ්බජ්ජාමත්තසමණො වෙච ජාති මත්තමුභවණං ව, න මයා තෙ සමිත්තපාපසමණෙසු සමණොති බාහිත පාපමුභවණෙසු මුභවණොති ව සමත්තා අනුඤ්ඤානා, කස්මා? සමණ කරණානං මුභවණකරණානඤ්ච ධම්මානං අභාවනොති. තෙනෙවාග- “න ව පනෙනෙ ආයසමනො”ති ආදි.

තත්- සාමඤ්ඤත්තනි සාමඤ්ඤසංඛාරං අත්ථං, චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානිති අත්ථො. **බ්‍රහ්මඤ්ඤත්තනි** තස්සෙව වෙවච්ඡාං. අපරෙ පන- “සාමඤ්ඤත්ත”නති චත්තාරො අරියමග්ගා, “**බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ත**”නති චත්තාරි අරියඵලානි”ති වදනති. සෙසං වුත්තනයමෙව. සුක්කපකෙබ්බවුත්තවිපරියයෙන වෙදිතබෙබ්බා. ගාථාසු අප්‍රබ්බං තත්ථි.

වතුත්තසුත්තං.

4. 1. 5.

පඤ්චමෙ- සීලසමපන්නානි ඵත්ථ- සීලං නාම: බිණ්ණසවානං ලොකීයලොකුත්තරං සීලං, තෙන සමපන්නා සමන්නාගතානි= සීල සමපන්නා. සමාධිපඤ්ඤසුචි ඵසෙව නයො. විමුත්තනි පන ඵල විමුත්තනයෙව. විමුත්තනිඤ්ඤාණදස්සනං පච්චවෙකකණ්ණිකං. ඵවමෙත්ථ සීලාදයො තයො ලොකීයලොකුත්තරා, විමුත්තනි ලොකුත්තරාව, විමුත්තනි ඤ්ඤාණදස්සනං ලොකීයමෙව. දිට්ඨධම්මික-සමපරාධික-පරමතේති යථා රහං පරෙ ඔවදහති අනුසාසනානි=බ්‍රාහ්මණා. **විඤ්ඤාපභානි** කාමොති කම්මඵලානි ව විඤ්ඤාපභා. තත්ථ ව- “ඉමෙ ධම්මා කුසලා, ඉමෙ ධම්මා අකුසලා, ඉමෙ¹ සාවජ්ජා, ඉමෙ² අනවජ්ජා”ති ආදිනා කුසලාදි විභාගතො ඛන්ධි. දිවිභාගතො සලකකණ්ණිකො සාමඤ්ඤලකකණ්ණිකො තිවිධෙති නයෙති ධම්මානං ඤාපභා අවබෝධනා. **සද්දස්සනානි** තෙන යෙව ධම්මෙ හත්තෙන ගහෙත්වා විය පරස්ස පච්චකිකතො දස්සෙතාරො. **සමාදපකානි** යං සීලාදි යෙති අසමාදින්නා, තස්ස සමාදපෙතාරො= තත්ථ තෙන පතිට්ඨපෙතාරො. **සමුත්තෙතජ්ඣානි** ඵවං කුසලධම්මෙව සු පතිට්ඨිතානං උපරි අධිවිත්තානුයොගෙ නියෝජනවසෙන විත්තස්ස සමො උත්තෙතජ්ඣා, යථා විසෙසාධිගමො හොති, ඵවං නිසාමනවසෙන වොදපකා.³ **සමපහංසකානි** තෙසං යථා ලඤ්චිති උපරි ලඤ්චිතෙති ව ගුණවිසෙසෙති විත්තස්ස සමමා පහංසකා-ලඤ්චිතාදවසෙන සුට්ඨි තොසකා. **අලං සමකකානාරො**ති අලං පරියත්තං⁴ යථාවුත්තං අපරිභාපෙත්වා සමමදෙව අනුග්‍රහගාධිප්පායෙන අකතාතාරො.

අථවා: “සද්දස්සකා”ති ධම්මං දෙසෙන්නා පච්චතීතිවත්තියො සභාව-සරස-ලකකණ්ණිකො සමමදෙව දස්සෙතාරො. “සමාදපකා”ති විතෙත පතිට්ඨාපනවසෙන තස්සෙව අත්ථස්ස ආගාපකා. “සමුත්තෙතජ්ඣා”ති තදත්ථග්ගහණෙ උස්සාගජනනෙත සමමදෙව වොදපකා,⁵ ජොතකා වා. “සමපහංසකා”ති තදත්ථං පටිපත්තියං⁶ ආතිසංසදස්සනෙන සමමදෙව පහංසකා-තොසකා. “අලංසමකකානාරො”ති සමත්ථා හුත්වා වුත්තනයෙන සමකකාතාරො. **සද්ධම්මස්සානි** පටිවෙධසද්ධම්මස්ස නිවිධස්සාපි වා සද්ධම්මස්ස දෙසෙතාරො.

1. සී. III & V. ඉමෙ ධම්මා

2. සී. III & VI. තෙජ්ජා.

3. සී. III & VI. පති.

4. සී. III. සමුත්තෙතජ්ඣා.

5. සී. III & VI. තත්ථ පටිපත්තියං.

6. සී. I. III, IV & ඔන. සමමමස්ස.

දසසනමසභනති දසසනමපි අහං. නමපනෙනං චක්ඛුදසසනං ඤාණ දසසනනති දුට්ඨං. තත්-පසනෙනති චක්ඛුති අරියානං ඔලොකනං චක්ඛුදසසනං නාම. අරියභාවකරානං පන ධම්මානං අරියභාවස්ස ච විපස්සානා-මග්ග-ඵලෙති අධිගමො ඤාණදසසනං නාම. ඉමස්මිං පනතේ චක්ඛුදසසනං අධිපෙපනං. අරියානං හි පසනෙනති චක්ඛුති ඔලොකනමපි සත්තානං බහුපකාරමෙව. සචණ්ණනති අසුකො නාම බිණ්ණසවො අසුභස්මිං නාම රට්ඨො වා ජනපදෙ වා ගාමෙ වා නිගමෙ වා විහාරෙ වා ලෙණෙ වා වසතීති කථෙන්නානං සොතෙන සචණ්ණං, එතමපි¹ බහුපකාරමෙව. උපසංඝකමණ්ණනති දූතං වා දසසාමි, පඤ්ඤං වා පුච්ඡස්සාමි, ධම්මං වා සොස්සාමි, සකකාරං වා කරස්සාමිති එව රුපෙන විතෙන්න අරියානං උපසංඝකමණ්ණං. පසිරුපාසනනති පඤ්ඤා² පසිරුපාසනං, අරියානං ගුණෙ සුචා තෙ උපසංඝකමිචා නිමනෙන්නා දූතං වා දචා වතනං වා කචා කිං භනෙත කුසලනති ආදිනා නයෙන පඤ්ඤපුච්ඡනනති³ අතො. වෙය්‍යාවච්චාදිකරණං පසිරුපාසනංයෙව. අනුස්සරණනති රතතිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු නිසින්නස්ස ඉදුතී අරියා ගුම-ලෙණ-මණ්ණිපාදිසු ඤාන-විපස්සානා-මග්ග-ඵලසුබෙති විතිනා මෙතතිති තෙසං දිබ්බවිහාරදිගුණවිසෙසාරමණං අනුස්සරණං. යො වා තෙසං සනතිභා ඔවාදෙ ලඤ්ඤා ගොති, තං ආචර්ඡතා ඉමස්මිං යානෙ සීලං කපිතං; ඉමස්මිං සමාධි, ඉමස්මිං විපස්සානා, ඉමස්මිං මග්ගො, ඉමස්මිං ඵලනති එවං අනුස්සරණං. අනුපබ්බජනති අරියෙසු විතනං පසාදෙචා සරා නික්ඛමම⁴ තෙසං සනතිකෙ පබ්බජ්‍යං.

අරියෙසු හි විතනං පසාදෙචා තෙසංයෙව සනතිකෙ පබ්බජ්‍යා තෙසංයෙව ඔවාදානුසාසනීං පච්චාසිංසමානස්ස වරතොපි⁵ පබ්බජ්‍යා අනුපබ්බජ්‍යා නාම. අඤ්ඤාසං සනතිකෙ ඔවාදානුසාසනීං පච්චාසිංසමානස්ස වරතොපි⁵ පබ්බජ්‍යා අනුපබ්බජ්‍යා නාම. අරියෙසු පසාදෙන අඤ්ඤාත්⁶ පබ්බජ්‍යා අරියානං සනතිකෙ ඔවාදානුසාසනීං පච්චාසිංසමානස්ස වරතොපි⁵ පබ්බජ්‍යා අනුපබ්බජ්‍යාව. අඤ්ඤාසු පන පසාදෙන අඤ්ඤාසංයෙව සනතිකෙ පබ්බජ්‍යා අඤ්ඤාසංයෙව ඔවාදානුසාසනීං පච්චාසිංසමානස්ස අඤ්ඤාපබ්බජ්‍යා⁷ අනුපබ්බජ්‍යා නාම න ගොති. චුත්තනායෙන පබ්බජ්‍යෙන පන මහාකස්සපතේ රස්ස නාව අනුපබ්බජ්‍යං පබ්බජ්‍යා සත්තස්සමත්තා අගෙසු. තථා ථෙරස්සෙව සද්ධිවිහාරිකස්ස චූඤ්ඤාතනේරස්ස, තස්සාපි සද්ධිවිහාරිකස්ස සුරියගුත්තනේරස්ස, තස්සාපි සද්ධිවිහාරිකස්ස අස්සගුත්තනේරස්ස, තස්සාපි සද්ධිවිහාරිකස්ස යොනකධම්මරක්ඛිතනේරස්ස. තස්ස පන සද්ධිවිහාරිකො අසොකරඤ්ඤා කතිට්ඨානා තිස්සතේරො නාම

1. සි. සොතෙන සචණ්ණමපි.

2. සි. VI. පඤ්ඤා

3. ස. පඤ්ඤාපුච්ඡනනති.

4. ස. නික්ඛමිචා.

5. සි. වරණතොපි.

6. සි. III & VI. අඤ්ඤාසං සනතිකෙ.

7. ස. වරතොපි

පබ්බජ්‍යා.

අගොසි. තස්ස අනුපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජා අසිසිතෙය්‍යකොට්ඨසිඛා අගෙසුං. දීපපසාදකමහාමගිඤ්ඤෙරස්ස පන අනුපබ්බජ්ජානං ගණනපරිච්ඡේදො නස්මි. යාවජ්ජිවසා ලභිකාදීපෙ සන්ධි පසාදෙන පබ්බජ්ජනා මහාමගිඤ්ඤෙරස්සෙව අනුපබ්බජ්ජති නාම.

ඉදුති යෙන ඝාරණෙන වෙසං අරියානං දස්සනාදි ඛුප්පකාරනති වුත්තං, වං දස්සෙතුං-“නථාරුපෙ”ති ආදිමාග. නන්ධ-නථාරුපෙති නාදිසෙ සිලාදිගුණසම්පන්නෙ අරියෙ. යයමා දස්සනසවණානුස්සරණාති උපසඤ්ඤාමණපසිරුපාසනධ්‍යානාති, තසමා නාති අනාමසිඤ්ඤා උපසඤ්ඤාමණපසිරුපාසනාතියෙව දස්සෙතුං-“සෙවතො භජතො පසිරුපාසතො”ති වුත්තං. දස්සනසවණානුස්සරණතො හි අරියෙසු උපපන්නසඤ්ඤා තෙ උපසඤ්ඤාමණා පසිරුපාසිඤ්ඤා පඤ්ඤාං පුච්ඡිඤ්ඤා ලභාසවණානුත්තරියො අපරිපුරෙ සිලාදිගුණෙ පරිපුරෙය්‍යතිති. නථාහි වුත්තං:-“සඤ්ඤාපාසනා උපසඤ්ඤාමනි, උපසඤ්ඤාමනො පසිරුපාසනි”ති ආදී. නන්ධ-සෙවතොහි වහනපටිවහනකාරණවසෙන ඝාලෙන කාලං උපසඤ්ඤාමනො. භජතොහි සම්පියායනභතතිවසෙන භජතො. පසිරුපාසනොහි පඤ්ඤාපුච්ඡනෙන්¹ පටිපත්තිඅනුකරණෙන ව පසිරුපාසතොති තිණණං පදනං අත්ථිභාගො වෙදිතබ්බො. විමුක්තිඤ්ඤා දස්සනස්ස පාරිපුරි එකාදිසතිමස්ස පටිවෙකකිණඤ්ඤාස්ස උපපත්තියා වෙදිතබ්බො.

එවරුපා ව නෙ ගිහිකංව ගිහිකුති ආදිසු යෙ යථාවුත්තගුණසමන්තාගමෙන එවරුපා එදිසා භික්‍ෂාසබ්බකිලෙසා භික්‍ෂු, තෙ දිට්ඨධම්මිකාදිහිතෙසු සත්තානං නියොජනවසෙන අනුසාසනතො සඤ්ඤානිසි වුවවනති. ජාතිකන්තාරුදිතින්ධරණතො සඤ්ඤාභානිසි, රහාදිරණානං ජනනතො ජනාපනතො ව රණඤ්ඤානිසි, අවිජ්ජාතමස්ස විනොදනතො විනොදාපනතො ව නමොනුදුනිසි, සපර්සනතො තෙසු පඤ්ඤාආලෝක-පඤ්ඤාමහාස-පඤ්ඤාපරේජානානං කරණෙන නිබ්බත්තනෙන ආලෝකාදිකරුහිසි නථා ඤ්ඤාකකා-ඤ්ඤාපසභාධම්මිකකා-ධම්මපසභානං ධාරණෙන කරණෙන² ව උක්කාධානිසි, පහසකානිසි, ආරභත්තා කිලෙසෙහි, අත්තෙ න ඉරියනතො, අයෙ ව ඉරියනතො පරෙසං ව නථාභාවො³ ගෙභුභාවතො සදෙවතෙත ලොකෙන අරණියතො අට්ඨානිසි, පඤ්ඤාවකු-ධම්මවකුක්කං සාතිසයපටිලාභෙන වකුමනොනිසි වුවවනති.

ගාථාසු-පාමොජ්ජකරණඝාන හති නිර්මසපමාදස්ස නිබ්බත්තකං ඝානං⁴ භාරණං. එනනති ඉදුති වත්තබ්බතිදස්සනං සක්ඛිය වදති. විත්තනනති සංකිලෙසවොදනස්ස⁵ යථාවතො ජානන්තානං.

1. සි IV & සෟ. පඤ්ඤාපුච්ඡනෙන.

2. සෟ. සකපර.

3. සෟ. ඤ්ඤාපසභාධම්මකිරණකරණෙන

4. සෟ. නෙසං ව තථාභාවො.

5. සි. නිබ්බත්තකඨාසානං.

6. සි වොදනො.

භාවිතභාවානන් භාවිතසභාවානං, කායභාවනාදීති භාවිතසත්තා නාතනති අන්තො. ධම්මජීවිතනති මිච්ඡාජිවං පභාය ධම්මෙත ඤායෙන ජීවිතකප්පනතො, ධම්මෙත වා ඤායෙන අත්තභාවස්ස පචත්තනතො.¹ සමාපත්තිඛුලතාය වා අග්ගඵලධම්මෙත ජිවනතො ධම්මජීවිතං. අයං හෙත්ථ² සංඝිධිපන්තො: යදිදං භාවිතත්තානං පරිනිට්ඨිතසමාධි-පඤ්ඤාභාවනානං නතො එව ධම්මජීවිතං අරියානං දස්සනං, එතං අවිප්පටිසාරතිමිත්තානං සිලාදීනං පාරිසුරිහෙතුභාවතො විජානනං සප්පඤ්ඤජාතිකානං එකත්තෙනෙව පිතිපාමොජ්ජකාරණනති. ඉදුති තං තස්ස කාරණභාවං දස්සෙත්තුං-“තෙ ජොතයනති”ති ඔසානභාථාවය මාහ. තත්ථ- නෙති හෙ භාවිතත්තා ධම්මජීවිතො අරියා. ජොත සනතීති පකාසයනති.³ භාසසනතීති සඬාමොභාසෙන ලොකං පභාසයනති, ධම්මං දෙසෙනතීති අන්තො. සෙසනති යෙසං අරියානං. සාසනතීති ඔවාදං. සම්මදඤ්ඤාසාති පුබ්බභාගඤ්ඤෙති සම්මදෙව ජාතිත්වා. සෙසං වුත්තනායමෙව.

පඤ්චමස්සනං.

4. 1. 6.

ජට්ඨං-නණ්හප්පාදුති එත්ථ-උප්පජ්ජති එතෙසුති=උප්පාදු, කා උප්පජ්ජති? නණ්හා, නණ්හාය උප්පාදු=නණ්හප්පාදු, නණ්හා වජ්ඣති නණ්හාකාරණානීති අන්තො. සන්තාති යෙසු නිමිත්තභූතෙසු. උප්පජ්ජමානාති උප්පජ්ජනසිලා. විවරහෙතුති එත්ථ මනාපං විවරං ලතිස්සාමීති විවරකාරණා උප්පජ්ජති. සෙසපදෙසුපි. එසෙව නයො. ඉති භවාභවහෙතුති එත්ථ පන-“ඉති”ති නිදස්සනත්ථ නිපාතො, යථා විවරදිහෙතුපිති⁴ අන්තො. “භවාභවා”ති වෙත්ථ පණ්ණිතප්පණ්ණිතාති සප්පිතවතීනාදීති අධිප්පෙතාති-භවති ආරොග්ගං එතෙතාති කත්වා.⁵ සමපත්තිභවෙසු පණ්ණිතප්පණ්ණිතවරො භවාභවොතිපි වදනති.⁶ “භවො”ති වා සමපත්ති, “අභවො”ති විපත්ති. “භවො”ති වඩ්ඪි, “අභවො”ති භාති. තනතිමිත්තඤ්ඤා නණ්හා උප්පජ්ජතිති වුත්තං-“භවාභවහෙතු වා”ති.

ගාථා හෙට්ඨා වුත්තත්ථා එව. අපිච්ච: නණ්හාදුතිසොති නණ්හා සභායො. අයං හි සත්තො අනමතයො සංසාරවට්ටි සංසරත්තො න එකකොව සංසරති, නණ්හං පන දුතිසිකං සභාසිකං ලභිත්වාච සංසරති. තථාහි තං⁷ පපාතපාතං අවිනෙතත්වා මධුගණ්හනකලුදුකං⁸ විය අනෙකාදීනවාතුලෙසුපි භවෙසු ආතිසංසමෙව දස්සෙනති අත්ථ ජාලෙ සා පරිබ්බමාපෙති. එනමාදීනවං ඤාත්වා එතං අතීතානාගත පච්චුප්පත්තෙසු බන්ධෙසු ඉත්ථභාවඤ්ඤාථාභාවසඤ්ඤිතං ආදීනවං

1. සා. වහනතො.

5. සි. න දිස්සති

2. සා. අයමෙත්ථ.

6. සි. පණ්ණිතත්තෙ භවොතිපි වදනති යෙව.

3. සා. පකාසෙනති.

7. සි. II & IV. න දිස්සති.

4. සි. IV. යථා විවරදිහෙතු, එවං භවාභවහෙතුපිති. 8. සා. ලුද්ධකා,

ජාතිනා. නණ්ණා දුක්ඛස්ස සමගචන්ති තණ්හා වායං වට්ඨදුක්ඛස්ස සමගචො පභවො කාරණන්ති ජාතිනා. එතනාවතා ව එකස්ස භික්ඛුනො විපස්සනං වස්සිත්වා අරහත්තුපපත්ති දස්සිතා. ඉදුති තං බිණ්ණසවං ථොමෙනො “විතතණ්ණා”ති ආදිමාග. යමපනෙත්ථ අවුත්තං, තං ගෙට්ඨා වුත්තනායමෙව.

ජට්ඨසුත්තං.

4. 1. 7.

සත්තමෙ-භුගමකානීති සසෙට්ඨකාති. සෙසනති යෙසං කුලානං. සුත්තානන්ති පුත්තෙති, පුජිතසද්දයොගෙන හි ඉදං කරණෙනෙව සාම්චිතං. අපකාශාරෙති සතෙ සරෙ. සුජිතා භොනතීති යං සරෙ අත්ථි, තෙන පටිජ්ඣතිතා මනාපෙන වෙව කායිකවාචසිකෙන ව පච්චුපට්ඨිතා භොනති. ඉති මාතාපිතුපුජකාති කුලාති භුගමකානීති පසංසිත්වා උපරිපි තෙසං පසංසතීයතං දස්සෙන්නො-“සපුබ්බදෙවනාති”ති ආදි මාග. තත්ථ-“බුගමා”ති ආදීති තෙසං බුගමාදිභාවසාධනත්ථං වුත්තාති. තත්තායමත්ථිභාවතා :-

බුගමාති සෙට්ඨාධිච්චතං. යථා හි බුගමුනො¹ චතස්සො භාවනා අවිජ්ඣිතා භොනති- මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛාති. එවං මාතාපිතුන්තං පුත්තෙත්ථ චතස්සො භාවනා අවිජ්ඣිතා භොනති. තා තස්මිං තස්මිං කාලෙ චෙදිතබ්බා: කුච්ඡගතස්මිං හි දුරකෙ කදා නු බො පුත්තකං අරොගං පරිපුණ්ණඛතපච්චඛං පසංසිත්වාමාති මාතා පිතුන්තං මෙත්තවිත්තං උපපජ්ජති. යදා පනෙස මන්දෙ උත්තාන සෙය්‍යකො උභකාති² වා මඩකුණෙහි වා දට්ඨො දුක්ඛසෙය්‍යාය වා පිළිතො පරොදති විරවති, තදස්ස සද්දං සුත්තා මාතාපිතුන්තං කාරුණ්දං උපපජ්ජති. ආධාවිත්වා විධාවිත්වා³ කිළිනකාලෙ පන ලොහනීය⁴ වයස්මිං වා සීතකාලෙ දුරකං ඔලොකෙත්වා මාතාපිතුන්තං විත්තං සපටිමණෙධ පක්ඛිත්තං සහවිගතකප්පාසපට්ටං විය මුදුකං ආමොදිතං පමොදිතං,⁵ තදා තෙසං මුදිතා ලබ්භති. යදා පන තෙසං පුත්තො දුරගරණං පච්චුපට්ඨපෙත්වා පාරියෙකකං අගාරං අජ්ඣා වසති, තදා මාතාපිතුන්තං-සකෙකාතිදුති නො පුත්තකො අත්තනො ධම්මතාය ජීවිතුන්ති මජ්ඣිමනිකාවො උපපජ්ජති, එවං තස්මිං කාලෙ උපෙක්ඛා ලබ්භති. එවං මාතාපිතුන්තං පුත්තෙත්ථ යථාකාලං චතුබ්බිධස්සාපි බුගමවිහාරස්ස ලබ්භන්නො⁶ බුගමසද්ධිපුත්තිතාය වුත්තං-“බුගමාති භික්ඛවෙ මාතාපිතුන්තං එතං අධිච්චත”න්ති.

සුබ්බදෙවනි එත්ථ-දෙවා නාම තිව්ධා: සමමුත්තිදෙවා, උපතති දෙවා, විසුද්ධිදෙවාති. තෙත්ථ සමමුත්තිදෙවා නාම: රුජානො බත්තියා, ගෙති දෙවො දෙවීති ලොහෙ වොගරීයන්ති, දෙවා විය ලොකස්ස

1. සතා. මහාබුගමුනො

3. සී න දිස්සති.

5. සී න දිස්සති.

2. සතා. උක්කාති.

4. සතා. භොගනීය.

6. සතා. ලභ්භන්නො.

තිශ්ශභානුශ්ශභසමන්ථා ව ගොනති. උප්පත්තිදෙවා නාම: වාතුමමභා රුජිකතො පට්ඨාය යාව භවයො උප්පන්නසත්තා.¹ විසුද්ධිදෙවා නාම: බිණ්ණසවා-සබ්බසංකිලෙසවිසුද්ධිතො. නත්‍රායං වචනන්තො: දිබ්බනති කිලනති ලලනති ජොතනති² පටිපක්ඛං ජයනති වාතී=දෙවා. තෙසු සබ්බසෙට්ඨා විසුද්ධිදෙවා. යථා තෙ බාලජනෙහි කතං අපරධං අගණෙත්වා³ එකන්තොනෙව තෙසං අනන්ධානිං අනුප්පත්තිඤ්ඤ ආකඞ්ඛනතාව යථාචුත්තමුග්ගවිහාරයොගෙන අන්ධාය ගිතාය සුබාය පටිපජ්ජනති, දක්ඛිණේය්‍යන්‍යාය ව තෙසං කාරානං මහපථලනං මහා නිසංසතඤ්ඤ ආවහනති. එවමෙව මාතාපිතරෙපි පුත්තානං අපරධං අගණෙත්වා එකන්තොනෙව තෙසං අනන්ධානිං අනුප්පත්තිඤ්ඤ ආකඞ්ඛනතා චුත්තතයෙනෙව වතුබ්බිධස්සාපි මුග්ගවිහාරස්ස ලබන නතො⁴ අන්ධාය ගිතාය සුබාය පටිපජ්ජනතා පරමදක්ඛිණේය්‍යා හුත්වා අත්තති කතානං කාරානං මහපථලනං මහානිසංසතඤ්ඤ ආවහනති. සබ්බදෙවෙහි ව පඨමං තෙසං උප්පාරවන්තන්‍යාය තෙ ආදිතො යෙව දෙවා. තෙසං හි වසෙන තෙ පඨමං අඤ්ඤ දෙවෙ දෙවාති ජානනති ආරාධෙතති පසිරුපාසනති, ආරාධනවිධිං ඤාත්වා නථා පටි පජ්ජනතා තස්සා පටිපත්තියා එලං අධිගච්ඡනති, තස්මා තෙ පච්ඡා දෙවා නාම. තෙන චුත්තං-“පුබ්බදෙවාති භික්ඛවෙ මාතාපිතුන්තං එතං අධිවචන”නති.

සුබ්බාවජිස්සාති පඨම⁵ආවරියා, මාතාපිතරෙ හි පුත්තෙ සික්ඛා පෙත්තා අතිතරුණකාලතො පට්ඨාය එවං නිසීද, එවං ගච්ඡ, එවං තිට්ඨ, එවං සය,⁶ එවං බාද, එවං භුඤ්ජ, අයං තෙ තාතාති වත්තබ්බො, අයං භාතිකොති, අයං භගිනීති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටති, ඉදං න වට්ටති, අසුකං නාම උපසඞ්ඛමිත්තුං වට්ටති, අසුකං න වට්ටතිති ගාගෙනති සික්ඛා පෙත්තති. අපරභාගෙ අඤ්ඤ ආවරියාපි සිප්පං මුද්දං⁷ ගණනනති එවමාදිං සික්ඛාපෙත්තති. අඤ්ඤ සරණාති දෙනති, සිලෙසු පතිට්ඨා පෙත්තති, පබ්බාජෙත්තති, ධම්මං උග්ගණ්ණාපෙත්තති, උපසම්පාදෙත්තති, සොත්තාපත්තිමග්ගාදීති පාපෙත්තති. ඉති සබ්බපි තෙ පච්ඡා ආවරියා නාම. මාතාපිතරෙ පන සබ්බපඨමං. තෙනාහ-“පුබ්බාවරියාති භික්ඛවෙ මාතාපිතුන්තං එතං අධිවචන”නති.

ආහුනෙය්‍යාති ආනෙත්වා හුතිතබ්බං- දුරතොපි ආනෙත්වා එලවිසෙසං ආකඞ්ඛනොත්ත ගුණවන්තෙසු දුතබ්බනති ආහුතං. අත්ත පානවත්ථව්ජාදනාදීනං⁸ එතං නාම. උප්පාරකෙඛත්තන්‍යාය තං ආහුතං අරගනතිති=ආහුතෙය්‍යා. තෙන චුත්තං :- “ආහුතෙය්‍යාති භික්ඛවෙ මාතාපිතුන්තං එතං අධිවචන”නති.

1. ස්‍යා. උපපන්නසත්තා.

5 සී. I & II. පඨම.

2. ස්‍යා. & සී. VI ජොතෙතති 6. ස්‍යා පසස. 7 ස්‍යා. මුඛ.

3. සී. IV. අගණෙත්වා,

8. සී. දුතබ්බානං අත්තපාන

4. ස්‍යා. ලහනතො.

වත්ථව්ජාදනං.

ඉදුනි නෙසං බ්‍රහ්මාදිභාවෙ කාරණං දස්සෙතුං :- “තං කිය්‍ය ගෙතු, බ්‍රහ්මාරු”ති ආදි වුත්තං. **තං කිය්‍ය ගෙතු**ති තං මාතාපිතුන්තං බ්‍රහ්මාදි අභිවචනං කෙන කාරණෙනාති වෙති අර්ථො. **බ්‍රහ්මාරු**ති බ්‍රහ්මකාරු. **ආපාදකා**ති ජීවිතස්ස ආපාදකා පාලකා. පුත්තානං හි මාතාපිතුනි ජීවිතා ආපාදිතං පාලිතං ඝටිතං අනුප්පබ්‍රහ්මෙක පවත්තිතං සම්පාදිතං. **පොසකා**ති හත්ථපාදෙ වර්ධස්ත්වා හදයලොතිතං පායෙත්වා පොසෙ තාරො. **ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙත්වා**ති පුත්තානං ඉමස්මිං ලොකෙ ඉට්ඨානිට්ඨාරමභේදස්සනං නාම මාතාපිතරො නිය්‍යාය ජානනති නෙ නෙසං ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙත්වාරෙ නාම. ඉති නෙසං බ්‍රහ්මාරුත්තං¹ බ්‍රහ්මාදිභාවස්ස ව කාරණං දස්සිතං- යෙන පුත්තො මාතාපිතුන්තං ලොකියෙන උප්පකාරෙන කෙනවි පරියායෙන පරියන්තං පටිකාරං කාතුං න සමර්ථොයෙව.

සචෙ හි පුත්තො මාතාපිතුන්තං උප්පකාරස්ස පච්චුප්පකාරං කරිය්‍යා මිති උට්ඨාය සමුට්ඨාය වායමන්තො දකඛ්ඤේ අංසකුටෙ මාතරං ඉතරස්මිං පිතරං යපෙත්වා වස්සසතායුක්කො සකලං වස්සසතමපි පරි හරෙය්‍ය-වතුති පච්චයෙති උච්ඡාදන-පරිමඤ්ඤ-නභාපන-සම්බාහනා දිති ව යථාරුචි උප්පට්ඨගන්තො නෙසං මුත්තකරිසමපි අජ්ඣුච්ඡන්තො. න එත්තාවතා පුත්තෙන මාතාපිතුන්තං පටිකාරෙක කතො ගොති-අඤ්ඤානු සද්ධාදිගුණවිසේසපතිට්ඨාපනා. වුත්තං ගෙනං භගවතා :- “චිත්තාහං භික්ඛවෙ න සුප්පතිකාරං වදමි, මාතුච්ච පිතුච්ච” එකෙන භික්ඛවෙ අංසෙන මාතරං පරිහරෙය්‍ය, එකෙන අංසෙන පිතරං පරි හරෙය්‍ය- වස්සසතායුක්කො වස්සසතජීවී, සො ව නෙසං උච්ඡාදන-පරිමඤ්ඤ-නභාපන- සම්බාහනෙන, තෙ ව තරෙච්ච මුත්තකරිසං වජෙය්‍යං, න තෙව භික්ඛවෙ මාතාපිතුන්තං කතං වා ගොති පටිකතං වා. ඉමිය්‍යා ව භික්ඛවෙ මහාපඨවියා පනුත්තසහකරුත්තාය මාතාපිතරෙ ඉස්සරියාධිපත්තෙ රජේ පතිට්ඨාපෙය්‍ය, න තෙව භික්ඛවෙ මාතා පිතුන්තං කතං වා ගොති පටිකතං වා. තං කිය්‍ය ගෙතු? බ්‍රහ්මාරු භික්ඛවෙ මාතාපිතරො පුත්තානං ආපාදකා පොසකා ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙත්වාරො. යො ව බො භික්ඛවෙ මාතාපිතරෙ අස්සදෙධි සද්ධාසමපදය සමාදපෙති නිවෙසෙති පතිට්ඨාපෙති, දුස්සීලෙ සීලසමපදය, මච්ඡ රිනො වාගසමපදය, දුප්පඤ්ඤ පඤ්ඤසමපදය සමාදපෙති නිවෙසෙති පතිට්ඨාපෙති. එත්තාවතා බො භික්ඛවෙ මාතාපිතුන්තං කතඤ්ඤ ගොති පටිකතඤ්ඤ අතිකතඤ්ඤාති. න ථා- “මාතාපිතුඋප්පට්ඨානං පුත්තදුරස්ස සඛගගො”ති, “මාතාපිතුඋප්පට්ඨානං භික්ඛවෙ පණ්ඩිතපඤ්ඤත්ත”නති ව එවමාදිති මාතාපිතුන්තං පුත්තස්ස බ්‍රහ්මාරුභාවසාධකාති සුත්තාති දට්ඨබ්බාති.

1. සී. I & II. බ්‍රහ්මාරුභාවො.

2. ස්‍යා. කතමෙසං චිත්තං මාතු ච පිතු ච.

ගාථාසු - වුවමරෙති වුවමනාති කපියනති. පජාය අනුකම්පකාති පරෙසං පාණං ජිනිකාපි අත්තනො සන්තකං යංකිඤ්චි චජිකාපි අත්තනො පජං පටිප්ඤ්ඤනති ගොපයනති. තස්මා පජාය අත්තනො පුත්තානං අනුකම්පකා අනුග්ගාහකා.¹ නමසෙසසාති සායං පානං උපට්ඨානං ගතවා ඉදං මයං උත්තමං පුඤ්ඤකෙබ්බත්තනති නමක්කාරං කරෙය්‍ය. සක්කරෙසාති සක්කාරෙන² පටිමානෙය්‍ය. ඉද්දති තං සක්කාරං දසෙන්නො - “අත්තනා”ති ආදිමාහ.

තත්-අත්තනාති යාගු-භත්ත-බාදතියෙන. පානෙතාති අභිච්චි පානෙන. චජිකාති නිවාසනපාරුපනෙන. සසනෙතාති මඤ්චි-පිඨ-හිසි-බිමෙය්‍යනාදිනා සයනෙන.³ උච්ඡාදනෙතාති දුග්ගඤ්චි පටිච්චිනො දෙකා සුගඤ්චිකරණ්ණවජාදනෙන. නිහාපනෙතාති සීතකාලෙ උණ්ණාදකෙන උණ්ණකාලෙ සීතොදකෙන ගතනාති පරිසිඤ්චිතා තහා පනෙන. පාදානං බොවනෙන වාති උණ්ණාදකසීතාදකෙති පාද බොවනෙන වෙච්චි හෙලමකකණෙන ව.

නාය නං පාලිවිසිසාසාති එත් - “න”නති. නිපාතමත්තං, යථා වුත්තපරිවරණෙන. අථවා: “පාරිවරියායා”ති භරණ-කිව්චකරණ-කුලවංසපතිට්ඨාපනාදිනා පඤ්චවිධඋපට්ඨානෙන. වුත්තං හෙතං:- “පඤ්චති බො ගහපතිපුත්ත ආනෙති පුත්තෙන පුරුෂිමාදිසා මාතා පිතරෙ පච්චුපට්ඨාතබ්බා-භනො නෙ භරිස්සාමි, කිව්චං නෙසං කාරිස්සාමි, කුලවංසං ධපෙස්සාමි, දායජං පටිපජ්ජිස්සාමි. අථවා පන නෙසං පෙතානං කාලකතානං දක්ඛිණමනුපපදස්සාමිති. ඉමෙති බො ගහපතිපුත්ත පඤ්චති ආනෙති පුත්තෙන පුරුෂිමාදිසා මාතා පිතරෙ පච්චුපට්ඨිතා පඤ්චති ආනෙති පුත්තං අනුකම්පනති: පාපා නිවාරෙනති, කල්‍යාණෙන නිවෙසෙනති, සිප්පං සික්ඛාපෙනති, පටි රුපෙන දුරෙන සංයොජෙනති, සමයෙ දායජං නිය්‍යාදෙනති”ති.

අපි ව: යො මාතාපිතරො තිසු වජ්ඣසු අභිප්පසනෙන කචා සීලෙසු වා පතිට්ඨාපෙතා පබ්බජ්ජාය වා නියොජෙතා උපට්ඨගති, අයං මාතාපිකුලපට්ඨාකානං අග්ගොති වෙදිතබ්බො. සා පනායං පාරිවරියා පුත්තස්ස උභයලොකතිතපුබාවගාති දසෙන්නො-“ඉබෙව නං පසං සන්ති පෙච්චි සග්ගෙ පමොදති”ති ආහ. තත්- ඉධාති ඉමසම් ලොකෙ. මාතාපිකුලපට්ඨාකං හි පුග්ගලං පණ්ඩිතමනුස්සා තත් පාරි වරියාය පසංසනති වණ්ණෙනති ථොමෙනති, හස්ස ව දිට්ඨානුගති ආපජ්ජන්තා සයම්පි අත්තනො මාතාපිකුසු තථා පටිපජ්ජිතා මහත්තං පුඤ්ඤං පසවනති. පෙච්චාති පරලොකං ගතවා සග්ගෙ සීතො මාතාපිකුපට්ඨාකො දිබ්බසම්පත්තිති මොදති පමොදති අභිනන්දතිති.

සත්තමසුත්තං.

4. 1. 8

අට්ඨමෙ-බ්‍රාහ්මණගහපතිඛාති බ්‍රාහ්මණා වෙව ගහපතිඛා ව,
වජ්ජුතො¹ බ්‍රාහ්මණේ යෙ කෙවි අගාරං අජ්ඣාචසන්නා ඉධ ගහපති
ඛාති වෙදිනබ්බා. සෙනි අනියමහො² නිද්දිට්ඨපරමසනං. තෙනි
උපයොගබ්බුවනං. අයං ගෙණි සංකප්පයො : භික්ඛවෙ භූමනානං
බ්බුපභාරං බ්‍රාහ්මණගහපතිඛා : යෙ බ්‍රාහ්මණාවෙව සෙසාගාරිකා ව,
භූමෙන ඵල-³අමනානං පුද්ගලකෙතනං-යත් මයං උද්ධගිනං දන්තිණං
පතිට්ඨපෙම-සොවගිනිනං සුබවිපාකං සංගසංවිතනතිකනති විවරදිති
පච්චයෙති පතිඋපට්ඨිනාති. ඵලං ආමිසදුනෙන ආමිසසංවිභාගෙන
ආමිසානුග්‍රහගෙන ගහට්ඨා තිබ්බුනං උපකාරවනෙනාති දසෙය්‍යා
ඉද්දති ධම්මදුනෙන ධම්මසංවිභාගෙන ධම්මානුග්‍රහගෙන භික්ඛුනමපි
තෙසං උපකාරවනනානං දසෙය්‍යා-“භූමෙනපි භික්ඛවෙ”ති ආදි වුත්තං.
නං වුත්තනයමෙව.

ඉමිනා කිං කපිතං? පිණ්ඩාපවායනං නාම කපිතං. අයං ගෙණි
අධිපායො : භික්ඛවෙ යසමා ඉමෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිඛා තෙව භූමනානං
ඤ්ඤානා, න මිත්තා, න ඉණං ධාරෙන්නි; අප්ඨ බො ඉමෙ සමණා සමමග්‍රහා
සමමාපටිපන්නා, ඵත් නො කාරු මහපථලා හවිසෙන්නි- මහාති
සංසාති ඵලවිසෙසං ආකඛින්නා භූමෙන විවරදිති උපට්ඨගනති,
තසමා නං තෙසං අධිපායං පරිපුරෙන්නා අපමාදෙන සමපාදෙථ;
ධම්මදෙසනාපි වො භාරකානං යෙව සොහති ආදෙය්‍යා ව ගොති, න
ඉහරෙසන්නි ඵලං සමමාපටිපන්නයං අපමාදෙ කාරණීයොති. “ඵල
මිදං භික්ඛවෙ”ති ආදිසු අයං සංකප්පයො : භික්ඛවෙ ඵලං ඉමිනා
වුත්තප්පකාරෙන ගහට්ඨා- පබ්බජ්ජෙති ආමිසදුන- ධම්මදුනවසෙන
අඤ්ඤාමඤ්ඤං සන්නිස්සාය භාමාදිවසෙන වතුබ්බිධස්සාපි ඛසස්ස
තිස්සරණස්සාස සකලස්සාපි වට්ඨකිස්සා සමමදෙව පරියොසාන
කරණය උපොසථසිලානියමාදිවසෙන වතුපාරිසුද්ධිසිලාදිවසෙන ව⁴
ඉදං සාසනමුහමවජිසං මග්ගමුහමවරියඤ්ඤා වුස්සති වරියතිති.

ගාථාසු-සාගාඨති ගහට්ඨා. අනාගාඨති⁵ පරිච්චන්තාගාර-පබ්බ
ජ්ජා. උග්ගා අඤ්ඤාමඤ්ඤාතිස්සිනාති වො උග්ගාපි අඤ්ඤාමඤ්ඤා
සන්නිස්සිතා; සාගාරං නි අනාගාරානං ධම්මදුනසන්නිස්සිතා, අනාගාරං ව
සාගාරානං පච්චයදුනසන්නිස්සිතා. ආඨබ්බනාති සාධෙනති සමා
දෙනති. සද්ධම්මනති පටිපත්තිසද්ධමමං පටිවෙධසද්ධමමඤ්ඤා. නත්-
යං උත්තමං, නං දසෙය්‍යෙනා ආහ-සොගකෙවමං අනුගතරනති :
අරගත්තං නිබ්බාණඤ්ඤා.

සාගාරෙසුති සාගාරෙති, තිස්සකෙන ඉදං භූමිච්චනං, සාගා
රානං වා⁶ සන්නිතෙ. පච්චයනති වුත්තාවසෙසං උච්ඛිට්ඨං පච්චයං
පිණ්ඩපාතං තෙසජ්ජඤ්ඤා. පජිස්සස්මිනොදනනති උතුපරිස්සයාදි
පරිස්සයගරණං විහාරාදිආවසථං.

1. සි. පාපභා.

3. සි. න දිසුති.

5. අනාගාරිනි-පා. 6.

2. ස්‍යා. අනියමහො.

4. සි. වසන වා.

6. සි. න දිසුති.

සුගහනති සමමාපටිපන්නං කලාණ්‍යපුට්ඨජ්‍යෙනන¹ සද්ධිං අට්ඨ විධිං අරියපුග්ගලං, සාවකො හි ඉධ “සුගහො”ති අධිපෙපහො. සරමෙසි නොති සරං එසිනො, ගෙහෙ ධ්වංසා සරවාසං වසන්නා හොගුප කරණානි² වෙව ගහට්ඨසීලාදීති ව³ එසනසීලාති අත්ථො. සද්දහානො⁴ අරහනනති අරහන්නානං අරියානං වචනං, ගෙසං වා සමමාපටිපන්නං සද්දහනනා; අඤ්ඤා ඉමෙ සමමාපටිපන්නා, යථා ඉමෙ කපේනති හථා පටිපජ්ජන්නානං සා පටිපන්නි සග්ගමොක්ඛසම්පන්නියා සංවත්තනීති අභිසද්දහනනාති අත්ථො. “සද්ධානා”තිපි පාඨො. අරියසංඝස්සාති සුවිසුඤ්ඤාපඤ්ඤාය. ක්කාසිනොති ආරමමණ-ලක්ඛණීපති ජක්ඛානවසෙන දුට්ඨධෙව පි ක්කානෙන ක්කාසිනො.

ඉධ ධම්මං වට්ඨිකානාති ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ඉමස්මිං වා සාසනෙ ලොකීය-ලොකුත්තරස්ස සුඛස්ස මග්ගභූතං සීලාදිධම්මං පටිපජ්ජන්තා, යාවපරිනිබ්බාණං න පාපුණ්ණනති තාවදෙව සුගතිගාමිනො. නන්දිනොති පිතිසොමනස්සයොගෙන නන්දනසීලා. කෙවි පන-“ධම්මං වට්ඨිකාන මග්ග”නති සොතාපත්තිමග්ගං පාපුණ්ණිකාති වදන්ති. දෙවලොභාසම්මනති ජබ්බිධෙව පි කාම⁵ දෙවලොකෙ. මොදනති කාමභාමිනොති යටිවජිත වජුතිපථනතීනො කාමභාමිනො කාමවගොතා හුන්වා පමොදනතීති.

අට්ඨමසුත්තං.

4. 1. 9.

නවමෙ-කුහාති සාමන්තජප්පනාදිනා කුහනවජුනා කුහනා, අසන්නගුණසමිභාවනිවජ්ජාය⁶ කොහඤ්ඤං කන්ධා පරෙසං විමනාපකාති අත්ථො. එද්ධාති කොධෙන ව මානෙන ව එද්ධමානසා. “කොධනො හොති- උපායාසබ්බහුලො අප්පමපි චුත්තො සමානො අභිසජ්ජති, කුප්පති, බ්‍යාපජ්ජති,⁷ පතීත්ථියති”ති⁸ එවං චුත්තෙන කොධෙන ව; “දුබ්බවො හොති-දෙවචස්සභරණෙහි ධම්මෙහි සමන්තාගහො අක්කමො අප්පදකම්ඤ්ඤාති අනුසාසනී”නති⁹ එවං චුත්තෙන දෙවචස්සෙන ව; “ජාතිමදො, ගොත්තමදො, සිප්පමදො,¹⁰ ආරොග්‍යමදො යොබ්බනමදො ජීවිතමදො”ති එවං චුත්තෙන ජාතිමදාදිභෙදෙන මදෙන ව; ගරුකා තබ්බෙසු ගරුජු පරමතිපච්චාකාරං අකන්ධා අයොසලාකං ගිලීන්වා සිතා විශ අනොනනා හුන්වා විවරණකා. ලපාති උපලාපකා මිච්ඡාජීව වසෙන කුලසම්භාගකා, පච්චයන්ථං පසුත්තවාචාවසෙන නිපෙපසිකතා වසෙන ව ලපකාති වා අත්ථො. සිඛතීති “හත්ත කතමං සිඛනං? යං සිඛනං සිඛනාරතා වාතුරතා වාතුරියං පරික්ඛත්තතා පාරික්ඛත්තිය”නති එවං චුත්තෙහි සිඛිකසද්ධිසෙහි පාකටකිලෙසෙහි සමන්තාගතා. උත්තලාති උග්ගතනලා- නලිසද්ධිං කුච්ඡමානං උක්ඛිපිත්වා විවරණකා. අසමා ගිනාති විතෙතකග්ගතාමත්තස්සාපි අලාභිනො.

1. සසා. පුට්ඨජ්‍යෙනති.	4. සසා. සද්දහනනා	7. සි III & VI. බ්‍යාපජ්ජති.
2. සසා. කරණානං.	5. සි. VI. කාමාවචර.	8. සසා. පටිපජ්ජති”ති.
3. සසා. සීලාදීනං ව.	6. සසා. සමානවත්තාය.	9. සි. අනුසාසනනති.
10. සි. VI & සසා. සිප්පමදො ලිඛිතමදො.		

න මෙ නෙ ගික්ඛපෙ ගික්ඛු මාමකාති හෙ මය්ගං භික්ඛු මම සත්තකා න නොනාති. “මය්ග”නති ඉදං අත්තානං උද්දිස්ස පබ්බජිතත්තා භගවතා වුත්තං. යසමා පන හෙ කුහනාදි යොගතො න සමමා පටිපන්නා, තසමා “න මාමකා”ති වුත්තා. අපගනාති යදිපි තෙ මම සාසනෙ පබ්බජිතා, යථානුසිට්ඨං පන අපපටිපජ්ජනතො අපගතො එව ඉමමිතා ධම්මවිතයා, ඉතො හෙ සුචිදුරවිදුරෙ භිගාති දස්සෙති. වුත්තං ගෙතං :-

“නහඤ්ච දුරෙ පස්ථි ච දුරෙ
පාරං සමුද්දස්ස තථාහු¹ දුරෙ,
තතො හවෙ දුරතරං වදන්ති
සතඤ්ච ධම්මං අසහඤ්ච රුජා”ති.

වුඤ්චි. මිරුලිං. වෙපුලං. ආපජ්ජනතිති සීලාදිගුණෙහි වසිත්ත වසෙන වුඤ්චි, තත් නිව්වලභාවෙන මිරුලිං, සබ්බත් පස්ථවතාවෙන සීලාදිධම්මකිකිපාරිසුරියා වෙපුලං න ච නෙ කුහාදිසභාවා ගික්ඛු ආපජ්ජනති, න ච පාපුණ්ණතිති අත්තො. නෙ ඛො² මෙ ගික්ඛපෙ ගික්ඛු මාමකාති ඉධාපි “මෙ”ති අත්තානං උද්දිස්ස පබ්බජිතත්තා වදති, සමමා පටිපන්නත්තා පන “මාමකා”ති ආග. වුත්තවිපරියයෙන සුක්කපකෙඛා වෙදිහබ්බො. තත්- යාව අරහත්තමග්ගා මිරුහනති නාම, අරහත්තඵලෙ පන පහෙන මිරුලිං වෙපුලං ආපන්නා නාම. ගාථා සුචිඤ්ඤය්සා එව.

නවමසුත්තං.

4. 1. 10.

දසමෙ-සෙසාථාපිති ඔපමෙදස්සනත්තෙ නිපාතො, යථා නාමාති අත්තො. නදිසා සොනෙන ඔවුසෙහසාති සිඝසොත්තාය භාරභාරි තියා නදියා උදක³ වෙගෙන ගෙට්ඨතො වුග්ගොය්ස- අධො ගරියෙථ.⁴ පිසරුපසානරුපෙනාති පියසභාවෙන සාහසභාවෙන ච කාරණ භූතෙන, තස්සං නදියං තස්සා වා පරතීරෙ මණිසුචණ්ණාදිං අඤ්ඤං වා පියවඤ්චං විත්තූපකරණං අප්ථි, තං ගහෙස්සාමිති නදියං පතිතා සොනෙන අවතබ්බෙය්ස. කිඤ්චාපිති අනුජාතන- අසමභාවතත්තෙ නිපාතො. කිං අනුජාතාති, කිං න සමභාවෙති? හෙන පුරිසෙන අධිපෙපතස්ස පියවඤ්චනො තත් අත්ථිභාවං අනුජාතාති, තථා ගමනං පන ආදිනවචනත්තාය න සමභාවෙති. ඉදං වුත්තං ගොති: අමෙතො පුරිස යදිපි තයා අධිපෙපතං පියවඤ්ච තත් උපලබ්භති, එවං ගමනෙ පන අයමාදිනවො: යං ත්වං ගෙට්ඨාරහදං පත්වා මරණං මරණ මත්තං වා දුක්ඛං පාපුණ්ණෙය්සාසිති. අප්ථි වෙත්ථ ගෙට්ඨා රහදොති එතිස්සා නදියා ගෙට්ඨා අනුසොහභාගෙ අතිවිය ගමිතීරමිත්තො එකො

1. සී තදුක්ඛ.

3. ස්‍යා. නදිඋදක.

2. සී. VI & ස්‍යා. තෙ ම ඛො

4. සී. III & VI. හරියෙය්ස.

මහාසරෙ අත්ති. සො ව සමනතතො වානාභිඝාතසමුට්ඨතාති මණ්ඩමය පබ්බතකුටසනනිභාති¹ මහනීති² උෞමිති³ චිචිති සඋෞමි. විසමෙසු භූමිපදෙසෙසු සවෙගං අනුපකකිනෙතන⁴ ඉමිසාං නාව නදියා මහො සෙන නතිං නතිං ආවට්ටමානවිපුලප්පලතාය⁵ වළුවාමුඛසදිසෙහි සහ ආවට්ටෙහිති=සාවමෙවා. තං රහදං ඔතිණ්ණසනෙතයෙව අත්තනො නිබඞ්ගාමිසං⁶ ගොවරෙ කචා අඤ්ඤාවසනෙතන අති විය භයානකදස්ස නෙත සොරවෙතසා දකරකකසෙන සග්ගහා සරකකසො. වණ්ඩමච්ඡ මකරදිනා⁷ වා “සගහො,”⁸ යථාචුත්තරකකසෙන “සරකකසො.” සනති එවං සප්පටිභයං යං රහදං. අමෙහා සුට්ඨාති ආලපනං. මරණං වා නිගච්ඡති නාති වා උෞමිති අඤ්ඤාත්ථටො තෙසු වා ආවට්ටෙසු නිපතිතො සීසං උක්ඛිට්ඨං අසකෙකානෙතා තෙසං වා වණ්ඩමච්ඡ මකරදිනං මුඛෙ නිපතිතො තස්ස වා දකරකකසස්ස හත්ථං ගතො මරණං වා ගමිසස්සති. අථවා පන ආයුසෙසෙ සති තතො මුච්චිතා අපගච්ඡනෙතා තෙති උෞමි ආදීති ජනිතසට්ටිතවසෙන මරණමත්තං මරණපමාණං දුක්ඛං නිගච්ඡති.

පටිසෙයානං වාසමෙය්‍යාති සො පුබ්බෙ අනුසොනං වුයගමානො තස්ස පුරිසස්ස වචනං සුත්වා අත්තෙතා කිර මෙ උපට්ඨිතො, මච්චු මුඛෙ කිරුහං පරිවත්තාමිති උප්පන්නබලවහයො සමාමනෙතා විතුණං කචා උස්සාහං හතෙථිති ව පාදෙහි ව වාසමෙය්‍ය තරෙය්‍ය⁹ න විරෙතෙව තීරං සමාපුණෙය්‍ය.

අත්ඨස්ස විඤ්ඤාපනායාති වතුසච්චපට්ටෙට්ඨානුකුලස්ස අත්ඨස්ස සමොධිතාය උපමා කවා. අසිසෙවුත්ථ¹⁰ අත්ඨාති අයමෙව ඉදති වුවමානො ඉධ මයා අධිපෙතො උපමෙය්‍යත්ථො- යස්ස විඤ්ඤාපනාය උපමා ආහවා. නණ්ණාසෙනං අධිවචනනති එත්ථ- වතුති ආකාරෙති තණ්ණාය සොගසදිසවා වෙදිතබ්බා: අනුකකමපරි වුඤ්ඤිතො¹¹ අනුප්පබ්බිතො ඔසිදාපනතො දුරුත්තරණතො ව. යථා හි උපරි මහාමෙසෙ අතිප්පවුට්ඨි උදනං පබ්බත- කඤ්ජර- පදර- සාබායො පුරෙත්වා තතො භස්සිත්වා කුසුබ්බෙ පුරෙත්වා තතො භස්සිත්වා කුත්තදියො පුරෙත්වා තතො මහානදියො පකකිඤ්ඤිත්වා එකොසං හුත්වා පවත්තමානං තදිසොහොති වුවමිති. එවමෙව අඤ්ඤාතිකබාහිරාදි වසෙන අනෙකහෙදෙසු රූපාදිසු ආරමමණෙසු ලොභො උප්පජ්ඣිතා අනුකකමෙත පරිවුඤ්ඤිං ගච්ඡනෙතා තණ්ණාසොහොති වුවමිති. යථා ව තදිසොහො ආගමනතො යාව සමුදාප්පනති, නාව විවෙජ්දප්පච්චයා භාවෙ අවිච්ඡිජ්ජමානො අනුප්පබ්බිකෙත පවත්තති. එවං තණ්ණා සොහොපි ආගමනතො පසාය අසති විවෙජ්දප්පච්චයෙ අවිච්ඡිජ්ජමානො

1. සි. සහනිකාසාති.

4. ස්‍ය. පකකිනෙතන.

7. ස්‍යා. මකරදිනා.

2. ස්‍යා. අතිමහනීති.

5. සි. I & IV, ජාලතාය.

8. ස්‍යා. සගහො.

3. සි. I, II, IV & ස්‍යා උමමිති.

6. ස්‍යා. නිබඞ්ගාමිත.

9. ස්‍යා. තදිසස්සති.

10. අයමෙත්ථ-පාළි.

11. ස්‍යා. අතිප්පවුඤ්ඤිතො, සි. පරිවුච්ඡිතො.

අපායසමුද්දාහිමුඛො අනුප්පබ්බන්ධන පටිත්තති. යථා පන නදීසොනො සොතනොගහො සතෙන ඔසිදුපෙති- සිසං උභක්ඛිපිච්ඡං න දෙති, මරණං වා මරණමත්තං වා දුක්ඛං පාපෙති. එවං තණ්හා සොතොපි අත්තනො සොතනොගහො සතෙන ඔසිදුපෙති, පඤ්ඤා සිසං උභක්ඛිපිච්ඡං න දෙති, කුසලමූලවෙජ්දනෙන සංකිලෙසධම්මසමා පජ්ජනෙන ව මරණං වා මරණමත්තං වා දුක්ඛං පාපෙති. යථා ව¹ නදියා සොතො මහොසභාවෙන පටිත්තමානො උච්චමං වා නාවං වා බඩ්ඩිභුං නෙභුං ව ඡේනං පුරිසං නිසාය පරතීරං ගතභුං අඤ්ඤාසයං කත්වා තජ්ජං වායාමං කරොනෙතන තරිතබ්බො-න යෙන වා තෙන වාති දුරුත්තරො.² එවං තණ්හාසොතොපි කාමොසංඝ-භවොසභුතො සීලසංවරං පුරෙභුං සමප්පිපසානාසු භවමං භාභුං නිපසකන අරහත්තං පාපුණ්ණිසාමීති අඤ්ඤාසයං සමුට්ඨාපෙත්වා ඤාණමත්තෙන නිසාය සමප්පිපසානානාවං අභිරුහිත්වා සමචා වායාමං කරොනෙතන³ තරිතබ්බො, න යෙන වා තෙන වාති දුරුත්තරො. එවං අනුක්කමපරි වුට්ඨිතො⁴ අනුප්පබ්බන්ධනො ඔසිදුපනතො දුරුත්තරතොති චතුති ආකාරෙති තණ්හාය නදිසොතසදිසතා වෙදිතබ්බො.

පිසරුපසානරුපනති පියජාතිභං පියසභාවං පියරුපං, මධුර ජාතිභං මධුරසභාවං සාහරුපං, ඉට්ඨසභාවන්ති අනෙථා. **ජනෙනානනති** ඡන්නං එතං. **අඤ්ඤාතතිභානනති** එත්ථ-එමං⁵ මයං අත්තාති ගහණං ගම්මසාමාති ඉමිතා වීය අධිප්පායෙන අත්තානං අධිකාරං කත්වා පටිත්තානීති අඤ්ඤාතතිභාති. **තත්ථ-ගොවරුඤ්ඤාතනං** නියඤ්ඤාතනං විසයඤ්ඤාතනං අඤ්ඤාතනඤ්ඤාතනනති චතුර්භිධං අඤ්ඤාතනං. **තෙසු:-** “අඤ්ඤාතරතො සමාතිතො”ති එවමාදිසු වුත්තං ඉදං ගොවරුඤ්ඤාතනං නාම; “අඤ්ඤාතනං සමපසාදන”නති ආගතං ඉදං නියඤ්ඤාතනං නාම; “සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අඤ්ඤාතනං පුඤ්ඤාතනං උප සමපජ්ජ විහරති”ති එවමාගතං ඉදං විසයඤ්ඤාතනං නාම; “අඤ්ඤාතතිකා ධම්මා බාහිරා ධම්මා”ති එත්ථ වුත්තං අඤ්ඤාතනඤ්ඤාතනං නාම. ඉට්ඨපි එතදෙව අධිපෙත්තං. තස්මා අඤ්ඤාතනාතිසෙව=අඤ්ඤාතතිභාතීති. අථවා: යථාවුත්තෙනෙව අනෙථා:- “අඤ්ඤාතනා ධම්මා බහිද්ධා” ධම්මා”ති ආදිසු වීය තෙසු අඤ්ඤාතනසු හවාති= අඤ්ඤාතතිභාති: චක්ඛාදීති, තෙසං අඤ්ඤාතතිකානං. **ආසනනානනති** එත්ථ-ආයත නතො, ආයානං තනනතො, ආයතස්ස ව තසනතො ආයතනාතීති. චක්ඛාදිසු හි තංතංචාරවජ්ඣිකා විත්තවෙතසිකා ධම්මා සකෙන සකෙන අනුභවනාදිතා කිවෙවන ආයතනනි උට්ඨහනති සවනනි වායමනනි, තෙ ව ආයභුතෙ ධම්මෙ එතාති ආයතනනි විත්ථරෙනති, යඤ්ඤා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ පටිත්තං අනිවිය ආයතං වට්ටදුක්ඛං, තං නයනති පටිත්තෙනනති. ඉති සබ්බථාපිමෙ ධම්මා ආයතනතො,

1. සි. I & IV. යථා පන.

3. සි වායමිත්තෙන.

5. සි. එතං.

2. සි. I & IV. දුරුත්තරතො.

4. සි. වුට්ඨිතො.

6. සි. VI. බාහිරා.

ආයානං තතනතො, ආයතං ච නයනතො ආයතනානීති වුවවනති. අපි ච: නිවාසධානධෙය්න ආකරධෙය්න සමොසරණධානධෙය්න සඤ්ඤාතිදෙසධෙය්න කාරණධෙය්න¹ ච ආයතනං වෙදිතබ්බං. තථාති: ලොකො:- “ඉසාරායතනං දෙවායතන”නති ආදිසු නිවාසධානං ආයතනනති වුවවති; “සුවණ්ණායතනං රතනායතන”නති ආදිසු ආකරො, සාසනෙ පන:- “මනොරමෙ ආයතනෙ සෙවනති නං විහබ්බමා”ති ආදිසු සමොසරණධානං; “දක්ඛිණාපථො ගුහනං ආයතන”නති ආදිසු සඤ්ඤාතිදෙසො; “තග්ග තග්ගෙව සක්ඛිභබ්බතං පාපුණාති සති සති ආයතනෙ”ති ආදිසු කාරණං ආයතනනති වුවවති. චක්කාදිසු ච තෙ තෙ විතතවෙතසිකා ධම්මා නිවසනති-තදයතනවුත්තිතායාති චක්කාදයො තෙසං නිවාසධානං, තත්ථ ච තෙ ආකීර්ණො-තනතිසිතතනාති හෙ තෙසං ආකරො, සමොසරණධානඤ්ච-තත්ථ චක්චාරභාවෙන සමොසරණතො, සඤ්ඤාතිදෙසො ච-තනතිසංය භාවෙන තෙසං තත්ථෙව උපපතතිතො, කාරණඤ්ච-තදභාවෙ තෙසං අභාවතොති. ඉති නිවාසධානධෙය්න, ආකරධෙය්න, සමොසරණධානධෙය්න, සඤ්ඤාතිදෙසධෙය්න, කාරණධෙය්නාති ඉමෙහි කාරණෙහි චක්කාදීති ආයතනානීති වුවවනති. තෙන වුත්තං- “ඡනෙනතං අජ්ඣිත්තිකානං ආයතනාන”නති.

යදි පියරූපාදයොපි² ධම්මා- “රූපං ලොකෙ පියරූපං සාත රූපං එතෙසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති”ති තණ්හාවක්ච භාවතො පියරූපසාතරූපභාවෙන වුත්තා. චක්කාදිකෙ පන මුඤ්චිචා අතතභාවපඤ්ඤාත්තියා අභාවතො මම චක්ඛු මම සොතනාති ආදිනා අධිකසිතෙහවක්ච භාවතො චක්කාදයො සාතිසයං පියරූපං සාත රූපනති තිදෙසං අරගනතීති දසෙසං- “පියරූපසාතරූපනති ඛො භික්ඛවෙ ඡනෙනතං අජ්ඣිත්තිකානං ආයතනානං අධිවචන”නති වුත්තං.

ඔරමහාගිසානනති එත්ථ- ඔරං වුවවති කාමධාතු, තපරියා පනනා=ඔරමහාගා, පච්චයභාවෙන තෙසං හිතාති³=ඔරමහාගියා. යසං සංවිජ්ජනති නං පුග්ගලං වච්චසම්මං සංයොජෙනති බ්බනතීති⁴ සංයොජනාති. සක්කායද්ධි-විචිතිවජා-සීලබ්බතපරාමාස-කාමරුග-බ්බපාදනං එතං අධිවචනං. තෙ හි කාමභවුපගානං සකිාරුතං පච්චයා හුඤ්චා රූපාරූපධාතුතො හෙධාභාවෙන නිභිනභාවෙන ඔරමහාගභුතෙන කාමභාවෙන සතෙන සංයොජෙනති. එතෙනෙව තෙසං හෙධාරුගදසදිසතා දිපිතාති දච්චබ්බා.

උගම්ගතනති ඛො හික්ඛවෙ කොටුපාසාසසෙසනං අධිවචනනති: භායති⁵ එතසමාති=භයං, උගම් එව භයනති=උගම්භයං, කුජ්ඣ නධෙය්න කොටො, සෙවච විතතසං සරීරසං ව⁶ අභිපපමදුන-

1. සි. න දිසෙති.

3. සතා, තෙන සතිනාති.

5. සි. I & IV භායනති

2. සතා යදිපි රූපාදයොපි.

4. සතා න දිසෙති.

6. ංතා, කායසං ව.

පවෙතිවුපාදනෙන් දලිත, ආයාසනවේශිත උපාසාගො, එන් ව
අනෙකවරා පවතිනිනි අගනනා සමවෙන¹ සතන අරේකාන්
රිනා සිස උකිපිතු අදවා අනගසසනාපාදනෙන් කොටුපායා
සසා උග්ගසිසනා දට්ටබා.

ඵථා කාමඥානං කිලෙසාභිභූතො සතෙන ඉතො ච ඵතොනා ඵතොනා ච ඉතොති ඵච මනාපියරූපාදි විසයසංඛාතෙ අත්තනි සංසාරෙත්වා යථා තහො බහිභූතො නෙකකමෙම විත්තමපි න උපපජ්ජති, ඵචං ආවට්ටෙත්වා බසසනාපාදනෙන ආවට්ටසදිසතා දට්ඨබ්බා, යථා පන ගහරක්කසොධි³ ආරක්කාරතිථං අත්තනො ගොවරභූමිගතං පුරිසං අභිකුය්‍ය ගගෙත්වා අගොචරෙ සිතමපි රක්කස මායාය ගොවරං තෙත්වා හෙරවරූපදස්සනාදිනා අවසං⁴ අත්තනො උපකාරං කාභුං අසමන්තං කත්වා අක්ඛාමිසිත්වා චණ්ණ-බල-භොග-යස-සුබෙතිපි විශොජ්ජෙනො මගන්තං අනබ්‍යසනං ආපාදෙති. ඵචං මාභුගාමොපි යොනිස්සොමනසිකාරරතිථං අවීරපුරිසං ඉත්ථි කුත්තභූතෙහි අත්තනො භාව⁵භාවට්ඨොසෙහි අභිකුය්‍ය ගගෙත්වා චීරජාතියමපි අත්තනො රූපාදීහි පලොභනවසෙන ඉත්ථිමායාය අක්ඛාමිසිත්වා අවසං අත්තනො උපකාරධමෙම සීලාදයො සමපාදෙත්වා අසමන්තං කරොතොනා ඥාණචණ්ණාදීහි විශොජ්ජෙත්වා මගන්තං අනබ්‍යසනං ආපාදෙති. ඵචං මාභුගාමස්ස ගහරක්කසසදිසතා දට්ඨබ්බා, තෙන වුත්තං- ආවට්ටනති ඛො හික්ඛමෙ පඤ්චනෙනතං කාමඥානං අධිවචනං, ගහරක්කසොති ඛො හික්ඛමෙ මාභු ගාමස්සෙන අධිවචනනති.

පරිසරයෙන් බොහෝ දුරට නොනිමිසෙන, අධිවිකිනති එන්-පබ්ලිෆ්, සහ උපවාරෙන පදම. කොහො, විපසනාපසුක, නිබොණ්ඤව නොනිමිසෙන නාම. සබෙබ්බි කුසලා ධර්මා නොනිමිසෙන. ⁵ වෘත්ත. හෙතෙය:-

“පබ්බථ්‍යා පඨමං කුමාරං නිබ්බාණඤ්ච විපස්සනා,
සුඛෙති ඩුකඤ්චා ධම්මා තෙකම්මනාති පට්ඨවිථරො”ති.

ඉමෙසං පත පබ්බජ්ජාදිතං නාණනාසොනස්ස පටිලොමනො⁶ පටිසොන සද්දිසතා වෙදිතබ්බා. අට්ඨෙසෙත භි ධම්මචිතයොච⁷ තෙකඛමං, නස්ස අධිධානං පබ්බජ්ජා ච ධම්මචිතයො ච නාණනාසොනස්ස පටිසොනං⁸ චුමමති. චුත්තං හෙතං:-

“පටිසොනගාමිං නිපුණං ගමහිරං දුදුසං අණුං,
රාගරතතා න දක්ඛිනති” තමොක්කකේන ආවුහා”ති.

1. ആ. അഭിഭാവി.

5. සී. V1 & සෞ. නොයකිමි. නාම.

2. ལཱ་ ལཱ་ལྷན་པ་ལྟ་བུ་ལྟ་བུ་

6 සී. I, III & IV. පරිපලාමිතයක.

3. இ. அபிதாசனம்.

7. അന്ധ, മുതലി വിജയം.

4. සී. VI & සභා, පාස.

4. සී. VI & සෞ. හාස. 8. සෞ. නිකායසංඝායකපටිපසානං. 9. සෞ. දකුණි.

විවිසාරමහස්සාති වතුබ්බිධසමමප්පඛානවිරියස්ස, නස්ස භාමො සාදිප්පහෙදනණ්හාසොනසනතරණස්ස හතෙහි පාදෙහි වතුරභ්ග¹ නදිසොනසනතරණවායාමස්ස සදිසනා පානවායෙව. නථා නදි සොනස්ස තිරෙ සීනස්ස වකුමහො පුරිසස්ස භාමාදිං වතුබ්බිධමපි ඔසං තරිතා නස්ස පරතීරහුතෙ නිබ්බාණප්පලෙ සීනස්ස පඤ්චති වකුමි වකුමතො භගවතො සදිසනාපො, තෙන වුතනං- “වකුමා පුරිසො-පෙ-ඤ්චුදධස්සා”ති.

නවුදං ඔමමමයංසදනං: නදිසොනො විය අනුප්පබ්බිවසෙන පවතනමානො නණ්හාසොනො, තෙන වුය්නමානො පුරිසො විය අනමනග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ පරිබ්භමණ්හො නණ්හාසොනෙන වුය්න මානො සත්තො, නස්ස නත් පියරුප්පනරුප්වච්ඡුසමිං අභිනිවෙසො විය ඉමස්ස වකුඤ්ඤ අභිනිවෙසො, ස උගමි-සාවට්ට-සගගරකකසො හෙට්ඨා රහදෙ විය කොටුපායාස-පඤ්චකාමගුණ-මාතුගාමසමාකුලො පඤ්චාරමාගියසංයෝජනසමුතො, තමත්ථං යථාභූතං විදිතා නස්ස නදිසොනස්ස පරතීරෙ සීතො වකුමා පුරිසො විය සකලං සංසාර දීනවං සබ්බඤ්ච² ඤෙය්‍යධමමං යථාභූතං විදිතා නණ්හාසොනස්ස පරතීරහුතෙ නිබ්බාණප්පලෙ සීනො සමන්තවකුමු භගවා, නස්ස පුරිසස්ස තසමිං නදියා සොනෙන වුය්නමානෙ පුරිසෙ³ අනුකම්පාය රහදස්ස රහදදිනවස්ස ව ආවිකකිනං විය නණ්හාසොනෙන වුය්න මානෙ පුරිසෙ⁴ මහාකරුණාය භගවතො නණ්හාදීනං නදදිනවස්ස ව විභාවනා, නස්ස වචනං අසඤ්ඤිතා අනුසොනගාමිනො නස්ස පුරිසස්ස තසමිං රහදෙ මරණප්පතති-මරණමත්තදුක්ඛප්පතතියො විය භගවතො වචනං අසමප්පිච්ඡින්නස්ස අපාසුප්පතති සුගතියං දුක්ඛප්පතති⁵ ව, නස්ස පන වචනං සඤ්ඤිතා හතෙහි ව පාදෙහි ව වායාමකරණං විය තෙන ව වායාමෙන පරතීරං පඤ්චා සුබෙන යපිච්ඡිතධ්මානගමනං විය භගවතො වචනං සමප්පිච්ඡිතා නණ්හා දිසු ආදීනවං පසසිතා නණ්හාසොනස්ස පටිසොත⁶ පබ්බජ්ජාදි තෙකමමවසෙන විරියාරමො, ආරභ්වවිරියස්ස ව තෙතෙව විරියා රමොන නණ්හාසොනාතිකකමනං, නිබ්බාණතීරං පඤ්චා අරහත්ත ඵලසමාපතතිවසෙන යථාරුචි සුබවිහාරොති.

ගාථාසු-සභාපි දුකෙකින ජගෙය්‍ය භාමෙති කුතමග්ගාධිගමත්ථං සමප්පිපස්සනානුයොගං කරොනොතිකුමු යදි තෙසං පුබ්බභාග පටිපදා කිට්ඨින කසිරෙන සමපජ්ජති, න සුබෙන චිචිං ඔහරති, පුබ්බභාගභාවනාය කිලෙසානං බලවභාවතො ඉන්ද්‍රියානං වා අතීකක භාවතො නථා සති සභාපි දුකෙකින ජගෙය්‍ය භාමෙ-පඨමස්කිංතෙන විකම්මෙනෙනො නතියමග්ගෙන සමුච්ඡිද්දනොති කිලෙසකාමෙ පජ ගෙය්‍ය, එතෙන දුක්ඛාපටිපදෙ කුතමග්ගෙ දස්සෙති, **සොගතෙකමම**

1. ස්‍යා, වතුරභ්ගිය. 3. ස්‍යා, වුය්නමානපුරිසස්ස. 5. සි I & IV, දුක්ඛප්පතති.
2. සි. I & IV, සබ්බමපි. 4. ස්‍යා, වුය්නමානසත්තස්ස. 6. සි. III & VI, පටිසොතං.

ආයති¹ පඤ්ඤානොති අනාගාමිහං අරහත්තං ඉච්ඡන්තො ආකඛිමානො. අයං හෙත්ථ අධිපපායො: යදිපි එතරති කිචේන්ත කසිරෙන ඤානපුරිමමග්ගෙ අධිගච්ඡාමි, ඉමං පතීමං ව තිස්සාය උපරි අරහත්තං අධිගන්වා කතකිචේවා පතීනසබ්බදුක්ඛො හවිස්සාමිති **සහාපි දුක්ඛෙන** ඤානාදීති කාමෙ පජගෙය්‍යාති. අපවා: යො කාම විතක්කඛලුලො පුග්ගලො කල්‍යාණමිත්තස්ස වසෙන පබ්බජ්‍යං සීලවිසොධනං ඤානාදීනං පුබ්බහාගපටිපත්තිං වා පටිපජ්ජන්තො කිචේන්ත කසිරෙන අයසුමුඛො රුද්ධමානො හං විතක්කං විකිලෙහති. හං සක්ඛාය වුත්තං- “සහාපි දුක්ඛෙන ජගෙය්‍ය කාමෙ”ති. සො හි කිචේන්තාපි කාමෙ පජගන්තො ඤානං තිබ්බවෙත්තං හං ඤානං පාදහං කත්වා විපස්සන්තො අනුක්කමෙන අරහත්තෙ පතියිගෙය්‍ය. තෙන වුත්තං- “යොගකෙමිං ආයති¹ පඤ්ඤානො”ති. **සමමස ජානොති** විපස්සනාසතිතාය මග්ගපඤ්ඤාය සමමදෙව පජාතන්තො, සුචිත්තනවිනේනාති තස්ස අරියමග්ගාධිගමස්ස අනන්තරං ඵලවිමුත්තියා සුච්ඡි විමුත්තවිනේනා, **චිත්තනිසා ඵසසෙ තත්ථ තත්ථාති** තස්මිං තස්මිං මග්ගඵලාධිගමනකාලෙ විමුත්තං තිබ්බාණං ඵසසෙ² චූසෙය්‍ය පාපුණේය්‍ය අධිගචේය්‍ය සච්ඡිකරේය්‍ය උපයොගත්ථෙ හි “විමුත්තියා”ති ඉදං සාමචිතං. විමුත්තියා වා ආරම්භණතුතාය “තත්ථ තත්ථ” කංතං ඵලසමාපත්තිකාලෙ අත්තනො ඵලවිත්තං³ ඵසසෙ චූසෙය්‍ය පාපුණේය්‍ය, තිබ්බාණොගධාය ඵලසමාපත්තියා විහරේය්‍යාති අත්ථා. **ස වෙදගුති** සො වෙදසංඛිතොනෙ මග්ගඤ්ඤෙන වතුන්තං සච්චානං ගතත්තා පටිවිඤ්ඤානා වෙදගු. **ලොකනගුති** බ්‍රහ්මලොකස්ස පරියන්තං ගතො. සෙසං සුචිඤ්ඤායමෙව.

දසමස්සනං.

4. 1. 11.

එකාදසමෙ-වරනොති ගච්ඡන්තස්ස, වඛකමන්තස්ස වා. **උපපජ්ජති කාමවිනේකො** වාති වජ්ඣකාමෙසු අවිතරුගතාය තාදිසෙ පච්චයෙ කාමපටිසංයුතො වා විතකෙකා උපපජ්ජති¹ වෙ යදි උපපජ්ජති. **බ්‍යාපාදවිනේකො වා විහිංසාවිනේකො** වාති ආසාතනීම්මත්තබ්‍යාපාද පටිසංයුතො වා විතකෙකා, ලෙඬුදණ්ඩාදීති පරවිගෙහනවසෙන විහිංසා² පටිසංයුතො වා විතකෙකා උපපජ්ජති වෙති සමුක්ඛො. **අධිවාසෙති**ති හං යථා වුත්තං කාමවිතක්කාදිං යථා පච්චයං අත්තනො විත්තෙ උපපන්නං ඉති පායං විතකෙකා පාපකො, ඉතිපි අකුසලො, ඉතිපි සාවජේජා, සො ව බො අත්තව්‍යාබාධායපි සංවත්තනීති ආදිනා නයෙන පච්චවෙකිණිය අහාවතො අධිවාසෙති, අත්තනො විත්තං අරුපෙත්ථා වාසෙති³ වෙ, අධිවාසෙන්නො යෙව ව **නිසංජ්ඣති**:

1. ස්‍යා, ආයතිං. 3. සි & ස්‍යා, මග්ගඵලවිත්තං. 5. සි, III, VI & ස්‍යා, මිතිංසාය.

2. සි, තාදිසෙති. 4. ස්‍යා, තාදිසෙති.

6. සි & ස්‍යා, අධිවාසෙති.

තදඛ්‍යාදිපසභානවසෙන නප්පටිනියාජති, තතො එව න විනොදෙති : අත්තනො විත්තස්සන්තානතො න නුදති න නිහරති, තථා අවිනොද නතො න බ්‍යන්තිකගේති: න විගතත්තං කරෙති, ආතාපි පභිතත්තො යථා තෙසං අනෙතාපි නාවසියාති-අත්තමසො භවිගමත්තමපි එවං කරෙති, අයං පන තථා න කරෙතීති අත්තො. තථාභුතොව¹ න අනභාවං ගමෙති: අනු අනු අභාවං න ගමෙති. “නප්පජහති වෙ න විනොදෙති වෙ”ති ආදිනා වෙ සද්දං යොජෙතා අත්තො වෙදිතබ්බො. වරනති වරනො. එවං භුතොති එවං කාමවිතකකාදිපාපවිතකකාති සමඛිභුතො. අනානාපි අනොත්තපපීති කිලෙසානං ආතාපනස්ස² විරියස්ස අභාවෙන අනාතාපි, පාපුත්‍රාස-ආතාපන-පරිතාපනලකක ණස්ස ඔත්තපසස්ස අභාවෙන අනොත්තපපී. සනනං සමිනනති සබ්බකාලං නිරන්තරං.³ ඤාසිනො ගීනවිටිසොති කුසලෙහි ධම්මෙහි පරිහාසිතො අකුසලපකෙඛ කුච්ඡිතං සිද්ධතො කොසල්පසමන්තා ගමෙන ව කුසිතො, සමමප්පඛානවිරියාභාවෙන ගීනවිරියො විරිය විරිගිතොති වුවවති: කපීයති. සිතස්සාති ගමනං උපච්ඡිදිතො තිථිතො. සයනගුරියාපථස්ස විසෙසතො කොසල්පසකිකත්තා යථා තංසමඛිනො විතකකා සමභවනති, තං දස්සෙත්තුං-“ජාගරස්සා”ති වුත්තං.

සුක්කපකෙඛ-නසෙව ගිකු නාධිවාසෙතිති ආරඬවිරියස්සාපි විහරතො අනාදිමති සංසාරෙ විරකාලං භාවිතෙන තථාරූපපවචය සමායොගෙන සතිසමෙමාසෙන වා කාමවිතකකාදි උප්පජති වෙ, තං ගිකු අත්තනො විත්තං ආරොපෙතො නාධිවාසෙති වෙ, අභ්‍යන්තරෙ න වාසෙති⁴ වෙති අත්තො. අනධිවාසෙන්නො කිං කරෙති? පජහති: ඡබෙසති. කිං කවචරං විය පිටකෙන? න හි, අපි ව බො තං විනොදෙති: නුදති නිහරති. කිං බලිවද්දං⁵ විය පතොදෙන? න හි, අපි ව බො⁶. තං බ්‍යන්තිකගේති: විගතත්තං කරෙති, යථා තෙසං අනෙතාපි නාවසියාති-අත්තමසො භවිගමත්තමපි, තථා තෙ කරෙති. කථං පන තෙ තථා කරෙති? අනභාවං ගමෙති: අනු අනු අභාවං ගමෙති, විකම්භනපසභානෙන යථා සුඛං විකම්භනා භොනති, තථා තෙ කරෙතීති වුත්තං භොති.

එවමභුතොති ආදිසු එවං කාමවිතකකාදීනං අනධිවාසෙන සුචිසුඬාසයො සමානො භාය ව ආසයසමපත්තියා තනනිමිත්තාය ව පයොගසමපත්තියා පරිසුඬාසිලො ඉඤ්ඤියෙසු ගුත්තවාදො භොජනෙ මත්තඤ්ඤා සතිසමපජ්ඤෙඤාන සමන්තාගතො ජාගරියං අනුයුත්තො තදඛ්‍යාදිවසෙන කිලෙසානං ආතාපනලකකණෙන විරියෙන සමන්තා ගතත්තා ආනාපි, සබ්බස්සො පාපුත්‍රාසෙන සමන්තාගතත්තා ඔත්තපපී, සනනං: රත්තිඤ්චං සමිනං: නිරන්තරං සමප්පිපස්සනාභාවනානු

1. සී. III & IV. යථාභුතො පන. 3. ස්‍යා, නිවචං. 5. සී. I. IV & ස්‍යා, බලිබද්ධං.

2. සී. I & IV. ආතාපනකරස්ස. 4. ස්‍යා, වා න වාසෙති. 6. ස්‍යා, අථ බො.

ගොගවසෙන වතුබ්බිධසමමප්පට්ඨානසිඬ්ඨයා ආරද්ධවිජිතො පභිනනෙනා : නිබ්බාණං පති පෙසිතවිනොනාති නාපියතිති අපේඛා. සෙසං වුත්ත නයමෙව.

ගථාසු-ගෙහනිසිඬ්ඨනාති එත්-ගෙහවාසිති අපරිච්චන්තනතා ගෙහ වාසිනං සභාවන්තා ගෙහධම්මන්තා වා ගෙහං වුච්චති ව්‍යුත්තාමො. අථවා : ගෙහපට්ඨිඛාභාවතො නිලෙසනාමානං නිවාසට්ඨානභාවතො නං ව්‍යුත්තන්තා වා කාමවිතක්කාදි ගෙහනිසිඬ්ඨතං නාම.

කුමමග්ගං පටිපනෙනාති යසමා අරියමග්ගස්ස උපපථභාවතො අභිජ්ඣාදයො නදෙකට්ඨධම්මා ව කුමමග්ගො, නසමා කාමවිතක්කාදි බහුලො පුග්ගලො කුමමග්ගං පටිපනෙනා නාම. මොහනෙතොසොසු මුවජිනොති මොහසංවත්තනියෙසු රූපාදිසු මුවජිනො සමමනෙනා අපේඛාපනෙනා. සමේඛාධිනාති අරියමග්ගස්සණං, පුමස්සනාති පුසිතුං පනතුං. සො නාදිසො මිච්ඡාසංකප්පගොවරො න කදචි නං පාපුණාතිති අපේඛා.

විනක්කං සමසිඬ්ඨානාති යථාචුත්තං මිච්ඡාවිතක්කං පටිසංඛාන භාවනාබලෙති වූපසමෙත්වා. විනක්කපසමෙ රතොති නවන්තමි මහාවිතක්කානං අච්චන්තවූපසමභූතෙ අරහත්තෙ නිබ්බාණෙ එව වා අජ්ඣාසයෙන රතො අභිරතො. භබ්බො සො නාදිසොති සො යථාචුත්තො සමමා පටිපජ්ජමානො පුග්ගලො පුබ්බභාගෙ සමථ විපස්සනාබලෙන සබ්බවිතක්කෙ යථාරහං නාදඛිනාදිවසෙන වූප සමෙත්වා සීතො විපස්සනං උස්සක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්ත මග්ගස්සණසංඛාතං නිබ්බාණසංඛාතාදිව අනුත්තරං සමේඛාධිං පුමස්සං අධිගන්තුං භබ්බො සමපේඛාති.

එකාදසමස්සන්තං.

4. 1. 12.

වාදසමෙ- සමපනනසීලාති එත්- තිවිධං සමපන්නං : පරිපුණ්ණ- සමබ්ඪි-මධුරවසෙන. තෙසු :-

“සමපන්නං සාලිකෙදාරං සුවා භුක්ඤ්ජාති කොසිග,
පටිවෙදෙමි තෙ බ්‍රහ්ම න තෙ වාරෙතුමුස්සගෙ”ති

එත් පරිපුණ්ණත්වො සමපන්නසද්දො. ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො ගොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො සමපනෙනා සමන්නාගතො”ති එත් සමබ්ඪිභාවත්වො සමපන්නසද්දො. “ඉමිස්සා භනෙත මහාපඨවියා ගෙට්ඨිමං තලං සමපන්නං සෙය්‍යථාපි මුද්දමධුං අතීලකං එවමස්සාද”නාති එත් මධුරත්වො සමපන්නසද්දො. ඉධ පන පරිපුණ්ණත්වෙපි සමබ්ඪිභාවෙපි වට්ටති. නසමා-“සමපන්නසීලා”ති පරිපුණ්ණසීලා හුත්වා සීලසමබ්ධිනො හුත්වාතිපි එවමෙත් අත්වො

වෙදිනබෙබො, තත්- “පරිපුණ්ණසීලා”¹ නි ඉමිනා² අපේන බෙත්ත දෙසවිගමෙන බෙත්තපාරිසුරි විශ පුරිපුණ්ණං නාම හොති, තෙන චුත්තං-බෙත්තදෙසවිගමෙන බෙත්තපාරිසුරි විශ සීලදෙසවිගමෙන සීලපාරිසුරි චුත්තාති. සීලසමඛිතොති ඉමිනා පතපේන සීලෙන සමඛිතිභූතා සමොධානගතා සමන්තාගතා හුත්වා විහරාති චුත්තං හොති, තත්-වීති කාරණෙහි සමපන්නසීලනා හොති: සීල විපතතියා ආදිනවදංසුනෙන, සීලසමපතතියා ආනිසංසදංසුනෙන ව. තදුභයමපි විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තනශෙන³ වෙදිනබෙබො, තත්- “සමපන්නසීලා”⁴ නි එත්තාවතා කිර භගවා වතුපාරිසුද්ධිසීලං උද්දිසිත්වා “පාතිමොකක සංවරසංවුත්තා”⁵ නි ඉමිනා ජෙට්ඨකසීලං දංසෙසිති ආදිනා එත්ථ යං වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා චුත්තමෙව.

කිමසං උත්තරිං කරණීයනති එවං සමපන්නසීලානං විහරනං. තුමහාකං කිනති සියා උත්තරිං කාතබ්බං පටිපජ්ජතබ්බනති වෙති අපේනා. එවං-“සමපන්නසීලා භික්ඛවෙ විහරා”⁶ නි ආදිනා සමපාදනු පායෙන සද්ධිං සීලසමපදාය භික්ඛු නියොජෙනො අනෙකපුග්ගලා ධිට්ඨානං කත්වා දෙසනං ආරභිත්වා ඉදනි යසමා එකපුග්ගලාධිට්ඨාන වසෙන පවතතිත්වාපි භගවතො දෙසනා අනෙකපුග්ගලාධිට්ඨානාව හොති- සබ්බසාධාරණත්තා, තසමා තං එකපුග්ගලාධිට්ඨානවසෙන දංසෙන්නො-“වරතො වෙපි භික්ඛවෙ භික්ඛුනො”⁷ නි ආදිත්ථ.

තත්- අභිජ්ඣායති එතායාති=අභිජ්ඣා, පරහණොභිජ්ඣායන ලක්කණස්ස ලොභස්සෙතං අධිවචනං. බ්‍යාපජ්ජති පුති භවති විතතං එතෙතාති=බ්‍යාපාදෙ, “අතත්ථං මෙ අවරී”⁸ නි ආදිනසප්පවත්තස්ස එකුතවිසති ආසාතවජ්ඣවිසයස්ස දෙසස්සෙතං අධිවචනං. උභින්නමපි:- “තත්ථ භාතමො කාමච්ඡ්ඤෙ? යො කාමෙසු කාමච්ඡ්ඤෙ, කාමසිනෙහො, කාමපිපාසා, කාමපරිලාහො, කාමමුච්ඡා, කාමජෙක්ඛාසාන”⁹ නති; තථා- “ලොහො, ලුබ්භනා, ලුබ්භිතත්තං, සාරගො, සාරජ්ජනා, සාරජ්ජත්තං, අභිජ්ඣා, ලොහො අකුසලමුල”¹⁰ නති ආදිනා; “දෙසො, දුස්සනා, දුස්සි තත්තං, බ්‍යාපතති, බ්‍යාපජ්ජනා, බ්‍යාපජ්ජත්තං, විරෙධො, පටිවිරෙධො, වණ්ඤිකකං, අසුරෙපො, අනත්තමනතා, විත්තස්සා”¹¹ නි ආදිනා ව විත්ථාරෙ වෙදිනබෙබො. මිගනො හොතිති අයඤ්ච අභිජ්ඣා අයඤ්ච බ්‍යාපාදෙ විගතො හොති අපගතො, පභිනො හොතිති අපේනා. එත්තාවතා කාමච්ඡ්ඤනීවරණස්ස ව බ්‍යාපාදනීවරණස්ස ව පහානං දංසිතං හොති.

පීනමිද්ධනති පීනඤ්චව මිද්ධඤ්ච. තෙසු:-විත්තස්ස අකමමඤ්ඤවා පීනා, ආලසියස්සෙතං අධිවචනං. වෙදනාදිනං තිණ්ණං බක්ඛානං අකමමඤ්ඤවා මිද්ධං, පටලාසික¹² භාවස්සෙතං අධිවචනං. උභින්නමපි:-

1. සී, III & VI, ඉමිනා පන. 2. සී. I, II & IV, චුත්තනශෙනෙව.

3. ස්‍යා, පටලාසිත.

“තත්ත්ව කතමං චිතං? යා විත්තස්ස අකලලතා, අකමමඤ්ඤතා, මලියතා, සලලියතා; “තත්ත්ව කතමං මිඛං? යා කායස්ස අකලලතා, අකමමඤ්ඤතා, ඔනාහො, පරියොනාහො”ති ආදිනා නයෙන විත්තාථෙ වෙදිතබ්බො.

උදාවචකුභකුචමනති උදාවචඤ්ඤවච කුභකුචඤ්ඤව. තත්ත්ව-උදාවමං නාම: විත්තස්ස උදාවනාකාථෙ. කුභකුචමං නාම: අකත කල්‍යාණස්ස කතපාපස්ස තප්පවයා විප්පවිසාථෙ. උභින්නමපි:- “තත්ත්ව කතමං උදාවමං? යං විත්තස්ස උදාවමං, අවුපසමො, වෙනසො විකෙඛපො, භන්නතතං විත්තස්සා”ති ආදිනා විත්තාථෙ. “අකතං වත මෙ කල්‍යාණං, අකතං කුසලං, අකතං භීරුතතාණං; කතං පාපං, කතං ලුඤ්ඤං, කතං කිබ්බිස”නති ආදිනා පවත්තිආකාථෙ වෙදිතබ්බො.

විචිකිච්ඡාති බුද්ධාදිසු සංසයො. තස්සා:- “සත්ථි කඛ්ඛතී, විචිකිච්ඡතී, නාතිමුච්චතී, න සමපසිද්ධතී”ති ආදිනා; “තත්ත්ව කතමා විචිකිච්ඡා? යා කඛ්ඛා, කඛ්ඛායනා, කඛ්ඛාසිතතතං, විමතී, විචිකිච්ඡා, වෙළභකං, වෙධාපථො, සංසයො, අනෙකංසගාහො,¹ ආසප්පනා, පරිසප්පනා, අපරියොගාහනා, ඡමතිතතතං විත්තස්ස, මනොවි ලෙඛො”ති ආදිනා ව² නයෙන විත්තාථෙ වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ව-අභිඤ්ඤා බ්‍යාපාද්දිනං විගමවසෙන ව පහානවසෙන ව තෙසං විකම්මනමෙව අධිපෙපනං. යං සක්ඛාය වුත්තං:- “සො අභිඤ්ඤා ලොකෙ පහාය විගතාභිඤ්ඤාන වෙහසා විහරතී, අභිඤ්ඤාය විත්තං පරිසොධෙතී; බ්‍යාපාදපද්‍යෙසං පහාය අබ්‍යාපනනවිත්තො විහරතී, බ්‍යාපාදපද්‍යෙසා විත්තං පරිසොධෙතී; ජිනමිඬං පහාය විගතජිනමිඬො විහරතී-ආලොකසඤ්ඤාදී සහො සමපජානො, ජින-මිඬා විත්තං පරිසොධෙතී; උදාවමං-කුභකුචමං පහාය අනුදාතො විහරතී- අඤ්ඤාතං වූපසනනවිත්තො, උදාවචකුභකුචමා විත්තං පරිසොධෙතී; විචිකිච්ඡං පහාය කිණ්ණවිචිකිච්ඡො විහරතී-අකාපිකපි කුසලෙසු ධමමෙසු, විචිකිච්ඡාය විත්තං පරිසොධෙතී”ති.

තත්ථ-යථා නිවරණානං පහානං ගොති නං වෙදිතබ්බං: කථංඤි තෙසං පහානං ගොති? කාමච්ඡද්දස්ස තාව අසුභනිමිත්තෙ යොනිසොමනසිකාරෙන පහානං ගොති. සුභනිමිත්තෙ අයොනිසො මනසිකාරෙනස්ස උප්පත්ති.³ තෙනාහ භගවා:- “අපි භික්ඛවෙ සුභනිමිත්තං, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබ්‍රුජිකාථෙ අයමාහාථෙ අනුප්පනස්ස වා කාමච්ඡද්දස්ස උප්පාද්දය උප්පනස්ස වා කාමච්ඡද්දස්ස භියොභාවාය වෙපුලායා”ති. එවං සුභනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසි කාරෙන උප්පජ්ජනකස්ස කාමච්ඡද්දස්ස තප්පවිපක්ඛතො අසුභ නිමිත්තෙ යොනිසොමනසිකාරෙන පහානං ගොති. තත්ථ-“අසුභ නිමිත්තං” නාම: අසුභමපි, අසුභාරමමණමපි. “යොනිසොමනසිකාරෙ

1. ස්‍යා, අනෙකකගාහො. 2. සි. III & V. ආදිනා.

3. ස්‍යා, මනසිකාරෙන උප්පජ්ජති.

නාම : උපායමනසිකාරේ පථමනසිකාරේ, අතිවෛ අතිවචනති වා දුකෙඛ දුකකනති වා අනන්තති අනන්තාති වා අසුභෙ අසුභනති වා මිත්තිකාරේ. තං තත්ථ ඛහුලං පච්චත්තයතො කාමච්ඡද්දෙ පභීයති. තෙනාහ භගවා :- “අපී භික්ඛවෙ අසුභතිමිත්තං, තත්ථ යොනිසො මනසිකාරඛහුලිකාරේ අයමාහාරේ අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡද්දස්ස අනුප්පාදය උප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡද්දස්ස පහානායා”ති.

අපිව- ඡ ධම්මා කාමච්ඡද්දස්ස පහානාය සංවත්තනති : අසුභතිමිත්තස්ස උග්ගහො, අසුභභාවනානුයොගො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තවාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. දසවිධං හි අසුභතිමිත්තං උග්ගණන්තස්සපි කාමච්ඡද්දෙ පභීයති, භාවෙනත්තස්සපි කාමච්ඡද්දෙ පභීයති, ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතවාරස්සපි, වතුන්තං පඤ්චන්තං ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිවිත්වා යාපනසීලනාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤතොපි. තෙන චුත්තං :-

“මත්තාරේ පඤ්ච ආලොපෙ අභුක්වා උදකං පිවෙ,

අලං ථාසුචිහාරය පතිත්තත්තස්ස භික්ඛුනො”ති.

අසුභභවමිත්තතිස්සදෙවර සද්දෙසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනත්තස්සපි කාමච්ඡද්දෙ පභීයති. ණාන-නිසජ්ජාදිසු දසඅසුභතිසසිහ සජ්ජාය කථායපි පභීයති. තෙන චුත්තං- “ඡ ධම්මා කාමච්ඡද්දස්ස පහානාය සංවත්තනති”ති.

පටිසනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරේත බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදෙ හොති. තත්ථ-පටිසම්පි පටිසනිමිත්තං, පටිසාරම්භෙම්පි පටිසනිමිත්තං. අයොනිසො¹ මනසිකාරේ සබ්බත්ථ ඵකලකඛණො ඵව. තං තස්මිං² නිමිත්තෙ ඛහුලං පච්චත්තයතො බ්‍යාපාදෙ උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා :- “අපී භික්ඛවෙ පටිසනිමිත්තං, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාර ඛහුලිකාරේ අයමාහාරේ අනුප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදය, උප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස භීයොභාවාය වෙජුල්ලායා”ති. මෙත්තාය පන වෙතොවිමුත්තියා යොනිසොමනසිකාරේතස්ස පහානං හොති. තත්ථ-මෙත්තාති චුත්තෙ අප්පණ්ණපි උපවාදෙපි වට්ටති, වෙතොවිමුත්ති පන අප්පණ්ණව. යොනිසොමනසිකාරේ චුත්තලකඛණොව. තං තත්ථ ඛහුලං පච්චත්තයතො බ්‍යාපාදෙ පභීයති. තෙනාහ භගවා :- “අපී භික්ඛවෙ මෙත්තාවෙතොවිමුත්තී, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරඛහුලිකාරේ අයමාහාරේ අනුප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස අනුප්පාදය උප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස පහානායා”ති.

අපිව- ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය සංවත්තනති : මෙත්තාතිමිත්තස්ස උග්ගහො, මෙත්තාභාවනා, කම්මස්සකභාපච්චවෙකඛණා,³ පටිසංඛිඤ්ඤා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. ඔදිස්සනානො

1. සි. III. VI & සෘ. තත්ථ අයොනිසො. 2. ස. ඵවං තස්මිං.

3. සි. I, II & IV. කම්මස්සකතා.

දිස්සක-දිසාථරණානං හි අඤ්ඤාභරවසෙන මෙතනං උග්ගණනනාස්සපි
 බ්‍යාපාදො පභියති. ඔධිසො-අනොධිසො-දිසාථරණවසෙන මෙතනං
 භාවෙනාස්සපි බ්‍යාපාදො පභියති. “ඤං එතස්ස කුද්ධො කිං කරිස්සසි,
 කිමස්ස සීලාදීනි විනාසෙඤ්ඤං සකඛිස්සසි, නනු ඤං අත්තනො කමෙත්ත
 ආගන්තුං අත්තනො කමෙත්තෙව ගමිස්සසි, පරස්ස කුජ්ඣනං නාම
 විනට්ඨිකඛාර-තත්තඅයසලාක-ගුපාදීනි ගගෙඤ්ඤං පරං පගරිතු
 කාමතා විය හොති. එසොපි තච්ඡුද්ධො කිං කරිස්සති, කිං නෙ සීලාදීනි
 විනාසෙඤ්ඤං සකඛිස්සති, එස අත්තනො කමෙත්ත ආගන්තුං අත්තනො
 කමෙත්තෙව ගමිස්සති. අපච්චිඡිතපගෙණ්‍යං විය පච්චාතං ඛිත්ත
 රජොමුට්ඨි විය ව එතස්සෙවෙස කොධො මන්තෙ පභියස්සති”ති
 එවං අත්තනො ව පරස්ස වාති උග්ගසෙසං කමෙස්සකතං පච්චවෙකඛ
 තොපි පච්චවෙකඛිනි¹ පරිසඛිනොති සීතස්සපි අස්සගුත්තකෙත්ථර
 සද්දිසෙ මෙත්තාභාවතාරතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනනාස්සපි බ්‍යාපාදො
 පභියති. ණත-නිසජ්ජාදිසු මෙත්තානිසීතසප්පායකථායපි පභියති.
 තෙන වුත්තං:- “ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය සංවත්තන්ති”ති.

අරති ආදිසු අයොනිසොමනසිකාරෙන චිත්තඛිද්ධස්ස උපපාදො
 හොති. “අරති” නාම: උක්කණ්ඨිතත්ත. “තඤ්ඤ” නාම: කායාලසියං.
 “විජ්ජිකා” නාම: කායචිත්තමනා. “භත්තසමමදො” නාම: භත්තමුච්ඡා
 භත්තපරිලාභො. “වෙතසො ලීතත්තං” නාම: විත්තස්ස ලීනාකාරෙ.
 ඉමෙසු අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පච්චත්තයතො චිත්තඛිද්ධං
 උපපජ්ජති. නෙත්තාහ භගවා:- “අප්පි භික්ඛවෙ අරති තඤ්ඤ විජ්ජිකා
 භත්තසමමදො වෙතසොලීතත්තං, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාර
 බහුලීකාරෙ අයමාහාරෙ අනුප්පන්නස්ස වා චිත්තඛිද්ධස්ස උපපාදය,
 උප්පන්නස්ස වා චිත්තඛිද්ධස්ස භියෙසාභාවාය වෙජුලායා”ති.

ආරම්භධාතු ආදිසු පන යොනිසොමනසිකාරෙන චිත්තඛිද්ධස්ස
 පහානං හොති. “ආරම්භධාතු” නාම පඨමාරම්භවීරියං. “නික්කමධාතු”
 නාම කොසජ්ජතො නික්කන්තවාය තතො බලවතරං. “පරක්කමධාතු”
 නාම: පරං පරං ණතං අක්කමණ්ණතො තතොපි බලවතරං. ඉමසමිං
 තීප්පභෙදෙ වීරියෙ යොනිසොමනසිකාරං බහුලං පච්චත්තයතො
 චිත්තඛිද්ධං පභියති. නෙත්තාහ භගවා:- “අප්පි භික්ඛවෙ ආරම්භධාතු,
 නික්කමධාතු, පරක්කමධාතු. තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරෙ
 අයමාහාරෙ අනුප්පන්නස්ස ච චිත්තඛිද්ධස්ස අනුප්පාදය, උප්පන්නස්ස වා
 චිත්තඛිද්ධස්ස පහානායා”ති.

අපිච- ඡ ධම්මා චිත්තඛිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්ති: අතිභොජනෙ
 තීම්භකඤ්ඤා, ඉරියාපථසමපරිවත්තනතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසි
 කාරෙ, අබ්‍යොකාසවාසො, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. ආහර
 ඝට්ඨක-අලංසාවක-තත්ථවට්ඨක-කාකමාසක-ගුත්තවම්භකභොජනං

භුඤ්ජිත්වා රතතිධාන-දිවාධානෙ නිසින්නස්ස භිසංඤ්ඛමම කුරෙතො පිනම්භං මහාහපී විශ ඔත්තරනං ආගච්ඡති. වතු-පඤ්චආලොප ඔකාසං පන ංපෙත්වා පාතියං පිටිත්වා යාපනසිලස්ස භික්ඛුනො නං න ගොති. එවං අතිභොජනෙ නිමිත්තං ගණනනස්සපි පිනම්භං පතියති. යයම් ඉරියාපථෙ පිනම්භං ඔකකමති, තතො අඤ්ඤං පරිවතෙනනනස්සපි, රතතිං වතුලොකං දීපාලොකං උකාලොකං දිවා සුරියාලොකං මනසි කුරෙන්නස්සපි අබ්බාකාසෙ වසන්නස්සපි මහාභයපඤ්චරසදිසෙ විගතපිනම්භෙ කල්‍යාණමිතෙත සෙවනනස්සපි පිනම්භං පතියති. ණන-නිසජ්ජාදිසු බුහුබහිස්සිතසප්පායකථායපි පතියති. තෙන වුත්තං:-“ඡ ධම්මා පිනම්භස්ස පහානාය සංවත්තනති”ති.

වෙනසො අවුපසමෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන උභවචතුකකුචවස්ස උප්පාදෙ ගොති. අවුපසමො නාම : අවුපසන්තාකාරෙ, අත්තො නං උභවචතුකකුචමෙව. තත් අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්ත යතො උභවචතුකකුචං උප්පජ්ජති. තෙනාහ:- “අපී භික්ඛවෙ වෙනසො අවුපසමො, තත් අයොනිසොමනසිකාරබහුලිකාරෙ අයමා භාරෙ අනුප්පන්නස්ස වා උභවචතුකකුචවස්ස උප්පාදය උප්පන්නස්ස වා උභවචතුකකුචවස්ස භියොභාවාය වෙපුලායා”ති. සමාධිසංඝිතො පන වෙනසො වුපසමෙ යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං ගොති. තෙනාහ:- අපී භික්ඛවෙ වෙනසො වුපසමො, තත් යොනිසොමනසි කාරබහුලිකාරෙ අයමාභාරෙ අනුප්පන්නස්ස වා උභවචතුකකුචවස්ස අනුප්පාදය උප්පන්නස්ස වා උභවචතුකකුචවස්ස පහානායාති.

අපිච- ඡ ධම්මා උභවචතුකකුචවස්ස පහානාය සංවත්තනති : බහුසුත්තා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤතා, වුභසෙවිතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. බාහුසලෙවනාපි භි එකං වා වෙ වා තයො වා වත්තාරෙ වා පඤ්ච වා නිකායෙ පාලිවසෙන ව අත්වසෙන ව උග්ගණනනස්සපි උභවචතුකකුචං පතියති, කප්පියාකප්පියපරි පුච්ඡාබහුලස්සපි, විනයපඤ්ඤානතියං විණ්ණවසිත්තාය පකතඤ්ඤතොපි, වුඤ්ඤ මහලුකෙ ථෙරෙ උපසංඝමන්නස්සපි, උපාලිපඤ්චරසදිසෙ විනයධරෙ කල්‍යාණමිතෙත සෙවනනස්සපි උභවචතුකකුචං පතියති. ණන-නිසජ්ජාදිසු කප්පියාකප්පියනිසිතසප්පායකථායපි පතියති. තෙන වුත්තං:-“ඡ ධම්මා උභවචතුකකුචවස්ස පහානාය සංවත්තනති”ති.

විචිකිච්ජාදානියෙසු ධම්මෙසු අයොනිසොමනසිකාරෙන විචිකිච්ජාය උප්පාදෙ ගොති. විචිකිච්ජාදානියා ධම්මා නාම : පුනප්පුනං විචිකිච්ජාය කාරණතො විචිකිච්ජාව. තත් අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්ත යතො විචිකිච්ජා උප්පජ්ජති. තෙනාහ:- “අපී භික්ඛවෙ විචිකිච්ජා ණතියා ධම්මා, තත් අයොනිසොමනසිකාරබහුලිකාරෙ අයමාභාරෙ අනුප්පන්නාය වා විචිකිච්ජාය උප්පාදය උප්පන්නාය වා විචිකිච්ජාය භියොභාවාය වෙපුලායා”ති.

කුසලාදිධම්මෙසු පන යොනිසොමනසිකාරොන විවිකිච්ඡාය පහානං හොති. තෙනාහ:-“අපි තිකිකවෙ කුසලාකුසලා ධම්මා, සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා, සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බා ධම්මා, තීනපජ්ඣිතා ධම්මා, කණ්ණ සුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා. තස් යොනිසොමනසිකාරබ්බුලිකාරො අය මාහාරො අනුප්පන්නාය වා විවිකිච්ඡාය අනුප්පාදය, උප්පන්නාය වා විවිකිච්ඡාය පහානායා”ති.

අපි ව-ජ ධම්මා විවිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තනති: බ්‍රහ්මස්සුත්තා, පරිපුච්ඡකතා, විතයෙ පකතය්‍යඤ්ඤාතා, අධිමොක්ඛබ්බුලතා, කල්‍යාණ මිත්තතා, සප්පායකථාති. බාහුසච්චවසෙනපි¹ එතං වා-පෙ-පඤ්ච වා තිකායෙ පාළිවසෙන ව අත්ථවසෙන ව උග්ගණන්තායාපි විවිකිච්ඡා පඨියති. තිණ්ණ රතනාති ආරබ්භ කුසලාදිහෙදෙසු ව² ධම්මෙසු පරිපුච්ඡා බ්බුලයාපි, විතයෙ විණ්ණවසිභාවයාපි, තිසු රතනෙසු ඔකප්පතීයසද්ධා සබ්බාන අධිමොක්ඛබ්බුලයාපි, සද්ධාධිමුත්තෙ **විකල්පකර**සදිසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවත්තායාපි විවිකිච්ඡා පඨියති. ණානතිසර්පාදිසු තිණ්ණං රතනානං ගුණතිසයිහසප්පායකථායපි පඨියති. තෙන වුත්තං-“ජ ධම්මා විවිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තනති”ති.

එත්ථ ව-යථාචුත්තෙති තෙති තෙති³ ධම්මෙති විකල්පකරවසෙන පඨිනානං ඉමෙසං නිවරණානං කාමච්ඡන්දනිවරණයා තාව අරහත්ත මග්ගෙන අවචන්තප්පහානං හොති. තථා චිත්ථිච්ඡන්දනිවරණයා උච්චවනිවරණයා ව. බ්‍රහ්මාදනිවරණයා පන කුසලාදිනිවරණයා ව අනාගාමි මග්ගෙන, විවිකිච්ඡානිවරණයා සොවාපත්තිමග්ගෙන අවචන්තප්පහානං හොති. තස්මා තෙසං තථා පහානාය උපකාරධම්මෙ දසෙය්‍යං-“ආරඬං හොති විරිය”නති ආදි ආරඬං. ඉදමෙව වා යථාචුත්තං අතීර්කාදීනං නිවරණානං පහානං. යස්මා⁴ තීනවිරියවාය කුසිතෙන අනුපට්ඨිත සතිතාය මුච්ඡස්සතිනා අප්පටිප්පය්‍යද්ධර්මවාය සාරද්ධිකායෙන අසමා නිත්තාය විකල්පකරවත්තෙන න කදවිපි තෙ සක්කා නිබ්බත්තෙය්‍යං-පගෙව ඉතරං. තස්මා යථාපටිපන්නයා සො අතීර්කාදීනං විගමො පහානං සමභවති, තං දසෙය්‍යං-“ආරඬං හොති විරිය”නති ආදි ආරඬං.

තස්සන්තො: තෙසං නිවරණානං පහානාය සබ්බෙසමපි ව සසිතිලෙස ධම්මානං සමුච්ඡන්දනන්තාය **විජිහං ආරඬං හොති**-පගගතිනං අසිපි ලප්පත්තනති වුත්තං හොති. ආරඬාත්තා එව ව අන්තර් සබ්බෙකාවස්ස අනාපජ්ජනතො අසලලිතං.

උපට්ඨිතා සති අපමමුච්ඡාති න කෙවලඤ්ච විරියමෙව සතිපි ආරම්භොතිමුඛනාවෙන උපට්ඨිතා හොති, තථා උපට්ඨිතත්තා එව ව විරකත-විරහාසිත්තානං සරණසමන්තාය අපමමුච්ඡා.

1. බාහුසච්චතාපිති-මණෙරථසුරණි. 2. ස්‍යා ත දිස්සති. 3. සි I II & V. තස්මා

සංස්කෘතියෙහි කායවිතතදර්ශනප්‍රකාශන නායොපියා ප්‍රකාශන
හෙයි. තත්-සමා නාමකායෙ ප්‍රකාශන රූපකායෙහි ප්‍රකාශනයෙව
හෙයි. තසම නාමකායෙ රූපකායෙහි අවිසේසෙත්වා “ප්‍රකාශන
කායෙ”ති වුත්තං. අසාරද්‍රව්‍යෙහි සො ව ප්‍රකාශනයා එව අසාරද්‍රව්‍ය,
විතතදර්ශනෙහි වුත්තං හෙයි.

සමාගිතං විතං එකගතනි විතං පියා සමමා ආතිතං සුචු
ස්පිතං අපිතං විය හෙති, සමාගිතතතා එව ව එකගතං අවලං
නිප්පදනං නිරික්ෂන්තනි. එතතාවතා ක්‍රියාමයනානං පුබ්බභාගපටිපද
කපිතා. තෙනෙවාහ :- “වරපි වෙ¹තිකකිවෙ තිකක්ඛු එවංභුතො ආනාපි
ඔත්තපි²” සතභං සමිතං ආරභවිරියො පතිතතෙතාති වුවවති”ති.
තසස්සෙවා හෙධිං වුත්තො එව.

ගාථාසු-සතං වරෙති යතමානො වරෙය්‍ය. වකිමනාදිවසෙන
ගමනං කප්පෙනොපි :- “අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං
ධම්මානං අනුප්පාද්‍ය ඡන්දං ජනෙති වායමති”ති ආදිනා නයෙන
වුත්තසමප්පධානවිරියවසෙන යතනො සට්ඨෙනො වායමිනො
යථා අකුසලා ධම්මා පභීයනති, කුසලා ධම්මා භාවතා පාරිසුරිං ගව්ජනති,
එවං ගමනං කප්පය්‍යාති අත්ථො. එසනෙයො සෙසෙසුපි. කෙවි පන
“යත”නති එතස්ස සංයතොති අත්ථො වදන්ති. නිවේදනි තිවේදය්‍ය ථානං
කප්පය්‍ය. අවේජනි තිසිදෙය්‍ය. සසෙති නිපජ්ජෙය්‍ය. සනමෙනං
පසාරසෙති එතං පසාරෙතබ්බං හත්ථපාදිදං යතං යතමානො
යථා වුත්තවිරියසමඛන්දෙව සුත්වා පසාරෙය්‍ය, සබ්බත්ථ පමාදං විජ්
ගෙය්‍යාති අධිප්පායො. ඉද්දති යථා පටිපජ්ජනො යතං යතමානො
නාම හෙති, තං පටිපදං දස්සෙතුං- “උඛ”නති ආදි වුත්තං.

තත්-උඛනති උපරි. නිරික්ෂනි තිරියනො, පුරුෂිමදිසාදිවසෙන
සමන්තතො දිසාභාගෙසුති අත්ථො. අසාමිනනති හෙධිං. ආවතා
ජගෙනා ගතීති යතනකා සත්තසංකාරහෙදස්ස ලොකස්ස පවතති,
තත් සබ්බත්ථාති අත්ථො. එතතාවතා අතවසෙසනො සමමසනස්සෙය්‍ය
විසයං සංගහෙත්වා දස්සෙති. සමවෙක්ඛිනාති සමමා හෙතුනා නයෙන
අවෙක්ඛිතා, අතිව්වාදිවසෙන විපස්සකොති වුත්තං හෙයි. ධම්මානනති
සත්තසුඤ්ඤානං. ඛණ්ඩානනති රූපාදීනං පඤ්චනං ඛණ්ඩානං. උද
සබ්බසනති උදයඤ්ච වයඤ්ච. ඉදං වුත්තං හෙයි: උපරි තිරියං
අධොති තිසංගහෙ සබ්බසමිං ලොකෙ අතීතාදිහෙදභින්නානං පඤ්ච
පාදනකකිකිසංකිතානං සබ්බසං රූපාරූපධම්මානං අතිව්වාදි
සමමසනාධිගමෙන³ උදයබ්බයඤ්ඤානෙ පඤ්චවිසතියා ආකාරෙති
උදයං පඤ්චවිසතියා ආකාරෙති වයඤ්ච සමවෙක්ඛිතා සමනුපසංසිතා
භවෙය්‍යාති.

වෙනෙසමප්පසාමි නම් විත්තසංකීලෙසානං අවිචන්තවුපසමනතො වෙනෙසමප්පසාමිනාසං අරියමග්ගසං අනුච්ඡිකපටිපදං සදුණදස්සන විසුද්ධිං. **සිකම්මාන** නම් පටිපජ්ජමානං භාවෙනාං සදුණපරමපරං නිබ්බතෙනානං. සදුණි සබ්බසාලං, රත්තිසෙවුව දිවා ව. සනනති වතුසමප්පසෙදන සමනතාගතාය සතියා සන්තොකාරිං. **සනනං පති නතෙතාති** සබ්බසාලං පතිනතෙතා නිබ්බාණං පතිපෙසිනතෙතාති නපාමිධං. **හිතමු** බුද්ධාදයො අරියා ආහු ආවිකම්මනති කපෙනති.¹ සෙසං චුත්තතයමෙව.

වාදසමස්තනං.

4. 1. 13

තෙරසමෙ-ලොකොති ලුජ්නපලුජ්නකෙන ලොකො, අත්තො පුරිමං අරියසච්චවයං, ඉධ පන දුක්ඛං අරියසච්චං වෙදිතබ්බං. සවායං සත්තලොකො සබ්බාරලොකො ඕකාසලොකොති විභාගතො සරු පහො ව හෙට්ඨා චුත්තොයෙව. අපි ව බ්බුලොකාදිවසෙන අනෙක විධො ලොකො. යථාහ :-² “ලොකොති: බ්බුලොකො, ධාතුලොකො, ආයතනලොකො, විපතතිභවලොකො, විපතතිසමභවලොකො, සමපතති භවලොකො, සමපතතිසමභවලොකො. එකො ලොකො සබ්බ සත්තා ආහාරට්ඨිකිකා, වෙ ලොකා නාමසෙව රුපසෙව, තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා, චත්තාරෙ ලොකා චත්තාරෙ ආහාර, පසෙව ලොකා පසෙවු පාදනකම්මා, ඡ ලොකා ඡ අජ්ඣන්තිකාති ආයතනාති, සත්ත ලොකා සත්ත විසුද්ධිකම්මායො, අට්ඨ ලොකා අට්ඨ ලොකධම්මො, නව ලොකා නව සත්තාවාසා, දස ලොකා දසායතනාති, වාදස ලොකා වාදසායනාති, අට්ඨාරස ලොකා අට්ඨාරසධාතුයො”ති එවමනෙකධා විභතෙනාපි ලොකො පසෙවු උපාදනකම්මෙසු එව සම්භවං සමො සරණං ගව්ඡති. උපාදනකම්මා ව “දුක්ඛං අරියසච්චං, ජාතිපි දුක්ඛං-පෙ-සම්බිතෙන පසෙවු පාදනකම්මා දුක්ඛං”ති. තෙන චුත්තං- “අත්තො පුරිමං අරියසච්චවයං, ඉධ පන දුක්ඛං අරියසච්චං වෙදිතබ්බං”නති.

නනු ව ලුජ්නපලුජ්නකෙට්ඨා අවිසෙසෙන පසෙවු බ්බුලොකා සමභවතිති? සච්චං සමභවති. යං පන න ලුජ්නති ගතිතං, තං තථා න භොති, එකංසෙනෙව ලුජ්නති පලුජ්නති සො-ලොකොති. උපාදනකම්මෙසෙව ලොකසංඥා නිරුද්ධොති වෙදිතබ්බො. තසො **ලොකොති** දුක්ඛං අරියසච්චං එව.

යදිපි තථාගතසද්දස්ස හෙට්ඨා **නපාමනසුතො** නානාතයෙති විජාරහො අත්තො විභතෙනා, තථාපි පාලියා අත්තංවණ්ණනාමුබෙන අගමුත්ථ³ විභාවතා.

1. සී. I, II, IV & සෞ. කපෙනති.

2. සෞ. කතමො.

3. සී. I, II, V & සෞ. අගමෙත්ථ විභාවතා.

අභිසම්මුද්ධොති “අභිසංඝෙසංගො පරිසංඝෙසංගො”ති පුබ්බෙ චුත්තවිභාගෙන වා¹ අවිසෙසනො නාව ආසයානුසයවරියාධිමුක්තිආදි හෙදනො කුසලාකුසලාදිවිභාගනො වට්ටප්පමාණසණ්ඨානාදිහෙදනො විසෙසනො වා පන අයං සංසතාසයො අයං උචේද්දසයොති ආදිනා කකලලකකණ පඨවිධානු පග්ගරණලකකණ ආපොධානුති ආදිනා ව අභිවිසිට්ඨෙන සයමනුසංගෙන සමමා අවිපරිතං යො යො අන්තො යථා යථා බුද්ධිතාබ්බො, තථා තථා බුද්ධො සදුතො අත්තපච්චකො කතොති අභිසම්මුද්ධො. ලොකසමාති යථාචුත්තලොකනො. විසංසුතොති විසං සණ්ඨො, තප්පට්ඨිකානං සබ්බෙසං සංයෝජනානං සමච්ඡේද ව සමුච්ඡින්නතො තතො විපප්පත්තොති අන්තො.

ලොකසමුද්ධොති සුත්තන්තයෙන තණ්හා, අභිධම්මයෙන පන අභිසංඝාරෙහි සද්ධිං දියධ්මිකිලෙසසංගං. පභිනොති බොධිමණේ අරහත්තමග්ගසදුගෙන සමුච්ඡේදප්පහානවසෙන සවා සනං පභිනො. ලොකනිශේධොති නිබ්බාණං. සච්ඡිකතොති අත්ත පච්චකො කතො. ලොකනිශේධගාමිනිපටිපද්ධති සීලාදිබ්බන්තය සංගහො අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො. සො හි ලොකනිරෝධං නිබ්බාණං ගච්ඡති අධිගච්ඡති, තදන්තං අරියෙහි පටිපජ්ජයති වානි=ලොකනිරෝධගාමිනිපටිපද්ධති චුච්චති. එත්තාවතා තථාති අභි සම්මුද්ධො යථාවතො ගතොති=තථාගතොති අයමන්තො දසසීතො හොති. චත්තාරි හි අරියසච්චානි තථාති නාම. යථාහ :- “චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ තථාති අවිතථාති අනඤ්ඤථාති. කතමාති චත්තාරි? ඉදං දුක්ඛනති භික්ඛවෙ තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත”නති විජ්ජාරෙ.

අපි ව-තථාය ගතොති=තථාගතො, තථං ගතොති=තථාගතො. “ගතො”ති ව අවගතො අතීතො පතො පටිපත්තොති අන්තො. ඉදං චුත්තං හොති: යසමා හගවා සකලලොකං තීරණපරිඤ්ඤාය තථාය අවිපරිතාය ගතො අවගතො, තසමා ලොකො තථාගතෙන අභි සම්මුද්ධොති=තථාගතො, ලොකසමුද්ධං පහානපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අතීතොති=තථාගතො, ලොකනිරෝධං සච්ඡිකිරියාය තථාය ගතො පතොති=තථාගතො, ලොකනිරෝධගාමිනිපටිපදං තථං අවිපරිතං ගතො පටිපත්තොති ව තථාගතොති. එවං ඉමිංසා පාළියා හගවතො තථාගතොච්ඡිප්පතවසෙන අන්තො චේදිතබ්බො.

ඉති හගවා වතුසච්චාතිසම්මොධි²වසෙන අත්තනො තථාගතොචං පකාසෙත්වා ඉද්දති තත්ථ දිට්ඨාදිඅභිසම්මොධි³වසෙනපි නං දසෙසංගං :- “යං භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ. අධ්මිකාබ්බු නන්තරධ්මිකථායං පන- “වතුහි සචේට්ඨි අත්තනො බුද්ධිභාවං කපේත්වා”ති ආදි චුත්තං. නං තථාගත සද්දබුද්ධිසද්දං අන්තො නිත්තානාකරණතං⁴දසෙසංගං චුත්තං. තථා චේට්ඨි හි පාළි පචත්තොති.

තත්-දිට්ඨතාති රූපායනනං, සුභතාති සද්දායනනං, මුනිතාති පත්තා ගගෙනබ්බතො ගක්ඛායනනං රසායනනං ථොට්ඨබ්බායනනාදි. විඤ්ඤානාති සුබ්බකතාදිට්ඨමාරම්භො, සත්තතාති පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා පත්තං, සරිසෙසිනාති පත්තං වා අපපත්තං වා පරියෙසිතං, අනුච්චිතිනං මනසාති විතෙතන අනුසංකරිතං, කස්ස පන අනුච්චිතං මනසාති? “සදෙවනස්ස-පෙ-සදෙවමනුස්සායා”ති සම්බන්ධීයං.

තත්-සහ දෙවෙතීති=සදෙවනො, තස්ස සදෙවනස්ස ලොකස්සං සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො, සදෙවනව්වතෙන වෙත් පඤ්ච කාමාවචරදෙවගගණං වෙදිතබ්බං, සමාරකව්වතෙන ඡට්ඨකාමා වචරදෙවගගණං, සමුගමකව්වතෙන බ්‍රහ්මකාසිකාදිබ්‍රහ්මගගණං, සස්සමණබ්‍රාහ්මණීව්වතෙන සාසනස්ස පච්චජිකසමණබ්‍රාහ්මණ ගගණසංකල්පි සමිතපාප-බාහිතපාප-සමණබ්‍රාහ්මණගගණසංකල්පි, පජ්ඣ ව්වතෙන සත්තලොකගගණං, සදෙවමනුස්සව්වතෙන සමමුති¹ දෙව අවසෙසමනුස්සගගණං, එවමෙත් තීති පදෙති දෙව-මාර-බ්‍රහ්මෙති සද්ධිං සත්තලොකො වීති පජාවසෙන සත්තලොකොව ගතීතොති වෙදිතබ්බො.

අපරෙ නයො: සදෙවනගගණෙන අරූපාවචරදෙවලොකො ගතීතො, සමාරකව්වතෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො, සමුගමක ව්වතෙන රූපිබ්‍රහ්මලොකො, සස්සමණබ්‍රාහ්මණාදිව්වතෙන සමමුති දෙවෙති සහ අවසෙසසත්තලොකො ගතීතො.

අපිවෙත්-සදෙවනව්වතෙන උක්කට්ඨපරිපෙජ්ජනො සබ්බලොක විසයස්ස භගවතො අතිසම්බුද්ධිභාවෙ පනාසිතෙ යෙසමෙවං සීයා: මාරෙ නාම මහානුභාවො ඡකාමාවචරියායෙරෙ වසවතී, බ්‍රහ්මා පන තතොපි මහානුභාවතරෙ දසති අඛ්‍යාලීති දසසු වක්කවාලසහස්සෙසු ආලොකං එරතී, උත්තමජ්ඣානසමාපතතිසුඛං පටිසංවෙදෙති, පුප්ඵ ව සමණබ්‍රාහ්මණා ඉද්ධිමනෙතා දිබ්බවක්ඛුකා² පරවිත්තවිදුනො මහානු භාවා සංවිජ්ජතී, අයඤ්ච සත්තකායො³ අනතොතා අපරිමාණො, කිමෙතෙසං සබ්බසංයෙව විසයො අනවසෙසතො භගවතා අති සම්බුද්ධොති, තෙසං විමතීං විධමෙතොතා භගවා- “සදෙවනස්ස ලොකස්සා”ති ආදිමාග.

පොරුණා පනානු: “සදෙවනස්සා”ති දෙවතාති සද්ධිං අවසෙස ලොකං පරියාදියති, “සමාරකස්සා”ති මාරෙන සද්ධිං අවසෙසලොකං, “සමුගමකස්සා”ති බ්‍රහ්මෙති සද්ධිං අවසෙසලොකං, එවං සබ්බෙපි තිහවුපගෙ සතෙත තිසු පදෙසු පක්ඛිපිත්වා පුන වීති පදෙති පරියාදි යනොතා- “සස්සමණබ්‍රාහ්මණීයා පජාය සදෙවමනුස්සායා”ති ආග, එවං පඤ්චගිපි පදෙති බක්ඛිත්තයපරිච්ඡිනෙත⁴ සබ්බසතෙත පරියාදියති.

1. සසා, සමමුති, 2. සසා, සත්තනිකායො, 3. සී. I, II & IV, පරිච්ඡිනෙතො, 4.

සසමා නං නථාගතොන අභිසම්බුද්ධානි ඉමිනා ඉදං දසෙස්සති :
 යං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස නිලං
 පිතකතනි ආදි රූපාරම්මණං චක්ඛුචාලෙ ආපාථං ආගච්ඡති, තං
 සබ්බං අයං සතෙතා ඉමස්මිං බණේ ඉමං නාම රූපාරම්මණං දිස්වා
 සුමනො වා දුමමනො වා මජ්ඣිකෙතො වා ජාතොති නථාගතස්ස
 එවං අභිසම්බුද්ධං. තථා: යං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සද්දෙව
 කස්ස ලොකස්ස හෙරිසද්දො මුද්ධිගසද්දොති ආදි සද්දාරම්මණං සොත
 චාලෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මුලගකො නවගකොති ආදි ගකා
 රම්මණං ඝාණචාලෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මුලරසො බකුරසොති ආදි
 රසාරම්මණං ජ්වහාචාලෙ ආපාථං ආගච්ඡති, කකබලං මුදුකතනි
 ආදි පඨවිධාතු තෙජොධාතු වායොධාතුහෙදං පොඨබ්බාරම්මණං
 කායචාලෙ ආපාථං ආගච්ඡති, අයං සතෙතා ඉමස්මිං බණේ ඉමං
 නාම පොඨබ්බං පුඨ්ඨවා සුමනො වා දුමමනො වා මජ්ඣිකෙතො වා
 ජාතොති සබ්බං තං නථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං. තථා: යං අපරි
 මාණාසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස සුඛාදිහෙදං
 ධම්මාරම්මණං මනොචාලෙ ආපාථං ආගච්ඡති, අයං සතෙතා ඉමස්මිං
 බණේ ඉමං නාම ධම්මාරම්මණං ජාතිචා සුමනො වා දුමමනො වා
 මජ්ඣිකෙතො වා ජාතොති සබ්බං තං නථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං.
 එවං: යං ඉමස්ස සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං, තං
 නථාගතොන අදිට්ඨං වා අසුතං වා අමුතං වා අවිඤ්ඤානං වා¹ නත්ති.
 ඉමස්ස පන මහාජනස්ස පරියෙසිචා අපපත්තම්පි අත්ති, අපරියෙසිචා
 අපපත්තම්පි අත්ති, පරියෙසිචා පත්තම්පි අත්ති, අපරියෙසිචා පත්තම්පි
 අත්ති. සබ්බම්පි නථාගතස්ස අපපත්තං නාම නත්ති-ඤ්ඤොන අසච්ඡි
 කතං. තතො එව යං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු අපරිමාණානං
 සත්තානං චක්ඛුචාලෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ති,
 තං හගවා සබ්බං සබ්බාකාරෙන ජානාති පස්සති. එවං ජානතා
 පස්සතා වානෙන තං ඉට්ඨාතිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨං-සුතං-මුතං-
 විඤ්ඤානෙසු ලබ්බමානපදවසෙන වා:- “කතමං තං රූපං රූපා
 යතනං? යං රූපං වතුන්තං මහාභූතානං උපාදය වණ්ණනිභා සති
 දස්සනං සප්පට්ඨං නිලං පිතක”නති ආදිනා නයෙන අනෙකෙති
 නාමෙති තෙරසති වාලෙති² චෙ පඤ්ඤාසාය නයෙති විහජ්ජමානං³
 තථෙව ගොති, විතථං නත්ති. එස නයො සොතවාග්දිසුපි ආපාථමා
 ගච්ඡන්තසු සද්දදිසු.

තසමා නථාගතොති වුවචනීති යං යථා ලොකොන ගතං,
 තස්ස තථෙව ගතත්තා නථාගතොති වුවචනී. පාළියං පන-“අභි
 සම්බුද්ධ”නති වුත්තං. තං නථාගතසද්දොන සමානත්ථං. ඉමිනා නථා
 දස්සිභාවතො නථාගතොති අයමත්ථො දස්සිතො ගොති. වුත්තං
 ගතං. **බම්මසෙනාපතිනා:-**

“න තස්ස අද්දිට්ඨ¹ මිඛජි කිඤ්චි
අපො අවිඤ්ඤානමජානිතබ්බං,
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදජි නෙය්‍යං
නටාගතො තෙන සමන්තවක්ඛු”ති.

සුත්තනෙතමි වුත්තං භගවතා:- යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස-පෙ-
සදෙවමනුස්සාය පජාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පත්තං පරියෙසිතං
අනුච්චිතං මනසා, නමහං පජානාමි තමහං අබ්බඤ්ඤාසිං, තං තටා
ගතස්ස විදිතං, තං තටාගතස්ස² උපට්ඨාසි”ති.

සඤ්ච භික්ඛවෙ රතනීං නටාගතො අනුත්තරං සමමාසමෙබ්බාධිං
අභිසම්බුජ්ඣති යස්සං ව විසාඛපුණ්ණමීරතතියං³ නටා ආගතාදි
අන්තෙ නටාගතො භගවා බොධිමණෙඛ අපරුජ්ඣපලලඤ්ඤා නිසින්නො
තිණ්ණං මාරුතං මත්ථසං මද්දිත්වා උත්තරපරාභාවතො අනුත්තරං
සමමාසමෙබ්බාධිං ආසවකයඤ්ඤෙන්ත සද්ධිං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං අධි
ගච්ඡති. සඤ්ච රතනීං අනුපාදිසෙසාස නිබ්බාණධාතුසා පරිනිබ්බා
යතීති යස්සං ව විසාඛපුණ්ණමීරතතියං යෙව්⁴ භුසිකාරුයං උපවත්තතෙ
මල්ලානං සාලවතෙ යමකසාලානමත්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණ
ධාතුසා පරිනිබ්බායති. යං එතස්මිං අත්තරෙති ඉමාසං මිත්තං
සඋපාදිසෙස-අනුපාදිසෙසනිබ්බාණධාතුනං වෙමජ්ඣෙ පඤ්චවත්තාලීස
වස්සපරිමාණෙ කාලෙ පළමබොධියං මජ්ඣිමබොධියං⁵ පච්ඡිම
බොධියමි සුත්තගෙය්‍යාදිපපභෙදං ධම්මං භාසති- නිද්දිසනවසෙන,
ලපති- උද්දිසනවසෙන, නිද්දිසති- පටිතිද්දිසනවසෙන. සබ්බං නං
නපෙව භොතීති තං එත්තනරෙ දෙසිතං සබ්බං සුත්තගෙය්‍යාදි
නවඛිතං බුද්ධිවතං අත්තො බ්‍යඤ්ජනතො ව අනුපවජ්ජං අනුත
මනධිකං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං රුගමදනිමමදනං-පෙ- මොහමද
නිමමදනං, තස්මි තත්ථ වාලුග්ගමත්තමි අවකඛලීතං, එකමුද්දිසාය
ලඤ්ජිතං විය, එකනාලියා මිතං විය, එකතුලාය තුලිතං විය ව තං
තපෙව භොති. යස්සත්ථාය භාසිතං, එකනෙතතෙව තස්ස සාධනතො
නො අඤ්ඤාටා. තස්මා තථං අවිතථං අනඤ්ඤාටං. එතෙන නටාවාදි
තාය නටාගතොති දස්සෙති. ගදඅන්තො අයං ගතසද්දො-දකාරස්ස
තකාරං කත්වා. තස්මා තථං ගදතීති=නටාගතොති අන්තො. අථවා:
ආගදනං=ආගදො, වචනනති අන්තො. තපො අවිපරිතො ආගදො
අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා=නටාගතොති එවමෙත්ථ පදසිද්ධි
වෙදිතබ්බා.

සට්ඨාචාදි නටාකාරීති යෙ ධම්මෙ භගවා:- “ඉමෙ ධම්මා අකුසලා
සාවජ්ජා විඤ්ඤාගරහිතා, සමත්තා සමාදිත්තා අභිනාය දුක්ඛාය
සංවත්තනති”ති පරෙසං ධම්මං දෙසෙන්නො වදන්ති, හෙ ධම්මෙ

1. සි. III, VI. & ස්‍යා, අද්දිට්ඨ.

2. සි. II & IV, තටාගතෙ.

3. සි. පුණ්ණමිරතතියං.

4. සි. යස්සා ව විසාඛපුණ්ණමාය රතතියං යෙව්.

5. සි. නා දිසෙති.

එකනෙතනෙව සයං පහාසී. යෙ පන ධම්මෙ භගවා :- “ඉමෙ ධම්මා කුසලා අනවජ්ජා විඤ්ඤාපසස්සා සමන්තා සමාදිනනා හිතාය සුඛාය සංවත්තනන්ති”¹ වදනී, තෙ ධම්මෙ එකනෙතනෙව සයං උපසම්පජ්ජා විහාසී. තස්මා යථාචාරී භගවා තථාකාරීති වෙදිතබ්බො. **සථාකාරී නථාචාරී**ති සම්මදෙව සීලාදිපරිපූරණවසෙන සමා පටිපන්නො සයං යථාකාරී භගවා, තපෙව ධම්මදෙසනාය පරෙසං තත් පතිධ්මාපන වසෙන තථාචාරී. භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති, කායස්සපි වාචා, තස්මා “යථාචාරී තථාකාරී, යථාකාරී තථාචාරී” ව¹ හොති. එවමුතුතස්ස චස්ස යථා වාචා, කායොපි තථා ගතො පවත්තො, යථා ච කායො වාචාපි තථා ගතා පවත්තාති අත්ථො.

අභිඤ්ඤා අනභිඤ්ඤාති උපරි භවග්ගං හෙය් අවිච්ඡිතියං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු භගවා සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුක්තියාපි විමුක්තිඤ්ඤාදස්සනෙනපි, න තස්ස භූලා වා පමාණං වා අත්ථි, අසමො අසමසමො අප්පටිමො² අප්පටිභාගො අප්පටිපුග්ගලො අතුලො අප්පමෙයො අනුත්තරෙ ධම්මරූපා දෙව්තාං අභිදෙවො සකකානං අතිසකෙකා බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා. නතො එව සයං න කෙනවි අභිභූතොති=අනභිභූතො.

අඤ්ඤාදක්ඛිති එකංසත්ථෙ තිපාතො. යං හි කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම, සබ්බං තං හත්ථතලෙ ආමලකා විය පස්සතීති=දසො. අවිපරිතං ආසයාදිඅවබොධෙන හිතුපසංහාරදිනා ව සත්තෙ භවත්තසුපනස්ස³ වසෙන සඛිංරෙ සබ්බාකාරෙන සුවිණ්ණවසිතාය සමාපත්තියො විත්තඤ්ච වසෙ වත්තෙතීති=වසමනති. එත්තාවතා අභිභවනට්ඨන භගවා අත්තනො තථාගතභාවං දස්සෙති.

නත්‍රෙවං පදසිඬි වෙදිතබ්බො: අගදො විය=අගදො, නො පනෙස? දෙසනාචිලාසො වෙව පුඤ්ඤස්සයො ව.⁴ තෙනෙව ගෙස මහානුභාවො භිසකෙකා විය දිබ්බාගදෙන සප්පෙ සබ්බෙ පරප්පවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති. ඉති සබ්බලොකාභිභවතෙ තපො අවිපරිතො දෙසනාචිලාසො වෙව පුඤ්ඤස්සයො ව⁴ අගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං. කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. තෙන වුත්තං- “සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ-පෙ-වසවන්ති, තස්මා තථාගතොති වුච්චති”⁵ති.

ගාථාසු-සබ්බලොකං අභිඤ්ඤායාති තෙධාතුකලොකසන්තිවාසං ජාතිත්වා. **සබ්බලොකෙ සථානථානති** නස්මිං තෙධාතුකලොකසන්ති වාසෙ යං කිඤ්චි ඤෙය්‍යං, තං සබ්බං යථානථං අවිපරිතං ජාතිත්වා. **සබ්බලොකවිසංසුතෙනාති** වතුන්තං යොගානං අනවසෙසප්පහානෙන

1. සි I & VI, වාදිති ව 3. ඝණ. භාවඤ්ඤානුප්පනස්, සී. භවඤ්චතනුප්පනස්.

2. සි. III, VI & ඝණ. අප්පටිසමො 4 සි I, II & ඝණ. පුඤ්ඤස්සයො ව.

සබ්බෙනපි ලොකෙන විසංසුතො විපපමුතො. අනුසංයොති¹ සබ්බස්මිම්පි ලොකෙ තණ්හාදිට්ඨිඋසයෙති² අනුසයො තෙති උසයෙති² විරහිතො.

සබ්බාගිභූති රූපාදීනි සබ්බාරම්මණානි සබ්බං සබ්බාරගතං සබ්බෙපි මාරෙ අභිභවිතා ධීනො, ධිගේති ධිතිසම්පන්නො. **සබ්බගන්ධප්පමොවනො**ති සබ්බෙ අභිජ්ඣාභායගන්ධාදිකො මොවෙනා ධීනො, වෙනෙය්‍යසන්නානෙන අත්තනො දෙසනාපිලාසෙන ව තෙසං පමොවනතො සබ්බගන්ධප්පමොවනො. **පුට්ඨස්සාති** පුට්ඨා අස්ස, කරණ්ණෙ ඉදං සාම්ච්චනං, පුට්ඨා අනෙතාති අත්තො. **පරමා සනාති** නිබ්බාණං, තං හි තෙන සදුණ්පුසනෙන පුඨං. තෙනෙවාහ-“නිබ්බාණං අකුතොභය”නති. අථවා: **පරමා සනාති** උත්තමා සනාති, කහරු සාති, නිබ්බාණං. යස්මා පන නිබ්බාණෙ කුතොචි භයං තත්ථි, තස්මා තං අකුතොභයනති වුවවති.

අභිසොති නිදුසෙතො. **සබ්බසම්මකම්පපනො**ති සබ්බසං කම්මාකං බයං පරියොසානං අච්චනතාසාවං පනෙතො. **විමුතො** උපධිසබ්බසෙති උපධිකම්පසබ්බාතො නිබ්බාණෙ තදුරම්මණය ඵල විමුත්තියා විමුතො.

ඵස සොති ඵසො සො. **සීහො** අනුත්තරෙති පරිස්සයානං සහනට්ඨන කිලෙසානං හනනට්ඨන ව තථාගතො අනුත්තරෙ සීහො නාම. **බ්‍රහ්මනති** සෙට්ඨං. **වක්කනති** බම්මවක්කං. **පච්ඡනාසීති** නිපරිවට්ටං වාදසාකාරං පවත්තෙයි.

ඉතීති ඵමං තථාගතස්ස ගුණෙ ජාතිතා. **සබ්ගම්මාති** සමාගනාවා. **නං නම්ස්සනාති** තං තථාගතං තෙ සරණං ගතා දෙවම්බුස්සා නම්ස්සනති. මහගොති සීලාදිගුණෙහි සම්පන්නාගතත්තා මහගතං. වතු වෙසාරජ්ජයොගෙන **විනාසාරදං**. ඉදනි යං වදන්තා තෙ නම්ස්සනති, තං දස්සෙතුං-“දන්තො”ති ආදි වුත්තං, තං උත්තාතත්මෙව.

තෙරසමස්තනං.

ඉති ඉමස්මිං වතුක්කනිපාතෙ ඡට්ඨෙ සත්තමෙ ව සුත්තෙ වට්ටං කපිතං. පඨම-දුතිය-තෘතිය-වාදසම-තෙරසමෙසු විවට්ටං කපිතං. සෙසෙසු වට්ටවිවට්ටං කපිතනති වෙදිතබ්බං.

ඉති පරමස්මදිපනිසා බුද්ධකනිකාසට්ඨකපාස

ඉතිවුත්තකස්ස චතුකානිපාතවණ්ණනා
නිට්ඨනා.

එතතාවතා ව :-

ධම්මස්සරේන ජගතො ධම්මාලෝකවිධාසිනා,¹
ධම්මානං බොධනෙය්‍යානං ජානතා දෙසනාවිධිං.

තංතංනිදුනමාගමම සබ්බලොකතිනෙසිනා,
එකකාදිප්පහෙදෙන දෙසිනාති මහෙසිනා.

දසුත්තරසතං වෙ ව සුත්තාති ඉතිවුත්තනං,
ඉතිවුත්තප්පහෙදෙන සඛිගාසිංසු මහෙසයො.

ජලිභිඤ්ඤා වසිප්පතතා පභින්නපටිසම්භිදා,
යං තං සාසනධොරය්‍යා ධම්මසඛිගාහකා පුරේ.

තස්ස අත්ථං පකාසෙත්තුං පොරුණට්ඨකථාතයං,
තිස්සාය යා සමාරඥා අත්ථසංවණ්ණනා මයා.

සා තත්ථ පරමන්ධානං සුත්තනෙත්තසු යථාරහං,
පකාසනා පරමන්දිපති නාම නාමනො.

සම්පතතා පරිනිට්ඨානං අනාකුලවිනිව්ජයා,
අට්ඨතිංසප්පමාණය² පාළියා භාණ්ඩාරනො.

ඉති තං සඛිබරේනෙත්ත යන්නං අබිගතං මයා,
පුඤ්ඤං තස්සානුභාවෙන ලොකනාට්ඨස්ස සාසනං.

මගාහෙත්වා³ විසුඤ්ඤාය සීලාදිපටිපත්තියා,
සබ්බෙපි පාණීනො⁴ ගොනතු විමුත්තිරසභාගිනො.

විරං තිට්ඨතු ලොකසම්මං සම්මාසලබ්ධිසාසනං,
තසම්මං සගාරවා තිට්ඨං ගොනතු සබ්බෙපි පාණීනො.

සම්මා වස්සතු කාලෙන දෙවොපි ජගතිප්පති,⁵
සඤ්චමතිරනො ලොකං ධම්මෙනෙව පසාසතු'ති.

ඉති බදරනිත්ථ⁶ විහාරවාසිනා ආවජිසබ්බමපාලෙන කතා

ඉතිවුත්තකස්ස අට්ඨකථා

නිවසිනා.

1. සි. III. V & VI ධම්මාලෝක විපසක්ඛිත ,ඥා. ධම්මලෝකවිදසක්ඛිතා. 5. සි. I. II. &
2. සි. I & II. අට්ඨතිංසමිත්තාය, ඥා. අට්ඨතිංසප්පමිත්තාය. V. ජගතිපති.
3. ඥා. මහාසෙත්ථා. 4. සි. දෙතිනො. 6. සි. I. II & V පදරනිත්ථ, ඥා. පදරිනිත්ථ

පරමසුද්ධි

නාම

ඉතිවුත්තකටයකථාය

සංවණ්ණිතපදනං අනුකමණිකා.

පිටියකිනානි.		පිටියකිනානි.	
අනතකලාසංඝො	81	අවකක්ඛකරණො	212
අනථකිකපි	156	අවචනාරි	171
අකරණීයං	69	අවෙජ්	282
අකුතොභයං	289	අවෙජ් චරි තණ්හං	154
අකුප්පං මෙ වෙනොවිමුත්ති	165	අජානං	131
අකුසලමුලානි	143	අජානං අභුතං අනතං	
අකුසල විතකකා	212	අසඛිතං	129
අකුසලා විතකකා	194	අජිකිත්තං	208
අකඛාතාරං ත මඤ්ඤති	167	අජිකිත්තං අසණ්ඨිතං	233
අකඛාසි පුරිසුත්තමො	163	අජිකිත්තං වෙනොසමථ	
අකෙඛය්‍යං අපරිඤ්ඤය	166	මනුසුත්තං	134
අකෙඛය්‍යඤ්ඤ පරිඤ්ඤය	166	අජිකිත්තං සමයං විතතං	212
අකෙඛය්‍යසඤ්ඤිතො	166	අජිකිත්තිකං	49
අකෙඛය්‍යසමපනො	167	අජිකිත්තිකානං	269
අකෙඛය්‍යසමිං	166	අජිකිත්තිකානං	261
අගාරසමා අනගාරියං		අඤ්ඤ ලිකරණීයො	225
පබ්බජ්ජාය වෙනෙති	197	අඤ්ඤං	44
අගුත්තචාරො	77	අඤ්ඤතරං	170
අග්ගං ආයු	226	අඤ්ඤතරො	200
අග්ගං පුඤ්ඤං පවසිස්සිති	226	අඤ්ඤ දුච්ඡි	288
අග්ගනො	225	අඤ්ඤ දුච්ඡි දසො	61
අග්ගධම්මසමාහිතො	226	අඤ්ඤමඤ්ඤං භණ්ඩනානි	55
අග්ගප්පතොතො පමොදති	226	අඤ්ඤ	134
අග්ගප්පසාද	220, 221	අඤ්ඤණකරණො	212
අග්ගමති	243	අඤ්ඤනාවිජ්ඣිතං	164
අග්ගසමිං දුතං දදනං	226	අඤ්ඤ ජ්ඣිතං	164
අග්ගසා දුතං	226	අඤ්ඤපි මච්ච සඤ්ඤමෙම	
අග්ග චුද්ධි	226	චුභමච්චියෙ නිවෙසය	203
අග්ගො විපාකො ගොති	222	අට්ඨියමානා	142
අභිගං	49	අට්ඨිකාදිති	243

පිට්ඨකොති.		පිට්ඨකොති.	
අට්ඨබ්බිකො	69	අනන්තජනනො	216
අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා	224	අනන්තය	55
අට්ඨිකබ්බිලො	67	අනභාවං ගමෙති	274
අට්ඨිපුඤ්ජා	67	අනභිජානං	41
අට්ඨිරුසි	67	අනභිනානිජානාති	133
අතකකාවචරං	131	අනභිභූතො	61
අතරි	170	අනවජ්ජාති	253
අතිකකමං	173	අනවඤ්ඤාතතිපටිසංයුතො	194
අතිකකමම	158	අනවඤ්ඤාතතිසංයුතො	194
අතිජානො	174	අනාගාමිනාය	31
අතිතස්ස	69	අනාගාමී	236
අතොකිවෙජ්ජා	218	අනාගාරු	265
අතතසමුතා	144	අනාතාපි	84
අත්ථං බ්‍යාකාසි	59	අනාතාපි අනොතතපි	274
අත්ථබ්බතො සො න පමාණ		අනාදරෙ	85, 123
මෙති	171	අනාසවං	120, 198
අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනාය	268	අනාසවො සමමාසමුද්ධො	146
අත්ථාභිසමයා	65	අනිච්චතො	153
අත්ථාය භිතාය සුබාය දෙව		අනිබ්බාණසංවතතතිකා	212
මනුස්සානං	206	අනිබ්බුතො	230
අත්ථි වෙත්ථ ගෙට්ඨා රහදො	267	අනිරුකතජ්ඣානා	134
අත්ථි භික්ඛවෙ	128	අනිසසිතෙන	133
අත්ථො	63, 243	අනිසො	289
අථ බො	88	අනිතිහං	89
අථො	248	අනුකම්පාය	203
අදින්නාද්‍යනං	180	අනුජානො	174
අදුට්ඨවිතො	74	අනුතතරං	49, 139, 163, 242
අදුට්ඨස්ස	219	අනුතතරං පුඤ්ඤකෙඛතො	
අද්දෙසසි	89	ලොකස්ස	225
අද්දකඛි	154	අනුතතරස්ස යොගකෙඛමස්ස	84
අද්දකඛි නං අනිච්චතො	154	අනුතතරෙ	206
අඬා	165	අනුතතරෙ භිසකො	
අඬිකා	186	සලකනො	250
අබ්බමට්ඨො	55	අනුඬංසෙති	140
අබ්බමො	55	අනුඬානො	193
අබ්ගමාය	84	අනුපබ්බජ්ජං	258
අබ්ගහිතා	254	අනුපට්ඨගා	75
අබ්ගහෙත්වා	72	අනුපාදය න පටිතස්සෙය්‍ය	233
අබ්වාසෙති	273	අනුපුබ්බෙන	53
අනඤ්ඤානඤ්ඤාස්සාමිති නිද්‍යං	164	අනුප්පත්තසද්ධො	132

පිටස්ථිතාති.		පිටස්ථිතාති.	
අනුබන්ධෝ අස්ස	230	අපමනකස්ස	246
අනුමනෙත්ත ස්වර්ණ ස්ව		අපමනෙතා	85
දස්සාචී	238, 241	අපමනෙතා උභො අනෙථ	
අනුමොදනං	202	අධිගණනාති පණ්ණිනො	65
අනුයානො	89	අපමාණං	74, 202
අනුච්චරිතං මනසා	285	අපමාණවිහාරිනො	196
අනුස්සදං	241	අපමාදං පසංසනති	65
අනුස්සරං	211	අපමාදරතා	135
අනුස්සරණං	258	අපමාදො	64
අනුස්සරති	224	අපමිදො	193
අනුසයො	289	අපසනතා	55
අනෙකවිතිතං	244	අපසමිං ඉධ ජීවිතෙ	172
අනෙකෙපි සංවට්ඨකපෙප	244	අපසසුතො	172
අනෙජො	231	අපපාති	253
අනතමකාසි දුක්ඛස්ස	154	අපෙචනාම-පෙ-පඤ්ඤයෙථ	228
අනතමිදං තික්ඛවෙ ජීවිකානං	227	අබ්භසනා	185
අනතරං	218	අබ්භාපජ්ඣං සුඛං ලොකං	63
අනතරමලං	214	අබ්භාපජ්ඣරතො	118
අනතිමදෙහධරෙ	250	අබ්භාපජ්ඣාරුමා විහරථ	119
අනතිමදෙහධාරිං	121	අබ්භාපජ්ඣාරුමො	118
අනතිමසර්වාරිතං	125	අබ්භවචරියෙන	140
අකුංතමං	216	අබ්භවචාරි	140
අකුකරණං	212	අභබ්බා පරිහානාය	135
අනතං	186	අභබ්බො	84
අනෙතන	264	අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය	42
අපගතා	267	අභිජානාමි	60
අපද	221	අභිජ්ඣා	276
අපරිජානං	42	අභිජ්ඣාසු	228
අපරිජිණං	124	අභිසුද්ධං	90
අපහාණධම්මං	136	අභිසුද්ධ	248
අපාචිතං	282	අභිසුද්ධවොසිතො	154
අපාපුරනති	208	අභිනන්දනති	142
අපායං	58	අභිතිවර්ණනා	211
අපායං නෙත ගව්ණිති	123	අභිභු	61
අපායසුඛ	248	අභිභු අනභිභුතො	288
අපුඤ්ඤකරෙ	172	අභිභුතා	195
අපාකිච්චස්ස	193	අභිවිහච්ච	72
අපාජ්ඣං	42	අභිසම්මුදො	284
අපාපිච්චිතා	183	අභිසාපො	227
අපානතමානසස්ස	48	අභුතවාදී	140

පිටැඬිකාති.		පිටැඬිකාති.	
අමච්ඡරි	252	අවිජ්ජානිවරණෙන භික්ඛවෙ	
අමතස්ස	208	නිවුතා පජා දීඝරතනං සක්ඛා	
අමිත්තා	215	වනාති සංසරනාති	45
අමුත්‍රාසිං	245	අවිජ්ජාමුලිකා සබ්බා	123
අමුලකෙන	140	අවිජ්ජාසවො	156
අමොහසි මච්චුරජං	171	අවිතිංසාවිතකෙකා	213
අමොහා පුරිස	268	අවිචිතිරයං පනෙනා වතුචාරං	
අයං අත්තා	142	භයානකං	219
අයජී	252	අවුට්ඨිකසමො	185
අයඤ්චන්ද්‍ර අන්ධො	268	අවුට්ඨිකසමොති ආහු	187
අයමනුබලෙමා හොති	210	අව්‍යාපාදවිතකෙකා	213
අයමස්ස පඨමා විජ්ජා අධිගතා	246	අසංසග්ගෙන භිජ්ජති	191
අයමපි අන්ධො	35	අසංභාරියා	202
අයොගකෙකම්මො	158	අසක්කාරොන	195
අරහං ඛිණ්ණසවො	236	අසඛිතා	223
අරහතං	266	අසඤ්ඤා	140
අරහතා	9	අසඤ්ඤානො	140
අරහතනං සමමාසමුද්ධං	112	අසඤ්ඤිනො	221
අරියද්දසා	232	අසඤ්ඤිමෙමති	218
අරියධමෙම අකොවිදෙ	231	අසනෙන	189
අරියපඤ්ඤාය	266	අසනෙනා තීරයං නෙන්නි. සනෙනා	
අරියසචමාති	68	පාපෙනති සුග්ගතිං	189
අරියසාවකො	197	අසමාතිතා	266
අරියාතිපි	259	අසමාතිනො	229
අරියානං උපවාදකා	171	අසමුප්පන්නං	131
අරියෙසු	71	අසමපජානො	229
අරියෙහි	192	අසග්ගසායිනං සමුද්වරනති	120
අරියො	69, 75, 154	අසාරද්ධො	282
අරුපධාතු	145	අසිතං	241
අරුපිනො	221	අසුබාය	54.55
අරුපෙසු අසණ්ණිතා	145, 174	අසුභස ඤාඤ්ඤිනො	232
අලං සමක්ඛාතාරො	257	අසුභානුපය්‍යි	208
අවජානො	174	අසුරං	232
අවණ්ණසි	242	අසෙකෙකත	158
අවණ්ණො	188	අසෙසං	232
අවිගතතතා	132	අසෙසං පරිනිබ්බන්ති	232
අවිජානනො	256	අසොකං	131
අවිජ්ජා	246, 247	අසොකං විරජං	146
අවිජ්ජානිවරණං	45	අසම්මි	248
		අසම්මි ලොකෙ පරමති ව	123

පිට්ඨකිකානි.		පිට්ඨකිකානි.	
අස්ස	137, 188, 202	ආසවානං ඛයං	255
අගං	248	ආසවානං ඛයා	198
අභිනාය	55	ආසවානං ඛයාය	90
අභිරිකො	85	ආසවානාඤ්ච සමභවං	156
අගොරත්තං	46	ආගාරනෙත්තිපපභවං	131
අගනතා ඉත්තනං	235	ආහු	242, 283
අගනතාගෙ පුතබ්භවං	44	ආහුනෙය්‍යා	262
අගාමී	235	ආහුනෙය්‍යා	224
ආචාරගොචරසමපනෙතා	238, 240	ඉච්ඡාලොභසමුස්සයා	123
ආතාපිනො	246	ඉට්ඨස්ස	60
ආතාපි	84, 274	ඉණ්ඨා	228
ආතාපි සබ්බද්ද	210	ඉති	2, 198, 245
ආදිච්චොච	158	ඉති කරිත්ති	49
ආදිච්චොට්ඨදයං තමං	217	ඉති කලාණ්ඩිලො	241
ආනාපානසති	208	ඉති භවාභවහෙතු	260
ආනාපානෙ පතිය්‍යතො	210	ඉති මං ජනො ජානාතු	87
ආපාදකා	263	ඉති මෙ සුතං	14
අපාසිකා	140	ඉති චුච්චති	35
අපාසිකො	55	ඉති චුත්තං මහෙසිනා	68
අභස්සරූපගො	61	ඉති සච්චපරමාසො දිට්ඨිට්ඨානා	
ආමිසදුතං	241	සමුස්සයා	156
ආමිසදුයාදු	251	ඉතො	200
ආමිසසංවිභාගො	242	ඉතො මනුස්සත්තා	71
ආමොදමානො පතිරෙති	187	ඉත්ථභාවඤ්ඤදාභාවං	47, 235
ආයතග්ගං	63	ඉදං දුක්ඛනති යථාභූතං	
ආයතනානං	269	තපපජානනති	256
ආරඬ්ඵිඊයෙති	192	ඉදං සච්චනති මඤ්ඤති	124
ආරඬ්ඵිඊයො පභිතතෙතා	275	ඉදමපපහාය	140
ආරඬ්ඵා	90	ඉදමස්සාගං	253
ආරුධයනති	265	ඉධ	57, 187, 264
ආරු සංයොජනකකයා	194	ඉධ ධම්මං චරිත්තාන	266
ආරූපපං	173	ඉධෙව	133, 208, 214
ආරූපපට්ඨාසිනො	173	ඉධෙව ඛයමත්තනො	241
ආරූපපා	173	ඉධෙව සමෙධාධිමනුත්තරං	
ආරූපෙසති නිරුධො සත්ත		පුසෙ	85
තරෙ	173	ඉත්ථිසමපනෙතා	165
ආලොකො	246	ඉත්ථියානි	164
ආචට්ඨනති බො භික්ඛවෙ		ඉත්ථියෙසු	77
පඤ්චනෙතනං කාමගුණානං		ඉමං ලොකං	61
අභිච්චනං	271	ඉමමති වායං සමයෙ	58
ආචසථං	186		

පිටියිඛකානි.

ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරෙ	263
ඉමානි	143
ඉමාය	203
ඉමාය මයං	119
ඉමෙ ව භික්ඛවෙ චෙ සුක්කා	
ධම්මා ලොකං න පාලෙය්‍යං	125
ඉමෙහි බො චිති ධම්මෙහි	
සමනනාගතො පුග්ගලො	
යථාහතං නිබ්බිතො	
ඵලං සයෙය්‍ය	83
උක්කාධරුතිපි	259
උච්ඡාදනෙන	264
උච්ඡිජ්ජති	142
උජ්ජමග්ගානුසාරිනො	164
උත්තමං	256
උත්තමං සමොධං	195
උත්තමපුරිසො	237
උත්තරෙ	68
උත්තරිං කරණීයෙ	218
උදඛිඤ්ච පොක්කරු	217
උදයබ්බයා	282
උද වා සයං	212
උද්ධං	282
උද්ධච්චකුක්කච්චං	277
උද්ධතො	193
උත්තලා	266
උපට්ඨිතා සති අපමච්ඡට්ඨා	281
උපධිපථිතිස්සග්ගං	145
උපධිසු භයං දිස්වා	190
උපතස්සති	189
උපපජ්ජති	63
උපපරිකෙඛය්‍ය	233
උපලෙපභයා ධිරෙ	189
උපසංකමණං	258
උපසම්පජ්ජ විහරති	198
උපාද්‍යනක්ඛයාරුමං	196
උපායාසො	271, 278
උපෙක්ඛකො	211
උප්පජ්ජති කාමවිතකෙකා වා	273
උප්පජ්ජනති	58

පිටියිඛකානි.

උප්පජ්ජමානා	260
උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජනති	204
උප්පජ්ජමානො	247
උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති	54
උප්පාදො	163
උභතො පදිත්තං මජ්ඣෙකි	
ගුථගතං	229
උභයං	196, 236, 243
උභො අඤ්ඤාඤ්ඤානිස්සිතා	265
උභොපි හෙ පෙච්ච සමා	
භවනති	140
උභමිභයං	171, 270
උභමිභයනති බො භික්ඛවෙ	
කොට්ඨාසාසස්සෙතං	
අඛිච්චනං	270
ඵකං ධම්මං	69
ඵකච්චං	57
ඵකච්චානං අඤ්ඤථත්තං	55
ඵකච්චානං න දදති	187
ඵකච්චානං පචෙච්ජති	187
ඵකච්චො	187
ඵකධම්මො	54, 56
ඵහනිවරණමපි	44
ඵහපුග්ගලස්ස	66, 67
ඵහමපි ජාතීං	244
ඵහොදිභුතො	139
ඵජානුගො	230
ඵතං	3, 35, 259
ඵතං පත්තමානසං	198
ඵතං සත්තං	142
ඵතදග්ගං	242
ඵතදගොසි	62
ඵතමාදිනවං ඤාතො	260
ඵතානි යස්ස මාරුති	
අගුත්තානිධි භික්ඛුනො	81
ඵතානි	248
ඵතෙ අග්ගි අජානනතා	231
ඵතෙ බො පුත්තා ලොකස්මිං	185
ඵතෙ ධම්මෙ	63

පිට්ඨකතාති.		පිට්ඨකතාති.	
එවං	57, 142	ඔරමහාගියානං	270
එවං භූසිතං ආගමම		ඔරසා	250
සාධුජීවිපි සිද්ධි	192	ඔලීයනති එකෙ	141
එවං ටො භික්ඛවෙ	186	ඔවාදකා	257
එවංගොතෙතා	245	ඔභිතහාරෙ	132
එවං චක්ඛමනෙතා පස්සනති	142	ඔසධිතාරකා	72
එවං වෙ	70	කච්ඡිති සෙද, මුවනති	199
එවං සිරුපසෙවනා	189	කතං	130
එවං බහුපකාරං යථා		කතකරණියො	132
යොනිසො මනසිකාරෙ	49	කතපාපො	81
එව බාලුපසෙවනා	189	කතමං එකධමමං	31
එවං භූතො	274	කතමං එකධමමං යදිදං	
එවං මහානුභාවො	62	භික්ඛවෙ සමපජානමුසාවාදෙ	70
එවං චණ්ණො	245	කත්වා	140, 203
එවං ටුතෙන	200	කපණො	186
එවං සුබද්ධකප්පිසංවේදී	245	කප්පං	56, 57, 67
එවන්තාමො	245	කප්පට්ඨා	55
එවමාදීනවං ඤාත්වා තණ්හං		කප්පෙ	61
දුක්ඛස්ස සමභවං	48	කමමරතො	192
එවමාසුපරියතෙතා	245	කමමාරමතං අනුසුතෙතා	192
එවමාහාරෙ	245	කමමාරමො	192
එවමෙව	187	කරං මිත්තාන වචනං	53
එවරුපා ව නෙ භික්ඛවෙ		කලං නාග්ගනති සොලසිං	72
භික්ඛු	259	කලසාණධමමො	184, 237
එසකා	155	කලසාණපසෙද්දො	237
එසකානං බයා	156	කලසාණමිත්තතා	51
එසකා පටිනිස්සට්ඨා	156	කලසාණසීලො	237
එස භගවතො සාවකසංඝෙසා	224	කලසාණාධිමුත්තිකො	191
එස සො	289	කාමභණ්ඩා	157
එසෙව	118	කාමනිස්සරණං ඤාත්වා	173
එහි	203	කාමයොගයුතෙතා	235
ඔසස්ස නිත්ථරණාය	265	කාමයොගවිසංයුතෙතා	235
ඔනිණ්ණමා	228	කාමවිභකකා	212
ඔත්තපපී	84, 274	කාමානං	172
ඔපධිකං	203	කාමාසවො	156
ඔපධිකං පුඤ්ඤං	203	කාමුප්පත්තියො	234
ඔපධිකාති පුඤ්ඤාතිරියවස්සති	72	කාමෙ පහනාමාන	236
ඔමුක්ඛස්ස	170	කාමෙසනා	155
ඔරමත්තකොන	218	කාමෙසු මිච්ඡාචාරෙ	181

පිට්ඨකානි.		පිට්ඨකානි.	
සාමෙසු මුළුතා	231	බයගාමිනං	152
සායදුළුවරිනං	167	බයං දුක්ඛස්ස පාපුණේ	51
සායදුළුවරිනොන සමන්තාගතා	171	බයසම්මි	164
සායසු වරිනං	168	බයේ	133
සායසු වි	168	බයස්සුණං	256
සායසොවෙය්‍යා	168	බිණ්ණානප්‍රනබ්භවා	237
සායස්ස හෙද	58, 77	බිණ්ණසවො	131
සායෙ දුබ්බණ්ණියං මික්කමති	199	ගච්ඡ	200
සායෙන	145	ගජ්ඣිකා පවස්සති	187
සායො	189	ගකිං	186
සාලං කඛ්ඛති භාවිතතො	190	ගරුනං	127
සාලං කරෙය්‍ය	58	ගහරක්ඛසොති බො භික්ඛවෙ	
සාලෙන	139	මාතුගාමස්සොනං අධිවචනං	271
සාසායාති වජ්‍රාති		ගහෙනා	230
අවජ්‍යාදෙත්වා	197	ගිජ්ඣකුටස්ස ගිරිබ්බජේ	68
සාසාවකණ්ණා	140	ගිඤ්ඤා	230
කිං අකුසලං	119	ගිහිභොගා	229
කිං අප්පභිනං කිං පජ්ඣාම	119	ගිහිභොගා ව පරිභිනො	229
කිඤ්ඤාපි	267	ඝරමෙසිනො	266
කිත්ති	226	ඝාණං	79
කිබ්බිසං	81	චක්කං	289
කිමස්ස උත්තරිං කරණියං	276	චක්කවත්ති	61
කුමමග්ගං පටිපනො	245	චක්ඛුං	79
කුලපුත්තා උපෙනති		චක්ඛුමතා	133
අත්ථවසිකා	228	චක්ඛුමනොතාව පස්සන්ති	141
කුසලං	81	චක්ඛුමනොතාතිපි	259
කුසලො	75	චක්ඛුති	162
කුසිතං	192	චත්තාරි පුරිසස්සගාති	224
කුසිතෙන	256	චඤ්ජප්පා	75
කුසිතො	84	චඤ්ඤා	72
කුසිතො භීතචිරියො	274	චරං	274
කුහා	266	චරං වා	212
කෙවලපරිපුණ්ණං	207	චරනො	273
කෙවලී	237	චරිමං කබලං	71
කෙසමස්සං මහාරෙත්වා	197	චචනධමෙමා	199
කොපි	218	චචනති ආයුසඛිකා	202
කොධං	38	චචමානෙ	247
කොධො	270	චාතුරනො	62
කො න යොජෙථ කාලෙ	243	චිත්තප්පකොපනො	216
බන්ධනං	282	චිවරං පානභොජනං	254

පිට්ඨකයානි.		පිට්ඨකයානි.	
විවරහෙතු	260	ජෙතාන මච්චුනො සෙනං	
වුතා	71	විමොකෙතින අනාවරං	198
වෙ	274	ජොතයනති	260
වෙනසා	58	කුතරතා	136
වෙනො	58	කුතියො	135, 266
වෙනොවිමුත්තිං පඤ්ඤ		කුතියි	85
විමුත්තිං	198	කුතියිති	192
වෙනොසමපසාමිවිං	283	ඤ්ඤා	58, 189
වොරුහිනිතා	228	ඤ්ඤා සමපාකමත්තනො	189
ජනෙනතං	269	ඤ්ඤං වෙ ගොති තාදිනො	165
ජවාලාතං	229	සීතස්ස	274
ජවාලාතංව නස්සති	229	ඛය්‍යමානෙන කායෙන	
ජිත්තසංසයා	236	ඛය්‍යමානෙන වෙනසා	
ජෙතා සෙනං දුරවමයං	235	දිවා වා යදිවා රතතිං	81
ජනකුහනන්ධං	87	තං	186, 246
ජනපදන්ධවරියපපතො	62	තං කියස්ස හෙතු	263
ජනලපනන්ධං	87	තං බො පන	172
ජනා	158	තං නමස්සනති	289
ජනතුනො	70	තං ඛු	203
ජරු	228	තං ලොභං සමමදඤ්ඤය	
ජරුමරණසංඝාටං	130	පජගනති විපසිනො	35
ජලංව යසසා අට්ඨා		තං හි තස්ස නමස්සනති	
දෙවදතොති විසසුනො	219	යෙන මච්චුවසං වජෙ	198
ජහෙ	124	තවසාරං	144
ජාගරතො භයං	139	තඤ්ච බො එතං	228
ජාගරනතා සුණංපෙනං	138	තඤ්ච හිනු නාධිවාසෙති	274
ජාගරස්ස හිකිවෙ හිකුනො	138	තණ්හනායෙ	120
ජාගරෙ	137	තණ්හා	157
ජාතං	130	තණ්හා දුකිකස්ස සමභවං	48, 261
ජාති	228	තණ්හාදුතියො	47, 260
ජාතිකකයං	248	තණ්හායෙනං අධිවචනං	268
ජාතිබයනතදසසි	136	තණ්හායොගෙන	157
ජාතිමරණගාමිනො	158, 236	තණ්හුප්පාදා	260
ජාතිමරණමජ්ඣගා	190	තනො	123
ජාතු	218	තනො අඤ්ඤ අනනතරු	164
ජානනො	254	තනො අඤ්ඤ විමුත්තස්ස	164
ජාතිකා	132	තනොපි න අසංවිහජිතා	
ජිගුප්පමානා	122	භුඤ්ඤයුං සවෙ තෙසං	
ජිවිතා	79	පටිග්ගාහකා අසසු	71
		තන්ධ	35, 55, 123, 154, 210

පිටියකිනාති.	පිටියකිනාති.
නන්ද කාලවිපස්සී ව කුසලෙසු	නාදිසො 187
ධම්මෙසු 137	නාය නං පාරිවරියාය 264
නන්ද විතතං අවිරුජයං 42	නාරකරූපානං 72
නත්‍රාපාසිං 245	නාරගණං ව සබ්බෙ 75
නථාගතං 93, 170	නාලපක්කං ව බක්කිනා 217
නථාගතප්පවෙදිනෙ ධම්ම 201	තිට්ඨ 282
විතයෙ 201	තිණ්ණො 170
නථාගතසාවකසබ්බෙසා 224	තිබ්බසාරුගො 228
නථාගතො 287	තිරවජානසුචි යොනියො 232
නථා නථා 233	තිරියං 282
නථාරූපෙ 259	තිණ්ණි 143
නථාවිධං භික්ඛුං 283	තිති වාචාති අනුමොදෙනති 200
නපුපමං 121	තිති විජ්ජාති 248
නපුපමාහං 229	තුට්ඨවිතතස්ස 254
නදම්නාපි ජානාථ 218	තුට්ඨො 253
පාපිවජානං යථා ගති 218	තෙ 133, 260, 265
නදා 216	තෙ බො මෙ භික්කවෙ 267
නනුසංයෝජනා ගොනති 74	භික්ඛු මාමකා 267
නපතෙ 72	තෙ ජනා මච්චුහාසිනො 145
තුපනියා 81	තෙන 75
නමගතං 72	තෙ න ගොනති 209
නමෙව පාපං පුසති 219	තෙ මානගජාතිභූතො 44
නමෙව සබ්බාමසීසං අභිවිජ්ජය 198	සබ්බං දුක්ඛමුපවිචතුං 157
අඤ්ඤාචසති 246	තෙ යොගසුත්තා මාරස්ස 243
නමො 120	තෙවිජ්ජං 248
නමොනුදං 259	හෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණො 224
නමොනුදාතිපි 192	තෙසං අග්ගමක්ඛායති 243
තයො ධම්මා 188	තෙසං විසුජ්ඣති 119
තයො සුබ්බෙ 118	තෙසං වො 241
තසං 123, 136, 139, 189, 192	තෙති ධම්මෙති සමපන්නං 266
තසමා නිධානොති චුළචති 286	ථද්ධා 187
තස්ස චක්ඛුස්ස පටිලාහා 163	ථකසිත්ථා 170
තස්ස තිට්ඨනොති 132	ථලෙ තිට්ඨති 276
පසුච්ඡිද්ධාති 131	ඕනං 276
තස්ස නිස්සරණං 208	ඕනමිද්ධං 71
තස්සකුසො 250	දක්ඛිණං දත්තා 225
තස්ස මෙ තුලො පුත්තා 208	දක්ඛිණො 71
තස්සෙව සජ්ඣ සාවකො 133	දක්ඛිණෙය්‍යසු 225
තාදිනා 62	දක්ඛිණෙය්‍යා 62

පිටියිඛකාති.		පිටියිඛකාති.	
දළුතා	202	දුළුවරිතං	82
දසො	288	දුළුවරිතාති	167
දසුනාමපහං	258	දුජ්ජයමජ්ඣකු	198
දහති	231	දුට්ඨාසෙ	37
දානං	241	දුතියා	122
දානමයං	160	දුත්තරං	171
දානසංවිභාගස්ස	70	දුපපඤ්ඤා	83
දානස්ස	62	දුබ්බණ්ණො	247
දිට්ඨං	285	දුබ්බගො	229
දිට්ඨධම්මිකං	64	දුබ්බහ	219
දිට්ඨධම්මිකා	133	දුස්සිලො	229
දිට්ඨා මයා	171	දෙථ දෙථ	187
දිට්ඨිට්ඨානා සමුගහා	156	දෙව	203
දිට්ඨෙව ධම්මෙ	77, 198	දෙවකායා	199
දිට්ඨෙව ධම්මෙ යො අත්ථො		දෙවතා නමස්සනති	198
යොවත්ථො සම්පරුසිකො	65	දෙවමනුස්සානං	55
දිත්තං	71	දෙවලොකායමිං	266
දිබ්බවක්ඛු	162	දෙවසඤ්ඤා	196
දිබ්බෙන වක්ඛුතා	246	දෙවා	141
දිබ්බෙන වක්ඛුතා විසුඤ්ඤා		දෙවා දෙවං වචනානං	208
අතික්කන්තමානුසංකෙන		දෙවානම්ඤ්ඤා	61
සන්තෙ පස්සති	246	දෙවෙ	72
දිසා නාපපටිගඤ්ඤාති	254	දෙවෙසු	196
දිඤ්ඤාතං	60	දෙවො	199
දුක්කටං	241	දොමනස්සං	228
දුක්ඛං	68, 228	දොසං	36
දුක්ඛං විහරති	77	දොසසංහිතං	168
දුක්ඛතො දට්ඨබ්බා	153	චාරං	208
දුක්ඛපරෙතා	228	විත්තං ඵලානං	134
දුක්ඛමඤ්ඤාති සලලතො	154	විපද	221
දුක්ඛසමුප්පාදො	68	විහි දිට්ඨිගතෙහි	141
දුක්ඛස්ස	241	විහි ධම්මෙහි	77
දුක්ඛස්ස ඛයං	220	වේමා	131
දුක්ඛස්ස ව අතික්කමො	68	වේ විහක්කා	114
දුක්ඛස්සන්තකරො හොති	69	ධනං උට්ඨානාධිගතං	187
දුක්ඛාය	55	ධම්මං අනුච්චිත්තයං	211
දුක්ඛපසමගාමි	69	ධම්මං න පස්සති	216
දුක්ඛොතිණ්ණො	228	ධම්මං සරණං ගතා	175
දුග්ගති පාටිකඛ්ඛා	77, 124	ධම්මජා	251
දුග්ගතෙ	247	ධම්මජ්චිතං	260

පිටියිඛකානි.		පිටියිඛකානි.	
ධම්මට්ඨො	167	නඤ්ඤි පාපං	70
ධම්මදුතං	242	නඤ්ඤෙසු	46
ධම්මදුසාදු	251	නඤ්ඤිපිදං	256
ධම්මනිමිත්තා	251	න දුතා හොති	185
ධම්මඤ්ඤාය	231	නදියා සොතෙන ඔට්ටියෙහෙය	267
ධම්මභිඤ්ඤාය	231	නදිනො	266
ධම්මමුද්දරයනො	208	න පකඛ්ඤති	141
ධම්මරතො	211	න පටිවිරතා	180
ධම්මරුජා	62	න පරිහායති	212
ධම්මවිතකකං	211	න පසිදති	142
ධම්මසාරුඛිගමා	133	නපපජහති	273
ධම්මො	125, 223, 254	නපපසිදනති	55
ධම්මානං	282	න බුද්ධං සරණං ගතා	174
ධම්මානුධම්මපටිපන්නායං	210	න බ්‍යනති කරෙති	274
ධම්මානුධම්මපටිපන්නායං	210	නහං අබ්බසුඤ්ඤාමානො	72
ධම්මාරුමො	211	නමසෙසෙය්‍ය	264
ධම්මිකො	62	න මෙ තෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු මාමිකා	267
ධම්මෙ දෙසියමානෙ	141	නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ	198
ධම්මෙන	187, 243	නසිදං	85
ධම්මෙති	77	නසිධ පඤ්ඤායෙථ මානා	127
ධම්මො	230	නරෙ පාණාතිපාතිනො	231
ධාතුයො	144, 172	න පුබ්භති	217
ධාතුසො	190	න විනොදෙති	274
ධිරෙ	289	න විජජති	128
ධුමං	131	න සංවිහරති අනතං පානඤ්ඤ	186
න අඤ්ඤං එකඛගමපි සමනු පසාම	49	න සනතිට්ඨති	142
න අතර	170	න හනති	76
න අදඤ්ඤා භුඤ්ඤායං	70	නහාපනෙන	264
න අනභාවං ගමෙති	274	න හොති	254
න උපසෙවෙය්‍ය	189	නාඤ්ඤං ලපිතලාපන	243
න කිඤ්චි ව්‍යාබාධෙමි	118	නාතිවත්තති	48
න ඝාතෙති	76	නාතිවත්තරෙ	235
න භ තෙ	267	නාබ්බුච්චති	142
න ච තෙසං මච්ඡෙරමලං		නාලං තදභිනදිතුං	131
න චිත්තං පරියාදය තිට්ඨෙය්‍ය	70	නාහං භික්ඛවෙ	44
න ජාපයෙ	76	නිව්ජරනති	196
න ජිනාති	76	නිව්ජානො පරිනිබ්බුතො	152
න තෙ පුත්‍ර සංසරනති	46		
නඤ්ඤි ජාගරතො හයං	139		

පිට්ඨවිකානී.		පිට්ඨවිකානී.	
නිද්දරමො	193	නො අජානනො නො	
නිද්දිසති	287	අපසානො	255
නිද්ධොතපාපකං	169	නො අසුඤ්චා	287
නිපකා	135, 232	නො අධිවෙවිතකකං	211
නිපකො	85	නො වෙ තං භික්ඛවෙ	100
නිබ්බාණං	223	පංසුකුලං	253
නිබ්බාණසොච සන්තිකො	135	පකරෙති	75
නිබ්බාණාය	84	පකිරෙති	229
නිබ්බාණොගධගාමිනං	89	පච්චත්තිකා	215
නිබ්බාපෙත්ති	232	පච්චනුගොති	132
නිබ්බිද්දය	142	පච්චුපට්ඨිතකාමා	234
නිබ්බිඤ්ච	122	පච්ඡමෙ මාසෙ	72
නිබ්බෙධගාමිනී	232	පජගං	43
නිම්බාණරතිනො	234	පජහති	274
නිරයං	82, 232	පජගථ	2, 30, 36, 38, 39
නිරයමති	56	පජා	285
නිරුකරෙ	214	පජානං	243
නිරුසො	156	පජානාමි	58
නිරුපධිං	145, 202	පජාය අනුකම්පකා	264
නිරුධං අපජානනා		පඤ්චස්ස පුබ්බනිමිත්තනාති	
අගන්තාරෙ පුනබ්බවං	173	පාභුගවනති	199
නිරුධධාතු	145	පඤ්ඤ	160, 163
නිරුධාය	142	පඤ්ඤනිරෝධිකා	212
නිරුධෙ යෙ විමුච්චනති	145, 174	පඤ්ඤපෙම්	243
නිරුධො	131, 173	පඤ්ඤය	124, 232
නිවිට්ඨං නාමරූපසම්මං	124	පඤ්ඤය සමවෙකඛිය	93
නිවිට්ඨස්ස	202	පඤ්ඤතතර	135
නිවිට්ඨා	202	පටිච්චසමුප්පන්නං	173
නිවුතා	46	පටිමුක්ඛස්ස මාරපාසො	169
නිසින්නො	212	පටිසල්ලානරතා	134
නිසාරණං	173	පටිසල්ලානරමා	133
නිසාරණියා	172	පටිසොනං වායමෙය්‍ය	268
නිභිතකමො මනුජා පරජා	140	පටිසොනොති බො භික්ඛවෙ	
නෙකධමමං	173	නෙකධමමෙය්‍ය නං අධිවචනං	271
නෙකධමමවිතකො	213	පඨමං	164
නෙතතිථිනාස්ස	234	පඨමං සුද්දණං	164
නෙරසිකා	140	පඨමො	208
නෙරසිකො	55	පඤ්ඤිතං	142
නෙව ගාමෙ	229	පඤ්ඤිතෙ	247
නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිනො	221	පඤ්ඤිතො	63, 93, 220, 231

පිට්ඨකානි.	පිට්ඨකානි.
පණ්ණිගොති සමඤ්ඤානො	218
පභිට්ඨිතා	166, 202
පභිසංගො	53
පභ්වං	285
පභ්වපුට්ඨසොච	189
පභ්වපභ්වං	120
පභ්වත	187
පභ්වයමානස්ස	49
පභ්වයමානො	187
පභ්වයානො	188
පදං	131
පදගං	151
පදීපෙය්‍යං	186
පද්ධතීන්තං	57
පද්ධතීන්තසංඝසංඝපෙපා	229
පදෙසරජ්ජස්ස	62
පදෙසවස්සි	185
පභසකරු	208
පභසකරාතිපි	259
පභසකුරං	130
පභාය	72
පමාදෙ භයදස්සිනො	135
පමොවනං	256
පයනපාණි	249
පසිරුපාසනො	259
පසිරුපාසනං	258
පරතීමත්තවසවනනිනො	234
පරමා සන්ති	289
පරමො	243
පරමමරණ	58, 77
පරානුදායනාපටිසංයුතො	194
පරිකම්භිතවසංයොජනො	132
පරිකෙට්ඨා	55
පරිච්ච	58
පරිඤ්ඤාත්මං	90
පරිඤ්ඤාය	167
පරිත්තං දුරු	192
පරිදෙවො	228
පරිධංසමානො	229
පරිපුණ්ණං	140
පරිපුණ්ණසිකාං	136
පරිභාසා	55
පරිමුඛං	208
පරියාදින්නවිත්තා	195
පරියායවචනං	123
පරියායෙන	122
පරිසුට්ඨිතා	141
පරියෙසිතං	285
පරිසාසු	185
පරිසුද්ධං	140, 207
පරිසංයවිනොදනං	265
පරිභානාය සංවත්තනි	192
පරිභානෙන	124
පරිභිනො	229
පවසති	226
පවත්තසි	289
පච්චින්නෙති	192
පච්චෙකාරුමා විහරථ	119
පසංසා මෙ ආගච්ඡතු	187
පසන්නවිත්තං	59
පසන්නවිත්තා	243
පසන්නවිත්තො	243
පසන්නානං	226
පසන්නානං අග්ගං ධම්මං	225
පස්ස	123
පස්සං	210
පස්සති	248
පස්සනො	254
පස්සනො උපධිකකියං	74
පස්සදො	282
පස්ස යාවඤ්ඤා ආරකා	230
පහංසු	133
පහානධම්මො	136
පහාය න පුනායන්ති ඉමං	
ලොකං කුද්දවනං	35
පභිනත්තස්ස	246
පභිනො	284
පභියති	209
පභ්වං	75
පාකති ක්‍රියො	22

පිටයි ඔකාති.		පිටයි ඔකාති.	
පාටිකඩිං	134	පෙහති විසය සද්ධ	232
පාටිපද්‍ය	208	පොසහා	263
පාටිමොගො	31	පුටිය ස්‍ය	289
පාණානි පානා	178	පුට්ඨං	85, 275
පාටිකාය දිට්ඨියා	83	පුට්ඨො පිමොකෙබ්බා මනසා	
පාටිමුත්තා	218	සනාති පදමනුහතරං	167
පාටිමේජා	123	පුසං	173
පාටෙහි කමෙමහි	140	පුසසිච්චා	145
පාමොජ්ජකරණට්ඨානං	259	බකෙබ්බා මාරස්ස	169
පාරගතං	120	බලං	226
පාරගතො	170	බහිද්ධා වස්ස විඤ්ඤාණං	
පාලෙනාති	125	අට්ඨකඛිතං අට්ඨකං	283
පානුකෙය්‍යො	225	බහුකාරා	263
පිණ්ඩයාලොපො	253	බහුකාරො	51
පියරුපසාහරුපං	269	බහුජනසුඛාය	205
පියරුපසාහරුපගධිතං	235	බහුජනගිහාය	54, 55, 205
පියරුපසාහරුපෙන	267	බහුලීකතො	63
පියස්ස	60	බහුස්සුතො	208
පිහගනාති	125	බාලෙන	256
පුග්ගලං	57	බාලෙනමට්ඨිජානනා	256
පුග්ගලො	58, 187, 208	බාහිරං	51
පුඤ්ඤාතිරියවනුති	72, 160	බාහිරා	209
පුඤ්ඤමෙම සො සිකෙබ්බය්‍ය	63	බුද්ධං	120, 170
පුඤ්ඤානං	60	බුද්ධස්ස	123
පුත්තපසුං	194	බුද්ධො	206
පුත්තා	174	බුද්ධො භික්ඛුන සනාතිනො	58
පුත්තානං	261	බොධිපකඛියානං	197
පුනපසුනං	203	බ්‍යජාති කාරෙහි	274
පුනබ්බවං	143	බ්‍යාපනාවිපෙතො	228
පුබ්බසගමා	123	බ්‍යාපනො	231
පුබ්බදෙව්‍යා	261	බ්‍යාපාදට්ඨකෙකො	212
පුබ්බාවරියා	262	බ්‍යාපාදට්ඨකෙකො වා විහිංසා	
පුබ්බෙතිවාසං	244, 247	විහංකෙකා වා	273
පුරිසදමමසාරම්	206	බ්‍යාපාදො	276
පුරිසාජඤ්ඤා	198	බ්‍රහමං	289
පුරිසාධමං	186	බ්‍රහමවරියං	207, 265
පුජ්නා ගොනාති	261	බ්‍රහමවරියෙසනා	155
පුකිමමුත්තං	189	බ්‍රහමවරියෙසනා සහ	156
පුකිමුත්තං	253	බ්‍රහමවාරිපට්ඨෙඤ්ඤා	140
පෙච්ච	264	බ්‍රහමඤ්ඤානං	257

පිට්ඨකයානි.		පිට්ඨකයානි.	
බ්‍රහ්මභූතං	170	භාවිතො ඛනුලීකතො	64
බ්‍රහ්මා	61, 261	භාවෙත්ථා	60
බ්‍රාහ්මණං	243	භාසනී	287
බ්‍රාහ්මණගහපතීකා	265	භාසනෙ	72
බ්‍රාහ්මණො	248	භාසමානො ධම්මංයෙව	
බ්‍රෑහෙතානං	134	භාසෙය්‍ය	211
බ්‍රෑහෙතාරො සුඤ්ඤගාරානං	134	භාසයනති	260
භගවතා	3	භික්ඛවෙ	29
භජනතා	259	භික්ඛු	156, 200
භජෙථ	139	භික්ඛු	267
භද්දකෙන සීලෙන	83	භිදුරංයං	189
භද්දිකාය දිට්ඨියා	83	භිනෙත	55
භබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය	43	භීරුතතාණං	81
භබ්බො සො තාදිසො	275	භූතං	130, 142, 173
භබ්බො සො තාදිසො භික්ඛු	195	භූතස්ස	143
භගමනතරතො ජාතං තං		භූතස්ස ච අතික්කමා	143
ජනො නාවනුජකති	216	භෙසමා	219
භවතණ්හා	157	භො	200
භවතණ්හාපරික්ඛයා	143	භොගා මෙ උපපජ්ජන්තු	188
භවථ ජාතිමරණස්ස පාරගා	137	භොජනමති-පෙ-අබ්ගච්ඡති	81
භවතීරොධාය	141	භොජනෙ අමත්තඤ්ඤ	77
භවතෙතතිසංඛියා	133	මක්ඛං	39
භවතති	122	මක්ඛා සෙ	39
භවයොගස්සතතා	235	මග්ගඤ්ච	152
භවරතා	141	මග්ගඤ්ච ඛයගාමිනං	156
භවසංයොජනක්ඛයා	165	මග්ගානුගො	220
භවසමමුදිතා	141	මත්තා සෙ	40
භවා	141	මදතිමදතො	223
භවාතී	133	මනසානුක්ඛමපං	75
භවාභවෙ	143	මනාපස්ස	60
භවාරමා	141	මනාපාමනාපං	133
භවාසවො	156	මනුස්සභූතො	201
භවෙන	142	මනුස්සා	141
භස්සාරමො	193	මනුස්සානං සහබ්‍යතං	202
භාසිත්ථ	59	මනොසුවරිතං	168
භාවනානුයොගමනුසුතෙතා	197	මරණං	228
භාවයෙ	63	මරණමත්තං	268
භාවිතතෙතානි සමමතො	218	මරණං වා නිගච්ඡති	268
භාවිතතතානං	260	මහනතං	198, 289
භාවිතො	63	මහනෙත්ථි	89

පිට්ඨකඛානි.		පිට්ඨකඛානි.	
මහපථලං	71	මෙතනාය වෙතොවිමුත්තියා	72
මහා	68	මෙතනායති	74
මහාමුහමා	61	මෙධාවිනො	187
මහිවෙණ	230	මෙරයං	182
මහෙසිනා	68	මොදනති	71
මා	218	මොදනති කාමකාමිනො	266
මාතුච්ඡා	127	මොනෙය්‍යාති	168
මාතුලානී	127	මොහං	38
මානං	39	මොහං විහනති සො සබ්බං	217
මානං අපරිජානනනා	44	මොහනෙයෙසු මුවජිනො	275
මානගණ්ඨා භවෙ රතා	43	යං	216, 218
මානාභිසමයා	154	යං අකුසලං තං පභීනං	119
මානුපෙතා අයං පජා	43	යං ඵතසමිං අනතරෙ	287
මා භික්ඛවෙ පුඤ්ඤානං	59	යං මනුස්සභූතො	201
මාරං ජහං	121	යං සංවිභාගං	242
මාරං සසෙතං අභිභූය්‍ය	136	යජමානා	75
මාරධෙය්‍යං	158	යජ්ජ	248
මාරෙත	197	යඤ්චඤ්ඤං දෙසසඤ්ඤිතං	82
මාලා	186	යඤ්ච භික්ඛවෙ රතතිං තථා	
මාලා මිලායනති	199	ගතො අනුත්තරං සම්මා	
මිච්ඡාකම්මානි කාත්තාන	172	සමොධිං අභිසම්මුඡ්ඤති	287
මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා	171	යඤ්ච රතතිං අනුපාදිසෙසාය	
මිච්ඡා මතං පනිධාය	172	නිබ්බාණ්ඩාභූයා පරි	
මිච්ඡාචාවං අභාසිය	172	නිබ්බායති	287
මිත්තං කුබ්බථ	220	යඤ්ච භුඤ්ජෙය්‍ය දුස්සිලො	140
මිඤ්ඤං	276	යතං චරෙ	282
මුඛතො ජාතා	250	යතමෙතං පසාරයෙ	282
මුට්ඨස්සති	229	යතො 68, 123, 154, 163,	210
මුතං	285	යතො කිර හො	142
මුත්තො චන්ද්‍ර	185	යතො ඛො	253
මුදිතො	137	යත්ථ	260
මුති	120, 154 248	යත්ථ වෙතා නිරුඡ්ඤානති	152, 155
මුසා	181	යථිසිදං	45
මුසාවාදිස්ස	70	යථා අජෙලකා	127
මුලකා සෙ	38	යථාකම්මුපගෙ	247
මෙත්තං	74	යථාකාරී තථාවාදී	288
මෙත්තං සො	76	යථාපි මෙසො	187
මෙත්තවිත්තං	60	යථා බුද්ධොන දෙසිතං	89
මෙත්තාය	232	යථාභූතෙ	143
		යථා මොහෙන ආවුතා	46

පිටියිකාති.

යථා යථාසං උපපරික්කතො	233
යථාචාදී නථාකාරී	287
යථාචුත්තං මහෙසිනා	71
යථා සීදෙ මහණණුවෙ	192
යථාහං ජානාමි	70
යථා ගොති මහපථලං	71
යදා	199
යදා පිදු	203
යදිදං	223, 242
යදිදං පිණේකාලං	227
යදිදං පුඤ්ඤාති	60
යදි වා තිට්ඨං	212
යමානු දානං පරමං	242
යමෙති	313
යසො	226
යසමා ව බො	129
යසමා නං තථාගතො	
අභිසම්බුද්ධං	286
යසමිං සමයෙ	196
යසං	170, 220
යසං එතෙ සුභාවිතා	160
යසං කසංචි	169
යා අවිජ්ජා සා පභිසති	210
යාගා	252
යාවකා	186
යාවයොගො	249
යාථාවං	142
යානං	186
යානි කාතිවි	72
යාවතා	221
යාවතා ජගතො ගති	282
යෙ	265
යෙ අපමත්තා සුගතස්ස	
සාසනෙ	243
යෙ අරියය පඤ්ඤාය පරිභිනා	124
යෙ වඤ්ඤෙ	235
යෙ ව මානං පහකාන විමුක්තා	
මානසකියෙ	44
යෙ ව මොහං පහනඤ්ඤා	
තමොක්කකිං පදුලසුං	46

පිටියිකාති.

යෙන නිවරණෙන නිවුතා පජා	
දීඝරත්තං සක්ඛාවනති	
සංසරනති	45
යෙන ලොහෙන ලුඤා සෙ	
සත්තා ගව්ණති දුග්ගතිං	35
යෙ භවනති උපාසකා	185
යෙ භූතං භූතතො දිසවා	143
යෙසඤ්ච ගිරිමත්තප්පං	128
යෙසඤ්ච ගිරිමත්තප්පං	128
යෙ සත්තවිත්තා	135
යෙ සුත්තා	136, 139
යෙ සුත්තා තෙ පබ්බුක්ඛථ	138
යෙ හි කෙවි	256
යො	74, 76, 154, 247
යොගකෙකිමං	49
යොගකෙකිමං අනුත්තරං	265
යොගකෙකිමං ආයති පත්ථ	
යානො	273
යොගකෙකිමා විධංසති	55
යොගමායනති මච්චුතො	167
යොගා	208
යොගාතිගො	154
යො ව ලොහං පහනඤ්ඤා	217
යොජනසතෙ	230
යොති	90
යොති ආරඤා ආසවානං	
බයාය	92
යොතිසො පටානෙන	92
යොතිසො මනසිකරොතො	49
යොපි තෙසං අස්ස වරිමො	43
ආලොපො	71
යො රුගකකියො	133
යො සබ්බං සබ්බතො ඤාතො	43
යො ගොති කුලගකකිනො	186
රකෙකියා	187
රණඤ්ජානතිපි	159
රතා	133
රත්තවිත්තා භවාභවෙ	157
රත්තිජිවමතජිවතා	232
රහදෙව නිවානෙ ව	231

පිට්ඨකොති.		පිට්ඨකොති.	
රුගගති	201	වඩ්ඪයනති	232
රුගානුසයො	209	වණ්ඨබ්බකා	186
රුගො අප්පභිහො	169	වණ්ඨබ්බකො	187
රුජාතිනීහා	222	වණ්ණණා	226
රුජ්ඣයො	75	වජ්ථං	186
රුක්ඛමූලං	253	වජ්ථාති කිලිසානති	199
රුපධාචු	144	වජේන්ත	264
රුපධාචුං පරිඤ්ඤාය	145	වද්දඤ්ඤ	185
රුපානං	173	වධකා	215
රුපිනො	221	වනථො ජානො	191
රුප්පගා	173	වසවන්ති	288
රුපෙති	173	වසවන්ති ගොමි	61
රුගති	188	වසිමං	120
රෙගතිබ්බං	130	වසානං	72
ලඤා	186	වා	221
ලපති	287	වාදේන	219
ලපා	266	වාදො තමති න රුගති	219
ලාභසක්කාරගාරවො	194	වාචනතයි සංයොජනං	154
ලාභසක්කාරසිලොකපටි		විකම්භො ජාතිසංසාරො	234
සංයුතො	194	විගතවලාගකො	72
ලාභසක්කාරසිලොකාති		විගතො ගොති	276
සංසජ්ථං	87	විඝාතපකම්භා	209
ලුඤ්ඤා අජ්ථං න ජානාති	216	විඝාතවා	230
ලොකං	59	විඝාතො	254
ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා	284	විවිකිවජා	277
ලොකනිරොධො	284	විජානනං	226, 259
ලොකනනගු	273	විජිනාපි	62
ලොකවිදු	206	විජිනා	75
ලොකසමුදයො	284	විජුං උපපාදයං	123
ලොකසවා	284	විජු	247
ලොකසමිං	124, 218	විජුචරණසම්පන්නො	206
ලොකානුභවපාය	205	විඤ්ඤාණං	190
ලොකො	54, 203	විඤ්ඤානං	285
ලොකො	283	විඤ්ඤාපකා	257
ලොහනෙයෙස	217	විඤ්ඤ	243
ලොහො අකුසලමූලං	144	විතක්කං සමයිකිනා	275
ලොහො පභියතො තමනා	217	විතක්කයො	214
වග්ගරතො	55	විතක්කාති විවාරිතාති සමෙති	
වච්ඡවර්තං	168	වුට්ඨිව රජං සමුගතං	214
වට්ඨකම්භං අවචගුං	232	විතක්කාසයා	209

පිට්ඨකානි.		පිට්ඨකානි.	
විතක්කපසමෙන වෙනසා	214	විසංයුතෙනා	284
විතක්කපසමෙ රතො	275	විසුඤ්ඤා	242
විතිණ්ණපරලොකස්ස	70	විසුඤ්ඤා	246
විතතලාභං	188	විසෙසාධිගමෙන	218
විදෙධ	72	විහනෙ තමං සො	139
විනස්සති	142	විහරති	238, 240
විනෙය්‍ය මචෙත්ථමලං	71	විහරතො	49
විනොදෙති	274	විහරථ	135
විපස්සනාය සමනනාගනා	134	විහිංසාවිතකෙනා	212
විපාකං	70	විතතණ්ණා	143
විපාකං සංවිභාගස්ස	71	විතතණ්ණා අනාදුතො සතො	
විපපසනො	137	භික්ඛු පරිබ්බජේ	48
විබ්භතතවිතො	229	විතමච්ඡරු	185
විභවං	142	විතසාරදං	289
විභවතණ්ණා	157	වුච්චති	274
විභවා	143	වුච්චරෙ	264
විමුච්චති	154	වුත්තං	2
විමුච්චථ	122	වුද්ධිං විරුද්ධිං වෙසුලං	
විමුච්චනති	143	ආපජ්ජනති	267
විමුත්තවිතතා	133	වුසිතවා	132, 237
විමුත්තිඤ්ඤා	256	වුස්සති	87, 265
විමුත්තියා ථස්සයෙ තත්ථ තත්ථ	273	වුපසමමති	231
විමුත්තිසාරු	136	වෙදගුතො	233
විමුතො	132	වෙදගු	167
විමුතො උපබිසඞ්ඛයෙ	289	වෙදනා	146
විරජ්ජථ	122, 123	වෙදනා ච පජානාති	152
විරුගධමමං	190	වෙදනානං ඛයා	152
විරුගාය	142	වෙදනානඤ්ඤා සමභවං	152
විරුගුපසමෙ	226	වෙසුලො	68
විරුගො තෙසං අග්ග		වෙය්‍යාකරණාය	210
මක්ඛායති	223	වෙරං තස්ස න කෙනවි	77
විරජ්ජං	43	වෙරහයානීතං	170
විරජ්ජනා	170	වෙස්සනතරං	120
විරියං ආරඬං ගොති	281	වො	31, 208
විරියාරමාස්ස	272	වොක්කනනා සුක්කමුලා තෙ	128
විරුද්ධතමවරියා	128	වොසානං ආපාදි	218
විරොචති	72, 158	ස උපායාසං	77
විරොචරෙ	185	ස උභමි	268
විලෙපනං	185	සංයමස්ස	62
විවාහෙ	194	සංයුත්තා	157

පිට්ඨකිකාති.		පිට්ඨකිකාති.	
සංශෝජනං ජාතිජරාය ඡේත්වා	85	සච්ඡිකතො	284
සංවට්ටමානං සුදං	61	සච්ඡිකතො	146
සංවිග්ගස්ස	24	සඤ්ඤානතො	46
සංවිජ්ජමානා ලොකසමිං	174	සතං	283
සංවිජ්ජේට්ඨ	92	සතනං	274
සංවිහජති අත්තඤ්ච		සතනං පභිතතො	283
පානඤ්චභොජනං	186	සතාධිපතෙය්සා	136
සංවෙජනීයෙසු ධාතෙසු	92	සතිමතො ව කොසිතො	135
සංවෙජනෙන	92	සතිමා	85
සංසග්ගා	191	සති වා උපාදිසෙසෙ	134
සංසද්දන්ති	196	සතිමතං	125
සංසාරං	48, 158	සතො	152
සනෙ දෙවො දෙවාසනෙ		සතතකතනතුං පරමං සකො	
නාතිරමති	200	විකාන පුග්ගලො	69
සකකරෙය්ස	264	සතතනතං	197
සකකායාතිරතා	232	සතතරතනසමනනාගතො	62
සකකාරෙන	195	සතතවස්සාති	60
සකකාරෙන අසකකාරෙන ව	195	සතත සංවට්ටවිට්ටකපෙප	60
සකෙකා අහොසිං	61	සතතසඛගපපතිනස්ස	234
සගගං සරකකසං	170	සතතසණ්ඨං	75
සගගො සරකකසො	268	සතතා	221
සගාරවො	53	සතතා ගච්ඡන්ති සංසාරං	236
සග්ගං	59, 248	සතතා ජාතෙය්සං	70
සග්ගං ගච්ඡන්ති දායකා		සත්ථවාහාතිපි	259
කාමකාමිනො	71	සත්ථවාගෙන	208
සග්ගමහි මොදති	57	සත්ථා	206
සඛතිශ්ශං	188	සත්ථා රොතිපි	259
සඛිතං	130, 173	සත්ථු	89
සඛිතා	223	සද්ද	136, 249, 283
සඛිතායසෙව්	167	සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස	285
සඛිතාරූපසමො	131	සද්දහානො	266
සඛගමම	289	සද්ධං පටිලභති	201
සඛගහාති	194	සද්ධමමං	265
සඛිතාතිගො	11	සද්ධමමස්ස	257
සඛිතාමාය වෙනෙති	197	සද්ධමමා	212
සඛිසං	56	සතතං	131
සඛිසසාමග්ගි	56	සතතනරා	173
සඛිසාට්ඨකණ්ණො	230	සතතා	135
සඛිසා වා ගණො වා	224	සතතිපදං	214
සවෙ සංහාරකො අස්ස	67	සතතිපදෙ රතො	165

පිටියිඛකාති.		පිටියිඛකාති.	
සනතිමෙවාසිගච්ඡති	212	සමණේ	186
සනෙත	189	සමසිගග්ගා තිට්ඨති	63
සනෙතා	154, 165, 174	සමනුපසාසාමි	45
සන්දස්සකා	257	සමන්තාගතො	77, 159
සපතතා	215	සමයා සමයං උපාදාය	196
සපපඤ්ඤා	83	සමවෙනකිතා	282
සපපතිස්සො	53	සමාදපකා	257
සබ්බං	41	සමාදාය	238
සබ්බං ව බො	42	සමාදාය සිකාති සිකාපදෙසු	241
සබ්බං තං තථෙවි හොති	282	සමාසි න විනාමපති	196
සබ්බං පරිඤ්ඤා	43	සමාපතතියා	123
සබ්බකාමකායපපතො	289	සමාගිතං විතතං එකග්ගං	282
සබ්බගන්ථපපමොවනො	289	සමාගිතො	137, 152
සබ්බන්ධාභිවසසී	185	සමිතං	274
සබ්බතේසු න රජුති	43	සමුතොත්තකා	257
සබ්බදුක්ඛං උපව්වගා	43	සමුදාවරනති	114
සබ්බභූතානුකම්පිතො	123	සමුද්දං	170
සබ්බභූතෙසු	77	සමුපපන්නං	130
සබ්බරුගවිරතනස්ස	156	සමෙනති	191
සබ්බලොකං අභිඤ්ඤාය	288	සමපජානො	53, 137, 152
සබ්බලොකවිසංයුතො	288	සමපක්ඛා පරමං සනතිං	190
සබ්බලොකස්ස	241	සමපන්නසීලා	275
සබ්බලොකො යථාතථං	288	සමපන්නා	185
සබ්බවෙදසිතාති	133	සමපරාසිකං	64
සබ්බසංයෝජනකායං	53	සමපරාසිකා	133
සබ්බසංඛාරෙසු අනිවච්ඡානු පසසී විහරට්ඨ	209	සමපහංසකා	257
සබ්බසත්තානුකම්පී	252	සමථිලං	144
සබ්බා දුග්ගතියො	124	සමථිප්පට්ඨො සමප්පසං	189
සබ්බාභිභූ	289	සමබ්බුද්ධානං	124
සබ්බෙ උපසි	190	සමෙබ්බාධාය	84
සබ්බෙ පරිච්චපේ කාමෙ	235	සමෙබ්බාසිං	275
සබ්බෙසානං	185	සමෙබ්බාසිං පුට්ඨං	275
සබ්බාඤ්ඤානං	207	සමෙබ්බාසිං පුසෙ	139
සබ්බහමකාති	261	සමෙබ්බාසිමුත්තමං	85
සමග්ගං කත්වා	57	සමොචං	155
සමග්ගානාඤ්චනුග්ගහො	57	සමෙහදං	127
සමවරියං	63	සමමදඤ්ඤාය	233, 260
සමජබ්බගා	214	සමමදඤ්ඤා විමුත්තො	132
සමණබ්බාගමණා	186	සමමද්දංසො	154
		සමමපාඤ්ඤාය පසාසති	68

පිට්ඨකතී.		පිට්ඨකතී.	
සමමා	154, 187	සිකතිමානසා	164
සමමා උපට්ඨිතා	128	සිකතිනිසංසා	135
සමමා බමමං පරිච්ඡිමං සමානො	139	සිකතිපදෙසු	238
සමමා බමමං විපසානති		සිකති	266
කාමෙසු අනපෙක්ඛිනො	135	සිති භවිසානති	133
සමමාසමුද්ධසාසනෙ	232	සිලං	187
සයනෙන	264	සිලමයං	160
සයෙ	282	සිලවතුපපනෙන	208
සරණං ගතා	175	සිලවා	184, 238
සරදසමයෙ	72	සිලසමපන්නා	257
සරො දිඛො කලාපං ව	189	සිහො අනුත්තරො	289
සලලතො දට්ඨබ්බා	153	සුක්කා	125
සමණං	258	සුඛං	226
සමිසානං	77	සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙති	132
සමිච්චං	170	සුඛසමුදයෙ	63
ස වෙ	43	සුඛසෙසානං	59
ස වෙ තාදිසකො ගොති	188	සුඛානි	187
ස වෙදගු	273	සුඛා වෙදනා	146
ස වෙ භූතපරිඤ්ඤා සො	143	සුඛා සංඝසාසනා	57
ස වෙ සමමග්ගසො	154	සුමුදයං	63
සහතෙ	216	සුමුදධිට්ඨි විපසානං	196
සහ නන්දී අමච්චති	194	සුඛෙ	226
සහ වාසො හි තාදිසො	188	සුඛො	131
සහාපි දුක්ඛෙන	273	සුගතං	266
සහාපි දුක්ඛෙන ජනෙය්‍ය		සුගතසා	243
කාමෙ	273	සුගතිං	59, 200
සාකාරංස උද්දෙසං	245	සුගතිගමනං	201
සාහාරං	265	සුගතෙ	247
සාහාරෙසු	265	සුගතො	206
සාන්ධං	207	සුචරිතානි	168
සාමඤ්ඤාන්ධං	229, 257	සුඤ්ඤං චුගමවිමානං	
සාමඤ්ඤාන්ධඤ්ඤා	229	උපපජ්ජාමි	61
සාමඤ්ඤාසානුලොමිකා	254	සුතං	254
සාවට්ටං	170	සුත්තා ජාගරිතං සෙය්‍යො	139
සාවට්ටො	268	සුදෙසිතං මග්ගමනුක්කමනති	208
සාසනං	260	සුපරිතිතා	128
සාසනාකාරිනො	89	සුභාස ධාතුයො	209
සාසනෙ	243	සුභික්ඛවාපො	187
සිකති	238	සුරං	182
සිකතිමානං	203	සුලභානි	253

පිටසම්මකානි.		පිටසම්මකානි.	
සුචණ්ණො	247	සො නං	79
සුචිමුත්තවිතො	273	සො නතො චුතො අමුත්ත	
සුපට්ඨිනා	208	උදපාදිං	245
සෙක්කසා	48	සො තාදිසො	275
සෙක්කසා භික්ඛුනො		සො ධම්මං දෙසෙති ආදි-පෙ-	
උත්තමත්ථසා	51	පරියොසානකල්‍යාණං	206
සෙනාසනමාර්ග	254	සොමනසාං	90
සෙය්‍යථාපි	72, 267	සො සමානමනුච්ඡේණො	
සෙය්‍යපීදං	244	අසජ්ජනතථාගනං	219
සෙය්‍යා	186	හතෙති ච පාදෙති ච	
සෙය්‍යා	141	වායමෙය්‍ය	268
සෙලෙ යථා පබ්බත		හරුයමානා	142
මුඤ්ඤිකිට්ඨිනො	121	හවෙ	139
සෙවනො	259	හාසපඤ්ඤානං	125
සෙවමානො සෙවමානං	189	භිංසනති	144
සො	43, 89, 139, 209, 243	භික්ඛාන	56
සො අකාතමෙම කල්‍යාණනති		භිරි ච ඔත්තප්පං ච	125
නප්පති කතමෙම පාපනති		භිරිමනං	241
නප්පති	81	භිනවිරියං	192
සො ආරකාව මය්‍යං අහඤ්ච		භිනවිරියො	85
නසා	230	භිනාගිමුත්තිකා	191
සොකො	228	භිනෙ	247
සොවෙය්‍යසමපන්නං	168	හෙතු තෙසං න විජ්ජති	46
සොවෙය්‍යානි	168		

